നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

മജ്ഝിമനികായേ

മജ്ഝിമപണ്ണാസ-അട്ഠകഥാ

൧. ഗഹപതിവഗ്ഗോ

൧. കന്ദരകസുത്തവണ്ണനാ

൧. **ഏവം മേ സുത**ന്തി കന്ദരകസുത്തം. തത്ഥ **ചമ്പായ**ന്തി ഏവംനാമകേ നഗരേ. തസ്സ ഹി നഗരസ്സ ആരാമപോക്ഖരണീആദീസു തേസു തേസു ഠാനേസു ചമ്പകരുക്ഖാവ ഉസ്സന്നാ അഹേസും, തസ്മാ ചമ്പാതി സങ്ഖമഗമാസി. **ഗഗ്ഗരായ പോക്ഖരണിയാ തീരേ**തി തസ്സ ചമ്പാനഗരസ്സ അവിദൂരേ ഗഗ്ഗരായ നാമ രാജമഹേസിയാ ഖണിതത്താ **ഗഗ്ഗരാ**തി ലദ്ധവോഹാരാ പോക്ഖരണീ അത്ഥി. തസ്സാ തീരേ സമന്തതോ നീലാദിപഞ്ചവണ്ണകുസുമപടിമണ്ഡിതം മഹന്തം ചമ്പകവനം. തസ്മിം ഭഗവാ കുസുമഗന്ധസുഗന്ധേ ചമ്പകവനേ വിഹരതി. തം സന്ധായ ''ഗഗ്ഗരായ പോക്ഖരണിയാ തീരേ''തി വുത്തം. **മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധി**ന്തി അദസ്സിതപരിച്ഛേദേന മഹന്തേന ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിം. **പേസ്സോ**തി തസ്സ നാമം. **ഹത്ഥാരോഹപുത്തോ**തി ഹത്ഥാചരിയസ്സ പുത്തോ. **കന്ദരകോ ച പരിബ്ബാജകോ**തി കന്ദരകോതി ഏവംനാമോ ഛന്നപരിബ്ബാജകോ. **അഭിവാദേത്വാ**തി ഛബ്ബണ്ണാനം ഘനബുദ്ധരസ്മീനം അന്തരം പവിസിത്വാ പസന്നലാഖാരസേ നിമുജ്ജമാനോ വിയ, സിങ്ഗീസുവണ്ണവണ്ണം ദുസ്സവരം പസാരേത്വാ സസീസം പാരുപമാനോ വിയ, വണ്ണഗന്ധസമ്പന്നചമ്പകപുപ്ഫാനി സിരസാ സമ്പടിച്ഛന്തോ വിയ, സിനേരുപാദം ഉപഗച്ഛന്തോ പുണ്ണചന്ദോ വിയ ഭഗവതോ ചക്കലക്ഖണപടിമണ്ഡിതേ അലത്തകവണ്ണഫുല്ലപദുമസസ്സിരികേ പാദേ വന്ദിത്വാതി അത്ഥോ. **ഏകമന്തം നിസീദീ**തി ഛനിസജ്ജദോസവിരഹിതേ ഏകസ്മിം ഓകാസേ നിസീദി.

തുണ്ഹീഭൂ തം തുണ്ഹീഭൂതന്തി യതോ യതോ അനുവിലോകേതി, തതോ തതോ തുണ്ഹീഭൂതമേവാതി അത്ഥോ. തത്ഥ ഹി ഏകഭിക്ഖുസ്സാപി ഹത്ഥകുക്കുച്ചം വാ പാദകുക്കുച്ചം വാ നത്ഥി, സബ്ബേ ഭഗവതോ ചേവ ഗാരവേന അത്തനോ ച സിക്ഖിതസിക്ഖതായ അഞ്ഞമഞ്ഞം വിഗതസല്ലാപാ അന്തമസോ ഉക്കാസിതസദ്ദമ്പി അകരോന്താ സുനിഖാതഇന്ദഖീലാ വിയ നിവാതട്ഠാനേ സന്നിസിന്നം മഹാസമുദ്ദഉദകം വിയ കായേനപി നിച്ചലാ മനസാപി അവിക്ഖിത്താ രത്തവലാഹകാ വിയ സിനേരുകൂടം ഭഗവന്തം പരിവാരേത്വാ നിസീദിംസു. പരിബ്ബാജകസ്സ ഏവം സന്നിസിന്നം പരിസം ദിസ്വാ മഹന്തം പീതിസോമനസ്സം ഉപ്പജ്ജി. ഉപ്പന്നം പന അന്തോഹദയസ്മിംയേവ സന്നിദഹിതും അസക്കോന്തോ പിയസമുദാഹാരം സമുട്ഠാപേസി. തസ്മാ **അച്ഛരിയം ഭോ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ അന്ധസ്സ പബ്ബതാരോഹനം വിയ നിച്ചം ന ഹോതീതി **അച്ഛരിയം**. അയം താവ സദ്ദനയോ. അയം പന അട്ഠകഥാനയോ , അച്ഛരായോഗ്ഗന്തി **അച്ഛരിയം**. അച്ഛരം പഹരിതും യുത്തന്തി അത്ഥോ. അഭൂതപുബ്ബം ഭൂതന്തി

അബ്ഭുതം. ഉഭയമ്പേതം വിമ്ഹയസ്സേവാധിവചനം. തം പനേതം ഗരഹഅച്ഛരിയം, പസംസാഅച്ഛരിയന്തി ദുവിധം ഹോതി. തത്ഥ അച്ഛരിയം മോഗ്ഗല്ലാന അബ്ഭുതം മോഗ്ഗല്ലാന, യാവ ബാഹാഗഹണാപി നാമ സോ മോഘപുരിസോ ആഗമേസ്സതീതി (ചൂളവ॰ ൩൮൩; അ॰ നി॰ ൮.൨൦), ഇദം ഗരഹഅച്ഛരിയം നാമ. "അച്ഛരിയം നന്ദമാതേ അബ്ഭുതം നന്ദമാതേ, യത്ര ഹി നാമ ചിത്തുപ്പാദമ്പി പരിസോധേസ്സസീതി (അ॰ നി॰ ൭.൫൩) ഇദം പസംസാഅച്ഛരിയം നാമ. ഇധാപി ഇദമേവ അധിപ്പേതം" അയഞ്ഹി തം പസംസന്തോ ഏവമാഹ.

യാവഞ്ചിദന്തി ഏത്ഥ **ഇദ**ന്തി നിപാതമത്തം. **യാവാ**തി പമാണപരിച്ഛേദോ, യാവ സമ്മാ പടിപാദിതോ, യത്തകേന പമാണേന സമ്മാ പടിപാദിതോ, ന സക്കാ തസ്സ വണ്ണേ വത്തും, അഥ ഖോ അച്ഛരിയമേവേതം അബ്ഭുതമേവേതന്തി വുത്തം ഹോതി. **ഏതപരമംയേവാ**തി ഏവം സമ്മാ പടിപാദിതോ ഏസോ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ തസ്സാപി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പരമോതി ഏതപരമോ, തം ഏതപരമം യഥാ അയം പടിപാദിതോ, ഏവം പടിപാദിതം കത്വാ പടിപാദേസും, ന ഇതോ ഭിയ്യോതി അത്ഥോ. ദുതിയനയേ ഏവം പടിപാദേസ്സന്തി, ന ഇതോ ഭിയ്യോതി യോജേതബ്ബം. തത്ഥ **പടിപാദിതോ**തി ആഭിസമാചാരികവത്തം ആദിം കത്വാ സമ്മാ അപച്ചനീകപടിപത്തിയം യോജിതോ. അഥ കസ്മാ അയം പരിബ്ബാജകോ അതീതാനാഗതേ ബുദ്ധേ ദസ്സേതി, കിമസ്സ തിയദ്ധജാനനഞാണം അത്ഥീതി. നത്ഥി, നയഗ്ഗാഹേ പന ഠത്വാ "യേനാകാരേന അയം ഭിക്ഖുസങ്ഘോ സന്നിസിന്നോ ദന്തോ വിനീതോ ഉപസന്തോ, അതീതബുദ്ധാപി ഏതപരമംയേവ കത്വാ പടിപജ്ജാപേസും, അനാഗതബുദ്ധാപി പടിപജ്ജാപേസ്സന്തി, നത്ഥി ഇതോ ഉത്തരി പടിപാദനാ"തി മഞ്ഞമാനോ അനുബുദ്ധിയാ ഏവമാഹ.

൨. **ഏവമേതം കന്ദരകാ**തി പാടിഏക്കോ അനുസന്ധി. ഭഗവാ കിര തം സുത്വാ "കന്ദരക ത്വം ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഉപസന്തോതി വദസി, ഇമസ്സ പന ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഉപസന്തകാരണം തുയ്ഹം അപാകടം, ന ഹി ത്വം സമതിംസ പാരമിയാ പൂരേത്വാ കുസലമൂലം പരിപാചേത്വാ ബോധിപല്ലങ്കേ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പടിവിജ്ഝി, മയാ പന പാരമിയോ പൂരേത്വാ ഞാതത്ഥചരിയം ലോകത്ഥചരിയം ബുദ്ധത്ഥചരിയഞ്ച കോടിം പാപേത്വാ ബോധിപല്ലങ്കേ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പടിവിദ്ധം, മയ്ഹം ഏതേസം ഉപസന്തകാരണം പാകട"ന്തി ദസ്സേതും ഇമം ദേസനം ആരഭി.

സന്തി ഹി കന്ദരകാതി അയമ്പി പാടിഏക്കോ അനുസന്ധി. ഭഗവതോ കിര ഏതദഹോസി - "അയം പരിബ്ബാജകോ ഇമം ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഉപസന്തോതി വദതി, അയഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘോ കപ്പേത്വാ പകപ്പേത്വാ കുഹകഭാവേന ഇരിയാപഥം സണ്ഠപേന്തോ ചിത്തേന അനുപസന്തോ ന ഉപസന്താകാരം ദസ്സേതി. ഏത്ഥ പന ഭിക്ഖുസങ്ഘേ പടിപദം പൂരയമാനാപി പടിപദം പൂരേത്വാ മത്ഥകം പത്വാ ഠിതഭിക്ഖൂപി അത്ഥി, തത്ഥ പടിപദം പൂരേത്വാ മത്ഥകം പത്താ അത്തനാ പടിവിദ്ധഗുണേഹേവ ഉപസന്താ, പടിപദം പൂരയമാനാ ഉപരിമഗ്ഗസ്സ വിപസ്സനായ ഉപസന്താ, ഇതോ മുത്താ പന അവസേസാ ചതൂഹി സതിപട്ഠാനേഹി ഉപസന്താ. തം നേസം ഉപസന്തകാരണം ദസ്സേസ്സാമീ"തി "ഇമിനാ ച ഇമിനാ ച കാരണേന അയം ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ഉപസന്തോ"തി ദസ്സേതും "സന്തി ഹി കന്ദരകാ"തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **അരഹന്തോ ഖീണാസവാ**തിആദീസു യം വത്തബ്ബം, തം മൂലപരിയായസുത്തവണ്ണനായമേവ വുത്തം. സേഖപടിപദമ്പി തത്ഥേവ വിത്ഥാരിതം. **സന്തതസീലാ**തി സതതസീലാ നിരന്തരസീലാ. **സന്തതവുത്തിനോ**തി തസ്സേവ വേവചനം, സന്തതജീവികാ വാതിപി അത്ഥോ. തസ്മിം സന്തതസീലേ ഠത്വാവ ജീവികം കപ്പേന്തി, ന ദുസ്സീല്യം മരണം പാപുണന്തീതി അത്ഥോ.

നിപകാതി നേപക്കേന സമന്നാഗതാ പഞ്ഞവന്തോ. **നിപകവുത്തിനോ**തി പഞ്ഞായ വുത്തിനോ, പഞ്ഞായ ഠത്വാ ജീവികം കപ്പേന്തി. യഥാ ഏകച്ചോ സാസനേ പബ്ബജിത്വാപി ജീവിതകാരണാ ഛസു അഗോചരേസു ചരതി, വേസിയാഗോചരോ ഹോതി, വിധവഥുല്ലകുമാരികപണ്ഡകപാനാഗാരഭിക്ഖുനിഗോചരോ ഹോതി. സംസട്ഠോ വിഹരതി രാജൂഹി രാജമഹാമത്തേഹി തിത്ഥിയേഹി തിത്ഥിയസാവകേഹി അനനുലോമികേന ഗിഹിസംസഗ്ഗേന (വിഭ॰ ൫൧൪), വേജ്ജകമ്മം കരോതി, ദൂതകമ്മം കരോതി, പഹിണകമ്മം കരോതി, ഗണ്ഡം ഫാലേതി, അരുമക്ഖനം ദേതി, ഉദ്ധംവിരേചനം ദേതി, അധോവിരേചനം ദേതി, നത്ഥുതേലം പചതി, പിവനതേലം പചതി, വേളുദാനം, പത്തദാനം, പുപ്ഫദാനം, ഫലദാനം, സിനാനദാനം, ദന്തകട്ഠദാനം, മുഖോദകദാനം, ചുണ്ണമത്തികദാനം ദേതി, ചാടുകമ്യം കരോതി, മുഗ്ഗസൂപിയം, പാരിഭടും, ജങ്ഘപേസനിയം കരോതീതി ഏകവീസതിവിധായ അനേസനായ ജീവികം കപ്പേന്തോ അനിപകവുത്തി നാമ ഹോതി, ന പഞ്ഞായ ഠത്വാ ജീവികം കപ്പേതി, തതോ കാലകിരിയം കത്വാ **സമണയക്ഖോ** നാമ ഹുത്വാ "തസ്സ സങ്ഘാടിപി ആദിത്താ ഹോതി സമ്പജ്ജലിതാ"തി വുത്തനയേന മഹാദുക്ഖം അനുഭോതി. ഏവംവിധാ അഹുത്വാ ജീവിതഹേതുപി സിക്ഖാപദം അനതിക്കമന്തോ ചതുപാരിസുദ്ധിസീലേ പതിട്ഠായ യഥാബലം ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ രഥവിനീതപടിപദം, മഹാഗോസിങ്ഗപടിപദം, മഹാസുഞ്ഞതപടിപദം, അനങ്ഗണപടിപദം, ധമ്മദായാദപടിപദം, നാലകപടിപദം, തുവട്ടകപടിപദം, ചന്ദോപമപടിപദന്തി ഇമാനി അരിയപടിപദാനി പൂരേന്തോ ചതുപച്ചയ-സന്തോസ-ഭാവനാരാമ-അരിയവംസപടിപത്തിയം കായസക്ഖിനോ ഹുത്വാ അനീകാ നിക്ഖന്തഹത്ഥീ വിയ യൂഥാ വിസ്സട്ഠസീഹോ വിയ നിപച്ഛാബന്ധമഹാനാവാ വിയ ച ഗമനാദീസു ഏകവിഹാരിനോ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ അജ്ജഅജ്ജേവ അരഹത്തന്തി പവത്തഉസ്സാഹാ വിഹരന്തീതി അത്ഥോ.

സുപ്പതിട്ഠിതചിത്താതി ചതൂസു സതിപട്ഠാനേസു സുട്ഠപിതചിത്താ ഹുത്വാ. സേസാ സതിപട്ഠാനകഥാ ഹേട്ഠാ വിത്ഥാരിതാവ. ഇധ പന ലോകിയലോകുത്തരമിസ്സകാ സതിപട്ഠാനാ കഥിതാ, ഏത്തകേന ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഉപസന്തകാരണം കഥിതം ഹോതി.

൩൬. **യാവ സുപഞ്ഞത്താ**തി യാവ സുട്ഠപിതാ സുദേസിതാ. **മയമ്പി ഹി, ഭന്തേ**തി ഇമിനാ ഏസ അത്തനോ കാരകഭാവം ദസ്സേതി, ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ച ഉക്ഖിപതി. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ, മയമ്പി ഹി, ഭന്തേ, ഗിഹി…പേ॰… സുപ്പതിട്ഠിതചിത്താ വിഹരാമ, ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പന അയമേവ കസി ച ബീജഞ്ച യുഗനങ്ഗലഞ്ച ഫാലപാചനഞ്ച, തസ്മാ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ സബ്ബകാലം സതിപട്ഠാനപരായണോ, മയം പന കാലേന കാലം ഓകാസം ലഭിത്വാ ഏതം മനസികാരം കരോമ, മയമ്പി കാരകാ, ന സബ്ബസോ

വിസ്സട്ഠകമ്മട്ഠാനായേവാതി. **മനുസ്സഗഹനേ**തി മനുസ്സാനം അജ്ഝാസയഗഹനേന ഗഹനതാ, അജ്ഝാസയസ്സാപി നേസം കിലേസഗഹനേന ഗഹനതാ വേദിതബ്ബാ. **കസടസാഠേയ്യേസുപി** ഏസേവ നയോ. തത്ഥ അപരിസുദ്ധട്ഠേന **കസടതാ,** കേരാടിയട്ഠേന **സാഠേയ്യതാ** വേദിതബ്ബാ. **സത്താനം ഹിതാഹിതം ജാനാതീ**തി ഏവം ഗഹനകസടകേരാടിയാനം മനുസ്സാനം ഹിതാഹിതപടിപദം യാവ സുട്ഠു ഭഗവാ ജാനാതി. **യദിദം പസവോ**തി ഏത്ഥ സബ്ബാപി ചതുപ്പദജാതി പസവോതി അധിപ്പേതാ. **പഹോമീ**തി സക്കോമി. **യാവതകേന അന്തരേനാ**തി യത്തകേന ഖണേന. **ചമ്പം ഗതാഗതം കരിസ്സതീ**തി അസ്സമണ്ഡലതോ യാവ ചമ്പാനഗരദ്വാരാ ഗമനഞ്ച ആഗമനഞ്ച കരിസ്സതി. **സാഠേയ്യാനീ**തി സഠത്താനി. **കൂടേയ്യാനീ**തി കൂടത്താനി. **വങ്കേയ്യാനീ**തി വങ്കത്താനി. **ജിമ്ഹേയ്യാനീ**തി ജിമ്ഹത്താനി. **പാതുകരിസ്സതീ**തി പകാസേസ്സതി ദസ്സേസ്സതി. ന ഹി സക്കാ തേന താനി ഏത്തകേന അന്തരേന ദസ്സേതും.

തത്ഥ യസ്സ കിസ്മിഞ്ചിദേവ ഠാനേ ഠാതുകാമസ്സ സതോ യം ഠാനം മനുസ്സാനം സപ്പടിഭയം, പുരതോ ഗന്ത്വാ വഞ്ചേത്വാ ഠസ്സാമീതി ന ഹോതി, തസ്മിം ഠാതുകാമട്ഠാനേയേവ നിഖാതത്ഥമ്ഭോ വിയ ചത്താരോ പാദേ നിച്ചലേ കത്വാ തിട്ഠതി, അയം **സഠോ** നാമ. യസ്സ പന കിസ്മിഞ്ചിദേവ ഠാനേ അവച്ഛിന്ദിത്വാ ഖണ്ഡഗതം പാതേതുകാമസ്സ സതോ യം ഠാനം മനുസ്സാനം സപ്പടിഭയം, പുരതോ ഗന്ത്വാ വഞ്ചേത്വാ പാതേസ്സാമീതി ന ഹോതി, തത്ഥേവ അവച്ഛിന്ദിത്വാ പാതേതി, അയം **കൂടോ** നാമ. യസ്സ കിസ്മിഞ്ചിദേവ ഠാനേ മഗ്ഗാ ഉക്കമ്മ നിവത്തിത്വാ പടിമഗ്ഗം ആരോഹിതുകാമസ്സ സതോ യം ഠാനം മനുസ്സാനം സപ്പടിഭയം, പുരതോ ഗന്ത്വാ വഞ്ചേത്വാ ഏവം കരിസ്സാമീതി ന ഹോതി, തത്ഥേവ മഗ്ഗാ ഉക്കമ്മ നിവത്തിത്വാ പടിമഗ്ഗം ആരോഹതി, അയം **വങ്കോ** നാമ. യസ്സ പന കാലേന വാമതോ കാലേന ദക്ഖിണതോ കാലേന ഉജുമഗ്ഗേനേവ ഗന്തുകാമസ്സ സതോ യം ഠാനം മനുസ്സാനം സപ്പടിഭയം, പുരതോ ഗന്ത്വാ വഞ്ചേത്വാ ഏവം കരിസ്സാമീതി ന ഹോതി, തത്ഥേവ കാലേന വാമതോ കാലേന ദക്ഖിണതോ കാലേന ഉജുമഗ്ഗം ഗച്ഛതി, തഥാ ലണ്ഡം വാ പസ്സാവം വാ വിസ്സജ്ജേതുകാമസ്സ സതോ ഇദം ഠാനം സുസമ്മട്ഠം ആകിണ്ണമനുസ്സം രമണീയം, ഇമസ്മിം ഠാനേ ഏവരൂപം കാതും ന യുത്തം, പുരതോ ഗന്ത്വാ പടിച്ഛന്നഠാനേ കരിസ്സാമീതി ന ഹോതി, തത്ഥേവ കരോതി, അയം **ജിമ്ഹോ** നാമ. ഇതി ഇമം ചതുബ്ബിധമ്പി കിരിയം സന്ധായേതം വുത്തം. സബ്ബാനി താനി സാഠേയ്യാനി കൂടേയ്യാനി വങ്കേയ്യാനി ജിമ്ഹേയ്യാനി പാതുകരിസ്സതീതി ഏവം കരോന്താപി തേ സഠാദയോ താനി സാഠേയ്യാദീനി പാതുകരോന്തി നാമ.

ഏവം പസൂനം ഉത്താനഭാവം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി മനുസ്സാനം ഗഹനഭാവം ദസ്സേന്തോ **അമ്ഹാകം പന, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ദാസാ**തി അന്തോജാതകാ വാ ധനക്കീതാ വാ കരമരാനീതാ വാ സയം വാ ദാസബ്യം ഉപഗതാ. **പേസ്സാ**തി പേസനകാരകാ. **കമ്മകരാ**തി ഭത്തവേതനഭതാ. **അഞ്ഞഥാവ കായേനാ**തി അഞ്ഞേനേവാകാരേന കായേന സമുദാചരന്തി, അഞ്ഞേനേവാകാരേന വാചായ, അഞ്ഞേന ച നേസം ആകാരേന ചിത്തം ഠിതം ഹോതീതി ദസ്സേതി. തത്ഥ യേ സമ്മുഖാ സാമികേ ദിസ്വാ പച്ചുഗ്ഗമനം കരോന്തി, ഹത്ഥതോ ഭണ്ഡകം ഗണ്ഹന്തി, ഇമം വിസ്സജ്ജേത്വാ ഇമം ഗണ്ഹന്താ സേസാനിപി ആസന-പഞ്ഞാപന-താലവണ്ടബീജന-പാദധോവനാദീനി സബ്ബാനി കിച്ചാനി കരോന്തി, പരമ്മുഖകാലേ പന തേലമ്പി ഉത്തരന്തം ന ഓലോകേന്തി, സതഗ്ഘനകേപി സഹസ്സഗ്ഘനകേപി കമ്മേ പരിഹായന്തേ

നിവത്തിത്വാ ഓലോകേതുമ്പി ന ഇച്ഛന്തി, ഇമേ അഞ്ഞഥാ കായേന സമുദാചരന്തി നാമ. യേ പന സമ്മുഖാ "അമ്ഹാകം സാമി അമ്ഹാകം അയ്യോ"തിആദീനി വത്വാ പസംസന്തി, പരമ്മുഖാ അവത്തബ്ബം നാമ നത്ഥി, യം ഇച്ഛന്തി, തം വദന്തി, ഇമേ അഞ്ഞഥാ വാചായ സമുദാചരന്തി നാമ.

ൻ. **ചത്താരോമേ പേസ്സപുഗ്ഗലാ**തി അയമ്പി പാടിഏക്കോ അനുസന്ധി. അയഞ്ഹി പേസ്സോ "യാവഞ്ചിദം, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഏവം മനുസ്സഗഹണേ ഏവം മനുസ്സകസടേ ഏവം മനുസ്സസാഠേയ്യേ വത്തമാനേ സത്താനം ഹിതാഹിതം ജാനാതീ"തി ആഹ. പുരിമേ ച തയോ പുഗ്ഗലാ അഹിതപടിപദം പടിപന്നാ, ഉപരി ചതുത്ഥോ ഹിതപടിപദം, ഏവമഹം സത്താനം ഹിതാഹിതം ജാനാമീതി ദസ്സേതും ഇമം ദേസനം ആരഭി. ഹേട്ഠാ കന്ദരകസ്സ കഥായ സദ്ധിം യോജേതുമ്പി വട്ടതി. തേന വുത്തം "യാവഞ്ചിദം ഭോതാ ഗോതമേന സമ്മാ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പടിപാദിതോ"തി. അഥസ്സ ഭഗവാ "പുരിമേ തയോ പുഗ്ഗലേ പഹായ ഉപരി ചതുത്ഥപുഗ്ഗലസ്സ ഹിതപടിപത്തിയംയേവ പടിപാദേമീ"തി ദസ്സേന്തോപി ഇമം ദേസനം ആരഭി. **സന്തോ**തി ഇദം സംവിജ്ജമാനാതി പദസ്സേവ വേവചനം. "സന്താ ഹോന്തി സമിതാ വൂപസന്താ"തി (വിഭം ൪൮൨) ഏത്ഥ ഹി നിരുദ്ധാ സന്താതി വുത്താ. "സന്താ ഏതേ വിഹാരാ അരിയസ്സ വിനയേ വുച്ചന്തീ"തി ഏത്ഥ (മം നിം ൧.൮൨) നിബ്ബുതാ. "സന്തോ ഹവേ സബ്ഭി പവേദയന്തീ"തി ഏത്ഥ (ജാം ൨.൨൧.൪൧൩) പണ്ഡിതാ. ഇധ പന വിജ്ജമാനാ ഉപലബ്ഭമാനാതി അത്ഥോ.

അത്തന്തപാദീസു അത്താനം തപതി ദുക്ഖാപേതീതി **അത്തന്തപോ**. അത്തനോ പരിതാപനാനുയോഗം **അത്തപരിതാപനാനുയോഗം**. പരം തപതി ദുക്ഖാപേതീതി **പരന്തപോ**. പരേസം പരിതാപനാനുയോഗം **പരപരിതാപനാനുയോഗം**. **ദിട്ഠേവ ധമ്മേ**തി ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ. **നിച്ഛാതോ**തി ഛാതം വുച്ചതി തണ്ഹാ, സാ അസ്സ നത്ഥീതി നിച്ഛാതോ. സബ്ബകിലേസാനം നിബ്ബുതത്താ **നിബ്ബുതോ**. അന്തോ താപനകിലേസാനം അഭാവാ സീതലോ ജാതോതി **സീതിഭൂതോ**. ഝാനമഗ്ഗഫലനിബ്ബാനസുഖാനി പടിസംവേദേതീതി **സുഖപടിസംവേദീ**. **ബ്രഹ്മഭൂതേന അത്തനാ**തി സേട്ഠഭൂതേന അത്തനാ. **ചിത്തം ആരാധേതീ**തി ചിത്തം സമ്പാദേതി, പരിപൂരേതി ഗണ്ഹാതി പസാദേതീതി അത്ഥോ.

൭. **ദുക്ഖപടിക്കൂല**ന്തി ദുക്ഖസ്സ പടികൂലം, പച്ചനീകസണ്ഠിതം ദുക്ഖം അപത്ഥയമാനന്തി അത്ഥോ.

൮. **പണ്ഡിതോ**തി ഇധ ചതൂഹി കാരണേഹി പണ്ഡിതോതി ന വത്തബ്ബോ, സതിപട്ഠാനേസു പന കമ്മം കരോതീതി പണ്ഡിതോതി വത്തും വട്ടതി. **മഹാപഞ്ഞോ**തി ഇദമ്പി മഹന്തേ അത്ഥേ പരിഗ്ഗണ്ഹാതീതിആദിനാ മഹാപഞ്ഞലക്ഖണേന ന വത്തബ്ബം, സതിപട്ഠാനപരിഗ്ഗാഹികായ പന പഞ്ഞായ സമന്നാഗതത്താ മഹാപഞ്ഞോതി വത്തും വട്ടതി. **മഹതാ അത്ഥേന സംയുത്തോ അഗമിസ്സാ**തി മഹതാ അത്ഥേന സംയുത്തോ ഹുത്വാ ഗതോ ഭവേയ്യ, സോതാപത്തിഫലം പാപുണേയ്യാതി അത്ഥോ. കിം പന യേസം മഗ്ഗഫലാനം ഉപനിസ്സയോ അത്ഥി, ബുദ്ധാനം സമ്മുഖീഭാവേ ഠിതേപി തേസം അന്തരായോ ഹോതീതി. ആമ ഹോതി, ന പന ബുദ്ധേ പടിച്ച, അഥ ഖോ കിരിയപരിഹാനിയാ വാ പാപമിത്തതായ വാ ഹോതി. തത്ഥ കിരിയപരിഹാനിയാ ഹോതി നാമ - സചേ ഹി ധമ്മസേനാപതി ധനഞ്ജാനിസ്സ

ബ്രാഹ്മണസ്സ ആസയം ഞത്വാ ധമ്മം അദേസയിസ്സാ, സോ ബ്രാഹ്മണോ സോതാപന്നോ അഭവിസ്സാ, ഏവം താവ കിരിയപരിഹാനിയാ ഹോതി. പാപമിത്തതായ ഹോതി നാമ - സചേ ഹി അജാതസത്തു ദേവദത്തസ്സ വചനം ഗഹേത്വാ പിതുഘാതകമ്മം നാകരിസ്സാ, സാമഞ്ഞഫലസുത്തകഥിതദിവസേവ സോതാപന്നോ അഭവിസ്സാ, തസ്സ വചനം ഗഹേത്വാ പിതുഘാതകമ്മസ്സ കതത്താ പന ന ഹോതി, ഏവം പാപമിത്തതായ ഹോതി. ഇമസ്സാപി ഉപാസകസ്സ കിരിയപരിഹാനി ജാതാ, അപരിനിട്ഠിതായ ദേസനായ ഉട്ഠഹിത്വാ പക്കന്തോ. **അപിച, ഭിക്ഖവേ, ഏത്താവതാപി പേസ്സോ ഹത്ഥാരോഹപുത്തോ മഹതാ അത്ഥേന സംയുത്തോ**തി കതരേന മഹന്തേന അത്ഥേന? ദ്വീഹി ആനിസംസേഹി. സോ കിര ഉപാസകോ സങ്ഘേ ച പസാദം പടിലഭി, സതിപട്ഠാനപരിഗ്ഗഹണത്ഥായ ചസ്സ അഭിനവോ നയോ ഉദപാദി. തേന വുത്തം ''മഹതാ അത്ഥേന സംയുത്തോ''തി. കന്ദരകോ പന സങ്ഘേ പസാദമേവ പടിലഭി. **ഏതസ്സ ഭഗവാ കാലോ**തി ഏതസ്സ ധമ്മക്ഖാനസ്സ, ചതുന്നം വാ പുഗ്ഗലാനം വിഭജനസ്സ കാലോ.

൮. **ഓരബ്ഭികാ**ദീസു ഉരബ്ഭാ വുച്ചന്തി ഏളകാ, ഉരബ്ഭേ ഹനതീതി **ഓരബ്ഭികോ. സൂകരികാ**ദീസുപി ഏസേവ നയോ. **ലുദ്ദോ**തി ദാരുണോ കക്ഖളോ. **മച്ഛഘാതകോ**തി മച്ഛബന്ധകേവട്ടോ. **ബന്ധനാഗാരികോ**തി ബന്ധനാഗാരഗോപകോ. **കുരുരകമ്മന്താ**തി ദാരുണകമ്മന്താ.

൯. **മുദ്ധാവസിത്തോ**തി ഖത്തിയാഭിസേകേന മുദ്ധനി അഭിസിത്തോ. **പുരത്ഥിമേന നഗരസ്സാ**തി നഗരതോ പുരത്ഥിമദിസായ. **സന്ധാഗാര**ന്തി യഞ്ഞസാലം. **ഖരാജിനം നിവാസേത്വാ**തി സഖുരം അജിനചമ്മം നിവാസേത്വാ. **സപ്പിതേലേനാ**തി സപ്പിനാ ച തേലേന ച. ഠപേത്വാ ഹി സപ്പിം അവസേസോ യോ കോചി സ്നേഹോ തേലന്തി വുച്ചതി. **കണ്ഡൂവമാനോ**തി നഖാനം ഛിന്നത്താ കണ്ഡൂവിതബ്ബകാലേ തേന കണ്ഡൂവമാനോ. **അനന്തരഹിതായാ**തി അസന്ഥതായ. **സരൂപവച്ഛായാ**തി സദിസവച്ഛായ. സചേ ഗാവീ സേതാ ഹോതി, വച്ഛോപി സേതകോവ. സചേ ഗാവീ കബരാ വാ രത്താ വാ, വച്ഛോപി താദിസോ വാതി ഏവം സരൂപവച്ഛായ. **സോ ഏവമാഹാ**തി സോ രാജാ ഏവം വദേതി. **വച്ഛതരാ**തി തരുണവച്ഛകഭാവം അതിക്കന്താ ബലവവച്ഛാ. **വച്ഛതരീ**സുപി ഏസേവ നയോ. **ബരിഹിസത്ഥായാ**തി പരിക്ഖേപകരണത്ഥായ ചേവ യഞ്ഞഭൂമിയം അത്ഥരണത്ഥായ ച. സേസം ഹേട്ഠാ തത്ഥ തത്ഥ വിത്ഥാരിതത്താ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

കന്ദരകസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. അട്ഠകനാഗരസുത്തവണ്ണനാ

൧൭. **ഏവം മേ സുത**ന്തി അട്ഠകനാഗരസുത്തം. തത്ഥ **ബേലുവഗാമകേ**തി വേസാലിയാ ദക്ഖിണപസ്സേ അവിദൂരേ ബേലുവഗാമകോ നാമ അത്ഥി, തം ഗോചരഗാമം കത്വാതി അത്ഥോ. **ദസമോ**തി സോ ഹി ജാതിഗോത്തവസേന ചേവ സാരപ്പത്തകുലഗണനായ ച ദസമേ ഠാനേ ഗണീയതി, തേനസ്സ ദസമോത്വേവ നാമം ജാതം. **അട്ഠകനാഗരോ**തി അട്ഠകനഗരവാസീ. **കുക്കുടാരാമോ**തി കുക്കുടസേട്ഠിനാ കാരിതോ ആരാമോ.

൧൮. തേന ഭഗവതാ...പേ॰... അക്ഖാതോതി എത്ഥ അയം സങ്ഖേപത്ഥോ, യോ സോ ഭഗവാ സമതിംസ പാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബകിലേസേ ഭഞ്ജിത്വാ അനുത്തരം സമ്മാസമ്ബോധിം അഭിസമ്ബുദ്ധോ, തേന ഭഗവതാ, തേസം തേസം സത്താനം ആസയാനുസയം **ജാനതാ,** ഹത്ഥതലേ ഠപിതആമലകം വിയ സബ്ബം ഞേയ്യധമ്മം **പസ്സതാ**. അപിച പുബ്ബേനിവാസാദീഹി ജാനതാ, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ പസ്സതാ, തീഹി വിജ്ജാഹി ഛഹി വാ പന അഭിഞ്ഞാഹി ജാനതാ, സബ്ബത്ഥ അപ്പടിഹതേന സമന്തചക്ഖുനാ പസ്സതാ, സബ്ബധമ്മജാനനസമത്ഥായ പഞ്ഞായ ജാനതാ, സബ്ബസത്താനം ചക്ഖുവിസയാതീതാനി തിരോകുട്ടാദിഗതാനിപി രൂപാനി അതിവിസുദ്ധേന മംസചക്ഖുനാ പസ്സതാ, അത്തഹിതസാധികായ സമാധിപദട്ഠാനായ പടിവേധപഞ്ഞായ ജാനതാ, പരഹിതസാധികായ കരുണാപദട്ഠാനായ ദേസനാപഞ്ഞായ പസ്സതാ, അരീനം ഹതത്താ പച്ചയാദീനഞ്ച അരഹത്താ **അരഹതാ,** സമ്മാ സാമഞ്ച സച്ചാനം ബുദ്ധത്താ **സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന**. അന്തരായികധമ്മേ വാ ജാനതാ, നിയ്യാനികധമ്മേ പസ്സതാ, കിലേസാരീനം ഹതത്താ അരഹതാ, സാമം സബ്ബധമ്മാനം ബുദ്ധത്താ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേനാതി ഏവം ചതുവേസാരജ്ജവസേന ചതൂഹി കാരണേഹി ഥോമിതേന. അത്ഥി നു ഖോ ഏകോ ധമ്മോ അക്ഖാതോതി.

൧൯. അഭിസങ്ഖതന്തി കതം ഉപ്പാദിതം. **അഭിസഞ്ചേതയിത**ന്തി ചേതയിതം പകപ്പിതം. **സോ തത്ഥ ഠിതോ**തി സോ തസ്മിം സമഥവിപസ്സനാധമ്മേ ഠിതോ. **ധമ്മരാഗേന ധമ്മനന്ദിയാ**തി പദദ്വയേഹി സമഥവിപസ്സനാസു ഛന്ദരാഗോ വുത്തോ. സമഥവിപസ്സനാസു ഹി സബ്ബേന സബ്ബം ഛന്ദരാഗം പരിയാദിയിതും സക്കോന്തോ അരഹാ ഹോതി, അസക്കോന്തോ അനാഗാമീ ഹോതി. സോ സമഥവിപസ്സനാസു ഛന്ദരാഗസ്സ അപ്പഹീനത്താ ചതുത്ഥജ്ഝാനചേതനായ സുദ്ധാവാസേ നിബ്ബത്തതി, അയം ആചരിയാനം സമാനകഥാ.

വിതണ്ഡവാദീ പനാഹ ''തേനേവ ധമ്മരാഗേനാതി വചനതോ അകുസലേന സുദ്ധാവാസേ നിബ്ബത്തതീ''തി സോ ''സുത്തം ആഹരാ''തി വത്തബ്ബോ, അദ്ധാ അഞ്ഞം അപസ്സന്തോ ഇദമേവ ആഹരിസ്സതി, തതോ വത്തബ്ബോ ''കിം പനിദം സുത്തം നേയ്യത്ഥം നീതത്ഥ''ന്തി, അദ്ധാ നീതത്ഥന്തി വക്ഖതി. തതോ വത്തബ്ബോ - ഏവം സന്തേ അനാഗാമിഫലത്ഥികേന സമഥവിപസ്സനാസു ഛന്ദരാഗോ കത്തബ്ബോ ഭവിസ്സതി, ഛന്ദരാഗേ ഉപ്പാദിതേ അനാഗാമിഫലം പടിവിദ്ധം ഭവിസ്സതി ''മാ സുത്തം മേ ലദ്ധ''ന്തി യം വാ തം വാ ദീപേഹി. പഞ്ഹം കഥേന്തേന ഹി ആചരിയസ്സ സന്തികേ ഉഗ്ഗഹേത്വാ അത്ഥരസം പടിവിജ്ഝിത്വാ കഥേതും വട്ടതി, അകുസലേന ഹി സഗ്ഗേ, കുസലേന വാ അപായേ പടിസന്ധി നാമ നത്ഥി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> ''ന, ഭിക്ഖവേ, ലോഭജേന കമ്മേന ദോസജേന കമ്മേന മോഹജേന കമ്മേന ദേവാ പഞ്ഞായന്തി, മനുസ്സാ പഞ്ഞായന്തി, യാ വാ പനഞ്ഞാപി കാചി സുഗതിയോ, അഥ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ലോഭജേന കമ്മേന ദോസജേന കമ്മേന മോഹജേന കമ്മേന നിരയോ പഞ്ഞായതി, തിരച്ഛാനയോനി പഞ്ഞായതി, പേത്തിവിസയോ പഞ്ഞായതി, യാ വാ പനഞ്ഞാപി കാചി ദുഗ്ഗതിയോ''തി -

ഏവം പഞ്ഞാപേതബ്ബോ. സചേ സഞ്ജാനാതി സഞ്ജാനാതു, നോ ചേ സഞ്ജാനാതി, ''ഗച്ഛ പാതോവ വിഹാരം പവിസിത്വാ യാഗും പിവാഹീ''തി ഉയ്യോജേതബ്ബോ.

യഥാ ച പന ഇമസ്മിം സുത്തേ, ഏവം മഹാമാലുക്യോവാദേപി മഹാസതിപട്ഠാനേപി കായഗതാസതിസുത്തേപി സമഥവിപസ്സനാ കഥിതാ. തത്ഥ ഇമസ്മിം സുത്തേ സമഥവസേന ഗച്ഛതോപി വിപസ്സനാവസേന ഗച്ഛതോപി സമഥധുരമേവ ധുരം, മഹാമാലുക്യോവാദേ വിപസ്സനാവ ധുരം, മഹാസതിപട്ഠാനം പന വിപസ്സനുത്തരം നാമ കഥിതം, കായഗതാസതിസുത്തം സമഥുത്തരന്തി.

അയം ഖോ ഗഹപതി…പേ… ഏകധമ്മോ അക്ഖാതോതി ഏകധമ്മം പുച്ഛിതേന അയമ്പി ഏകധമ്മോതി ഏവം പുച്ഛാവസേന കഥിതത്താ ഏകാദസപി ധമ്മാ ഏകധമ്മോ നാമ ജാതോ. മഹാസകുലുദായിസുത്തസ്മിഞ്ഹി ഏകൂനവീസതി പബ്ബാനി പടിപദാവസേന ഏകധമ്മോ നാമ ജാതാനി, ഇധ ഏകാദസപുച്ഛാവസേന ഏകധമ്മോതി ആഗതാനി. അമതുപ്പത്തിയത്ഥേന വാ സബ്ബാനിപി ഏകധമ്മോതി വത്തും വട്ടതി.

൨൧. **നിധിമുഖം ഗവേസന്തോതി** നിധിം പരിയേസന്തോ. **സകിദേവാതി** ഏകപയോഗേന. കഥം പന ഏകപയോഗേനേവ ഏകാദസന്നം നിധീനം അധിഗമോ ഹോതീതി. ഇധേകച്ചോ അരഞ്ഞേ നിധിം ഗവേസമാനോ ചരതി, തമേനം അഞ്ഞതരോ അത്ഥചരകോ ദിസ്വാ ''കിം ഭോ ചരസീ''തി പുച്ഛതി. സോ ''ജീവിതവുത്തിം പരിയേസാമീ''തി ആഹ. ഇതരോ ''തേന ഹി സമ്മ ആഗച്ഛ, ഏതം പാസാണം പവത്തേഹീ''തി ആഹ. സോ തം പവത്തേത്വാ ഉപരൂപരി ഠപിതാ വാ കുച്ഛിയാ കുച്ഛിം ആഹച്ച ഠിതാ വാ ഏകാദസ കുമ്ഭിയോ പസ്സേയ്യ, ഏവം ഏകപയോഗേന ഏകാദസന്നം നിധീനം അധിഗമോ ഹോതി.

ആചരിയധനം പരിയേസിസ്സന്തീതി അഞ്ഞതിത്ഥിയാ ഹി യസ്സ സന്തികേ സിപ്പം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തി, തസ്സ സിപ്പുഗ്ഗഹണതോ പുരേ വാ പച്ഛാ വാ അന്തരന്തരേ വാ ഗേഹതോ നീഹരിത്വാ ധനം ദേന്തി. യേസം ഗേഹേ നത്ഥി, തേ ഞാതിസഭാഗതോ പരിയേസന്തി, തഥാ അലഭമാനാ ഭിക്ഖമ്പി ചരിത്വാ ദേന്തിയേവ. തം സന്ധായേതം വുത്തം.

കിമങ്ഗം പനാഹന്തി ബാഹിരകാ താവ അനിയ്യാനികേപി സാസനേ സിപ്പമത്തദായകസ്സ ധനം പരിയേസന്തി; അഹം പന ഏവംവിധേ നിയ്യാനികസാസനേ ഏകാദസവിധം അമതുപ്പത്തിപടിപദം ദേസേന്തസ്സ ആചരിയസ്സ പൂജം കിം ന കരിസ്സാമി, കരിസ്സാമിയേവാതി വദതി. **പച്ചേകദുസ്സയുഗേന അച്ഛാദേസീതി** ഏകമേകസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഏകേകം ദുസ്സയുഗമദാസീതി അത്ഥോ. സമുദാചാരവചനം പനേത്ഥ ഏവരൂപം ഹോതി, തസ്മാ അച്ഛാദേസീതി വുത്തം. **പഞ്ചസതവിഹാരന്തി** പഞ്ചസതഗ്ഘനികം പണ്ണസാലം കാരേസീതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

അട്ഠകനാഗരസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. സേഖസുത്തവണ്ണനാ

൨൨. **ഏവം മേ സുത**ന്തി സേഖസുത്തം. തത്ഥ **നവം സന്ഥാഗാര**ന്തി അധുനാ കാരിതം സന്ഥാഗാരം, ഏകാ മഹാസാലാതി അത്ഥോ. ഉയ്യോഗകാലാദീസു ഹി രാജാനോ തത്ഥ ഠത്വാ "ഏത്തകാ പുരതോ ഗച്ഛന്തു, ഏത്തകാ പച്ഛാ, ഏത്തകാ ഉഭോഹി പസ്സേഹി, ഏത്തകാ ഹത്ഥീസു അഭിരുഹന്തു, ഏത്തകാ അസ്സേസു, ഏത്തകാ രഥേസു തിട്ഠന്തൂ"തി ഏവം സന്ഥം കരോന്തി, മരിയാദം ബന്ധന്തി, തസ്മാ തം ഠാനം **സന്ഥാഗാര**ന്തി വുച്ചതി. ഉയ്യോഗട്ഠാനതോ ച ആഗന്ത്വാ യാവ ഗേഹേസു അല്ലഗോമയപരിഭണ്ഡാദീനി കരോന്തി, താവ ദ്വേ തീണി ദിവസാനി തേ രാജാനോ തത്ഥ സന്ഥമ്ഭന്തീതിപി സന്ഥാഗാരം. തേസം രാജൂനം സഹ അത്ഥാനുസാസനം അഗാരന്തിപി സന്ഥാഗാരം ഗണരാജാനോ ഹി തേ , തസ്മാ ഉപ്പന്നകിച്ചം ഏകസ്സ വസേന ന ഛിജ്ജതി, സബ്ബേസം ഛന്ദോ ലദ്ധും വട്ടതി, തസ്മാ സബ്ബേ തത്ഥ സന്നിപതിത്വാ അനുസാസന്തി. തേന വുത്തം "സഹ അത്ഥാനുസാസനം അഗാരന്തിപി സന്ഥാഗാര"ന്തി. യസ്മാ പനേതേ തത്ഥ സന്നിപതിത്വാ "ഇമസ്മിം കാലേ കസിതും വട്ടതി, ഇമസ്മിം കാലേ വപിതു"ന്തി ഏവമാദിനാ നയേന ഘരാവാസകിച്ചാനി സമ്മന്തയന്തി, തസ്മാ ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം ഘരാവാസം തത്ഥ സന്ഥരന്തീതിപി സന്ഥാഗാരം. **അചിരകാരിതം ഹോതീ**തി കട്ഠകമ്മ-സിലാകമ്മ-ചിത്തകമ്മാദിവസേന സുസജ്ജിതം ദേവവിമാനം വിയ അധുനാ നിട്ഠാപിതം. **സമണേന വാ**തി ഏത്ഥ യസ്മാ ഘരവത്ഥുപരിഗ്ഗഹകാലേയേവ ദേവതാ അത്തനോ വസനട്ഠാനം ഗണ്ഹന്തി, തസ്മാ "ദേവേന വാ"തി അവത്വാ "സമണേന വാ ബ്രാഹ്മണേന വാ കേനചി വാ മനുസ്സഭൂതേനാ"തി വുത്തം.

യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസൂതി സന്ഥാഗാരം നിട്ഠിതന്തി സുത്വാ "ഗച്ഛാമ, നം പസ്സിസ്സാമാ"തി ഗന്ത്വാ ദ്വാരകോട്ഠകതോ പട്ഠായ സബ്ബം ഓലോകേത്വാ "ഇദം സന്ഥാഗാരം ദേവവിമാനസദിസം അതിവിയ മനോരമം സസ്സിരികം കേന പഠമം പരിഭുത്തം അമ്ഹാകം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ അസ്സാ"തി ചിന്തേത്വാ "അമ്ഹാകം ഞാതിസേട്ഠസ്സ പഠമം ദിയ്യമാനേപി സത്ഥുനോവ അനുച്ഛവികം, ദക്ഖിണേയ്യവസേന ദിയ്യമാനേപി സത്ഥുനോവ അനുച്ഛവികം, തസ്മാ പഠമം സത്ഥാരം പരിഭുഞ്ജാപേസ്സാമ, ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ആഗമനം കരിസ്സാമ, ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ആഗതേ തേപിടകം ബുദ്ധവചനം ആഗതമേവ ഭവിസ്സതി, സത്ഥാരം തിയാമരത്തിം അമ്ഹാകം ധമ്മകഥം കഥാപേസ്സാമ, ഇതി തീഹി രതനേഹി പരിഭുത്തം മയം പച്ഛാ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമ , ഏവം നോ ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതീ"തി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ ഉപസങ്കമിംസു.

യേന സന്ഥാഗാരം തേനുപസങ്കമിംസൂതി തം ദിവസം കിര സന്ഥാഗാരം കിഞ്ചാപി രാജകുലാനം ദസ്സനത്ഥായ ദേവവിമാനം വിയ സുസജ്ജിതം ഹോതി സുപടിജഗ്ഗിതം, ബുദ്ധാരഹം പന കത്വാ അപ്പഞ്ഞത്തം. ബുദ്ധാ ഹി നാമ അരഞ്ഞജ്ഝാസയാ അരഞ്ഞാരാമാ അന്തോഗാമേ വസേയ്യും വാ നോ വാ, തസ്മാ ഭഗവതോ മനം ജാനിത്വാവ പഞ്ഞാപേസ്സാമാതി ചിന്തേത്വാ തേ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിംസു. ഇദാനി പന മനം ലഭിത്വാ പഞ്ഞാപേതുകാമാ യേന സന്ഥാഗാരം തേനുപസങ്കമിംസു.

സബ്ബസന്ഥരിം സന്ഥാഗാരം സന്ഥരിത്വാതി യഥാ സബ്ബമേവ സന്ഥതം ഹോതി, ഏവം തം സന്ഥരാപേത്വാ. സബ്ബപഠമം താവ "ഗോമയം നാമ സബ്ബമങ്ഗലേസു വട്ടതീ"തി സുധാപരികമ്മകതമ്പി ഭൂമിം അല്ലഗോമയേന ഓപുഞ്ഛാപേത്വാ പരിസുക്ഖഭാവം ഞത്വാ യഥാ അക്കന്തട്ഠാനേ പദം ന പഞ്ഞായതി, ഏവം ചതുജ്ജാതിയഗന്ധേഹി ലിമ്പാപേത്വാ ഉപരി നാനാവണ്ണേ കടസാരകേ

സന്ഥരിത്വാ തേസം ഉപരി മഹാപിട്ഠികകോജവകേ ആദിം കത്വാ ഹത്ഥത്ഥരക-അസ്സത്ഥരക-സീഹത്ഥരക-ബ്യഗ്ഘത്ഥരക-ചന്ദത്ഥരക-സൂരിയത്ഥരക-ചിത്തത്ഥരകാദീഹി നാനാവണ്ണേഹി അത്ഥരണേഹി സന്ഥരിതബ്ബകയുത്തം സബ്ബോകാസം സന്ഥരാപേസും. തേന വുത്തം "സബ്ബസന്ഥരിം സന്ഥാഗാരം സന്ഥരിത്വാ"തി.

ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാതി മജ്ഝട്ഠാനേ താവ മങ്ഗലത്ഥമ്ഭം നിസ്സായ മഹാരഹം ബുദ്ധാസനം പഞ്ഞാപേത്വാ തത്ഥ യം യം മുദുകഞ്ച മനോരമഞ്ച പച്ചത്ഥരണം, തം തം പച്ചത്ഥരിത്വാ ഭഗവതോ ലോഹിതകം മനുഞ്ഞദസ്സനം ഉപധാനം ഉപദഹിത്വാ ഉപരി സുവണ്ണരജതതാരകവിചിത്തം വിതാനം ബന്ധിത്വാ ഗന്ധദാമപുപ്ഫദാമപത്തദാമാദീഹി പച്ചത്ഥരണേഹി അലങ്കരിത്വാ സമന്താ ദ്വാദസഹത്ഥട്ഠാനേ പുപ്ഫജാലം കരിത്വാ തിംസഹത്ഥമത്തം ഠാനം പടസാണിയാ പരിക്ഖിപാപേത്വാ പച്ഛിമഭിത്തിം നിസ്സായ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പല്ലങ്കപീഠ-അപസ്സയപീഠ-മുണ്ഡപീഠാനി പഞ്ഞാപേത്വാ ഉപരി സേതപച്ചത്ഥരണേഹി പച്ചത്ഥരാപേത്വാ പാചീനഭിത്തിം നിസ്സായ അത്തനോ അത്തനോ മഹാപിട്ഠികകോജവകേ പഞ്ഞാപേത്വാ ഹംസലോമാദിപൂരിതാനി ഉപധാനാനി ഠപാപേസും "ഏവം അകിലമമാനാ സബ്ബരത്തിം ധമ്മം സുണിസ്സാമാ"തി. ഇദം സന്ധായ വുത്തം "ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ"തി.

ഉദകമണികന്തി മഹാകുച്ഛികം ഉദകചാടിം. **ഉപട്ഠപേത്വാ**തി ഏവം ഭഗവാ ച ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ച യഥാരുചിയാ ഹത്ഥേ വാ ധോവിസ്സന്തി പാദേ വാ, മുഖം വാ വിക്ഖാലേസ്സന്തീതി തേസു തേസു ഠാനേസു മണിവണ്ണസ്സ ഉദകസ്സ പൂരാപേത്വാ വാസത്ഥായ നാനാപുപ്ഫാനി ചേവ ഉദകവാസചുണ്ണാനി ച പക്ഖിപിത്വാ കദലിപണ്ണേഹി പിദഹിത്വാ പതിട്ഠാപേസും. ഇദം സന്ധായ വുത്തം "ഉപട്ഠപേത്വാ"തി.

തേലപ്പദീപം ആരോപേത്വാതി രജതസുവണ്ണാദിമയദണ്ഡാസു ദീപികാസു യോനകരൂപകിരാതരൂപകാദീനം ഹത്ഥേ ഠപിതസുവണ്ണരജതാദിമയകപല്ലകാദീസു ച തേലപ്പദീപം ജലയിത്വാതി അത്ഥോ. **യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസൂ**തി ഏത്ഥ പന തേ സക്യരാജാനോ ന കേവലം സന്ഥാഗാരമേവ, അഥ ഖോ യോജനാവട്ടേ കപിലവത്ഥുസ്മിം നഗരവീഥിയോപി സമ്മജ്ജാപേത്വാ ധജേ ഉസ്സാപേത്വാ ഗേഹദ്വാരേസു പുണ്ണഘടേ ച കദലിയോ ച ഠപാപേത്വാ സകലനഗരം ദീപമാലാദീഹി വിപ്പകിണ്ണതാരകം വിയ കത്വാ "ഖീരപായകേ ദാരകേ ഖീരം പായേഥ, ദഹരേ കുമാരേ ലഹും ലഹും ഭോജേത്വാ സയാപേഥ, ഉച്ചാസദ്ദം മാ കരിത്ഥ, അജ്ജ ഏകരത്തിം സത്ഥാ അന്തോഗാമേ വസിസ്സതി, ബുദ്ധാ നാമ അപ്പസദ്ദകാമാ ഹോന്തീ"തി ഭേരിം ചരാപേത്വാ സയം ദണ്ഡദീപികാ ആദായ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമിംസു.

അഥ ഖോ ഭഗവാ നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ സദ്ധിം ഭിക്ഖുസങ്ഘേന യേന നവം സന്ഥാഗാരം തേനുപസങ്കമീതി. "യസ്സ ദാനി, ഭന്തേ, ഭഗവാ കാലം മഞ്ഞതീ"തി ഏവം കിര കാലേ ആരോചിതേ ഭഗവാ ലാഖാരസേന തിന്തരത്തകോവിളാരപുപ്ഫവണ്ണം രത്തദുപട്ടം കത്തരിയാ പദുമം കന്തന്തോ വിയ സംവിധായ തിമണ്ഡലം പടിച്ഛാദേന്തോ നിവാസേത്വാ സുവണ്ണപാമങ്ഗേന പദുമകലാപം പരിക്ഖിപന്തോ വിയ വിജ്ജുല്ലതാസസ്സിരികം കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ രത്തകമ്ബലേന ഗജകുമ്ഭം പരിയോനദ്ധന്തോ വിയ രതനസതുബ്ബേധേ സുവണ്ണഗ്ഘികേ പവാളജാലം ഖിപമാനോ വിയ

സുവണ്ണചേതിയേ രത്തകമ്ബലകഞ്ചുകം പടിമുഞ്ചന്തോ വിയ ഗച്ഛന്തം പുണ്ണചന്ദം രത്തവണ്ണവലാഹകേന പടിച്ഛാദയമാനോ വിയ കഞ്ചനപബ്ബതമത്ഥകേ സുപക്കലാഖാരസം പരിസിഞ്ചന്തോ വിയ ചിത്തകൂടപബ്ബതമത്ഥകം വിജ്ജുല്ലതായ പരിക്ഖിപന്തോ വിയ ച സചക്കവാളസിനേരുയുഗന്ധരം മഹാപഥവിം ചാലേത്വാ ഗഹിതം നിഗ്രോധപല്ലവസമാനവണ്ണം രത്തവരപംസുകൂലം പാരുപിത്വാ ഗന്ധകുടിദ്വാരതോ നിക്ഖമി കഞ്ചനഗുഹതോ സീഹോ വിയ ഉദയപബ്ബതകൂടതോ പുണ്ണചന്ദോ വിയ ച. നിക്ഖമിത്വാ പന ഗന്ധകുടിപമുഖേ അട്ഠാസി.

അഥസ്സ കായതോ മേഘമുഖേഹി വിജ്ജുകലാപാ വിയ രസ്മിയോ നിക്ഖമിത്വാ സുവണ്ണരസധാരാപരിസേകമഞ്ജരിപത്തപുപ്ഫഫലവിടപേ വിയ ആരാമരുക്ഖേ കരിംസു. താവദേവ ച അത്തനോ അത്തനോ പത്തചീവരമാദായ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘോ ഭഗവന്തം പരിവാരേസി. തേ പന പരിവാരേത്വാ ഠിതാ ഭിക്ഖൂ ഏവരൂപാ അഹേസും അപ്പിച്ഛാ സന്തുട്ഠാ പവിവിത്താ അസംസട്ഠാ ആരദ്ധവീരിയാ വത്താരോ വചനക്ഖമാ ചോദകാ പാപഗരഹീ സീലസമ്പന്നാ സമാധിസമ്പന്നാ പഞ്ഞാവിമുത്തിവിമുത്തിഞാണദസ്സനസമ്പന്നാതി. തേഹി പരിവാരിതോ ഭഗവാ രത്തകമ്ബലപരിക്ഖിത്തോ വിയ സുവണ്ണക്ഖന്ധോ രത്തപദുമസണ്ഡമജ്ഝഗതാ വിയ സുവണ്ണനാവാ പവാളവേദികാപരിക്ഖിത്തോ വിയ സുവണ്ണപാസാദോ വിരോചിത്ഥ. സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാദയോ മഹാഥേരാപി നം മേഘവണ്ണം പംസുകൂലം പാരുപിത്വാ മണിവമ്മവമ്മികാ വിയ മഹാനാഗാ പരിവാരയിംസു വന്തരാഗാ ഭിന്നകിലേസാ വിജടിതജടാ ഛിന്നബന്ധനാ കുലേ വാ ഗണേ വാ അലഗ്ഗാ.

ഇതി ഭഗവാ സയം വീതരാഗോ വീതരാഗേഹി, വീതദോസോ വീതദോസേഹി, വീതമോഹോ വീതമോഹേഹി, നിത്തണ്ഹോ നിത്തണ്ഹേഹി, നിക്കിലേസോ നിക്കിലേസേഹി, സയം ബുദ്ധോ ബഹുസ്സുതബുദ്ധേഹി പരിവാരിതോ, പത്തപരിവാരിതം വിയ കേസരം, കേസരപരിവാരിതാ വിയ കണ്ണികാ, അട്ഠനാഗസഹസ്സപരിവാരിതോ വിയ ഛദ്ദന്തോ നാഗരാജാ, നവുതിഹംസസഹസ്സപരിവാരിതോ വിയ ധതരട്ഠോ ഹംസരാജാ, സേനങ്ഗപരിവാരിതോ വിയ ചക്കവത്തി, മരുഗണപരിവാരിതോ വിയ സക്കോ ദേവരാജാ, ബ്രഹ്മഗണപരിവാരിതോ വിയ ഹാരിതമഹാബ്രഹ്മാ, താരാഗണപരിവാരിതോ വിയ പുണ്ണചന്ദോ, അസമേന ബുദ്ധവേസേന അപരിമാണേന ബുദ്ധവിലാസേന കപിലവത്ഥുഗമനമഗ്ഗം പടിപജ്ജി.

അഥസ്സ പുരത്ഥിമകായതോ സുവണ്ണവണ്ണാ രസ്മീ ഉട്ഠഹിത്വാ അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗഹേസി. പച്ഛിമകായതോ ദക്ഖിണഹത്ഥതോ, വാമഹത്ഥതോ സുവണ്ണവണ്ണാ രസ്മീ ഉട്ഠഹിത്വാ അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗഹേസി. ഉപരി കേസന്തതോ പട്ഠായ സബ്ബകേസാവത്തേഹി മോരഗീവവണ്ണാ രസ്മീ ഉട്ഠഹിത്വാ ഗഗനതലേ അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗഹേസി. ഹേട്ഠാ പാദതലേഹി പവാളവണ്ണാ രസ്മീ ഉട്ഠഹിത്വാ ഘനപഥവിയം അസീതിഹത്ഥട്ഠാനം അഗ്ഗഹേസി. ഏവം സമന്താ അസീതിഹത്ഥമത്തം ഠാനം ഛബ്ബണ്ണാ ബുദ്ധരസ്മിയോ വിജ്ജോതമാനാ വിപ്ഫന്ദമാനാ കഞ്ചനദണ്ഡദീപികാഹി നിച്ഛരിത്വാ ആകാസം പക്ഖന്ദജാലാ വിയ ചാതുദ്ദീപികമഹാമേഘതോ നിക്ഖന്തവിജ്ജുല്ലതാ വിയ വിധാവിംസു. സബ്ബദിസാഭാഗാ സുവണ്ണചമ്പകപുപ്ഫേഹി വികിരിയമാനാ വിയ,

സുവണ്ണഘടാ നിക്ഖന്തസുവണ്ണരസധാരാഹി സിഞ്ചമാനാ വിയ, പസാരിതസുവണ്ണപടപരിക്ഖിത്താ വിയ, വേരമ്ഭവാതസമുട്ഠിതകിംസുകകണികാരപുപ്ഫചുണ്ണസമോകിണ്ണാ വിയ വിപ്പകിരിംസു.

ഭഗവതോപി അസീതിഅനുബ്യഞ്ജനബ്യാമപ്പഭാദ്വത്തിംസവരലക്ഖണസമുജ്ജലം സരീരം സമുഗ്ഗതതാരകം വിയ ഗഗനതലം, വികസിതമിവ പദുമവനം, സബ്ബപാലിഫുല്ലോ വിയ യോജനസതികോ പാരിച്ഛത്തകോ, പടിപാടിയാ ഠപിതാനം ദ്വത്തിംസചന്ദാനം ദ്വത്തിംസസൂരിയാനം ദ്വത്തിംസചക്കവത്തീനം ദ്വത്തിംസദേവരാജാനം ദ്വത്തിംസമഹാബ്രഹ്മാനം സിരിയാ സിരിം അഭിഭവമാനം വിയ വിരോചിത്ഥ, യഥാ തം ദസഹി പാരമീഹി ദസഹി ഉപപാരമീഹി ദസഹി പരമത്ഥപാരമീഹി സുപൂരിതാഹി സമതിംസപാരമിതാഹി അലങ്കതം. കപ്പസതസഹസ്സാധികാനി ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി ദിന്നദാനം രക്ഖിതസീലം കതകല്യാണകമ്മം ഏകസ്മിം അത്തഭാവേ ഓസരിത്വാ വിപാകം ദാതും ഠാനം അലഭമാനം സമ്ബാധപത്തം വിയ അഹോസി. നാവാസഹസ്സഭണ്ഡം ഏകനാവം ആരോപനകാലോ വിയ, സകടസഹസ്സഭണ്ഡം ഏകസകടം ആരോപനകാലോ വിയ, പഞ്ചവീസതിയാ നദീനം ഓഘസ്സ സമ്ഭിജ്ജ മുഖദ്വാരേ ഏകതോ രാസീഭൂതകാലോ വിയ ച അഹോസി.

ഇമായ ബുദ്ധസിരിയാ ഓഭാസമാനസ്സാപി ച ഭഗവതോ പുരതോ അനേകാനി ദണ്ഡദീപികസഹസ്സാനി ഉക്ഖിപിംസു. തഥാ പച്ഛതോ. വാമപസ്സേ ദക്ഖിണപസ്സേ. ജാതികുസുമചമ്പകവനമല്ലികരത്തുപ്പലനീലുപ്പലമകുലസിന്ദുവാരപുപ്ഫാനി ചേവ നീലപീതാദിവണ്ണസുഗന്ധഗന്ധചുണ്ണാനി ച ചാതുദ്ദീപികമേഘവിസ്സട്ഠോദകവുട്ഠിയോ വിയ വിപ്പകിരിംസു. പഞ്ചങ്ഗികതൂരിയനിഗ്ഘോസാ ചേവ ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘഗുണപ്പടിസംയുത്താ ഥുതിഘോസാ ച സബ്ബദിസാ പൂരയിംസു. ദേവമനുസ്സനാഗസുപണ്ണഗന്ധബ്ബയക്ഖാദീനം അക്ഖീനി അമതപാനം വിയ ലഭിംസു. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ ഠത്വാ **പദസഹസ്സേന** ഗമനവണ്ണം വത്തും വട്ടതി. തത്രിദം മുഖമത്തം -

“ഏവം സബ്ബങ്ഗസമ്പന്നോ, കമ്പയന്തോ വസുന്ധരം;
അഹേഠയന്തോ പാണാനി, യാതി ലോകവിനായകോ.

ദക്ഖിണം പഠമം പാദം, ഉദ്ധരന്തോ നരാസഭോ;
ഗച്ഛന്തോ സിരിസമ്പന്നോ, സോഭതേ ദ്വിപദുത്തമോ.

ഗച്ഛതോ ബുദ്ധസേട്ഠസ്സ, ഹേട്ഠാ പാദതലം മുദു;
സമം സമ്ഫുസതേ ഭൂമിം, രജസാ നുപലിപ്പതി.

നിന്നട്ഠാനം ഉന്നമതി, ഗച്ഛന്തേ ലോകനായകേ;
ഉന്നതഞ്ച സമം ഹോതി, പഥവീ ച അചേതനാ.

പാസാണാ സക്ഖരാ ചേവ, കഥലാ ഖാണുകണ്ടകാ;

സബ്ബേ മഗ്ഗാ വിവജ്ജന്തി, ഗച്ഛന്തേ ലോകനായകേ.

നാതിദൂരേ ഉദ്ധരതി, നച്ചാസന്നേ ച നിക്ഖിപം;
അഘട്ടയന്തോ നിയ്യാതി, ഉഭോ ജാണൂ ച ഗോപ്ഫകേ.

നാതിസീഘം പക്കമതി, സമ്പന്നചരണോ മുനി;
ന ചാതിസണികം യാതി, ഗച്ഛമാനോ സമാഹിതോ.

ഉദ്ധം അധോ ച തിരിയം, ദിസഞ്ച വിദിസം തഥാ;
ന പേക്ഖമാനോ സോ യാതി, യുഗമത്തമ്ഹി പേക്ഖതി.

നാഗവിക്കന്തചാരോ സോ, ഗമനേ സോഭതേ ജിനോ;
ചാരും ഗച്ഛതി ലോകഗ്ഗോ, ഹാസയന്തോ സദേവകേ.

ഉളുരാജാവ സോഭന്തോ, ചതുചാരീവ കേസരീ;
തോസയന്തോ ബഹൂ സത്തേ, പുരം സേട്ഠം ഉപാഗമീ''തി.

വണ്ണകാലോ നാമ കിരേസ, ഏവംവിധേസു കാലേസു ബുദ്ധസ്സ സരീരവണ്ണേ വാ ഗുണവണ്ണേ വാ ധമ്മകഥികസ്സ ഥാമോയേവ പമാണം ചുണ്ണിയപദേഹി വാ ഗാഥാബന്ധേന വാ യത്തകം സക്കോതി, തത്തകം വത്തബ്ബം. ദുക്കഥിതന്തി ന വത്തബ്ബം. അപ്പമാണവണ്ണാ ഹി ബുദ്ധാ, തേസം ബുദ്ധാപി അനവസേസതോ വണ്ണം വത്തും അസമത്ഥാ, പഗേവ ഇതരാ പജാതി. ഇമിനാ സിരിവിലാസേന അലങ്കതപ്പടിയത്തം സക്യരാജപുരം പവിസിത്വാ ഭഗവാ പസന്നചിത്തേന ജനേന ഗന്ധധൂമവാസചുണ്ണാദീഹി പൂജയമാനോ സന്ഥാഗാരം പാവിസി. തേന വുത്തം - ''അഥ ഖോ ഭഗവാ നിവാസേത്വാ പത്തചീവരമാദായ സദ്ധിം ഭിക്ഖുസങ്ഘേന യേന ഏവം സന്ഥാഗാരം തേനുപസങ്കമീ''തി.

ഭഗവന്തംയേവ പുരക്ഖത്വാതി ഭഗവന്തം പുരതോ കത്വാ. തത്ഥ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂനഞ്ചേവ ഉപാസകാനഞ്ച മജ്ഝേ നിസിന്നോ ഗന്ധോദകേന ന്ഹാപേത്വാ ദുകൂലചുമ്ബടകേന വോദകം കത്വാ ജാതിഹിങ്ഗുലകേന മജ്ജിത്വാ രത്തകമ്ബലപലിവേഠിതേ പീഠേ ഠപിതരത്തസുവണ്ണഘനപടിമാ വിയ അതിവിരോചിത്ഥ. അയം പനേത്ഥ പോരാണാനം വണ്ണഭണനമഗ്ഗോ -

''ഗന്ത്വാന മണ്ഡലമാളം, നാഗവിക്കന്തചരണോ;
ഓഭാസയന്തോ ലോകഗ്ഗോ, നിസീദി വരമാസനേ.

തസ്മിം നിസിന്നോ നരദമ്മസാരഥി,
ദേവാതിദേവോ സതപുഞ്ഞലക്ഖണോ;
ബുദ്ധാസനേ മജ്ഝഗതോ വിരോചതി,
സുവണ്ണനേക്ഖം വിയ പണ്ഡുകമ്ബലേ.

നേക്ഖം ജമ്ബോനദസ്സേവ, നിക്ഖിത്തം പണ്ഡുകമ്ബലേ;
വിരോചതി വീതമലോ, മണിവേരോചനോ യഥാ.

മഹാസാലോവ സമ്ഫുല്ലോ, നേരുരാജാവലങ്കതോ;
സുവണ്ണയൂപസങ്കാസോ, പദുമോ കോകനദോ യഥാ.

ജലന്തോ ദീപരുക്ഖോവ, പബ്ബതഗ്ഗേ യഥാ സിഖീ;
ദേവാനം പാരിച്ഛത്തോവ, സബ്ബഫുല്ലോ വിരോചഥാ''തി.

കാപിലവത്ഥവേ സക്യേ ബഹുദേവ രത്തിം ധമ്മിയാ കഥായാതി എത്ഥ ധമ്മീ കഥാ നാമ സന്ഥാഗാരഅനുമോദനപ്പടിസംയുത്താ പകിണ്ണകകഥാ വേദിതബ്ബാ. തദാ ഹി ഭഗവാ ആകാസഗങ്ഗം ഓതാരേന്തോ വിയ പഥവോജം ആകഡ്ഢന്തോ വിയ മഹാജമ്ബും ഖന്ധേ ഗഹേത്വാ ചാലേന്തോ വിയ യോജനികം മധുഭണ്ഡം ചക്കയന്തേന പീളേത്വാ മധുപാനം പായമാനോ വിയ കാപിലവത്ഥവാനം സക്യാനം ഹിതസുഖാവഹം പകിണ്ണകകഥം കഥേസി. ''ആവാസദാനം നാമേതം മഹാരാജ മഹന്തം, തുമ്ഹാകം ആവാസോ മയാ പരിഭുത്തോ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന പരിഭുത്തോ മയാ ച ഭിക്ഖുസങ്ഘേന ച പരിഭുത്തോ പന ധമ്മരതനേന പരിഭുത്തോ യേവാതി തീഹി രതനേഹി പരിഭുത്തോ നാമ ഹോതി. ആവാസദാനസ്മിഞ്ഹി ദിന്നേ സബ്ബദാനം ദിന്നമേവ ഹോതി. ഭൂമട്ഠകപണ്ണസാലായ വാ സാഖാമണ്ഡപസ്സ വാപി ആനിസംസോ നാമ പരിച്ഛിന്ദിതും ന സക്കാ''തി നാനാനയവിചിത്തം ബഹും ധമ്മകഥം കഥേത്വാ -

''സീതം ഉണ്ഹം പടിഹന്തി, തതോ വാളമിഗാനി ച;
സരീസപേ ച മകസേ, സിസിരേ ചാപി വുട്ഠിയോ.

തതോ വാതാതപോ ഘോരോ, സഞ്ജാതോ പടിഹഞ്ഞതി;
ലേണത്ഥഞ്ച സുഖത്ഥഞ്ച, ഝായിതുഞ്ച വിപസ്സിതും.

വിഹാരദാനം സങ്ഘസ്സ, അഗ്ഗം ബുദ്ധേന വണ്ണിതം;
തസ്മാ ഹി പണ്ഡിതോ പോസോ, സമ്പസ്സം അത്ഥമത്തനോ.

വിഹാരേ കാരയേ രമ്മേ, വാസയേത്ഥ ബഹുസ്സുതേ;
തേസം അന്നഞ്ച പാനഞ്ച, വത്ഥസേനാസനാനി ച.

ദദേയ്യ ഉജുഭൂതേസു, വിപ്പസന്നേന ചേതസാ;
തേ തസ്സ ധമ്മം ദേസേന്തി, സബ്ബദുക്ഖാപനൂദനം;
യം സോ ധമ്മം ഇധഞ്ഞായ, പരിനിബ്ബാതി അനാസവോ''തി. (ചൂളവ० ൨൯൫) -

എവം അയമ്പി ആവാസേ ആനിസംസോ, അയമ്പി ആനിസംസോതി ബഹുദേവരത്തിം അതിരേകതരം ദിയഡ്ഢയാമം ആവാസാനിസംസകഥം കഥേസി. തത്ഥ ഇമാ ഗാഥാവ സങ്ഗഹം ആരുള്ഹാ, പകിണ്ണകധമ്മദേസനാ പന സങ്ഗഹം ന ആരോഹതി. **സന്ദസ്സേസീ**തിആദീനി വുത്തത്ഥാനേവ.

ആയസ്മന്തം ആനന്ദം ആമന്തേസീതി ധമ്മകഥം കഥാപേതുകാമോ ജാനാപേസി. അഥ കസ്മാ സാരിപുത്തമഹാമോഗ്ഗല്ലാനമഹാകസ്സപാദീസു അസീതിമഹാഥേരേസു വിജ്ജമാനേസു ഭഗവാ ആനന്ദത്ഥേരസ്സ ഭാരമകാസീതി. പരിസജ്ഝാസയവസേന. ആയസ്മാ ഹി ആനന്ദോ ബഹുസ്സുതാനം അഗ്ഗോ, പഹോസി പരിമണ്ഡലേഹി പദബ്യഞ്ജനേഹി മധുരധമ്മകഥം കഥേതുന്തി സാകിയമണ്ഡലേ പാകടോ പഞ്ഞാതോ. തസ്സ സക്യരാജൂഹി വിഹാരം ഗന്ത്വാപി ധമ്മകഥാ സുതപുബ്ബാ, ഓരോധാ പന നേസം ന യഥാരുചിയാ

വിഹാരം ഗന്തും ലഭന്തി, തേസം ഏതദഹോസി - “അഹോ വത ഭഗവാ അപ്പംയേവ ധമ്മകഥം കഥേത്വാ അമ്ഹാകം ഞാതിസേട്ഠസ്സ ആനന്ദസ്സ ഭാരം കരേയ്യാ”തി. തേസം അജ്ഝാസയവസേന ഭഗവാ തസ്സേവ ഭാരമകാസി.

സേഖോ പാടിപദോതി പടിപന്നകോ സേഖസമണോ. സോ തുയ്ഹം പടിഭാതു ഉപട്ഠാതു, തസ്സ പടിപദം ദേസേഹീതി പടിപദായ പുഗ്ഗലം നിയമേത്വാ ദസ്സേതി. കസ്മാ പന ഭഗവാ ഇമം പടിപദം നിയമേസി? ബഹൂഹി കാരണേഹി. ഇമേ താവ സക്യാ മങ്ഗലസാലായ മങ്ഗലം പച്ചാസീസന്തി വഡ്ഢിം ഇച്ഛന്തി, അയഞ്ച സേഖപടിപദാ മയ്ഹം സാസനേ മങ്ഗലപടിപദാ വഡ്ഢമാനകപടിപദാതിപി ഇമം പടിപദം നിയമേസി. തസ്സഞ്ച പരിസതി സേഖാവ ബഹൂ നിസിന്നാ, തേ അത്തനാ പടിവിദ്ധട്ഠാനേ കഥീയമാനേ അകിലമന്താവ സല്ലക്ഖേസ്സന്തീതിപി ഇമം പടിപദം നിയമേസി. ആയസ്മാ ച ആനന്ദോ സേഖപടിസമ്ഭിദാപത്തോവ, സോ അത്തനാ പടിവിദ്ധേ പച്ചക്ഖട്ഠാനേ കഥേന്തോ അകിലമന്തോ വിഞ്ഞാപേതും സക്ഖിസ്സതീതിപി ഇമം പടിപദം നിയമേസി. സേഖപടിപദായ ച തിസ്സോപി സിക്ഖാ ഓസടാ , തത്ഥ അധിസീലസിക്ഖായ കഥിതായ സകലം വിനയപിടകം കഥിതമേവ ഹോതി, അധിചിത്തസിക്ഖായ കഥിതായ സകലം സുത്തന്തപിടകം കഥിതം ഹോതി, അധിപഞ്ഞാസിക്ഖായ കഥിതായ സകലം അഭിധമ്മപിടകം കഥിതം ഹോതി, ആനന്ദോ ച ബഹുസ്സുതോ തിപിടകധരോ, സോ പഹോതി തീഹി പിടകേഹി തിസ്സോ സിക്ഖാ കഥേതും, ഏവം കഥിതേ സക്യാനം മങ്ഗലമേവ വഡ്ഢിയേവ ഭവിസ്സതീതിപി ഇമം പടിപദം നിയമേസി.

പിട്ഠി മേ ആഗിലായതീതി കസ്മാ ആഗിലായതി? ഭഗവതോ ഹി ഛബ്ബസ്സാനി പധാനം പദഹന്തസ്സ മഹന്തം കായദുക്ഖം അഹോസി, അഥസ്സ അപരഭാഗേ മഹല്ലകകാലേ പിട്ഠിവാതോ ഉപ്പജ്ജി. അകാരണം വാ ഏതം. പഹോതി ഹി ഭഗവാ ഉപ്പന്നം വേദനം വിക്ഖമ്ഭേത്വാ ഏകമ്പി ദ്വേപി സത്താഹേ ഏകപല്ലങ്കേന നിസീദിതും. സന്ഥാഗാരസാലം പന ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി പരിഭുഞ്ജിതുകാമോ അഹോസി, തത്ഥ പാദധോവനട്ഠാനതോ യാവ ധമ്മാസനാ അഗമാസി, ഏത്തകേ ഠാനേ ഗമനം നിപ്ഫന്നം. ധമ്മാസനം പത്തോ ഥോകം ഠത്വാ നിസീദി, ഏത്തകേ ഠാനം. ദിയഡ്ഢയാമം ധമ്മാസനേ നിസീദി, ഏത്തകേ ഠാനേ നിസജ്ജാ നിപ്ഫന്നാ. ഇദാനി ദക്ഖിണേന പസ്സേന ഥോകം നിപന്നേ സയനം നിപ്ഫജ്ജിസ്സതീതി ഏവം ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി പരിഭുഞ്ജിതുകാമോ അഹോസി. ഉപാദിന്നകസരീരഞ്ച നാമ “നോ ആഗിലായതീ”തി ന വത്തബ്ബം, തസ്മാ ചിരം നിസജ്ജായ സഞ്ജാതം അപ്പകമ്പി ആഗിലായനം ഗഹേത്വാ ഏവമാഹ.

സങ്ഘാടിം പഞ്ഞാപേത്വാതി സന്ഥാഗാരസ്സ കിര ഏകപസ്സേ തേ രാജാനോ പട്ടസാണിം പരിക്ഖിപാപേത്വാ കപ്പിയമഞ്ചകം പഞ്ഞപേത്വാ കപ്പിയപച്ചത്ഥരണേന അത്ഥരിത്വാ ഉപരി സുവണ്ണ-താരക-ഗന്ധമാലാ-ദാമപടിമണ്ഡിതം വിതാനം ബന്ധിത്വാ ഗന്ധതേലപ്പദീപം ആരോപയിംസു “അപ്പേവ നാമ സത്ഥാ ധമ്മാസനതോ വുട്ഠായ ഥോകം വിസ്സമന്തോ ഇധ നിപജ്ജേയ്യ, ഏവം നോ ഇമം സന്ഥാഗാരം ഭഗവതാ ചതൂഹി ഇരിയാപഥേഹി പരിഭുത്തം ദീഘരത്തം ഹിതായ സുഖായ ഭവിസ്സതീ”തി. സത്ഥാപി തദേവ സന്ധായ തത്ഥ സങ്ഘാടിം പഞ്ഞപേത്വാ നിപജ്ജി. **ഉട്ഠാനസഞ്ഞം മനസി കരിത്വാ**തി ഏത്തകം കാലം അതിക്കമിത്വാ വുട്ഠഹിസ്സാമീതി വുട്ഠാനസഞ്ഞം ചിത്തേ ഠപേത്വാ.

൨൩. **മഹാനാമം സക്കം ആമന്തേസീ**തി സോ കിര തസ്മിം കാലേ തസ്സം പരിസതി ജേട്ഠകോ പാമോക്ഖോ, തസ്മിം സങ്ഗഹിതേ സേസപരിസാ സങ്ഗഹിതാവ ഹോതീതി ഥേരോ തമേവ ആമന്തേസി. **സീലസമ്പന്നോ**തി സീലേന സമ്പന്നോ, സമ്പന്നസീലോ പരിപുണ്ണസീലോതി അത്ഥോ. **സദ്ധമ്മേഹീ**തി സുന്ദരധമ്മേഹി, സതം വാ സപ്പുരിസാനം ധമ്മേഹി.

൨൪. **കഥഞ്ച മഹാനാമാ**തി ഇമിനാ എത്തകേന ഠാനേന സേഖപടിപദായ മാതികം ഠപേത്വാ പടിപാടിയാ വിത്ഥാരേതുകാമോ എവമാഹ. തത്ഥ **സീലസമ്പന്നോ**തിആദീനി ''സമ്പന്നസീലാ, ഭിക്ഖവേ, വിഹരഥാ''തി ആകങ്ഖേയ്യസുത്താദീസു വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാനി.

൨൫. **കായദുച്ചരിതേനാ**തിആദീസു ഉപയോഗത്ഥേ കരണവചനം, ഹിരിയിതബ്ബാനി കായദുച്ചരിതാദീനി ഹിരിയതി ജിഗുച്ഛതീതി അത്ഥോ. ഓത്തപ്പനിദ്ദേസേ ഹേതുഅത്ഥേ കരണവചനം, കായദുച്ചരിതാദീഹി ഓത്തപ്പസ്സ ഹേതുഭൂതേഹി ഓത്തപ്പതി ഭായതീതി അത്ഥോ. **ആരദ്ധവീരിയോ**തി പഗ്ഗഹിതവീരിയോ അനോസക്കിതമാനസോ. **പഹാനായാ**തി പഹാനത്ഥായ. **ഉപസമ്പദായാ**തി പടിലാഭത്ഥായ. **ഥാമവാ**തി വീരിയഥാമേന സമന്നാഗതോ. **ദള്ഹപരക്കമോ**തി ഥിരപരക്കമോ. **അനിക്ഖിത്തധുരോ കുസലേസു ധമ്മേസൂ**തി കുസലേസു ധമ്മേസു അനോരോപിതധുരോ അനോസക്കിതവീരിയോ. **പരമേനാ**തി ഉത്തമേന. **സതിനേപക്കേനാ**തി സതിയാ ച നിപകഭാവേന ച. കസ്മാ പന സതിഭാജനിയേ പഞ്ഞാ ആഗതാതി? സതിയാ ബലവഭാവദീപനത്ഥം. പഞ്ഞാവിപ്പയുത്താ ഹി സതി ദുബ്ബലാ ഹോതി, സമ്പയുത്താ ബലവതീതി.

ചിരകതമ്പീതി അത്തനാ വാ പരേന വാ കായേന ചിരകതം ചേതിയങ്ഗണവത്താദി അസീതി മഹാവത്തപടിപത്തിപൂരണം. **ചിരഭാസിതമ്പീ**തി അത്തനാ വാ പരേന വാ വാചായ ചിരഭാസിതം സക്കച്ചം ഉദ്ദിസന-ഉദ്ദിസാപന-ധമ്മോസാരണ-ധമ്മദേസനാ-ഉപനിസിന്നകഥാ-അനുമോദനിയാദിവസേന പവത്തിതം വചീകമ്മം. **സരിതാ അനുസ്സരിതാ**തി തസ്മിം കായേന ചിരകതേ ''കായോ നാമ കായവിഞ്ഞത്തി, ചിരഭാസിതേ വാചാ നാമ വചീവിഞ്ഞത്തി. തദുഭയമ്പി രൂപം, തംസമുട്ഠാപികാ ചിത്തചേതസികാ അരൂപം. ഇതി ഇമേ രൂപാരൂപധമ്മാ എവം ഉപ്പജ്ജിത്വാ എവം നിരുദ്ധാ''തി സരതി ചേവ അനുസ്സരതി ച, സതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗം സമുട്ഠാപേതീതി അത്ഥോ. ബോജ്ഝങ്ഗസമുട്ഠാപികാ ഹി സതി ഇധ അധിപ്പേതാ. തായ സതിയാ എസ സകിമ്പി സരണേന സരിതാ, പുനപ്പുനം സരണേന അനുസ്സരിതാതി വേദിതബ്ബാ.

ഉദയത്ഥഗാമിനിയാതി പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം ഉദയവയഗാമിനിയാ ഉദയഞ്ച വയഞ്ച പടിവിജ്ഝിതും സമത്ഥായ. **അരിയായാ**തി വിക്ഖമ്ഭനവസേന ച സമുച്ഛേദവസേന ച കിലേസേഹി ആരകാ ഠിതായ പരിസുദ്ധായ. **പഞ്ഞായ സമന്നാഗതോ**തി വിപസ്സനാപഞ്ഞായ ചേവ മഗ്ഗപഞ്ഞായ ച സമങ്ഗീഭൂതോ. **നിബ്ബേധികായാ**തി സായേവ നിബ്ബിജ്ഝനതോ നിബ്ബേധികാതി വുച്ചതി, തായ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. തത്ഥ മഗ്ഗപഞ്ഞായ സമുച്ഛേദവസേന അനിബ്ബിദ്ധപുബ്ബം അപദാലിതപുബ്ബം ലോഭക്ഖന്ധം ദോസക്ഖന്ധം മോഹക്ഖന്ധം നിബ്ബിജ്ഝതി പദാലേതീതി നിബ്ബേധികാ. വിപസ്സനാപഞ്ഞായ തദങ്ഗവസേന നിബ്ബേധികായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ പടിലാഭസംവത്തനതോ ചാതി

വിപസ്സനാ "നിബ്ബേധികാ"തി വത്തും വട്ടതി. **സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ**തി ഇധാപി മഗ്ഗപഞ്ഞാ "സമ്മാ ഹേതുനാ നയേന വട്ടദുക്ഖം ഖേപയമാനാ ഗച്ഛതീതി സമ്മാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനീ നാമ. വിപസ്സനാ തദങ്ഗവസേന വട്ടദുക്ഖഞ്ച കിലേസദുക്ഖഞ്ച ഖേപയമാനാ ഗച്ഛതീതി ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനീ. ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ വാ മഗ്ഗപഞ്ഞായ പടിലാഭസംവത്തനതോ ഏസാ ദുക്ഖക്ഖയഗാമിനീ"തി വേദിതബ്ബാ.

൨൩. **അഭിചേതസികാന**ന്തി അഭിചിത്തം സേട്ഠചിത്തം സിതാനം നിസ്സിതാനം. **ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാന**ന്തി അപ്പിതപ്പിതക്ഖണേ സുഖപടിലാഭഹേതൂനം. **നികാമലാഭീ**തി ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ സമാപജ്ജിതാ. **അകിച്ഛലാഭീ**തി നിദുക്ഖലാഭീ. **അകസിരലാഭീ**തി വിപുലലാഭീ. പഗുണഭാവേന ഏകോ ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ സമാപജ്ജിതും സക്കോതി, സമാധിപാരിപന്ഥികധമ്മേ പന അകിലമന്തോ വിക്ഖമ്ഭേതും ന സക്കോതി, സോ അത്തനോ അനിച്ഛായ ഖിപ്പമേവ വുട്ഠാതി, യഥാപരിച്ഛേദവസേന സമാപത്തിം ഠപേതും ന സക്കോതി അയം കിച്ഛലാഭീ കസിരലാഭീ നാമ. ഏകോ ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ ച സമാപജ്ജിതും സക്കോതി, സമാധിപാരിപന്ഥികധമ്മേ ച അകിലമന്തോ വിക്ഖമ്ഭേതി, സോ യഥാപരിച്ഛേദവസേനേവ വുട്ഠാതും സക്കോതി, അയം അകിച്ഛലാഭീ അകസിരലാഭീ നാമ.

൨൪. **അയം വുച്ചതി മഹാനാമ അരിയസാവകോ സേഖോ പാടിപദോ**തി മഹാനാമ അരിയസാവകോ സേഖോ പാടിപദോ വിപസ്സനാഗബ്ഭായ വഡ്ഢമാനകപടിപദായ സമന്നാഗതോതി വുച്ചതീതി ദസ്സേതി. **അപുച്ചണ്ഡതായാ**തി അപൂതിഅണ്ഡതായ. **ഭബ്ബോ അഭിനിബ്ഭിദായാ**തി വിപസ്സനാദിഞാണപ്പഭേദായ ഭബ്ബോ. **സമ്ബോധായാ**തി അരിയമഗ്ഗായ. **അനുത്തരസ്സ യോഗക്ഖേമസ്സാ**തി അരഹത്തം അനുത്തരോ യോഗക്ഖേമോ നാമ, തദഭിഗമായ ഭബ്ബോതി ദസ്സേതി. യാ പനായമേത്ഥ അത്ഥദീപനത്ഥം ഉപമാ ആഹടാ, സാ ചേതോഖിലസുത്തേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ. കേവലഞ്ഹി തത്ഥ "തസ്സാ കുക്കുടിയാ അണ്ഡേസു തിവിധകിരിയകരണം വിയ ഹി ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഉസ്സോള്ഹിപന്നരസേഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതഭാവോ"തി യം ഏവം ഓപമ്മസംസന്ദനം ആഗതം, തം ഇധ ഏവം സീലസമ്പന്നോ ഹോതീതിആദിവചനതോ "തസ്സാ കുക്കുടിയാ അണ്ഡേസു തിവിധകിരിയകരണം വിയ ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ സീലസമ്പന്നതാദീഹി പന്നരസേഹി ധമ്മേഹി സമങ്ഗിഭാവോ"തി. ഏവം യോജേത്വാ വേദിതബ്ബം. സേസം സബ്ബത്ഥ വുത്തസദിസമേവ.

൨൫. **ഇമംയേവ അനുത്തരം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധി**ന്തി ഇമം പഠമാദിജ്ഝാനേഹി അസദിസം ഉത്തമം ചതുത്ഥജ്ഝാനികം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം. **പഠമാഭിനിബ്ഭിദാ**തി പഠമോ ഞാണഭേദോ. ദുതിയാദീസുപി ഏസേവ നയോ. കുക്കുടച്ഛാപകോ പന ഏകവാരം മാതുകുച്ഛിതോ ഏകവാരം അണ്ഡകോസതോതി ദ്വേ വാരേ ജായതി. അരിയസാവകോ തീഹി വിജ്ജാഹി തായോ വാരേ ജായതി. പുബ്ബേനിവാസച്ഛാദകം തമം വിനോദേത്വാ പുബ്ബേനിവാസഞാണേന പഠമം ജായതി, സത്താനം ചുതിപടിസന്ധിച്ഛാദകം തമം വിനോദേത്വാ ദിബ്ബചക്ഖുഞാണേന ദുതിയം ജായതി, ചതുസച്ചപടിച്ഛാദകം തമം വിനോദേത്വാ ആസവക്ഖയഞാണേന തതിയം ജായതി.

൨൯. ഇദമ്പിസ്സ ഹോതി ചരണസ്മിന്തി ഇദമ്പി സീലം അസ്സ ഭിക്ഖുനോ ചരണം നാമ ഹോതീതി അത്ഥോ. **ചരണം** നാമ ബഹു അനേകവിധം, സീലാദയോ പന്നരസധമ്മാ, തത്ഥ ഇദമ്പി ഏകം ചരണന്തി അത്ഥോ. പദത്ഥോ പന ചരതി തേന അഗതപുബ്ബം ദിസം ഗച്ഛതീതി ചരണം. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ.

ഇദമ്പിസ്സ ഹോതി വിജ്ജായാതി ഇദം പുബ്ബേനിവാസഞാണം തസ്സ **വിജ്ജാ** നാമ ഹോതീതി അത്ഥോ. വിജ്ജാ നാമ ബഹു അനേകവിധാ, വിപസ്സനഞാണാദീനി അട്ഠ ഞാണാനി, തത്ഥ ഇദമ്പി ഞാണം ഏകാ വിജ്ജാതിപി അത്ഥോ. പദത്ഥോ പന വിനിവിജ്ഝിത്വാ ഏതായ ജാനാതീതി വിജ്ജാ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **വിജ്ജാസമ്പന്നോ ഇതിപീ**തി തീഹി വിജ്ജാഹി വിജ്ജാസമ്പന്നോ ഇതിപി. **ചരണസമ്പന്നോ ഇതിപീ**തി പഞ്ചദസഹി ധമ്മേഹി ചരണസമ്പന്നോ ഇതിപി. തദുഭയേന പന വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ ഇതിപീതി.

൩൦. സനങ്കുമാരേനാതി പോരാണകകുമാരേന, ചിരകാലതോ പട്ഠായ കുമാരോതി പഞ്ഞാതേന. സോ കിര മനുസ്സപഥേ പഞ്ചചൂളകകുമാരകകാലേ ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനോ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി, തസ്സ സോ അത്തഭാവോ പിയോ അഹോസി മനാപോ, തസ്മാ താദിസേനേവ അത്തഭാവേന ചരതി, തേന നം **സനങ്കുമാരോ**തി സഞ്ജാനന്തി. **ജനേതസ്മി**ന്തി ജനിതസ്മിം, പജായാതി അത്ഥോ. **യേ ഗോത്തപടിസാരിനോ**തി യേ ജനേതസ്മിം ഗോത്തം പടിസരന്തി "അഹം ഗോതമോ, അഹം കസ്സപോ"തി, തേസു ലോകേ ഗോത്തപടിസാരീസു ഖത്തിയോ സേട്ഠോ. **അനുമതാ ഭഗവതാ**തി മമ പഞ്ഹബ്യാകരണേന സദ്ധിം സംസന്ദിത്വാ ദേസിതാതി അമ്ബട്ഠസുത്തേ ബുദ്ധേന ഭഗവതാ "അഹമ്പി, അമ്ബട്ഠ, ഏവം വദാമി -

> 'ഖത്തിയോ സേട്ഠോ ജനേതസ്മിം, യേ ഗോത്തപടിസാരിനോ;
> വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ, സോ സേട്ഠോ ദേവമാനുസേ'തി". (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൭൭) -

ഏവം ഭാസന്തേന അനുഞ്ഞാതാ അനുമോദിതാ. **സാധു സാധു ആനന്ദാ**തി, ഭഗവാ കിര ആദിതോ പട്ഠായ നിദ്ദം അനോക്കമന്തോവ ഇമം സുത്തം സുത്വാ ആനന്ദേന സേഖപടിപദായ കൂടം ഗഹിതന്തി ഞത്വാ ഉട്ഠായ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസിന്നോ സാധുകാരം അദാസി. ഏത്താവതാ ച പന ഇദം സുത്തം ജിനഭാസിതം നാമ ജാതം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

സേഖസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. പോതലിയസുത്തവണ്ണനാ

൩൧. ഏവം മേ സുതന്തി പോതലിയസുത്തം. തത്ഥ **അങ്ഗുത്തരാപേസൂ**തി അങ്ഗായേവ സോ ജനപദോ, മഹിയാ പനസ്സ ഉത്തരേന യാ ആപോ, താസം അവിദൂരത്താ ഉത്തരാപോതിപി വുച്ചതി. കതരമഹിയാ ഉത്തരേന യാ ആപോതി, മഹാമഹിയാ. തത്ഥായം ആവിഭാവകഥാ - അയം കിര ജമ്ബുദീപോ ദസസഹസ്സയോജനപരിമാണോ. തത്ഥ ച ചതുസഹസ്സയോജനപ്പമാണോ പദേസോ ഉദകേന അജ്ഝോത്ഥടോ സമുദ്ദോതി

സങ്ഖം ഗതോ . തിസഹസ്സയോജനപ്പമാണേ മനുസ്സാ വസന്തി. തിസഹസ്സയോജനപ്പമാണേ ഹിമവാ പതിട്ഠിതോ ഉബ്ബേധേന പഞ്ചയോജനസതികോ ചതുരാസീതികൂടസഹസ്സപടിമണ്ഡിതോ സമന്തതോ സന്ദമാനപഞ്ചസതനദീവിചിത്തോ, യത്ഥ ആയാമവിത്ഥാരേന ചേവ ഗമ്ഭീരതായ ച പണ്ണാസപണ്ണാസയോജനാ ദിയഡ്ഢയോജനസതപരിമണ്ഡലാ അനോതത്തദഹോ കണ്ണമുണ്ഡദഹോ രഥകാരദഹോ ഛദ്ദന്തദഹോ കുണാലദഹോ മന്ദാകിനീദഹോ സീഹപപാതദഹോതി സത്ത മഹാസരാ പതിട്ഠിതാ. തേസു അനോതത്തദഹോ സുദസ്സനകൂടം ചിത്രകൂടം കാളകൂടം ഗന്ധമാദനകൂടം കേലാസകൂടന്തി ഇമേഹി പഞ്ചഹി പബ്ബതേഹി പരിക്ഖിത്തോ.

തത്ഥ സുദസ്സനകൂടം സോവണ്ണമയം ദ്വിയോജനസതുബ്ബേധം അന്തോവങ്കം കാകമുഖസണ്ഠാനം തമേവ സരം പടിച്ഛാദേത്വാ ഠിതം. ചിത്രകൂടം സബ്ബരതനമയം. കാളകൂടം അഞ്ജനമയം. ഗന്ധമാദനകൂടം സാനുമയം അബ്ഭന്തരേ മുഗ്ഗവണ്ണം, മൂലഗന്ധോ സാരഗന്ധോ ഫേഗ്ഗുഗന്ധോ തചഗന്ധോ പപടികഗന്ധോ രസഗന്ധോ പത്തഗന്ധോ പുപ്ഫഗന്ധോ ഫലഗന്ധോ ഗന്ധഗന്ധോതി ഇമേഹി ദസഹി ഗന്ധേഹി ഉസ്സന്നം നാനപ്പകാരഓസധസഞ്ഛന്നം, കാളപക്ഖഉപോസഥദിവസേ ആദിത്തമിവ അങ്ഗാരം ജലന്തം തിട്ഠതി. കേലാസകൂടം രജതമയം. സബ്ബാനി സുദസ്സനേന സമാനുബ്ബേധസണ്ഠാനാനി, തമേവ സരം പടിച്ഛാദേത്വാ ഠിതാനി. താനി സബ്ബാനി ദേവാനുഭാവേന നാഗാനുഭാവേന ച വസ്സന്തി, നദിയോ ച തേസു സന്ദന്തി. തം സബ്ബമ്പി ഉദകം അനോതത്തമേവ പവിസതി. ചന്ദിമസൂരിയാ ദക്ഖിണേന വാ ഉത്തരേന വാ ഗച്ഛന്താ പബ്ബതന്തരേന തത്ഥ ഓഭാസം കരോന്തി, ഉജും ഗച്ഛന്താ ന കരോന്തി, തേനേവസ്സ അനോതത്തന്തി സങ്ഖാ ഉദപാദി.

തത്ഥ മനോഹരസിലാതലാനി നിമ്മച്ഛകച്ഛപാനി ഫലികസദിസനിമ്മലുദകാനി ന്ഹാനതിത്ഥാനി സുപടിയത്താനി ഹോന്തി, യേസു ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധഖീണാസവാ ച ഇദ്ധിമന്തോ ച ഇസയോ ന്ഹായന്തി, ദേവയക്ഖാദയോ ഉയ്യാനകീളകം കീളന്തി.

തസ്സ ചതൂസു പസ്സേസു സീഹമുഖം ഹത്ഥിമുഖം അസ്സമുഖം ഉസഭമുഖന്തി ചത്താരി മുഖാനി ഹോന്തി, യേഹി ചതസ്സോ നദിയോ സന്ദന്തി. സീഹമുഖേന നിക്ഖന്തനദീതീരേ സീഹാ ബഹുതരാ ഹോന്തി. ഹത്ഥിമുഖാദീഹി ഹത്ഥിഅസ്സഉസഭാ. പുരത്ഥിമദിസതോ നിക്ഖന്തനദീ അനോതത്തം തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ഇതരാ തിസ്സോ നദിയോ അനുപഗമ്മ പാചീനഹിമവന്തേനേവ അമനുസ്സപഥം ഗന്ത്വാ മഹാസമുദ്ദം പവിസതി. പച്ഛിമദിസതോ ച ഉത്തരദിസതോ ച നിക്ഖന്തനദിയോപി തഥേവ പദക്ഖിണം കത്വാ പച്ഛിമഹിമവന്തേനേവ ഉത്തരഹിമവന്തേനേവ ച അമനുസ്സപഥം ഗന്ത്വാ മഹാസമുദ്ദം പവിസന്തി. ദക്ഖിണദിസതോ നിക്ഖന്തനദീ പന തം തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ദക്ഖിണേന ഉജുകം പാസാണപിട്ഠേനേവ സട്ഠിയോജനാനി ഗന്ത്വാ പബ്ബതം പഹരിത്വാ വുട്ഠായ പരിക്ഖേപേന തിഗാവുതപ്പമാണാ ഉദകധാരാ ച ഹുത്വാ ആകാസേന സട്ഠിയോജനാനി ഗന്ത്വാ തിയഗ്ഗളേ നാമ പാസാണേ പതിതാ, പാസാണോ ഉദകധാരാവേഗേന ഭിന്നോ. തത്ഥ പഞ്ഞാസയോജനപ്പമാണാ തിയഗ്ഗളാ നാമ പോക്ഖരണീ ജാതാ, പോക്ഖരണിയാ കൂലം ഭിന്ദിത്വാ പാസാണം പവിസിത്വാ സട്ഠിയോജനാനി ഗതാ. തതോ ഘനപഥവിം ഭിന്ദിത്വാ ഉമങ്ഗേന സട്ഠിയോജനാനി ഗന്ത്വാ

വിഞ്ഝും നാമ തിരച്ഛാനപബ്ബതം പഹരിത്വാ ഹത്ഥതലേ പഞ്ചങ്ഗുലിസദിസാ പഞ്ചധാരാ ഹുത്വാ പവത്തന്തി. സാ തിക്ഖത്തും അനോതത്തം പദക്ഖിണം കത്വാ ഗതട്ഠാനേ ആവട്ടഗങ്ഗാതി വുച്ചതി. ഉജുകം പാസാണപിട്ഠേന സട്ഠിയോജനാനി ഗതട്ഠാനേ കണ്ഹഗങ്ഗാതി, ആകാസേന സട്ഠിയോജനാനി ഗതട്ഠാനേ ആകാസഗങ്ഗാതി, തിയഗ്ഗളപാസാണേ പഞ്ഞാസയോജനോകാസേ ഠിതാ തിയഗ്ഗളപോക്ഖരണീതി, കൂലം ഭിന്ദിത്വാ പാസാണം പവിസിത്വാ സട്ഠിയോജനാനി ഗതട്ഠാനേ ബഹലഗങ്ഗാതി, ഉമങ്ഗേന സട്ഠിയോജനാനി ഗതട്ഠാനേ ഉമങ്ഗഗങ്ഗാതി വുച്ചതി. വിഞ്ഝും നാമ തിരച്ഛാനപബ്ബതം പഹരിത്വാ പഞ്ചധാരാ ഹുത്വാ പവത്തട്ഠാനേ പന ഗങ്ഗാ യമുനാ അചിരവതീ സരഭൂ മഹീതി പഞ്ചധാ സങ്ഖം ഗതാ. ഏവമേതാ പഞ്ച മഹാനദിയോ ഹിമവന്തതോ പഭവന്തി. താസു യാ അയം പഞ്ചമീ മഹീ നാമ, സാ ഇധ മഹാമഹീതി അധിപ്പേതാ. തസ്സാ ഉത്തരേന യാ ആപോ, താസം അവിദൂരത്താ സോ ജനപദോ അങ്ഗുത്തരാപോതി വേദിതബ്ബോ. തസ്മിം അങ്ഗുത്തരാപേസു ജനപദേ.

ആപണം നാമാതി തസ്മിം കിര നിഗമേ വീസതി ആപണമുഖസഹസ്സാനി വിഭത്താനി അഹേസും. ഇതി സോ ആപണാനം ഉസ്സന്നത്താ ആപണന്ത്വേവ സങ്ഖം ഗതോ. തസ്സ ച നിഗമസ്സ അവിദൂരേ നദീതീരേ ഘനച്ഛായോ രമണീയോ ഭൂമിഭാഗോ മഹാവനസണ്ഡോ, തസ്മിം ഭഗവാ വിഹരതി. തേനേവേത്ഥ വസനട്ഠാനം ന നിയാമിതന്തി വേദിതബ്ബം. **യേനഞ്ഞതരോ വനസണ്ഡോ തേനുപസങ്കമീ**തി ഭിക്ഖുസങ്ഘം വസനട്ഠാനം പേസേത്വാ ഏകകോവ ഉപസങ്കമി പോതലിയം ഗഹപതിം സന്ധായ. **പോതലിയോപി ഖോ ഗഹപതീ**തി പോതലിയോതി ഏവംനാമകോ ഗഹപതി. **സമ്പന്നനിവാസനപാവുരണോ**തി പരിപുണ്ണനിവാസനപാവുരണോ , ഏകം ദീഘദസം സാടകം നിവത്ഥോ ഏകം പാരുതോതി അത്ഥോ. **ഛത്തുപാഹനാഹീ**തി ഛത്തം ഗഹേത്വാ ഉപാഹനാ ആരുയ്ഹാതി അത്ഥോ. **ആസനാനീ**തി പല്ലങ്കപീഠപലാലപീഠകാദീനി. അന്തമസോ സാഖാഭങ്ഗമ്പി ഹി ആസനന്തേവ വുച്ചതി. **ഗഹപതിവാദേനാ**തി ഗഹപതീതി ഇമിനാ വചനേന. **സമുദാചരതീ**തി വോഹരതി.

ഭഗവന്തം ഏതദവോചാതി തതിയം ഗഹപതീതി വചനം അധിവാസേതും അസക്കോന്തോ ഭഗവന്തമേതം "തയിദം, ഭോ, ഗോതമാ"തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **നച്ഛന്ന**ന്തി ന അനുച്ഛവികം. **നപ്പതിരൂപ**ന്തി ന സാരുപ്പം. **ആകാരാ**തിആദീനി സബ്ബാനേവ കാരണവേവചനാനി. ദീഘദസവത്ഥധാരണ-കേസമസ്സുനഖഠപനാദീനി ഹി സബ്ബാനേവ ഗിഹിബ്യഞ്ജനാനി തസ്സ ഗിഹിഭാവം പാകടം കരോന്തീതി **ആകാരാ,** ഗിഹിസണ്ഠാനേന സണ്ഠിതത്താ **ലിങ്ഗാ,** ഗിഹിഭാവസ്സ സഞ്ജാനനനിമിത്തതായ **നിമിത്താ**തി വുത്താ. **യഥാ തം ഗഹപതിസ്സാ**തി യഥാ ഗഹപതിസ്സ ആകാരലിങ്ഗനിമിത്താ ഭവേയ്യും, തഥേവ തുയ്ഹം. തേന താഹം ഏവം സമുദാചരാമീതി ദസ്സേതി. അഥ സോ യേന കാരണേന ഗഹപതിവാദം നാധിവാസേതി, തം പകാസേന്തോ "തഥാ ഹി പന മേ"തിആദിമാഹ.

നിയ്യാതന്തി നിയ്യാതിതം. **അനോവാദീ അനുപവാദീ**തി "താതാ, കസഥ, വപഥ, വണിപ്പഥം പയോജേഥാ"തിആദിനാ ഹി നയേന ഓവദന്തോ ഓവാദീ നാമ ഹോതി. "തുമ്ഹേ ന കസഥ, ന വപഥ, ന വണിപ്പഥം പയോജേഥ, കഥം ജീവിസ്സഥ, പുത്തദാരം വാ ഭരിസ്സഥാ"തിആദിനാ നയേന പന ഉപവദന്തോ ഉപവാദീ നാമ ഹോതി. അഹം പന ഉഭയമ്പി തം ന കരോമി. തേനാഹം തത്ഥ

അനോവാദീ അനുപവാദീതി ദസ്സേതി. **ഘാസച്ഛാദനപരമോ വിഹരാമീ**തി ഘാസമത്തഞ്ചേവ അച്ഛാദനമത്തഞ്ച പരമം കത്വാ വിഹരാമി, തതോ പരം നത്ഥി, ന ച പത്ഥേമീതി ദീപേതി.

൩൮. **ഗിദ്ധിലോഭോ പഹാതബ്ബോ**തി ഗേധഭൂതോ ലോഭോ പഹാതബ്ബോ. **അനിന്ദാരോസ**ന്തി അനിന്ദാഭൂതം അഘട്ടനം. **നിന്ദാരോസോ**തി നിന്ദാഘട്ടനാ. **വോഹാരസമുച്ഛേദായാ**തി ഏത്ഥ **വോഹാരോ**തി ബ്യവഹാരവോഹാരോപി പണ്ണത്തിപി വചനമ്പി ചേതനാപി. തത്ഥ -

> ''യോ ഹി കോചി മനുസ്സേസു, വോഹാരം ഉപജീവതി;
> ഏവം വാസേട്ഠ ജാനാഹി, വാണിജോ സോ ന ബ്രാഹ്മണോ''തി. (മ॰ നി॰ ൨.൪൫൭) -

അയം ബ്യവഹാരവോഹാരോ നാമ. ''സങ്ഖാ സമഞ്ഞാ പഞ്ഞത്തി വോഹാരോ''തി (ധ॰ സ॰ ൧൩൧൩-൧൩൧൫) അയം പണ്ണത്തിവോഹാരോ നാമ. ''തഥാ തഥാ വോഹരതി അപരാമസ''ന്തി (മ॰ നി॰ ൩.൩൩൨) അയം വചനവോഹാരോ നാമ. ''അട്ഠ അരിയവോഹാരാ അട്ഠ അനരിയവോഹരാ''തി (അ॰ നി॰ ൮.൬൭) അയം ചേതനാവോഹാരോ നാമ, അയമിധാധിപ്പേതോ. യസ്മാ വാ പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ ഗിഹീതി ചേതനാ നത്ഥി, സമണോതി ചേതനാ ഹോതി. ഗിഹീതി വചനം നത്ഥി, സമണോതി വചനം ഹോതി. ഗിഹീതി പണ്ണത്തി നത്ഥി, സമണോതി പണ്ണത്തി ഹോതി. ഗിഹീതി ബ്യവഹാരോ നത്ഥി, സമണോതി വാ പബ്ബജിതോതി വാ ബ്യവഹാരോ ഹോതി. തസ്മാ സബ്ബേപേതേ ലബ്ഭന്തി.

൩൩. **യേസം ഖോ അഹം സംയോജനാനം ഹേതു പാണാതിപാതീ**തി ഏത്ഥ പാണാതിപാതോവ സംയോജനം. പാണാതിപാതസ്സേവ ഹി ഹേതു പാണാതിപാതപച്ചയാ പാണാതിപാതീ നാമ ഹോതി. പാണാതിപാതാനം പന ബഹുതായ ''യേസം ഖോ അഹ''ന്തി വുത്തം. **തേസാഹം സംയോജനാന**ന്തി തേസം അഹം പാണാതിപാതബന്ധനാനം. **പഹാനായ സമുച്ഛേദായ പടിപന്നോ**തി ഇമിനാ അപാണാതിപാതസങ്ഖാതേന കായികസീലസംവരേന പഹാനത്ഥായ സമുച്ഛേദനത്ഥായ പടിപന്നോ. **അത്താപി മം ഉപവദേയ്യാ**തി കുന്ഥകിപില്ലികമ്പി നാമ ജീവിതാ അവോരോപനകസാസനേ പബ്ബജിത്വാ പാണാതിപാതമത്തതോപി ഓരമിതും ന സക്കോമി, കിം മയ്ഹം പബ്ബജ്ജായാതി ഏവം അത്താപി മം ഉപവദേയ്യ. **അനുവിച്ചാപി മം വിഞ്ഞൂ ഗരഹേയ്യു**ന്തി ഏവരൂപേ നാമ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ പാണാതിപാതമത്തതോപി ഓരമിതും ന സക്കോതി, കിം ഏതസ്സ പബ്ബജ്ജായാതി ഏവം അനുവിച്ച തുലയിത്വാ പരിയോഗാഹേത്വാ അഞ്ഞേപി വിഞ്ഞൂ പണ്ഡിതാ ഗരഹേയ്യും. **ഏതദേവ ഖോ പന സംയോജനമേതം നീവരണ**ന്തി ദസസു സംയോജനേസു പഞ്ചസു ച നീവരണേസു അപരിയാപന്നമ്പി ''അട്ഠ നീവരണാ''തി ദേസനാവസേനേതം വുത്തം. വട്ടബന്ധനട്ഠേന ഹി ഹിതപടിച്ഛാദനട്ഠേന ച സംയോജനന്തിപി നീവരണന്തിപി വുത്തം. **ആസവാ**തി പാണാതിപാതകാരണാ ഏകോ അവിജ്ജാസവോ ഉപ്പജ്ജതി. **വിഘാതപരിളാഹാ**തി വിഘാതാ ച പരിളാഹാ ച. തത്ഥ വിഘാതഗ്ഗഹണേന കിലേസദുക്ഖഞ്ച വിപാകദുക്ഖഞ്ച ഗഹിതം, പരിളാഹഗ്ഗഹണേനപി കിലേസപരിളാഹോ ച വിപാകപരിളാഹോ ച ഗഹിതോ. ഇമിനാ ഉപായേന സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൩൪-൪൦. അയം പന വിസേസോ - **തേസാഹം സംയോജനാനം പഹാനായാതി** ഇമസ്മിം പദേ ഇമിനാ ദിന്നാദാനസങ്ഖാതേന കായികസീലസംവരേന, സച്ചവാചാസങ്ഖാതേന വാചസികസീലസംവരേന, അപിസുണാവാചാസങ്ഖാതേന വാചസികസീലസംവരേന, അഗിദ്ധിലോഭസങ്ഖാതേന മാനസികസീലസംവരേന, അനിന്ദാരോസസങ്ഖാതേന കായികവാചസികസീലസംവരേന , അകോധുപായാസസങ്ഖാതേന മാനസികസീലസംവരേന, അനതിമാനസങ്ഖാതേന മാനസികസീലസംവരേന പഹാനത്ഥായ സമുച്ഛേദനത്ഥായ പടിപന്നോതി ഏവം സബ്ബവാരേസു യോജനാ കാതബ്ബാ.

അത്താപി മം ഉപവദേയ്യ അനുവിച്ചാപി മം വിഞ്ഞൂ ഗരഹേയ്യുന്തി ഇമേസു പന പദേസു തിണസലാകമ്പി നാമ ഉപാദായ അദിന്നം അഗ്ഗഹണസാസനേ പബ്ബജിത്വാ അദിന്നാദാനമത്തതോപി വിരമിതും ന സക്കോമി, കിം മയ്ഹം പബ്ബജ്ജായാതി ഏവം അത്താപി മം ഉപവദേയ്യ. ഏവരൂപേ നാമ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ അദിന്നാദാനമത്തതോപി ഓരമിതും ന സക്കോതി, കിം ഇമസ്സ പബ്ബജ്ജായാതി ഏവം അനുവിച്ചാപി മം വിഞ്ഞൂ ഗരഹേയ്യും? ഹസാപേക്ഖതായപി നാമ ദവകമ്യതായ വാ മുസാവാദം അകരണസാസനേ പബ്ബജിത്വാ. സബ്ബാകാരേന പിസുണം അകരണസാസനേ നാമ പബ്ബജിത്വാ. അപ്പമത്തകമ്പി ഗിദ്ധിലോഭം അകരണസാസനേ നാമ പബ്ബജിത്വാപി. കകചേന അങ്ഗേസു ഓക്കന്തിയമാനേസുപി നാമ പരേസം നിന്ദാരോസം അകരണസാസനേ പബ്ബജിത്വാ. ഛിന്നഖാണുകണ്ടകാദീസുപി നാമ കോധുപായാസം അകരണസാസനേ പബ്ബജിത്വാ. അധിമാനമത്തമ്പി നാമ മാനം അകരണസാസനേ പബ്ബജിത്വാ അതിമാനമത്തമ്പി പജഹിതും ന സക്കോമി, കിം മയ്ഹം പബ്ബജ്ജായാതി ഏവം അത്താപി മം ഉപവദേയ്യ. ഏവരൂപേ നാമ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ അതിമാനമത്തമ്പി പജഹിതും ന സക്കോതി, കിം ഇമസ്സ പബ്ബജ്ജായാതി ഏവം അനുവിച്ചാപി മം വിഞ്ഞൂ ഗരഹേയ്യുന്തി ഏവം സബ്ബവാരേസു യോജനാ കാതബ്ബാ.

ആസവാതി ഇമസ്മിം പന പദേ അദിന്നാദാനകാരണാ കാമാസവോ ദിട്ഠാസവോ അവിജ്ജാസവോതി തയോ ആസവാ ഉപ്പജ്ജന്തി, തഥാ മുസാവാദകാരണാ പിസുണാവാചാകാരണാ ച, ഗിദ്ധിലോഭകാരണാ ദിട്ഠാസവോ അവിജ്ജാസവോ ച, നിന്ദാരോസകാരണാ അവിജ്ജാസവോവ, തഥാ കോധുപായാസകാരണാ, അതിമാനകാരണാ ഭവാസവോ അവിജ്ജാസവോ ചാതി ദ്വേവ ആസവാ ഉപ്പജ്ജന്തീതി ഏവം ആസവുപ്പത്തി വേദിതബ്ബാ.

ഇമേസു പന അട്ഠസുപി വാരേസു അസമ്മോഹത്ഥം പുന അയം സങ്ഖേപവിനിച്ഛയോ - പുരിമേസു താവ ചതൂസു വിരമിതും ന സക്കോമീതി വത്തബ്ബം, പച്ഛിമേസു പജഹിതും ന സക്കോമീതി. പാണാതിപാതനിന്ദാരോസകോധുപായാസേസു ച ഏകോ അവിജ്ജാസവോവ ഹോതി, അദിന്നാദാനമുസാവാദപിസുണാവാചാസു കാമാസവോ ദിട്ഠാസവോ അവിജ്ജാസവോ, ഗിദ്ധിലോഭേ ദിട്ഠാസവോ അവിജ്ജാസവോ, അതിമാനേ ഭവാസവോ അവിജ്ജാസവോ, അപാണാതിപാതം ദിന്നാദാനം കായികം സീലം, അമുസാ അപിസുണം വാചസികസീലം, ഠപേത്വാ അനിന്ദാരോസം സേസാനി തീണി മാനസികസീലാനി. യസ്മാ പന കായേനപി ഘട്ടേതി രോസേതി വാചായപി, തസ്മാ അനിന്ദാരോസോ ദ്വേ ഠാനാനി യാതി, കായികസീലമ്പി ഹോതി വാചസികസീലമ്പി. ഏത്താവതാ കിം കഥിതം?

പാതിമോക്ഖസംവരസീലം. പാതിമോക്ഖസംവരസീലേ ഠിതസ്സ ച ഭിക്ഖുനോ പടിസങ്ഖാപഹാനവസേന ഗിഹിവോഹാരസമുച്ഛേദോ കഥിതോതി വേദിതബ്ബോ.

കാമാദീനവകഥാവണ്ണനാ

൪൨. വിത്ഥാരദേസനായം **തമേനം ദക്ഖോ**തി പദസ്സ **ഉപസുമ്ഭേയ്യാ**തി ഇമിനാ സദ്ധിം സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി, തമേനം കുക്കുരം ഉപസുമ്ഭേയ്യ, തസ്സ സമീപേ ഖിപേയ്യാതി അത്ഥോ. **അട്ഠികങ്കല**ന്തി ഉരട്ഠിം വാ പിട്ഠികണ്ടകം വാ സീസട്ഠിം വാ. തഞ്ഹി നിമ്മംസത്താ കങ്കലന്തി വുച്ചതി. **സുനിക്കന്തം നിക്കന്ത**ന്തി യഥാ സുനിക്കന്തം ഹോതി, ഏവം നിക്കന്തം നില്ലിഖിതം, യദേത്ഥ അല്ലീനമംസം അത്ഥി, തം സബ്ബം നില്ലിഖിത്വാ അട്ഠിമത്തമേവ കതന്തി അത്ഥോ. തേനേവാഹ ''നിമ്മംസ''ന്തി. ലോഹിതം പന മക്ഖിത്വാ തിട്ഠതി, തേന വുത്തം ''ലോഹിതമക്ഖിത''ന്തി.

ബഹുദുക്ഖാ ബഹുപായാസാതി ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികേഹി ദുക്ഖേഹി ബഹുദുക്ഖാ, ഉപായാസസംകിലേസേഹി ബഹുപായാസാ. **യായം ഉപേക്ഖാ നാനത്താ നാനത്തസിതാ**തി യാ അയം പഞ്ചകാമഗുണാരമ്മണവസേന നാനാസഭാവാ, താനേവ ച ആരമ്മണാനി നിസ്സിതത്താ ''നാനത്തസിതാ''തി വുച്ചതി പഞ്ചകാമഗുണൂപേക്ഖാ, തം അഭിനിവജ്ജേത്വാ. **ഏകത്താ ഏകത്തസിതാ**തി ചതുത്ഥജ്ഝാനുപേക്ഖാ, സാ ഹി ദിവസമ്പി ഏകസ്മിം ആരമ്മണേ ഉപ്പജ്ജനതോ ഏകസഭാവാ, തദേവ ഏകം ആരമ്മണം നിസ്സിതത്താ ഏകത്തസിതാ നാമ. **യത്ഥ സബ്ബസോ ലോകാമിസൂപാദാനാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തീ**തി യത്ഥ ചതുത്ഥജ്ഝാനുപേക്ഖായം യം ഉപേക്ഖം ആഗമ്മ യം പടിച്ച സബ്ബേന സബ്ബം അപരിസേസാ ലോകാമിസസങ്ഖാതാ പഞ്ചകാമഗുണാമിസാ നിരുജ്ഝന്തി. **പഞ്ചകാമഗുണാമിസാ**തി ച കാമഗുണാരമ്മണഛന്ദരാഗാ, ഗഹണട്ഠേന തേയേവ ച ഉപാദാനാതിപി വുത്താ. **തമേവൂപേക്ഖം ഭാവേതീ**തി തം ലോകാമിസൂപാദാനാനം പടിപക്ഖഭൂതം ചതുത്ഥജ്ഝാനുപേക്ഖമേവ വഡ്ഢേതി.

൪൩. **ഉഡ്ഡീയേയ്യാ**തി ഉപ്പതിത്വാ ഗച്ഛേയ്യ. **അനുപതിത്വാ**തി അനുബന്ധിത്വാ. **വിതച്ഛേയ്യു**ന്തി മുഖതുണ്ഡകേന ഡംസന്താ തച്ഛേയ്യും. **വിസ്സജ്ജേയ്യു**ന്തി മംസപേസിം നഖേഹി കഡ്ഢിത്വാ പാതേയ്യും.

൪൫. **യാനം വാ പോരിസേയ്യ**ന്തി പുരിസാനുച്ഛവികം യാനം. **പവരമണികുണ്ഡല**ന്തി നാനപ്പകാരം ഉത്തമമണിഞ്ച കുണ്ഡലഞ്ച. **സാനി ഹരന്തീ**തി അത്തനോ ഭണ്ഡകാനി ഗണ്ഹന്തി.

൪൬. **സമ്പന്നഫല**ന്തി മധുരഫലം. **ഉപപന്നഫല**ന്തി ഫലൂപപന്നം ബഹുഫലം.

൪൮. **അനുത്തര**ന്തി ഉത്തമം പഭസ്സരം നിരുപക്കിലേസം.

൫൦. **ആരകാ അഹം, ഭന്തേ**തി പഥവിതോ നഭം വിയ സമുദ്ദസ്സ ഓരിമതീരതോ പരതീരം വിയ ച സുവിദൂരവിദൂരേ അഹം. **അനാജാനീയേ**തി ഗിഹിവോഹാരസമുച്ഛേദനസ്സ കാരണം അജാനനകേ. **ആജാനീയഭോജന**ന്തി

കാരണം ജാനന്തേഹി ഭുഞ്ജിതബ്ബം ഭോജനം. **അനാജാനീയഭോജന**ന്തി കാരണം അജാനന്തേഹി ഭുഞ്ജിതബ്ബം ഭോജനം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

പോതലിയസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ജീവകസുത്തവണ്ണനാ

൫൧. ഏവം മേ സുതന്തി ജീവകസുത്തം. തത്ഥ **ജീവകസ്സ കോമാരഭച്ചസ്സ അമ്ബവനേ**തി ഏത്ഥ ജീവതീതി **ജീവകോ.** കുമാരേന ഭതോതി **കോമാരഭച്ചോ.** യഥാഹ ''കിം ഏതം ഭണേ കാകേഹി സമ്പരികിണ്ണന്തി? ദാരകോ ദേവാതി. ജീവതി ഭണേതി? ജീവതി ദേവാതി. തേന ഹി ഭണേ തം ദാരകം അമ്ഹാകം അന്തേപുരം നേത്വാ ധാതീനം ദേഥ പോസേതുന്തി. തസ്സ ജീവതീതി ജീവകോതി നാമം അകംസു, കുമാരേന പോസാപിതോതി കോമാരഭച്ചോതി നാമം അകംസൂ''തി (മഹാവ॰ ൩൨൮). അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ. വിത്ഥാരേന പന ജീവകവത്ഥു ഖന്ധകേ ആഗതമേവ. വിനിച്ഛയകഥാപിസ്സ **സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ** വുത്താ.

അയം പന ജീവകോ ഏകസ്മിം സമയേ ഭഗവതോ ദോസാഭിസന്നം കായം വിരേചേത്വാ സീവേയ്യകം ദുസ്സയുഗം ദത്വാ വത്ഥാനുമോദനപരിയോസാനേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ ചിന്തേസി - ''മയാ ദിവസസ്സ ദ്വത്തിക്ഖത്തും ബുദ്ധുപട്ഠാനം ഗന്തബ്ബം, ഇദഞ്ച വേളുവനം അതിദൂരേ, മയ്ഹം ഉയ്യാനം അമ്ബവനം ആസന്നതരം, യംനൂനാഹമേത്ഥ ഭഗവതോ വിഹാരം കാരേയ്യ''ന്തി. സോ തസ്മിം അമ്ബവനേ രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനലേണകുടിമണ്ഡപാദീനി സമ്പാദേത്വാ ഭഗവതോ അനുച്ഛവികം ഗന്ധകുടിം കാരേത്വാ അമ്ബവനം അട്ഠാരസഹത്ഥുബ്ബേധേന തമ്ബപട്ടവണ്ണേന പാകാരേന പരിക്ഖിപാപേത്വാ ബുദ്ധപ്പമുഖം ഭിക്ഖുസങ്ഘം ചീവരഭത്തേന സന്തപ്പേത്വാ ദക്ഖിണോദകം പാതേത്വാ വിഹാരം നിയ്യാതേസി. തം സന്ധായ വുത്തം - ''ജീവകസ്സ കോമാരഭച്ചസ്സ അമ്ബവനേ''തി.

ആരഭന്തീതി ഘാതേന്തി. **ഉദ്ദിസ്സകത**ന്തി ഉദ്ദിസിത്വാ കതം. **പടിച്ചകമ്മ**ന്തി അത്താനം പടിച്ച കതം. അഥ വാ **പടിച്ചകമ്മ**ന്തി നിമിത്തകമ്മസ്സേതം അധിവചനം, തം പടിച്ച കമ്മമേത്ഥ അത്ഥീതി മംസം ''പടിച്ചകമ്മ''ന്തി വുത്തം ഹോതി യോ ഏവരൂപം മംസം പരിഭുഞ്ജതി, സോപി തസ്സ കമ്മസ്സ ദായാദോ ഹോതി, വധകസ്സ വിയ തസ്സാപി പാണഘാതകമ്മം ഹോതീതി തേസം ലദ്ധി. **ധമ്മസ്സ ചാനുധമ്മം ബ്യാകരോന്തീ**തി ഭഗവതാ വുത്തകാരണസ്സ അനുകാരണം കഥേന്തി. ഏത്ഥ ച കാരണം നാമ തികോടിപരിസുദ്ധമച്ഛമംസപരിഭോഗോ, അനുകാരണം നാമ മഹാജനസ്സ തഥാ ബ്യാകരണം. യസ്മാ പന ഭഗവാ ഉദ്ദിസ്സകതം ന പരിഭുഞ്ജതി, തസ്മാ നേവ തം കാരണം ഹോതി, ന തിത്ഥിയാനം തഥാ ബ്യാകരണം അനുകാരണം. **സഹധമ്മികോ വാദാനുവാദോ**തി പരേഹി വുത്തകാരണേന സകാരണോ ഹുത്വാ തുമ്ഹാകം വാദോ വാ അനുവാദോ വാ വിഞ്ഞൂഹി ഗരഹിതബ്ബകാരണം കോചി അപ്പമത്തകോപി കിം ന ആഗച്ഛതി . ഇദം വുത്തം ഹോതി - ''കിം സബ്ബാകാരേനപി തുമ്ഹാകം വാദേ ഗാരയ്ഹം കാരണം നത്ഥീ''തി. **അബ്ഭാചിക്ഖന്തീ**തി അഭിഭവിത്വാ ആചിക്ഖന്തി.

ഛ. ഠാനേഹീതി കാരണേഹി. ദിട്ഠാദീസു **ദിട്ഠം** നാമ ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ മിഗമച്ഛേ വധിത്വാ ഗയ്ഹമാനം ദിട്ഠം. **സുതം** നാമ ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ മിഗമച്ഛേ വധിത്വാ ഗഹിതന്തി സുതം. **പരിസങ്കിതം** നാമ ദിട്ഠപരിസങ്കിതം സുതപരിസങ്കിതം തദുഭയവിമുത്തപരിസങ്കിതന്തി തിവിധം ഹോതി.

തത്രായം സബ്ബസങ്ഗാഹകവിനിച്ഛയോ - ഇധ ഭിക്ഖൂ പസ്സന്തി മനുസ്സേ ജാലവാഗുരാദിഹത്ഥേ ഗാമതോ വാ നിക്ഖമന്തേ അരഞ്ഞേ വാ വിചരന്തേ. ദുതിയദിവസേ ച നേസം തം ഗാമം പിണ്ഡായ പവിട്ഠാനം സമച്ഛമംസം പിണ്ഡപാതം അഭിഹരന്തി. തേ തേന ദിട്ഠേന പരിസങ്കന്തി "ഭിക്ഖൂനം നു ഖോ അത്ഥായ കത"ന്തി, ഇദം **ദിട്ഠപരിസങ്കിതം** നാമ, ഏതം ഗഹേതും ന വട്ടതി. യം ഏവം അപരിസങ്കിതം, തം വട്ടതി. സചേ പന തേ മനുസ്സാ "കസ്മാ, ഭന്തേ, ന ഗണ്ഹഥാ"തി പുച്ഛിത്വാ തമത്ഥം സുത്വാ "നയിദം, ഭന്തേ, ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ കതം, അമ്ഹേഹി അത്തനോ അത്ഥായ വാ രാജയുത്താദീനം അത്ഥായ വാ കത"ന്തി വദന്തി, കപ്പതി.

ന ഹേവ ഖോ ഭിക്ഖൂ പസ്സന്തി, അപിച സുണന്തി "മനുസ്സാ കിര ജാലവാഗുരാദിഹത്ഥാ ഗാമതോ വാ നിക്ഖമന്തി അരഞ്ഞേ വാ വിചരന്തീ"തി. ദുതിയദിവസേ ച നേസം തം ഗാമം പിണ്ഡായ പവിട്ഠാനം സമച്ഛമംസം പിണ്ഡപാതം അഭിഹരന്തി. തേ തേന സുതേന പരിസങ്കന്തി "ഭിക്ഖൂനം നു ഖോ അത്ഥായ കത"ന്തി, ഇദം **സുതപരിസങ്കിതം** നാമ, ഏതം ഗഹേതും ന വട്ടതി. യം ഏവം അപരിസങ്കിതം, തം വട്ടതി. സചേ പന തേ മനുസ്സാ "കസ്മാ, ഭന്തേ, ന ഗണ്ഹഥാ"തി പുച്ഛിത്വാ തമത്ഥം സുത്വാ "നയിദം, ഭന്തേ, ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ കതം, അമ്ഹേഹി അത്തനോ അത്ഥായ വാ രാജയുത്താദീനം അത്ഥായ വാ കത"ന്തി വദന്തി, കപ്പതി.

ന ഹേവ ഖോ പന പസ്സന്തി ന സുണന്തി, അപിച തേസം ഗാമം പിണ്ഡായ പവിട്ഠാനം പത്തം ഗഹേത്വാ സമച്ഛമംസം പിണ്ഡപാതം അഭിസങ്ഖരിത്വാ അഭിഹരന്തി. തേ പരിസങ്കന്തി "ഭിക്ഖൂനം നു ഖോ അത്ഥായ കത"ന്തി, ഇദം **തദുഭയവിമുത്തപരിസങ്കിതം** നാമ. ഏതമ്പി ഗഹേതും ന വട്ടതി. യം ഏവം അപരിസങ്കിതം, തം വട്ടതി . സചേ പന തേ മനുസ്സാ "കസ്മാ, ഭന്തേ, ന ഗണ്ഹഥാ"തി പുച്ഛിത്വാ തമത്ഥം സുത്വാ "നയിദം, ഭന്തേ, ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ കതം, അമ്ഹേഹി അത്തനോ അത്ഥായ വാ രാജയുത്താദീനം അത്ഥായ വാ കതം, പവത്തമംസം വാ കതം, കപ്പിയമേവ ലഭിത്വാ ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ സമ്പാദിത"ന്തി വദന്തി, കപ്പതി.

മതാനം പേതകിച്ചത്ഥായ മങ്ഗലാദീനം വാ അത്ഥായ കതേപി ഏസേവ നയോ. യം യഞ്ഹി ഭിക്ഖൂനംയേവ അത്ഥായ അകതം, യത്ഥ ച നിബ്ബേമതികാ ഹോന്തി, തം സബ്ബം കപ്പതി. സചേ പന ഏകസ്മിം വിഹാരേ ഭിക്ഖൂ ഉദ്ദിസ്സ കതം ഹോതി, തേ ച അത്തനോ അത്ഥായ കതഭാവം ന ജാനന്തി, അഞ്ഞേ ജാനന്തി. യേ ജാനന്തി, തേസം ന വട്ടതി, ഇതരേസം വട്ടതി. അഞ്ഞേ ന ജാനന്തി, തേയേവ ജാനന്തി, തേസംയേവ ന വട്ടതി, അഞ്ഞേസം വട്ടതി. തേപി "അമ്ഹാകം അത്ഥായ കതം"തി ജാനന്തി അഞ്ഞേപി "ഏതേസം അത്ഥായ കത"ന്തി ജാനന്തി, സബ്ബേസമ്പി തം ന വട്ടതി. സബ്ബേ ന ജാനന്തി, സബ്ബേസം വട്ടതി. പഞ്ചസു ഹി സഹധമ്മികേസു യസ്സ കസ്സചി വാ അത്ഥായ ഉദ്ദിസ്സ കതം സബ്ബേസം ന കപ്പതി.

സചേ പന കോചി ഏകം ഭിക്ഖും ഉദ്ദിസ്സ പാണം വധിത്വാ തസ്സ പത്തം പൂരേത്വാ ദേതി, സോ ചേ അത്തനോ അത്ഥായ കതഭാവം ജാനംയേവ ഗഹേത്വാ അഞ്ഞസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദേതി, സോ തസ്സ സദ്ധായ പരിഭുഞ്ജതി. കസ്സാപത്തീതി? ദ്വിന്നമ്പി അനാപത്തി. യഞ്ഹി ഉദ്ദിസ്സ കതം, തസ്സ അഭുത്തതായ അനാപത്തി, ഇതരസ്സ അജാനനതായ. കപ്പിയമംസസ്സ ഹി പടിഗ്ഗഹണേ ആപത്തി നത്ഥി. ഉദ്ദിസ്സകതഞ്ച അജാനിത്വാ ഭുത്തസ്സ പച്ഛാ ഞത്വാ ആപത്തിദേസനാകിച്ചം നാമ നത്ഥി. അകപ്പിയമംസം പന അജാനിത്വാ ഭുത്തേന പച്ഛാ ഞത്വാപി ആപത്തി ദേസേതബ്ബാ. ഉദ്ദിസ്സകതഞ്ഹി ഞത്വാ ഭുഞ്ജതോവ ആപത്തി, അകപ്പിയമംസം അജാനിത്വാ ഭുത്തസ്സാപി ആപത്തിയേവ. തസ്മാ ആപത്തിഭീരുകേന രൂപം സല്ലക്ഖേന്തേനാപി പുച്ഛിത്വാവ മംസം പടിഗ്ഗഹേതബ്ബം, പരിഭോഗകാലേ പുച്ഛിത്വാ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീതി വാ ഗഹേത്വാ പുച്ഛിത്വാവ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബം. കസ്മാ? ദുവിഞ്ഞേയ്യത്താ. അച്ഛമംസഞ്ഹി സൂകരമംസസദിസം ഹോതി, ദീപിമംസാദീനി ച മിഗമംസസദിസാനി, തസ്മാ പുച്ഛിത്വാ ഗഹണമേവ വട്ടതീതി വദന്തി.

അദിട്ഠന്തി ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ വധിത്വാ ഗയ്ഹമാനം അദിട്ഠം. **അസുത**ന്തി ഭിക്ഖൂനം അത്ഥായ വധിത്വാ ഗഹിതന്തി അസുതം. **അപരിസങ്കിത**ന്തി ദിട്ഠപരിസങ്കിതാദിവസേന അപരിസങ്കിതം. **പരിഭോഗന്തി വദാമീ**തി ഇമേഹി തീഹി കാരണേഹി പരിസുദ്ധം **തികോടിപരിസുദ്ധം** നാമ ഹോതി, തസ്സ പരിഭോഗോ അരഞ്ഞേ ജാതസൂപേയ്യസാകപരിഭോഗസദിസോ ഹോതി, തഥാരൂപം പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ മേത്താവിഹാരിസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദോസോ വാ വജ്ജം വാ നത്ഥി, തസ്മാ തം പരിഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി വദാമീതി അത്ഥോ.

൫൩. ഇദാനി താദിസസ്സ പരിഭോഗേ മേത്താവിഹാരിനോപി അനവജ്ജതം ദസ്സേതും **ഇധ, ജീവക, ഭിക്ഖൂ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി അനിയമേത്വാ **ഭിക്ഖൂ**തി വുത്തം, അഥ ഖോ അത്താനമേവ സന്ധായ ഏതം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഭഗവതാ ഹി മഹാവച്ഛഗോത്തസുത്തേ, ചങ്കീസുത്തേ, ഇമസ്മിം സുത്തേതി തീസു ഠാനേസു അത്താനംയേവ സന്ധായ ദേസനാ കതാ. **പണീതേന പിണ്ഡപാതേനാ**തി ഹേട്ഠാ അനങ്ഗണസുത്തേ യോ കോചി മഹഗ്ഘോ പിണ്ഡപാതോ പണീതപിണ്ഡപാതോതി അധിപ്പേതോ, ഇധ പന മംസൂപസേചനോവ അധിപ്പേതോ. **അഗഥിതോ**തി തണ്ഹായ അഗഥിതോ. **അമുച്ഛിതോ**തി തണ്ഹാമുച്ഛനായ അമുച്ഛിതോ. **അനജ്ഝോപന്നോ**തി ന അധിഓപന്നോ, സബ്ബം ആലുമ്പിത്വാ ഏകപ്പഹാരേനേവ ഗിലിതുകാമോ കാകോ വിയ ന ഹോതീതി അത്ഥോ. **ആദീനവദസ്സാവീ**തി ഏകരത്തിവാസേന ഉദരപടലം പവിസിത്വാ നവഹി വണമുഖേഹി നിക്ഖമിസ്സതീതിആദിനാ നയേന ആദീനവം പസ്സന്തോ. **നിസ്സരണപഞ്ഞോ പരിഭുഞ്ജതീ**തി ഇദമത്ഥമാഹാരപരിഭോഗോതി പഞ്ഞായ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ പരിഭുഞ്ജതി. **അത്തബ്യാബാധായ വാ ചേതേതീ**തി അത്തദുക്ഖായ വാ ചിതേതി. **സുതമേത**ന്തി സുതം മയാ ഏതം പുബ്ബേ, ഏതം മയ്ഹം സവനമത്തമേവാതി ദസ്സേതി. **സചേ ഖോ തേ, ജീവക, ഇദം സന്ധായ ഭാസിത**ന്തി, ജീവക, മഹാബ്രഹ്മുനാ വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനേന ബ്യാപാദാദയോ പഹീനാ, തേന സോ മേത്താവിഹാരീ മയ്ഹം സമുച്ഛേദപ്പഹാനേന, സചേ തേ ഇദം സന്ധായ ഭാസിതം, ഏവം സന്തേ തവ ഇദം വചനം അനുജാനാമീതി അത്ഥോ. സോ സമ്പടിച്ഛി.

൫൪. അഥസ്സ ഭഗവാ സേസബ്രഹ്മവിഹാരവസേനാപി ഉത്തരി ദേസനം വഡ്ഢേന്തോ ''ഇധ, ജീവക, ഭിക്ഖൂ''തിആദിമാഹ. തം ഉത്താനത്ഥമേവ.

൭൭. **യോ ഖോ ജീവകാ**തി അയം പാടിഏക്കോ അനുസന്ധി. ഇമസ്മിഞ്ഹി ഠാനേ ഭഗവാ ദ്വാരം ഥകേതി, സത്താനുദ്ദയം ദസ്സേതി. സചേ ഹി കസ്സചി ഏവമസ്സ ''ഏകം രസപിണ്ഡപാതം ദത്വാ കപ്പസതസഹസ്സം സഗ്ഗസമ്പത്തിം പടിലഭന്തി, യംകിഞ്ചി കത്വാ പരം മാരേത്വാപി രസപിണ്ഡപാതോവ ദാതബ്ബോ''തി, തം പടിസേധേന്തോ ''യോ ഖോ, ജീവക, തഥാഗതം വാ''തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **ഇമിനാ പഠമേന ഠാനേനാ**തി ഇമിനാ ആണത്തിമത്തേനേവ താവ പഠമേന കാരണേന. **ഗലപ്പവേധകേനാ**തി യോത്തേന ഗലേ ബന്ധിത്വാ കഡ്ഢിതോ ഗലേന പവേധേന്തേന. **ആരഭിയമാനോ**തി മാരിയമാനോ. **അകപ്പിയേന ആസാദേതീ**തി അച്ഛമംസം സൂകരമംസന്തി, ദീപിമംസം വാ മിഗമംസന്തി ഖാദാപേത്വാ - ''ത്വം കിം സമണോ നാമ, അകപ്പിയമംസം തേ ഖാദിത''ന്തി ഘട്ടേതി. യേ പന ദുബ്ഭിക്ഖാദീസു വാ ബ്യാധിനിഗ്ഗഹണത്ഥം വാ ''അച്ഛമംസം നാമ സൂകരമംസസദിസം, ദീപിമംസം മിഗമംസസദിസ''ന്തി ജാനന്താ ''സൂകരമംസം ഇദം, മിഗമംസം ഇദ''ന്തി വത്വാ ഹിതജ്ഝാസയേന ഖാദാപേന്തി, ന തേ സന്ധായേതം വുത്തം. തേസഞ്ഹി ബഹുപുഞ്ഞമേവ ഹോതി. **ഏസാഹം, ഭന്തേ, ഭഗവന്തം സരണം ഗച്ഛാമി ധമ്മഞ്ച ഭിക്ഖുസങ്ഘഞ്ചാ**തി അയം ആഗതഫലോ വിഞ്ഞാതസാസനോ ദിട്ഠസച്ചോ അരിയസാവകോ. ഇമം പന ധമ്മദേസനം ഓഗാഹന്തോ പസാദം ഉപ്പാദേത്വാ ധമ്മകഥായ ഥുതിം കരോന്തോ ഏവമാഹ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ജീവകസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ഉപാലിസുത്തവണ്ണനാ

൫൬. **ഏവം മേ സുത**ന്തി ഉപാലിസുത്തം. തത്ഥ **നാളന്ദായ**ന്തി നാലന്ദാതി ഏവംനാമകേ നഗരേ തം നഗരം ഗോചരഗാമം കത്വാ. **പാവാരികമ്ബവനേ**തി ദുസ്സപാവാരികസേട്ഠിനോ അമ്ബവനേ. തം കിര തസ്സ ഉയ്യാനം അഹോസി, സോ ഭഗവതോ ധമ്മദേസനം സുത്വാ ഭഗവതി പസന്നോ തസ്മിം ഉയ്യാനേ കുടിലേണമണ്ഡപാദിപടിമണ്ഡിതം ഭഗവതോ വിഹാരം കത്വാ നിയ്യാദേസി, സോ വിഹാരോ ജീവകമ്ബവനം വിയ പാവാരികമ്ബവനന്തേവ സങ്ഖം ഗതോ. തസ്മിം പാവാരികമ്ബവനേ വിഹരതീതി അത്ഥോ. **ദീഘതപസ്സീ**തി ദീഘത്താ ഏവംലദ്ധനാമോ. **പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തോ**തി പിണ്ഡപാതതോ പടിക്കന്തോ. സാസനേ വിയ കിം പന ബാഹിരായതനേ പിണ്ഡപാതോതി വോഹാരോ അത്ഥീതി, നത്ഥി.

പഞ്ഞപേതീതി ദസ്സേതി ഠപേതി. **ദണ്ഡാനി പഞ്ഞപേതീ**തി ഇദം നിഗണ്ഠസമയേന പുച്ഛന്തോ ആഹ. **കായദണ്ഡം വചീദണ്ഡം മനോദണ്ഡ**ന്തി ഏത്ഥ പുരിമദണ്ഡദ്വയം തേ അചിത്തകം പയ്യപേന്തി. യഥാ കിര വാതേ വായന്തേ സാഖാ ചലതി, ഉദകം ചലതി, ന ച തത്ഥ ചിത്തം അത്ഥി, ഏവം കായദണ്ഡോപി അചിത്തകോവ ഹോതി. യഥാ ച വാതേ വായന്തേ താലപണ്ണാദീനി സദ്ദം കരോന്തി, ഉദകാനി സദ്ദം കരോന്തി , ന ച തത്ഥ ചിത്തം അത്ഥി, ഏവം വചീദണ്ഡോപി അചിത്തകോവ ഹോതീതി ഇമം ദണ്ഡദ്വയം

അചിത്തകം പഞ്ഞപേന്തി. ചിത്തം പന മനോദണ്ഡന്തി പഞ്ഞപേന്തി. അഥസ്സ ഭഗവാ വചനം പതിട്ഠപേതുകാമോ "കിം പന തപസ്സീ"തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **കഥാവത്ഥുസ്മി**ന്തി ഏത്ഥ കഥായേവ കഥാവത്ഥു. കഥായം പതിട്ഠപേസീതി അത്ഥോ. കസ്മാ പന ഭഗവാ ഏവമകാസി? പസ്സതി ഹി ഭഗവാ "അയം ഇമം കഥം ആദായ ഗന്ത്വാ അത്തനോ സത്ഥു മഹാനിഗണ്ഠസ്സ ആരോചേസ്സതി, താസഞ്ച പരിസതി, ഉപാലി ഗഹപതി നിസിന്നോ, സോ ഇമം കഥം സുത്വാ മമ വാദം ആരോപേതും ആഗമിസ്സതി, തസ്സാഹം ധമ്മം ദേസേസ്സാമി, സോ തിക്ഖത്തും സരണം ഗമിസ്സതി, അഥസ്സ ചത്താരി സച്ചാനി പകാസേസ്സാമി, സോ സച്ചപകാസനാവസാനേ സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠഹിസ്സതി, പരേസം സങ്ഗഹത്ഥമേവ ഹി മയാ പാരമിയോ പൂരിതാ"തി. ഇമമത്ഥം പസ്സന്തോ ഏവമകാസി.

൫൭. **കമ്മാനി പഞ്ഞപേസീ**തി ഇദം നിഗണ്ഠോ ബുദ്ധസമയേന പുച്ഛന്തോ ആഹ. **കായകമ്മം വചീകമ്മം മനോകമ്മ**ന്തി ഏത്ഥ കായദ്വാരേ ആദാനഗഹണമുഞ്ചനചോപനപത്താ അട്ഠകാമാവചരകുസലചേതനാ ദ്വാദസാകുസലചേതനാതി വീസതിചേതനാ **കായകമ്മം** നാമ. കായദ്വാരേ ആദാനാദീനി അപത്വാ വചീദ്വാരേ വചനഭേദം പാപയമാനാ ഉപ്പന്നാ തായേവ വീസതിചേതനാ **വചീകമ്മം** നാമ. ഉഭയദ്വാരേ ചോപനം അപ്പത്വാ മനോദ്വാരേ ഉപ്പന്നാ ഏകൂനതിംസകുസലാകുസലചേതനാ **മനോകമ്മം** നാമ. അപിച സങ്ഖേപതോ തിവിധം കായദുച്ചരിതം കായകമ്മം നാമ, ചതുബ്ബിധം വചീദുച്ചരിതം വചീകമ്മം നാമ, തിവിധം മനോദുച്ചരിതം മനോകമ്മം നാമ. ഇമസ്മിഞ്ച സുത്തേ കമ്മം ധുരം, അനന്തരസുത്തേ "ചത്താരിമാനി പുണ്ണ കമ്മാനി മയാ സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ പവേദിതാനീ"തി (മ॰ നി॰ ൨.൮൧) ഏവമാഗതേപി ചേതനാ ധുരം. യത്ഥ കത്ഥചി പവത്താ ചേതനാ "കണ്ഹം കണ്ഹവിപാക"ന്തിആദിഭേദം ലഭതി. നിദ്ദേസവാരേ ചസ്സ "സബ്യാബജ്ഝം കായസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖരോതീ"തിആദിനാ നയേന സാ വുത്താവ. കായദ്വാരേ പവത്താ പന ഇധ കായകമ്മന്തി അധിപ്പേതം, വചീദ്വാരേ പവത്താ വചീകമ്മം, മനോദ്വാരേ പവത്താ മനോകമ്മം. തേന വുത്തം - "ഇമസ്മിം സുത്തേ കമ്മം ധുരം, അനന്തരസുത്തേ ചേതനാ"തി. കമ്മമ്പി ഹി ഭഗവാ കമ്മന്തി പഞ്ഞപേതി യഥാ ഇമസ്മിംയേവ സുത്തേ. ചേതനമ്പി, യഥാഹ - "ചേതനാഹം, ഭിക്ഖവേ, കമ്മം വദാമി, ചേതയിത്വാ കമ്മം കരോതീ"തി (അ॰ നി॰ ൬.൬൩). കസ്മാ പന ചേതനാ കമ്മന്തി വുത്താ? ചേതനാമൂലകത്താ കമ്മസ്സ.

ഏത്ഥ ച അകുസലം പത്വാ കായകമ്മം വചീകമ്മം മഹന്തന്തി വദന്തോ ന കിലമതി, കുസലം പത്വാ മനോകമ്മം. തഥാ ഹി മാതുഘാതാദീനി ചത്താരി കമ്മാനി കായേനേവ ഉപക്കമിത്വാ കായേനേവ കരോതി, നിരയേ കപ്പട്ഠികസങ്ഘഭേദകമ്മം വചീദ്വാരേന കരോതി. ഏവം അകുസലം പത്വാ കായകമ്മം വചീകമ്മം മഹന്തന്തി വദന്തോ ന കിലമതി നാമ. ഏകാ പന ഝാനചേതനാ ചതുരാസീതികപ്പസഹസ്സാനി സഗ്ഗസമ്പത്തിം ആവഹതി, ഏകാ മഗ്ഗചേതനാ സബ്ബാകുസലം സമുഗ്ഘാതേത്വാ അരഹത്തം ഗണ്ഹാപേതി. ഏവം കുസലം പത്വാ മനോകമ്മം മഹന്തന്തി വദന്തോ ന കിലമതി നാമ. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ ഭഗവാ അകുസലം പത്വാ മനോകമ്മം മഹാസാവജ്ജം വദമാനോ നിയതമിച്ഛാദിട്ഠിം സന്ധായ വദതി. തേനേവാഹ - "നാഹം, ഭിക്ഖവേ,

അഞ്ഞം ഏകധമ്മമ്പി സമനുപസ്സാമി, യം ഏവം മഹാസാവജ്ജം, യഥയിദം, ഭിക്ഖവേ, മിച്ഛാദിട്ഠി. മിച്ഛാദിട്ഠിപരമാനി, ഭിക്ഖവേ, മഹാസാവജ്ജാനീ''തി (അം॰ നി॰ ൧.൩൧൦).

ഇദാനി നിഗണ്ഠോപി തഥാഗതേന ഗതമഗ്ഗം പടിപജ്ജന്തോ കിഞ്ചി അത്ഥനിപ്ഫത്തിം അപസ്സന്തോപി ''കിം പനാവുസോ, ഗോതമാ''തിആദിമാഹ.

൫൭. **ബാലകിനിയാ**തി ഉപാലിസ്സ കിര ബാലകലോണകാരഗാമോ നാമ അത്ഥി, തതോ ആയം ഗഹേത്വാ മനുസ്സാ ആഗതാ, സോ ''ഏഥ ഭണേ, അമ്ഹാകം സത്ഥാരം മഹാനിഗണ്ഠം പസ്സിസ്സാമാ''തി തായ പരിസായ പരിവുതോ തത്ഥ അഗമാസി. തം സന്ധായ വുത്തം ''ബാലകിനിയാ പരിസായാ''തി, ബാലകഗാമവാസിനിയാതി അത്ഥോ. **ഉപാലിപമുഖായാ**തി ഉപാലിജേട്ഠകായ. അപിച **ബാലകിനിയാ**തി ബാലവതിയാ ബാലുസ്സന്നായാതിപി അത്ഥോ. **ഉപാലിപമുഖായാ**തി ഉപാലിഗഹപതിയേവ തത്ഥ ഥോകം സപ്പഞ്ഞോ, സോ തസ്സാ പമുഖോ ജേട്ഠകോ. തേനാപി വുത്തം ''ഉപാലിപമുഖായാ''തി. **ഹന്ദാ**തി വചസായത്ഥേ നിപാതോ. **ഛവോ**തി ലാമകോ. **ഓളാരികസ്സാ**തി മഹന്തസ്സ . **ഉപനിധായാ**തി ഉപനിക്ഖിപിത്വാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി, കായദണ്ഡസ്സ സന്തികേ നിക്ഖിപിത്വാ ''അയം നു ഖോ മഹന്തോ, അയം മഹന്തോ''തി ഏവം ഓലോകിയമാനോ ഛവോ മനോദണ്ഡോ കിം സോഭതി, കുതോ സോഭിസ്സതി, ന സോഭതി, ഉപനിക്ഖേപമത്തമ്പി നപ്പഹോതീതി ദീപേതി. **സാധു സാധു, ഭന്തേ, തപസ്സീ**തി ദീഘതപസ്സിസ്സ സാധുകാരം ദേന്തോ, ഭന്തേതി നാടപുത്തമാലപതി.

൫൮. **ന ഖോ മേതം, ഭന്തേ, രുച്ചതീ**തി, ഭന്തേ, ഏതം മയ്ഹം ന രുച്ചതി. **മായാവീ**തി മായാകാരോ. **ആവട്ടനിമായ**ന്തി ആവട്ടേത്വാ ഗഹണമായം. **ആവട്ടേതീ**തി ആവട്ടേത്വാ പരിക്ഖിപിത്വാ ഗണ്ഹാതി. **ഗച്ഛ ത്വം ഗഹപതീ**തി കസ്മാ മഹാനിഗണ്ഠോ ഗഹപതിം യാവതതിയം പഹിണതിയേവ? ദീഘതപസ്സീ പന പടിബാഹതേവ? മഹാനിഗണ്ഠേന ഹി ഭഗവതാ സദ്ധിം ഏകം നഗരം ഉപനിസ്സായ വിഹരന്തേനപി ന ഭഗവാ ദിട്ഠപുബ്ബോ. യോ ഹി സത്ഥുവാദപടിഞ്ഞോ ഹോതി, സോ തം പടിഞ്ഞം അപ്പഹായ ബുദ്ധദസ്സനേ അഭബ്ബോ. തസ്മാ ഏസ ബുദ്ധദസ്സനസ്സ അലദ്ധപുബ്ബത്താ ദസബലസ്സ ദസ്സനസമ്പത്തിഞ്ച നിയ്യാനികകഥാഭാവഞ്ച അജാനന്തോ യാവതതിയം പഹിണതേവ. ദീഘതപസ്സീ പന കാലേന കാലം ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ തിട്ഠതിപി നിസീദതിപി പഞ്ഹമ്പി പുച്ഛതി, സോ തഥാഗതസ്സ ദസ്സനസമ്പത്തിമ്പി നിയ്യാനികകഥാഭാവമ്പി ജാനാതി. അഥസ്സ ഏതദഹോസി - ''അയം ഗഹപതി പണ്ഡിതോ, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സന്തികേ ഗന്ത്വാ ദസ്സനേപി പസീദേയ്യ, നിയ്യാനികകഥം സുത്വാപി പസീദേയ്യ. തതോ ന പുന അമ്ഹാകം സന്തികം ആഗച്ഛേയ്യാ''തി. തസ്മാ യാവതതിയം പടിബാഹതേവ.

അഭിവാദേത്വാതി വന്ദിത്വാ. തഥാഗതഞ്ഹി ദിസ്വാ പസന്നാപി അപ്പസന്നാപി യേഭുയ്യേന വന്ദന്തിയേവ, അപ്പകാ ന വന്ദന്തി. കസ്മാ? അതിഉച്ചേ ഹി കുലേ ജാതോ അഗാരം അജ്ഝാവസന്തോപി വന്ദിതബ്ബോയേവാതി. അയം പന ഗഹപതി പസന്നത്താവ വന്ദി, ദസ്സനേയേവ കിര പസന്നോ. **ആഗമാ നു ഖ്വിധാ**തി ആഗമാ നു ഖോ ഇധ.

൬൧. സാധു സാധു, ഭന്തേ, തപസ്സീതി ദീഘതപസ്സിസ്സ സാധുകാരം ദേന്തോ, ഭന്തേതി, ഭഗവന്തം ആലപതി. **സച്ചേ പതിട്ഠായാ**തി മുസരാസിമ്ഹി ആകോടിതഖാണുകോ വിയ അചലന്തോ വചീസച്ചേ പതിട്ഠഹിത്വാ. **സിയാ നോ**തി ഭവേയ്യ അമ്ഹാകം.

൬൨. ഇധാതി ഇമസ്മിം ലോകേ. **അസ്സാ**തി ഭവേയ്യ. **സീതോദകപടിക്ഖിത്തോ**തി നിഗണ്ഠാ സത്തസഞ്ഞായ സീതോദകം പടിക്ഖിപന്തി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **മനോസത്താ നാമ ദേവാ**തി മനമ്ഹി സത്താ ലഗ്ഗാ ലഗിതാ. **മനോപടിബദ്ധോ**തി യസ്മാ മനമ്ഹി പടിബദ്ധോ ഹുത്വാ കാലങ്കരോതി, തസ്മാ മനോസത്തേസു ദേവേസു ഉപപജ്ജതീതി ദസ്സേതി. തസ്സ ഹി പിത്തജരരോഗോ ഭവിസ്സതി. തേനസ്സ ഉണ്ഹോദകം പിവിതും വാ ഹത്ഥപാദാദിധോവനത്ഥായ വാ ഗത്തപരിസിഞ്ചനത്ഥായ വാ ഉപനേതും ന വട്ടതി, രോഗോ ബലവതരോ ഹോതി. സീതോദകം വട്ടതി, രോഗം വൂപസമേതി. അയം പന ഉണ്ഹോദകമേവ പടിസേവതി, തം അലഭമാനോ ഓദനകഞ്ജികം പടിസേവതി. ചിത്തേന പന സീതോദകം പാതുകാമോ ച പരിഭുഞ്ജിതുകാമോ ച ഹോതി. തേനസ്സ മനോദണ്ഡോ തത്ഥേവ ഭിജ്ജതി. സോ കായദണ്ഡം വചീദണ്ഡം രക്ഖാമീതി സീതോദകം പാതുകാമോ വാ പരിഭുഞ്ജിതുകാമോ വാ സീതോദകമേവ ദേഥാതി വത്തും ന വിസഹതി. തസ്സ ഏവം രക്ഖിതാപി കായദണ്ഡവചീദണ്ഡാ ചുതിം വാ പടിസന്ധിം വാ ആകഡ്ഢിതും ന സക്കോന്തി. മനോദണ്ഡോ പന ഭിന്നോപി ചുതിമ്പി പടിസന്ധിമ്പി ആകഡ്ഢതിയേവ. ഇതി നം ഭഗവാ ദുബ്ബലകായദണ്ഡവചീദണ്ഡാ ഛവാ ലാമകാ, മനോദണ്ഡോവ ബലവാ മഹന്തോതി വദാപേസി.

തസ്സപി ഉപാസകസ്സ ഏതദഹോസി. "മുച്ഛാവസേന അസഞ്ഞിഭൂതാനഞ്ഹി സത്താനമ്പി അസ്സാസപസ്സാസാ നപ്പവത്തന്തി, ചിത്തസന്തതിപവത്തിമത്തേനേവ പന തേ മതാതി ന വുച്ചന്തി. യദാ നേസം ചിത്തം നപ്പവത്തതി, തദാ 'മതാ ഏതേ നീഹരിത്വാ തേ ഝാപേഥാ'തി വത്തബ്ബതം ആപജ്ജന്തി. കായദണ്ഡോ നിരീഹോ അബ്യാപാരോ, തഥാ വചീദണ്ഡോ. ചിത്തേനേവ പന തേസം ചുതിപി പടിസന്ധിപി ഹോതി . ഇതിപി മനോദണ്ഡോവ മഹന്തോ. ഭിജ്ജിത്വാപി ചുതിപടിസന്ധിആകഡ്ഢനതോ ഏസേവ മഹന്തോ. അമ്ഹാകം പന മഹാനിഗണ്ഠസ്സ കഥാ അനിയ്യാനികാ"തി സല്ലക്ഖേസി. ഭഗവതോ പന വിചിത്താനി പഞ്ഹപടിഭാനാനി സോതുകാമോ ന താവ അനുജാനാതി.

ന ഖോ തേ സന്ധിയതീതി ന ഖോ തേ ഘടിയതി. **പുരിമേന വാ പച്ഛിമ**ന്തി "കായദണ്ഡോ മഹന്തോ"തി ഇമിനാ പുരിമേന വചനേന ഇദാനി "മനോദണ്ഡോ മഹന്തോ"തി ഇദം വചനം. **പച്ഛിമേന വാ പുരിമ**ന്തി തേന വാ പച്ഛിമേന അദും പുരിമവചനം ന ഘടിയതി.

൬൩. ഇദാനിസ്സ ഭഗവാ അഞ്ഞാനിപി കാരണാനി ആഹരന്തോ "തം കിം മഞ്ഞസീ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ചാതുയാമസംവരസംവുതോ**തി ന പാണമതിപാതേതി, ന പാണമതിപാതയതി, ന പാണമതിപാതയതോ സമനുഞ്ഞോ ഹോതി. ന അദിന്നം ആദിയതി, ന അദിന്നം ആദിയാപേതി, ന അദിന്നം ആദിയതോ സമനുഞ്ഞോ ഹോതി. ന മുസാ ഭണതി, ന മുസാ ഭണാപേതി, ന മുസാ ഭണതോ സമനുഞ്ഞോ ഹോതി. ന ഭാവിതമാസീസതി, ന ഭാവിതമാസീസാപേതി, ന ഭാവിതമാസീസതോ സമനുഞ്ഞോ ഹോതീതി ഇമിനാ

ചതുകോട്ഠാസേന സംവരേന സംവുതോ. ഏത്ഥ ച **ഭാവിത**ന്തി പഞ്ചകാമഗുണാ.

സബ്ബവാരിവാരിതോതി വാരിതസബ്ബഉദകോ, പടിക്ഖിത്തസബ്ബസീതോദകോതി അത്ഥോ. സോ ഹി സീതോദകേ സത്തസഞ്ഞീ ഹോതി, തസ്മാ ന തം വലഞ്ജേതി. അഥ വാ **സബ്ബവാരിവാരിതോ**തി സബ്ബേന പാപവാരണേന വാരിതപാപോ. **സബ്ബവാരിയുത്തോ**തി സബ്ബേന പാപവാരണേന യുത്തോ. **സബ്ബവാരിധുതോ**തി സബ്ബേന പാപവാരണേന ധുതപാപോ. **സബ്ബവാരിഫുടോ**തി സബ്ബേന പാപവാരണേന ഫുടോ. **ഖുദ്ദകേ പാണേ സങ്ഘാതം ആപാദേതീ**തി ഖുദ്ദകേ പാണേ വധം ആപാദേതി. സോ കിര ഏകിന്ദ്രിയം പാണം ദുവിന്ദ്രിയം പാണന്തി പഞ്ഞപേതി. സുക്ഖദണ്ഡക-പുരാണപണ്ണസക്ഖര-കഥലാനിപി പാണോതേവ പഞ്ഞപേതി. തത്ഥ ഖുദ്ദകം ഉദകബിന്ദു ഖുദ്ദകോ പാണോ, മഹന്തം മഹന്തോതി സഞ്ഞീ ഹോതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **കിസ്മിം പഞ്ഞപേതീ**തി കത്ഥ കതരസ്മിം കോട്ഠാസേ പഞ്ഞപേതി. **മനോദണ്ഡസ്മി**ന്തി മനോദണ്ഡകോട്ഠാസേ, ഭന്തേതി. അയം പന ഉപാസകോ ഭണന്തോവ സയമ്പി സല്ലക്ഖേസി - "അമ്ഹാകം മഹാനിഗണ്ഠോ 'അസഞ്ചേതനികം കമ്മം അപ്പസാവജ്ജം, സഞ്ചേതനികം മഹാസാവജ്ജ'ന്തി പഞ്ഞപേത്വാ ചേതനം മനോദണ്ഡോതി പഞ്ഞപേതി, അനിയ്യാനികാ ഏതസ്സ കഥാ, ഭഗവതോവ നിയ്യാനികാ"തി.

൬൦. **ഇദ്ധാ**തി സമിദ്ധാ. **ഫീതാ**തി അതിസമിദ്ധാ സബ്ബപാലിഫുല്ലാ വിയ. **ആകിണ്ണമനുസ്സാ**തി ജനസമാകുലാ. **പാണാ**തി ഹത്ഥിഅസ്സാദയോ തിരച്ഛാനഗതാ ചേവ ഇത്ഥിപുരിസദാരകാദയോ മനുസ്സജാതികാ ച. **ഏകം മംസഖല**ന്തി ഏകം മംസരാസിം. **പുഞ്ജ**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. **ഇദ്ധിമാ**തി ആനുഭാവസമ്പന്നോ. **ചേതോവസിപ്പത്തോ**തി ചിത്തേ വസീഭാവപ്പത്തോ. **ഭസ്മം കരിസ്സാമീ**തി ഛാരികം കരിസ്സാമി. **കിഞ്ഹി സോഭതി ഏകാ ഛവാ നാളന്ദാ**തി ഇദമ്പി ഭണന്തോ സോ ഗഹപതി - "കായപയോഗേന പഞ്ഞാസമ്പി മനുസ്സാ ഏകം നാളന്ദം ഏകം മംസഖലം കാതും ന സക്കോന്തി, ഇദ്ധിമാ പന ഏകോ ഏകേനേവ മനോപദോസേന ഭസ്മം കാതും സമത്ഥോ. അമ്ഹാകം മഹാനിഗണ്ഠസ്സ കഥാ അനിയ്യാനികാ, ഭഗവതോവ കഥാ നിയ്യാനികാ"തി സല്ലക്ഖേസി.

൬൧. **അരഞ്ഞം അരഞ്ഞഭൂത**ന്തി അഗാമകം അരഞ്ഞമേവ ഹുത്വാ അരഞ്ഞം ജാതം. **ഇസീനം മനോപദോസേനാ**തി ഇസീനം അത്ഥായ കതേന മനോപദോസേന തം മനോപദോസം അസഹമാനാഹി ദേവതാഹി താനി രട്ഠാനി വിനാസിതാനി. ലോകികാ പന ഇസയോ മനം പദോസേത്വാ വിനാസയിംസൂതി മഞ്ഞന്തി. തസ്മാ ഇമസ്മിം ലോകവാദേ ഠത്വാവ ഇദം വാദാരോപനം കതന്തി വേദിതബ്ബം.

തത്ഥ ദണ്ഡകീരഞ്ഞാദീനം ഏവം അരഞ്ഞഭൂതഭാവോ ജാനിതബ്ബോ - സരഭങ്ഗബോധിസത്തസ്സ താവ പരിസായ അതിവേപുല്ലതം ഗതായ കിസവച്ഛോ നാമ താപസോ മഹാസത്തസ്സ അന്തേവാസീ വിവേകവാസം പത്ഥയമാനോ ഗണം പഹായ ഗോധാവരീതീരതോ കലിങ്ഗരട്ഠേ **ദണ്ഡകീരഞ്ഞോ** കുമ്ഭപുരം നാമ നഗരം ഉപനിസ്സായ രാജുയ്യാനേ വിവേകമനുബ്രൂഹയമാനോ വിഹരതി. തസ്സ സേനാപതി ഉപട്ഠാകോ ഹോതി.

തദാ ച ഏകാ ഗണികാ രഥം അഭിരുഹിത്വാ പഞ്ചമാതുഗാമസതപരിവാരാ നഗരം ഉപസോഭയമാനാ വിചരതി. മഹാജനോ തമേവ ഓലോകയമാനോ പരിവാരേത്വാ വിചരതി, നഗരവീഥിയോ നപ്പഹോന്തി. രാജാ വാതപാനം വിവരിത്വാ ഠിതോ തം ദിസ്വാ കാ ഏസാതി പുച്ഛി. തുമ്ഹാകം നഗരസോഭിനീ ദേവാതി. സോ ഉസ്സൂയമാനോ "കിം ഏതായ സോഭതി, നഗരം സയം സോഭിസ്സതീ"തി തം ഠാനന്തരം അച്ഛിന്ദാപേസി.

സാ തതോ പട്ഠായ കേനചി സദ്ധിം സന്ഥവം കത്വാ ഠാനന്തരം പരിയേസമാനാ ഏകദിവസം രാജുയ്യാനം പവിസിത്വാ ചങ്കമനകോടിയം ആലമ്ബനഫലകം നിസ്സായ പാസാണഫലകേ നിസിന്നം താപസം ദിസ്വാ ചിന്തേസി - "കിലിട്ഠോ വതായം താപസോ അനഞ്ജിതമണ്ഡിതോ, ദാഠികാഹി പരുള്ഹാഹി മുഖം പിഹിതം, മസ്സുനാ ഉരം പിഹിതം, ഉഭോ കച്ഛാ പരുള്ഹാ"തി. അഥസ്സാ ദോമനസ്സം ഉപ്പജ്ജി - "അഹം ഏകേന കിച്ചേന വിചരാമി, അയഞ്ച മേ കാളകണ്ണീ ദിട്ഠോ, ഉദകം ആഹരഥ, അക്ഖീനി ധോവിസ്സാമീ"തി ഉദകദന്തകട്ഠം ആഹരാപേത്വാ ദന്തകട്ഠം ഖാദിത്വാ താപസസ്സ സരീരേ പിണ്ഡം പിണ്ഡം ഖേളം പാതേത്വാ ദന്തകട്ഠം ജടാമത്ഥകേ ഖിപിത്വാ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ ഉദകം താപസസ്സ മത്ഥകസ്മിംയേവ സിഞ്ചിത്വാ - "യേഹി മേ അക്ഖീഹി കാളകണ്ണീ ദിട്ഠോ, താനി ധോതാനി കലിപവാഹിതോ"തി നിക്ഖന്താ.

തംദിവസഞ്ച രാജാ സതിം പടിലഭിത്വാ - "ഭോ കുഹിം നഗരസോഭിനീ"തി പുച്ഛി. ഇമസ്മിംയേവ നഗരേ ദേവാതി. പകതിട്ഠാനന്തരം തസ്സാ ദേഥാതി ഠാനന്തരം ദാപേസി. സാ പുബ്ബേ സുകതകമ്മം നിസ്സായ ലദ്ധം ഠാനന്തരം താപസസ്സ സരീരേ ഖേളപാതനേന ലദ്ധന്തി സഞ്ഞമകാസി.

തതോ കതിപാഹസ്സച്ചയേന രാജാ പുരോഹിതസ്സ ഠാനന്തരം ഗണ്ഹി. സോ നഗരസോഭിനിയാ സന്തികം ഗന്ത്വാ "ഭഗിനി കിന്തി കത്വാ ഠാനന്തരം പടിലഭീ"തി പുച്ഛി. "കിം ബ്രാഹ്മണ അഞ്ഞം കാതബ്ബം അത്ഥി, രാജുയ്യാനേ അനഞ്ജിതകാളകണ്ണീ കൂടജടിലോ ഏകോ അത്ഥി, തസ്സ സരീരേ ഖേളം പാതേഹി, ഏവം ഠാനന്തരം ലഭിസ്സസീ"തി ആഹ. സോ "ഏവം കരിസ്സാമി ഭഗിനീ"തി തത്ഥ ഗന്ത്വാ തായ കഥിതസദിസമേവ സബ്ബം കത്വാ നിക്ഖമി. രാജാപി തംദിവസമേവ സതിം പടിലഭിത്വാ - "കുഹിം, ഭോ, ബ്രാഹ്മണോ"തി പുച്ഛി. ഇമസ്മിംയേവ നഗരേ ദേവാതി. "അമ്ഹേഹി അനുപധാരേത്വാ കതം, തദേവസ്സ ഠാനന്തരം ദേഥാ"തി ദാപേസി. സോപി പുഞ്ഞബലേന ലഭിത്വാ "താപസസ്സ സരീരേ ഖേളപാതനേന ലദ്ധം മേ"തി സഞ്ഞമകാസി.

തതോ കതിപാഹസ്സച്ചയേന രഞ്ഞോ പച്ചന്തോ കുപിതോ. രാജാ പച്ചന്തം വൂപസമേസ്സാമീതി ചതുരങ്ഗിനിയാ സേനായ നിക്ഖമി. പുരോഹിതോ ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ പുരതോ ഠത്വാ "ജയതു മഹാരാജാ"തി വത്വാ - "തുമ്ഹേ, മഹാരാജ, ജയത്ഥായ ഗച്ഛഥാ"തി പുച്ഛി. ആമ ബ്രാഹ്മണാതി. ഏവം സന്തേ രാജുയ്യാനേ അനഞ്ജിതകാളകണ്ണീ ഏകോ കൂടജടിലോ വസതി, തസ്സ സരീരേ ഖേളം പാതേഥാതി. രാജാ തസ്സ വചനം ഗഹേത്വാ യഥാ ഗണികായ ച തേന ച കതം, തഥേവ സബ്ബം കത്വാ ഓരോധേപി ആണാപേസി - "ഏതസ്സ കൂടജടിലസ്സ സരീരേ ഖേളം പാതേഥാ"തി. തതോ ഓരോധാപി ഓരോധപാലകാപി തഥേവ അകംസു. അഥ രാജാ ഉയ്യാനദ്വാരേ രക്ഖം ഠപാപേത്വാ "രഞ്ഞാ സദ്ധിം നിക്ഖമന്താ സബ്ബേ താപസസ്സ സരീരേ ഖേളം അപാതേത്വാ നിക്ഖമിതും ന

ലഭന്തീ"തി ആണാപേസി. അഥ സബ്ബോ ബലകായോ ച സേനിയോ ച തേനേവ നിയാമേന താപസസ്സ ഉപരി ഖേളഞ്ച ദന്തകട്ഠാനി ച മുഖവിക്ഖാലിത ഉദകഞ്ച പാപയിംസു, ഖേളോ ച ദന്തകട്ഠാനി ച സകലസരീരം അവത്ഥരിംസു.

സേനാപതി സബ്ബപച്ഛാ സുണിത്വാ "മയ്ഹം കിര സത്ഥാരം ഭവന്തം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം സഗ്ഗസോപാനം ഏവം ഘട്ടയിംസൂ"തി ഉസുമജാതഹദയോ മുഖേന അസ്സസന്തോ വേഗേന രാജുയ്യാനം ആഗന്ത്വാ തഥാ ബ്യസനപത്തം ഇസിം ദിസ്വാ കച്ഛം ബന്ധിത്വാ ദ്വീഹി ഹത്ഥേഹി ദന്തകട്ഠാനി അപവിയൂഹിത്വാ ഉക്ഖിപിത്വാ നിസീദാപേത്വാ ഉദകം ആഹരാപേത്വാ ന്ഹാപേത്വാ സബ്ബഗന്ധേഹി ചേവ ചതുജ്ജാതിഗന്ധേഹി ച സരീരം ഉബ്ബട്ടേത്വാ സുഖുമസാടകേന പുഞ്ഛിത്വാ പുരതോ അഞ്ജലിം കത്വാ ഠിതോ ഏവമാഹ "അയുത്തം, ഭന്തേ, മനുസ്സേഹി കതം, ഏതേസം കിം ഭവിസ്സതീ"തി. ദേവതാ സേനാപതി തിധാ ഭിന്നാ, ഏകച്ചാ "രാജാനമേവ നാസേസ്സാമാ"തി വദന്തി, ഏകച്ചാ "സദ്ധിം പരിസായ രാജാന"ന്തി, ഏകച്ചാ "രഞ്ഞോ വിജിതം സബ്ബം നാസേസ്സാമാ"തി. ഇദം വത്വാ പന താപസോ അപ്പമത്തകമ്പി കോപം അകത്വാ ലോകസ്സ സന്തിഉപായമേവ ആചിക്ഖന്തോ ആഹ "അപരാധോ നാമ ഹോതി, അച്ചയം പന ദേസേതും ജാനന്തസ്സ പാകതികമേവ ഹോതീ"തി.

സേനാപതി നയം ലഭിത്വാ രഞ്ഞോ സന്തികം ഗന്ത്വാ രാജാനം വന്ദിത്വാ ആഹ - "തുമ്ഹേഹി, മഹാരാജ, നിരാപരാധേ മഹിദ്ധികേ താപസേ അപരജ്ഝന്തേഹി ഭാരിയം കമ്മം കതം, ദേവതാ കിര തിധാ ഭിന്നാ ഏവം വദന്തീ"തി സബ്ബം ആരോചേത്വാ - "ഖമാപിതേ കിര, മഹാരാജ, പാകതികം ഹോതി, രട്ഠം മാ നാസേഥ, താപസം ഖമാപേഥാ"തി ആഹ. രാജാ അത്തനി ദോസം കതം ദിസ്വാപി ഏവം വദതി "ന തം ഖമാപേസ്സാമീ"തി. സേനാപതി യാവതതിയം യാചിത്വാ അനിച്ഛന്തമാഹ - "അഹം, മഹാരാജ, താപസസ്സ ബലം ജാനാമി, ന സോ അഭൂതവാദീ, നാപി കുപിതോ, സത്താനുദ്ദയേന പന ഏവമാഹ ഖമാപേഥ നം മഹാരാജാ"തി. ന ഖമാപേമീതി. തേന ഹി സേനാപതിട്ഠാനം അഞ്ഞസ്സ ദേഥ, അഹം തുമ്ഹാകം ആണാപവത്തിട്ഠാനേ ന വസിസ്സാമീതി. ത്വം യേനകാമം ഗച്ഛ, അഹം മയ്ഹം സേനാപതിം ലഭിസ്സാമീതി. തതോ സേനാപതി താപസസ്സ സന്തികം ആഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ "കഥം പടിപജ്ജാമി, ഭന്തേ"തി ആഹ. സേനാപതി യേ തേ വചനം സുണന്തി, സബ്ബേ സപരിക്ഖാരേ സധനേ സദ്വിപദചതുപ്പദേ ഗഹേത്വാ സത്തദിവസബ്ഭന്തരേ ബഹി രജ്ജസീമം ഗച്ഛ, ദേവതാ അതിവിയ കുപിതാ ധുവം രട്ഠമ്പി അരട്ഠം കരിസ്സന്തീതി. സേനാപതി തഥാ അകാസി.

രാജാ ഗതമത്തോയേവ അമിത്തമഥനം കത്വാ ജനപദം വൂപസമേത്വാ ആഗമ്മ ജയഖന്ധാവാരട്ഠാനേ നിസീദിത്വാ നഗരം പടിജഗ്ഗാപേത്വാ അന്തോനഗരം പാവിസി. ദേവതാ പഠമംയേവ ഉദകവുട്ഠിം പാതയിംസു. മഹാജനോ അത്തമനോ അഹോസി "കൂടജടിലം അപരദ്ധകാലതോ പട്ഠായ അമ്ഹാകം രഞ്ഞോ വഡ്ഢിയേവ, അമിത്തേ നിമ്മഥേസി, ആഗതദിവസേയേവ ദേവോ വുട്ഠോ"തി. ദേവതാ പുന സുമനപുപ്ഫവുട്ഠിം പാതയിംസു, മഹാജനോ അത്തമനതരോ അഹോസി. ദേവതാ പുന മാസകവുട്ഠിം പാതയിംസു. തതോ കഹാപണവുട്ഠിം, തതോ കഹാപണത്ഥം ന നിക്ഖമേയ്യുന്തി മഞ്ഞമാനാ ഹത്ഥൂപഗപാദൂപഗാദികതഭണ്ഡവുട്ഠിം പാതേസും. മഹാജനോ സത്തഭൂമികപാസാദേ ഠിതോപി ഓതരിത്വാ ആഭരണാനി

പിളന്ധന്തോ അത്തമനോ അഹോസി. “അരഹതി വത കൂടജടിലകേ ഖേളപാതനം, തസ്സ ഉപരി ഖേളപാതിതകാലതോ പട്ഠായ അമ്ഹാകം രഞ്ഞോ വഡ്ഢി ജാതാ, അമിത്തമഥനം കതം, ആഗതദിവസേയേവ ദേവോ വസ്സി, തതോ സുമനവുട്ഠി മാസകവുട്ഠി കഹാപണവുട്ഠി കതഭണ്ഡവുട്ഠീതി ചതസ്സോ വുട്ഠിയോ ജാതാ”തി അത്തമനവാചം നിച്ഛാരേത്വാ രഞ്ഞോ കതപാപേ സമനുഞ്ഞോ ജാതോ.

തസ്മിം സമയേ ദേവതാ ഏകതോധാരഉഭതോധാരാദീനി നാനപ്പകാരാനി ആവുധാനി മഹാജനസ്സ ഉപരി ഫലകേ മംസം കോട്ടയമാനാ വിയ പാതയിംസു. തദനന്തരം വീതച്ചികേ വീതധൂമേ കിംസുകപുപ്ഫവണ്ണേ അങ്ഗാരേ, തദനന്തരം കൂടാഗാരപ്പമാണേ പാസാണേ, തദനന്തരം അന്തോമുട്ഠിയം അസണ്ഠഹനികം സുഖുമവാലികം വസ്സാപയമാനാ അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധം ഥലം അകംസു. രഞ്ഞോ വിജിതട്ഠാനേ കിസവച്ഛതാപസോ സേനാപതി മാതുപോസകരാമോതി തയോവ മനുസ്സഭൂതാ അരോഗാ അഹേസും. സേസാനം തസ്മിം കമ്മേ അസമങ്ഗീഭൂതാനം തിരച്ഛാനാനം പാനീയട്ഠാനേ പാനീയം നാഹോസി, തിണട്ഠാനേ തിണം. തേ യേന പാനീയം യേന തിണന്തി ഗച്ഛന്താ അപ്പത്തേയേവ സത്തമേ ദിവസേ ബഹിരജ്ജസീമം പാപുണിംസു. തേനാഹ സരഭങ്ഗബോധിസത്തോ -

> “കിസഞ്ഹി വച്ഛം അവകിരിയ ദണ്ഡകീ,
> ഉച്ഛിന്നമൂലോ സജനോ സരട്ഠോ;
> കുക്കുളനാമേ നിരയമ്ഹി പച്ചതി,
> തസ്സ ഫുലിങ്ഗാനി പതന്തി കായേ”തി. (ജാ॰ ൨.൧൭.൭൦);

ഏവം താവ **ദണ്ഡകീരഞ്ഞസ്സ** അരഞ്ഞഭൂതഭാവോ വേദിതബ്ബോ.

കലിങ്ഗരട്ഠേ പന **നാളികിരരഞ്ഞേ** രജ്ജം കാരയമാനേ ഹിമവതി പഞ്ചസതതാപസാ അനിത്ഥിഗന്ധാ അജിനജടവാകചീരധരാ വനമൂലഫലഭക്ഖാ ഹുത്വാ ചിരം വീതിനാമേത്വാ ലോണമ്ബിലസേവനത്ഥം മനുസ്സപഥം ഓതരിത്വാ അനുപുബ്ബേന കലിങ്ഗരട്ഠേ നാളികിരരഞ്ഞോ നഗരം സമ്പത്താ. തേ ജടാജിനവാകചീരാനി സണ്ഠപേത്വാ പബ്ബജിതാനുരൂപം ഉപസമസിരിം ദസ്സയമാനാ നഗരം ഭിക്ഖായ പവിസിംസു. മനുസ്സാ അനുപ്പന്നേ ബുദ്ധുപ്പാദേ താപസപബ്ബജിതേ ദിസ്വാ പസന്നാ നിസജ്ജട്ഠാനം സംവിധായ ഹത്ഥതോ ഭിക്ഖാഭാജനം ഗഹേത്വാ നിസീദാപേത്വാ ഭിക്ഖം സമ്പാദേത്വാ അദംസു. താപസാ കതഭത്തകിച്ചാ അനുമോദനം അകംസു. മനുസ്സാ സുത്വാ പസന്നചിത്താ “കുഹിം ഭദന്താ ഗച്ഛന്തീ”തി പുച്ഛിംസു. യഥാഫാസുകട്ഠാനം, ആവുസോതി. ഭന്തേ, അലം അഞ്ഞത്ഥ ഗമനേന, രാജുയ്യാനേ വസഥ, മയം ഭുത്തപാതരാസാ ആഗന്ത്വാ ധമ്മകഥം സോസ്സാമാതി. താപസാ അധിവാസേത്വാ ഉയ്യാനം അഗമംസു. നാഗരാ ഭുത്തപാതരാസാ സുദ്ധവത്ഥനിവത്ഥാ “ധമ്മകഥം സോസ്സാമാ”തി സങ്ഘാ ഗണാ ഗണീഭൂതാ ഉയ്യാനാഭിമുഖാ അഗമംസു. രാജാ ഉപരിപാസാദേ ഠിതോ തേ തഥാ ഗച്ഛമാനേ ദിസ്വാ ഉപട്ഠാകം പുച്ഛി “കിം ഏതേ ഭണേ നാഗരാ സുദ്ധവത്ഥാ സുദ്ധുത്തരാസങ്ഗാ ഹുത്വാ ഉയ്യാനാഭിമുഖാ ഗച്ഛന്തി, കിമേത്ഥ സമജ്ജം വാ നാടകം വാ അത്ഥീ”തി? നത്ഥി ദേവ, ഏതേ താപസാനം സന്തികേ ധമ്മം സോതുകാമാ ഗച്ഛന്തീതി. തേന ഹി ഭണേ അഹമ്പി ഗച്ഛിസ്സാമി, മയാ സദ്ധിം ഗച്ഛന്തൂതി. സോ ഗന്ത്വാ തേസം ആരോചേസി - “രാജാപി ഗന്തുകാമോ, രാജാനം പരിവാരേത്വാവ ഗച്ഛഥാ”തി. നാഗരാ

പകതിയാപി അത്തമനാ തം സുത്വാ - “അമ്ഹാകം രാജാ അസ്സദ്ധോ അപ്പസന്നോ ദുസ്സീലോ, താപസാ ധമ്മികാ, തേ ആഗമ്മ രാജാപി ധമ്മികോ ഭവിസ്സതീ”തി അത്തമനതരാ അഹേസും.

രാജാ നിക്ഖമിത്വാ തേഹി പരിവാരിതോ ഉയ്യാനം ഗന്ത്വാ താപസേഹി സദ്ധിം പടിസന്ഥാരം കത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. താപസാ രാജാനം ദിസ്വാ പരികഥായ കുസലസ്സേകസ്സ താപസസ്സ “രഞ്ഞോ ധമ്മം കഥേഹീ”തി സഞ്ഞമദംസു, സോ താപസോ പരിസം ഓലോകേത്വാ പഞ്ചസു വേരേസു ആദീനവം പഞ്ചസു ച സീലേസു ആനിസംസം കഥേന്തോ -

> “പാണോ ന ഹന്തബ്ബോ, അദിന്നം നാദാതബ്ബം, കാമേസുമിച്ഛാചാരോ ന ചരിതബ്ബോ, മുസാ ന ഭാസിതബ്ബാ, മജ്ജം ന പാതബ്ബം, പാണാതിപാതോ നാമ നിരയസംവത്തനികോ ഹോതി തിരച്ഛാനയോനിസംവത്തനികോ പേത്തിവിസയസംവത്തനികോ, തഥാ അദിന്നാദാനാദീനി. പാണാതിപാതോ നിരയേ പച്ചിത്വാ മനുസ്സലോകം ആഗതസ്സ വിപാകാവസേസേന അപ്പായുകസംവത്തനികോ ഹോതി, അദിന്നാദാനം അപ്പഭോഗസംവത്തനികം, മിച്ഛാചാരോ ബഹുസപത്തസംവത്തനികോ, മുസാവാദോ അഭൂതബ്ഭക്ഖാനസംവത്തനികോ, മജ്ജപാനം ഉമ്മത്തകഭാവസംവത്തനിക”ന്തി -

പഞ്ചസു വേരേസു ഇമം ആദീനവം കഥേസി.

രാജാ പകതിയാപി അസ്സദ്ധോ അപ്പസന്നോ ദുസ്സീലോ, ദുസ്സീലസ്സ ച സീലകഥാ നാമ ദുക്കഥാ, കണ്ണേ സൂലപ്പവേസനം വിയ ഹോതി. തസ്മാ സോ ചിന്തേസി - “അഹം ‘ഏതേ പഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമീ’തി ആഗതോ, ഇമേ പന മയ്ഹം ആഗതകാലതോ പട്ഠായ മംയേവ ഘട്ടേന്താ വിജ്ഝന്താ പരിസമജ്ഝേ കഥേന്തി, കരിസ്സാമി നേസം കാത്തബ്ബ”ന്തി. സോ ധമ്മകഥാപരിയോസാനേ “ആചരിയാ സ്വേ മയ്ഹം ഗേഹേ ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ”തി നിമന്തേത്വാ അഗമാസി. സോ ദുതിയദിവസേ മഹന്തേ മഹന്തേ കോളുമ്ബേ ആഹരാപേത്വാ ഗൂഥസ്സ പൂരാപേത്വാ കദലിപത്തേഹി നേസം മുഖാനി ബന്ധാപേത്വാ തത്ഥ തത്ഥ ഠപാപേസി, പുന ബഹലമധുകതേലനാഗബലപിച്ഛില്ലാദീനം കൂടേ പൂരേത്വാ നിസ്സേണിമത്ഥകേ ഠപാപേസി, തത്ഥേവ ച മഹാമല്ലേ ബദ്ധകച്ഛേ ഹത്ഥേഹി മുഗ്ഗരേ ഗാഹാപേത്വാ ഠപേത്വാ ആഹ “കൂടതാപസാ അതിവിയ മം വിഹേഠയിംസു, തേസം പാസാദതോ ഓതരണകാലേ കൂടേഹി പിച്ഛില്ലം സോപാനമത്ഥകേ വിസ്സജ്ജേത്വാ സീസേ മുഗ്ഗരേഹി പോഥേത്വാ ഗലേ ഗഹേത്വാ സോപാനേ ഖിപഥാ”തി. സോപാനപാദമൂലേ പന ചണ്ഡേ കുക്കുരേ ബന്ധാപേസി.

താപസാപി “സ്വേ രാജഗേഹേ ഭുഞ്ജിസ്സാമാ”തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ഓവദിംസു - “മാരിസാ രാജഗേഹം നാമ സാസങ്കം സപ്പടിഭയം, പബ്ബജിതേഹി നാമ ഛദ്വാരാരമ്മണേ സഞ്ഞതേഹി ഭവിതബ്ബം, ദിട്ഠദിട്ഠേ ആരമ്മണേ നിമിത്തം ന ഗഹേതബ്ബം, ചക്ഖുദ്വാരേ സംവരോ പച്ചുപട്ഠപേതബ്ബോ”തി.

പുനദിവസേ ഭിക്ഖാചാരവേലം സല്ലക്ഖേത്വാ വാകചീരം നിവാസേത്വാ അജിനചമ്മം ഏകംസഗതം കത്വാ ജടാകലാപം സണ്ഠപേത്വാ ഭിക്ഖാഭാജനം ഗഹേത്വാ പടിപാടിയാ രാജനിവേസനം അഭിരുള്ഹാ. രാജാ ആരുള്ഹഭാവം

ഞത്വാ ഗൂഥകോളുമ്ബമുഖതോ കദലിപത്തം നീഹരാപേസി. ദുഗ്ഗന്ധോ താപസാനം നാസപുടം പഹരിത്വാ മത്ഥലുങ്ഗപാതനാകാരപത്തോ അഹോസി. മഹാതാപസോ രാജാനം ഓലോകേസി. രാജാ - "ഏത്ഥ ഭോന്തോ യാവദത്ഥം ഭുഞ്ജന്തു ചേവ ഹരന്തു ച, തുമ്ഹാകമേതം അനുച്ഛവികം, ഹിയ്യോ അഹം തുമ്ഹേ പയ്യുണ്ഹിസ്സാമീതി ആഗതോ, തുമ്ഹേ പന മംയേവ ഘട്ടേന്തോ വിജ്ഝന്താ പരിസമജ്ഝേ കഥയിത്ഥ , തുമ്ഹാകമിദം അനുച്ഛവികം, ഭുഞ്ജഥാ"തി മഹാതാപസസ്സ ഉലുങ്കേന ഗൂഥം ഉപനാമേസി. മഹാതാപസോ ധീ ധീതി വദന്തോ പടിനിവത്തി. "ഏത്തകേനേവ ഗച്ഛിസ്സഥ തുമ്ഹേ"തി സോപാനേ കൂടേഹി പിച്ഛില്ലം വിസ്സജ്ജാപേത്വാ മല്ലാനം സഞ്ഞമദാസി. മല്ലാ മുഗ്ഗരേഹി സീസാനി പോഥേത്വാ ഗീവായ ഗഹേത്വാ സോപാനേ ഖിപിംസു, ഏകോപി സോപാനേ പതിട്ഠാതും നാസക്ഖി , പവട്ടമാനാ സോപാനപാദമൂലംയേവ പാപുണിംസു. സമ്പത്തേ സമ്പത്തേ ചണ്ഡകുക്കുരാ പടപടാതി ലുഞ്ചമാനാ ഖാദിംസു. യോപി നേസം ഉട്ഠഹിത്വാ പലായതി, സോപി ആവാടേ പതതി, തത്രാപി നം കുക്കുരാ അനുബന്ധിത്വാ ഖാദന്തിയേവ. ഇതി നേസം കുക്കുരാ അട്ഠിസങ്ഖലികമേവ അവസേസയിംസു. ഏവം സോ രാജാ തപസമ്പന്നേ പഞ്ചസതേ താപസേ ഏകദിവസേനേവ ജീവിതാ വോരോപേസി.

അഥസ്സ രട്ഠേ ദേവതാ പുരിമനയേനേവ പുന നവവുട്ഠിയോ പാതേസും. തസ്സ രജ്ജം സട്ഠിയോജനുബ്ബേധേന വാലികഥലേന അവച്ഛാദിയിത്ഥ. തേനാഹ സരഭങ്ഗോ ബോധിസത്തോ -

"യോ സഞ്ഞതേ പബ്ബജിതേ അവഞ്ചയി,
ധമ്മം ഭണന്തേ സമണേ അദൂസകേ;
തം നാളികേരം സുനഖാ പരത്ഥ,
സങ്ഗമ്മ ഖാദന്തി വിഫന്ദമാന"ന്തി. (ജാ॰ ൨.൧൭.൭൧);

ഏവം **കാലിങ്ഗാരഞ്ഞസ്സ** അരഞ്ഞഭൂതഭാവോ വേദിതബ്ബോ.

അതീതേ പന ബാരാണസിനഗരേ ദിട്ഠമങ്ഗലികാ നാമ ചത്താലീസകോടിവിഭവസ്സ സേട്ഠിനോ ഏകാ ധീതാ അഹോസി ദസ്സനീയാ പാസാദികാ. സാ രൂപഭോഗകുലസമ്പത്തിസമ്പന്നതായ ബഹൂനം പത്ഥനീയാ അഹോസി. യോ പനസ്സാ വാരേയ്യത്ഥായ പഹിണാതി, തം തം ദിസ്വാനസ്സ ജാതിയം വാ ഹത്ഥപാദാദീസു വാ യത്ഥ കത്ഥചി ദോസം ആരോപേത്വാ "കോ ഏസ ദുജ്ജാതോ ദുസ്സണ്ഠിതോ"തിആദീനി വത്വാ - "നീഹരഥ ന"ന്തി നീഹരാപേത്വാ "ഏവരൂപമ്പി നാമ അദ്ദസം, ഉദകം ആഹരഥ, അക്ഖീനി ധോവിസ്സാമീ"തി അക്ഖീനി ധോവതി. തസ്സാ ദിട്ഠം ദിട്ഠം വിപ്പകാരം പാപേത്വാ നീഹരാപേതീതി ദിട്ഠമങ്ഗലികാ ത്വേവ സങ്ഖാ ഉദപാദി, മൂലനാമം അന്തരധായി.

സാ ഏകദിവസം ഗങ്ഗായ ഉദകകീളം കീളിസ്സാമീതി തിത്ഥം സജ്ജാപേത്വാ പഹൂതം ഖാദനീയഭോജനീയം സകടേസു പൂരാപേത്വാ ബഹൂനി ഗന്ധമാലാദീനി ആദായ പടിച്ഛന്നയാനം ആരുയ്ഹ ഞാതിഗണപരിവുതാ ഗേഹമ്ഹാ നിക്ഖമി. തേന ച സമയേന മഹാപുരിസോ ചണ്ഡാലയോനിയം നിബ്ബത്തോ ബഹിനഗരേ ചമ്മഗേഹേ വസതി, മാതങ്ഗോത്വേവസ്സ നാമം അഹോസി. സോ സോളസവസ്സുദ്ദേസികോ ഹുത്വാ കേനചിദേവ കരണീയേന അന്തോനഗരം പവിസിതുകാമോ ഏകം നീലപിലോതികം നിവാസേത്വാ ഏകം ഹത്ഥേ

ബന്ധിത്വാ ഏകേന ഹത്ഥേന പച്ഛിം, ഏകേന ഘണ്ഡം ഗഹേത്വാ "ഉസ്സരഥ അയ്യാ, ചണ്ഡാലോഹ"ന്തി ജാനാപനത്ഥം തം വാദേന്തോ നീചചിത്തം പച്ചുപട്ഠപേത്വാ ദിട്ഠദിട്ഠേ മനുസ്സേ നമസ്സമാനോ നഗരം പവിസിത്വാ മഹാപഥം പടിപജ്ജി.

ദിട്ഠമങ്ഗലികാ ഘണ്ഡസദ്ദം സുത്വാ സാണിഅന്തരേന ഓലോകേന്തീ ദൂരതോവ തം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ "കിമേത"ന്തി പുച്ഛി. മാതങ്ഗോ അയ്യേതി. "കിം വത, ഭോ, അകുസലം അകരമ്ഹ, കസ്സായം നിസ്സന്ദോ, വിനാസോ നു ഖോ മേ പച്ചുപട്ഠിതോ, മങ്ഗലകിച്ചേന നാമ ഗച്ഛമാനാ ചണ്ഡാലം അദ്ദസ"ന്തി സരീരം കമ്പേത്വാ ജിഗുച്ഛമാനാ ഖേളം പാതേത്വാ ധാതിയോ ആഹ - "വേഗേന ഉദകം ആഹരഥ, ചണ്ഡാലോ ദിട്ഠോ, അക്ഖീനി ചേവ നാമ ഗഹിതമുഖഞ്ച ധോവിസ്സാമീ"തി ധോവിത്വാ രഥം നിവത്താപേത്വാ സബ്ബപടിയാദാനം ഗേഹം പേസേത്വാ പാസാദം അഭിരുഹി. സുരാസോണ്ഡാദയോ ചേവ തസ്സാ ഉപട്ഠാകമനുസ്സാ ച "കുഹിം, ഭോ ദിട്ഠമങ്ഗലികാ, ഇമായപി വേലായ നാഗച്ഛതീ"തി പുച്ഛന്താ തം പവത്തിം സുത്വാ - "മഹന്തം വത, ഭോ, സുരാമംസഗന്ധമാലാദിസക്കാരം ചണ്ഡാലം നിസ്സായ അനുഭവിതും ന ലഭിമ്ഹ, ഗണ്ഹഥ ചണ്ഡാല"ന്തി ഗതട്ഠാനം ഗവേസിത്വാ നിരാപരാധം മാതങ്ഗപണ്ഡിതം തജ്ജിത്വാ - "അരേ മാതങ്ഗ തം നിസ്സായ ഇദഞ്ചിദഞ്ച സക്കാരം അനുഭവിതും ന ലഭിമ്ഹാ"തി കേസേസു ഗഹേത്വാ ഭൂമിയം പാതേത്വാ ജാണുകപ്പരപാസാണാദീഹി കോട്ടേത്വാ മതോതി സഞ്ഞായ പാദേ ഗഹേത്വാ കഡ്ഢന്താ സങ്കാരകൂടേ ഛഡ്ഡേസും.

മഹാപുരിസോ സഞ്ഞം പടിലഭിത്വാ ഹത്ഥപാദേ പരാമസിത്വാ - "ഇദം ദുക്ഖം കം നിസ്സായ ഉപ്പന്ന"ന്തി ചിന്തേന്തോ - "ന അഞ്ഞം കഞ്ചി, ദിട്ഠമങ്ഗലികം നിസ്സായ ഉപ്പന്ന"ന്തി ഞത്വാ "സചാഹം പുരിസോ, പാദേസു നം നിപാതേസ്സാമീ"തി ചിന്തേത്വാ വേധമാനോ ദിട്ഠമങ്ഗലികായ കുലദ്വാരം ഗന്ത്വാ - "ദിട്ഠമങ്ഗലികം ലഭന്തോ വുട്ഠഹിസ്സാമി, അലഭന്തസ്സ ഏത്ഥേവ മരണ"ന്തി ഗേഹങ്ഗണേ നിപജ്ജി. തേന ച സമയേന ജമ്ബുദീപേ അയം ധമ്മതാ ഹോതി - യസ്സ ചണ്ഡാലോ കുജ്ഝിത്വാ ഗബ്ഭദ്വാരേ നിപന്നോ മരതി, യേ ച തസ്മിം ഗബ്ഭേ വസന്തി, സബ്ബേ ചണ്ഡാലാ ഹോന്തി. ഗേഹമജ്ഝമ്ഹി മതേ സബ്ബേ ഗേഹവാസിനോ, ദ്വാരമ്ഹി മതേ ഉഭതോ അനന്തരഗേഹവാസികാ, അങ്ഗണമ്ഹി മതേ ഇതോ സത്ത ഇതോ സത്താതി ചുദ്ദസഗേഹവാസിനോ സബ്ബേ ചണ്ഡാലാ ഹോന്തീതി. ബോധിസത്തോ പന അങ്ഗണേ നിപജ്ജി.

സേട്ഠിസ്സ ആരോചേസും - "മാതങ്ഗോ തേ സാമി ഗേഹങ്ഗണേ പതിതോ"തി ഗച്ഛഥ ഭണേ, കിം കാരണാതി വത്വാ ഏകമാസകം ദത്വാ ഉട്ഠാപേഥാതി. തേ ഗന്ത്വാ "ഇമം കിര മാസകം ഗഹേത്വാ ഉട്ഠഹാ"തി വദിംസു. സോ - "നാഹം മാസകത്ഥായ നിപന്നോ, ദിട്ഠമങ്ഗലികായ സ്വാഹം നിപന്നോ"തി ആഹ. ദിട്ഠമങ്ഗലികായ കോ ദോസോതി? കിം തസ്സാ ദോസം ന പസ്സഥ, നിരപരാധോ അഹം തസ്സാ മനുസ്സേഹി ബ്യസനം പാപിതോ, തം ലഭന്തോവ വുട്ഠഹിസ്സാമി, അലഭന്തോ ന വുട്ഠഹിസ്സാമീതി.

തേ ഗന്ത്വാ സേട്ഠിസ്സ ആരോചേസും. സേട്ഠി ധീതു ദോസം ഞത്വാ "ഗച്ഛഥ, ഏകം കഹാപണം ദേഥാ"തി പേസേതി. സോ "ന ഇച്ഛാമി കഹാപണം, തമേവ ഇച്ഛാമീ"തി ആഹ. തം സുത്വാ സേട്ഠി ച സേട്ഠിഭരിയാ ച - "ഏകായേവ നോ പിയധീതാ, പവേണിയാ ഘടകോ അഞ്ഞോ ദാരകോപി നത്ഥീ"തി

സംവേഗപ്പത്താ - ‘‘ഗച്ഛഥ താതാ, കോചി അമ്ഹാകം അസഹനകോ ഏതം ജീവിതാപി വോരോപേയ്യ, ഏതസ്മിഞ്ഹി മതേ സബ്ബേ മയം നട്ഠാ ഹോമ, ആരക്ഖമസ്സ ഗണ്ഹഥാ’’തി പരിവാരേത്വാ ആരക്ഖം സംവിധായ യാഗും പേസയിംസു, ഭത്തം ധനം പേസയിംസു, ഏവം സോ സബ്ബം പടിക്ഖിപി. ഏവം ഏകോ ദിവസോ ഗതോ; ദ്വേ, തയോ, ചത്താരോ, പഞ്ച ദിവസാ ഗതാ.

തതോ സത്തസത്തഗേഹവാസികാ ഉട്ഠായ - ‘‘ന സക്കോമ മയം തുമ്ഹേ നിസ്സായ ചണ്ഡാലാ ഭവിതും, അമ്ഹേ മാ നാസേഥ, തുമ്ഹാകം ദാരികം ദത്വാ ഏതം ഉട്ഠാപേഥാ’’തി ആഹംസു. തേ സതമ്പി സഹസ്സമ്പി സതസഹസ്സമ്പി പഹിണിംസു, സോ പടിക്ഖിപതേവ. ഏവം ഛ ദിവസാ ഗതാ. സത്തമേ ദിവസേ ഉഭതോ ചുദ്ദസഗേഹവാസികാ സന്നിപതിത്വാ - ‘‘ന മയം ചണ്ഡാലാ ഭവിതും സക്കോമ, തുമ്ഹാകം അകാമകാനമ്പി മയം ഏതസ്സ ദാരികം ദസ്സാമാ’’തി ആഹംസു.

മാതാപിതരോ സോകസല്ലസമപ്പിതാ വിസഞ്ഞീ ഹുത്വാ സയനേ നിപതിംസു. ഉഭതോ ചുദ്ദസഗേഹവാസിനോ പാസാദം ആരുയ്ഹ സുപുപ്ഫിതകിംസുകസാഖം ഉച്ഛിന്ദന്താ വിയ തസ്സാ സബ്ബാഭരണാനി ഓമുഞ്ചിത്വാ നഖേഹി സീമന്തം കത്വാ കേസേ ബന്ധിത്വാ നീലസാടകം നിവാസാപേത്വാ ഹത്ഥേ നീലപിലോതികഖണ്ഡം വേഠേത്വാ കണ്ണേസു തിപുപട്ടകേ പിളന്ധാപേത്വാ താലപണ്ണപച്ഛിം ദത്വാ പാസാദതോ ഓതാരാപേത്വാ ദ്വീസു ബാഹാസു ഗഹേത്വാ - ‘‘തവ സാമികം ഗഹേത്വാ യാഹീ’’തി മഹാപുരിസസ്സ അദംസു.

നീലുപ്പലമ്പി അതിഭാരോതി അനുക്ഖിത്തപുബ്ബാ സുഖുമാലദാരികാ ‘‘ഉട്ഠാഹി സാമി, ഗച്ഛാമാ’’തി ആഹ. ബോധിസത്തോ നിപന്നകോവ ആഹ ‘‘നാഹം ഉട്ഠഹാമീ’’തി. അഥ കിന്തി വദാമീതി. ‘‘ഉട്ഠേഹി അയ്യ മാതങ്ഗാ’’തി ഏവം മം വദാഹീതി. സാ തഥാ അവോച. ന തുയ്ഹം മനുസ്സാ ഉട്ഠാനസമത്ഥം മം അകംസു, ബാഹായ മം ഗഹേത്വാ ഉട്ഠാപേഹീതി. സാ തഥാ അകാസി. ബോധിസത്തോ ഉട്ഠഹന്തോ വിയ പരിവട്ടേത്വാ ഭൂമിയം പതിത്വാ - ‘‘നാസിതം, ഭോ, ദിട്ഠമങ്ഗലികായ പഠമം മനുസ്സേഹി കോട്ടാപേത്വാ, ഇദാനി സയം കോട്ടേതീ’’തി വിരവിത്ഥ. സാ കിം കരോമി അയ്യാതി? ദ്വീഹി ഹത്ഥേഹി ഗഹേത്വാ ഉട്ഠാപേഹീതി. സാ തഥാ ഉട്ഠാപേത്വാ നിസീദാപേത്വാ ഗച്ഛാമ സാമീതി. ഗച്ഛാ നാമ അരഞ്ഞേ ഹോന്തി, മയം മനുസ്സാ, അതികോട്ടിതോമ്ഹി തുയ്ഹം മനുസ്സേഹി, ന സക്കോമി പദസാ ഗന്തും, പിട്ഠിയാ മം നേഹീതി. സാ ഓനമിത്വാ പിട്ഠിം അദാസി. ബോധിസത്തോ അഭിരുഹി. കുഹിം നേമി സാമീതി? ബഹിനഗരം നേഹീതി. സാ പാചീനദ്വാരം ഗന്ത്വാ - ‘‘ഇധ തേ സാമി വസനട്ഠാന’’ന്തി പുച്ഛി. കതരട്ഠാനം ഏതന്തി? പാചീനദ്വാരം സാമീതി. പാചീനദ്വാരേ ചണ്ഡാലപുത്താ വസിതും ന ലഭന്തീതി അത്തനോ വസനട്ഠാനം അനാചിക്ഖിത്വാവ സബ്ബദ്വാരാനി ആഹിണ്ഡാപേസി. കസ്മാ? ഭവഗ്ഗപത്തമസ്സാ മാനം പാതേസ്സാമീതി. മഹാജനോ ഉക്കുട്ഠിമകാസി - ‘‘ഠപേത്വാ തുമ്ഹാദിസം അഞ്ഞോ ഏതിസ്സാ മാനം ഭേദകോ നത്ഥീ’’തി.

സാ പച്ഛിമദ്വാരം പത്വാ ‘‘ഇധ തേ സാമി വസനട്ഠാന’’ന്തി പുച്ഛി. കതരട്ഠാനം ഏതന്തി? പച്ഛിമദ്വാരം സാമീതി. ഇമിനാ ദ്വാരേന നിക്ഖമിത്വാ ചമ്മഗേഹം ഓലോകേന്തീ ഗച്ഛാതി. സാ തഥ ഗന്ത്വാ ആഹ ‘‘ഇദം ചമ്മഗേഹം

തുമ്ഹാകം വസനട്ഠാനം സാമീ”തി? ആമാതി പിട്ഠിതോ ഓതരിത്വാ ചമ്മഗേഹം പാവിസി.

തത്ഥ സത്തട്ഠദിവസേ വസന്തോ സബ്ബഞ്ഞുതഗവേസനധീരോ ഏത്തകേസു ദിവസേസു ന ച ജാതിസമ്ഭേദമകാസി. “മഹാകുലസ്സ ധീതാ സചേ മം നിസ്സായ മഹന്തം യസം ന പാപുണാതി, ന ചമ്ഹാഹം ചതുവീസതിയാ ബുദ്ധാനം അന്തേവാസികോ. ഏതിസ്സാ പാദധോവനഉദകേന സകലജമ്ബുദീപേ രാജൂനം അഭിസേകകിച്ചം കരിസ്സാമീ”തി ചിന്തേത്വാ പുന ചിന്തേസി - “അഗാരമജ്ഝേവസന്തോ ന സക്ഖിസ്സാമി, പബ്ബജിത്വാ പന സക്ഖിസ്സാമീ”തി. ചിന്തേത്വാ തം ആമന്തേസി - “ദിട്ഠമങ്ഗലികേ മയം പുബ്ബേ ഏകചരാ കമ്മം കത്വാപി അകത്വാപി സക്കാ ജീവിതും, ഇദാനി പന ദാരഭരണം പടിപന്നമ്ഹ, കമ്മം അകത്വാ ന സക്കാ ജീവിതും, ത്വം യാവാഹം ആഗച്ഛാമി, താവ മാ ഉക്കണ്ഠിത്ഥാ”തി അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ സുസാനാദീസു നന്തകാനി സങ്കഡ്ഢിത്വാ നിവാസനപാരുപനം കത്വാ സമണപബ്ബജ്ജം പബ്ബജിത്വാ ഏകചരോ ലദ്ധകായവിവേകോ കസിണപരികമ്മം കത്വാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ പഞ്ച അഭിഞ്ഞായോ ച നിബ്ബത്തേത്വാ “ഇദാനി സക്കാ ദിട്ഠമങ്ഗലികായ അവസ്സയേന മയാ ഭവിതു”ന്തി ബാരാണസിഅഭിമുഖോ ഗന്ത്വാ ചീവരം പാരുപിത്വാ ഭിക്ഖം ചരമാനോ ദിട്ഠമങ്ഗലികായ ഗേഹാഭിമുഖോ അഗമാസി.

സാ തം ദ്വാരേ ഠിതം ദിസ്വാ അസഞ്ജാനന്തീ - “അതിച്ഛഥ, ഭന്തേ, ചണ്ഡാലാനം വസനട്ഠാനമേത”ന്തി ആഹ. ബോധിസത്തോ തത്ഥേവ അട്ഠാസി. സാ പുനപ്പുനം ഓലോകേന്തീ സഞ്ജാനിത്വാ ഹത്ഥേഹി ഉരം പഹരിത്വാ വിരവമാനാ പാദമൂലേ പതിത്വാ ആഹ - “യദി തേ സാമി ഏദിസം ചിത്തം അത്ഥി, കസ്മാ മം മഹതാ യസാ പരിഹാപേത്വാ അനാഥം അകാസീ”തി. നാനപ്പകാരം പരിദേവം പരിദേവിത്വാ അക്ഖീനി പുഞ്ഛമാനാ ഉട്ഠായ ഭിക്ഖാഭാജനം ഗഹേത്വാ അന്തോഗേഹേ നിസീദാപേത്വാ ഭിക്ഖം അദാസി. മഹാപുരിസോ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ ആഹ - “ദിട്ഠമങ്ഗലികേ മാ സോചി മാ പരിദേവി, അഹം തുയ്ഹം പാദധോവനഉദകേന സകലജമ്ബുദീപേ രാജൂനം അഭിസേകകിച്ചം കാരേതും സമത്ഥോ, ത്വം പന ഏകം മമ വചനം കരോഹി, നഗരം പവിസിത്വാ ‘ന മയ്ഹം സാമികോ ചണ്ഡാലോ, മഹാബ്രഹ്മാ മയ്ഹം സാമികോ’തി ഉഗ്ഘോസയമാനാ സകലനഗരം ചരാഹീ”തി.

ഏവം വുത്തേ ദിട്ഠമങ്ഗലികാ - “പകതിയാപി അഹം സാമി മുഖദോസേനേവ ബ്യസനം പത്താ, ന സക്ഖിസ്സാമേവം വത്തു”ന്തി ആഹ. ബോധിസത്തോ - “കിം പന തയാ മയ്ഹം അഗാരേ വസന്തസ്സ അലികവചനം സുതപുബ്ബം, അഹം തദാപി അലികം ന ഭണാമി, ഇദാനി പബ്ബജിതോ കിം വക്ഖാമി, സച്ചവാദീ പുരിസോ നാമാഹ”ന്തി വത്വാ - “അജ്ജ പക്ഖസ്സ അട്ഠമീ, ത്വം ‘ഇതോ സത്താഹസ്സച്ചയേന ഉപോസഥദിവസേ മയ്ഹം സാമികോ മഹാബ്രഹ്മാ ചന്ദമണ്ഡലം ഭിന്ദിത്വാ മമ സന്തികം ആഗമിസ്സതീ’തി സകലനഗരേ ഉഗ്ഘോസേഹീ”തി വത്വാ പക്കാമി.

സാ സദ്ദഹിത്വാ ഹട്ഠതുട്ഠാ സൂരാ ഹുത്വാ സായംപാതം നഗരം പവിസിത്വാ തഥാ ഉഗ്ഘോസേസി. മനുസ്സാ പാണിനാ പാണിം പഹരന്താ - “പസ്സഥ, അമ്ഹാകം ദിട്ഠമങ്ഗലികാ ചണ്ഡാലപുത്തം മഹാബ്രഹ്മാനം കരോതീ”തി ഹസന്താ കേളിം കരോന്തി. സാ പുനദിവസേപി തഥേവ

സായംപാതം പവിസിത്വാ - “ഇദാനി ഛാഹച്ചയേന, പഞ്ചാഹ-ചതൂഹ-തീഹ-ദ്വീഹ-ഏകാഹച്ചയേന മയ്ഹം സാമികോ മഹാബ്രഹ്മാ ചന്ദമണ്ഡലം ഭിന്ദിത്വാ മമ സന്തികം ആഗമിസ്സതീ”തി ഉഗ്ഘോസേസി.

ബ്രാഹ്മണാ ചിന്തയിംസു - “അയം ദിട്ഠമങ്ഗലികാ അതിസൂരാ ഹുത്വാ കഥേതി, കദാചി ഏവം സിയാ, ഏഥ മയം ദിട്ഠമങ്ഗലികായ വസനട്ഠാനം പടിജഗ്ഗാമാ”തി ചമ്മഗേഹസ്സ ബാഹിരഭാഗം സമന്താ തച്ഛാപേത്വാ വാലികം ഓകിരിംസു. സാപി ഉപോസഥദിവസേ പാതോവ നഗരം പവിസിത്വാ “അജ്ജ മയ്ഹം സാമികോ ആഗമിസ്സതീ”തി ഉഗ്ഘോസേസി. ബ്രാഹ്മണാ ചിന്തയിംസു - “അയം ഭോ ന ദൂരം അപദിസ്സതി, അജ്ജ കിര മഹാബ്രഹ്മാ ആഗമിസ്സതി, വസനട്ഠാനം സംവിദഹാമാ”തി ചമ്മഗേഹം സമജ്ജാപേത്വാ ഹരിതൂപലിത്തം അഹതവത്ഥേഹി പരിക്ഖിപിത്വാ മഹാരഹം പല്ലങ്കം അത്ഥരിത്വാ ഉപരി ചേലവിതാനം ബന്ധിത്വാ ഗന്ധമാലദാമാനി ഓസാരയിംസു. തേസം പടിജഗ്ഗന്താനംയേവ സൂരിയോ അത്ഥം ഗതോ.

മഹാപുരിസോ ചന്ദേ ഉഗ്ഗതമത്തേ അഭിഞ്ഞാപാദകജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ കാമാവചരചിത്തേന പരികമ്മം കത്വാ ഇദ്ധിചിത്തേന ദ്വാദസയോജനികം ബ്രഹ്മത്തഭാവം മാപേത്വാ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ ചന്ദവിമാനസ്സ അന്തോ പവിസിത്വാ വനന്തതോ അബ്ഭുസ്സക്കമാനം ചന്ദം ഭിന്ദിത്വാ ചന്ദവിമാനം ഓഹായ പുരതോ ഹുത്വാ “മഹാജനോ മം പസ്സതൂ”തി അധിട്ഠാസി. മഹാജനോ ദിസ്വാ - “സച്ചം, ഭോ, ദിട്ഠമങ്ഗലികായ വചനം, ആഗച്ഛന്തം മഹാബ്രഹ്മാനം പൂജേസ്സാമാ”തി ഗന്ധമാലം ആദായ ദിട്ഠമങ്ഗലികായ ഘരം പരിവാരേത്വാ അട്ഠാസി. മഹാപുരിസോ മത്ഥകമത്ഥകേന സത്തവാരേ ബാരാണസിം അനുപരിഗന്ത്വാ മഹാജനേന ദിട്ഠഭാവം ഞത്വാ ദ്വാദസയോജനികം അത്തഭാവം വിജഹിത്വാ മനുസ്സപ്പമാണമേവ മാപേത്വാ മഹാജനസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ ചമ്മഗേഹം പാവിസി. മഹാജനോ ദിസ്വാ - “ഓതിണ്ണോ നോ മഹാബ്രഹ്മാ, സാണിം ആഹരഥാ”തി നിവേസനം മഹാസാണിയാ പരിക്ഖിപിത്വാ പരിവാരേത്വാ ഠിതോ.

മഹാപുരിസോപി സിരിസയനമജ്ഝേ നിസീദി. ദിട്ഠമങ്ഗലികാ സമീപേ അട്ഠാസി. അഥ നം പുച്ഛി “ഉതുസമയോ തേ ദിട്ഠമങ്ഗലികേ”തി. ആമ അയ്യാതി. മയാ ദിന്നം പുത്തം ഗണ്ഹാഹീതി അങ്ഗുട്ഠകേന നാഭിമണ്ഡലം ഫുസി. തസ്സാ പരാമസനേനേവ ഗബ്ഭോ പതിട്ഠാസി. മഹാപുരിസോ - “ഏത്താവതാ തേ ദിട്ഠമങ്ഗലികേ പാദധോവനഉദകം സകലജമ്ബുദീപേ രാജൂനം അഭിസേകോദകം ഭവിസ്സതി, ത്വം തിട്ഠാ”തി വത്വാ ബ്രഹ്മത്തഭാവം മാപേത്വാ പസ്സന്തസ്സേവ മഹാജനസ്സ നിക്ഖമിത്വാ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ ചണ്ഡമണ്ഡലമേവ പവിട്ഠോ. സാ തതോ പട്ഠായ ബ്രഹ്മപജാപതീ നാമ ജാതാ. പാദധോവനഉദകം ലഭന്തോ നാമ നത്ഥി.

ബ്രാഹ്മണാ - “ബ്രഹ്മപജാപതിം അന്തോനഗരേ വസാപേസ്സാമാ”തി സുവണ്ണസിവികായ ആരോപേത്വാ യാവ സത്തമകോടിയാ അപരിസുദ്ധജാതികസ്സ സിവികം ഗഹേതും ന അദംസു. സോളസ ജാതിമന്തബ്രാഹ്മണാ ഗണ്ഹിംസു. സേസാ ഗന്ധപുപ്ഫാദീഹി പൂജേത്വാ നഗരം പവിസിത്വാ - “ന സക്കാ, ഭോ, ഉച്ഛിട്ഠഗേഹേ ബ്രഹ്മപജാപതിയാ വസിതും, വത്ഥും ഗഹേത്വാ ഗേഹം കരിസ്സാമ, യാവ പന തം കരീയതി, താവ മണ്ഡപേവ വസതൂ”തി മണ്ഡപേ വസാപേസും. തതോ പട്ഠായ ചക്ഖുപഥേ

ഠത്വാ വന്ദിതുകാമാ കഹാപണം ദത്വാ വന്ദിതും ലഭന്തി, സവനൂപചാരേ വന്ദിതുകാമാ സതം ദത്വാ ലഭന്തി, ആസന്നേ പകതികഥം സവനട്ഠാനേ വന്ദിതുകാമാ പഞ്ചസതാനി ദത്വാ ലഭന്തി, പാദപിട്ഠിയം സീസം ഠപേത്വാ വന്ദിതുകാമാ സഹസ്സം ദത്വാ ലഭന്തി, പാദധോവനഉദകം പത്ഥയമാനാ ദസസഹസ്സാനി ദത്വാ ലഭന്തി. ബഹിനഗരതോ അന്തോനഗരേ യാവ മണ്ഡപാ ആഗച്ഛന്തിയാ ലദ്ധധനംയേവ കോടിസതമത്തം അഹോസി.

സകലജമ്ബുദീപോ സങ്ഖുഭി, തതോ സബ്ബരാജാനോ "ബ്രഹ്മപജാപതിയാ പാദധോവനേന അഭിസേകം കരിസ്സാമാ"തി സതസഹസ്സം പേസേത്വാ ലഭിംസു. മണ്ഡപേ വസന്തിയാ ഏവ ഗബ്ഭവുട്ഠാനം അഹോസി. മഹാപുരിസം പടിച്ച ലദ്ധകുമാരോ പാസാദികോ അഹോസി ലക്ഖണസമ്പന്നോ. മഹാബ്രഹ്മുനോ പുത്തോ ജാതോതി സകല ജമ്ബുദീപോ ഏകകോലാഹലോ അഹോസി. കുമാരസ്സ ഖീരമണിമൂലം ഹോതൂതി തതോ തതോ ആഗതധനം കോടിസഹസ്സം അഹോസി. ഏത്താവതാ നിവേസനമ്പി നിട്ഠിതം. കുമാരസ്സ നാമകരണം കരിസ്സാമാതി നിവേസനം സജ്ജേത്വാ കുമാരം ഗന്ധോദകേന ന്ഹാപേത്വാ അലങ്കരിത്വാ മണ്ഡപേ ജാതത്താ **മണ്ഡബ്യോ**ത്വേവ നാമം അകംസു.

കുമാരോ സുഖേന സംവഡ്ഢമാനോ സിപ്പുഗ്ഗഹണവയപത്തോതി സകലജമ്ബുദീപേ സിപ്പജാനനകാ തസ്സ സന്തികേ ആഗന്ത്വാ സിപ്പം സിക്ഖാപേന്തി. കുമാരോ മേധാവീ പഞ്ഞവാ സുതം സുതം മുതം ആവുണന്തോ വിയ ഗണ്ഹാതി, ഗഹിതഗഹിതം സുവണ്ണഘടേ പക്ഖിത്തതേലം വിയ തിട്ഠതി. യാവതാ വാചുഗ്ഗതാ പരിയത്തി അത്ഥി, തേന അനുഗ്ഗഹിതാ നാമ നാഹോസി. ബ്രാഹ്മണാ തം പരിവാരേത്വാ ചരന്തി, സോപി ബ്രാഹ്മണഭത്തോ അഹോസി. ഗേഹേ അസീതിബ്രാഹ്മണസഹസ്സാനി നിച്ചഭത്തം ഭുഞ്ജന്തി. ഗേഹമ്പിസ്സ സത്തദ്വാരകോട്ഠകം മഹന്തം അഹോസി. ഗേഹേ മങ്ഗലദിവസേ ജമ്ബുദീപവാസീഹി പേസിതധനം കോടിസഹസ്സമത്തം അഹോസി.

ബോധിസത്തോ ആവജ്ജേസി - "പമത്തോ നു ഖോ കുമാരോ അപ്പമത്തോ"തി. അഥസ്സ തം പവത്തിം ഞത്വാ - "ബ്രാഹ്മണഭത്തോ ജാതോ, യത്ഥ ദിന്നം മഹപ്ഫലം ഹോതി, തം ന ജാനാതി, ഗച്ഛാമി നം ദമേമീ"തി ചീവരം പാരുപിത്വാ ഭിക്ഖാഭാജനം ഗഹേത്വാ - "ദ്വാരകോട്ഠകാ അതിസമ്ബാധാ, ന സക്കാ കോട്ഠകേന പവിസിതു"ന്തി ആകാസേനാഗന്ത്വാ അസീതിബ്രാഹ്മണസഹസ്സാനം ഭുഞ്ജനട്ഠാനേ ആകാസങ്ഗണേ ഓതരി. മണ്ഡബ്യകുമാരോപി സുവണ്ണകടച്ഛും ഗാഹാപേത്വാ - "ഇധ സൂപം ദേഥ ഇധ ഓദന"ന്തി പരിവിസാപേന്തോ ബോധിസത്തം ദിസ്വാ ദണ്ഡകേന ഘട്ടിതആസിവിസോ വിയ കുപിത്വാ ഇമം ഗാഥമാഹ -

"കുതോ നു ആഗച്ഛസി ദുമ്മവാസീ,
ഓതല്ലകോ പംസുപിസാചകോവ;
സങ്കാരചോളം പടിമുഞ്ച കണ്ഠേ,
കോ രേ തുവം ഹോസി അദക്ഖിണേയ്യോ"തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൧);

അഥ നം മഹാസത്തോ അകുജ്ഝിത്വാവ ഓവദന്തോ ആഹ -

"അന്നം തവേദം പകതം യസസ്സി,

തം ഖജ്ജരേ ഭുഞ്ജരേ പിയ്യരേ ച;
ജാനാസി മം ത്വം പരദത്തൂപജീവിം,
ഉത്തിട്ഠം പിണ്ഡം ലഭതം സപാകോ''തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൨);

സോ നയിദം തുമ്ഹാദിസാനം പടിയത്തന്തി ദസ്സേന്തോ ആഹ -

''അന്നം മമേദം പകതം ബ്രാഹ്മണാനം,
അത്ഥത്ഥിതം സദ്ദഹതോ മമേദം;
അപേഹി എത്തോ കിമിധട്ഠിതോസി,
ന മാദിസാ തുയ്ഹം ദദന്തി ജമ്മാ''തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൩);

അഥ ബോധിസത്തോ ''ദാനം നാമ സഗുണസ്സപി നിഗ്ഗുണസ്സപി യസ്സ കസ്സചി ദാതബ്ബം, യഥാ ഹി നിന്നേപി ഥലേപി പതിട്ഠാപിതം ബീജം പഥവീരസം ആപോരസഞ്ച ആഗമ്മ സമ്പജ്ജതി, എവം നിപ്ഫലം നാമ നത്ഥി, സുഖേത്തേ വപിതബീജം വിയ ഗുണവന്തേ മഹപ്ഫലം ഹോതീ''തി ദസ്സേതും ഇമം ഗാഥമാഹ -

''ഥലേ ച നിന്നേ ച വപന്തി ബീജം,
അനൂപഖേത്തേ ഫലമാസമാനാ;
എതായ സദ്ധായ ദദാഹി ദാനം,
അപ്പേവ ആരാധയേ ദക്ഖിണേയ്യേ''തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൪);

അഥ കുമാരോ കോധാഭിഭൂതോ - ''കേനിമസ്സ മുണ്ഡകസ്സ പവേസോ ദിന്നോ''തി ദ്വാരരക്ഖാദയോ തജ്ജേത്വാ -

''ഖേത്താനി മയ്ഹം വിദിതാനി ലോകേ,
യേസാഹം ബീജാനി പതിട്ഠപേമി;
യേ ബ്രാഹ്മണാ ജാതിമന്തൂപപന്നാ,
താനീധ ഖേത്താനി സുപേസലാനീ''തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൫) -

ഗാഥം വത്വാ ''ഇമം ജമ്മം വേണുപദരേന പോഥേത്വാ ഗീവായം ഗഹേത്വാ സത്തപി ദ്വാരകോട്ഠകേ അതിക്കമിത്വാ ബഹി നീഹരഥാ''തി ആഹ. അഥ നം മഹാപുരിസോ ആഹ -

''ഗിരിം നഖേന ഖണസി, അയോ ദന്തേഭി ഖാദസി;
ജാതവേദം പദഹസി, യോ ഇസിം പരിഭാസസീ''തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൬);

എവഞ്ച പന വത്വാ - ''സചേ മ്യായം ഹത്ഥേ വാ പാദേ വാ ഗണ്ഹാപേത്വാ ദുക്ഖം ഉപ്പാദേയ്യ, ബഹും അപുഞ്ഞം പസവേയ്യാ''തി സത്താനുദ്ദയതായ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ അന്തരവീഥിയം ഓതരി. ഭഗവാ സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ തമത്ഥം പകാസേന്തോ ഇമം ഗാഥമാഹ -

''ഇദം വത്വാന മാതങ്ഗോ, ഇസി സച്ചപരക്കമോ;
അന്തലിക്ഖസ്മിം പക്കാമി, ബ്രാഹ്മണാനം ഉദിക്ഖത''ന്തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൭);

താവദേവ നഗരരക്ഖികദേവതാനം ജേട്ഠകദേവരാജാ മണ്ഡബ്യസ്സ ഗീവം പരിവത്തേസി. തസ്സ മുഖം പരിവത്തേതിത്വാ പച്ഛാമുഖം ജാതം, അക്ഖീനി പരിവത്താനി, മുഖേന ഖേളം വമതി, സരീരം ഥദ്ധം സൂലേ ആരോപിതം വിയ അഹോസി. അസീതിസഹസ്സാ പരിചാരകയക്ഖാ അസീതിബ്രാഹ്മണസഹസ്സാനി തഥേവ അകംസു. വേഗേന ഗന്ത്വാ ബ്രഹ്മപജാപതിയാ ആരോചയിംസു. സാ തരമാനരൂപാ ആഗന്ത്വാ തം വിപ്പകാരം ദിസ്വാ ഗാഥമാഹ -

"ആവേധിതം പിട്ഠിതോ ഉത്തമങ്ഗം,
ബാഹും പസാരേതി അകമ്മനേയ്യം;
സേതാനി അക്ഖീനി യഥാ മതസ്സ,
കോ മേ ഇമം പുത്തമകാസി ഏവ"ന്തി. (ജാ॰ ൧.൧൭.൧൧);

അഥസ്സാ ആരോചേസും -

"ഇധാഗമാ സമണോ ദുമ്മവാസീ,
ഓതല്ലകോ പംസുപിസാചകോവ,
സങ്കാരചോളം പടിമുഞ്ച കണ്ഠേ,
സോ തേ ഇമം പുത്തമകാസി ഏവ"ന്തി. (ജാ॰ ൧.൧൭.൧൨);

സാ സുത്വാവ അഞ്ഞാസി - "മയ്ഹം യസദായകോ അയ്യോ അനുകമ്പായ പുത്തസ്സ പമത്തഭാവം ഞത്വാ ആഗതോ ഭവിസ്സതീ"തി. തതോ ഉപട്ഠാകേ പുച്ഛി -

"കതമം ദിസം അഗമാ ഭൂരിപഞ്ഞോ,
അക്ഖാഥ മേ മാണവാ ഏതമത്ഥം;
ഗന്ത്വാന തം പടികരേമു അച്ചയം,
അപ്പേവ നം പുത്ത ലഭേമു ജീവിത"ന്തി. (ജാ॰ ൧.൧൭.൧൩);

തേ ആഹംസു -

"വേഹായസം അഗമാ ഭൂരിപഞ്ഞോ,
പഥദ്ധുനോ പന്നരസേവ ചന്ദോ;
അപിചാപി സോ പുരിമദിസം അഗച്ഛി,
സച്ചപ്പടിഞ്ഞോ ഇസി സാധുരൂപോ"തി. (ജാ॰ ൧.൧൭.൧൪);

മഹാപുരിസോപി അന്തരവീഥിയം ഓതിണ്ണട്ഠാനതോ പട്ഠായ - "മയ്ഹം പദവളഞ്ജം ഹത്ഥിഅസ്സാദീനം വസേന മാ അന്തരധായിത്ഥ, ദിട്ഠമങ്ഗലികായേവ നം പസ്സതു, മാ അഞ്ഞേ"തി അധിട്ഠഹിത്വാ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ യാപനമത്തം മിസ്സകോദനം ഗഹേത്വാ പടിക്കമനസാലായം നിസിന്നോ ഭുഞ്ജിത്വാ ഥോകം ഭുത്തോവസേസം ഭിക്ഖാഭാജനേയേവ ഠപേസി. ദിട്ഠമങ്ഗലികാപി പാസാദാ ഓരുയ്ഹ അന്തരവീഥിം പടിപജ്ജമാനാ പദവളഞ്ജം ദിസ്വാ - "ഇദം മയ്ഹം യസദായകസ്സ അയ്യസ്സ പദ"ന്തി പദാനുസാരേനാഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ ആഹ - "തുമ്ഹാകം, ഭന്തേ, ദാസേന കതാപരാധം മയ്ഹം ഖമഥ, ന ഹി തുമ്ഹേ കോധവസികാ നാമ, ദേഥ മേ പുത്തസ്സ ജീവിത"ന്തി.

ഏവഞ്ച പന വത്വാ -

> “ആവേധിതം പിട്ഠിതോ ഉത്തമങ്ഗം,
> ബാഹും പസാരേതി അകമ്മനേയ്യം;
> സേതാനി അക്ഖീനി യഥാ മതസ്സ,
> കോ മേ ഇമം പുത്തമകാസി ഏവ”ന്തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൧൫) -

ഗാഥം അഭാസി. മഹാപുരിസോ ആഹ - “ന മയം ഏവരൂപം കരോമ, പബ്ബജിതം പന ഹിംസന്തേ ദിസ്വാ പബ്ബജിതേസു സഗാരവാഹി ഭൂതയക്ഖദേവതാഹി കതം ഭവിസ്സതീ”തി.

കേവലം, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം മനോപദോസോ മാ ഹോതു, ദേവതാഹി കതം ഹോതു, സുഖമാപയാ , ഭന്തേ, ദേവതാ, അപിചാഹം, ഭന്തേ, കഥം പടിപജ്ജാമീതി. തേന ഹി ഓസധം തേ കഥേസ്സാമി, മമ ഭിക്ഖാഭാജനേ ഭുത്താവസേസം ഭത്തമത്ഥി, തത്ഥ ഥോകം ഉദകം ആസിഞ്ചിത്വാ ഥോകം ഗഹേത്വാ തവ പുത്തസ്സ മുഖേ പക്ഖിപ, അവസേസം ഉദകചാടിയം ആലോളേത്വാ അസീതിയാ ബ്രാഹ്മണസഹസ്സാനം മുഖേ പക്ഖിപാതി. സാ ഏവം കരിസ്സാമീതി ഭത്തം ഗഹേത്വാ മഹാപുരിസം വന്ദിത്വാ ഗന്ത്വാ തഥാ അകാസി.

മുഖേ പക്ഖിത്തമത്തേ ജേട്ഠകദേവരാജാ - “സാമിമ്ഹി സയം ഭേസജ്ജം കരോന്തേ അമ്ഹേഹി ന സക്കാ കിഞ്ചി കാതു”ന്തി കുമാരം വിസ്സജ്ജേസി. സോപി ഖിപിത്വാ കിഞ്ചി ദുക്ഖം അപ്പത്തപുബ്ബോ വിയ പകതിവണ്ണോ അഹോസി. അഥ നം മാതാ അവോച - “പസ്സ താത തവ കുലുപകാനം ഹിരോത്തപ്പരഹിതാനം വിപ്പകാരം, സമണാ പന ന ഏവരൂപാ ഹോന്തി, സമണേ താത ഭോജേയ്യാസീ”തി. തതോ സേസകം ഉദകചാടിയം ആലുളാപേത്വാ ബ്രാഹ്മണാനം മുഖേ പക്ഖിപാപേസി. യക്ഖാ താവദേവ വിസ്സജ്ജേത്വാ പലായിംസു. ബ്രാഹ്മണാ ഖിപിത്വാ ഖിപിത്വാ ഉട്ഠഹിത്വാ കിം അമ്ഹാകം മുഖേ പക്ഖിത്തന്തി പുച്ഛിംസു. മാതങ്ഗഇസിസ്സ ഉച്ഛിട്ഠഭത്തന്തി. തേ “ചണ്ഡാലസ്സ ഉച്ഛിട്ഠകം ഖാദാപിതമ്ഹാ, അബ്രാഹ്മണാ ദാനിമ്ഹാ ജാതാ, ഇദാനി നോ ബ്രാഹ്മണാ ‘അസുദ്ധബ്രാഹ്മണാ ഇമേ’തി സമ്ഭോഗം ന ദസ്സന്തീ”തി തതോ പലായിത്വാ മജ്ഝരട്ഠം ഗന്ത്വാ മജ്ഝരാജസ്സ നഗരേ അഗ്ഗാസനികാ ബ്രാഹ്മണാ നാമ മയന്തി രാജഗേഹേ ഭുഞ്ജന്തി.

തസ്മിം സമയേ ബോധിസത്തോ പാപനിഗ്ഗഹം കരോന്തോ മാനജാതികേ നിമ്മദയന്തോ വിചരതി. അഥേകോ “ജാതിമന്തതാപസോ നാമ മയാ സദിസോ നത്ഥീ”തി അഞ്ഞേസു സഞ്ഞമ്പി ന കരോതി. ബോധിസത്തോ തം ഗങ്ഗാതീരേ വസമാനം ദിസ്വാ “മാനനിഗ്ഗഹമസ്സ കരിസ്സാമീ”തി തത്ഥ അഗമാസി . തം ജാതിമന്തതാപസോ പുച്ഛി - “കിം ജച്ചോ ഭവ”ന്തി? ചണ്ഡാലോ അഹം ആചരിയാതി. അപേഹി ചണ്ഡാല അപേഹി ചണ്ഡാല, ഹേട്ഠാഗങ്ഗായ വസ, മാ ഉപരിഗങ്ഗായ ഉദകം ഉച്ഛിട്ഠമകാസീതി.

ബോധിസത്തോ - “സാധു ആചരിയ, തുമ്ഹേഹി വുത്തട്ഠാനേ വസിസ്സാമീ”തി ഹേട്ഠാഗങ്ഗായ വസന്തോ “ഗങ്ഗായ ഉദകം പടിസോതം സന്ദതൂ”തി അധിട്ഠാസി. ജാതിമന്തതാപസോ പാതോവ ഗങ്ഗം ഓരുയ്ഹ ഉദകം ആചമതി, ജടാ ധോവതി. ബോധിസത്തോ ദന്തകട്ഠം ഖാദന്തോ പിണ്ഡം

പിണ്ഡം ഖേളം ഉദകേ പാതേതി. ദന്തകട്ഠകുച്ഛിട്ഠകമ്പി തഥേവ പവാഹേതി. യഥാ ച തം അഞ്ഞത്ഥ അലഗ്ഗിത്വാ താപസസ്സേവ ജടാസു ലഗ്ഗതി, തഥാ അധിട്ഠാസി. ഖേളമ്പി ദന്തകട്ഠമ്പി താപസസ്സ ജടാസുയേവ പതിട്ഠാതി.

താപസോ ചണ്ഡാലസ്സിദം കമ്മം ഭവിസ്സതീതി വിപ്പടിസാരീ ഹുത്വാ ഗന്ത്വാ പുച്ഛി - ''ഇദം, ഭോ ചണ്ഡാല, ഗങ്ഗായ ഉദകം തയാ പടിസോതഗാമികത''ന്തി? ആമ ആചരിയ. തേന ഹി ത്വം ഹേട്ഠാഗങ്ഗായ മാ വസ, ഉപരിഗങ്ഗായ വസാതി. സാധു ആചരിയ, തുമ്ഹേഹി വുത്തട്ഠാനേ വസിസ്സാമീതി തത്ഥ വസന്തോ ഇദ്ധിം പടിപ്പസ്സമ്ഭേസി, ഉദകം യഥാഗതികമേവ ജാതം. പുന താപസോ തദേവ ബ്യസനം പാപുണി. സോ പുന ഗന്ത്വാ ബോധിസത്തം പുച്ഛി, - ''ഭോ ചണ്ഡാല, ത്വമിദം ഗങ്ഗായ ഉദകം കാലേന പടിസോതഗാമിം കാലേന അനുസോതഗാമിം കരോസീ''തി? ആമ ആചരിയ. ചണ്ഡാല, ''ത്വം സുഖവിഹാരീനം പബ്ബജിതാനം സുഖേന വസിതും ന ദേസി, സത്തമേ തേ ദിവസേ സത്തധാ മുദ്ധാ ഫലതൂ''തി. സാധു അചരിയ, അഹം പന സൂരിയസ്സ ഉഗ്ഗന്തും ന ദസ്സാമീതി.

അഥ മഹാസത്തോ ചിന്തേസി - ''ഏതസ്സ അഭിസാപോ ഏതസ്സേവ ഉപരി പതിസ്സതി, രക്ഖാമി ന''ന്തി സത്താനുദ്ദയതായ പുനദിവസേ ഇദ്ധിയാ സൂരിയസ്സ ഉഗ്ഗന്തും ന അദാസി. ഇദ്ധിമതോ ഇദ്ധിവിസയോ നാമ അചിന്തേയ്യോ, തതോ പട്ഠായ അരുണുഗ്ഗം ന പഞ്ഞായതി, രത്തിന്ദിവപരിച്ഛേദോ നത്ഥി, കസിവണിജ്ജാദീനി കമ്മാനി പയോജേന്തോ നാമ നത്ഥി.

മനുസ്സാ - ''യക്ഖാവട്ടോ നു ഖോ അയം ഭൂതദേവട്ടോനാഗസുപണ്ണാവട്ടോ''തി ഉപദ്ദവപ്പത്താ ''കിം നു ഖോ കാതബ്ബ''ന്തി ചിന്തേത്വാ ''രാജകുലം നാമ മഹാപഞ്ഞം, ലോകസ്സ ഹിതം ചിന്തേതും സക്കോതി, തത്ഥ ഗച്ഛാമാ''തി രാജകുലം ഗന്ത്വാ തമത്ഥം ആരോചേസും. രാജാ സുത്വാ ഭീതോപി അഭീതാകാരം കത്വാ - ''മാ താതാ ഭായഥ, ഇമം കാരണം ഗങ്ഗാതീരവാസീ ജാതിമന്തതാപസോ ജാനിസ്സതി, തം പുച്ഛിത്വാ നിക്കങ്ഖാ ഭവിസ്സാമാ''തി കതിപയേഹേവ അത്ഥചരകേഹി മനുസ്സേഹി സദ്ധിം താപസം ഉപസങ്കമിത്വാ കതപടിസന്ഥാരോ തമത്ഥം പുച്ഛി. താപസോ ആഹ - ''ആമ മഹാരാജ, ഏകോ ചണ്ഡാലോ അത്ഥി, സോ ഇമം ഗങ്ഗായ ഉദകം കാലേന അനുസോതഗാമിം കാലേന പതിസോതഗാമിം കരോതി, മയാ തദത്ഥം കിഞ്ചി കഥിതം അത്ഥി, തം പുച്ഛഥ, സോ ജാനിസ്സതീ''തി.

രാജാ മാതങ്ഗഇസിസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ - ''തുമ്ഹേ, ഭന്തേ, അരുണസ്സ ഉഗ്ഗന്തും ന ദേഥാ''തി പുച്ഛി. ആമ, മഹാരാജാതി. കിം കാരണാ ഭന്തേതി? ജാതിമന്തതാപസകാരണാ, മഹാരാജ, ജാതിമന്തതാപസേന ആഗന്ത്വാ മം വന്ദിത്വാ ഖമാപിതകാലേ ദസ്സാമി മഹാരാജാതി. രാജാ ഗന്ത്വാ ''ഏഥ ആചരിയ, താപസം ഖമാപേഥാ''തി ആഹ. നാഹം, മഹാരാജ, ചണ്ഡാലം വന്ദാമീതി. മാ ആചരിയ, ഏവം കരോഥ, ജനപദസ്സ മുഖം പസ്സഥാതി. സോ പുന പടിക്ഖിപിയേവ. രാജാ ബോധിസത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ''ആചരിയോ ഖമാപേതും ന ഇച്ഛിതീ''തി ആഹ. അഖമാപിതേ അഹം സൂരിയം ന മുഞ്ചാമീതി. രാജാ ''അയം ഖമാപേതും ന ഇച്ഛതി, അയം അഖമാപിതേ സൂരിയം ന മുഞ്ചതി, കിം അമ്ഹാകം തേന താപസേന, ലോകം ഓലോകേസ്സാമാ''തി ''ഗച്ഛഥ, ഭോ, താപസസന്തികം, തം ഹത്ഥേസു ച പാദേസു

ച ഗഹേത്വാ മാതങ്ഗണ്ഡസിസ്സ പാദമൂലേ നേത്വാ നിപജ്ജാപേത്വാ ഖമാപേഥ ഏതസ്സ ജനപദാനുദ്ദയതം പടിച്ചാ''തി ആഹ. തേ രാജപുരിസാ ഗന്ത്വാ തം തഥാ കത്വാ ആനേത്വാ മാതങ്ഗണ്ഡസിസ്സ പാദമൂലേ നിപജ്ജാപേത്വാ ഖമാപേസും.

അഹം നാമ ഖമിതബ്ബം ഖമാമി, അപിച ഖോ പന ഏതസ്സ കഥാ ഏതസ്സേവ ഉപരി പതിസ്സതി. മയാ സൂരിയേ വിസ്സജ്ജിതേ സൂരിയരസ്മി ഏതസ്സ മത്ഥകേ പതിസ്സതി, അഥസ്സ സത്തധാ മുദ്ധാ ഫലിസ്സതി. തഞ്ച ഖോ പനേസ ബ്യസനം മാ പാപുണാതു, ഏഥ തുമ്ഹേ ഏതം ഗലപ്പമാണേ ഉദകേ ഓതാരേത്വാ മഹന്തം മത്തികാപിണ്ഡമസ്സ സീസേ ഠപേഥ. അഥാഹം സൂരിയം വിസ്സജ്ജിസ്സാമി. സൂരിയരസ്മി മത്തികാപിണ്ഡേ പതിത്വാ തം സത്തധാ ഭിന്ദിസ്സതി. അഥേസ മത്തികാപിണ്ഡം ഛഡ്ഡേത്വാ നിമുജ്ജിത്വാ അഞ്ഞേന തിത്ഥേന ഉത്തരതു, ഇതി നം വദഥ, ഏവമസ്സ സോത്ഥി ഭവിസ്സതീതി. തേ മനുസ്സാ ''ഏവം കരിസ്സാമാ''തി തഥാ കാരേസും. തസ്സാപി തഥേവ സോത്ഥി ജാതാ. സോ തതോ പട്ഠായ - ''ജാതി നാമ അകാരണം, പബ്ബജിതാനം അബ്ഭന്തരേ ഗുണോവ കാരണ''ന്തി ജാതിഗോത്തമാനം പഹായ നിമ്മദോ അഹോസി.

ഇതി ജാതിമന്തതാപസേ ദമിതേ മഹാജനോ ബോധിസത്തസ്സ ഥാമം അഞ്ഞാസി, മഹാകോലാഹലം ജാതം. രാജാ അത്തനോ നഗരം ഗമനത്ഥായ ബോധിസത്തം യാചി. മഹാസത്തോ പടിഞ്ഞം ദത്വാ താനി ച അസീതിബ്രാഹ്മണസഹസ്സാനി ദമേസ്സാമി, പടിഞ്ഞഞ്ച മോചേസ്സാമീതി മജ്ഝരാജസ്സ നഗരം അഗമാസി. ബ്രാഹ്മണാ ബോധിസത്തം ദിസ്വാവ - ഭോ, ''അയം സോ, ഭോ മഹാചോരോ, ആഗതോ, ഇദാനേവ സബ്ബേ ഏതേ മയ്ഹം ഉച്ഛിട്ഠകം ഖാദിത്വാ അബ്രാഹ്മണാ ജാതാതി അമ്ഹേ പാകടേ കരിസ്സതി, ഏവം നോ ഇധാപി ആവാസോ ന ഭവിസ്സതി, പടികച്ചേവ മാരേസ്സാമാ''തി രാജാനം പുന ഉപസങ്കമിത്വാ ആഹംസു - ''തുമ്ഹേ, മഹാരാജ, ഏതം ചണ്ഡാലപബ്ബജിതം മാ സാധുരൂപോതി മഞ്ഞിത്ഥ, ഏസ ഗരുകമന്തം ജാനാതി, പഥവിം ഗഹേത്വാ ആകാസം കരോതി, ആകാസം പഥവിം, ദൂരം ഗഹേത്വാ സന്തികം കരോതി, സന്തികം ദൂരം, ഗങ്ഗം നിവത്തേത്വാ ഉദ്ധഗാമിനിം കരോതി, ഇച്ഛന്തോ പഥവിം ഉക്ഖിപിത്വാ പാതേതും മഞ്ഞേ സക്കോതി. പരസ്സ വാ ചിത്തം നാമ സബ്ബകാലം ന സക്കാ ഗഹേതും, അയം ഇധ പതിട്ഠം ലഭന്തോ തുമ്ഹാകം രജ്ജമ്പി നാസേയ്യ, ജീവിതന്തരായമ്പി വംസുപച്ഛേദമ്പി കരേയ്യ, അമ്ഹാകം വചനം കരോഥ, മഹാരാജ, അജ്ജേവ ഇമം മാരേതും വട്ടതീ''തി.

രാജാനോ നാമ പരപത്തിയാ ഹോന്തി, ഇതി സോ ബഹൂനം കഥാവസേന നിട്ഠം ഗതോ. ബോധിസത്തോ പന നഗരേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഉദകഫാസുകട്ഠാനേ മിസ്സകോദനം ഭുഞ്ജിത്വാ രാജുയ്യാനം ഗന്ത്വാ നിരാപരാധതായ നിരാസങ്കോ മങ്ഗലസിലാപട്ടേ നിസീദി. അതീതേ ചത്താലീസ, അനാഗതേ ചത്താലീസാതി അസീതികപ്പേ അനുസ്സരിതും സമത്ഥഞാണസ്സ അനാവജ്ജനതായ മുഹുത്തമത്തകേ കാലേ സതി നപ്പഹോതി, രാജാ അഞ്ഞം അജാനാപേത്വാ സയമേവ ഗന്ത്വാ നിരാവജ്ജനതായ പമാദേന നിസിന്നം മഹാപുരിസം അസിനാ പഹരിത്വാ ദ്വേ ഭാഗേ അകാസി. ഇമസ്സ രഞ്ഞോ വിജിതേ അട്ഠമം ലോഹകൂടവസ്സം, നവമം കലലവസ്സം വസ്സി. ഇതി ഇമസ്സാപി രട്ഠേ നവ വുട്ഠിയോ പതിതാ. സോ ച രാജാ സപരിസോ മഹാനിരയേ നിബ്ബത്തോ. തേനാഹ സംകിച്ചപണ്ഡിതോ -

> “ഉപഹച്ച മനം മജ്ഝോ, മാതങ്ഗസ്മിം യസസ്സിനേ;
> സപാരിസജ്ജോ ഉച്ഛിന്നോ, മജ്ഝാരഞ്ഞം തദാ അഹൂതി”. (ജാ॰ ൨.൧൯.൯൭) -

ഏവം മജ്ഝാരഞ്ഞസ്സ അരഞ്ഞഭൂതഭാവോ വേദിതബ്ബോ. മാതങ്ഗസ്സ പന ഇസിനോ വസേന തദേവ **മാതങ്ഗാരഞ്ഞ**ന്തി വുത്തം.

൭൭. പഞ്ഹപടിഭാനാനീതി പഞ്ഹബ്യാകരണാനി. **പച്ചനീകം കതബ്ബ**ന്തി പച്ചനീകം കാതബ്ബം. **അമഞ്ഞിസ്സ**ന്തി വിലോമഭാഗം ഗണ്ഹന്തോ വിയ അഹോസിന്തി അത്ഥോ.

൭൮. അനുവിച്ചകാരന്തി അനുവിചാരേത്വാ ചിന്തേത്വാ തുലയിത്വാ കാതബ്ബം കരോഹീതി വുത്തം ഹോതി. **സാധു ഹോതീ**തി സുന്ദരോ ഹോതി. തുമ്ഹാദിസസ്മിഞ്ഹി മം ദിസ്വാ മം സരണം ഗച്ഛന്തേ നിഗണ്ഠം ദിസ്വാ നിഗണ്ഠം സരണം ഗച്ഛന്തേ - “കിം അയം ഉപാലി ദിട്ഠദിട്ഠമേവ സരണം ഗച്ഛതീ”തി? ഗരഹാ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്മാ അനുവിച്ചകാരോ തുമ്ഹാദിസാനം സാധൂതി ദസ്സേതി. **പടാകം പരിഹരേയ്യു**ന്തി തേ കിര ഏവരൂപം സാവകം ലഭിത്വാ - “അസുകോ നാമ രാജാ വാ രാജമഹാമത്തോ വാ സേട്ഠി വാ അമ്ഹാകം സരണം ഗതോ സാവകോ ജാതോ”തി പടാകം ഉക്ഖിപിത്വാ നഗരേ ഘോസേന്താ ആഹിണ്ഡന്തി. കസ്മാ? ഏവം നോ മഹന്തഭാവോ ആവി ഭവിസ്സതീതി ച, സചേ തസ്സ “കിമഹം ഏതേസം സരണം ഗതോ”തി വിപ്പടിസാരോ ഉപ്പജ്ജേയ്യ, തമ്പി സോ “ഏതേസം മേ സരണഗതഭാവം ബഹൂ ജാനന്തി, ദുക്ഖം ഇദാനി പടിനിവത്തിതു”ന്തി വിനോദേത്വാ ന പടിക്കമിസ്സതീതി ച. “തേനാഹ പടാകം പരിഹരേയ്യു”ന്തി.

൭൯. ഓപാനഭൂതന്തി പടിയത്തഉദപാനോ വിയ ഠിതം. **കുല**ന്തി തവ നിവേസനം. **ദാതബ്ബം മഞ്ഞേയ്യാസീ**തി പുബ്ബേ ദസപി വീസതിപി സട്ഠിപി ജനേ ആഗതേ ദിസ്വാ നത്ഥീതി അവത്വാ ദേതി. ഇദാനി മം സരണം ഗതകാരണമത്തേനവ മാ ഇമേസം ദേയ്യധമ്മം, ഉപച്ഛിന്ദിത്ഥ, സമ്പത്താനഞ്ഹി ദാതബ്ബമേവാതി ഓവദതി. **സുതമേതം, ഭന്തേ**തി കുതോ സുതം? നിഗണ്ഠാനം സന്തികാ, തേ കിര കുലഘരേസു ഏവം പകാസേന്തി - “മയം ‘യസ്സ കസ്സചി സമ്പത്തസ്സ ദാതബ്ബ’ന്തി വദാമ, സമണോ പന ഗോതമോ ‘മയ്ഹമേവ ദാനം ദാതബ്ബം…പേ॰… ന അഞ്ഞേസം സാവകാനം ദിന്നം മഹപ്ഫല’ന്തി വദതീ”തി. തം സന്ധായ അയം ഗഹപതി “സുതമേത”ന്തി ആഹ.

൮൦. അനുപുബ്ബിം കഥന്തി ദാനാനന്തരം സീലം, സീലാനന്തരം സഗ്ഗം, സഗ്ഗാനന്തരം മഗ്ഗന്തി ഏവം അനുപടിപാടികഥം. തത്ഥ **ദാനകഥ**ന്തി ഇദം ദാനം നാമ സുഖാനം നിദാനം, സമ്പത്തീനം മൂലം, ഭോഗാനം പതിട്ഠാ, വിസമഗതസ്സ താണം ലേണം ഗതിപരായണം, ഇധലോകപരലോകേസു ദാനസദിസോ അവസ്സയോ പതിട്ഠാ ആരമ്മണം താണം ലേണം ഗതി പരായണം നത്ഥി. ഇദഞ്ഹി അവസ്സയട്ഠേന രതനമയസീഹാസനസദിസം, പതിട്ഠാനട്ഠേന മഹാപഥവിസദിസം, ആലമ്ബനട്ഠേന ആലമ്ബനരജ്ജുസദിസം. ഇദഞ്ഹി ദുക്ഖനിത്ഥരണട്ഠേന നാവാ, സമസ്സാസനട്ഠേന സങ്ഗാമസൂരോ, ഭയപരിത്താണട്ഠേന സുസങ്ഖതനഗരം, മച്ഛേരമലാദീഹി അനുപലിത്തട്ഠേന പദുമം, തേസം നിദഹനട്ഠേന അഗ്ഗി, ദുരാസദട്ഠേന ആസീവിസോ. അസന്താസനട്ഠേന സീഹോ, ബലവന്തട്ഠേന ഹത്ഥീ, അഭിമങ്ഗലസമ്മതട്ഠേന

സേതവസഭോ, ഖേമന്തഭൂമിസമ്പാപനട്ഠേന വലാഹകോ അസ്സരാജാ. ദാനം നാമേതം മയ്ഹം ഗതമഗ്ഗോ, മയ്ഹേവേസോ വംസോ, മയാ ദസ പാരമിയോ പൂരേന്തേന വേലാമമഹായഞ്ഞോ, മഹാഗോവിന്ദമഹായഞ്ഞോ മഹാസുദസ്സനമഹായഞ്ഞോ, വേസ്സന്തരമഹായഞ്ഞോതി അനേകമഹായഞ്ഞാ പവത്തിതാ, സസഭൂതേന ജലിതേ അഗ്ഗിക്ഖന്ധേ അത്താനം നിയ്യാദേന്തേന സമ്പത്തയാചകാനം ചിത്തം ഗഹിതം. ദാനഞ്ഹി ലോകേ സക്കസമ്പത്തിം ദേതി, മാരസമ്പത്തിം ദേതി, ബ്രഹ്മസമ്പത്തിം ദേതി, ചക്കവത്തിസമ്പത്തിം ദേതി, സാവകപാരമീഞാണം, പച്ചേകബോധിഞാണം, അഭിസമ്ബോധിഞാണം ദേതീതി ഏവമാദിം ദാനഗുണപടിസംയുത്തം കഥം.

യസ്മാ പന ദാനം ദദന്തോ സീലം സമാദാതും സക്കോതി, തസ്മാ തദനതരം സീലകഥം കഥേസി. **സീലകഥ**ന്തി സീലം നാമേതം അവസ്സയോ പതിട്ഠാ ആരമ്മണം താണം ലേണം ഗതി പരായണം, സീലം നാമേതം മമ വംസോ, അഹം സങ്ഖപാലനാഗരാജകാലേ, ഭൂരിദത്തനാഗരാജകാലേ, ചമ്പേയ്യനാഗരാജകാലേ, സീലവനാഗരാജകാലേ, മാതുപോസകഹത്ഥിരാജകാലേ, ഛദ്ദന്തഹത്ഥിരാജകാലേതി അനന്തേസു അത്തഭാവേസു സീലം പരിപൂരേസിം. ഇധലോകപരലോകസമ്പത്തീനഞ്ഹി സീലസദിസോ അവസ്സയോ, സീലസദിസാ പതിട്ഠാ, ആരമ്മണം താണം ലേണം ഗതി പരായണം നത്ഥി, സീലാലങ്കാരസദിസോ അലങ്കാരോ നത്ഥി, സീലപുപ്ഫസദിസം പുപ്ഫം നത്ഥി, സീലഗന്ധസദിസോ ഗന്ധോ നത്ഥി. സീലാലങ്കാരേന ഹി അലങ്കതം സീലകുസുമപിളന്ധനം സീലഗന്ധാനുലിത്തം സദേവകോപി ലോകോ ഓലോകേന്തോ തിത്തിം ന ഗച്ഛതീതി ഏവമാദിം സീലഗുണപടിസംയുത്തം കഥം.

ഇദം പന സീലം നിസ്സായ അയം സഗ്ഗോ ലബ്ഭതീതി ദസ്സേതും സീലാനന്തരം സഗ്ഗകഥം കഥേസി. **സഗ്ഗകഥ**ന്തി അയം സഗ്ഗോ നാമ ഇട്ഠോ കന്തോ മനാപോ, നിച്ചമേത്ഥ കീളാ, നിച്ചം സമ്പത്തിയോ ലബ്ഭന്തി, ചാതുമഹാരാജികാ ദേവാ നവുതിവസ്സസതസഹസ്സാനി ദിബ്ബസുഖം ദിബ്ബസമ്പത്തിം അനുഭവന്തി, താവതിംസാ തിസ്സോ ച വസ്സകോടിയോ സട്ഠി ച വസ്സസതസഹസ്സാനീതി ഏവമാദിം സഗ്ഗഗുണപടിസംയുത്തം കഥം. സഗ്ഗസമ്പത്തിം കഥയന്താനഞ്ഹി ബുദ്ധാനം മുഖം നപ്പഹോതി. വുത്തമ്പി ചേതം ''അനേകപരിയായേന ഖോ അഹം, ഭിക്ഖവേ, സഗ്ഗകഥം കഥേയ്യ''ന്തിആദി (മ॰ നി॰ ൩.൨൫൫).

ഏവം സഗ്ഗകഥായ പലോഭേത്വാ പുന ഹത്ഥിം അലങ്കരിത്വാ തസ്സ സോണ്ഡം ഛിന്ദന്തോ വിയ - ''അയമ്പി സഗ്ഗോ അനിച്ചോ അദ്ധുവോ, ന ഏത്ഥ ഛന്ദരാഗോ കാതബ്ബോ''തി ദസ്സനത്ഥം - ''അപ്പസ്സാദാ കാമാ വുത്താ മയാ ബഹുദുക്ഖാ ബഹുപായാസാ, ആദീനവോ ഏത്ഥ ഭിയ്യോ''തിആദിനാ (പാചി॰ ൪൧൭; മ॰ നി॰ ൧.൨൩൫) നയേന കാമാനം ആദീനവം ഓകാരം സംകിലേസം കഥേസി. തത്ഥ **ആദീനവോ**തി ദോസോ. **ഓകാരോ**തി അവകാരോ ലാമകഭാവോ. **സംകിലേസോ**തി തേഹി സത്താനം സംസാരേ സംകിലിസ്സനം. യഥാഹ ''കിലിസ്സന്തി വത, ഭോ, സത്താ''തി (മ॰ നി॰ ൨.൩൫൧).

ഏവം കാമാദീനവേന തജ്ജിത്വാ നേക്ഖമ്മേ ആനിസംസം പകാസേസി. **കല്ലചിത്ത**ന്തി അരോഗചിത്തം. **സാമുക്കംസികാ**തി സാമം ഉക്കംസികാ അത്തനായേവ ഗഹേത്വാ ഉദ്ധരിത്വാ ഗഹിതാ, സയമ്ഭൂഞാണേന ദിട്ഠാ, അസാധാരണാ അഞ്ഞേസന്തി അത്ഥോ. കാ പനേസാതി, അരിയസച്ചദേസനാ? തേനേവാഹ - ''ദുക്ഖം സമുദയം നിരോധം മഗ്ഗ''ന്തി.

വിരജം വീതമലന്തി രാഗരജാദീനം അഭാവാ വിരജം, രാഗമലാദീനം വിഗതത്താ വീതമലം. **ധമ്മചക്ഖു**ന്തി ഉപരി ബ്രഹ്മായുസുത്തേ തിണ്ണം മഗ്ഗാനം, ചൂളരാഹുലോവാദേ ആസവക്ഖയസ്സേതം നാമം. ഇധ പന സോതാപത്തിമഗ്ഗോ അധിപ്പേതോ. തസ്സ ഉപ്പത്തിആകാരദസ്സനത്ഥം "യംകിഞ്ചി സമുദയധമ്മം, സബ്ബം തം നിരോധധമ്മ"ന്തി ആഹ. തഞ്ഹി നിരോധം ആരമ്മണം കത്വാ കിച്ചവസേന ഏവം സബ്ബസങ്ഖതം പടിവിജ്ഝന്തം ഉപ്പജ്ജതി.

ദിട്ഠോ അരിയസച്ചധമ്മോ ഏതേനാതി **ദിട്ഠധമ്മോ**. ഏസ നയോ സേസപദേസുപി. തിണ്ണാ വിചികിച്ഛാ അനേനാതി **തിണ്ണവിചികിച്ഛോ**. വിഗതാ കഥംകഥാ അസ്സാതി **വിഗതകഥംകഥോ. വേസാരജ്ജപ്പത്തോ**തി വേസാരജ്ജം പത്തോ. കത്ഥ? സത്ഥു സാസനേ. നാസ്സ പരോ പച്ചയോ, ന പരസ്സ സദ്ധായ ഏത്ഥ വത്തതീതി **അപരപ്പച്ചയോ**.

൭൦. ചിത്തേന സമ്പടിച്ഛമാനോ **അഭിനന്ദിത്വാ,** വാചായ പസംസമാനോ **അനുമോദിത്വാ. ആവരാമീ**തി ഥകേമി പിദഹാമി. **അനാവട**ന്തി ന ആവരിതം വിവടം ഉഗ്ഘാടിതം.

൭൧. **അസ്സോസി ഖോ ദീഘതപസ്സീ**തി സോ കിര തസ്സ ഗതകാലതോ പട്ഠായ - "പണ്ഡിതോ ഗഹപതി , സമണോ ച ഗോതമോ ദസ്സനസമ്പന്നോ നിയ്യാനികകഥോ, ദസ്സനേപി തസ്സ പസീദിസ്സതി, ധമ്മകഥായപി പസീദിസ്സതി, പസീദിത്വാ സരണം ഗമിസ്സതി, ഗതോ നു ഖോ സരണം ഗഹപതി ന താവ ഗതോ"തി ഓഹിതസോതോവ ഹുത്വാ വിചരതി. തസ്മാ പഠമംയേവ അസ്സോസി.

൭൨. **തേന ഹി സമ്മാ**തി ബലവസോകേന അഭിഭൂതോ "ഏത്ഥേവ തിട്ഠാ"തി വചനം സുത്വാപി അത്ഥം അസല്ലക്ഖേന്തോ ദോവാരികേന സദ്ധിം സല്ലപതിയേവ.

മജ്ഝിമായ ദ്വാരസാലായാന്തി യസ്സ ഘരസ്സ സത്ത ദ്വാരകോട്ഠകാ, തസ്സ സബ്ബഅബ്ഭന്തരതോ വാ സബ്ബബാഹിരതോ വാ പട്ഠായ ചതുത്ഥദ്വാരകോട്ഠകോ, യസ്സ പഞ്ച, തസ്സ തതിയോ, യസ്സ തയോ, തസ്സ ദുതിയോ ദ്വാരകോട്ഠകോ **മജ്ഝിമദ്വാരസാലാ** നാമ. ഏകദ്വാരകോട്ഠകസ്സ പന ഘരസ്സ മജ്ഝട്ഠാനേ മങ്ഗലത്ഥമ്ഭം നിസ്സായ മജ്ഝിമദ്വാരസാലാ. തസ്സ പന ഗേഹസ്സ സത്ത ദ്വാരകോട്ഠകാ, പഞ്ചാതിപി വുത്തം.

൭൩. **അഗ്ഗ**ന്തിആദീനി സബ്ബാനി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനി. **യം സുദ**ന്തി ഏത്ഥ **യ**ന്തി യം നാടപുത്തം. **സുദ**ന്തി നിപാതമത്തം. **പരിഗ്ഗഹേത്വാ**തി തേനേവ ഉത്തരാസങ്ഗേന ഉദരേ പരിക്ഖിപന്തോ ഗഹേത്വാ. **നിസീദാപേതീ**തി സണികം ആചരിയ, സണികം ആചരിയാതി മഹന്തം തേലഘടം ഠപേന്തോ വിയ നിസീദാപേതി. **ദത്തോസീ**തി കിം ജള്ളോസി ജാതോതി അത്ഥോ. **പടിമുക്കോ**തി സീസേ പരിക്ഖിപിത്വാ ഗഹിതോ. **അണ്ഡഹാരകോ**തിആദിം ദുട്ഠുല്ലവചനമ്പി സമാനം ഉപട്ഠാകസ്സ അഞ്ഞഥാഭാവേന ഉപ്പന്നബലവസോകതായ ഇദം നാമ ഭണാമീതി അസല്ലക്ഖേത്വാവ ഭണതി.

൭൪. **ഭദ്ദികാ, ഭന്തേ, ആവട്ടനീ**തി നിഗണ്ഠോ മായമേവ സന്ധായ വദതി, ഉപാസകോ അത്തനാ പടിവിദ്ധം സോതാപത്തിമഗ്ഗം. **തേന ഹീ**തി

നിപാതമത്തമേതം, ഭന്തേ, ഉപമം തേ കരിസ്സാമിച്ചേവ അത്ഥോ. കാരണവചനം വാ, യേന കാരണേന തുമ്ഹാകം സാസനം അനിയ്യാനികം, മമ സത്ഥു നിയ്യാനികം, തേന കാരണേന ഉപമം തേ കരിസ്സാമീതി വുത്തം ഹോതി.

൩൫. **ഉപവിജഞ്ഞാ**തി വിജായനകാലം ഉപഗതാ. **മക്കടച്ഛാപക**ന്തി മക്കടപോതകം. **കിണിത്വാ ആനേഹീ**തി മൂലം ദത്വാവ ആഹര. ആപണേസു ഹി സവിഞ്ഞാണകമ്പി അവിഞ്ഞാണകമ്പി മക്കടാദികീളനഭണ്ഡകം വിക്കിണന്തി. തം സന്ധായേതം ആഹ. **രജിത**ന്തി ബഹലബഹലം പീതാവലേപനരങ്ഗജാതം ഗഹേത്വാ രജിത്വാ ദിന്നം ഇമം ഇച്ഛാമീതി അത്ഥോ. **ആകോടിതപച്ചാകോടിത**ന്തി ആകോടിതഞ്ചേവ പരിവത്തേത്വാ പുനപ്പുനം ആകോടിതഞ്ച. **ഉഭതോഭാഗവിമട്ഠ**ന്തി മണിപാസാണേന ഉഭോസു പസ്സേസു സുട്ഠു വിമട്ഠം ഘട്ടേത്വാ ഉപ്പാദിതച്ഛവിം.

രങ്ഗക്ഖമോ ഹി ഖോതി സവിഞ്ഞാണകമ്പി അവിഞ്ഞാണകമ്പി രങ്ഗം പിവതി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **നോ ആകോട്ടനക്ഖമോ**തി സവിഞ്ഞാണകസ്സ താവ ആകോട്ടനഫലകേ ഠപേത്വാ കുച്ഛിയം ആകോടിതസ്സ കുച്ഛി ഭിജ്ജതി, കരീസം നിക്ഖമതി. സേസീ ആകോടിതസ്സ സീസം ഭിജ്ജതി, മത്ഥലുങ്ഗം നിക്ഖമതി. അവിഞ്ഞാണകോ ഖണ്ഡഖണ്ഡിതം ഗച്ഛതി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **നോ വിമജ്ജനക്ഖമോ**തി സവിഞ്ഞാണകോ മണിപാസാണേന വിമദ്ദിയമാനോ നില്ലോമതം നിച്ഛവിതഞ്ച ആപജ്ജതി, അവിഞ്ഞാണകോപി വചുണ്ണകഭാവം ആപജ്ജതി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **രങ്ഗക്ഖമോ ഹി ഖോ ബാലാന**ന്തി ബാലാനം മന്ദബുദ്ധീനം രങ്ഗക്ഖമോ, രാഗമത്തം ജനേതി, പിയോ ഹോതി. പണ്ഡിതാനം പന നിഗണ്ഠവാദോ വാ അഞ്ഞോ വാ ഭാരതരാമസീതാഹരണാദി നിരത്ഥകകഥാമഗ്ഗോ അപ്പിയോവ ഹോതി. **നോ അനുയോഗക്ഖമോ, നോ വിമജ്ജനക്ഖമോ**തി അനുയോഗം വാ വീമംസം വാ ന ഖമതി, ഥുസേ കോട്ടേത്വാ തണ്ഡുലപരിയേസനം വിയ കദലിയം സാരഗവേസനം വിയ ച രിത്തകോ തുച്ഛകോവ ഹോതി. **രങ്ഗക്ഖമോ ചേവ പണ്ഡിതാന**ന്തി ചതുസച്ചകഥാ ഹി പണ്ഡിതാനം പിയാ ഹോതി, വസ്സസതമ്പി സുണന്തോ തിത്തിം ന ഗച്ഛതി. തസ്മാ ഏവമാഹ. ബുദ്ധവചനം പന യഥാ യഥാപി ഓഗാഹിസ്സതി മഹാസമുദ്ദോ വിയ ഗമ്ഭീരമേവ ഹോതീതി ''അനുയോഗക്ഖമോ ച വിമജ്ജനക്ഖമോ ചാ''തി ആഹ. **സുണോഹി യസ്സാഹം സാവകോ**തി തസ്സ ഗുണേ സുണാഹീതി ഭഗവതോ വണ്ണേ വത്തും ആരദ്ധോ.

൩൬. **ധീരസ്സാ**തി ധീരം വുച്ചതി പണ്ഡിച്ചം, യാ പഞ്ഞാ പജാനനാ...പേ॰... സമ്മാദിട്ഠി, തേന സമന്നാഗതസ്സ ധാതുആയതനപടിച്ചസമുപ്പാദട്ഠാനാട്ഠാനകുസലസ്സ പണ്ഡിതസ്സാഹം സാവകോ, സോ മയ്ഹം സത്ഥാതി ഏവം സബ്ബപദേസു സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ. **പഭിന്നഖീലസ്സാ**തി ഭിന്നപഞ്ചചേതോഖിലസ്സ. സബ്ബപുഥുജ്ജനേ വിജിനിംസു വിജിനന്തി വിജിനിസ്സന്തി വാതി വിജയാ. കേ തേ, മച്ചുമാരകിലേസമാരദേവപുത്തമാരാതി? തേ വിജിതാ വിജയാ ഏതേനാതി വിജിതവിജയോ. ഭഗവാ, തസ്സ **വിജിതവിജയസ്സ. അനീഘസ്സാ**തി കിലേസദുക്ഖേനപി വിപാകദുക്ഖേനപി നിദ്ദുക്ഖസ്സ. **സുസമചിത്തസ്സാ**തി ദേവദത്തധനപാലകഅങ്ഗുലിമാലരാഹുലഥേരാദീസുപി ദേവമനുസ്സേസു സുട്ഠു സമചിത്തസ്സ. **വുദ്ധസീലസ്സാ**തി വഡ്ഢിതാചാരസ്സ. **സാധുപഞ്ഞസ്സാ**തി

സുന്ദരപഞ്ഞസ്സ. **വേസമന്തരസ്സാ**തി രാഗാദിവിസമം തരിത്വാ വിതരിത്വാ ഠിതസ്സ. **വിമലസ്സാ**തി വിഗതരാഗാദിമലസ്സ.

തുസിതസ്സാതി തുട്ഠചിത്തസ്സ. **വന്തലോകാമിസസ്സാ**തി വന്തകാമഗുണസ്സ. **മുദിതസ്സാ**തി മുദിതാവിഹാരവസേന മുദിതസ്സ, പുനരുത്തമേവ വാ ഏതം. പസാദവസേന ഹി ഏകമ്പി ഗുണം പുനപ്പുനം വദതിയേവ. **കതസമണസ്സാ**തി കതസാമഞ്ഞസ്സ, സമണധമ്മസ്സ മത്ഥകം പത്തസ്സാതി അത്ഥോ. **മനുജസ്സാ**തി ലോകവോഹാരവസേന ഏകസ്സ സത്തസ്സ. **നരസ്സാ**തി പുനരുത്തം. അഞ്ഞഥാ വുച്ചമാനേ ഏകേകഗാഥായ ദസ ഗുണാ നപ്പഹോന്തി.

വേനയികസ്സാതി സത്താനം വിനായകസ്സ. **രുചിരധമ്മസ്സാ**തി സുചിധമ്മസ്സ. **പഭാസകസ്സാ**തി ഓഭാസകസ്സ. **വീരസ്സാ**തി വീരിയസമ്പന്നസ്സ. **നിസഭസ്സാ**തി ഉസഭവസഭനിസഭേസു സബ്ബത്ഥ അപ്പടിസമട്ഠേന നിസഭസ്സ. **ഗമ്ഭീരസ്സാ**തി ഗമ്ഭീരഗുണസ്സ, ഗുണേഹി വാ ഗമ്ഭീരസ്സ. **മോനപത്തസ്സാ**തി ഞാണപത്തസ്സ. **വേദസ്സാ**തി വേദോ വുച്ചതി ഞാണം, തേന സമന്നാഗതസ്സ. **ധമ്മട്ഠസ്സാ**തി ധമ്മേ ഠിതസ്സ. **സംവുതത്തസ്സാ**തി പിഹിതത്തസ്സ.

നാഗസ്സാതി ചതൂഹി കാരണേഹി നാഗസ്സ. **പന്തസേനസ്സാ**തി പന്തസേനാസനസ്സ. **പടിമന്തകസ്സാ**തി പടിമന്തനപഞ്ഞായ സമന്നാഗതസ്സ. **മോനസ്സാ**തി മോനം വുച്ചതി ഞാണം, തേന സമന്നാഗതസ്സ, ധുതകിലേസസ്സ വാ. **ദന്തസ്സാ**തി നിബ്ബിസേവനസ്സ.

ഇസിസത്തമസ്സാതി വിപസ്സിആദയോ ഛ ഇസയോ ഉപാദായ സത്തമസ്സ. **ബ്രഹ്മപത്തസ്സാ**തി സേട്ഠപത്തസ്സ. **ന്ഹാതകസ്സാ**തി ന്ഹാതകിലേസസ്സ. **പദകസ്സാ**തി അക്ഖരാദീനി സമോധാനേത്വാ ഗാഥാപദകരണകുസലസ്സ. **വിദിതവേദസ്സാ**തി വിദിതഞാണസ്സ. **പുരിന്ദദസ്സാ**തി സബ്ബപഠമം ധമ്മദാനദായകസ്സ. **സക്കസ്സാ**തി സമത്ഥസ്സ. **പത്തിപത്തസ്സാ**തി യേ പത്തബ്ബാ ഗുണാ, തേ പത്തസ്സ. **വേയ്യാകരണസ്സാ**തി വിത്ഥാരേത്വാ അത്ഥദീപകസ്സ. ഭഗവതാ ഹി അബ്യാകതം നാമ തന്തി പദം നത്ഥി സബ്ബേസംയേവ അത്ഥോ കഥിതോ.

വിപസ്സിസ്സാതി വിപസ്സനകസ്സ. **അനഭിനതസ്സാ**തി അനതസ്സ. **നോ അപനതസ്സാ**തി അദുട്ഠസ്സ.

അനനുഗതന്തരസ്സാതി കിലേസേ അനനുഗതചിത്തസ്സ. **അസിതസ്സാ**തി അബദ്ധസ്സ.

ഭൂരിപഞ്ഞസ്സാതി ഭൂരി വുച്ചതി പഥവീ, തായ പഥവീസമായ പഞ്ഞായ വിപുലായ മഹന്തായ വിത്ഥതായ സമന്നാഗതസ്സാതി അത്ഥോ. **മഹാപഞ്ഞസ്സാ**തി മഹാപഞ്ഞായ സമന്നാഗതസ്സ.

അനുപലിത്തസ്സാതി തണ്ഹാദിട്ഠികിലേസേഹി അലിത്തസ്സ. **ആഹുനേയ്യസ്സാ**തി ആഹുതിം പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തസ്സ. **യക്ഖസ്സാ**തി ആനുഭാവദസ്സനട്ഠേന ആദിസ്സമാനകട്ഠേന വാ ഭഗവാ യക്ഖോ നാമ. തേനാഹ ''യക്ഖസ്സാ''തി. **മഹതോ**തി മഹന്തസ്സ. **തസ്സ സാവകോഹമസ്മീ**തി തസ്സ ഏവംവിവിധഗുണസ്സ സത്ഥുസ്സ അഹം സാവകോതി. ഉപാസകസ്സ സോഭാപത്തിമഗ്ഗേനേവ പടിസമ്ഭിദാ ആഗതാ. ഇതി പടിസമ്ഭിദാവിസയേ

ഠത്വാ പദസതേന ദസബലസ്സ കിലേസപ്പഹാനവണ്ണം കഥേന്തോ ‘‘കസ്സ തം ഗഹപതി സാവകം ധാരേമാ’’തി പഞ്ഹസ്സ അത്ഥം വിസ്സജ്ജേസി.

൭൭. **കദാ സഞ്ഞൂള്ഹാ**തി കദാ സമ്പിണ്ഡിതാ. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - ‘‘അയം ഇദാനേവ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ആഗതോ, കദാനേന ഏതേ വണ്ണാ സമ്പിണ്ഡിതാ’’തി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **വിചിത്തം മാലം ഗന്ഥേയ്യാ**തി സയമ്പി ദക്ഖതായ പുപ്ഫാനമ്പി നാനാവണ്ണതായ ഏകതോവണ്ടികാദിഭേദം വിചിത്രമാലം ഗന്ഥേയ്യ. **ഏവമേവ ഖോ, ഭന്തേ**തി ഏത്ഥ നാനാപുപ്ഫാനം മഹാപുപ്ഫരാസി വിയ നാനാവിധാനം വണ്ണാനം ഭഗവതോ സിനേരുമത്തോ വണ്ണരാസി ദട്ഠബ്ബോ. ഛേകമാലാകാരോ വിയ ഉപാലി ഗഹപതി. മാലാകാരസ്സ വിചിത്രമാലാഗന്ഥനം വിയ ഗഹപതിനോ തഥാഗതസ്സ വിചിത്രവണ്ണഗന്ഥനം.

ഉണ്ഹം ലോഹിതം മുഖതോ ഉഗ്ഗഞ്ഛീതി തസ്സ ഹി ഭഗവതോ സക്കാരം അസഹമാനസ്സ ഏതദഹോസി - ‘‘അനത്ഥികോ ദാനി അയം ഗഹപതി അമ്ഹേഹി, സ്വേ പട്ഠായ പണ്ണാസ സട്ഠി ജനേ ഗഹേത്വാ ഏതസ്സ ഘരം പവിസിത്വാ ഭുഞ്ജിതും ന ലഭിസ്സാമി, ഭിന്നാ മേ ഭത്തകുമ്ഭീ’’തി. അഥസ്സ ഉപട്ഠാകവിപരിണാമേന ബലവസോകോ ഉപ്പജ്ജി. ഇമേ ഹി സത്താ അത്തനോ അത്തനോവ ചിന്തയന്തി. തസ്സ തസ്മിം സോകേ ഉപ്പന്നേ അബ്ഭന്തരം ഉണ്ഹം അഹോസി, ലോഹിതം വിലീയിത്ഥ, തം മഹാവാതേന സമുദ്ധരിതം കുടേ പക്ഖിത്തരജനം വിയ പത്തമത്തം മുഖതോ ഉഗ്ഗഞ്ഛി. നിധാനഗതലോഹിതം വമിത്വാ പന അപ്പകാ സത്താ ജീവിതും സക്കോന്തി. നിഗണ്ഠോ തത്ഥേവ ജാണുനാ പതിതോ, അഥ നം പാടങ്കിയാ ബഹിനഗരം നീഹരിത്വാ മഞ്ചകസിവികായ ഗഹേത്വാ പാവം അഗമംസു, സോ ന ചിരസ്സേവ പാവായം കാലമകാസി. ഇമസ്മിം പന സുത്തേ ഉഗ്ഘാടിതഞ്ഞൂപുഗ്ഗലസ്സ വസേന ധമ്മദേസനാ പരിനിട്ഠിതാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ഉപാലിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. കുക്കുരവതികസുത്തവണ്ണനാ

൭൮. **ഏവം മേ സുത**ന്തി കുക്കുരവതികസുത്തം. തത്ഥ **കോലിയേസൂ**തി ഏവംനാമകേ ജനപദേ. സോ ഹി ഏകോപി കോലനഗരേ പതിട്ഠിതാനം കോലിയാനം രാജകുമാരാനം നിവാസട്ഠാനത്താ ഏവം വുച്ചതി. തസ്മിം കോലിയേസു ജനപദേ. **ഹലിദ്ദവസന**ന്തി തസ്സ കിര നിഗമസ്സ മാപിതകാലേ പീതകവത്ഥനിവത്ഥാ മനുസ്സാ നക്ഖത്തം കീളിംസു. തേ നക്ഖത്തകീളാവസാനേ നിഗമസ്സ നാമം ആരോപേന്താ ഹലിദ്ദവസനന്തി നാമം അകംസു. തം ഗോചരഗാമം കത്വാ വിഹരതീതി അത്ഥോ. വിഹാരോ പനേത്ഥ കിഞ്ചാപി ന നിയാമിതോ, തഥാപി ബുദ്ധാനം അനുച്ഛവികേ സേനാസനേയേവ വിഹാസീതി വേദിതബ്ബോ. **ഗോവതികോ**തി സമാദിന്നഗോവതോ, സീസേ സിങ്ഗാനി ഠപേത്വാ നങ്ഗുട്ഠം ബന്ധിത്വാ ഗാവീഹി സദ്ധിം തിണാനി ഖാദന്തോ വിയ ചരതി. **അചേലോ**തി നഗ്ഗോ നിച്ചേലോ. **സേനിയോ**തി തസ്സ നാമം.

കുക്കുരവതികോതി സമാദിന്നകുക്കുരവതോ, സബ്ബം സുനഖകിരിയം കരോതി. ഉഭോപേതേ സഹപംസുകീളികാ സഹായകാ. **കുക്കുരോവ പലികുജ്ജിത്വാ**തി സുനഖോ നാമ സാമികസ്സ സന്തികേ നിസീദന്തോ ദ്വീഹി പാദേഹി ഭൂമിയം വിലേഖിത്വാ കുക്കുരകൂജിതം കൂജന്തോ നിസീദതി, അയമ്പി “കുക്കുരകിരിയം കരിസ്സാമീ”തി ഭഗവതാ സദ്ധിം സമ്മോദിത്വാ ദ്വീഹി ഹത്ഥേഹി ഭൂമിയം വിലേഖിത്വാ സീസം വിധുനന്തോ ‘ഭൂ ഭൂ’തി കത്വാ ഹത്ഥപാദേ സമിഞ്ജിത്വാ സുനഖോ വിയ നിസീദി. **ഛമാനിക്ഖിത്ത**ന്തി ഭൂമിയം ഠപിതം. **സമത്തം സമാദിന്ന**ന്തി പരിപുണ്ണം കത്വാ ഗഹിതം. **കാ ഗതീ**തി കാ നിപ്ഫത്തി. **കോ അഭിസമ്പരായോ**തി അഭിസമ്പരായമ്ഹി കത്ഥ നിബ്ബത്തി. **അല**ന്തി തസ്സ അപ്പിയം ഭവിസ്സതീതി യാവതതിയം പടിബാഹതി. **കുക്കുരവത**ന്തി കുക്കുരവതസമാദാനം.

൭൯. **ഭാവേതീ**തി വഡ്ഢേതി. **പരിപുണ്ണ**ന്തി അനൂനം. **അബ്ബോകിണ്ണ**ന്തി നിരന്തരം. **കുക്കുരസീല**ന്തി കുക്കുരാചാരം. **കുക്കുരചിത്ത**ന്തി “അജ്ജ പട്ഠായ കുക്കുരേഹി കാതബ്ബം കരിസ്സാമീ”തി ഏവം ഉപ്പന്നചിത്തം. **കുക്കുരാകപ്പ**ന്തി കുക്കുരാനം ഗമനാകാരോ അത്ഥി, തിട്ഠനാകാരോ അത്ഥി, നിസീദനാകാരോ അത്ഥി, സയനാകാരോ അത്ഥി, ഉച്ചാരപസ്സാവകരണാകാരോ അത്ഥി, അഞ്ഞേ കുക്കുരേ ദിസ്വാ ദന്തേ വിവരിത്വാ ഗമനാകാരോ അത്ഥി, അയം കുക്കുരാകപ്പോ നാമ, തം ഭാവേതീതി അത്ഥോ . **ഇമിനാഹം സീലേനാ**തിആദീസു അഹം ഇമിനാ ആചാരേന വാ വതസമാദാനേന വാ ദുക്കരതപചരണേന വാ മേഥുനവിരതിബ്രഹ്മചരിയേന വാതി അത്ഥോ. **ദേവോ**തി സക്കസുയാമാദീസു അഞ്ഞതരോ. **ദേവഞ്ഞതരോ**തി തേസം ദുതിയതതിയട്ഠാനാദീസു അഞ്ഞതരദേവോ. **മിച്ഛാദിട്ഠീ**തി അദേവലോകഗാമിമഗ്ഗമേവ ദേവലോകഗാമിമഗ്ഗോതി ഗഹേത്വാ ഉപ്പന്നതായ സാ അസ്സ മിച്ഛാദിട്ഠി നാമ ഹോതി. **അഞ്ഞതരം ഗതിം വദാമീ**തി തസ്സ ഹി നിരയതോ വാ തിരച്ഛാനയോനിതോ വാ അഞ്ഞാ ഗതി നത്ഥി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **സമ്പജ്ജമാന**ന്തി ദിട്ഠിയാ അസമ്മിസ്സം ഹുത്വാ നിപജ്ജമാനം.

നാഹം, ഭന്തേ, ഏതം രോദാമി, യം മം ഭഗവാ ഏവമാഹാതി യം മം, ഭന്തേ, ഭഗവാ ഏവമാഹ, അഹമേതം ഭഗവതോ ബ്യാകരണം ന രോദാമി ന പരിദേവാമി, ന അനുത്ഥുനാമീതി അത്ഥോ. ഏവം സകമ്മകവസേനേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ, ന അസ്സുമുഞ്ചനമത്തേന.

> “മതം വാ അമ്മ രോദന്തി, യോ വാ ജീവം ന ദിസ്സതി;
> ജീവന്തം അമ്മ പസ്സന്തീ, കസ്മാ മം അമ്മ രോദസീ”തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൩൯) -

അയഞ്ചേത്ഥ പയോഗോ. **അപി ച മേ ഇദം, ഭന്തേ**തി അപി ച ഖോ മേ ഇദം, ഭന്തേ, കുക്കുരവതം ദീഘരത്തം സമാദിന്നം, തസ്മിം സമ്പജ്ജന്തേപി വുദ്ധി നത്ഥി, വിപജ്ജന്തേപി. ഇതി “ഏത്തകം കാലം മയാ കതകമ്മം മോഘം ജാത”ന്തി അത്തനോ വിപത്തിം പച്ചവേക്ഖമാനോ രോദാമി, ഭന്തേതി.

൮൦. **ഗോവത**ന്തിആദീനി കുക്കുരവതാദീസു വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാനി. **ഗവാകപ്പ**ന്തി ഗോആകപ്പം. സേസം കുക്കുരാകപ്പേ വുത്തസദിസമേവ. യഥാ പന തത്ഥ അഞ്ഞേ കുക്കുരേ ദിസ്വാ ദന്തേ വിവരിത്വാ ഗമനാകാരോ, ഏവമിധ

അഞ്ഞേ ഗാവോ ദിസ്വാ കണ്ണേ ഉക്ഖിപിത്വാ ഗമനാകാരോ വേദിതബ്ബോ. സേസം താദിസമേവ.

വ്വ്ഥ. ചത്താരിമാനി പുണ്ണ കമ്മാനീതി കസ്മാ ഇമം ദേസനം ആരഭി? അയഞ്ഹി ദേസനാ ഏകച്ചകമ്മകിരിയവസേന ആഗതാ, ഇമസ്മിഞ്ച കമ്മചതുക്കേ കഥിതേ ഇമേസം കിരിയാ പാകടാ ഭവിസ്സതീതി ഇമം ദേസനം ആരഭി. അപിച ഇമം കമ്മചതുക്കമേവ ദേസിയമാനം ഇമേ സഞ്ജാനിസ്സന്തി , തതോ ഏകോ സരണം ഗമിസ്സതി, ഏകോ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണിസ്സതീതി അയമേവ ഏതേസം സപ്പായാതി ഞത്വാപി ഇമം ദേസനം ആരഭി.

തത്ഥ **കണ്ഹ**ന്തി കാളകം ദസഅകുസലകമ്മപഥകമ്മം. **കണ്ഹവിപാക**ന്തി അപായേ നിബ്ബത്തനതോ കാളകവിപാകം. **സുക്ക**ന്തി പണ്ഡരം ദസകുസലകമ്മപഥകമ്മം. **സുക്കവിപാക**ന്തി സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തനതോ പണ്ഡരവിപാകം. **കണ്ഹസുക്ക**ന്തി വോമിസ്സകകമ്മം. **കണ്ഹസുക്കവിപാക**ന്തി സുഖദുക്ഖവിപാകം. മിസ്സകകമ്മഞ്ഹി കത്വാ അകുസലേന തിരച്ഛാനയോനിയം മങ്ഗലഹത്ഥിട്ഠാനാദീസു ഉപ്പന്നോ കുസലേന പവത്തേ സുഖം വേദിയതി. കുസലേന രാജകുലേപി നിബ്ബത്തോ അകുസലേന പവത്തേ ദുക്ഖം വേദിയതി. **അകണ്ഹം അസുക്ക**ന്തി കമ്മക്ഖയകരം ചതുമഗ്ഗചേതനാകമ്മം അധിപ്പേതം. തഞ്ഹി യദി കണ്ഹം ഭവേയ്യ, കണ്ഹവിപാകം ദദേയ്യ. യദി സുക്കം ഭവേയ്യ, സുക്കവിപാകം ദദേയ്യ. ഉഭയവിപാകസ്സ പന അദാനതോ അകണ്ഹാസുക്കവിപാകത്താ ''അകണ്ഹം അസുക്ക''ന്തി വുത്തം. അയം താവ ഉദ്ദേസേ അത്ഥോ.

നിദ്ദേസേ പന **സബ്യാബജ്ഝ**ന്തി സദുക്ഖം. കായസങ്ഖാരാദീസു കായദ്വാരേ ഗഹണാദിവസേന ചോപനപ്പത്താ ദ്വാദസ അകുസലചേതനാ **സബ്യാബജ്ഝകായസങ്ഖാരോ** നാമ. വചീദ്വാരേ ഹനുസഞ്ചോപനവസേന വചീഭേദപവത്തികാ തായേവ ദ്വാദസ **വചീസങ്ഖാരോ** നാമ. ഉഭയചോപനം അപ്പത്താ രഹോ ചിന്തയന്തസ്സ മനോദ്വാരേ പവത്താ **മനോസങ്ഖാരോ** നാമ. ഇതി തീസുപി ദ്വാരേസു കായദുച്ചരിതാദിഭേദാ അകുസലചേതനാവ സങ്ഖാരാതി വേദിതബ്ബാ. ഇമസ്മിഞ്ഹി സുത്തേ ചേതനാ ധുരം, ഉപാലിസുത്തേ കമ്മം. **അഭിസങ്ഖരിത്വാ**തി സങ്കഡ്ഢിത്വാ, പിണ്ഡം കത്വാതി അത്ഥോ. **സബ്യാബജ്ഝം ലോക**ന്തി സദുക്ഖം ലോകം ഉപപജ്ജന്തി. **സബ്യാബജ്ഝാ ഫസ്സാ ഫുസന്തീ**തി സദുക്ഖാ വിപാകഫസ്സാ ഫുസന്തി. **ഏകന്തദുക്ഖ**ന്തി നിരന്തരദുക്ഖം. **ഭൂതാ**തി ഹേത്വത്ഥേ നിസ്സക്കവചനം, ഭൂതകമ്മതോ ഭൂതസ്സ സത്തസ്സ ഉപ്പത്തി ഹോതി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥാഭൂതം കമ്മം സത്താ കരോന്തി, തഥാഭൂതേന കമ്മേന കമ്മസഭാഗവസേന തേസം ഉപപത്തി ഹോതി. തേനേവാഹ ''യം കരോതി തേന ഉപപജ്ജതീ''തി. ഏത്ഥ ച **തേനാ**തി കമ്മേന വിയ വുത്താ, ഉപപത്തി ച നാമ വിപാകേന ഹോതി. യസ്മാ പന വിപാകസ്സ കമ്മം ഹേതു, തസ്മാ തേന മൂലഹേതുഭൂതേന കമ്മേന നിബ്ബത്തതീതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. **ഫസ്സാ ഫുസന്തീ**തി യേന കമ്മവിപാകേന നിബ്ബത്തോ, തംകമ്മവിപാകഫസ്സാ ഫുസന്തി. **കമ്മദായാദാ**തി കമ്മദായജ്ജാ കമ്മമേവ നേസം ദായജ്ജം സന്തകന്തി വദാമി.

അബ്യാബജ്ഝന്തി നിദ്ദുക്ഖം . ഇമസ്മിം വാരേ കായദ്വാരേ പവത്താ അട്ഠ കാമാവചരകുസലചേതനാ **കായസങ്ഖാരോ** നാമ. തായേവ വചീദ്വാരേ

പവത്താ **വചീസങ്ഖാരോ** നാമ. മനോദ്വാരേ പവത്താ തായേവ അട്ഠ, തിസ്സോ ച ഹേട്ഠിമഝാനചേതനാ **അബ്യാബജ്ഝമനോസങ്ഖാരോ** നാമ. ഝാനചേതനാ താവ ഹോതു, കാമാവചരാ കിന്തി അബ്യാബജ്ഝമനോസങ്ഖാരോ നാമ ജാതാതി. കസിണസജ്ജനകാലേ ച കസിണാസേവനകാലേ ച ലബ്ഭന്തി. കാമാവചരചേതനാ പഠമജ്ഝാനചേതനായ ഘടിതാ, ചതുത്ഥജ്ഝാനചേതനാ തതിയജ്ഝാനചേതനായ ഘടിതാ. ഇതി തീസുപി ദ്വാരേസു കായസുചരിതാദിഭേദാ കുസലചേതനാവ സങ്ഖാരാതി വേദിതബ്ബോ. തതിയവാരോ ഉഭയമിസ്സകവസേന വേദിതബ്ബോ.

സേയ്യഥാപി മനുസ്സാതിആദീസു മനുസ്സാനം താവ കാലേന സുഖം കാലേന ദുക്ഖം പാകടമേവ, ദേവേസു പന ഭുമ്മദേവതാനം, വിനിപാതികേസു വേമാനികപേതാനം കാലേന സുഖം കാലേന ദുക്ഖം ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. ഹത്ഥിആദീസു തിരച്ഛാനേസുപി ലബ്ഭതിയേവ.

തത്രാതി തേസു തീസു കമ്മേസു. **തസ്സ പഹാനായ യാ ചേതനാ**തി തസ്സ പഹാനത്ഥായ മഗ്ഗചേതനാ. കമ്മം പത്വാവ മഗ്ഗചേതനായ അഞ്ഞോ പണ്ഡരതരോ ധമ്മോ നാമ നത്ഥി. ഇദം പന കമ്മചതുക്കം പത്വാ ദ്വാദസ അകുസലചേതനാ കണ്ഹാ നാമ, തേഭൂമകകുസലചേതനാ സുക്കാ നാമ, മഗ്ഗചേതനാ അകണ്ഹാ അസുക്കാതി ആഗതാ.

വ്വ. **"ലഭേയ്യാഹം, ഭന്തേ"**തി ഇദം സോ "ചിരം വത മേ അനിയ്യാനികപക്ഖേ യോജേത്വാ അത്താ കിലമിതോ, 'സുക്ഖനദീതീരേ ന്ഹായിസ്സാമീ'തി സമ്പരിവത്തേന്തേന വിയ ഥുസേ കോട്ടേന്തേന വിയ ച ന കോചി അത്ഥോ നിപ്ഫാദിതോ, ഹന്ദാഹം അത്താനം യോഗേ യോജേമീ"തി ചിന്തേത്വാ ആഹ. അഥ ഭഗവാ യോനേന ഖന്ധകേ തിത്ഥിയപരിവാസോ പഞ്ഞത്തോ, യം അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബോ സാമണേരഭൂമിയം ഠിതോ - "അഹം, ഭന്തേ, ഇത്ഥന്നാമോ അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബോ ഇമസ്മിം ധമ്മവിനയേ ആകങ്ഖാമി ഉപസമ്പദം, സ്വാഹം, ഭന്തേ, സങ്ഘം ചത്താരോ മാസേ പരിവാസം യാചാമീ"തിആദിനാ (മഹാവ॰ വ്വന്ന) നയേന സമാദിയിത്വാ പരിവസതി, തം സന്ധായ "യോ ഖോ, സേനിയ, അഞ്ഞതിത്ഥിയപുബ്ബോ"തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **പബ്ബജ്ജ**ന്തി വചനസിലിട്ഠതാവസേനേവ വുത്തം. അപരിവസിത്വായേവ ഹി പബ്ബജ്ജം ലഭതി. ഉപസമ്പദത്ഥികേന പന നാതികാലേന ഗാമപ്പവേസനാദീനി അട്ഠ വത്താനി പൂരേന്തേന പരിവസിതബ്ബം . **ആരദ്ധചിത്താ**തി അട്ഠവത്തപൂരണേന തുട്ഠചിത്താ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ. വിത്ഥാരതോ പനേസ തിത്ഥിയപരിവാസോ **സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ** പബ്ബജ്ജഖന്ധകവണ്ണനായം (മഹാവ॰ അട്ഠ॰ വ്വന്ന) വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ . **അപിച മേത്ഥാ**തി അപിച മേ ഏത്ഥ. **പുഗ്ഗലവേമത്തതാ വിദിതാ**തി പുഗ്ഗലനാനത്തം വിദിതം. അയം പുഗ്ഗലോ പരിവാസാരഹോ, അയം ന പരിവാസാരഹോതി ഇദം മയ്ഹം പാകടന്തി ദസ്സേതി.

തതോ സേനിയോ ചിന്തേസി - "അഹോ അച്ഛരിയം ബുദ്ധസാസനം, യത്ഥ ഏവം ഘംസിത്വാ കോട്ടേത്വാ യുത്തമേവ ഗണ്ഹന്തി, അയുത്തം ഛഡ്ഡേന്തീ"തി. തതോ സുട്ഠുതരം പബ്ബജ്ജായ സഞ്ജാതുസ്സാഹോ **സചേ, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ.

അഥ ഭഗവാ തസ്സ തിബ്ബച്ഛന്ദതം വിദിത്വാ ന സേനിയോ പരിവാസം അരഹതീതി അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും ആമന്തേസി - ‘‘ഗച്ഛ ത്വം, ഭിക്ഖു, സേനിയം ന്ഹാപേത്വാ പബ്ബാജേത്വാ ആനേഹീ’’തി. സോ തഥാ കത്വാ തം പബ്ബാജേത്വാ ഭഗവതോ സന്തികം ആനയി. ഭഗവാ ഗണേ നിസീദിത്വാ ഉപസമ്പാദേസി. തേന വുത്തം - ‘‘അലത്ഥ ഖോ അചേലോ സേനിയോ ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം അലത്ഥ ഉപസമ്പദ’’ന്തി.

അചിരൂപസമ്പന്നോതി ഉപസമ്പന്നോ ഹുത്വാ നചിരമേവ. **വൂപകട്ഠോ**തി വത്ഥുകാമകിലേസകാമേഹി കായേന ച ചിത്തേന ച വൂപകട്ഠോ. **അപ്പമത്തോ**തി കമ്മട്ഠാനേ സതിം അവിജഹന്തോ. **ആതാപീ**തി കായികചേതസികസങ്ഖാതേന വീരിയാതാപേന ആതാപീ. **പഹിതത്തോ**തി കായേ ച ജീവിതേ ച അനപേക്ഖതായ പേസിതത്തോ വിസ്സട്ഠഅത്തഭാവോ. **യസ്സത്ഥായാ**തി യസ്സ അത്ഥായ. **കുലപുത്താ**തി ആചാരകുലപുത്താ. **സമ്മദേവാ**തി ഹേതുനാവ കാരണേനേവ. **തദനുത്തരന്തി** തം അനുത്തരം. **ബ്രഹ്മചരിയപരിയോസാനന്തി** മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയപരിയോസാനഭൂതം അരഹത്തഫലം. തസ്സ ഹി അത്ഥായ കുലപുത്താ പബ്ബജന്തി. **ദിട്ഠേവ ധമ്മേ**തി ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ. **സയം അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികത്വാ**തി അത്തനായേവ പഞ്ഞായ പച്ചക്ഖം കത്വാ, അപരപ്പച്ചയം ഞത്വാതി അത്ഥോ. **ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാസീ**തി പാപുണിത്വാ സമ്പാദേത്വാ വിഹാസി. ഏവം വിഹരന്തോവ **ഖീണാ ജാതി…പേ॰… അബ്ഭഞ്ഞാസി**.

ഏവമസ്സ പച്ചവേക്ഖണഭൂമിം ദസ്സേത്വാ അരഹത്തനികൂടേനേവ ദേസനം നിട്ഠാപേതും ‘‘അഞ്ഞതരോ ഖോ പനായസ്മാ സേനിയോ അരഹതം അഹോസീ’’തി വുത്തം. തത്ഥ **അഞ്ഞതരോ**തി ഏകോ. **അരഹതന്തി** അരഹന്താനം, ഭഗവതോ സാവകാനം അരഹന്താനം അബ്ഭന്തരോ അഹോസീതി അയമേവത്ഥ അധിപ്പായോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

കുക്കുരവതികസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. അഭയരാജകുമാരസുത്തവണ്ണനാ

൮൩. ഏവം മേ സുതന്തി അഭയസുത്തം. തത്ഥ **അഭയോ**തി തസ്സ നാമം. **രാജകുമാരോ**തി ബിമ്ബിസാരസ്സ ഓരസപുത്തോ. **വാദം ആരോപേഹീ**തി ദോസം ആരോപേഹി. **നേരയികോ**തി നിരയേ നിബ്ബത്തകോ. **കപ്പട്ഠോ**തി കപ്പട്ഠിതികോ. **അതേകിച്ഛോ**തി ബുദ്ധസഹസ്സേനാപി തികിച്ഛിതും ന സക്കാ. **ഉഗ്ഗിലിതുന്തി** ദ്വേ അന്തേ മോചേത്വാ കഥേതും അസക്കോന്തോ ഉഗ്ഗിലിതും ബഹി നീഹരിതും ന സക്ഖിതി. **ഓഗിലിതുന്തി** പുച്ഛായ ദോസം ദത്വാ ഹാരേതും അസക്കോന്തോ ഓഗിലിതും അന്തോ പവേസേതും ന സക്ഖിതി.

ഏവം, ഭന്തേതി നിഗണ്ഠോ കിര ചിന്തേസി - ‘‘സമണോ ഗോതമോ മയ്ഹം സാവകേ ഭിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹാതി, ഹന്ദാഹം ഏകം പഞ്ഹം അഭിസങ്ഖരോമി, യം പുട്ഠോ സമണോ ഗോതമോ ഉക്കുടികോ ഹുത്വാ നിസിന്നോ ഉട്ഠാതും ന സക്ഖിസ്സതീ’’തി. സോ അഭയസ്സ ഗേഹാ നീഹടഭത്തോ സിനിദ്ധഭോജനം ഭുഞ്ജന്തോ ബഹൂ പഞ്ഹേ അഭിസങ്ഖരിത്വാ - ‘‘ഏത്ഥ സമണോ ഗോതമോ

ഇമം നാമ ദോസം ദസ്സേസ്സതി, ഏത്ഥ ഇമം നാമാ''തി സബ്ബേ പഹായ ചാതുമാസമത്ഥകേ ഇമം പഞ്ഹം അദ്ദസ. അഥസ്സ ഏതദഹോസി - ''ഇമസ്സ പഞ്ഹസ്സ പുച്ഛായ വാ വിസ്സജ്ജനേ വാ ന സക്കാ ദോസോ ദാതും, ഓവട്ടികസാരോ അയം, കോ നു ഖോ ഇമം ഗഹേത്വാ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ വാദം ആരോപേസ്സതീ''തി. തതോ ''അഭയോ രാജകുമാരോ പണ്ഡിതോ, സോ സക്ഖിസ്സതീതി തം ഉഗ്ഗണ്ഹാപേമീ''തി നിട്ഠം ഗന്ത്വാ ഉഗ്ഗണ്ഹാപേസി. സോ വാദജ്ഝാസയതായ തസ്സ വചനം സമ്പടിച്ഛന്തോ ''ഏവം, ഭന്തേ,''തി ആഹ.

൮൪. അകാലോ ഖോ അജ്ജാതി അയം പഞ്ഹോ ചതൂഹി മാസേഹി അഭിസങ്ഖതോ, തത്ഥ ഇദം ഗഹേത്വാ ഇദം വിസ്സജ്ജിയമാനേ ദിവസഭാഗോ നപ്പഹോസ്സതീതി മഞ്ഞന്തോ ഏവം ചിന്തേസി. **സോ ദാനീ**തി സ്വേ ദാനി. **അത്തചതുത്ഥോ**തി കസ്മാ ബഹൂഹി സദ്ധിം ന നിമന്തേസി? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - ''ബഹൂസു നിസിന്നേസു ഥോകം ദത്വാ വദന്തസ്സ അഞ്ഞം സുത്തം അഞ്ഞം കാരണം അഞ്ഞം തഥാരൂപം വത്ഥും ആഹരിത്വാ ദസ്സേസ്സതി, ഏവം സന്തേ കലഹോ വാ കോലാഹലമേവ വാ ഭവിസ്സതി. അഥാപി ഏകകംയേവ നിമന്തേസ്സാമി, ഏവമ്പി മേ ഗരഹാ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി 'യാവമച്ഛരീ വായം അഭയോ, ഭഗവന്തം ദിവസേ ദിവസേ ഭിക്ഖൂനം സതേനപി സഹസ്സേനപി സദ്ധിം ചരന്തം ദിസ്വാപി ഏകകംയേവ നിമന്തേസീ'''തി. ''ഏവം പന ദോസോ ന ഭവിസ്സതീ''തി അപരേഹി തീഹി സദ്ധിം അത്തചതുത്ഥം നിമന്തേസി.

൮൫. ന ഖേത്ഥ, രാജകുമാര, ഏകംസേനാതി ന ഖോ, രാജകുമാര, ഏത്ഥ പഞ്ഹേ ഏകംസേന വിസ്സജ്ജനം ഹോതി. ഏവരൂപഞ്ഹി വാചം തഥാഗതോ ഭാസേയ്യാപി ന ഭാസേയ്യാപി. ഭാസിതപച്ചയേന അത്ഥം പസ്സന്തോ ഭാസേയ്യ, അപസ്സന്തോ ന ഭാസേയ്യാതി അത്ഥോ. ഇതി ഭഗവാ മഹാനിഗണ്ഠേന ചതൂഹി മാസേഹി അഭിസങ്ഖതം പഞ്ഹം അസനിപാതേന പബ്ബതകൂടം വിയ ഏകവചനേനേവ സംചുണ്ണേസി. **അനസ്സും നിഗണ്ഠാ**തി നട്ഠാ നിഗണ്ഠാ.

൮൬. അങ്കേ നിസിന്നോ ഹോതീതി ഊരൂസു നിസിന്നോ ഹോതി. ലേസവാദിനോ ഹി വാദം പട്ഠപേന്താ കിഞ്ചിദേവ ഫലം വാ പുപ്ഫം വാ പോത്ഥകം വാ ഗഹേത്വാ നിസീദന്തി. തേ അത്തനോ ജയേ സതി പരം അജ്ഝോത്ഥരന്തി, പരസ്സ ജയേ സതി ഫലം ഖാദന്താ വിയ പുപ്ഫം ഘായന്താ വിയ പോത്ഥകം വാചേന്താ വിയ വിക്ഖേപം ദസ്സേന്തി. അയം പന ചിന്തേസി - ''സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഏസ ഓസടസങ്ഗാമോ പരവാദമദ്ദനോ. സചേ മേ ജയോ ഭവിസ്സതി, ഇച്ചേതം കുസലം. നോ ചേ ഭവിസ്സതി, ദാരകം വിജ്ഝിത്വാ രോദാപേസ്സാമി. തതോ പസ്സഥ, ഭോ, അയം ദാരകോ രോദതി, ഉട്ഠഹഥ താവ, പച്ഛാപി ജാനിസ്സാമാ''തി തസ്മാ ദാരകം ഗഹേത്വാ നിസീദി. ഭഗവാ പന രാജകുമാരതോ സഹസ്സഗുണേനപി സതസഹസ്സഗുണേനപി വാദീവരതരോ, ''ഇമമേവസ്സ ദാരകം ഉപമം കത്വാ വാദം ഭിന്ദിസ്സാമീ''തി ചിന്തേത്വാ ''തം കിം മഞ്ഞസി രാജകുമാരാ''തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **മുഖേ ആഹരേയ്യാ**തി മുഖേ ഠപേയ്യ. **ആഹരേയ്യസ്സാഹ**ന്തി അപനേയ്യം അസ്സ അഹം. **ആദികേനേവാ**തി പഠമപയോഗേനേവ. **അഭൂത**ന്തി അഭൂതത്ഥം. **അതച്ഛ**ന്തി ന തച്ഛം. **അനത്ഥസംഹിത**ന്തി ന അത്ഥസംഹിതം ന വഡ്ഢിനിസ്സിതം. **അപ്പിയാ അമനാപാ**തി നേവ പിയാ ന മനാപാ. ഇമിനാ നയേനേവ സബ്ബത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

തഥ അപ്പിയപക്ഖേ **പഠമവാചാ** അചോരംയേവ ചോരോതി, അദാസംയേവ ദാസോതി, അദുപ്പയുത്തംയേവ ദുപ്പയുത്തോതി പവത്താ. ന തം തഥാഗതോ ഭാസതി. **ദുതിയവാചാ** ചോരംയേവ ചോരോ അയന്തിആദിവസേന പവത്താ. തമ്പി തഥാഗതോ ന ഭാസതി. **തതിയവാചാ** "ഇദാനി അകതപുഞ്ഞതായ ദുഗ്ഗതോ ദുബ്ബണ്ണോ അപ്പേസക്ഖോ , ഇധ ഠത്വാപി പുന പുഞ്ഞം ന കരോസി, ദുതിയചിത്തവാരേ കഥം ചതൂഹി അപായേഹി ന മുച്ചിസ്സസീ"തി ഏവം മഹാജനസ്സ അത്ഥപുരേക്ഖാരേന ധമ്മപുരേക്ഖാരേന അനുസാസനീപുരേക്ഖാരേന ച വത്തബ്ബവാചാ. **തത്ര കാലഞ്ഞൂ തഥാഗതോതി** തസ്മിം തതിയബ്യാകരണേ തസ്സാ വാചായ ബ്യാകരണത്ഥായ തഥാഗതോ കാലഞ്ഞൂ ഹോതി, മഹാജനസ്സ ആദാനകാലം ഗഹണകാലം ജാനിത്വാവ ബ്യാകരോതീതി അത്ഥോ.

പിയപക്ഖേ പഠമവാചാ അട്ഠാനിയകഥാ നാമ. സാ ഏവം വേദിതബ്ബാ - ഏവം കിര ഗാമവാസിമഹല്ലകം നഗരം ആഗന്ത്വാ പാനാഗാരേ പിവന്തം വഞ്ചേതുകാമാ സമ്ബഹുലാ ധുത്താ പീതട്ഠാനേ ഠത്വാ തേന സദ്ധിം സുരം പിവന്താ "ഇമസ്സ നിവാസനപാവുരണമ്പി ഹത്ഥേ ഭണ്ഡകമ്പി സബ്ബം ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി ചിന്തേത്വാ കതികം അകംസു - "ഏകേകം അത്തപച്ചക്ഖകഥം കഥേമ, യോ 'അഭൂത'ന്തി കഥേസി, കഥിതം വാ ന സദ്ദഹതി, തം ദാസം കത്വാ ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി. തമ്പി മഹല്ലകം പുച്ഛിംസു "തുമ്ഹാകമ്പി താത രുച്ചതീ"തി. ഏവം ഹോതു താതാതി.

ഏകോ ധുത്തോ ആഹ - മയ്ഹം, ഭോ മാതു, മയി കുച്ഛിഗതേ കപിട്ഠഫലദോഹലോ അഹോസി. സാ അഞ്ഞം കപിട്ഠഹാരകം അലബ്ഭമാനാ മംയേവ പേസേസി. അഹം ഗന്ത്വാ രുക്ഖം അഭിരുഹിതും അസക്കോന്തോ അത്തനാവ അത്താനം പാദേ ഗഹേത്വാ മുഗ്ഗരം വിയ രുക്ഖസ്സ ഉപരി ഖിപിം; അഥ സാഖതോ സാഖം വിചരന്തോ ഫലാനി ഗഹേത്വാ ഓതരിതും അസക്കോന്തോ ഘരം ഗന്ത്വാ നിസ്സേണിം ആഹരിത്വാ ഓരുയ്ഹ മാതു സന്തികം ഗന്ത്വാ ഫലാനി മാതുയാ അദാസിം; താനി പന മഹന്താനി ഹോന്തി ചാടിപ്പമാണാനി. തതോ മേ മാതരാ ഏകാസനേ നിസിന്നായ സമസട്ഠിഫലാനി ഖാദിതാനി. മയാ ഏകുച്ഛങ്ഗേന ആനീതഫലേസു സേസകാനി കുലസന്തകേ ഗാമേ ഖുദ്ദകമഹല്ലകാനം അഹേസും. അമ്ഹാകം ഘരം സോളസഹത്ഥം, സേസപരിക്ഖാരഭണ്ഡകം അപനേത്വാ കപിട്ഠഫലേഹേവ യാവ ഛദനം പൂരിതം. തതോ അതിരേകാനി ഗഹേത്വാ ഗേഹദ്വാരേ രാസിം അകംസു. സോ അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധോ പബ്ബതോ വിയ അഹോസി. കിം ഈദിസം, ഭോ സക്കാ, സദ്ദഹിതുന്തി?

ഗാമികമഹല്ലകോ തുണ്ഹീ നിസീദിത്വാ സബ്ബേസം കഥാപരിയോസാനേ പുച്ഛിതോ ആഹ - "ഏവം ഭവിസ്സതി താതാ, മഹന്തം രട്ഠം, രട്ഠമഹന്തതായ സക്കാ സദ്ദഹിതു"ന്തി. യഥാ ച തേന, ഏവം സേസേഹിപി തഥാരൂപാസു നിക്കാരണകഥാസു കഥിതാസു ആഹ - മയ്ഹമ്പി താതാ സുണാഥ, ന തുമ്ഹാകംയേവ കുലാനി, അമ്ഹാകമ്പി കുലം മഹാകുലം, അമ്ഹാകം പന അവസേസഖേത്തേഹി കപ്പാസഖേത്തം മഹന്തതരം . തസ്സ അനേകകരീസസതസ്സ കപ്പാസഖേത്തസ്സ മജ്ഝേ ഏകോ കപ്പാസരുക്ഖോ മഹാ അസീതിഹത്ഥുബ്ബേധോ അഹോസി. തസ്സ പഞ്ച സാഖാ, താസു അവസേസസാഖാ ഫലം ന ഗണ്ഹിംസു, പാചീനസാഖായ ഏകമേവ മഹാചാടിമത്തം ഫലം അഹോസി. തസ്സ ഛ അംസിയോ, ഛസു അംസീസു ഛ

കപ്പാസപിണ്ഡിയോ പുപ്ഫിതാ. അഹം മസ്സും കാരേത്വാ ന്ഹാതവിലിത്തോ ഖേത്തം ഗന്ത്വാ താ കപ്പാസപിണ്ഡിയോ പുപ്ഫിതാ ദിസ്വാ ഠിതകോവ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ ഗണ്ഹിം. താ കപ്പാസപിണ്ഡിയോ ഥാമസമ്പന്നാ ഛ ദാസാ അഹേസും. തേ സബ്ബേ മം ഏകകം ഓഹായ പലാതാ. ഏത്തകേ അദ്ധാനേ തേ ന പസ്സാമി, അജ്ജ ദിട്ഠാ, തുമ്ഹേ തേ ഛ ജനാ. ത്വം നന്ദോ നാമ, ത്വം പുണ്ണോ നാമ, ത്വം വഡ്ഢമാനോ നാമ, ത്വം ചിത്തോ നാമ ത്വം മങ്ഗലോ നാമ, ത്വം പോട്ഠിയോ നാമാതി വത്വാ ഉട്ഠായ നിസിന്നകേയേവ ചൂളാസു ഗഹേത്വാ അട്ഠാസി. തേ ''ന മയം ദാസാ''തിപി വത്തും നാസക്ഖിംസു. അഥ നേ കഡ്ഢന്തോ വിനിച്ഛയം നേത്വാ ലക്ഖണം ആരോപേത്വാ യാവജീവം ദാസേ കത്വാ പരിഭുഞ്ജി. ഏവരൂപിം കഥം തഥാഗതോ ന ഭാസതി.

ദുതിയവാചാ ആമിസഹേതുചാടുകമ്യതാദിവസേന നാനപ്പകാരാ പരേസം ഥോമനവാചാ ചേവ, ചോരകഥം രാജകഥന്തി ആദിനയപ്പവത്താ തിരച്ഛാനകഥാ ച. തമ്പി തഥാഗതോ ന ഭാസതി. **തതിയവാചാ** അരിയസച്ചസന്നിസ്സിതകഥാ, യം വസ്സസതമ്പി സുണന്താ പണ്ഡിതാ നേവ തിത്തിം ഗച്ഛന്തി. ഇതി തഥാഗതോ നേവ സബ്ബമ്പി അപ്പിയവാചം ഭാസതി ന പിയവാചം. തതിയം തതിയമേവ പന ഭാസിതബ്ബകാലം അനതിക്കമിത്വാ ഭാസതി. തത്ഥ തതിയം അപ്പിയവാചം സന്ധായ ഹേട്ഠാ ദഹരകുമാരഉപമാ ആഗതാതി വേദിതബ്ബം.

൮൭. ഉദാഹു ഠാനസോവേതന്തി ഉദാഹു ഠാനുപ്പത്തികഞാണേന തങ്ഖണംയേവ തം തഥാഗതസ്സ ഉപട്ഠാതീതി പുച്ഛതി. **സഞ്ഞാതോതി** ഞാതോ പഞ്ഞാതോ പാകടോ. **ധമ്മധാതൂതി** ധമ്മസഭാവോ. സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സേതം അധിവചനം . തം ഭഗവതാ സുപ്പടിവിദ്ധം, ഹത്ഥഗതം ഭഗവതോ. തസ്മാ സോ യം യം ഇച്ഛതി, തം തം സബ്ബം ഠാനസോവ പടിഭാതീതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. അയം പന ധമ്മദേസനാ നേയ്യപുഗ്ഗലവസേന പരിനിട്ഠിതാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

അഭയരാജകുമാരസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ബഹുവേദനീയസുത്തവണ്ണനാ

൮൮. ഏവം മേ സുതന്തി ബഹുവേദനീയസുത്തം. തത്ഥ **പഞ്ചകങ്ഗോ ഥപതീതി** പഞ്ചകങ്ഗോതി തസ്സ നാമം. വാസിഫരസുനിഖാദനദണ്ഡമുഗ്ഗരകാളസുത്തനാളിസങ്ഖാതേഹി വാ അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതത്താ സോ പഞ്ചങ്ഗോതി പഞ്ഞാതോ. **ഥപതീതി** വഡ്ഢകീജേട്ഠകോ. **ഉദായീതി** പണ്ഡിതഉദായിത്ഥേരോ.

൮൯. പരിയായന്തി കാരണം. **ദ്വേപാനന്ദാതി** ദ്വേപി, ആനന്ദ. **പരിയായേനാതി** കാരണേന. ഏത്ഥ ച കായികചേതസികവസേന **ദ്വേ** വേദിതബ്ബാ. സുഖാദിവസേന **തിസ്സോ,** ഇന്ദ്രിയവസേന സുഖിന്ദ്രിയാദികാ **പഞ്ച,** ദ്വാരവസേന ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാദികാ **ഛ,** ഉപവിചാരവസേന ''ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ സോമനസ്സട്ഠാനിയം രൂപം ഉപവിചരതീ''തിആദികാ **അട്ഠാരസ,** ഛ ഗേഹസ്സിതാനി സോമനസ്സാനി, ഛ നേക്ഖമ്മസിതാനി സോമനസ്സാനി, ഛ ഗേഹസ്സിതാനി ദോമനസ്സാനി, ഛ നേക്ഖമ്മസിതാനി ദോമനസ്സാനി, ഛ ഗേഹസ്സിതാ ഉപേക്ഖാ, ഛ നേക്ഖമ്മസിതാതി ഏവം **ഛത്തിംസ,** താ അതീതേ

ഛത്തിംസ, അനാഗതേ ഛത്തിംസ, പച്ചുപ്പന്നേ ഛത്തിംസാതി ഏവം **അട്ഠവേദനാസതം** വേദിതബ്ബം.

൱൦. **പഞ്ച ഖോ ഇമേ, ആനന്ദ, കാമഗുണാ**തി അയം പാടിഏക്കോ അനുസന്ധി. ന കേവലമ്പി ദ്വേ ആദിം കത്വാ വേദനാ ഭഗവതാ പഞ്ഞത്താ, പരിയായേന ഏകാപി വേദനാ കഥിതാ. തം ദസ്സേന്തോ പഞ്ചകങ്ഗസ്സ ഥപതിനോ വാദം ഉപത്ഥമ്ഭേതും ഇമം ദേസനം ആരഭി.

അഭിക്കന്തതരന്തി സുന്ദരതരം. **പണീതതരന്**തി അതപ്പകതരം. ഏത്ഥ ച ചതുത്ഥജ്ഝാനതോ പട്ഠായ അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ, സാപി സന്തട്ഠേന പണീതട്ഠേന ച സുഖന്തി വുത്താ. ഛ ഗേഹസ്സിതാനി സുഖന്തി വുത്താനി. നിരോധോ അവേദയിതസുഖവസേന സുഖം നാമ ജാതോ. പഞ്ചകാമഗുണവസേന ഹി അട്ഠസമാപത്തിവസേന ച ഉപ്പന്നം വേദയിതസുഖം നാമ. നിരോധോ അവേദയിതസുഖം നാമ. ഇതി വേദയിതസുഖം വാ ഹോതു അവേദയിതസുഖം വാ, തം നിദ്ദുക്ഖഭാവസങ്ഖാതേന സുഖട്ഠേന ഏകന്തസുഖമേവ ജാതം.

൱൧. **യത്ഥ യത്ഥാ**തി യസ്മിം യസ്മിം ഠാനേ. **സുഖം ഉപലബ്ഭതീ**തി വേദയിതസുഖം വാ അവേദയിതസുഖം വാ ഉപലബ്ഭതി. **തം തം തഥാഗതോ സുഖസ്മിം പഞ്ഞപേതീ**തി തം സബ്ബം തഥാഗതോ നിദ്ദുക്ഖഭാവം സുഖസ്മിംയേവ പഞ്ഞപേതീതി. ഇധ ഭഗവാ നിരോധസമാപത്തിം സീസം കത്വാ നേയ്യപുഗ്ഗലവസേന അരഹത്തനികൂടേനേവ ദേസനം നിട്ഠാപേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ബഹുവേദനീയസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. അപണ്ണകസുത്തവണ്ണനാ

൱൨. **ഏവം മേ സുതന്**തി അപണ്ണകസുത്തം. തത്ഥ **ചാരികന്**തി അതുരിതചാരികം.

൱൩. **അത്ഥി പന വോ ഗഹപതയോ**തി കസ്മാ ആഹ? സോ കിര ഗാമോ അടവിദ്വാരേ നിവിട്ഠോ. നാനാവിധാ സമണബ്രാഹ്മണാ ദിവസം മഗ്ഗം ഗന്ത്വാ സായം തം ഗാമം വാസത്ഥായ ഉപേന്തി, തേസം തേ മനുസ്സാ മഞ്ചപീഠാനി പത്ഥരിത്വാ പാദേ ധോവിത്വാ പാദേ മക്ഖേത്വാ കപ്പിയപാനകാനി ദത്വാ പുനദിവസേ നിമന്തേത്വാ ദാനം ദേന്തി. തേ പസന്നചിത്താ തേഹി സദ്ധിം സമ്മന്തയമാനാ ഏവം വദന്തി ''അത്ഥി പന വോ ഗഹപതയോ കിഞ്ചി ദസ്സനം ഗഹിത''ന്തി? നത്ഥി, ഭന്തേതി. ''ഗഹപതയോ വിനാ ദസ്സനേന ലോകോ ന നിയ്യാതി, ഏകം ദസ്സനം രുച്ചിത്വാ ഖമാപേത്വാ ഗഹേതും വട്ടതി, 'സസ്സതോ ലോകോ'തി ദസ്സനം ഗണ്ഹഥാ''തി വത്വാ പക്കന്താ. അപരദിവസേ അഞ്ഞേ ആഗതാ. തേപി തഥേവ പുച്ഛിംസു. തേ തേസം ''ആമ, ഭന്തേ, പുരിമേസു ദിവസേസു തുമ്ഹാദിസാ സമണബ്രാഹ്മണാ ആഗന്ത്വാ 'സസ്സതോ ലോകോ'തി അമ്ഹേ ഇദം ദസ്സനം ഗാഹാപേത്വാ ഗതാ''തി ആരോചേസും. ''തേ ബാലാ കിം ജാനന്തി? 'ഉച്ഛിജ്ജതി അയം ലോകോ'തി ഉച്ഛേദദസ്സനം ഗണ്ഹഥാ''തി ഏവം തേപി ഉച്ഛേദദസ്സനം ഗണ്ഹാപേത്വാ പക്കന്താ. ഏതേനുപായേന അഞ്ഞേ

ഏകച്ചസസ്സതം, അഞ്ഞേ അന്താനന്തം , അഞ്ഞേ അമരാവിക്ഖേപന്തി ഏവം ദ്വാസട്ഠി ദിട്ഠിയോ ഉഗ്ഗണ്ഹാപേസും. തേ പന ഏകദിട്ഠിയമ്പി പതിട്ഠാതും നാസക്ഖിംസു. സബ്ബപച്ഛാ ഭഗവാ അഗമാസി. സോ തേസം ഹിതത്ഥായ പുച്ഛന്തോ "അത്ഥി പന വോ ഗഹപതയോ"തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആകാരവതീ**തി കാരണവതീ സഹേതുകാ. **അപണ്ണകോ**തി അവിരദ്ധോ അദ്വേജ്ഝഗാമീ ഏകംസഗാഹികോ.

൯൭. നത്ഥി ദിന്നന്തിആദി ദസവത്ഥുകാ മിച്ഛാദിട്ഠി ഹേട്ഠാ സാലേയ്യകസുത്തേ വിത്ഥാരിതാ. തഥാ തബ്ബിപച്ചനീകഭൂതാ സമ്മാദിട്ഠി.

൯൮. നേക്ഖമ്മേ ആനിസംസന്തി യോ നേസം അകുസലതോ നിക്ഖന്തഭാവേ ആനിസംസോ, യോ ച വോദാനപക്ഖോ വിസുദ്ധിപക്ഖോ, തം ന പസ്സന്തീതി അത്ഥോ. **അസദ്ധമ്മസഞ്ഞത്തീ**തി അഭൂതധമ്മസഞ്ഞാപനാ . **അത്താനുക്കംസേതീ**തി ഠപേത്വാ മം കോ അഞ്ഞോ അത്തനോ ദസ്സനം പരേ ഗണ്ഹാപേതും സക്കോതീതി അത്താനം ഉക്ഖിപതി. **പരം വമ്ഭേതീ**തി ഏത്തകേസു ജനേസു ഏകോപി അത്തനോ ദസ്സനം പരേ ഗണ്ഹാപേതും ന സക്കോതീതി ഏവം പരം ഹേട്ഠാ ഖിപതി. **പുബ്ബേവ ഖോ പനാ**തി പുബ്ബേ മിച്ഛാദസ്സനം ഗണ്ഹന്തസ്സേവ സുസീല്യം പഹീനം ഹോതി, ദുസ്സീലഭാവോ പച്ചുപട്ഠിതോ. **ഏവമസ്സിമേ**തി ഏവം അസ്സ ഇമേ മിച്ഛാദിട്ഠിആദയോ സത്ത. അപരാപരം ഉപ്പജ്ജനവസേന പന തേയേവ മിച്ഛാദിട്ഠിപച്ചയാ അനേകേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി നാമ.

തത്രാതി താസു തേസം സമണബ്രാഹ്മണാനം ലദ്ധീസു. **കലിഗ്ഗഹോ**തി പരാജയഗ്ഗാഹോ. **ദുസ്സമത്തോ സമാദിന്നോ**തി ദുഗ്ഗഹിതോ ദുപ്പരാമട്ഠോ. **ഏകംസം ഫരിത്വാ തിട്ഠതീ**തി ഏകന്തം ഏകകോട്ഠാസം സകവാദമേവ ഫരിത്വാ അധിമുച്ചിത്വാ തിട്ഠതി, "സചേ ഖോ നത്ഥി പരോ ലോകോ"തി ഏവം സന്തേയേവ സോത്ഥിഭാവാവഹോ ഹോതി. **രിഞ്ചതീ**തി വജ്ജേതി.

൯൯. സദ്ധമ്മസഞ്ഞത്തീതി ഭൂതധമ്മസഞ്ഞാപനാ.

കടഗ്ഗഹോതി ജയഗ്ഗാഹോ. **സുസമത്തോ സമാദിന്നോ**തി സുഗ്ഗഹിതോ സുപരാമട്ഠോ. **ഉഭയംസം ഫരിത്വാ തിട്ഠതീ**തി ഉഭയന്തം ഉഭയകോട്ഠാസം സകവാദം പരവാദഞ്ച ഫരിത്വാ അധിമുച്ചിത്വാ തിട്ഠതി "സചേ ഖോ അത്ഥി പരോ ലോകോ"തി ഏവം സന്തേപി "സചേ ഖോ നത്ഥി പരോ ലോകോ"തി ഏവം സന്തേപി സോത്ഥിഭാവാവഹോ ഹോതി. പരതോപി ഏകംസഉഭയംസേസു ഇമിനാവ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൧൦൦. കരോതോതി സഹത്ഥാ കരോന്തസ്സ. **കാരയതോ**തി ആണത്തിയാ കാരേന്തസ്സ. **ഛിന്ദതോ**തി പരേസം ഹത്ഥാദീനി ഛിന്ദന്തസ്സ. **പചതോ**തി ദണ്ഡേന പീളേന്തസ്സ വാ തജ്ജേന്തസ്സ വാ. **സോചയതോ**തി പരസ്സ ഭണ്ഡഹരണാദീഹി സോകം സയം കരോന്തസ്സപി പരേഹി കാരേന്തസ്സപി. **കിലമതോ**തി ആഹാരൂപച്ഛേദ-ബന്ധനാഗാരപ്പവേസനാദീഹി സയം കിലമന്തസ്സാപി പരേഹി കിലമാപേന്തസ്സാപി. **ഫന്ദതോ ഫന്ദാപയതോ**തി പരം ഫന്ദന്തം ഫന്ദനകാലേ സയമ്പി ഫന്ദതോ പരമ്പി ഫന്ദാപയതോ. **പാണമതിപാതയതോ**തി പാണം ഹനന്തസ്സപി ഹനാപേന്തസ്സപി. ഏവം സബ്ബത്ഥ കരണകാരാപനവസേനേവ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

സന്ധിന്തി ഘരസന്ധിം. **നില്ലോപ**ന്തി മഹാവിലോപം. **ഏകാഗാരിക**ന്തി ഏകമേവ ഘരം പരിവാരേത്വാ വിലുമ്പനം. **പരിപന്ഥേ തിട്ഠതോ**തി ആഗതാഗതാനം അച്ഛിന്ദനത്ഥം മഗ്ഗേ തിട്ഠതോ. **കരോതോ ന കരീയതി പാപ**ന്തി യംകിഞ്ചി പാപം കരോമീതി സഞ്ഞായ കരോതോപി പാപം ന കരീയതി, നത്ഥി പാപം. സത്താ പന കരോമാതി ഏവംസഞ്ഞിനോ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **ഖുരപരിയന്തേനാ**തി ഖുരനേമിനാ, ഖുരധാരസദിസപരിയന്തേന വാ. **ഏകം മംസഖല**ന്തി ഏകം മംസരാസിം. **പുഞ്ജ**ന്തി തസ്സേവ വേവചനം. **തതോനിദാന**ന്തി ഏകമംസഖലകരണനിദാനം. ദക്ഖിണതീരേ മനുസ്സാ കക്ഖളാ ദാരുണാ, തേ സന്ധായ **ഹനന്തോ**തിആദി വുത്തം. ഉത്തരതീരേ സദ്ധാ ഹോന്തി പസന്നാ ബുദ്ധമാമകാ ധമ്മമാമകാ സങ്ഘമാമകാ, തേ സന്ധായ **ദദന്തോ**തിആദി വുത്തം.

തത്ഥ **യജന്തോ**തി മഹായാഗം കരോന്തോ. **ദമേനാ**തി ഇന്ദ്രിയദമേന ഉപോസഥകമ്മേന. **സംയമേനാ**തി സീലസംയമേന. **സച്ചവജ്ജേനാ**തി സച്ചവചനേന. **ആഗമോ**തി ആഗമനം, പവത്തീതി അത്ഥോ. സബ്ബഥാപി പാപപുഞ്ഞാനം കിരിയമേവ പടിക്ഖിപന്തി. സുക്കപക്ഖോപി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. സേസമേത്ഥ പുരിമവാരേ വുത്തസദിസമേവ.

൧൬൮. നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോതി ഏത്ഥ പച്ചയോ ഹേതുവേവചനം. ഉഭയേനാപി വിജ്ജമാനകമേവ കായദുച്ചരിതാദിസംകിലേസപച്ചയം കായസുചരിതാദിവിസുദ്ധിപച്ചയം പടിക്ഖിപന്തി. **നത്ഥി ബലം, നത്ഥി വീരിയം, നത്ഥി പുരിസഥാമോ, നത്ഥി പുരിസപരക്കമോ**തി സത്താനം സംകിലേസിതും വാ വിസുജ്ഝിതും വാ ബലം വാ വീരിയം വാ പുരിസേന കാതബ്ബോ നാമ പുരിസഥാമോ വാ പുരിസപരക്കമോ വാ നത്ഥി.

സബ്ബേ സത്താതി ഓട്ഠഗോണഗദ്രഭാദയോ അനവസേസേ നിദസ്സേന്തി. **സബ്ബേ പാണാ**തി ഏകിന്ദ്രിയോ പാണോ ദ്വിന്ദ്രിയോ പാണോതി ആദിവസേന വദന്തി. **സബ്ബേ ഭൂതാ**തി അണ്ഡകോസവത്ഥികോസേസു ഭൂതേ സന്ധായ വദന്തി. **സബ്ബേ ജീവാ**തി സാലിയവഗോധുമാദയോ സന്ധായ വദന്തി. തേസു ഹേതേ വിരുഹനഭാവേന ജീവസഞ്ഞിനോ. **അവസാ അബലാ അവീരിയാ**തി തേസം അത്തനോ വസോ വാ ബലം വാ വീരിയം വാ നത്ഥി. **നിയതിസങ്ഗതിഭാവപരിണതാ**തി ഏത്ഥ **നിയതീ**തി നിയതതാ. **സങ്ഗതീ**തി ഛന്നം അഭിജാതീനം തത്ഥ തത്ഥ ഗമനം. **ഭാവോ**തി സഭാവോയേവ. ഏവം നിയതിയാ ച സങ്ഗതിയാ ച ഭാവേന ച പരിണതാ നാനപ്പകാരതം പത്താ. യേന ഹി യഥാ ഭവിതബ്ബം, സോ തഥേവ ഭവതി. യേന നോ ഭവിതബ്ബം, സോ ന ഭവതീതി ദസ്സേന്തി. **ഛസ്വേവാഭിജാതീസൂ**തി ഛസു ഏവ അഭിജാതീസു ഠത്വാ സുഖഞ്ച ദുക്ഖഞ്ച പടിസംവേദേന്തി, അഞ്ഞാ സുഖദുക്ഖഭൂമി നത്ഥീതി ദസ്സേന്തി.

തത്ഥ ഛ അഭിജാതിയോ നാമ കണ്ഹാഭിജാതി നീലാഭിജാതി ലോഹിതാഭിജാതി ഹലിദ്ദാഭിജാതി സുക്കാഭിജാതി പരമസുക്കാഭിജാതീതി. തത്ഥ സാകുണികോ സൂകരികോ ലുദ്ദോ മച്ഛഘാതകോ ചോരോ ചോരഘാതകോ, യേ വാ പനഞ്ഞേപി കേചി കുരൂരകമ്മന്താ, അയം കണ്ഹാഭിജാതി നാമ. ഭിക്ഖൂ നീലാഭിജാതീതി വദന്തി. തേ കിര ചതൂസു പച്ചയേസു കണ്ടകേ പക്ഖിപിത്വാ ഖാദന്തി. ''ഭിക്ഖൂ ച കണ്ടകവുത്തിനോ''തി അയഞ്ഹി നേസം പാളിയേവ. അഥ വാ കണ്ടകവുത്തികാ ഏവം നാമ ഏകേ പബ്ബജിതാതി വദന്തി.

‘‘സമണകണ്ടകവുത്തികാ’’തിപി ഹി നേസം പാളി. ലോഹിതാഭിജാതി നാമ നിഗണ്ഠാ ഏകസാടകാതി വദന്തി. ഇമേ കിര പുരിമേഹി ദ്വീഹി പണ്ഡരതരാ. ഗിഹീ അചേലകസാവകാ ഹലിദ്ദാഭിജാതീതി വദന്തി. ഇതി അത്തനോ പച്ചയദായകേ നിഗണ്ഠേഹിപി ജേട്ഠകതരേ കരോന്തി. നന്ദോ, വച്ഛോ, സങ്കിച്ചോ, അയം സുക്കാഭിജാതീതി വദന്തി. തേ കിര പുരിമേഹി ചതൂഹി പണ്ഡരതരാ. ആജീവകേ പന പരമസുക്കാഭിജാതീതി വദന്തി. തേ കിര സബ്ബേഹി പണ്ഡരതരാ.

തത്ഥ സബ്ബേ സത്താ പഠമം സാകുണികാദയോവ ഹോന്തി, തതോ വിസുജ്ഝമാനാ സക്യസമണാ ഹോന്തി, തതോ വിസുജ്ഝമാനാ നിഗണ്ഠാ, തതോ ആജീവകസാവകാ, തതോ നന്ദാദയോ, തതോ ആജീവകാതി അയമേതേസം ലദ്ധി. സുക്കപക്ഖോ വുത്തപച്ചനീകേന വേദിതബ്ബോ. സേസമിധാപി പുരിമവാരേ വുത്തസദിസമേവ.

ഇമാസു പന തീസു ദിട്ഠീസു നത്ഥികദിട്ഠി വിപാകം പടിബാഹതി, അകിരിയദിട്ഠി കമ്മം പടിബാഹതി, അഹേതുകദിട്ഠി ഉഭയമ്പി പടിബാഹതി. തത്ഥ കമ്മം പടിബാഹന്തേനാപി വിപാകോ പടിബാഹിതോ ഹോതി, വിപാകം പടിബാഹന്തേനാപി കമ്മം പടിബാഹിതം. ഇതി സബ്ബേപേതേ അത്ഥതോ ഉഭയപടിബാഹകാ നത്ഥികവാദാ ചേവ അഹേതുകവാദാ അകിരിയവാദാ ച ഹോന്തി. യേ പന തേസം ലദ്ധിം ഗഹേത്വാ രത്തിട്ഠാനേ ദിവാട്ഠാനേ നിസിന്നാ സജ്ഝായന്തി വീമംസന്തി, തേസം - ‘‘നത്ഥി ദിന്നം നത്ഥി യിട്ഠം, കരോതോ ന കരിയതി പാപം, നത്ഥി ഹേതു നത്ഥി പച്ചയോ’’തി തസ്മിം ആരമ്മണേ മിച്ഛാസതി സന്തിട്ഠതി , ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ഹോതി, ജവനാനി ജവന്തി, പഠമജവനേ സതേകിച്ഛാ ഹോന്തി, തഥാ ദുതിയാദീസു. സത്തമേ ബുദ്ധാനമ്പി അതേകിച്ഛാ അനിവത്തിനോ അരിട്ഠകണ്ടകസദിസാ.

തത്ഥ കോചി ഏകം ദസ്സനം ഓക്കമതി, കോചി ദ്വേ, കോചി തീണിപി, ഏകസ്മിം ഓക്കന്തേപി ദ്വീസു തീസു ഓക്കന്തേസുപി നിയതമിച്ഛാദിട്ഠികോവ ഹോതി, പത്തോ സഗ്ഗമഗ്ഗാവരണഞ്ചേവ മോക്ഖമഗ്ഗാവരണഞ്ച, അഭബ്ബോ തസ്സ അത്തഭാവസ്സ അനന്തരം സഗ്ഗമ്പി ഗന്തും, പഗേവ മോക്ഖം. വട്ടഖാണു നാമേസ സത്തോ പഥവീഗോപകോ. കിം പനേസ ഏകസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ നിയതോ ഹോതി, ഉദാഹു അഞ്ഞസ്മിമ്പീതി? ഏകസ്മിഞ്ഞേവ നിയതോ, ആസേവനവസേന പന ഭവന്തരേപി തം തം ദിട്ഠിം രോചേതിയേവ. ഏവരൂപസ്സ ഹി യേഭുയ്യേന ഭവതോ വുട്ഠാനം നാമ നത്ഥി.

> തസ്മാ അകല്യാണജനം, ആസീവിസമിവോരഗം;
> ആരകാ പരിവജ്ജേയ്യ, ഭൂതികാമോ വിചക്ഖണോതി.

൧൦൩. **നത്ഥി സബ്ബസോ ആരുപ്പാ**തി അരൂപബ്രഹ്മലോകോ നാമ സബ്ബാകാരേന നത്ഥി. **മനോമയാ**തി ഝാനചിത്തമയാ. **സഞ്ഞാമയാ**തി അരൂപജ്ഝാനസഞ്ഞായ സഞ്ഞാമയാ. **രൂപാനംയേവ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതീ**തി അയം ലാഭീ വാ ഹോതി തക്കീ വാ. ലാഭീ നാമ രൂപാവചരജ്ഝാനലാഭീ. തസ്സ രൂപാവചരേ കങ്ഖാ നത്ഥി, അരൂപാവചരലോകേ അത്ഥി . സോ - ‘‘അഹം ആരുപ്പാ അത്ഥീതി വദന്താനമ്പി നത്ഥീതി വദന്താനമ്പി സുണാമി, അത്ഥി നത്ഥീതി പന ന ജാനാമി. ചതുത്ഥജ്ഝാനം പദട്ഠാനം കത്വാ അരൂപാവചരജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേസ്സാമി.

സചേ ആരുപ്പാ അത്ഥി, തത്ഥ നിബ്ബത്തിസ്സാമി, സചേ നത്ഥി, രൂപാവചരബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിസ്സാമി. ഏവം മേ അപണ്ണകോ ധമ്മോ അപണ്ണകോവ അവിരദ്ധോവ ഭവിസ്സതീ''തി തഥാ പടിപജ്ജതി. തക്കീ പന അപ്പടിലദ്ധജ്ഝാനോ, തസ്സാപി രൂപജ്ഝാനേ കങ്ഖാ നത്ഥി, അരൂപലോകേ പന അത്ഥി. സോ - ''അഹം ആരുപ്പാ അത്ഥീതി വദന്താനമ്പി നത്ഥീതി വദന്താനമ്പി സുണാമി, അത്ഥി നത്ഥീതി പന ന ജാനാമി. കസിണപരികമ്മം കത്വാ ചതുത്ഥജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ തം പദട്ഠാനം കത്വാ അരൂപാവചരജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേസ്സാമി. സചേ ആരുപ്പാ അത്ഥി, തത്ഥ നിബ്ബത്തിസ്സാമി. സചേ നത്ഥി, രൂപാവചരബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിസ്സാമി. ഏവം മേ അപണ്ണകോ ധമ്മോ അപണ്ണകോവ അവിരദ്ധോവ ഭവിസ്സതീ''തി തഥാ പടിപജ്ജതി.

൭൪. **ഭവനിരോധോ**തി നിബ്ബാനം. **സാരാഗായ സന്തികേ**തി രാഗവസേന വട്ടേ രജ്ജനസ്സ സന്തികേ. **സംയോഗായാ**തി തണ്ഹാവസേന സംയോജനത്ഥായ. **അഭിനന്ദനായാ**തി തണ്ഹാദിട്ഠിവസേന അഭിനന്ദനായ. **പടിപന്നോ ഹോതീ**തി അയമ്പി ലാഭീ വാ ഹോതി തക്കീ വാ. ലാഭീ നാമ അട്ഠസമാപത്തിലാഭീ. തസ്സ ആരുപ്പേ കങ്ഖാ നത്ഥി, നിബ്ബാനേ അത്ഥി. സോ - ''അഹം നിരോധോ അത്ഥീതിപി നത്ഥീതിപി സുണാമി, സയം ന ജാനാമി. സമാപത്തിം പാദകം കത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേസ്സാമി. സചേ നിരോധോ ഭവിസ്സതി, അരഹത്തം പത്വാ പരിനിബ്ബായിസ്സാമി. നോ ചേ ഭവിസ്സതി, ആരുപ്പേ നിബ്ബത്തിസ്സാമീ''തി ഏവം പടിപജ്ജതി. തക്കീ പന ഏകസമാപത്തിയാപി ന ലാഭീ, ആരുപ്പേ പനസ്സ കങ്ഖാ നത്ഥി, ഭവനിരോധേ അത്ഥി. സോ - ''അഹം നിരോധോ അത്ഥീതിപി നത്ഥീതിപി സുണാമി, സയം ന ജാനാമി, കസിണപരികമ്മം കത്വാ അട്ഠസമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ സമാപത്തിപദട്ഠാനം വിപസ്സനം വഡ്ഢേസ്സാമി. സചേ നിരോധോ ഭവിസ്സതി, അരഹത്തം പത്വാ പരിനിബ്ബായിസ്സാമി. നോ ചേ ഭവിസ്സതി, ആരുപ്പേ നിബ്ബത്തിസ്സാമീ''തി ഏവം പടിപജ്ജതി. ഏത്ഥാഹ - ''അത്ഥി ദിന്നന്തിആദീനി താവ അപണ്ണകാനി ഭവന്തു, നത്ഥി ദിന്നന്തിആദീനി പന കഥം അപണ്ണകാനീ''തി. ഗഹണവസേന. താനി ഹി അപണ്ണകം അപണ്ണകന്തി ഏവം ഗഹിതത്താ അപണ്ണകാനി നാമ ജാതാനി.

൭൫. **ചത്താരോമേ**തി അയം പാടിഏക്കോ അനുസന്ധി. നത്ഥികവാദോ, അഹേതുകവാദോ അകിരിയവാദോ, ആരുപ്പാ നത്ഥി നിരോധോ നത്ഥീതി ഏവംവാദിനോ ച ദ്വേതി ഇമേ പഞ്ച പുഗ്ഗലാ ഹേട്ഠാ തയോ പുഗ്ഗലാവ ഹോന്തി. അത്ഥികവാദാദയോ പഞ്ച ഏകോ ചതുത്ഥപുഗ്ഗലോവ ഹോതി. ഏതമത്ഥം ദസ്സേതും ഭഗവാ ഇമം ദേസനം ആരഭി. തത്ഥ സബ്ബം അത്ഥതോ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

അപണ്ണകസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഠമവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. ഭിക്ഖുവഗ്ഗോ

൧. അമ്ബലട്ഠികരാഹുലോവാദസുത്തവണ്ണനാ

൧൦൭. **ഏവം മേ സുത**ന്തി അമ്ബലട്ഠികരാഹുലോവാദസുത്തം. തത്ഥ **അമ്ബലട്ഠികായം വിഹരതീ**തി വേളുവനവിഹാരസ്സ പച്ചന്തേ പധാനഘരസങ്ഖേപേ വിവേകകാമാനം വസനത്ഥായ കതേ അമ്ബലട്ഠികാതി ഏവംനാമകേ പാസാദേ പവിവേകം ബ്രൂഹയന്തോ വിഹരതി. കണ്ടകോ നാമ ജാതകാലതോ പട്ഠായ തിഖിണോവ ഹോതി, ഏവമേവം അയമ്പി ആയസ്മാ സത്തവസ്സികസാമണേരകാലേയേവ പവിവേകം ബ്രൂഹയമാനോ തത്ഥ വിഹാസി. **പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ**തി ഫലസമാപത്തിതോ വുട്ഠായ. **ആസന**ന്തി പകതിപഞ്ഞത്തമേവേത്ഥ ആസനം അത്ഥി, തം പപ്ഫോടേത്വാ ഠപേസി. **ഉദകാധാനേ**തി ഉദകഭാജനേ. ''ഉദകട്ഠാനേ''തിപി പാഠോ.

ആയസ്മന്തം രാഹുലം ആമന്തേസീതി ഓവാദദാനത്ഥം ആമന്തേസി. ഭഗവതാ ഹി രാഹുലത്ഥേരസ്സ സമ്ബഹുലാ ധമ്മദേസനാ കതാ. സാമണേരപഞ്ഹം ഥേരസ്സേവ വുത്തം. തഥാ രാഹുലസംയുത്തം മഹാരാഹുലോവാദസുത്തം ചൂളരാഹുലോവാദസുത്തമിദം അമ്ബലട്ഠികരാഹുലോവാദസുത്തന്തി.

അയഞ്ഹി ആയസ്മാ സത്തവസ്സികകാലേ ഭഗവന്തം ചീവരകണ്ണേ ഗഹേത്വാ ''ദായജ്ജം മേ സമണ ദേഹീ''തി ദായജ്ജം യാചമാനോ ഭഗവതാ ധമ്മസേനാപതിസാരിപുത്തത്ഥേരസ്സ നിയ്യാദേത്വാ പബ്ബാജിതോ. അഥ ഭഗവാ ദഹരകുമാരാ നാമ യുത്തായുത്തം കഥം കഥേന്തി, ഓവാദമസ്സ ദേമീതി രാഹുലകുമാരം ആമന്തേത്വാ ''സാമണേരേന നാമ, രാഹുല, തിരച്ഛാനകഥം കഥേതും ന വട്ടതി, ത്വം കഥയമാനോ ഏവരൂപം കഥം കഥേയ്യാസീ''തി സബ്ബബുദ്ധേഹി അവിജഹിതം ദസപുച്ഛം പഞ്ചപണ്ണാസവിസ്സജ്ജനം - ''ഏകോ പഞ്ഹോ ഏകോ ഉദ്ദേസോ ഏകം വേയ്യാകരണം ദ്വേ പഞ്ഹാ...പേ॰... ദസ പഞ്ഹാ ദസ ഉദ്ദേസാ ദസ വേയ്യാകരണാതി. ഏകം നാമ കിം? സബ്ബേ സത്താ ആഹാരട്ഠിതികാ...പേ॰... ദസ നാമ കിം? ദസഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ അരഹാതി വുച്ചതീ''തി (ഖു॰ പാ॰ ൪.൧) ഇമം സാമണേരപഞ്ഹം കഥേസി. പുന ചിന്തേസി ''ദഹരകുമാരാ നാമ പിയമുസാവാദാ ഹോന്തി, അദിട്ഠമേവ ദിട്ഠം അമ്ഹേഹി, ദിട്ഠമേവ ന ദിട്ഠം അമ്ഹേഹീതി വദന്തി ഓവാദമസ്സ ദേമീ''തി അക്ഖീഹി ഓലോകേത്വാപി സുഖസഞ്ജാനനത്ഥം പഠമമേവ ചതസ്സോ ഉദകാധാനൂപമായോ , തതോ ദ്വേ ഹത്ഥിഉപമായോ ഏകം ആദാസൂപമഞ്ച ദസ്സേത്വാ ഇമം സുത്തം കഥേസി. ചതൂസു പന പച്ചയേസു തണ്ഹാവിവട്ടനം പഞ്ചസു കാമഗുണേസു ഛന്ദരാഗപ്പഹാനം കല്യാണമിത്തുപനിസ്സയസ്സ മഹന്തഭാവഞ്ച ദസ്സേത്വാ **രാഹുലസുത്തം** (സു॰ നി॰ രാഹുലസുത്ത) കഥേസി. ആഗതാഗതട്ഠാനേ ഭവേസു ഛന്ദരാഗോ ന കത്തബ്ബോതി ദസ്സേതും **രാഹുലസംയുത്തം** (സം॰ നി॰ ൨.൧൮൮ ആദയോ) കഥേസി. ''അഹം സോഭാമി, മമ വണ്ണായതനം പസന്ന''ന്തി അത്തഭാവം നിസ്സായ ഗേഹസ്സിതഛന്ദരാഗോ ന കത്തബ്ബോതി **മഹാരാഹുലോവാദസുത്തം** കഥേസി.

തത്ഥ രാഹുലസുത്തം ഇമസ്മിം നാമ കാലേ വുത്തന്തി ന വത്തബ്ബം. തഞ്ഹി അഭിണ്ഹോവാദവസേന വുത്തം. രാഹുലസംയുത്തം സത്തവസ്സികകാലതോ പട്ഠായ യാവ അവസ്സികഭിക്ഖുകാലാ വുത്തം.

മഹാരാഹുലോവാദസുത്തം അട്ഠാരസ വസ്സസാമണേരകാലേ വുത്തം. ചൂളരാഹുലോവാദസുത്തം അവസ്സികഭിക്ഖുകാലേ വുത്തം. കുമാരകപഞ്ഹഞ്ച ഇദഞ്ച അമ്ബലട്ഠികരാഹുലോവാദസുത്തം സത്തവസ്സികസാമണേരകാലേ വുത്തം. തേസു രാഹുലസുത്തം അഭിണ്ഹോവാദത്ഥം, രാഹുലസംയുത്തം, ഥേരസ്സ വിപസ്സനാഗബ്ഭഗഹണത്ഥം, മഹാരാഹുലോവാദം ഗേഹസ്സിതഛന്ദരാഗവിനോദനത്ഥം, ചൂളരാഹുലോവാദം ഥേരസ്സ പഞ്ചദസ-വിമുത്തിപരിപാചനീയ-ധമ്മപരിപാകകാലേ അരഹത്തഗാഹാപനത്ഥം വുത്തം. ഇദഞ്ച പന സന്ധായ രാഹുലത്ഥേരോ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ തഥാഗതസ്സ ഗുണം കഥേന്തോ ഇദമാഹ -

> ''കികീവ ബീജം രക്ഖേയ്യ, ചാമരീ വാലമുത്തമം;
> നിപകോ സീലസമ്പന്നോ, മമം രക്ഖി തഥാഗതോ''തി. (അപ॰ ഥേ.൨.൨.൮൩);

സാമണേരപഞ്ഹം അയുത്തവചനപഹാനത്ഥം, ഇദം അമ്ബലട്ഠികരാഹുലോവാദസുത്തം സമ്പജാനമുസാവാദസ്സ അകരണത്ഥം വുത്തം.

തത്ഥ **പസ്സസി നോ**തി പസ്സസി നു. **പരിത്ത**ന്തി ഥോകം. **സാമഞ്ഞ**ന്തി സമണധമ്മോ. **നിക്കുജ്ജിത്വാ**തി അധോമുഖം കത്വാ. **ഉക്കുജ്ജിത്വാ**തി ഉത്താനം കത്വാ.

൧൦൭. **സേയ്യഥാപി, രാഹുല, രഞ്ഞോ നാഗോ**തി അയം ഉപമാ സമ്പജാനമുസാവാദേ സംവരരഹിതസ്സ ഓപമ്മദസ്സനത്ഥം വുത്താ. തത്ഥ **ഈസാദന്തോ**തി രഥീസാസദിസദന്തോ . **ഉരൂള്ഹവാ**തി അഭിവഡ്ഢിതോ ആരോഹസമ്പന്നോ. **അഭിജാതോ**തി സുജാതോ ജാതിസമ്പന്നോ. **സങ്ഗാമാവചരോ**തി സങ്ഗാമം ഓതിണ്ണപുബ്ബോ. **കമ്മം കരോതീ**തി ആഗതാഗതേ പവട്ടേന്തോ ഘാതേതി. പുരത്ഥിമകായാദീസു പന പുരത്ഥിമകായേന താവ പടിസേനായ ഫലകകോട്ഠകമുണ്ഡപാകാരാദയോ പാതേതി, തഥാ പച്ഛിമകായേന. സീസേന കമ്മം നാമ നിയമേത്വാ ഏത്തം പദേസം മദ്ദിസ്സാമീതി നിവത്തിത്വാ ഓലോകേതി, ഏത്തകേന സതമ്പി സഹസ്സമ്പി ദ്വേധാ ഭിജ്ജതി. കണ്ണേഹി കമ്മം നാമ ആഗതാഗതേ സരേ കണ്ണേഹി പഹരിത്വാ പാതനം. ദന്തേഹി കമ്മം നാമ പടിഹത്ഥിഅസ്സഹത്ഥാരോഹഅസ്സാരോഹപദാദീനം വിജ്ഝനം. നങ്ഗുട്ഠേന കമ്മം നാമ നങ്ഗുട്ഠേ ബന്ധായ ദീഘാസിലട്ഠിയാ വാ അയമുസലേന വാ ഛേദനഭേദനം. **രക്ഖതേവ സോണ്ഡ**ന്തി സോണ്ഡം പന മുഖേ പക്ഖിപിത്വാ രക്ഖതി.

തത്ഥാതി തസ്മിം തസ്സ ഹത്ഥിനോ കരണേ. **അപരിച്ചത്ത**ന്തി അനിസ്സട്ഠം, പരേസം ജയം അമ്ഹാകഞ്ച പരാജയം പസ്സതീതി മഞ്ഞതി. **സോണ്ഡായപി കമ്മം കരോതീ**തി അയമുഗ്ഗരം വാ ഖദിരമുസലം വാ ഗഹേത്വാ സമന്താ അട്ഠാരസഹത്ഥട്ഠാനം മദ്ദതി. **പരിച്ചത്ത**ന്തി വിസ്സട്ഠം, ഇദാനി ഹത്ഥിയോധാദീസു ന കുതോചി ഭായതി, അമ്ഹാകം ജയം പരേസഞ്ച പരാജയം പസ്സതീതി മഞ്ഞതി. **നാഹം തസ്സ കിഞ്ചി പാപ**ന്തി തസ്സ ദുക്കടാദിആപത്തിവീതിക്കമേ വാ മാതുഘാതകാദികമ്മേസു വാ കിഞ്ചി പാപം അകത്തബ്ബം നാമ നത്ഥി. **തസ്മാ തിഹ തേ**തി യസ്മാ സമ്പജാനമുസാവാദിനോ അകത്തബ്ബം പാപം നാമ നത്ഥി, തസ്മാ തയാ ഹസായപി ദവകമ്യതായപി മുസാ ന ഭണിസ്സാമീതി സിക്ഖിതബ്ബം. **പച്ചവേക്ഖണത്ഥോ**തി ഓലോകനത്ഥോ,

യം മുഖേ വജ്ജം ഹോതി, തസ്സ ദസ്സനത്ഥോതി വുത്തം ഹോതി. **പച്ചവേക്ഖിത്വാ പച്ചവേക്ഖിത്വാ**തി ഓലോകേത്വാ ഓലോകേത്വാ.

൧൦൯. സസക്കം ന കരണീയന്തി ഏകംസേനേവ ന കാതബ്ബം. **പടിസംഹരേയ്യാസീ**തി നിവത്തേയ്യാസി മാ കരേയ്യാസി. **അനുപദജ്ജേയ്യാസീ**തി അനുപദേയ്യാസി ഉപത്ഥമ്ഭേയ്യാസി പുനപ്പുനം കരേയ്യാസി. **അഹോരത്താനുസിക്ഖീ**തി രത്തിഞ്ച ദിവഞ്ച സിക്ഖമാനോ.

൧൧൧. അട്ടീയിതബ്ബന്തി അട്ടേന പീളിതേന ഭവിതബ്ബം. **ഹരായിതബ്ബ**ന്തി ലജ്ജിതബ്ബം. **ജിഗുച്ഛിതബ്ബ**ന്തി ഗൂഥം ദിസ്വാ വിയ ജിഗുച്ഛാ ഉപ്പാദേതബ്ബാ. മനോകമ്മസ്സ പന അദേസനാവത്ഥുകത്താ ഇധ ദേസേതബ്ബന്തി ന വുത്തം. കിത്തകേ പന ഠാനേ കായകമ്മവചീകമ്മാനി സോധേതബ്ബാനി, കിത്തകേ മനോകമ്മന്തി. കായകമ്മവചീകമ്മാനി താവ ഏകസ്മിം പുരേഭത്തേയേവ സോധേതബ്ബാനി. ഭത്തകിച്ചം കത്വാ ദിവാട്ഠാനേ നിസിന്നേന ഹി പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം "അരുണുഗ്ഗമനതോ പട്ഠായ യാവ ഇമസ്മിം ഠാനേ നിസജ്ജാ അത്ഥി നു ഖോ മേ ഇമസ്മിം അന്തരേ പരേസം അപ്പിയം കായകമ്മം വാ വചീകമ്മം വാ"തി. സചേ അത്ഥീതി ജാനാതി, ദേസനായുത്തം ദേസേതബ്ബം, ആവികരണയുത്തം ആവികാതബ്ബം. സചേ നത്ഥി, തേനേവ പീതിപാമോജ്ജേന വിഹാതബ്ബം. മനോകമ്മം പന ഏതസ്മിം പിണ്ഡപാതപരിയേസനട്ഠാനേ സോധേതബ്ബം. കഥം? "അത്ഥി നു ഖോ മേ അജ്ജ പിണ്ഡപാതപരിയേസനട്ഠാനേ രൂപാദീസു ഛന്ദോ വാ രാഗോ വാ പടിഘം വാ"തി? സചേ അത്ഥി, "പുന ന ഏവം കരിസ്സാമീ"തി ചിത്തേനേവ അധിട്ഠാതബ്ബം. സചേ നത്ഥി, തേനേവ പീതിപാമോജ്ജേന വിഹാതബ്ബം.

൧൧൨. സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാതി ബുദ്ധാ വാ പച്ചേകബുദ്ധാ വാ തഥാഗതസാവകാ വാ. **തസ്മാതിഹാ**തി യസ്മാ അതീതേപി ഏവം പരിസോധേസും, അനാഗതേപി പരിസോധേസ്സന്തി, ഏതരഹിപി പരിസോധേന്തി, തസ്മാ തുമ്ഹേഹിപി തേസം അനുസിക്ഖന്തേഹി ഏവം സിക്ഖിതബ്ബന്തി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. ഇമം പന ദേസനം ഭഗവാ യാവ ഭവഗ്ഗാ ഉസ്സിതസ്സ രതനരാസിനോ യോജനിയമണിക്ഖന്ധേന കൂടം ഗണ്ഹന്തോ വിയ നേയ്യപുഗ്ഗലവസേന പരിനിട്ഠാപേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

അമ്ബലട്ഠികരാഹുലോവാദസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. മഹാരാഹുലോവാദസുത്തവണ്ണനാ

൧൧൩. ഏവം മേ സുതന്തി മഹാരാഹുലോവാദസുത്തം. തത്ഥ **പിട്ഠിതോ പിട്ഠിതോ അനുബന്ധീ**തി ദസ്സനം അവിജഹിത്വാ ഗമനം അബ്ബോച്ഛിന്നം കത്വാ പച്ഛതോ പച്ഛതോ ഇരിയാപഥാനുബന്ധനേന അനുബന്ധി. തദാ ഹി ഭഗവാ പദേ പദം നിക്ഖിപന്തോ വിലാസിതഗമനേന പുരതോ പുരതോ ഗച്ഛതി, രാഹുലത്ഥേരോ ദസബലസ്സ പദാനുപദികോ ഹുത്വാ പച്ഛതോ പച്ഛതോ.

തത്ഥ ഭഗവാ സുപുപ്ഫിതസാലവനമജ്ഝഗതോ സുഭൂമിഓതരണത്ഥായ നിക്ഖന്തമത്തവരവാരണോ വിയ വിരോചിത്ഥ, രാഹുലഭദ്ദോ ച

വരവാരണസ്സ പച്ഛതോ നിക്ഖന്തഗജപോതകോ വിയ. ഭഗവാ സായന്ഹസമയേ മണിഗുഹതോ നിക്ഖമിത്വാ ഗോചരം പടിപന്നോ കേസരസീഹോ വിയ, രാഹുലഭദ്ദോ ച സീഹമിഗരാജാനം അനുബന്ധന്തോ നിക്ഖന്തസീഹപോതകോ വിയ. ഭഗവാ മണിപബ്ബതസസ്സിരികവനസണ്ഡതോ ദാഠബലോ മഹാബ്യഗ്ഘോ വിയ, രാഹുലഭദ്ദോ ച ബ്യഗ്ഘരാജാനം അനുബന്ധബ്യഗ്ഘപോതകോ വിയ. ഭഗവാ സിമ്ബലിദായതോ നിക്ഖന്തസുപണ്ണരാജാ വിയ, രാഹുലഭദ്ദോ ച സുപണ്ണരാജസ്സ പച്ഛതോ നിക്ഖന്തസുപണ്ണപോതകോ വിയ. ഭഗവാ ചിത്തകൂടപബ്ബതതോ ഗഗനതലം പക്ഖന്ദസുവണ്ണഹംസരാജാ വിയ, രാഹുലഭദ്ദോ ച ഹംസാധിപതിം അനുപക്ഖന്ദഹംസപോതകോ വിയ. ഭഗവാ മഹാസരം അജ്ഝോഗാള്ഹാ സുവണ്ണമഹാനാവാ വിയ, രാഹുലഭദ്ദോ ച സുവണ്ണനാവം പച്ഛാ അനുബന്ധനാവാപോതകോ വിയ. ഭഗവാ ചക്കരതനാനുഭാവേന ഗഗനതലേ സമ്പയാതചക്കവത്തിരാജാ വിയ, രാഹുലഭദ്ദോ ച രാജാനം അനുസമ്പയാതപരിണായകരതനം വിയ. ഭഗവാ വിഗതവലാഹകം നഭം പടിപന്നതാരകരാജാ വിയ, രാഹുലഭദ്ദോ ച താരകാധിപതിനോ അനുമഗ്ഗപടിപന്നാ പരിസുദ്ധഓസധിതാരകാ വിയ.

ഭഗവാപി മഹാസമ്മതപവേണിയം ഓക്കാകരാജവംസേ ജാതോ, രാഹുലഭദ്ദോപി. ഭഗവാപി സങ്ഖേ പക്ഖിത്തഖീരസദിസോ സുപരിസുദ്ധജാതിഖത്തിയകുലേ ജാതോ, രാഹുലഭദ്ദോപി. ഭഗവാപി രജ്ജം പഹായ പബ്ബജിതോ, രാഹുലഭദ്ദോപി. ഭഗവതോപി സരീരം ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണപടിമണ്ഡിതം ദേവനഗരേസു സമുസ്സിതരതനതോരണം വിയ സബ്ബപാലിഫുല്ലോ പാരിച്ഛത്തകോ വിയ ച അതിമനോഹരണം, രാഹുലഭദ്ദസ്സാപി. ഇതി ദ്വേപി അഭിനീഹാരസമ്പന്നാ, ദ്വേപി രാജപബ്ബജിതാ, ദ്വേപി ഖത്തിയസുഖുമാലാ, ദ്വേപി സുവണ്ണവണ്ണാ, ദ്വേപി ലക്ഖണസമ്പന്നാ ഏകമഗ്ഗം പടിപന്നാ പടിപാടിയാ ഗച്ഛന്താനം ദ്വിന്നം ചന്ദമണ്ഡലാനം ദ്വിന്നം സൂരിയമണ്ഡലാനം ദ്വിന്നം സക്കസുയാമസന്തുസിതസുനിമ്മിതവസവത്തിമഹാബ്രഹ്മാദീനം സിരിയാ സിരിം അഭിഭവമാനാ വിയ വിരോചിംസു.

തത്രായസ്മാ രാഹുലോ ഭഗവതോ പിട്ഠിതോ പിട്ഠിതോ ഗച്ഛന്തോവ പാദതലതോ യാവ ഉപരി കേസന്താ തഥാഗതം ആലോകേസി. സോ ഭഗവതോ ബുദ്ധവേസവിലാസം ദിസ്വാ "സോഭതി ഭഗവാ ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണവിചിത്തസരീരോ ബ്യാമപ്പഭാപരിക്ഖിത്തതായ വിപ്പകിണ്ണസുവണ്ണചുണ്ണമജ്ഝഗതോ വിയ, വിജ്ജുലതാപരിക്ഖിത്തോ കനകപബ്ബതോ വിയ, യന്തസുത്തസമാകഡ്ഢിതരതനവിചിത്തം സുവണ്ണഅഗ്ഘികം വിയ, രത്തപംസുകൂലചീവരപടിച്ഛന്നോപി രത്തകമ്ബലപരിക്ഖിത്തകനകപബ്ബതോ വിയ, പവാളലതാപടിമണ്ഡിതം സുവണ്ണഅഗ്ഘികം വിയ , ചീനപിട്ഠചുണ്ണപൂജിതം സുവണ്ണചേതിയം വിയ, ലാഖാരസാനുലിത്തോ കനകയൂപോ വിയ, രത്തവലാഹകന്തരതോ തങ്ഖണബ്ഭുഗ്ഗതപുണ്ണചന്ദോ വിയ, അഹോ സമതിംസപാരമിതാനുഭാവസജ്ജിതസ്സ അത്തഭാവസ്സ സിരീസമ്പത്തീ"തി ചിന്തേസി. തതോ അത്താനമ്പി ഓലോകേത്വാ - "അഹമ്പി സോഭാമി. സചേ ഭഗവാ ചതൂസു മഹാദീപേസു ചക്കവത്തിരജ്ജം അകരിസ്സാ, മയ്ഹം പരിണായകട്ഠാനന്തരം അദസ്സാ. ഏവം സന്തേ അതിവിയ ജമ്ബുദീപതലം അസോഭിസ്സാ"തി അത്തഭാവം നിസ്സായ ഗേഹസ്സിതം ഛന്ദരാഗം ഉപ്പാദേസി.

ഭഗവാപി പുരതോ ഗച്ഛന്തോവ ചിന്തേസി - “പരിപുണ്ണച്ഛവിമംസലോഹിതോ ദാനി രാഹുലസ്സ അത്തഭാവോ. രജനീയേസു രൂപാരമ്മണാദീസു ഹി ചിത്തസ്സ പക്ഖന്ദനകാലോ ജാതോ, കിം ബഹുലതായ നു ഖോ രാഹുലോ വീതിനാമേതീ”തി. അഥ സഹാവജ്ജനേനേവ പസന്നഉദകേ മച്ഛം വിയ, പരിസുദ്ധേ ആദാസമണ്ഡലേ മുഖനിമിത്തം വിയ ച തസ്സ തം ചിത്തുപ്പാദം അദ്ദസ. ദിസ്വാവ - “അയം രാഹുലോ മയ്ഹം അത്രജോ ഹുത്വാ മമ പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തോ ‘അഹം സോഭാമി, മയ്ഹം വണ്ണായതനം പസന്ന’ന്തി അത്തഭാവം നിസ്സായ ഗേഹസ്സിതഛന്ദരാഗം ഉപ്പാദേതി, അതിത്ഥേ പക്ഖന്ദോ ഉപ്പഥം പടിപന്നോ അഗോചരേ ചരതി, ദിസാമൂള്ഹഅദ്ധികോ വിയ അഗന്തബ്ബം ദിസം ഗച്ഛതി. അയം ഖോ പനസ്സ കിലേസോ അബ്ഭന്തരേ വഡ്ഢന്തോ അത്തത്ഥമ്പി യഥാഭൂതം പസ്സിതും ന ദസ്സതി, പരത്ഥമ്പി, ഉഭയത്ഥമ്പി. തതോ നിരയേപി പടിസന്ധിം ഗണ്ഹാപേസ്സതി, തിരച്ഛാനയോനിയമ്പി, പേത്തിവിസയേപി, അസുരകായേപി, സമ്ബാധേപി മാതുകുച്ഛിസ്മിന്തി അനമതഗ്ഗേ സംസാരവട്ടേ പരിപാതേസ്സതി. അയഞ്ഹി -

> അനത്ഥജനനോ ലോഭോ, ലോഭോ ചിത്തപ്പകോപനോ;
> ഭയമന്തരതോ ജാതം, തം ജനോ നാവബുജ്ഝതി.
>
> ലുദ്ധോ അത്ഥം ന ജാനാതി, ലുദ്ധോ ധമ്മം ന പസ്സതി;
> അന്ധതമം തദാ ഹോതി, യം ലോഭോ സഹതേ നരം. (ഇതിവു॰ വ്വ) -

യഥാ ഖോ പന അനേകരതനപൂരാ മഹാനാവാ ഭിന്നഫലകന്തരേന ഉദകം ആദിയമാനാ മുഹുത്തമ്പി ന അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബാ ഹോതി, വേഗേനസ്സാ വിവരം പിദഹിതും വട്ടതി, ഏവമേവം അയമ്പി ന അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബോ. യാവസ്സ അയം കിലേസോ അബ്ഭന്തരേ സീലരതനാദീനി ന വിനാസേതി, താവദേവ നം നിഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമീ”തി അജ്ഝാസയമകാസി. ഏവരൂപേസു പന ഠാനേസു ബുദ്ധാനം നാഗവിലോകനം നാമ ഹോതി. തസ്മാ യന്തേന പരിവത്തിതസുവണ്ണപടിമാ വിയ സകലകായേനേവ പരിവത്തേത്വാ ഠിതോ രാഹുലഭദ്ദം ആമന്തേസി. തം സന്ധായ “അഥ ഖോ ഭഗവാ അപലോകേത്വാ”തിആദി വുത്തം.

തത്ഥ **യംകിഞ്ചി രൂപ**ന്തിആദീനി സബ്ബാകാരേന **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** ഖന്ധനിദ്ദേസേ വിത്ഥാരിതാനി. **നേതം മമാ**തിആദീനി മഹാഹത്ഥിപദോപമേ വുത്താനി. **രൂപമേവ നു ഖോ ഭഗവാ**തി കസ്മാ പുച്ഛതി? തസ്സ കിര - “സബ്ബം രൂപം നേതം മമ, നേസോഹമസ്മി ന മേസോ അത്താ”തി സുത്വാ - “ഭഗവാ സബ്ബം രൂപം വിപസ്സനാപഞ്ഞായ ഏവം ദട്ഠബ്ബന്തി വദതി, വേദനാദീസു നു ഖോ കഥം പടിപജ്ജിതബ്ബ”ന്തി നയോ ഉദപാദി. തസ്മാ തസ്മിം നയേ ഠിതോ പുച്ഛതി. നയകുസലോ ഹേസ ആയസ്മാ രാഹുലോ, ഇദം ന കത്തബ്ബന്തി വുത്തേ ഇദമ്പി ന കത്തബ്ബം ഇദമ്പി ന കത്തബ്ബമേവാതി നയസതേനപി നയസഹസ്സേനപി പടിവിജ്ഝതി. ഇദം കത്തബ്ബന്തി വുത്തേപി ഏസേവ നയോ.

സിക്ഖാകാമോ ഹി അയം ആയസ്മാ, പാതോവ ഗന്ധകുടിപരിവേണേ പത്ഥമത്തം വാലികം ഓകിരതി - “അജ്ജ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സന്തികാ മയ്ഹം ഉപജ്ഝായസ്സ സന്തികാ ഏത്തകം ഓവാദം ഏത്തകം പരിഭാസം ലഭാമീ”തി. സമ്മാസമ്ബുദ്ധോപി നം ഏതദഗ്ഗേ ഠപേന്തോ - “ഏതദഗ്ഗം, ഭിക്ഖവേ, മമ സാവകാനം ഭിക്ഖൂനം സിക്ഖാകാമാനം യദിദം രാഹുലോ”തി (അ॰ നി॰

ഫ.വ‌ം‌ൻ) സിക്ഖായമേവ അഗ്ഗം കത്വാ ഠപേസി. സോപി ആയസ്മാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമജ്ഝേ തമേവ സീഹനാദം നദി -

"സബ്ബമേതം അഭിഞ്ഞായ, ധമ്മരാജാ പിതാ മമ;
സമ്മുഖാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ, ഏതദഗ്ഗേ ഠപേസി മം.

സിക്ഖാകാമാനഹം അഗ്ഗോ, ധമ്മരാജേന ഥോമിതോ;
സദ്ധാപബ്ബജിതാനഞ്ച, സഹായോ പവരോ മമ.

ധമ്മരാജാ പിതാ മയ്ഹം, ധമ്മാരക്ഖോ ച പേത്തിയോ;
സാരിപുത്തോ ഉപജ്ഝായോ, സബ്ബം മേ ജിനസാസന"ന്തി.

അഥസ്സ ഭഗവാ യസ്മാ ന കേവലം രൂപമേവ, വേദനാദയോപി ഏവം ദട്ഠബ്ബാ, തസ്മാ **രൂപമ്പി രാഹുലാ**തിആദിമാഹ. **കോ നജ്ജാ**തി കോ നു അജ്ജ. ഥേരസ്സ കിര ഏതദഹോസി "സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ മയ്ഹം അത്തഭാവനിസ്സിതം ഛന്ദരാഗം ഞത്വാ 'സമണേന നാമ ഏവരൂപോ വിതക്കോ ന വിതക്കിതബ്ബോ'തി നേവ പരിയായേന കഥം കഥേസി, ഗച്ഛ ഭിക്ഖു രാഹുലം വദേഹി 'മാ പുന ഏവരൂപം വിതക്കം വിതക്കേസീ'തി ന ദൂതം പേസേസി. മം സമ്മുക്ഖേ ഠത്വായേവ പന സഭണ്ഡകം ചോരം ചൂളായ ഗണ്ഹന്തോ വിയ സമ്മുഖാ സുഗതോവാദം അദാസി. സുഗതോവാദോ ച നാമ അസങ്ഖേയ്യേഹിപി കപ്പേഹി ദുല്ലഭോ. ഏവരൂപസ്സ ബുദ്ധസ്സ സമ്മുഖാ ഓവാദം ലഭിത്വാ കോ നു വിഞ്ഞൂ പണ്ഡിതജാതികോ അജ്ജ ഗാമം പിണ്ഡായ പവിസിസ്സതീ"തി. അഥേസ ആയസ്മാ ആഹാരകിച്ചം പഹായ യസ്മിം നിസിന്നട്ഠാനേ ഠിതേന ഓവാദോ ലദ്ധോ, തതോവ പടിനിവത്തേത്വാ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസീദി. ഭഗവാപി തം ആയസ്മന്തം നിവത്തമാനം ദിസ്വാ ന ഏവമാഹ - "മാ നിവത്ത താവ, രാഹുല, ഭിക്ഖാചാരകാലോ തേ"തി. കസ്മാ? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "അജ്ജ താവ കായഗതാസതിഅമതഭോജനം ഭുഞ്ജതൂ"തി.

അദ്ദസാ ഖോ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോതി ഭഗവതി ഗതേ പച്ഛാ ഗച്ഛന്തോ അദ്ദസ. ഏതസ്സ കിരായസ്മതോ ഏകകസ്സ വിഹരതോ അഞ്ഞം വത്തം, ഭഗവതാ സദ്ധിം വിഹരതോ അഞ്ഞം. യദാ ഹി ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ ഏകാകിനോ വസന്തി, തദാ പാതോവ സേനാസനം സമ്മജ്ജിത്വാ സരീരപടിജഗ്ഗനം കത്വാ സമാപത്തിം അപ്പേത്വാ സന്നിസിന്നാ അത്തനോ ചിത്തരുചിയാ ഭിക്ഖാചാരം ഗച്ഛന്തി. ഭഗവതാ സദ്ധിം വിഹരന്താ പന ഥേരാ ഏവം ന കരോന്തി. തദാ ഹി ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ പഠമം ഭിക്ഖാചാരം ഗച്ഛതി. തസ്മിം ഗതേ ഥേരോ അത്തനോ സേനാസനാ നിക്ഖമിത്വാ - "ബഹൂനം വസനട്ഠാനേ നാമ സബ്ബേവ പാസാദികം കാതും സക്കോന്തി വാ, ന വാ സക്കോന്തീ"തി തത്ഥ തത്ഥ ഗന്ത്വാ അസമ്മട്ഠം ഠാനം സമ്മജ്ജതി. സചേ കചവരോ അഛഡ്ഡിതോ ഹോതി, തം ഛഡ്ഡേതി. പാനീയട്ഠപേതബ്ബട്ഠാനമ്ഹി പാനീയകൂടേ അസതി പാനീയഘടം ഠപേതി. ഗിലാനാനം സന്തികം ഗന്ത്വാ, "ആവുസോ, തുമ്ഹാകം കിം ആഹരാമി, കിം വോ ഇച്ഛിതബ്ബ"ന്തി? പുച്ഛതി. അവസ്സികദഹരാനം സന്തികം ഗന്ത്വാ - "അഭിരമഥ, ആവുസോ, മാ ഉക്കണ്ഠിത്ഥ, പടിപത്തിസാരകം ബുദ്ധസാസന"ന്തി ഓവദതി. ഏവം കത്വാ സബ്ബപച്ഛാ ഭിക്ഖാചാരം ഗച്ഛതി. യഥാ ഹി ചക്കവത്തി കുഹിഞ്ചി ഗന്തുകാമോ സേനായ പരിവാരിതോ പഠമം

നിക്ഖമതി, പരിണായകരതനം സേനങ്ഗാനി സംവിധായ പച്ഛാ നിക്ഖമതി, ഏവം സദ്ധമ്മചക്കവത്തി ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവാരോ പഠമം നിക്ഖമതി, തസ്സ ഭഗവതോ പരിണായകരതനഭൂതോ ധമ്മസേനാപതി ഇമം കിച്ചം കത്വാ സബ്ബപച്ഛാ നിക്ഖമതി. സോ ഏവം നിക്ഖന്തോ തസ്മിം ദിവസേ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ നിസിന്നം രാഹുലഭദ്ദം അദ്ദസ. തേന വുത്തം ''പച്ഛാ ഗച്ഛന്തോ അദ്ദസാ''തി.

അഥ കസ്മാ ആനാപാനസ്സതിയം നിയോജേസി? നിസജ്ജാനുച്ഛവികത്താ. ഥേരോ കിര ''ഏതസ്സ ഭഗവതാ രൂപകമ്മട്ഠാനം കഥിത''ന്തി അനാവജ്ജിത്വാവ യേനാകാരേന അയം അചലോ അനോബദ്ധോ ഹുത്വാ നിസിന്നോ, ഇദമസ്സ ഏതിസ്സാ നിസജ്ജായ കമ്മട്ഠാനം അനുച്ഛവികന്തി ചിന്തേത്വാ ഏവമാഹ. തത്ഥ **ആനാപാനസ്സതി**ന്തി അസ്സാസപസ്സാസേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ തത്ഥ ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം ഗണ്ഹാഹീതി ദസ്സേതി.

മഹപ്ഫലാ ഹോതീതി കീവമഹപ്ഫലാ ഹോതി? ഇധ ഭിക്ഖു ആനാപാനസ്സതിം അനുയുത്തോ ഏകാസനേ നിസിന്നോവ സബ്ബാസവേ ഖേപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി, തഥാ അസക്കോന്തോ മരണകാലേ സമസീസീ ഹോതി, തഥാ അസക്കോന്തോ ദേവലോകേ നിബ്ബത്തിത്വാ ധമ്മകഥികദേവപുത്തസ്സ ധമ്മം സുത്വാ അരഹത്തം പാപുണാതി, തതോ വിരദ്ധോ അനുപ്പന്നേ ബുദ്ധുപ്പാദേ പച്ചേകബോധിം സച്ഛികരോതി, തം അസച്ഛികരോന്തോ ബുദ്ധാനം സമ്മുഖീഭാവേ ബാഹിയത്ഥേരാദയോ വിയ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞോ ഹോതി, ഏവം മഹപ്ഫലാ. **മഹാനിസംസാ**തി തസ്സേവ വേവചനം. വുത്തമ്പി ചേതം -

> ''ആനാപാനസ്സതീ യസ്സ, പരിപുണ്ണാ സുഭാവിതാ;
> അനുപുബ്ബം പരിചിതാ, യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിതാ;
> സോമം ലോകം പഭാസേതി, അബ്ഭാ മുത്തോവ ചന്ദിമാ''തി. (ഥേരഗാം ൭൮൪; പടിം മം ൧.൧൬൦) -

ഇമം മഹപ്ഫലതം സമ്പസ്സമാനോ ഥേരോ സദ്ധിവിഹാരികം തത്ഥ നിയോജേതി.

ഇതി ഭഗവാ രൂപകമ്മട്ഠാനം, ഥേരോ ആനാപാനസ്സതിന്തി ഉഭോപി കമ്മട്ഠാനം ആചിക്ഖിത്വാ ഗതാ, രാഹുലഭദ്ദോ വിഹാരേയേവ ഓഹീനോ. ഭഗവാ തസ്സ ഓഹീനഭാവം ജാനന്തോപി നേവ അത്തനാ ഖാദനീയം ഭോജനീയം ഗഹേത്വാ അഗമാസി, ന ആനന്ദത്ഥേരസ്സ ഹത്ഥേ പേസേസി, ന പസേനദിമഹാരാജഅനാഥപിണ്ഡികാദീനം സഞ്ഞം അദാസി. സഞ്ഞാമത്തകഞ്ഹി ലഭിത്വാ തേ കാജഭത്തം അഭിഹരേയ്യും. യഥാ ച ഭഗവാ, ഏവം സാരിപുത്തത്ഥേരോപി ന കിഞ്ചി അകാസി. രാഹുലത്ഥേരോ നിരാഹാരോ ഛിന്നഭത്തോ അഹോസി. തസ്സ പനായസ്മതോ - ''ഭഗവാ മം വിഹാരേ ഓഹീനം ജാനന്തോപി അത്തനാ ലദ്ധപിണ്ഡപാതം നാപി സയം ഗഹേത്വാ ആഗതോ, ന അഞ്ഞസ്സ ഹത്ഥേ പഹിണി , ന മനുസ്സാനം സഞ്ഞം അദാസി, ഉപജ്ഝായോപി മേ ഓഹീനഭാവം ജാനന്തോ തഥേവ ന കിഞ്ചി അകാസീ''തി ചിത്തമ്പി ന ഉപ്പന്നം, കുതോ തപ്പച്ചയാ ഓമാനം വാ അതിമാനം വാ ജനേസ്സതി. ഭഗവതോ പന ആചിക്ഖിതകമ്മട്ഠാനമേവ പുരേഭത്തമ്പി

പച്ഛാഭത്തമ്പി - "ഇതിപി രൂപം അനിച്ചം, ഇതിപി ദുക്ഖം, ഇതിപി അസുഭം, ഇതിപി അനത്താ"തി അഗ്ഗിം അഭിമത്ഥേന്തോ വിയ നിരന്തരം മനസികത്വാ സായന്ഹസമയേ ചിന്തേസി - "അഹം ഉപജ്ഝായേന ആനാപാനസ്സതിം ഭാവേഹീതി വുത്തോ , തസ്സ വചനം ന കരിസ്സാമി.
ആചരിയുപജ്ഝായാനഞ്ഹി വചനം അകരോന്തോ ദുബ്ബചോ നാമ ഹോതി. 'ദുബ്ബചോ രാഹുലോ, ഉപജ്ഝായസ്സപി വചനം ന കരോതീ'തി ച ഗരഹുപ്പത്തിതോ കക്ഖളതരാ പീളാ നാമ നത്ഥീ"തി ഭാവനാവിധാനം പുച്ഛിതുകാമോ ഭഗവതോ സന്തികം അഗമാസി. തം ദസ്സേതും **അഥ ഖോ ആയസ്മാ രാഹുലോ**തിആദി വുത്തം.

൧൧൮. തത്ഥ **പടിസല്ലാനാ**തി ഏകീഭാവതോ. **യംകിഞ്ചി രാഹുലാ**തി കസ്മാ? ഭഗവാ ആനാപാനസ്സതിം പുട്ഠോ രൂപകമ്മട്ഠാനം കഥേതീതി. രൂപേ ഛന്ദരാഗപ്പഹാനത്ഥം. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "രാഹുലസ്സ അത്തഭാവം നിസ്സായ ഛന്ദരാഗോ ഉപ്പന്നോ, ഹേട്ഠാ ചസ്സ സങ്ഖേപേന രൂപകമ്മട്ഠാനം കഥിതം. ഇദാനിസ്സാപി ദ്വിചത്താലീസായ ആകാരേഹി അത്തഭാവം വിരാജേത്വാ വിസങ്ഖരിത്വാ തംനിസ്സിതം ഛന്ദരാഗം അനുപ്പത്തിധമ്മതം ആപാദേസ്സാമീ"തി. അഥ ആകാസധാതും കസ്മാ വിത്ഥാരേസീതി? ഉപാദാരൂപദസ്സനത്ഥം. ഹേട്ഠാ ഹി ചത്താരി മഹാഭൂതാനേവ കഥിതാനി, ന ഉപാദാരൂപം. തസ്മാ ഇമിനാ മുഖേന തം ദസ്സേതും ആകാസധാതും വിത്ഥാരേസി. അപിച അജ്ഝത്തികേന ആകാസേന പരിച്ഛിന്നരൂപമ്പി പാകടം ഹോതി.

> ആകാസേന പരിച്ഛിന്നം, രൂപം യാതി വിഭൂതതം;
> തസ്സേവം ആവിഭാവത്ഥം, തം പകാസേസി നായകോ.

ഏത്ഥ പന പുരിമാസു താവ ചതൂസു ധാതൂസു യം വത്തബ്ബം, തം മഹാഹത്ഥിപദോപമേ വുത്തമേവ.

൧൧൯. ആകാസധാതുയം **ആകാസഗത**ന്തി ആകാസഭാവം ഗതം. **ഉപാദിന്ന**ന്തിആദിന്നം ഗഹിതം പരാമട്ഠം, സരീരട്ഠകന്തി അത്ഥോ. **കണ്ണച്ഛിദ്ദ**ന്തി മംസലോഹിതാദീഹി അസമ്ഫുട്ഠകണ്ണവിവരം. നാസച്ഛിദ്ദാദീസുപി ഏസേവ നയോ. **യേന ചാ**തി യേന ഛിദ്ദേന. **അജ്ഝോഹരതീ**തി അന്തോ പവേസേതി, ജിവ്ഹാബന്ധനതോ ഹി യാവ ഉദരപടലാ മനുസ്സാനം വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലം ഛിദ്ദട്ഠാനം ഹോതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **യത്ഥ ചാ**തി യസ്മിം ഓകാസേ. **സന്തിട്ഠതീ**തി പതിട്ഠാതി. മനുസ്സാനഞ്ഹി മഹന്തം പടപരിസ്സാവനമത്തഞ്ച ഉദരപടലം നാമ ഹോതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **അധോഭാഗം നിക്ഖമതീ**തി യേന ഹേട്ഠാ നിക്ഖമതി. ദ്വത്തിംസഹത്ഥമത്തം ഏകവീസതിയാ ഠാനേസു വങ്കം അന്തം നാമ ഹോതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **യം വാ പനഞ്ഞമ്പീ**തി ഇമിനാ സുഖുമസുഖുമം ചമ്മമംസാദിഅന്തരഗതഞ്ചേവ ലോമകൂപഭാവേന ച ഠിതം ആകാസം ദസ്സേതി. സേസമേത്ഥാപി പഥവീധാതുആദീസു വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

൧൨൦. ഇദാനിസ്സ താദിഭാവലക്ഖണം ആചിക്ഖന്തോ **പഥവീസമ**ന്തിആദിമാഹ. ഇട്ഠാനിട്ഠേസു ഹി അരജ്ജന്തോ അദുസ്സന്തോ താദീ നാമ ഹോതി. **മനാപാമനാപാ**തി ഏത്ഥ അട്ഠ ലോഭസഹഗതചിത്തസമ്പയുത്താ മനാപാ നാമ, ദ്വേ ദോമനസ്സചിത്തസമ്പയുത്താ അമനാപാ നാമ. **ചിത്തം ന**

പരിയാദായ ഠസ്സന്തീതി ഏതേ ഫസ്സാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ തവ ചിത്തം അന്തോമുട്ഠിഗതം കരോന്തോ വിയ പരിയാദായ ഗഹേത്വാ ഠാതും ന സക്ഖിസ്സന്തി “അഹം സോഭാമി, മയ്ഹം വണ്ണായതനം പസന്ന”ന്തി പുന അത്തഭാവം നിസ്സായ ഛന്ദരാഗോ നുപ്പജ്ജിസ്സതി. **ഗൂഥഗത**ന്തിആദീസു ഗൂഥമേവ ഗൂഥഗതം. ഏവം സബ്ബത്ഥ.

ന കത്ഥചി പതിട്ഠിതോതി പഥവീപബ്ബതരുക്ഖാദീസു ഏകസ്മിമ്പി ന പതിട്ഠിതോ, യദി ഹി പഥവിയം പതിട്ഠിതോ ഭവേയ്യ, പഥവിയാ ഭിജ്ജമാനായ സഹേവ ഭിജ്ജേയ്യ, പബ്ബതേ പതമാനേ സഹേവ പതേയ്യ, രുക്ഖേ ഛിജ്ജമാനേ സഹേവ ഛിജ്ജേയ്യ.

൧൨൦. **മേത്തം രാഹുലാ**തി കസ്മാ ആരഭി? താദിഭാവസ്സ കാരണദസ്സനത്ഥം. ഹേട്ഠാ ഹി താദിഭാവലക്ഖണം ദസ്സിതം, ന ച സക്കാ അഹം താദീ ഹോമീതി അകാരണാ ഭവിതും, നപി “അഹം ഉച്ചാകുലപ്പസുതോ ബഹുസ്സുതോ ലാഭീ, മം രാജരാജമഹാമത്താദയോ ഭജന്തി, അഹം താദീ ഹോമീ”തി ഇമേഹി കാരണേഹി കോചി താദീ നാമ ഹോതി, മേത്താദിഭാവനായ പന ഹോതീതി താദിഭാവസ്സ കാരണദസ്സനത്ഥം ഇമം ദേസനം ആരഭി.

തത്ഥ **ഭാവയതോ**തി ഉപചാരം വാ അപ്പനം വാ പാപേന്തസ്സ. **യോ ബ്യാപാദോ**തി യോ സത്തേ കോപോ, സോ പഹീയിസ്സതി. **വിഹേസാ**തി പാണിആദീഹി സത്താനം വിഹിംസനം. **അരതീ**തി പന്തസേനാസനേസു ചേവ അധികുസലധമ്മേസു ച ഉക്കണ്ഠിതതാ. **പടിഘോ**തി യത്ഥ കത്ഥചി സത്തേസു സങ്ഖാരേസു ച പടിഹഞ്ഞനകിലേസോ. **അസുഭ**ന്തി ഉദ്ധുമാതകാദീസു ഉപചാരപ്പനം. ഉദ്ധുമാതകാദീസു അസുഭഭാവനാ ച നാമേസാ വിത്ഥാരതോ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** കഥിതാവ. **രാഗോ**തി പഞ്ചകാമഗുണികരാഗോ. **അനിച്ചസഞ്ഞ**ന്തി അനിച്ചാനുപസ്സനായ സഹജാതസഞ്ഞം. വിപസ്സനാ ഏവ വാ ഏസാ അസഞ്ഞാപി സഞ്ഞാസീസേന സഞ്ഞാതി വുത്താ. **അസ്മിമാനോ**തി രൂപാദീസു അസ്മീതി മാനോ.

൧൨൧. ഇദാനി ഥേരേന പുച്ഛിതം പഞ്ഹം വിത്ഥാരേന്തോ **ആനാപാനസ്സതി**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ ഇദം കമ്മട്ഠാനഞ്ച കമ്മട്ഠാനഭാവനാ ച പാളിഅത്ഥോ ച സദ്ധിം ആനിസംസകഥായ സബ്ബോ സബ്ബാകാരേന **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** അനുസ്സതിനിദ്ദേസേ വിത്ഥാരിതോയേവ. ഇമം ദേസനം ഭഗവാ നേയ്യപുഗ്ഗലവസേനേവ പരിനിട്ഠാപേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

മാഹാരാഹുലോവാദസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. ചൂളമാലുക്യസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൨. **ഏവം മേ സുത**ന്തി മാലുക്യസുത്തം. തത്ഥ **മാലുക്യപുത്തസ്സാ**തി ഏവംനാമകസ്സ ഥേരസ്സ. **ഠപിതാനി പടിക്ഖിത്താനീ**തി ദിട്ഠിഗതാനി നാമ ന ബ്യാകാതബ്ബാനീതി ഏവം ഠപിതാനി ചേവ പടിക്ഖിത്താനി ച. **തഥാഗതോ**തി

സന്തോ. **തം മേ ന രുച്ചതീ**തി തം അബ്യാകരണം മയ്ഹം ന രുച്ചതി. **സിക്ഖം പച്ചക്ഖായാ**തി സിക്ഖം പടിക്ഖിപിത്വാ.

൧൨൫. **കോ സന്തോ കം പച്ചാചിക്ഖസീ**തി യാചകോ വാ ഹി യാചിതകം പച്ചാചിക്ഖേയ്യ, യാചിതകോ വാ യാചകം. ത്വം നേവ യാചകോ ന യാചിതകോ, സോ ദാനി ത്വം കോ സന്തോ കം പച്ചാചിക്ഖസീതി അത്ഥോ.

൧൨൬. **വിദ്ധോ അസ്സാ**തി പരസേനായ ഠിതേന വിദ്ധോ ഭവേയ്യ. **ഗാള്ഹപലേപനേനാ**തി ബഹലലേപനേന. **ഭിസക്ക**ന്തി വേജ്ജം. **സല്ലകത്ത**ന്തി സല്ലകന്തനം സല്ലകന്തിയസുത്തവാചകം. **അക്കസ്സാ**തി അക്കവാകേ ഗഹേത്വാ ജിയം കരോന്തി. തേന വുത്തം ''അക്കസ്സാ''തി. **സണ്ഹസ്സാ**തി വേണുവിലീവസ്സ. മരുവാഖീരപണ്ണിനമ്പി വാകേഹിയേവ കരോന്തി. തേന വുത്തം **യദി വാ മരുവായ യദി വാ ഖീരപണ്ണിനോ**തി. **ഗച്ഛ**ന്തി പബ്ബതഗച്ഛനദീഗച്ഛാദീസു ജാതം. **രോപിമ**ന്തി രോപേത്വാ വഡ്ഢിതം സരവനതോ സരം ഗഹേത്വാ കതം. **സിഥിലഹനുനോ**തി ഏവംനാമകസ്സ പക്ഖിനോ. **ഭേരവസ്സാ**തി കാളസീഹസ്സ. **സേമ്ഹാരസ്സാ**തി മക്കടസ്സ. **ഏവം നോ**തി ഏതായ ദിട്ഠിയാ സതി ന ഹോതീതി അത്ഥോ.

൧൨൭. **അത്ഥേവ ജാതീ**തി ഏതായ ദിട്ഠിയാ സതി ബ്രഹ്മചരിയവാസോവ നത്ഥി, ജാതി പന അത്ഥിയേവ. തഥാ ജരാമരണാദീനീതി ദസ്സേതി. **യേസാഹ**ന്തി യേസം അഹം. **നിഘാത**ന്തി ഉപഘാതം വിനാസം. മമ സാവകാ ഹി ഏതേസു നിബ്ബിന്നാ ഇധേവ നിബ്ബാനം പാപുണന്തീതി അധിപ്പായോ.

൧൨൮. **തസ്മാതിഹാ**തി യസ്മാ അബ്യാകതമേതം, ചതുസച്ചമേവ മയാ ബ്യാകതം, തസ്മാതി അത്ഥോ. **ന ഹേതം മാലുക്യപുത്ത അത്ഥസംഹിത**ന്തി ഏതം ദിട്ഠിഗതം വാ ഏതം ബ്യാകരണം വാ കാരണനിസ്സിതം ന ഹോതി. **ന ആദിബ്രഹ്മചരിയക**ന്തി ബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദിമത്തമ്പി പുബ്ബഭാഗസീലമത്തമ്പി ന ഹോതി. **ന നിബ്ബിദായാ**തിആദീസു വട്ടേ നിബ്ബിന്ദനത്ഥായ വാ വിരജ്ജനത്ഥായ വാ വട്ടനിരോധായ വാ രാഗാദിവൂപസമനത്ഥായ വാ അഭിഞ്ഞേയ്യേ ധമ്മേ അഭിജാനനത്ഥായ വാ ചതുമഗ്ഗസങ്ഖാതസമ്ബോധത്ഥായ വാ അസങ്ഖതനിബ്ബാനസച്ഛികിരിയത്ഥായ വാ ന ഹോതി. **ഏതം ഹീ**തി ഏതം ചതുസച്ചബ്യാകരണം. **ആദിബ്രഹ്മചരിയക**ന്തി ബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദിഭൂതം പുബ്ബപദട്ഠാനം. സേസം വുത്തപടിവിപക്ഖനയേന വേദിതബ്ബം. ഇമമ്പി ദേസനം ഭഗവാ നേയ്യപുഗ്ഗലവസേന നിട്ഠാപേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ചൂളമാലുക്യസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

४. മഹാമാലുക്യസുത്തവണ്ണനാ

൧൨൯. **ഏവം മേ സുത**ന്തി മഹാമാലുക്യസുത്തം. തത്ഥ **ഓരമ്ഭാഗിയാനീ**തി ഹേട്ഠാ കോട്ഠാസികാനി കാമഭവേ നിബ്ബത്തിസംവത്തനികാനി. **സംയോജനാനീ**തി ബന്ധനാനി. **കസ്സ ഖോ നാമാ**തി കസ്സ ദേവസ്സ വാ മനുസ്സസ്സ വാ ദേസിതാനി ധാരേസി, കിം ത്വമേവേകോ അസ്സോസി, ന അഞ്ഞോ

കോചീതി? **അനുസേതീ**തി അപ്പഹീനതായ അനുസേതി. അനുസയമാനോ സംയോജനം നാമ ഹോതി.

ഏത്ഥ ച ഭഗവതാ സംയോജനം പുച്ഛിതം, ഥേരേനപി സംയോജനമേവ ബ്യാകതം. ഏവം സന്തേപി തസ്സ വാദേ ഭഗവതാ ദോസോ ആരോപിതോ. സോ കസ്മാതി ചേ? ഥേരസ്സ തഥാലദ്ധികത്താ. അയഞ്ഹി തസ്സ ലദ്ധി "സമുദാചാരക്ഖണേയേവ കിലേസേഹി സംയുത്തോ നാമ ഹോതി, ഇതരസ്മിം ഖണേ അസംയുത്തോ"തി. തേനസ്സ ഭഗവതാ ദോസോ ആരോപിതോ. അഥായസ്മാ ആനന്ദോ ചിന്തേസി - "ഭഗവതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ധമ്മം ദേസേസ്സാമീതി അത്തനോ ധമ്മതായേവ അയം ധമ്മദേസനാ ആരദ്ധാ, സാ ഇമിനാ അപണ്ഡിതേന ഭിക്ഖുനാ വിസംവാദിതാ. ഹന്ദാഹം ഭഗവന്തം യാചിത്വാ ഭിക്ഖൂനം ധമ്മം ദേസേസ്സാമീ"തി. സോ ഏവമകാസി. തം ദസ്സേതും "ഏവം വുത്തേ ആയസ്മാ ആനന്ദോ"തിആദി വുത്തം.

തത്ഥ **സക്കായദിട്ഠിപരിയുട്ഠിതേനാ**തി സക്കായദിട്ഠിയാ ഗഹിതേന അഭിഭൂതേന. **സക്കായദിട്ഠിപരേതേനാ**തി സക്കായദിട്ഠിയാ അനുഗതേന. **നിസ്സരണ**ന്തി ദിട്ഠിനിസ്സരണം നാമ നിബ്ബാനം, തം യഥാഭൂതം നപ്പജാനാതി. **അപ്പടിവിനീതാ**തി അവിനോദിതാ അനീഹടാ. **ഓരമ്ഭാഗിയം സംയോജന**ന്തി ഹേട്ഠാഭാഗിയസംയോജനം നാമ ഹോതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. സുക്കപക്ഖോ ഉത്താനത്ഥോയേവ. "സാനുസയാ പഹീയതീ"തി വചനതോ പനേത്ഥ ഏകച്ചേ "അഞ്ഞം സംയോജനം അഞ്ഞോ അനുസയോ"തി വദന്തി. "യഥാ ഹി സബ്യഞ്ജനം ഭത്ത"ന്തി വുത്തേ ഭത്തതോ അഞ്ഞം ബ്യഞ്ജനം ഹോതി, ഏവം "സാനുസയാ"തി വചനതോ പരിയുട്ഠാനസക്കായദിട്ഠിതോ അഞ്ഞേന അനുസയേന ഭവിതബ്ബന്തി തേസം ലദ്ധി. തേ "സസീസം പാരുപിത്വാ"തിആദീഹി പടിക്ഖിപിതബ്ബാ. ന ഹി സീസതോ അഞ്ഞോ പുരിസോ അത്ഥി. അഥാപി സിയാ - "യദി തദേവ സംയോജനം സോ അനുസയോ, ഏവം സന്തേ ഭഗവതാ ഥേരസ്സ തരുണൂപമോ ഉപാരമ്ഭോ ദുആരോപിതോ ഹോതീ"തി. ന ദുആരോപിതോ, കസ്മാ? ഏവംലദ്ധികത്താതി വിത്ഥാരിതമേതം. തസ്മാ സോയേവ കിലേസോ ബന്ധനട്ഠേന സംയോജനം, അപ്പഹീനട്ഠേന അനുസയോതി ഇമമത്ഥം സന്ധായ ഭഗവതാ "സാനുസയാ പഹീയതീ"തി ഏവം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

൧൩൨. **തചം ഛേത്വാ**തിആദീസു ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - തചച്ഛേദോ വിയ ഹി സമാപത്തി ദട്ഠബ്ബാ, ഫേഗ്ഗുച്ഛേദോ വിയ വിപസ്സനാ, സാരച്ഛേദോ വിയ മഗ്ഗോ. പടിപദാ പന ലോകിയലോകുത്തരമിസ്സകാവ വട്ടതി. **ഏവമേതേ ദട്ഠബ്ബാ**തി ഏവരൂപാ പുഗ്ഗലാ ഏവം ദട്ഠബ്ബാ.

൧൩൩. **ഉപധിവിവേകാ**തി ഉപധിവിവേകേന. ഇമിനാ പഞ്ചകാമഗുണവിവേകോ കഥിതോ. **അകുസലാനം ധമ്മാനം പഹാനാ**തി ഇമിനാ നീവരണപ്പഹാനം കഥിതം. **കായദുട്ഠുല്ലാനം പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ**തി ഇമിനാ കായാലസിയപടിപ്പസ്സദ്ധി കഥിതാ. **വിവിച്ചേവ കാമേഹീ**തി ഉപധിവിവേകേന കാമേഹി വിനാ ഹുത്വാ. **വിവിച്ച അകുസലേഹീ**തി അകുസലാനം ധമ്മാനം പഹാനേന കായദുട്ഠുല്ലാനം പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ ച അകുസലേഹി വിനാ ഹുത്വാ. **യദേവ തത്ഥ ഹോതീ**തി യം തത്ഥ അന്തോസമാപത്തിക്ഖണേയേവ സമാപത്തിസമുട്ഠിതഞ്ച രൂപാദിധമ്മജാതം ഹോതി. **തേ ധമ്മേ**തി തേ രൂപഗതന്തിആദിനാ നയേന വുത്തേ രൂപാദയോ ധമ്മേ. **അനിച്ചതോ**തി ന

നിച്ചതോ. **ദുക്ഖതോ**തി ന സുഖതോ. **രോഗതോ**തിആദീസു ആബാധട്ഠേന രോഗതോ, അന്തോദോസട്ഠേന **ഗണ്ഡതോ,** അനുപവിദ്ധട്ഠേന ദുക്ഖജനനട്ഠേന ച **സല്ലതോ,** ദുക്ഖട്ഠേന **അഘതോ,** രോഗട്ഠേന **ആബാധതോ,** അസകട്ഠേന **പരതോ,** പലുജ്ജനട്ഠേന **പലോകതോ,** നിസ്സത്തട്ഠേന **സുഞ്ഞതോ,** ന അത്തട്ഠേന **അനത്തതോ.** തത്ഥ അനിച്ചതോ, പലോകതോതി ദ്വീഹി പദേഹി അനിച്ചലക്ഖണം കഥിതം, ദുക്ഖതോതിആദീഹി ഛഹി ദുക്ഖലക്ഖണം, പരതോ സുഞ്ഞതോ അനത്തതോതി തീഹി അനത്തലക്ഖണം.

സോ തേഹി ധമ്മേഹീതി സോ തേഹി ഏവം തിലക്ഖണം ആരോപേത്വാ ദിട്ഠേഹി അന്തോസമാപത്തിയം പഞ്ചക്ഖന്ധധമ്മേഹി. **ചിത്തം പടിവാപേതീ**തി ചിത്തം പടിസംഹരതി മോചേതി അപനേതി. **ഉപസംഹരതീ**തി വിപസ്സനാചിത്തം താവ സവനവസേന ഥുതിവസേന പരിയത്തിവസേന പഞ്ഞത്തിവസേന ച ഏതം സന്തം നിബ്ബാനന്തി ഏവം അസങ്ഖതായ അമതായ ധാതുയാ ഉപസംഹരതി. മഗ്ഗചിത്തം നിബ്ബാനം ആരമ്മണകരണവസേനേവ ഏതം സന്തമേതം പണീതന്തി ന ഏവം വദതി, ഇമിനാ പന ആകാരേന തം പടിവിജ്ഝന്തോ തത്ഥ ചിത്തം ഉപസംഹരതീതി അത്ഥോ. **സോ തത്ഥ ഠിതോ**തി തായ തിലക്ഖണാരമ്മണായ വിപസ്സനായ ഠിതോ. **ആസവാനം ഖയം പാപുണാതീ**തി അനുക്കമേന ചത്താരോ മഗ്ഗേ ഭാവേത്വാ പാപുണാതി . **തേനേവ ധമ്മരാഗേനാ**തി സമഥവിപസ്സനാധമ്മേ ഛന്ദരാഗേന. സമഥവിപസ്സനാസു ഹി സബ്ബസോ ഛന്ദരാഗം പരിയാദാതും സക്കോന്തോ അരഹത്തം പാപുണാതി, അസക്കോന്തോ അനാഗാമീ ഹോതി.

യദേവ തത്ഥ ഹോതി വേദനാഗതന്തി ഇധ പന രൂപം ന ഗഹിതം. കസ്മാ? സമതിക്കന്തത്താ. അയഞ്ഹി ഹേട്ഠാ രൂപാവചരജ്ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ രൂപം അതിക്കമിത്വാ അരൂപാവചരസമാപത്തിം സമാപന്നോതി സമഥവസേനപിനേന രൂപം അതിക്കന്തം, ഹേട്ഠാ രൂപം സമ്മദേവ സമ്മസിത്വാ തം അതിക്കമ്മ ഇദാനി അരൂപം സമ്മസതീതി വിപസ്സനാവസേനപിനേന രൂപം അതിക്കന്തം. അരൂപേ പന സബ്ബസോപി രൂപം നത്ഥീതി തം സന്ധായപി ഇധ രൂപം ന ഗഹിതം.

അഥ കിഞ്ചരഹീതി കിം പുച്ഛാമീതി പുച്ഛതി? സമഥവസേന ഗച്ഛതോ ചിത്തേകഗ്ഗതാ ധുരം ഹോതി, സോ ചേതോവിമുത്തോ നാമ. വിപസ്സനാവസേന ഗച്ഛതോ പഞ്ഞാ ധുരം ഹോതി, സോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ നാമാതി ഏത്ഥ ഥേരസ്സ കങ്ഖാ നത്ഥി. അയം സഭാവധമ്മോയേവ, സമഥവസേനേവ പന ഗച്ഛന്തേസു ഏകോ ചേതോവിമുത്തോ നാമ ഹോതി, ഏകോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ. വിപസ്സനാവസേന ഗച്ഛന്തേസുപി ഏകോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ നാമ ഹോതി, ഏകോ ചേതോവിമുത്തോതി ഏത്ഥ കിം കാരണന്തി പുച്ഛതി.

ഇന്ദ്രിയവേമത്തതം വദാമീതി ഇന്ദ്രിയനാനത്തതം വദാമി. ഇദം വുത്തം ഹോതി, ന ത്വം, ആനന്ദ, ദസ പാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതം പടിവിജ്ഝി, തേന തേ ഏതം അപാകടം. അഹം പന പടിവിജ്ഝിം, തേന മേ ഏതം പാകടം. ഏത്ഥ ഹി ഇന്ദ്രിയനാനത്തതാ കാരണം. സമഥവസേനേവ ഹി ഗച്ഛന്തേസു ഏകസ്സ ഭിക്ഖുനോ ചിത്തേകഗ്ഗതാ ധുരം ഹോതി, സോ ചേതോവിമുത്തോ നാമ ഹോതി. ഏകസ്സ പഞ്ഞാ ധുരം ഹോതി, സോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ നാമ ഹോതി. വിപസ്സനാവസേനേവ ച ഗച്ഛന്തേസു ഏകസ്സ പഞ്ഞാ ധുരം ഹോതി, സോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ നാമ ഹോതി. ഏകസ്സ

ചിത്തേകഗ്ഗതാ ധുരം ഹോതി, സോ ചേതോവിമുത്തോ നാമ ഹോതി. ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ സമഥവിപസ്സനാധുരേന അരഹത്തം പത്താ. തേസു ധമ്മസേനാപതി പഞ്ഞാവിമുത്തോ ജാതോ, മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ ചേതോവിമുത്തോ. ഇതി ഇന്ദ്രിയവേമത്തമേത്ഥ കാരണന്തി വേദിതബ്ബം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

മഹാമാലുക്യസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ഭദ്ദാലിസുത്തവണ്ണനാ

൱൩൪. ഏവം മേ സുതന്തി ഭദ്ദാലിസുത്തം. തത്ഥ **ഏകാസനഭോജന**ന്തി ഏകസ്മിം പുരേഭത്തേ അസനഭോജനം, ഭുഞ്ജിതബ്ബഭത്തന്തി അത്ഥോ. **അപ്പാബാധത**ന്തിആദീനി കകചോപമേ വിത്ഥാരിതാനി. **ന ഉസ്സഹാമീ**തി ന സക്കോമി. **സിയാ കുക്കുച്ചം സിയാ വിപ്പടിസാരോ**തി ഏവം ഭുഞ്ജന്തോ യാവജീവം ബ്രഹ്മചരിയം ചരിതും സക്ഖിസ്സാമി നു ഖോ, ന നു ഖോതി ഇതി മേ വിപ്പടിസാരകുക്കുച്ചം ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. **ഏകദേസം ഭുഞ്ജിത്വാ**തി പോരാണകത്ഥേരാ കിര പത്തേ ഭത്തം പക്ഖിപിത്വാ സപ്പിമ്ഹി ദിന്നേ സപ്പിനാ ഉണ്ഹമേവ ഥോകം ഭുഞ്ജിത്വാ ഹത്ഥേ ധോവിത്വാ അവസേസം ബഹി നീഹരിത്വാ ഛായൂദകഫാസുകേ ഠാനേ നിസീദിത്വാ ഭുഞ്ജന്തി. ഏതം സന്ധായ സത്ഥാ ആഹ. ഭദ്ദാലി, പന ചിന്തേസി - "സചേ സകിം പത്തം പൂരേത്വാ ദിന്നം ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ പുന പത്തം ധോവിത്വാ ഓദനസ്സ പൂരേത്വാ ലദ്ധം ബഹി നീഹരിത്വാ ഛായൂദകഫാസുകേ ഠാനേ ഭുഞ്ജേയ്യ, ഇതി ഏവം വട്ടേയ്യ, ഇതരഥാ കോ സക്കോതീ"തി. തസ്മാ **ഏവമ്പി ഖോ അഹം, ഭന്തേ, ന ഉസ്സഹാമീ**തി ആഹ. അയം കിര അതീതേ അനന്തരായ ജാതിയാ കാകയോനിയം നിബ്ബത്തി. കാകാ ച നാമ മഹാഛാതകാ ഹോന്തി. തസ്മാ ഛാതകത്ഥേരോ നാമ അഹോസി. തസ്സ പന വിരവന്തസ്സേവ ഭഗവാ തം മദ്ദിത്വാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ - "യോ പന ഭിക്ഖു വികാലേ ഖാദനീയം വാ ഭോജനീയം വാ ഖാദേയ്യ വാ ഭുഞ്ജേയ്യ വാ പാചിത്തിയ"ന്തി (പാചി॰ ૨൪൮) സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസി. തേന വുത്തം **അഥ ഖോ ആയസ്മാ, ഭദ്ദാലി,...പേ॰... അനുസ്സാഹം പവേദേസീ**തി.

യഥാ തന്തി യഥാ അഞ്ഞോപി സിക്ഖായ ന പരിപൂരകാരീ ഏകവിഹാരേപി വസന്തോ സത്ഥു സമ്മുഖീഭാവം ന ദദേയ്യ, തഥേവ ന അദാസീതി അത്ഥോ. നേവ ഭഗവതോ ഉപട്ഠാനം അഗമാസി, ന ധമ്മദേസനട്ഠാനം ന വിതക്കമാളകം, ന ഏകം ഭിക്ഖാചാരമഗ്ഗം പടിപജ്ജി. യസ്മിം കുലേ ഭഗവാ നിസീദതി, തസ്സ ദ്വാരേപി ന അട്ഠാസി. സചസ്സ വസനട്ഠാനം ഭഗവാ ഗച്ഛതി, സോ പുരേതരമേവ ഞത്വാ അഞ്ഞത്ഥ ഗച്ഛതി. സദ്ധാപബ്ബജിതോ കിരേസ കുലപുത്തോ പരിസുദ്ധസീലോ. തേനസ്സ ന അഞ്ഞോ വിതക്കോ അഹോസി, - "മയാ നാമ ഉദരകാരണാ ഭഗവതോ സിക്ഖാപദപഞ്ഞാപനം പടിബാഹിതം, അനനുച്ഛവികം മേ കത"ന്തി അയമേവ വിതക്കോ അഹോസി. തസ്മാ ഏകവിഹാരേ വസന്തോപി ലജ്ജായ സത്ഥു സമ്മുഖീഭാവം നാദാസി.

൯൩൭. ചീവരകമ്മം കരോന്തീതി മനുസ്സാ ഭഗവതോ ചീവരസാടകം അദംസു, തം ഗഹേത്വാ ചീവരം കരോന്തി. **ഏതം ദോസക**ന്തി ഏതം ഓകാസമേതം അപരാധം, സത്ഥു സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തസ്സ പടിബാഹിതകാരണം സാധുകം മനസി കരോഹീതി അത്ഥോ. **ദുക്കരതര**ന്തി വസ്സഞ്ഹി വസിത്വാ ദിസാപക്കന്തേ ഭിക്ഖൂ കുഹിം വസിത്ഥാതി പുച്ഛന്തി, തേഹി ജേതവനേ വസിമ്ഹാതി വുത്തേ, "ആവുസോ, ഭഗവാ ഇമസ്മിം അന്തോവസ്സേ കതരം ജാതകം കഥേസി, കതരം സുത്തന്തം, കതരം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസീ"തി പുച്ഛിതാരോ ഹോന്തി. തതോ "വികാലഭോജനസിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസി, ഭദ്ദാലി, നാമ നം ഏകോ ഥേരോ പടിബാഹീ"തി വക്ഖന്തി. തം സുത്വാ ഭിക്ഖൂ - "ഭഗവതോപി നാമ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തസ്സ പടിബാഹിതം അയുത്തം അകാരണ"ന്തി വദന്തി. ഏവം തേ അയം ദോസോ മഹാജനന്തരേ പാകടോ ഹുത്വാ ദുപ്പടികാരതം ആപജ്ജിസ്സതീതി മഞ്ഞമാനാ ഏവമാഹംസു. അപിച അഞ്ഞേപി ഭിക്ഖൂ പവാരേത്വാ സത്ഥു സന്തികം ആഗമിസ്സന്തി. അഥ ത്വം "ഏഥാവുസോ, മമ സത്ഥാരം ഖമാപേന്തസ്സ സഹായാ ഹോഥാ"തി സങ്ഘം സന്നിപാതേസ്സസി. തത്ഥ ആഗന്തുകാ പുച്ഛിസ്സന്തി, "ആവുസോ, കിം ഇമിനാപി ഭിക്ഖുനാ കത"ന്തി. തതോ ഏതമത്ഥം സുത്വാ "ഭാരിയം കതം ഭിക്ഖുനാ, ദസബലം നാമ പടിബാഹിസ്സതീതി അയുത്തമേത"ന്തി വക്ഖന്തി. ഏവമ്പി തേ അയം അപരാധോ മഹാജനന്തരേ പാകടോ ഹുത്വാ ദുപ്പടികാരതം ആപജ്ജിസ്സതീതി മഞ്ഞമാനാപി ഏവമാഹംസു. അഥ വാ ഭഗവാ പവാരേത്വാ ചാരികം പക്കമിസ്സതി, അഥ ത്വം ഗതഗതട്ഠാനേ ഭഗവതോ ഖമാപനത്ഥായ സങ്ഘം സന്നിപാതേസ്സസി. തത്ര ദിസാവാസിനോ ഭിക്ഖൂ പുച്ഛിസ്സന്തി, "ആവുസോ, കിം ഇമിനാ ഭിക്ഖുനാ കത"ന്തി...പേ॰... ദുപ്പടികാരതം ആപജ്ജിസ്സതീതി മഞ്ഞമാനാപി ഏവമാഹംസു.

ഏതദവോചാതി അപ്പതിരൂപം മയാ കതം, ഭഗവാ പന മഹന്തേപി അഗുണേ അലഗ്ഗിത്വാ മയ്ഹം അച്ചയം പടിഗ്ഗണ്ഹിസ്സതീതി മഞ്ഞമാനോ ഏതം "അച്ചയോ മം, ഭന്തേ,"തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **അച്ചയോ**തി അപരാധോ. **മം അച്ചഗമാ**തി മം അതിക്കമ്മ അഭിഭവിത്വാ പവത്തോ. **പടിഗ്ഗണ്ഹാതൂ**തി ഖമതു. **ആയതിം സംവരായാ**തി അനാഗതേ സംവരണത്ഥായ, പുന ഏവരൂപസ്സ അപരാധസ്സ ദോസസ്സ ഖലിതസ്സ അകരണത്ഥായ. **തഗ്ഘാ**തി ഏകംസേന. **സമയോപി ഖോ തേ, ഭദ്ദാലീ**തി, ഭദ്ദാലി, തയാ പടിവിജ്ഝിതബ്ബയുത്തകം ഏകം കാരണം അത്ഥി, തമ്പി തേ ന പടിവിദ്ധം ന സല്ലക്ഖിതന്തി ദസ്സേതി.

൯൩൮. ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോതിആദീസു ധമ്മാനുസാരീ, സദ്ധാനുസാരീതി ദ്വേ ഏകചിത്തക്ഖണികാ മഗ്ഗസമങ്ഗിപുഗ്ഗലാ. ഏതേ പന സത്തപി അരിയപുഗ്ഗലേ ഭഗവതാപി ഏവം ആണാപേതും ന യുത്തം, ഭഗവതാ ആണത്തേ തേസമ്പി ഏവം കാതും ന യുത്തം. അട്ഠാനപരികപ്പവസേന പന അരിയപുഗ്ഗലാനം സുവചഭാവദസ്സനത്ഥം ഭദ്ദാലിത്ഥേരസ്സ ച ദുബ്ബചഭാവദസ്സനത്ഥമേതം വുത്തം.

അപി നു ത്വം തസ്മിം സമയേ ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോതി ദേസനം കസ്മാ ആരഭി? ഭദ്ദാലിസ്സ നിഗ്ഗഹണത്ഥം. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - ഭദ്ദാലി, ഇമേ സത്ത അരിയപുഗ്ഗലാ ലോകേ ദക്ഖിണേയ്യാ മമ സാസനേ സാമിനോ, മയി സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തേ പടിബാഹിതബ്ബയുത്തേ കാരണേ സതി ഏതേസം

പടിബാഹിതും യുത്തം. ത്വം പന മമ സാസനതോ ബാഹിരകോ, മയി സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേന്തേ തുയ്ഹം പടിബാഹിതും ന യുത്തന്തി.

രിത്തോ തുച്ഛോതി അന്തോ അരിയഗുണാനം അഭാവേന രിത്തകോ തുച്ഛകോ, ഇസ്സരവചനേ കിഞ്ചി ന ഹോതി. **യഥാധമ്മം പടികരോസീ**തി യഥാ ധമ്മോ ഠിതോ, തഥേവ കരോസി, ഖമാപേസീതി വുത്തം ഹോതി. **തം തേ മയം പടിഗ്ഗണ്ഹാമാ**തി തം തവ അപരാധം മയം ഖമാമ. **വുഡ്ഢി ഹേസാ, ഭദ്ദാലി, അരിയസ്സ വിനയേ**തി ഏസാ, ഭദ്ദാലി, അരിയസ്സ വിനയേ ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ വുഡ്ഢി നാമ. കതമാ? അച്ചയം അച്ചയതോ ദിസ്വാ യഥാധമ്മം പടികരിത്വാ ആയതിം സംവരാപജ്ജനാ. ദേസനം പന പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനം കരോന്തോ "യോ അച്ചയം അച്ചയതോ ദിസ്വാ യഥാധമ്മം പടികരോതി, ആയതിം സംവരം ആപജ്ജതീ"തി ആഹ.

൧൩൭. സത്ഥാപി ഉപവദതീതി "അസുകവിഹാരവാസീ അസുകസ്സ ഥേരസ്സ സദ്ധിവിഹാരികോ അസുകസ്സ അന്തേവാസികോ ഇത്ഥന്നാമോ നാമ ഭിക്ഖു ലോകുത്തരധമ്മം നിബ്ബത്തേതും അരഞ്ഞം പവിട്ഠോ"തി സുത്വാ - "കിം തസ്സ അരഞ്ഞവാസേന, യോ മയ്ഹം പന സാസനേ സിക്ഖായ അപരിപൂരകാരീ"തി ഏവം ഉപവദതി, സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ, അപിചേത്ഥ ദേവതാ ന കേവലം ഉപവദന്തി, ഭേരവാരമ്മണം ദസ്സേത്വാ പലായനാകാരമ്പി കരോന്തി. **അത്തനാപി അത്താന**ന്തി സീലം ആവജ്ജന്തസ്സ സംകിലിട്ഠട്ഠാനം പാകടം ഹോതി, ചിത്തം വിധാവതി, ന കമ്മട്ഠാനം അല്ലീയതി. സോ "കിം മാദിസസ്സ അരഞ്ഞവാസേനാ"തി വിപ്പടിസാരീ ഉട്ഠായ പക്കമതി. **അത്താപി അത്താനം ഉപവദിതോ**തി അത്തനാപി അത്താ ഉപവദിതോ, അയമേവ വാ പാഠോ. സുക്കപക്ഖോ വുത്തപച്ചനീകനയേന വേദിതബ്ബോ. **സോ വിവിച്ചേവ കാമേഹീ**തിആദി ഏവം സച്ഛികരോതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

൧൪൦. പസയ്ഹ പസയ്ഹ കാരണം കരോന്തീതി അപ്പമത്തകേപി ദോസേ നിഗ്ഗഹേത്വാ പുനപ്പുനം കാരേന്തി. **നോ തഥാ**തി മഹന്തേപി അപരാധേ യഥാ ഇതരം, ഏവം പസയ്ഹ ന കാരേന്തി. സോ കിര, "ആവുസോ, ഭദ്ദാലി, മാ ചിന്തയിത്ഥ, ഏവരൂപം നാമ ഹോതി, ഏഹി സത്ഥാരം ഖമാപേഹീ"തി ഭിക്ഖുസങ്ഘതോപി, കഞ്ചി ഭിക്ഖും പേസേത്വാ അത്തനോ സന്തികം പക്കോസാപേത്വാ, "ഭദ്ദാലി, മാ ചിന്തയിത്ഥ, ഏവരൂപം നാമ ഹോതീ"തി ഏവം സത്ഥുസന്തികാപി അനുഗ്ഗഹം പച്ചാസീസതി. തതോ "ഭിക്ഖുസങ്ഘേനാപി ന സമസ്സാസിതോ, സത്ഥാരാപീ"തി ചിന്തേത്വാ ഏവമാഹ.

അഥ ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘോപി സത്ഥാപി ഓവദിതബ്ബയുത്തമേവ ഓവദതി, ന ഇതരന്തി ദസ്സേതും **ഇധ, ഭദ്ദാലി, ഏകച്ചോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഞ്ഞേനാഞ്ഞ**ന്തിആദീനി അനുമാനസുത്തേ വിത്ഥാരിതാനി. **ന സമ്മാ വത്തതീ**തി സമ്മാ വത്തമ്പി ന വത്തതി. **ന ലോമം പാതേതീ**തി അനുലോമവത്തേ ന വത്തതി, വിലോമമേവ ഗണ്ഹാതി. **ന നിത്ഥാരം വത്തതീ**തി നിത്ഥാരണകവത്തമ്ഹി ന വത്തതി, ആപത്തിവുട്ഠാനത്ഥം തുരിതതുരിതോ ഛന്ദജാതോ ന ഹോതി. **തത്രാ**തി തസ്മിം തസ്സ ദുബ്ബചകരണേ. **അഭിണ്ഹാപത്തികോ**തി നിരന്തരാപത്തികോ. **ആപത്തിബഹുലോ**തി സാപത്തികകാലോവസ്സ ബഹു, സുദ്ധോ നിരാപത്തികകാലോ അപ്പോതി അത്ഥോ. **ന ഖിപ്പമേവ വൂപസമ്മതീ**തി ഖിപ്പം ന വൂപസമ്മേതി, ദീഘസുത്തം

ഹോതി. വിനയധരാ പാദധോവനകാലേ ആഗതം “ഗച്ഛാവുസോ, വത്തവേലാ”തി വദന്തി. പുന കാലം മഞ്ഞിത്വാ ആഗതം “ഗച്ഛാവുസോ, തുയ്ഹം വിഹാരവേലാ, ഗച്ഛാവുസോ, സാമണേരാദീനം ഉദ്ദേസദാനവേലാ, അമ്ഹാകം ന്ഹാനവേലാ, ഥേരൂപട്ഠാനവേലാ, മുഖധോവനവേലാ”തിആദീനി വത്വാ ദിവസഭാഗേപി രത്തിഭാഗേപി ആഗതം ഉയ്യോജേന്തിയേവ. “കായ വേലായ, ഭന്തേ, ഓകാസോ ഭവിസ്സതീ”തി വുത്തേപി “ഗച്ഛാവുസോ, ത്വം ഇമമേവ ഠാനം ജാനാസി, അസുകോ നാമ വിനയധരത്ഥേരോ സിനേഹപാനം പിവതി, അസുകോ വിരേചനം കാരേതി, കസ്മാ തുരിതോസീ”തിആദീനി വത്വാ ദീഘസുത്തമേവ കരോന്തി.

൧൪൧. **ഖിപ്പമേവ വൂപസമ്മതീ**തി ലഹും വൂപസമ്മതി, ന ദീഘസുത്തം ഹോതി. ഉസ്സുക്കാപന്നാ ഭിക്ഖൂ - “ആവുസോ, അയം സുബ്ബചോ ഭിക്ഖു, ജനപദവാസിനോ നാമ ഗാമന്തസേനാസനേ വസനട്ഠാനനിസജ്ജനാദീനി ന ഫാസുകാനി ഹോന്തി, ഭിക്ഖാചാരോപി ദുക്ഖോ ഹോതി, സീഘമസ്സ അധികരണം വൂപസമേമാ”തി സന്നിപതിത്വാ ആപത്തിതോ വുട്ഠാപേത്വാ സുദ്ധന്തേ പതിട്ഠാപേന്തി.

൧൪൨. **അധിച്ചാപത്തികോ**തി കദാചി കദാചി ആപത്തിം ആപജ്ജതി. സോ കിഞ്ചാപി ലജ്ജീ ഹോതി പകതഞ്ഞോ, ദുബ്ബചത്താ പനസ്സ ഭിക്ഖൂ തഥേവ പടിപജ്ജന്തി.

൧൪൪. **സദ്ധാമത്തകേന വഹതി പേമമത്തകേനാ**തി ആചരിയുപജ്ഝായേസു അപ്പമത്തികായ ഗേഹസ്സിതസദ്ധായ അപ്പമത്തകേന ഗേഹസ്സിതപേമേന യാപേതി. പടിസന്ധിഗ്ഗഹണസദിസാ ഹി അയം പബ്ബജ്ജാ നാമ, നവപബ്ബജിതോ പബ്ബജ്ജായ ഗുണം അജാനന്തോ ആചരിയുപജ്ഝായേസു പേമമത്തേന യാപേതി, തസ്മാ ഏവരൂപാ സങ്ഗണ്ഹിതബ്ബാ. അപ്പമത്തകമ്പി ഹി സങ്ഗഹം ലഭിത്വാ പബ്ബജ്ജായ ഠിതാ അഭിഞ്ഞാപത്താ മഹാസമണാ ഭവിസ്സന്തി. ഏത്തകേന കഥാമഗ്ഗേന “ഓവദിതബ്ബയുത്തകം ഓവദന്തി, ന ഇതര”ന്തി ഇമമേവ ഭഗവതാ ദസ്സിതം.

൧൪൫. **അഞ്ഞായ സണ്ഠഹിംസൂ**തി അരഹത്തേ പതിട്ഠഹിംസു. **സത്തേസു ഹായമാനേസൂ**തി പടിപത്തിയാ ഹായമാനായ സത്താ ഹായന്തി നാമ. **സദ്ധമ്മേ അന്തരധായമാനേ**തി പടിപത്തിസദ്ധമ്മേ അന്തരധായമാനേ. പടിപത്തിസദ്ധമ്മോപി ഹി പടിപത്തിപൂരകേസു സത്തേസു അസതി അന്തരധായതി നാമ . **ആസവട്ഠാനീയാ**തി ആസവാ തിട്ഠന്തി ഏതേസൂതി ആസവട്ഠാനീയാ. യേസു ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികാ പരൂപവാദവിപ്പടിസാരവധബന്ധനാദയോ ചേവ അപായദുക്ഖവിസേസഭൂതാ ച ആസവാ തിട്ഠന്തിയേവ. യസ്മാ നേസം തേ കാരണം ഹോന്തീതി അത്ഥോ. തേ ആസവട്ഠാനീയാ വീതിക്കമധമ്മാ യാവ ന സങ്ഘേ പാതുഭവന്തി, ന താവ സത്ഥാ സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേതീതി അയമേത്ഥ യോജനാ.

ഏവം അകാലം ദസ്സേത്വാ പുന കാലം ദസ്സേതും **യതോ ച ഖോ, ഭദ്ദാലീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **യതോ**തി യദാ, യസ്മിം കാലേതി വുത്തം ഹോതി. സേസം വുത്താനുസാരേനേവ വേദിതബ്ബം. അയം വാ ഏത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - യസ്മിം കാലേ ആസവട്ഠാനീയാ ധമ്മാതി സങ്ഖം ഗതാ വീതിക്കമദോസാ സങ്ഘേ പാതുഭവന്തി, തദാ സത്ഥാ സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേതി.

കസ്മാ? തേസംയേവ ആസവട്ഠാനീയധമ്മസങ്ഖാതാനം വീതിക്കമദോസാനം പടിഘാതായ.

ഏവം ആസവട്ഠാനീയാനം ധമ്മാനം അനുപ്പത്തിം സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ അകാലം, ഉപ്പത്തിഞ്ച കാലന്തി വത്വാ ഇദാനി തേസം ധമ്മാനം അനുപ്പത്തികാലഞ്ച ഉപ്പത്തികാലഞ്ച ദസ്സേതും **"ന താവ, ഭദ്ദാലി, ഇധേകച്ചേ"**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മഹത്ത**ന്തി മഹന്തഭാവം. സങ്ഘോ ഹി യാവ ന ഥേരനവമജ്ഝിമാനം വസേന മഹത്തം പത്തോ ഹോതി, താവ സേനാസനാനി പഹോന്തി, സാസനേ ഏകച്ചേ ആസവട്ഠാനീയാ ധമ്മാ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. മഹത്തം പത്തേ പന തേ ഉപ്പജ്ജന്തി, അഥ സത്ഥാ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേതി. തത്ഥ മഹത്തം പത്തേ സങ്ഘേ പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദാനി -

''യോ പന ഭിക്ഖു അനുപസമ്പന്നേന ഉത്തരിദ്വിരത്തതിരത്തം സഹസേയ്യം കപ്പേയ്യ പാചിത്തിയം (പാചി॰ ൫൨). യാ പന ഭിക്ഖുനീ അനുവസ്സം വുട്ഠാപേയ്യ പാചിത്തിയം (പാചി॰ ൧൧൭൨). യാ പന ഭിക്ഖുനീ ഏകവസ്സം ദ്വേ വുട്ഠാപേയ്യ പാചിത്തിയ''ന്തി (പാചി॰ ൧൧൭൮).

ഇമിനാ നയേന വേദിതബ്ബാനി.

ലാഭഗ്ഗന്തി ലാഭസ്സ അഗ്ഗം. സങ്ഘോ ഹി യാവ ന ലാഭഗ്ഗപത്തോ ഹോതി, ന താവ ലാഭം പടിച്ച ആസവട്ഠാനീയാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി. പത്തേ പന ഉപ്പജ്ജന്തി, അഥ സത്ഥാ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേതി -

''യോ പന ഭിക്ഖു അചേലകസ്സ വാ പരിബ്ബാജകസ്സ വാ പരിബ്ബാജികായ വാ സഹത്ഥാ ഖാദനീയം വാ ഭോജനീയം വാ ദദേയ്യ പാചിത്തിയ''ന്തി (പാചി॰ ൨൭൦).

ഇദഞ്ഹി ലാഭഗ്ഗപത്തേ സങ്ഘേ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം.

യസഗ്ഗന്തി യസസ്സ അഗ്ഗം. സങ്ഘോ ഹി യാവ ന യസഗ്ഗപത്തോ ഹോതി, ന താവ യസം പടിച്ച ആസവട്ഠാനീയാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി. പത്തേ പന ഉപ്പജ്ജന്തി, അഥ സത്ഥാ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേതി ''സുരാമേരയപാനേ പാചിത്തിയ''ന്തി (പാചി॰ ൩൨൭). ഇദഞ്ഹി യസഗ്ഗപത്തേ സങ്ഘേ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം.

ബാഹുസച്ചന്തി ബഹുസ്സുതഭാവം. സങ്ഘോ ഹി യാവ ന ബാഹുസച്ചപത്തോ ഹോതി, ന താവ ആസവട്ഠാനീയാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജന്തി. ബാഹുസച്ചപത്തേ പന യസ്മാ ഏകം നികായം ദ്വേ നികായേ പഞ്ചപി നികായേ ഉഗ്ഗഹേത്വാ അയോനിസോ ഉമ്മുജ്ജമാനാ പുഗ്ഗലാ രസേന രസം സംസന്ദേത്വാ ഉദ്ധമ്മം ഉബ്ബിനയം സത്ഥു സാസനം ദീപേന്തി, അഥ സത്ഥാ - ''യോ പന ഭിക്ഖു ഏവം വദേയ്യ തഥാഹം ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം ആജാനാമി (പാചി॰ ൪൧൭)...പേ॰... സമണുദ്ദേസോപി ചേ ഏവം വദേയ്യാ''തിആദിനാ (പാചി॰ ൪൨൮) നയേന സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേതി.

രത്തഞ്ഞുതം പത്തോതി ഏത്ഥ രത്തിയോ ജാനന്തീതി രത്തഞ്ഞൂ. അത്തനോ പബ്ബജിതദിവസതോ പട്ഠായ ബഹൂ രത്തിയോ ജാനന്തി, ചിരപബ്ബജിതാതി

വുത്തം ഹോതി. രത്തഞ്ഞൂനം ഭാവം രത്തഞ്ഞുതം. തത്ര രത്തഞ്ഞുതം പത്തേ സങ്ഘേ ഉപസേനം വങ്ഗന്തപുത്തം ആരബ്ഭ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തന്തി വേദിതബ്ബം. സോ ഹായസ്മാ ഊനദസവസ്സേ ഭിക്ഖൂ ഉപസമ്പാദേന്തേ ദിസ്വാ ഏകവസ്സോ സദ്ധിവിഹാരികം ഉപസമ്പാദേസി. അഥ ഭഗവാ സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസി - "ന, ഭിക്ഖവേ, ഊനദസവസ്സേന ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ, യോ ഉപസമ്പാദേയ്യ ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ"തി (മഹാവ॰ ൭൫). ഏവം പഞ്ഞത്തേ സിക്ഖാപദേ പുന ഭിക്ഖൂ "ദസവസ്സമ്ഹാ ദസവസ്സമ്ഹാ"തി ബാലാ അബ്യത്താ ഉപസമ്പാദേന്തി. അഥ ഭഗവാ അപരമ്പി സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസി - "ന, ഭിക്ഖവേ, ബാലേന അബ്യത്തേന ഉപസമ്പാദേതബ്ബോ, യോ ഉപസമ്പാദേയ്യ, ആപത്തി ദുക്കടസ്സ. അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ബ്യത്തേന ഭിക്ഖുനാ പടിബലേന ദസവസ്സേന വാ അതിരേകദസവസ്സേന വാ ഉപസമ്പാദേതു"ന്തി. ഇതി രത്തഞ്ഞുതം പത്തകാലേ ദ്വേ സിക്ഖാപദാനി പഞ്ഞത്താനി.

൧൪൬. **ആജാനീയസുസൂപമം ധമ്മപരിയായം ദേസേസ്സ**ന്തി തരുണാജാനീയഉപമം കത്വാ ധമ്മം ദേസയിം. **തത്രാ**തി തസ്മിം അസരണേ. **ന ഖോ, ഭദ്ദാലി, ഏസേവ ഹേതൂ**തി ന ഏസ സിക്ഖായ അപരിപൂരകാരീഭാവോയേവ ഏകോ ഹേതു.

൧൪൭. **മുഖാധാനേ കാരണം കാരേതീ**തി ഖലീനബന്ധാദീഹി മുഖട്ഠപനേ സാധുകം ഗീവം പഗ്ഗണ്ഹാപേതും കാരണം കാരേതി. **വിസൂകായിതാനീ**തിആദീഹി വിസേവനാചാരം കഥേസി. സബ്ബാനേവ ഹേതാനി അഞ്ഞമഞ്ഞവേവചനാനി. **തസ്മിം ഠാനേ**തി തസ്മിം വിസേവനാചാരേ. **പരിനിബ്ബായതീ**തി നിബ്ബിസേവനോ ഹോതി, തം വിസേവനം ജഹതീതി അത്ഥോ. **യുഗാധാനേ**തി യുഗട്ഠപനേ യുഗസ്സ സാധുകം ഗഹണത്ഥം.

അനുക്കമേതി ചത്താരോപി പാദേ ഏകപ്പഹാരേനേവ ഉക്ഖിപനേ ച നിക്ഖിപനേ ച. പരസേനായ ഹി ആവാടേ ഠത്വാ അസിം ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛന്തസ്സ അസ്സസ്സ പാദേ ഛിന്ദന്തി. തസ്മിം സമയേ ഏസ ഏകപ്പഹാരേനേവ ചത്താരോപി പാദേ ഉക്ഖിപിസ്സതീതി രജ്ജുബന്ധനവിധാനേന ഏതം കാരണം കരോന്തി. **മണ്ഡലേ**തി യഥാ അസ്സേ നിസിന്നോയേവ ഭൂമിയം പതിതം ആവുധം ഗഹേതും സക്കോതി, ഏവം കരണത്ഥം മണ്ഡലേ കാരണം കാരേതി. **ഖുരകാസേ**തി അഗ്ഗഗ്ഗഖുരേഹി പഥവീകമനേ. രത്തിം ഓക്കന്തകരണസ്മിഞ്ഹി യഥാ പദസദ്ദോ ന സുയ്യതി, തദത്ഥം ഏകസ്മിം ഠാനേ സഞ്ഞം ദത്വാ അഗ്ഗഗ്ഗഖുരേഹിയേവ ഗമനം സിക്ഖാപേന്തി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **ജവേ**തി സീഘവാഹനേ. "ധാവേ"തിപി പാഠോ. അത്തനോ പരാജയേ സതി പലായനത്ഥം, പരം പലായന്തം അനുബന്ധിത്വാ ഗഹണത്ഥഞ്ച ഏതം കാരണം കാരേതി. **ദവത്തേ**തി ദവത്തായ, യുദ്ധകാലസ്മിഞ്ഹി ഹത്ഥീസു വാ കോഞ്ചനാദം കരോന്തേസു അസ്സേസു വാ ഹസന്തേസു രഥേസു വാ നിഘോസന്തേസു യോധേസു വാ ഉക്കുട്ഠിം കരോന്തേസു തസ്സ രവസ്സ അഭായിത്വാ പരസേനപവേസനത്ഥം അയം കാരണാ കരീയതി.

രാജഗുണേതി രഞ്ഞാ ജാനിതബ്ബഗുണേ. കൂടകണ്ണരഞ്ഞോ കിര ഗുളവണ്ണോ നാമ അസ്സോ അഹോസി. രാജാ പാചീനദ്വാരേന നിക്ഖമിത്വാ ചേതിയപബ്ബതം ഗമിസ്സാമീതി കലമ്ബനദീതീരം സമ്പത്തോ. അസ്സോ തീരേ ഠത്വാ ഉദകം

ഓതരിതും ന ഇച്ഛതി, രാജാ അസ്സാചരിയം ആമന്തേത്വാ - ‘‘അഹോ തയാ അസ്സോ സിക്ഖാപിതോ ഉദകം ഓതരിതും ന ഇച്ഛതീ’’തി ആഹ. ആചരിയോ - ‘‘സുസിക്ഖാപിതോ ദേവ അസ്സോ, ഏവമസ്സ ഹി ചിത്തം ‘സചാഹം ഉദകം ഓതരിസ്സാമി, വാലം തേമിസ്സതി, വാലേ തിന്തേ രഞ്ഞോ അങ്ഗേ ഉദകം പാതേയ്യാ’തി ഏവം തുമ്ഹാകം സരീരേ ഉദകപാതനഭയേന ന ഓതരതി, വാലം ഗണ്ഹാപേഥാ’’തി ആഹ. രാജാ തഥാ കാരേസി. അസ്സോ വേഗേന ഓതരിത്വാ പാരം ഗതോ. ഏതദത്ഥം അയം കാരണാ കരീയതി. **രാജവംസേ**തി അസ്സരാജവംസേ. വംസോ ചേസോ അസ്സരാജാനം, തഥാരൂപേന പഹാരേന ഛിന്നഭിന്നസരീരാപി അസ്സാരോഹം പരസേനായ അപാതേത്വാ ബഹി നീഹരന്തിയേവ. ഏതദത്ഥം കാരണം കാരേതീതി അത്ഥോ.

ഉത്തമേ ജവേതി ജവസമ്പത്തിയം, യഥാ ഉത്തമജവോ ഹോതി, ഏവം കാരണം കാരേതീതി അത്ഥോ. **ഉത്തമേ ഹയേ**തി ഉത്തമഹയഭാവേ, യഥാ ഉത്തമഹയോ ഹോതി, ഏവം കാരണം കാരേതീതി അത്ഥോ. തത്ഥ പകതിയാ ഉത്തമഹയോവ ഉത്തമഹയകാരണം അരഹതി, ന അഞ്ഞോ. ഉത്തമഹയകാരണായ ഏവ ച ഹയോ ഉത്തമജവം പടിപജ്ജതി, ന അഞ്ഞോതി.

തത്രിദം വത്ഥു - ഏകോ കിര രാജാ ഏകം സിന്ധവപോതകം ലഭിത്വാ സിന്ധവഭാവം അജാനിത്വാവ ഇമം സിക്ഖാപേഹീതി ആചരിയസ്സ അദാസി. ആചരിയോപി തസ്സ സിന്ധവഭാവം അജാനന്തോ തം മാസഖാദകഘോടകാനം കാരണാസു ഉപനേതി. സോ അത്തനോ അനനുച്ഛവികത്താ കാരണം ന പടിപജ്ജതി. സോ തം ദമേതും അസക്കോന്തോ ‘‘കൂടസ്സോ അയം മഹാരാജാ’’തി വിസ്സജ്ജാപേസി.

അഥേകദിവസം ഏകോ അസ്സാചരിയപുബ്ബകോ ദഹരോ ഉപജ്ഝായസ്സ ഭണ്ഡകം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തോ തം പരിഖാപിട്ഠേ ചരന്തം ദിസ്വാ - ‘‘അനഗ്ഘോ, ഭന്തേ, സിന്ധവപോതകോ’’തി ഉപജ്ഝായസ്സ കഥേസി. സചേ രാജാ ജാനേയ്യ, മങ്ഗലസ്സം നം കരേയ്യാതി. ഥേരോ ആഹ - ‘‘മിച്ഛാദിട്ഠികോ, താത, രാജാ അപ്പേവ നാമ ബുദ്ധസാസനേ പസീദേയ്യ രഞ്ഞോ കഥേഹീ’’തി. സോ ഗന്ത്വാ, - ‘‘മഹാരാജ, അനഗ്ഘോ സിന്ധവപോതകോ അത്ഥീ’’തി കഥേസി. തയാ ദിട്ഠോ , താതാതി? ആമ, മഹാരാജാതി. കിം ലദ്ധും വട്ടതീതി? തുമ്ഹാകം ഭുഞ്ജനകസുവണ്ണഥാലേ തുമ്ഹാകം ഭുഞ്ജനകഭത്തം തുമ്ഹാകം പിവനകരസോ തുമ്ഹാകം ഗന്ധാ തുമ്ഹാകം മാലാതി. രാജാ സബ്ബം ദാപേസി. ദഹരോ ഗാഹാപേത്വാ അഗമാസി.

അസ്സോ ഗന്ധം ഘായിത്വാവ ‘‘മയ്ഹം ഗുണജാനനകആചരിയോ അത്ഥി മഞ്ഞേ’’തി സീസം ഉക്ഖിപിത്വാ ഓലോകേന്തോ അട്ഠാസി. ദഹരോ ഗന്ത്വാ ‘‘ഭത്തം ഭുഞ്ജാ’’തി അച്ഛരം പഹരി. അസ്സോ ആഗന്ത്വാ സുവണ്ണഥാലേ ഭത്തം ഭുഞ്ജി, രസം പിവി. അഥ നം ഗന്ധേഹി വിലിമ്പിത്വാ രാജപിളന്ധനം പിളന്ധിത്വാ ‘‘പുരതോ പുരതോ ഗച്ഛാ’’തി അച്ഛരം പഹരി. സോ ദഹരസ്സ പുരതോ പുരതോ ഗന്ത്വാ മങ്ഗലസ്സട്ഠാനേ അട്ഠാസി. ദഹരോ - ‘‘അയം തേ, മഹാരാജ, അനഗ്ഘോ സിന്ധവപോതകോ, ഇമിനാവ നം നിയാമേന കതിപാഹം പടിജഗ്ഗാപേഹീ’’തി വത്വാ നിക്ഖമി.

അഥ കതിപാഹസ്സ അച്ചയേന ആഗന്ത്വാ അസ്സസ്സ ആനുഭാവം പസ്സിസ്സസി, മഹാരാജാതി. സാധു ആചരിയ കുഹിം ഠത്വാ പസ്സാമാതി? ഉയ്യാനം ഗച്ഛ, മഹാരാജാതി. രാജാ അസ്സം ഗാഹാപേത്വാ അഗമാസി. ദഹരോ അച്ഛരം പഹരിത്വാ "ഏതം രുക്ഖം അനുപരിയാഹീ"തി അസ്സസ്സ സഞ്ഞം അദാസി. അസ്സോ പക്ഖന്ദിത്വാ രുക്ഖം അനുപരിഗന്ത്വാ ആഗതോ. രാജാ നേവ ഗച്ഛന്തം ന ആഗച്ഛന്തം അദ്ദസ. ദിട്ഠോ തേ, മഹാരാജാതി? ന ദിട്ഠോ, താതാതി. വലഞ്ജകദണ്ഡം ഏതം രുക്ഖം നിസ്സായ ഠപേഥാതി വത്വാ അച്ഛരം പഹരി "വലഞ്ജകദണ്ഡം ഗഹേത്വാ ഏഹീ"തി. അസ്സോ പക്ഖന്ദിത്വാ മുഖേന ഗഹേത്വാ ആഗതോ. ദിട്ഠം, മഹാരാജാതി. ദിട്ഠം, താതാതി.

പുന അച്ഛരം പഹരി "ഉയ്യാനസ്സ പാകാരമത്ഥകേന ചരിത്വാ ഏഹീ"തി. അസ്സോ തഥാ അകാസി. ദിട്ഠോ, മഹാരാജാതി. ന ദിട്ഠോ, താതാതി. രത്തകമ്ബലം ആഹരാപേത്വാ അസ്സസ്സ പാദേ ബന്ധാപേത്വാ തഥേവ സഞ്ഞം അദാസി. അസ്സോ ഉല്ലങ്ഘിത്വാ പാകാരമത്ഥകേന അനുപരിയായി. ബലവതാ പുരിസേന ആവിഞ്ഛനഅലാതഗ്ഗിസിഖാ വിയ ഉയ്യാനപാകാരമത്ഥകേ പഞ്ഞായിത്ഥ. അസ്സോ ഗന്ത്വാ സമീപേ ഠിതോ. ദിട്ഠം, മഹാരാജാതി. ദിട്ഠം, താതാതി. മങ്ഗലപോക്ഖരണിപാകാരമത്ഥകേ അനുപരിയാഹീതി സഞ്ഞം അദാസി.

പുന "പോക്ഖരണിം ഓതരിത്വാ പദുമപത്തേസു ചാരികം ചരാഹീ"തി സഞ്ഞം അദാസി. പോക്ഖരണിം ഓതരിത്വാ സബ്ബപദുമപത്തേ ചരിത്വാ അഗമാസി, ഏകം പത്തമ്പി അനക്കന്തം വാ ഫാലിതം വാ ഛിന്ദിതം വാ ഖണ്ഡിതം വാ നാഹോസി. ദിട്ഠം, മഹാരാജാതി. ദിട്ഠം, താതാതി. അച്ഛരം പഹരിത്വാ തം ഹത്ഥതലം ഉപനാമേസി. ധാതൂപത്ഥദ്ധോ ലങ്ഘിത്വാ ഹത്ഥതലേ അട്ഠാസി. ദിട്ഠം, മഹാരാജാതി? ദിട്ഠം, താതാതി. ഏവം ഉത്തമഹയോ ഏവ ഉത്തമകാരണായ ഉത്തമജവം പടിപജ്ജതി.

ഉത്തമേ സാഖല്യേതി മുദുവാചായ. മുദുവാചായ ഹി, "താത, ത്വം മാ ചിന്തയി, രഞ്ഞോ മങ്ഗലസ്സോ ഭവിസ്സസി, രാജഭോജനാദീനി ലഭിസ്സസീ"തി ഉത്തമഹയകാരണം കാരേതബ്ബോ. തേന വുത്തം "ഉത്തമേ സാഖല്യേ"തി. **രാജഭോഗ്ഗോ**തി രഞ്ഞോ ഉപഭോഗോ. **രഞ്ഞോ അങ്ഗന്തേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതീ**തി യത്ഥ കത്ഥചി ഗച്ഛന്തേന ഹത്ഥം വിയ പാദം വിയ അനോഹായേവ ഗന്തബ്ബം ഹോതി. തസ്മാ അങ്ഗന്തി സങ്ഖം ഗച്ഛതി, ചതൂസു വാ സേനങ്ഗേസു ഏകം അങ്ഗം ഹോതി.

അസേഖായ സമ്മാദിട്ഠിയാതി അരഹത്തഫലസമ്മാദിട്ഠിയാ. സമ്മാസങ്കപ്പാദയോപി തംസമ്പയുത്താവ. **സമ്മാഞാണം** പുബ്ബേ വുത്തസമ്മാദിട്ഠിയേവ. ഠപേത്വാ പന അട്ഠ ഫലങ്ഗാനി സേസാ ധമ്മാ **വിമുത്തീ**തി വേദിതബ്ബാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. അയം പന ദേസനാ ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂപുഗ്ഗലസ്സ വസേന അരഹത്തനികൂടം ഗഹേത്വാ നിട്ഠാപിതാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ഭദ്ദാലിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. ലടുകികോപമസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൮. ഏവം മേ സുതന്തി ലടുകികോപമസുത്തം. തത്ഥ **യേന സോ വനസണ്ഡോതി** അയമ്പി മഹാഉദായിത്ഥേരോ ഭഗവതാ സദ്ധിംയേവ പിണ്ഡായ പവിസിത്വാ സദ്ധിം പടിക്കമി. തസ്മാ യേന സോ ഭഗവതാ ഉപസങ്കമന്തോ വനസണ്ഡോ തേനുപസങ്കമീതി വേദിതബ്ബോ. **അപഹത്താതി** അപഹാരകോ. **ഉപഹത്താതി** ഉപഹാരകോ. **പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോതി** ഫലസമാപത്തിതോ വുട്ഠിതോ.

൧൮൯. യം ഭഗവാതി യസ്മിം സമയേ ഭഗവാ. **ഇങ്ഘാതി** ആണത്തിയം നിപാതോ. **അഞ്ഞഥത്തന്തി** ചിത്തസ്സ അഞ്ഞഥത്തം. തഞ്ച ഖോ ന ഭഗവന്തം പടിച്ച, ഏവരൂപം പന പണീതഭോജനം അലഭന്താ കഥം യാപേസ്സാമാതി ഏവം പണീതഭോജനം പടിച്ച അഹോസീതി വേദിതബ്ബം. **ഭൂതപുബ്ബന്തി** ഇമിനാ രത്തിഭോജനസ്സ പണീതഭാവം ദസ്സേതി. **സൂപേയ്യന്തി** സൂപേന ഉപനേതബ്ബം മച്ഛമംസകളീരാദി. **സമഗ്ഗാ ഭുഞ്ജിസ്സാമാതി** ഏകതോ ഭുഞ്ജിസ്സാമ. **സങ്ഖതിയോതി** അഭിസങ്ഖാരികഖാദനീയാനി. **സബ്ബാ താ രത്തിന്തി** സബ്ബാ താ സങ്ഖതിയോ രത്തിംയേവ ഹോന്തി, ദിവാ പന അപ്പാ പരിത്താ ഥോകികാ ഹോന്തീതി. മനുസ്സാ ഹി ദിവാ യാഗുകഞ്ജിയാദീഹി യാപേത്വാപി രത്തിം യഥാസത്തി യഥാപണീതമേവ ഭുഞ്ജന്തി.

പുന **ഭൂതപുബ്ബന്തി** ഇമിനാ രത്തി വികാലഭോജനേ ആദീനവം ദസ്സേതി. തത്ഥ **അന്ധകാരതിമിസായന്തി** ബഹലന്ധകാരേ. **മാണവേഹീതി** ചോരേഹി. **കതകമ്മേഹീതി** കതചോരകമ്മേഹി. ചോരാ കിര കതകമ്മാ യം നേസം ദേവതം ആയാചിത്വാ കമ്മം നിപ്ഫന്നം, തസ്സ ഉപഹാരത്ഥായ മനുസ്സേ മാരേത്വാ ഗലലോഹിതാദീനി ഗണ്ഹന്തി. തേ അഞ്ഞേസു മനുസ്സേസു മാരിയമാനേസു കോലാഹലാ ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തി, പബ്ബജിതം പരിയേസന്തോ നാമ നത്ഥീതി മഞ്ഞമാനാ ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ മാരേന്തി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **അകതകമ്മേഹീതി** അടവിതോ ഗാമം ആഗമനകാലേ കമ്മനിപ്ഫന്നത്ഥം പുരേതരം ബലികമ്മം കാതുകാമേഹി. **അസദ്ധമ്മേന നിമന്തേതീതി** “ഏഹി ഭിക്ഖു അജ്ജേകരത്തിം ഇധേവ ഭുഞ്ജിത്വാ ഇധ വസിത്വാ സമ്പത്തിം അനുഭവിത്വാ സ്വേ ഗമിസ്സസീ”തി മേഥുനധമ്മേന നിമന്തേതി.

പുന **ഭൂതപുബ്ബന്തി** ഇമിനാ അത്തനാ ദിട്ഠകാരണം കഥേതി. **വിജ്ജന്തരികായാതി** വിജ്ജുവിജ്ജോതനക്ഖണേ . **വിസ്സരമകാസീതി** മഹാസദ്ദമകാസി. **അഭുമ്മേതി** ഭൂ’തി വഡ്ഢി, അഭൂ’തി അവഡ്ഢി, വിനാസോ മയ്ഹന്തി അത്ഥോ. **പിസാചോ വത മന്തി** പിസാചോ മം ഖാദിതും ആഗതോ വത. **ആതുമാരീ മാതുമാരീതി** ഏത്ഥ **ആതൂതി** പിതാ, **മാതൂതി** മാതാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യസ്സ പിതാ വാ മാതാ വാ അത്ഥി, തം മാതാപിതരോ അമ്ഹാകം പുത്തകോതി യഥാ തഥാ വാ ഉപ്പാദേത്വാ യംകിഞ്ചി ഖാദനീയഭോജനീയം ദത്വാ ഏകസ്മിം ഠാനേ സയാപേന്തി. സോ ഏവം രത്തിം പിണ്ഡായ ന ചരതി. തുയ്ഹം പന മാതാപിതരോ മതാ മഞ്ഞേ, തേന ഏവം ചരസീതി.

൧൯൦. ഏവമേവാതി ഏവമേവ കിഞ്ചി ആനിസംസം അപസ്സന്താ നിക്കാരണേനേവ. ഏവമാഹംസൂതി ഗരഹന്തോ ആഹ. തത്ഥ **ആഹംസൂതി** വദന്തി. **കിം പനിമസ്സാതി** ഇമസ്സ അപ്പമത്തകസ്സ ഹേതു കിം വത്തബ്ബം നാമ, നനു അപസ്സന്തേന വിയ അസുണന്തേന വിയ ഭവിതബ്ബന്തി. **ഓരമത്തകസ്സാതി** പരിത്തമത്തകസ്സ. **അധിസല്ലിഖതേവായന്തി** അയം സമണോ നവനീതം

പിസന്തോ വിയ പദുമനാളസുത്തം കകചേന ഓക്കന്തന്തോ വിയ അതിസല്ലേഖതി, അതിവായാമം കരോതി. **സിക്ഖാകാമാ**തി സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനാദയോ വിയ സിക്ഖാകാമാ, തേസു ച അപ്പച്ചയം ഉപട്ഠപേന്തി. തേസഞ്ഹി ഏവം ഹോതി “സചേ ഏതേ ‘അപ്പമത്തകമേതം, ഹരഥ ഭഗവാ’തി വദേയ്യും, കിം സത്ഥാ ന ഹരേയ്യ. ഏവം പന അവത്വാ ഭഗവന്തം പരിവാരേത്വാ നിസിന്നാ ‘ഏവം ഭഗവാ, സാധു ഭഗവാ, പഞ്ഞപേഥ ഭഗവാ’തി അതിരേകതരം ഉസ്സാഹം പടിലഭന്തീ”തി. തസ്മാ തേസു അപ്പച്ചയം ഉപട്ഠപേന്തി.

തേസന്തി തേസം ഏകച്ചാനം മോഘപുരിസാനം. **ത**ന്തി തം അപ്പമത്തകം പഹാതബ്ബം. **ഥൂലോ കലിങ്ഗരോ**തി ഗലേ ബദ്ധം മഹാകട്ഠം വിയ ഹോതി. **ലടുകികാ സകുണികാ**തി ചാതകസകുണികാ. സാ കിര രവസതം രവിത്വാ നച്ചസതം നച്ചിത്വാ സകിം ഗോചരം ഗണ്ഹാതി. ആകാസതോ ഭൂമിയം പതിട്ഠിതം പന നം ദിസ്വാ വച്ഛപാലകാദയോ കീളനത്ഥം പൂതിലതായ ബന്ധന്തി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **ആഗമേതീ**തി ഉപേതി. **തഞ്ഹി തസ്സാ**തി തം പൂതിലതാബന്ധനം തസ്സാ അപ്പസരീരതായ ചേവ അപ്പഥാമതായ ച ബലവബന്ധനം നാമ, മഹന്തം നാളികേരരജ്ജു വിയ ദുച്ഛിജ്ജം ഹോതി. **തേസ**ന്തി തേസം മോഘപുരിസാനം സദ്ധാമന്ദതായ ച പഞ്ഞാമന്ദതായ ച ബലവം ബന്ധനം നാമ, ദുക്കടവത്ഥുമത്തകമ്പി മഹന്തം പാരാജികവത്ഥു വിയ ദുപ്പജഹം ഹോതി.

൧൫൫. സുക്കപക്ഖേ **പഹാതബ്ബസ്സാ**തി കിം ഇമസ്സ അപ്പമത്തകസ്സ പഹാതബ്ബസ്സ ഹേതു ഭഗവതാ വത്തബ്ബം അത്ഥി, യസ്സ നോ ഭഗവാ പഹാനമാഹ. നനു ഏവം ഭഗവതോ അധിപ്പായം ഞത്വാപി പഹാതബ്ബമേവാതി അത്ഥോ. **അപ്പോസ്സുക്കാ**തി അനുസ്സുക്കാ. **പന്നലോമാ**തി പതിതലോമാ, ന തസ്സ പഹാതബ്ബഭയേന ഉദ്ധഗ്ഗലോമാ. **പരദത്തവുത്താ**തി പരേഹി ദിന്നവുത്തിനോ, പരതോ ലദ്ധേന യാപേന്താതി അത്ഥോ. **മിഗഭൂതേന ചേതസാ വിഹരന്തീ**തി അപച്ചാസീസനപക്ഖേ ഠിതാ ഹുത്വാ വിഹരന്തി. മിഗോ ഹി പഹാരം ലഭിത്വാ മനുസ്സാവാസം ഗന്ത്വാ ഭേസജ്ജം വാ വണതേലം വാ ലഭിസ്സാമീതി അജ്ഝാസയം അകത്വാ പഹാരം ലഭിത്വാവ അഗാമകം അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ പഹടട്ഠാനം ഹേട്ഠാ കത്വാ നിപതിത്വാ ഫാസുഭൂതകാലേ ഉട്ഠായ ഗച്ഛതി. ഏവം മിഗാ അപച്ചാസീസനപക്ഖേ ഠിതാ. ഇദം സന്ധായ വുത്തം “മിഗഭൂതേന ചേതസാ വിഹരന്തീ”തി. **തഞ്ഹി തസ്സാ**തി തം വരത്തബന്ധനം തസ്സ ഹത്ഥിനാഗസ്സ മഹാസരീരതായ ചേവ മഹാഥാമതായ ച ദുബ്ബലബന്ധനം നാമ. പൂതിലതാ വിയ സുഛിജ്ജം ഹോതി. **തേസം ത**ന്തി തേസം തം കുലപുത്താനം സദ്ധാമഹന്തതായ ച പഞ്ഞാമഹന്തതായ ച മഹന്തം പാരാജികവത്ഥുപി ദുക്കടവത്ഥുമത്തകം വിയ സുപ്പജഹം ഹോതി.

൧൫൬. **ദലിദ്ദോ**തി ദാലിദ്ദിയേന സമന്നാഗതോ. **അസ്സകോ**തി നിസ്സകോ. **അനാള്ഹിയോ**തി അനഡ്ഢോ. **അഗാരക**ന്തി ഖുദ്ദകഗേഹം. **ഓലുഗ്ഗവിലുഗ്ഗ**ന്തി യസ്സ ഗേഹയട്ഠിയോ പിട്ഠിവംസതോ മുച്ചിത്വാ മണ്ഡലേ ലഗ്ഗാ, മണ്ഡലതോ മുച്ചിത്വാ ഭൂമിയം ലഗ്ഗാ. **കാകാതിദായി**ന്തി യത്ഥ കിഞ്ചിദേവ ഭുഞ്ജിസ്സാമാതി അന്തോ നിസിന്നകാലേ വിസും ദ്വാരകിച്ചം നാമ നത്ഥി, തതോ തതോ കാകാ പവിസിത്വാ പരിവാരേന്തി. സൂരകാകാ ഹി പലായനകാലേ ച യഥാസമ്മുഖട്ഠാനേനേവ നിക്ഖമിത്വാ പലായന്തി. **നപരമരൂപ**ന്തി ന പുഞ്ഞവന്താനം ഗേഹം വിയ ഉത്തമരൂപം. **ഖടോപികാ**തി വിലീവമഞ്ചകോ.

ഓലുഗ്ഗവിലുഗ്ഗാതി ഓണതുണ്ണതാ. **ധഞ്ഞസമവാപക**ന്തി ധഞ്ഞഞ്ച സമവാപകഞ്ച. തത്ഥ **ധഞ്ഞം** നാമ കുദ്രൂസകോ. **സമവാപക**ന്തി ലാബുബീജകുമ്ഭണ്ഡബീജകാദി ബീജജാതം. **നപരമരൂപ**ന്തി യഥാ പുഞ്ഞവന്താനം ഗന്ധസാലിബീജാദി പരിസുദ്ധം ബീജം, ന ഏവരൂപം. **ജായികാ**തി കപണജായാ. **നപരമരൂപാ**തി പച്ഛിസീസാ ലമ്ബത്ഥനീ മഹോദരാ പിസാചാ വിയ ബീഭച്ഛാ. **സാമഞ്ഞ**ന്തി സമണഭാവോ. **സോ വതസ്സം, യോഹ**ന്തി സോ വതാഹം പുരിസോ നാമ അസ്സം, യോ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ പബ്ബജേയ്യന്തി.

സോ ന സക്കുണേയ്യാതി സോ ഏവം ചിന്തേത്വാപി ഗേഹം ഗന്ത്വാ - "പബ്ബജ്ജാ നാമ ലാഭഗരുകാ ദുക്കരാ ദുരാസദാ, സത്തപി അട്ഠപി ഗാമേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ യഥാധോതേനേവ പത്തേന ആഗന്തബ്ബമ്പി ഹോതി , ഏവം യാപേതും അസക്കോന്തസ്സ മേ പുന ആഗതസ്സ വസനട്ഠാനം ഇച്ഛിതബ്ബം, തിണവല്ലിദബ്ബസമ്ഭാരാ നാമ ദുസ്സമോധാനിയാ, കിന്തി കരോമീ"തി വീമംസതി. അഥസ്സ തം അഗാരകം വേജയന്തപാസാദോ വിയ ഉപട്ഠാതി. അഥസ്സ ഖടോപികം ഓലോകേത്വാ - "മയി ഗതേ ഇമം വിസങ്ഖരിത്വാ ഉദ്ധനാലാതം കരിസ്സന്തി, പുന അട്ടനിപാദവിലീവാദീനി ലദ്ധബ്ബാനി ഹോന്തി, കിന്തി കരിസ്സാമീ"തി ചിന്തേതി. അഥസ്സ സാ സിരിസയനം വിയ ഉപട്ഠാതി. തതോ ധഞ്ഞകുമ്ഭിം ഓലോകേത്വാ - "മയി ഗതേ അയം ഘരണീ ഇമം ധഞ്ഞം തേന തേന സദ്ധിം ഭുഞ്ജിസ്സതി. പുന ആഗതേന ജീവിതവുത്തി നാമ ലദ്ധബ്ബാ ഹോതി, കിന്തി കരിസ്സാമീ"തി ചിന്തേതി. അഥസ്സ സാ അഡ്ഢതേളസാനി കോട്ഠാഗാരസതാനി വിയ ഉപട്ഠാതി. തതോ മാതുഗാമം ഓലോകേത്വാ - "മയി ഗതേ ഇമം ഹത്ഥിഗോപകോ വാ അസ്സഗോപകോ വാ യോ കോചി പലോഭേസ്സതി, പുന ആഗതേന ഭത്തപാചികാ നാമ ലദ്ധബ്ബാ ഹോതി, കിന്തി കരിസ്സാമീ"തി ചിന്തേതി. അഥസ്സ സാ രൂപിനീ ദേവീ വിയ ഉപട്ഠാതി. ഇദം സന്ധായ "സോ ന സക്കുണേയ്യാ"തിആദി വുത്തം.

൧൩൩. നിക്ഖഗണാനന്തി സുവണ്ണനിക്ഖസതാനം. **ചയോ**തി സന്താനതോ കതസന്നിചയോ. **ധഞ്ഞഗണാന**ന്തി ധഞ്ഞസകടസതാനം.

൧൩൪. ചത്താരോമേ, ഉദായി, പുഗ്ഗലാതി ഇധ കിം ദസ്സേതി? ഹേട്ഠാ "തേ തഞ്ചേവ പജഹന്തി, തേ തഞ്ചേവ നപ്പജഹന്തീ"തി പജഹനകാ ച അപ്പജഹനകാ ച രാസിവസേന ദസ്സിതാ, ന പാടിയേക്കം വിഭത്താ. ഇദാനി യഥാ നാമ ദബ്ബസമ്ഭാരത്ഥം ഗതോ പുരിസോ പടിപാടിയാ രുക്ഖേ ഛിന്ദിത്വാ പുന നിവത്തിത്വാ വങ്കഞ്ച പഹായ കമ്മേ ഉപനേതബ്ബയുത്തകമേവ ഗണ്ഹാതി, ഏവമേവ അപ്പജഹനകേ ഛഡ്ഡേത്വാ അബ്ബോഹാരികേ കത്വാ പജഹനകപുഗ്ഗലാ ചത്താരോ ഹോന്തീതി ദസ്സേതും ഇമം ദേസനം ആരഭി.

ഉപധിപഹാനായാതി ഖന്ധുപധികിലേസുപധിഅഭിസങ്ഖാരുപധികാമഗുണൂപധീതി ഇമേസം ഉപധീനം പഹാനായ. **ഉപധിപടിസംയുത്താ**തി ഉപധിഅനുധാവനകാ. **സരസങ്കപ്പാ**തി ഏത്ഥ സരന്തി ധാവന്തീതി സരാ. സങ്കപ്പേന്തീതി സങ്കപ്പാ. പദദ്വയേനപി വിതക്കായേവ വുത്താ. **സമുദാചരന്തീ**തി അഭിഭവന്തി അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ വത്തന്തി. **സംയുത്തോ**തി കിലേസേഹി സംയുത്തോ. **ഇന്ദ്രിയവേമത്തതാ**തി ഇന്ദ്രിയനാനത്തതാ . **കദാചി കരഹചീ**തി ബഹുകാലം വീതിവത്തേത്വാ. **സതിസമ്മോസാ**തി സതിസമ്മോസേന. **നിപാതോ**തി അയോകടാഹമ്ഹി പതനം. ഏത്താവതാ "നപ്പജഹതി, പജഹതി, ഖിപ്പം പജഹതീ"തി തയോ രാസയോ

ദസ്സിതാ. തേസു ചത്താരോ ജനാ നപ്പജഹന്തി നാമ, ചത്താരോ പജഹന്തി നാമ, ചത്താരോ ഖിപ്പം പജഹന്തി നാമ.

തത്ഥ പുഥുജ്ജനോ സോതാപന്നോ സകദാഗാമീ അനാഗാമീതി ഇമേ ചത്താരോ ജനാ നപ്പജഹന്തി നാമ. പുഥുജ്ജനാദയോ താവ മാ പജഹന്തു, അനാഗാമീ കഥം ന പജഹതീതി? സോപി ഹി യാവദേവസ്സ ഭവലോഭോ അത്ഥി, താവ അഹോസുഖം അഹോസുഖന്തി അഭിനന്ദതി. തസ്മാ നപ്പജഹതി നാമ. ഏതേയേവ പന ചത്താരോ ജനാ പജഹന്തി നാമ. സോതാപന്നാദയോ താവ പജഹന്തു, പുഥുജ്ജനോ കഥം പജഹതീതി? ആരദ്ധവിപസ്സകോ ഹി സതിസമ്മോസേന സഹസാ കിലേസേ ഉപ്പന്നേ "മാദിസസ്സ നാമ ഭിക്ഖുനോ കിലേസോ ഉപ്പന്നോ"തി സംവേഗം കത്വാ വീരിയം പഗ്ഗയ്ഹ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ മഗ്ഗേന കിലേസേ സമുഗ്ഘാതേതി. ഇതി സോ പജഹതി നാമ. തേയേവ ചത്താരോ ഖിപ്പം പജഹന്തി നാമ. തത്ഥ ഇമസ്മിം സുത്തേ, മഹാഹത്ഥിപദോപമേ (മ॰ നി॰ ൧.൨൮൮ ആദയോ), ഇന്ദ്രിയഭാവനേതി (മ॰ നി॰ ൩.൪൫൩ ആദയോ) ഇമേസു സുത്തേസു കിഞ്ചാപി തതിയവാരോ ഗഹിതോ, പഞ്ഹോ പന ദുതിയവാരേനേവ കഥിതോതി വേദിതബ്ബോ.

ഉപധി ദുക്ഖസ്സ മൂലന്തി ഏത്ഥ പഞ്ച ഖന്ധാ ഉപധി നാമ. തം ദുക്ഖസ്സ മൂലന്തി ഇതി വിദിത്വാ കിലേസുപധിനാ നിരുപധി ഹോതി, നിഗ്ഗഹണോ നിതണ്ഹോതി അത്ഥോ. **ഉപധിസങ്ഖയേ വിമുത്തോ**തി തണ്ഹക്ഖയേ നിബ്ബാനേ ആരമ്മണതോ വിമുത്തോ.

൧൭൬. ഏവം ചത്താരോ പുഗ്ഗലേ വിത്ഥാരേത്വാ ഇദാനി യേ പജഹന്തി, തേ "ഇമേ നാമ ഏത്തകേ കിലേസേ പജഹന്തി". യേ നപ്പജഹന്തി, തേപി "ഇമേ നാമ ഏത്തകേ കിലേസേ നപ്പജഹന്തീ"തി ദസ്സേതും **പഞ്ച ഖോ ഇമേ ഉദായി കാമഗുണാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മിള്ഹസുഖ**ന്തി അസുചിസുഖം. **അനരിയസുഖ**ന്തി അനരിയേഹി സേവിതസുഖം. **ഭായിതബ്ബ**ന്തി ഏതസ്സ സുഖസ്സ പടിലാഭതോപി വിപാകതോപി ഭായിതബ്ബം. **നേക്ഖമ്മസുഖ**ന്തി കാമതോ നിക്ഖന്തസുഖം. **പവിവേകസുഖ**ന്തി ഗണതോപി കിലേസതോപി പവിവിത്തസുഖം. **ഉപസമസുഖ**ന്തി രാഗാദിവൂപസമത്ഥായ സുഖം. **സമ്ബോധസുഖ**ന്തി മഗ്ഗസങ്ഖാതസ്സ സമ്ബോധസ്സ നിബ്ബത്തനത്ഥായ സുഖം. **ന ഭായിതബ്ബ**ന്തി ഏതസ്സ സുഖസ്സ പടിലാഭതോപി വിപാകതോപി ന ഭായിതബ്ബം, ഭാവേതബ്ബമേവേതം.

൧൭൮. **ഇഞ്ജിതസ്മിം വദാമീ**തി ഇഞ്ജനം ചലനം ഫന്ദനന്തി വദാമി. **കിഞ്ച തത്ഥ ഇഞ്ജിതസ്മി**ന്തി കിഞ്ച തത്ഥ ഇഞ്ജിതം. **ഇദം തത്ഥ ഇഞ്ജിതസ്മി**ന്തി യേ ഏതേ അനിരുദ്ധാ വിതക്കവിചാരാ, ഇദം തത്ഥ ഇഞ്ജിതം. ദുതിയതതിയജ്ഝാനേസുപി ഏസേവ നയോ. **അനിഞ്ജിതസ്മിം വദാമീ**തി ഇദം ചതുത്ഥജ്ഝാനം അനിഞ്ജനം അചലനം നിപ്ഫന്ദനന്തി വദാമി.

അനലന്തി വദാമീതി അകത്തബ്ബആലയന്തി വദാമി, തണ്ഹാലയോ ഏത്ഥ ന ഉപ്പാദേതബ്ബോതി ദസ്സേതി. അഥ വാ അനലം അപരിയത്തം, ന ഏത്താവതാ അലമേതന്തി സന്നിട്ഠാനം കാതബ്ബന്തി വദാമി. **നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസ്സാപീ**തി ഏവരൂപായപി സന്തായ സമാപത്തിയാ പഹാനമേവ വദാമി. **അണും വാ ഥൂലം വാ**തി ഖുദ്ദകം വാ മഹന്തം വാ

അപ്പസാവജ്ജം വാ മഹാസാവജ്ജം വാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. ദേസനാ പന നേയ്യപുഗ്ഗലസ്സ വസേന അരഹത്തനികൂടേനേവ നിട്ഠാപിതാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ലടുകികോപമസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ചാതുമസുത്തവണ്ണനാ

൧൫൭. ഏവം മേ സുതന്തി ചാതുമസുത്തം. തത്ഥ **ചാതുമായ**ന്തി ഏവംനാമകേ ഗാമേ. **പഞ്ചമത്താനി ഭിക്ഖുസതാനീ**തി അധുനാ പബ്ബജിതാനം ഭിക്ഖൂനം പഞ്ച സതാനി. ഥേരാ കിര ചിന്തേസും - ''ഇമേ കുലപുത്താ ദസബലം അദിസ്വാവ പബ്ബജിതാ, ഏതേസം ഭഗവന്തം ദസ്സേസ്സാമ, ഭഗവതോ സന്തികേ ധമ്മം സുത്വാ അത്തനോ അത്തനോ യഥാഉപനിസ്സയേന പതിട്ഠഹിസ്സന്തീ''തി. തസ്മാ തേ ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ ആഗതാ. **പടിസമ്മോദമാനാ**തി ''കച്ചാവുസോ, ഖമനീയ''ന്തിആദിം പടിസന്ഥാരകഥം കുരുമാനാ. **സേനാസനാനി പഞ്ഞാപയമാനാ**തി അത്തനോ അത്തനോ ആചരിയുപജ്ഝായാനം വസനട്ഠാനാനി പുച്ഛിത്വാ ദ്വാരവാതപാനാനി വിവരിത്വാ മഞ്ചപീഠകടസാരകാദീനി നീഹരിത്വാ പപ്ഫോടേത്വാ യഥാട്ഠാനേ സണ്ഠാപയമാനാ. **പത്തചീവരാനി പടിസാമയമാനാ**തി, ഭന്തേ, ഇദം മേ പത്തം ഠപേഥ, ഇദം ചീവരം, ഇദം ഥാലകം, ഇദം ഉദകതുമ്ബം, ഇമം കത്തരയട്ഠിന്തി ഏവം സമണപരിക്ഖാരേ സങ്ഗോപയമാനാ.

ഉച്ചാസദ്ദാ മഹാസദ്ദാതി ഉദ്ധം ഉഗ്ഗതത്താ ഉച്ചം, പത്ഥടത്താ മഹന്തം അവിനിബ്ഭോഗസദ്ദം കരോന്താ. **കേവട്ടാ മഞ്ഞേ മച്ഛവിലോപേ**തി കേവട്ടാനം മച്ഛപച്ഛിംപിതട്ഠാനേ മഹാജനോ സന്നിപതിത്വാ - ''ഇധ അഞ്ഞം ഏകം മച്ഛം ദേഹി, ഏകം മച്ഛഫാലം ദേഹി, ഏതസ്സ തേ മഹാ ദിന്നോ, മയ്ഹം ഖുദ്ദകോ''തി ഏവം ഉച്ചാസദ്ദം മഹാസദ്ദം കരോന്തി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. മച്ഛഗഹണത്ഥം ജാലേ പക്ഖിത്തേപി തസ്മിം ഠാനേ കേവട്ടാ ചേവ അഞ്ഞേ ച ''പവിട്ഠോ ന പവിട്ഠോ, ഗഹിതോ ന ഗഹിതോ''തി മഹാസദ്ദം കരോന്തി. തമ്പി സന്ധായേതം വുത്തം. **പണാമേമീ**തി നീഹരാമി. **ന വോ മമ സന്തികേ വത്ഥബ്ബ**ന്തി തുമ്ഹേ മാദിസസ്സ ബുദ്ധസ്സ വസനട്ഠാനം ആഗന്ത്വാ ഏവം മഹാസദ്ദം കരോഥ, അത്തനോ ധമ്മതായ വസന്താ കിം നാമ സാരുപ്പം കരിസ്സഥ, തുമ്ഹാദിസാനം മമ സന്തികേ വസനകിച്ചം നത്ഥീതി ദീപേതി. തേസു ഏകഭിക്ഖുപി ''ഭഗവാ തുമ്ഹേ മഹാസദ്ദമത്തകേന അമ്ഹേ പണാമേഥാ''തി വാ അഞ്ഞം വാ കിഞ്ചി വത്തും നാസക്ഖി, സബ്ബേ ഭഗവതോ വചനം സമ്പടിച്ഛന്താ ''ഏവം, ഭന്തേ,''തി വത്വാ നിക്ഖമിംസു. ഏവം പന തേസം അഹോസി ''മയം സത്ഥാരം പസ്സിസ്സാമ, ധമ്മകഥം സോസ്സാമ, സത്ഥു സന്തികേ വസിസ്സാമാതി ആഗതാ. ഏവരൂപസ്സ പന ഗരുനോ സത്ഥു സന്തികം ആഗന്ത്വാ മഹാസദ്ദം കരിമ്ഹാ, അമ്ഹാകമേവ ദോസോയം, പണാമിതമ്ഹാ, ന നോ ലദ്ധം ഭഗവതോ സന്തികേ വത്ഥും, ന സുവണ്ണവണ്ണസരീരം ഓലോകേതും, ന മധുരസ്സരേന ധമ്മം സോതു''ന്തി. തേ ബലവദോമനസ്സജാതാ ഹുത്വാ പക്കമിംസു.

൧൫൮. തേനുപസങ്കമിംസൂതി തേ കിര സക്യാ ആഗമനസമയേപി തേ ഭിക്ഖൂ തത്ഥേവ നിസിന്നാ പസ്സിംസു. അഥ നേസം ഏതദഹോസി - ''കിം നു ഖോ ഏതേ ഭിക്ഖൂ പവിസിത്വാവ പടിനിവത്താ, ജാനിസ്സാമ തം കാരണ''ന്തി

ചിന്തേത്വാ യേന തേ ഭിക്ഖൂ തേനുപസങ്കമിംസു. **ഹന്ദാതി** വവസ്സഗ്ഗത്ഥേ നിപാതോ. **കഹം പന തുമ്ഹേ**തി തുമ്ഹേ ഇദാനേവ ആഗന്ത്വാ കഹം ഗച്ഛഥ, കിം തുമ്ഹാകം കോചി ഉപദ്ദവോ, ഉദാഹു ദസബലസ്സാതി? തേസം പന ഭിക്ഖൂനം, - "ആവുസോ, മയം ഭഗവന്തം ദസ്സനായ ആഗതാ, ദിട്ഠോ നോ ഭഗവാ, ഇദാനി അത്തനോ വസനട്ഠാനം ഗച്ഛാമാ"തി കിഞ്ചാപി ഏവം വചനപരിഹാരോ അത്ഥി, ഏവരൂപം പന ലേസകപ്പം അകത്വാ യഥാഭൂതമേവ ആരോചേത്വാ **ഭഗവതാ ഖോ, ആവുസോ, ഭിക്ഖുസങ്ഘോ പണാമിതോ**തി ആഹംസു. തേ പന രാജാനോ സാസനേ ധുരവഹാ, തസ്മാ ചിന്തേസും - "ദ്വീഹി അഗ്ഗസാവകേഹി സദ്ധിം പഞ്ചസു ഭിക്ഖുസതേസു ഗച്ഛന്തേസു ഭഗവതോ പാദമൂലം വിഗച്ഛിസ്സതി, ഇമേസം നിവത്തനാകാരം കരിസ്സാമാ"തി. ഏവം ചിന്തേത്വാ **തേന ഹായസ്മന്തോ**തിആദിമാഹംസു. തേസുപി ഭിക്ഖൂസു "മയം മഹാസദ്ദമത്തകേന പണാമിതാ, ന മയം ജീവിതും അസക്കോന്താ പബ്ബജിതാ"തി ഏകഭിക്ഖുപി പടിപ്ഫരിതോ നാമ നാഹോസി, സബ്ബേ പന സമകംയേവ, "ഏവമാവുസോ,"തി സമ്പടിച്ഛിംസു.

൧൬൮. അഭിനന്ദതൂതി ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ആഗമനം ഇച്ഛന്തോ അഭിനന്ദതു. **അഭിവദതൂ**തി ഏതു ഭിക്ഖുസങ്ഘോതി ഏവം ചിത്തം ഉപ്പാദേന്തോ അഭിവദതു. **അനുഗ്ഗഹിതോ**തി ആമിസാനുഗ്ഗഹേന ച ധമ്മാനുഗ്ഗഹേന ച അനുഗ്ഗഹിതോ. **അഞ്ഞഥത്ത**ന്തി ദസബലസ്സ ദസ്സനം ന ലഭാമാതി പസാദഞ്ഞഥത്തം ഭവേയ്യ. **വിപരിണാമോ**തി പസാദഞ്ഞഥത്തേന വിബ്ഭമന്താനം വിപരിണാമഞ്ഞഥത്തം ഭവേയ്യ. **ബീജാനം തരുണാന**ന്തി തരുണസസ്സാനം. **സിയാ അഞ്ഞഥത്ത**ന്തി ഉദകവാരകാലേ ഉദകം അലഭന്താനം മിലാതഭാവേന അഞ്ഞഥത്തം ഭവേയ്യ, സുസ്സിത്വാ മിലാതഭാവം ആപജ്ജനേന വിപരിണാമോ ഭവേയ്യ. വച്ഛകസ്സ പന ഖീരപിപാസായ സുസ്സനം അഞ്ഞഥത്തം നാമ, സുസ്സിത്വാ കാലകിരിയാ വിപരിണാമോ നാമ.

൧൬൯. പസാദിതോ ഭഗവാതി ഥേരോ കിര തത്ഥ നിസിന്നോവ ദിബ്ബചക്ഖുനാ ബ്രഹ്മാനം ആഗതം അദ്ദസ , ദിബ്ബായ സോതധാതുയാ ച ആയാചനസദ്ദം സുണി, ചേതോപരിയഞാണേന ഭഗവതോ പസന്നഭാവം അഞ്ഞാസി. തസ്മാ - "കഞ്ചി ഭിക്ഖും പേസേത്വാ പക്കോസിയമാനാനം ഗമനം നാമ ന ഫാസുകം, യാവ സത്ഥാ ന പേസേതി, താവദേവ ഗമിസ്സാമാ"തി മഞ്ഞമാനോ ഏവമാഹ. **അപ്പോസ്സുക്കോ**തി അഞ്ഞേസു കിച്ചേസു അനുസ്സുക്കോ ഹുത്വാ. **ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാര**ന്തി ഫലസമാപത്തിവിഹാരം അനുയുത്തോ മഞ്ഞേ ഭഗവാ വിഹരിതുകാമോ, സോ ഇദാനി യഥാരുചിയാ വിഹരിസ്സതീതി ഏവം മേ അഹോസീതി വദതി. **മയമ്പി ദാനീ**തി മയം പരം ഓവദമാനാ വിഹാരതോ നിക്കഡ്ഢിതാ, കിം അമ്ഹാകം പരോവാദേന. ഇദാനി മയമ്പി ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരേനേവ വിഹരിസ്സാമാതി ദീപേതി. ഥേരോ ഇമസ്മിം ഠാനേ വിരദ്ധോ അത്തനോ ഭാരഭാവം ന അഞ്ഞാസി. അയഞ്ഹി ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ദ്വിന്നമ്പി മഹാഥേരാനം ഭാരോ, തേന നം പടിസേധേന്തോ ഭഗവാ **ആഗമേഹീ**തിആദിമാഹ. മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ പന അത്തനോ ഭാരഭാവം അഞ്ഞാസി. തേനസ്സ ഭഗവാ സാധുകാരം അദാസി.

൧൭൦. ചത്താരിമാനി, ഭിക്ഖവേതി കസ്മാ ആരഭി? ഇമസ്മിം സാസനേ ചത്താരി ഭയാനി. യോ താനി അഭീതോ ഹോതി, സോ ഇമസ്മിം സാസനേ പതിട്ഠാതും സക്കോതി. ഇതരോ പന ന സക്കോതീതി ദസ്സേതും ഇമം ദേസനം

ആരഭി. തത്ഥ **ഉദകോരോഹന്തേ**തി ഉദകം ഓരോഹന്തേ പുഗ്ഗലേ. **കുമ്ഭീലഭയ**ന്തി സുംസുമാരഭയം. **സുസുകാഭയ**ന്തി ചണ്ഡമച്ഛഭയം.

൧൬൨. **കോധുപായാസസ്സേതം അധിവചന**ന്തി യഥാ ഹി ബാഹിരം ഉദകം ഓതിണ്ണോ ഊമീസു ഓസീദിത്വാ മരതി, ഏവം ഇമസ്മിം സാസനേ കോധുപായാസേ ഓസീദിത്വാ വിബ്ഭമതി. തസ്മാ കോധുപായാസോ ''ഊമിഭയ''ന്തി വുത്തോ.

൧൬൩. **ഓദരികത്തസ്സേതം അധിവചന**ന്തി യഥാ ഹി ബാഹിരം ഉദകം ഓതിണ്ണോ കുമ്ഭീലേന ഖാദിതോ മരതി, ഏവം ഇമസ്മിം സാസനേ ഓദരികത്തേന ഖാദിതോ വിബ്ഭമതി. തസ്മാ ഓദരികത്തം ''കുമ്ഭീലഭയ''ന്തി വുത്തം.

൧൬൪. **അരക്ഖിതേനേവ കായേനാ**തി സീസപ്പചാലകാദികരണേന അരക്ഖിതകായോ ഹുത്വാ. **അരക്ഖിതായ വാചായാ**തി ദുട്ഠുല്ലഭാസനാദിവസേന അരക്ഖിതവാചോ ഹുത്വാ. **അനുപട്ഠിതായ സതിയാ**തി കായഗതാസതിം അനുപട്ഠാപേത്വാ. **അസംവുതേഹീ**തി അപിഹിതേഹി. **പഞ്ചന്നേതം കാമഗുണാനം അധിവചന**ന്തി യഥാ ഹി ബാഹിരം ഉദകം ഓതിണ്ണോ ആവട്ടേ നിമുജ്ജിത്വാ മരതി, ഏവം ഇമസ്മിം സാസനേ പബ്ബജിതോ പഞ്ചകാമഗുണാവട്ടേ നിമുജ്ജിത്വാ വിബ്ഭമതി. തസ്മാ പഞ്ച കാമഗുണാ ''ആവട്ടഭയ''ന്തി വുത്താ.

൧൬൫. **അനുദ്ധംസേതീ**തി കിലമേതി മിലാപേതി. **രാഗാനുദ്ധംസേനാ**തി രാഗാനുദ്ധംസിതേന. **മാതുഗാമസ്സേതം അധിവചന**ന്തി യഥാ ഹി ബാഹിരം ഉദകം ഓതിണ്ണോ ചണ്ഡമച്ഛം ആഗമ്മ ലദ്ധപ്പഹാരോ മരതി, ഏവം ഇമസ്മിം സാസനേ മാതുഗാമം ആഗമ്മ ഉപ്പന്നകാമരാഗോ വിബ്ഭമതി. തസ്മാ മാതുഗാമോ ''സുസുകാഭയ''ന്തി വുത്തോ.

ഇമാനി പന ചത്താരി ഭയാനി ഭായിത്വാ യഥാ ഉദകം അനോരോഹന്തസ്സ ഉദകം നിസ്സായ ആനിസംസോ നത്ഥി, ഉദകപിപാസായ പിപാസിതോ ച ഹോതി രജോജല്ലേന കിലിട്ഠസരീരോ ച, ഏവമേവം ഇമാനി ചത്താരി ഭയാനി ഭായിത്വാ സാസനേ അപബ്ബജന്തസ്സാപി ഇമം സാസനം നിസ്സായ ആനിസംസോ നത്ഥി, തണ്ഹാപിപാസായ പിപാസിതോ ച ഹോതി കിലേസരജേന സംകിലിട്ഠചിത്തോ ച. യഥാ പന ഇമാനി ചത്താരി ഭയാനി അഭായിത്വാ ഉദകം ഓരോഹന്തസ്സ വുത്തപ്പകാരോ ആനിസംസോ ഹോതി, ഏവം ഇമാനി അഭായിത്വാ സാസനേ പബ്ബജിതസ്സാപി വുത്തപ്പകാരോ ആനിസംസോ ഹോതി. ഥേരോ പനാഹ - ''ചത്താരി ഭയാനി ഭായിത്വാ ഉദകം അനോതരന്തോ സോതം ഛിന്ദിത്വാ പരതീരം പാപുണിതും ന സക്കോതി, അഭായിത്വാ ഓതരന്തോ സക്കോതി, ഏവമേവം ഭായിത്വാ സാസനേ അപബ്ബജന്തോപി തണ്ഹാസോതം ഛിന്ദിത്വാ നിബ്ബാനപാരം ദട്ഠും ന സക്കോതി, അഭായിത്വാ പബ്ബജന്തോ പന സക്കോതീ''തി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. അയം പന ദേസനാ നേയ്യപുഗ്ഗലസ്സ വസേന നിട്ഠാപിതാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ചാതുമസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

৭. നളകപാനസുത്തവണ്ണനാ

൧൬൬. ഏവം മേ സുതന്തി നളകപാനസുത്തം. തത്ഥ **നളകപാനേതി** ഏവംനാമകേ ഗാമേ. പുബ്ബേ കിര അമ്ഹാകം ബോധിസത്തോ വാനരയോനിയം നിബ്ബത്തോ, മഹാകായോ കപിരാജാ അനേകവാനരസഹസ്സപരിവുതോ പബ്ബതപാദേ വിചരതി. പഞ്ഞവാ ഖോ പന ഹോതി മഹാപുഞ്ഞോ. സോ പരിസം ഏവം ഓവദതി - ''ഇമസ്മിം പബ്ബതപാദേ താതാ, വിസഫലാനി നാമ ഹോന്തി, അമനുസ്സപരിഗ്ഗഹിതാ പോക്ഖരണിയോ നാമ ഹോന്തി, തുമ്ഹേ പുബ്ബേ ഖാദിതപുബ്ബാനേവ ഫലാനി ഖാദഥ, പീതപുബ്ബാനേവ പാനീയാനി ച പിവഥ, ഏത്ഥ വോ മം പടിപുച്ഛിതബ്ബകിച്ചം നത്ഥി, അഖാദിതപുബ്ബാനി പന ഫലാനി അപീതപുബ്ബാനി ച പാനീയാനി മം അപുച്ഛിത്വാ മാ ഖാദിത്ഥ മാ പിവിത്ഥാ''തി.

തേ ഏകദിവസം ചരമാനാ അഞ്ഞം പബ്ബതപാദം ഗന്ത്വാ ഗോചരം ഗഹേത്വാ പാനീയം ഓലോകേന്താ ഏകം അമനുസ്സപരിഗ്ഗഹിതം പോക്ഖരണിം ദിസ്വാ സഹസാ അപിവിത്വാ സമന്താ പരിവാരേത്വാ മഹാസത്തസ്സ ആഗമനം ഓലോകയമാനാ നിസീദിംസു. മഹാസത്തോ ആഗന്ത്വാ ''കിം താതാ പാനീയം ന പിവഥാ''തി ആഹ. തുമ്ഹാകം ആഗമനം ഓലോകേമാതി. സാധു താതാതി സമന്താ പദം പരിയേസമാനോ ഓതിണ്ണപദംയേവ അദ്ദസ, ന ഉത്തിണ്ണപദം, ദിസ്വാ സപരിസ്സയാതി അഞ്ഞാസി. താവദേവ ച തത്ഥ അഭിനിബ്ബത്തഅമനുസ്സോ ഉദകം ദ്വേധാ കത്വാ ഉട്ഠാസി സേതമുഖോ നീലകുച്ഛി രത്തഹത്ഥപാദോ മഹാദാഠികോ വങ്കദാഠോ വിരൂപോ ബീഭച്ഛോ ഉദകരക്ഖസോ. സോ ഏവമാഹ - ''കസ്മാ പാനീയം ന പിവഥ, മധുരം ഉദകം പിവഥ, കിം തുമ്ഹേ ഏതസ്സ വചനം സുണാഥാ''തി? മഹാസത്തോ ആഹ - ''ത്വം ഇധ അധിവത്ഥോ അമനുസ്സോ''തി? ആമാഹന്തി. ത്വം ഇധ ഓതിണ്ണേ ലഭസീതി? ആമ ലഭാമി, തുമ്ഹേ പന സബ്ബേ ഖാദിസ്സാമീതി. ന സക്ഖിസ്സസി, യക്ഖാതി. പാനീയം പന പിവിസ്സഥാതി? ആമ പിവിസ്സാമാതി. ഏവം സന്തേ ഏകോപി വോ ന മുച്ചിസ്സതീതി. പാനീയഞ്ച പിവിസ്സാമ, ന ച തേ വസം ഗമിസ്സാമാതി ഏകനളം ആഹരാപേത്വാ കോടിയം ഗഹേത്വാ ധമി, സബ്ബോ ഏകച്ഛിദ്ദോ അഹോസി, തീരേ നിസീദിത്വാവ പാനീയം പിവി, സേസവാനരാനം പാടിയേക്കേ നളേ ആഹരാപേത്വാ ധമിത്വാ അദാസി. സബ്ബേ യക്ഖസ്സ പസ്സന്തസ്സേവ പാനീയം പിവിംസു. വുത്തമ്പി ചേതം -

> ''ദിസ്വാ പദമനുത്തിണ്ണം, ദിസ്വാനോ' തരിതം പദം;
> നളേന വാരിം പിസ്സാമ, നേവ മം ത്വം വധിസ്സസീ''തി. (ജാ॰ ൧.൧.൨൦);

തതോ പട്ഠായ യാവ അജ്ജദിവസാ തസ്മിം ഠാനേ നളാ ഏകച്ഛിദ്ദാവ ഹോന്തി. ഇമിനാ ഹി സദ്ധിം ഇമസ്മിം കപ്പേ **ചത്താരി കപ്പട്ഠിയപാടിഹാരിയാനി** നാമ - ചന്ദേ സസബിമ്ബം , വട്ടകജാതകമ്ഹി സച്ചകിരിയട്ഠാനേ അഗ്ഗിസ്സ ഗമനുപച്ഛേദോ, ഘടികാരകുമ്ഭകാരസ്സ മാതാപിതൂനം വസനട്ഠാനേ ദേവസ്സ അവസ്സനം, തസ്സാ പോക്ഖരണിയാ തീരേ നളാനം ഏകച്ഛിദ്ദഭാവോതി. ഇതി സാ പോക്ഖരണീ നളേന പാനീയസ്സ പീതത്താ **നളകപാനാ**തി നാമം ലഭി. അപരഭാഗേ തം പോക്ഖരണിം നിസ്സായ ഗാമോ പതിട്ഠാസി, തസ്സാപി **നളകപാനന്ത്വേവ** നാമം ജാതം. തം സന്ധായ വുത്തം ''നളകപാനേ''തി. **പലാസവനേതി** കിംസുകവനേ.

൧൩൦. തഗ്ഘ മയം, ഭന്തേതി ഏകംസേനേവ മയം, ഭന്തേ, അഭിരതാ. അഞ്ഞേപി യേ തുമ്ഹാകം സാസനേ അഭിരമന്തി, തേ അമ്ഹേഹി സദിസാവ ഹുത്വാ അഭിരമന്തീതി ദീപേന്തി.

നേവ രാജാഭിനീതാതിആദീസു ഏകോ രഞ്ഞോ അപരാധം കത്വാ പലായതി. രാജാ കുഹിം, ഭോ, അസുകോതി? പലാതോ ദേവാതി. പലാതട്ഠാനേപി മേ ന മുച്ചിസ്സതി, സചേ പന പബ്ബജേയ്യ, മുച്ചേയ്യാതി വദതി. തസ്സ കോചിദേവ സുഹദോ ഗന്ത്വാ തം പവത്തിം ആരോചേത്വാ ത്വം സചേ ജീവിതുമിച്ഛസി, പബ്ബജാഹീതി. സോ പബ്ബജിത്വാ ജീവിതം രക്ഖമാനോ ചരതി. അയം **രാജാഭിനീതോ** നാമ.

ഏകോ പന ചോരാനം മൂലം ഛിന്ദന്തോ ചരതി. ചോരാ സുത്വാ ''പുരിസാനം അത്ഥികഭാവം ന ജാനാതി, ജാനാപേസ്സാമ ന''ന്തി വദന്തി. സോ തം പവത്തിം സുത്വാ പലായതി. ചോരാ പലാതോതി സുത്വാ ''പലാതട്ഠാനേപി നോ ന മുച്ചിസ്സതി, സചേ പന പബ്ബജേയ്യ, മുച്ചേയ്യാ''തി വദന്തി. സോ തം പവത്തിം സുത്വാ പബ്ബജതി. അയം **ചോരാഭിനീതോ** നാമ.

ഏകോ പന ബഹും ഇണം ഖാദിത്വാ തേന ഇണേന അട്ടോ പീളിതോ തമ്ഹാ ഗാമാ പലായതി. ഇണസാമികാ സുത്വാ ''പലാതട്ഠാനേപി നോ ന മുച്ചിസ്സതി, സചേ പന പബ്ബജേയ്യ, മുച്ചേയ്യാ''തി വദന്തി. സോ തം പവത്തിം സുത്വാ പബ്ബജതി. അയം **ഇണട്ടോ** നാമ.

രാജഭയാദീനം പന അഞ്ഞതരേന ഭയേന ഭീതോ അട്ടോ ആതുരോ ഹുത്വാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജിതോ **ഭയട്ടോ** നാമ. ദുബ്ഭിക്ഖാദീസു ജീവിതും അസക്കോന്തോ പബ്ബജിതോ **ആജീവികാപകതോ** നാമ, ആജീവികായ പകതോ അഭിഭൂതോതി അത്ഥോ. ഇമേസു പന ഏകോപി ഇമേഹി കാരണേഹി പബ്ബജിതോ നാമ നത്ഥി, തസ്മാ ''നേവ രാജാഭിനീതോ''തിആദിമാഹ.

വിവേകന്തി വിവിച്ച വിവിത്തോ ഹുത്വാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യം കാമേഹി ച അകുസലധമ്മേഹി ച വിവിത്തേന പഠമദുതിയജ്ഝാനസങ്ഖാതം പീതിസുഖം അധിഗന്തബ്ബം, സചേ തം വിവിച്ച കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി പീതിസുഖം നാധിഗച്ഛതി, അഞ്ഞം വാ ഉപരി ദ്വിന്നം ഝാനാനം ചതുന്നഞ്ച മഗ്ഗാനം വസേന സന്തതരം സുഖം നാധിഗച്ഛതി, തസ്സ ഇമേ അഭിജ്ഝാദയോ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തീതി. തത്ഥ **അരതീതി** അധികുസലേസു ധമ്മേസു ഉക്കണ്ഠിതതാ. **തന്ദീതി** ആലസിയഭാവോ. ഏവം യോ പബ്ബജിത്വാ പബ്ബജിതകിച്ചം കാതും ന സക്കോതി, തസ്സ ഇമേ സത്ത പാപധമ്മാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ചിത്തം പരിയാദിയന്തീതി ദസ്സേത്വാ ഇദാനി യസ്സ തേ ധമ്മാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി, സോയേവ സമണകിച്ചമ്പി കാതും ന സക്കോതീതി പുന **വിവേകം അനുരുദ്ധാ...പേ॰... അഞ്ഞം വാ തതോ സന്തതരന്തി** ആഹ.

ഏവം കണ്ഹപക്ഖം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി തേനേവ നയേന സുക്കപക്ഖം ദസ്സേതും പുന **വിവേകന്തി**ആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ.

൧൩൧. സങ്ഖായാതി ജാനിത്വാ. **ഏകന്തി** ഏകച്ചം. **പടിസേവതീതി** സേവിതബ്ബയുത്തകം സേവതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **ഉപപത്തീസു**

ബ്യാകരോതീതി സപ്പടിസന്ധികേ താവ ബ്യാകരോതു, അപ്പടിസന്ധികേ കഥം ബ്യാകരോതീതി. അപ്പടിസന്ധികസ്സ പുന ഭവേ പടിസന്ധി നത്ഥീതി വദന്തോ ഉപപത്തീസു ബ്യാകരോതി നാമ.

ജനകുഹനത്ഥന്തി ജനവിമ്ഹാപനത്ഥം. **ജനലപനത്ഥ**ന്തി മഹാജനസ്സ ഉപലാപനത്ഥം. **ന ഇതി മം ജനോ ജാനാതൂ**തി ഏവം മം മഹാജനോ ജാനിസ്സതി, ഏവം മേ മഹാജനസ്സ അന്തരേ കിത്തിസദ്ദോ ഉഗ്ഗച്ഛിസ്സതീതി ഇമിനാപി കാരണേന ന ബ്യാകരോതീതി അത്ഥോ. **ഉളാരവേദാ**തി മഹന്തതുട്ഠിനോ.

൧൬൫. സോ ഖോ പനസ്സ ആയസ്മാതി സോ പരിനിബ്ബുതോ ആയസ്മാ ഇമസ്സ ഠിതസ്സ ആയസ്മതോ. **ഏവംസീലോ**തിആദീസു ലോകിയലോകുത്തരമിസ്സകാവ സീലാദയോ വേദിതബ്ബോ. **ഏവംധമ്മോ**തി ഏത്ഥ പന സമാധിപക്ഖികാ ധമ്മാ ധമ്മാതി അധിപ്പേതാ. **ഫാസുവിഹാരോ ഹോതീ**തി തേന ഭിക്ഖുനാ പൂരിതപടിപത്തിം പൂരേന്തസ്സ അരഹത്തഫലം സച്ഛികത്വാ ഫലസമാപത്തിവിഹാരേന ഫാസുവിഹാരോ ഹോതി, അരഹത്തം പത്തുമസക്കോന്തസ്സ പടിപത്തിം പൂരയമാനസ്സ ചരതോപി ഫാസുവിഹാരോയേവ നാമ ഹോതി. ഇമിനാ നയേന സബ്ബവാരേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

നളകപാനസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ഗോലിയാനിസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൩. ഏവം മേ സുതന്തി ഗോലിയാനിസുത്തം. തത്ഥ **പദസമാചാരോ**തി ദുബ്ബലസമാചാരോ ഓളാരികാചാരോ, പച്ചയേസു സാപേക്ഖോ മഹാരക്ഖിതത്ഥേരോ വിയ. തം കിര ഉപട്ഠാകകുലേ നിസിന്നം ഉപട്ഠാകോ ആഹ ''അസുകത്ഥേരസ്സ മേ, ഭന്തേ, ചീവരം ദിന്ന''ന്തി. സാധു തേ കതം തംയേവ തക്കേത്വാ വിഹരന്തസ്സ ചീവരം ദേന്തേനാതി. തുമ്ഹാകമ്പി, ഭന്തേ, ദസ്സാമീതി. സാധു കരിസ്സസി തംയേവ തക്കേന്തസ്സാതി ആഹ. അയമ്പി ഏവരൂപോ ഓളാരികാചാരോ അഹോസി. **സപ്പതിസ്സേനാ**തി സജേട്ഠകേന, ന അത്താനം ജേട്ഠകം കത്വാ വിഹരിതബ്ബം. **സേരിവിഹാരേനാ**തി സച്ഛന്ദവിഹാരേന നിരങ്കുസവിഹാരേന.

നാനുപഖജ്ജാതി ന അനുപഖജ്ജ ന അനുപവിസിത്വാ. തത്ഥ യോ ദ്വീസു മഹാഥേരേസു ഉഭതോ നിസിന്നേസു തേ അനാപുച്ഛിത്വാവ ചീവരേന വാ ജാണുനാ വാ ഘട്ടേന്തോ നിസീദതി, അയം അനുപഖജ്ജ നിസീദതി നാമ. ഏവം അകത്വാ പന അത്തനോ പത്തആസനസന്തികേ ഠത്വാ നിസീദാവുസോതി വുത്തേ നിസീദിതബ്ബം. സചേ ന വദന്തി, നിസീദാമി, ഭന്തേതി ആപുച്ഛിത്വാ നിസീദിതബ്ബം ആപുച്ഛിതകാലതോ പട്ഠായ നിസീദാതി വുത്തേപി അവുത്തേപി നിസീദിതും വട്ടതിയേവ. **ന പടിബാഹിസ്സാമീ**തി ഏത്ഥ യോ അത്തനോ പത്താസനം അതിക്കമിത്വാ നവകാനം പാപുണനട്ഠാനേ നിസീദതി, അയം നവേ ഭിക്ഖൂ ആസനേന പടിബാഹതി നാമ. തസ്മിഞ്ഹി തഥാ നിസിന്നേ നവാ ഭിക്ഖൂ ''അമ്ഹാകം നിസീദിതും ന ദേതീ''തി ഉജ്ഝായന്താ തിട്ഠന്തി

വാ ആസനം വാ പരിയേസന്താ ആഹിണ്ഡന്തി. തസ്മാ അത്തനോ പത്താസനേയേവ നിസീദിതബ്ബം. ഏവം ന പടിബാഹതി നാമ.

ആഭിസമാചാരികമ്പി ധമ്മന്തി അഭിസമാചാരികം വത്തപടിപത്തിമത്തമ്പി. **നാതികാലേനാ**തി ന അതിപാതോ പവിസിതബ്ബം, ന അതിദിവാ പടിക്കമിതബ്ബം, ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധിംയേവ പവിസിതബ്ബഞ്ച നിക്ഖമിതബ്ബഞ്ച. അതിപാതോ പവിസിത്വാ അതിദിവാ നിക്ഖമന്തസ്സ ഹി ചേതിയങ്ഗണബോധിയങ്ഗണവത്താദീനി പരിഹായന്തി. കാലസ്സേവ മുഖം ധോവിത്വാ മക്കടകസുത്താനി ഛിന്ദന്തേന ഉസ്സാവബിന്ദൂ നിപാതേന്തേന ഗാമം പവിസിത്വാ യാഗും പരിയേസിത്വാ യാവ ഭിക്ഖാകാലാ അന്തോഗാമേയേവ നാനപ്പകാരം തിരച്ഛാനകഥം കഥേന്തേന നിസീദിത്വാ ഭത്തകിച്ചം കത്വാ ദിവാ നിക്ഖമ്മ ഭിക്ഖൂനം പാദധോവനവേലായ വിഹാരം പച്ഛാഗന്തബ്ബം ഹോതി. **ന പുരേഭത്തം പച്ഛാഭത്തം കുലേസു ചാരിത്തം ആപജ്ജിതബ്ബ**ന്തി “യോ പന ഭിക്ഖു നിമന്തിതോ സഭത്തോ സമാനോ സന്തം ഭിക്ഖും അനാപുച്ഛാ പുരേഭത്തം വാ പച്ഛാഭത്തം വാ കുലേസു ചാരിത്തം ആപജ്ജേയ്യ, അഞ്ഞത്ര സമയാ പാചിത്തിയ”ന്തി (പാചി॰ ൨൯൮) ഇമം സിക്ഖാപദം രക്ഖന്തേന തസ്സ വിഭങ്ഗേ വുത്തം പുരേഭത്തഞ്ച പച്ഛാഭത്തഞ്ച ചാരിത്തം ന ആപജ്ജിതബ്ബം. **ഉദ്ധതോ ഹോതി ചപലോ**തി ഉദ്ധച്ചപകതികോ ചേവ ഹോതി ചീവരമണ്ഡന-പത്തമണ്ഡന-സേനാസനമണ്ഡനാ ഇമസ്സ വാ പൂതികായസ്സ കേലായനാ മണ്ഡനാതി ഏവം വുത്തേന ച തരുണദാരകാവചാപല്യേന സമന്നാഗതോ.

പഞ്ഞവതാ ഭവിതബ്ബന്തി ചീവരകമ്മാദീസു ഇതികത്തബ്ബേസു ഉപായപഞ്ഞായ സമന്നാഗതേന ഭവിതബ്ബം. **അഭിധമ്മേ അഭിവിനയേ**തി അഭിധമ്മപിടകേ ചേവ വിനയപിടകേ ച പാളിവസേന ചേവ അട്ഠകഥാവസേന ച യോഗോ കരണീയോ. സബ്ബന്തിമേന ഹി പരിച്ഛേദേന അഭിധമ്മേ ദുകതികമാതികാഹി സദ്ധിം ധമ്മഹദയവിഭങ്ഗം വിനാ ന വട്ടതി. വിനയേ പന കമ്മാകമ്മവിനിച്ഛയേന സദ്ധിം സുവിനിച്ഛിതാനി ദ്വേ പാതിമോക്ഖാനി വിനാ ന വട്ടതി.

ആരുപ്പാതി ഏത്താവതാ അട്ഠപി സമാപത്തിയോ വുത്താ ഹോന്തി. താ പന സബ്ബേന സബ്ബം അസക്കോന്തേന സത്തസുപി യോഗോ കരണീയോ, ഛസുപി...പേ॰... പഞ്ചസുപി. സബ്ബന്തിമേന പരിച്ഛേദേന ഏകം കസിണേ പരികമ്മകമ്മട്ഠാനം പഗുണം കത്വാ ആദായ വിചരിതബ്ബം, ഏത്തകം വിനാ ന വട്ടതി. **ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മേ**തി ഇമിനാ സബ്ബേപി ലോകുത്തരധമ്മേ ദസ്സേതി. തസ്മാ അരഹന്തേന ഹുത്വാ വിഹാതബ്ബം, അരഹത്തം അനഭിസമ്ഭുണന്തേന അനാഗാമിഫലേ സകദാഗാമിഫലേ സോതാപത്തിഫലേ വാ പതിട്ഠാതബ്ബം. സബ്ബന്തിമേന പരിയായേന ഏകം വിപസ്സനാമുഖം യാവ അരഹത്താ പഗുണം കത്വാ ആദായ വിചരിതബ്ബം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. ഇമം പന ദേസനം ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ നേയ്യപുഗ്ഗലസ്സ വസേന ആഭിസമാചാരികവത്തതോ പട്ഠായ അനുപുബ്ബേന അരഹത്തം പാപേത്വാ നിട്ഠാപേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ഗോലിയാനിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. കീടാഗിരിസുത്തവണ്ണനാ

൧൭൪. **ഏവം മേ സുത**ന്തി കീടാഗിരിസുത്തം. തത്ഥ **കാസീസൂ**തി ഏവംനാമകേ ജനപദേ. **ഏഥ തുമ്ഹേപി, ഭിക്ഖവേ**തി ഏഥ തുമ്ഹേപി, ഭിക്ഖവേ, ഇമേ പഞ്ച ആനിസംസേ സമ്പസ്സമാനാ അഞ്ഞത്രേവ രത്തിഭോജനാ ഭുഞ്ജഥ. ഇതി ഭഗവാ രത്തിം വികാലഭോജനം, ദിവാ വികാലഭോജനന്തി ഇമാനി ദ്വേ ഭോജനാനി ഏകപ്പഹാരേന അജഹാപേത്വാ ഏകസ്മിം സമയേ ദിവാ വികാലഭോജനമേവ ജഹാപേസി, പുന കാലം അതിനാമേത്വാ രത്തിം വികാലഭോജനം ജഹാപേന്തോ ഏവമാഹ. കസ്മാ? ഇമാനി ഹി ദ്വേ ഭോജനാനി വത്തമാനാനി വട്ടേ ആചിണ്ണാനി സമാചിണ്ണാനി നദിം ഓതിണ്ണഉദകം വിയ അനുപക്ഖന്ദാനി, നിവാതേസു ച ഘരേസു സുഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ വഡ്ഢിതാ സുഖുമാലാ കുലപുത്താ ദ്വേ ഭോജനാനി ഏകപ്പഹാരേന പജഹന്താ കിലമന്തി. തസ്മാ ഏകപ്പഹാരേന അജഹാപേത്വാ ഭദ്ദാലിസുത്തേ ദിവാ വികാലഭോജനം ജഹാപേസി, ഇധ രത്തിം വികാലഭോജനം. ജഹാപേന്തോ പന ന തജ്ജിത്വാ വാ നിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ വാ, തേസം പഹാനപച്ചയാ പന അപ്പാബാധതഞ്ച സഞ്ജാനിസ്സഥാതി ഏവം ആനിസംസം ദസ്സേത്വാവ ജഹാപേസി. **കീടാഗിരീ**തി തസ്സ നിഗമസ്സ നാമം.

൧൭൫. **അസ്സജിപുനബ്ബസുകാ**തി അസ്സജി ച പുനബ്ബസുകോ ച ഛസു ഛബ്ബഗ്ഗിയേസു ദ്വേ ഗണാചരിയാ. പണ്ഡുകോ ലോഹിതകോ മേത്തിയോ ഭുമ്മജകോ അസ്സജി പുനബ്ബസുകോതി ഇമേ ഛ ജനാ **ഛബ്ബഗ്ഗിയാ** നാമ. തേസു പണ്ഡുകലോഹിതകാ അത്തനോ പരിസം ഗഹേത്വാ സാവത്ഥിയം വസന്തി, മേത്തിയഭുമ്മജകാ രാജഗഹേ, ഇമേ ദ്വേ ജനാ കീടാഗിരിസ്മിം ആവാസികാ ഹോന്തി. **ആവാസികാ**തി നിബദ്ധവാസിനോ, തംനിബന്ധാ അകതം സേനാസനം കരോന്തി, ജിണ്ണം പടിസങ്ഖരോന്തി, കതേ ഇസ്സരാ ഹോന്തി. **കാലിക**ന്തി അനാഗതേ കാലേ പത്തബ്ബം ആനിസംസം.

൧൭൭. **മയാ ചേതം, ഭിക്ഖവേ**തി ഇധ കിം ദസ്സേതി? ഭിക്ഖവേ, ദിവസസ്സ തയോ വാരേ ഭുഞ്ജിത്വാ സുഖവേദനംയേവ ഉപ്പാദേന്തോ ന ഇമസ്മിം സാസനേ കിച്ചകാരീ നാമ ഹോതി, ഏത്തകാ പന വേദനാ സേവിതബ്ബാ, ഏത്തകാ ന സേവിതബ്ബാതി ഏതമത്ഥം ദസ്സേതും ഇമം ദേസനം ആരഭി. **ഏവരൂപം സുഖവേദനം പജഹഥാ**തി ഇദഞ്ച ഗേഹസ്സിതസോമനസ്സവസേന വുത്തം, **ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരഥാ**തി ഇദഞ്ച നേക്ഖമ്മസിതസോമനസ്സവസേന . ഇതോ പരേസുപി ദ്വീസു വാരേസു ഗേഹസ്സിതനേക്ഖമ്മസിതാനംയേവ ദോമനസ്സാനഞ്ച ഉപേക്ഖാനഞ്ച വസേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൧൮൧. ഏവം സേവിതബ്ബാസേവിതബ്ബവേദനം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി യേസം അപ്പമാദേന കിച്ചം കത്തബ്ബം, യേസഞ്ച ന കത്തബ്ബം, തേ ദസ്സേതും **നാഹം, ഭിക്ഖവേ , സബ്ബേസംയേവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കതം തേസം അപ്പമാദേനാ**തി തേസം യം അപ്പമാദേന കത്തബ്ബം, തം കതം. **അനുലോമികാനീ**തി പടിപത്തിഅനുലോമാനി കമ്മട്ഠാനസപ്പായാനി, യത്ഥ വസന്തേന സക്കാ ഹോന്തി മഗ്ഗഫലാനി പാപുണിതും. **ഇന്ദ്രിയാനി സമന്നാനയമാനാ**തി സദ്ധാദീനി ഇന്ദ്രിയാനി സമാനം കുരുമാനാ.

൧൮൨. **സത്തിമേ, ഭിക്ഖവേ, പുഗ്ഗലാ**തി ഇധ കിം ദസ്സേതി? യേസം അപ്പമാദേന കരണീയം നത്ഥി, തേ ദ്വേ ഹോന്തി. യേസം അത്ഥി, തേ പഞ്ചാതി

ഏവം സബ്ബേപി ഇമേ സത്ത പുഗ്ഗലാ ഹോന്തീതി ഇമമത്ഥം ദസ്സേതി.

തത്ഥ **ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോ**തി ദ്വീഹി ഭാഗേഹി വിമുത്തോ. അരൂപസമാപത്തിയാ രൂപകായതോ വിമുത്തോ, മഗ്ഗേന നാമകായതോ. സോ ചതുന്നം അരൂപസമാപത്തീനം ഏകേകതോ വുട്ഠായ സങ്ഖാരേ സമ്മസിത്വാ അരഹത്തം പത്താനം ചതുന്നം, നിരോധാ വുട്ഠായ അരഹത്തം പത്തഅനാഗാമിനോ ച വസേന പഞ്ചവിധോ ഹോതി. പാളി പനേത്ഥ - “കതമോ ച പുഗ്ഗലോ ഉഭതോഭാഗവിമുത്തോ, ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ അട്ഠ വിമോക്ഖേ കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരതി, പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തീ”തി (പു॰ പ॰ ൨൦൮) ഏവം അഭിധമ്മേ അട്ഠവിമോക്ഖലാഭിനോ വസേന ആഗതാ.

പഞ്ഞാവിമുത്തോതി പഞ്ഞായ വിമുത്തോ. സോ സുക്ഖവിപസ്സകോ, ചതൂഹി ഝാനേഹി വുട്ഠായ അരഹത്തം പത്താ ചത്താരോ ചാതി ഇമേസം വസേന പഞ്ചവിധോവ ഹോതി. പാളി പനേത്ഥ അട്ഠവിമോക്ഖപടിക്ഖേപവസേനേവ ആഗതാ. യഥാഹ - “ന ഹേവ ഖോ അട്ഠ വിമോക്ഖേ കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരതി, പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ പഞ്ഞാവിമുത്തോ”തി.

ഫുട്ഠന്തം സച്ഛികരോതീതി **കായസക്ഖീ**. യോ ഝാനഫസ്സം പഠമം ഫുസതി, പച്ഛാ നിരോധം നിബ്ബാനം സച്ഛികരോതി, സോ സോതാപത്തിഫലട്ഠം ആദിം കത്വാ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗട്ഠാ ഛബ്ബിധോ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബോ. തേനേവാഹ - “ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ അട്ഠ വിമോക്ഖേ കായേന ഫുസിത്വാ വിഹരതി, പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാ ഏകച്ചേ ആസവാ പരിക്ഖീണാ ഹോന്തി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ കായസക്ഖീ”തി.

ദിട്ഠന്തം പത്തോതി **ദിട്ഠിപ്പത്തോ**. തത്രിദം സങ്ഖേപലക്ഖണം - ദുക്ഖാ സങ്ഖാരാ, സുഖോ നിരോധോതി ഞാതം ഹോതി ദിട്ഠം വിദിതം സച്ഛികതം ഫുസിതം പഞ്ഞായാതി ദിട്ഠിപ്പത്തോ. വിത്ഥാരതോ പനേസോപി കായസക്ഖി വിയ ഛബ്ബിധോ ഹോതി. തേനേവാഹ - “ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ ഇദം ദുക്ഖന്തി യഥാഭൂതം പജാനാതി…പേ॰… അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി, തഥാഗതപ്പവേദിതാ ചസ്സ ധമ്മാ പഞ്ഞായ വോദിട്ഠാ ഹോന്തി വോചരിതാ…പേ॰… അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ദിട്ഠിപ്പത്തോ”തി (പു॰ പ॰ ൨൦൮).

സദ്ധാവിമുത്തോതി സദ്ധായ വിമുത്തോ. സോപി വുത്തനയേനേവ ഛബ്ബിധോ ഹോതി. തേനേവാഹ - “ഇധേകച്ചോ പുഗ്ഗലോ ഇദം ദുക്ഖന്തി - യഥാഭൂതം പജാനാതി…പേ॰… അയം ദുക്ഖനിരോധഗാമിനീ പടിപദാതി യഥാഭൂതം പജാനാതി . തഥാഗതപ്പവേദിതാ ചസ്സ ധമ്മാ പഞ്ഞായ വോദിട്ഠാ ഹോന്തി വോചരിതാ…പേ॰… നോ ച ഖോ യഥാ ദിട്ഠിപ്പത്തസ്സ. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സദ്ധാവിമുത്തോ”തി (പു॰ പ॰ ൨൦൮). ഏതേസു ഹി സദ്ധാവിമുത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗക്ഖണേ സദ്ദഹന്തസ്സ വിയ ഓകപ്പേന്തസ്സ വിയ അധിമുച്ചന്തസ്സ വിയ ച കിലേസക്ഖയോ ഹോതി, ദിട്ഠിപ്പത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗക്ഖണേ കിലേസച്ഛേദകഞാണം അദന്ധം തിഖിണം സൂരം ഹുത്വാ വഹതി. തസ്മാ യഥാ നാമ നാതിതിഖിണേന അസിനാ കദലിം ഛിന്ദന്തസ്സ ഛിന്നട്ഠാനം ന മട്ഠം

ഹോതി, അസി ന സീഘം വഹതി, സദ്ദോ സുയ്യതി, ബലവതരോ വായാമോ കാതബ്ബോ ഹോതി, ഏവരൂപാ സദ്ധാവിമുത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗഭാവനാ. യഥാ പന നിസിതഅസിനാ കദലിം ഛിന്ദന്തസ്സ ഛിന്നട്ഠാനം മട്ഠം ഹോതി, അസി സീഘം വഹതി, സദ്ദോ ന സുയ്യതി, ബലവവായാമകിച്ചം ന ഹോതി, ഏവരൂപാ പഞ്ഞാവിമുത്തസ്സ പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗഭാവനാ വേദിതബ്ബാ.

ധമ്മം അനുസ്സരതീതി **ധമ്മാനുസാരീ**. ധമ്മോതി പഞ്ഞാ, പഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമം മഗ്ഗം ഭാവേതീതി അത്ഥോ. **സദ്ധാനുസാരിമ്ഹി** ച ഏസേവ നയോ. ഉഭോ പനേതേ സോതാപത്തിമഗ്ഗട്ഠായേവ. വുത്തമ്പി ചേതം - "യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നസ്സ പഞ്ഞിന്ദ്രിയം അധിമത്തം ഹോതി, പഞ്ഞാവാഹിം പഞ്ഞാപുബ്ബങ്ഗമം അരിയമഗ്ഗം ഭാവേതി . അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ ധമ്മാനുസാരീ"തി (പു॰ പ॰ ൨൦൩). തഥാ - "യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സോതാപത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ പടിപന്നസ്സ സദ്ധിന്ദ്രിയം അധിമത്തം ഹോതി, സദ്ധാവാഹിം സദ്ധാപുബ്ബങ്ഗമം അരിയമഗ്ഗം ഭാവേതി. അയം വുച്ചതി പുഗ്ഗലോ സദ്ധാനുസാരീ"തി. **അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ**. വിത്ഥാരതോ പനേസാ ഉഭതോഭാഗവിമുത്താദികഥാ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** പഞ്ഞാഭാവനാധികാരേ വുത്താ. തസ്മാ തത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ. യാ പനേസാ ഏതേസം വിഭാഗദസ്സനത്ഥം ഇധ പാളി ആഗതാ, തത്ഥ യസ്മാ രൂപസമാപത്തിയാ വിനാ അരൂപസമാപത്തിയോ നാമ നത്ഥി, തസ്മാ ആരുപ്പാതി വുത്തേപി അട്ഠ വിമോക്ഖാ വുത്താവ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബോ.

കായേന ഫുസിത്വാതി സഹജാതനാമകായേന ഫുസിത്വാ. **പഞ്ഞായ ചസ്സ ദിസ്വാതി** പഞ്ഞായ ച ഏതസ്സ അരിയസച്ചധമ്മേ ദിസ്വാ. **ഏകച്ചേ ആസവാതി** പഠമമഗ്ഗാദീഹി പഹാതബ്ബാ ഏകദേസആസവാ. **തഥാഗതപ്പവേദിതാതി** തഥാഗതേന പവേദിതാ ചതുസച്ചധമ്മാ. **പഞ്ഞായ വോദിട്ഠാ ഹോന്തീതി** ഇമസ്മിം ഠാനേ സീലം കഥിതം, ഇമസ്മിം സമാധി, ഇമസ്മിം വിപസ്സനാ, ഇമസ്മിം മഗ്ഗോ, ഇമസ്മിം ഫലന്തി ഏവം അത്ഥേന അത്ഥേ കാരണേന കാരണേ ചിണ്ണചരിതത്താ മഗ്ഗപഞ്ഞായ സുദിട്ഠാ ഹോന്തി. **വോചരിതാതി** വിചരിതാ. **സദ്ധാ നിവിട്ഠാ ഹോതീതി** ഓകപ്പനസദ്ധാ പതിട്ഠിതാ ഹോതി. **മത്തസോ നിജ്ഝാനം ഖമന്തീതി** മത്തായ ഓലോകനം ഖമന്തി. **സദ്ധാമത്തന്തി** സദ്ധായേവ, ഇതരം തസ്സേവ വേവചനം

ഇതി ഇമേസു അപ്പമാദേന കരണീയേസു പുഗ്ഗലേസു തയോ പടിവിദ്ധമഗ്ഗഫലാ സേഖാ. തേസു അനുലോമസേനാസനം സേവമാനാ കല്യാണമിത്തേ ഭജമാനാ ഇന്ദ്രിയാനി സമന്നാനയമാനാ അനുപുബ്ബേന അരഹത്തം ഗണ്ഹന്തി. തസ്മാ തേസം യഥാഠിതോവ പാളിഅത്ഥോ. അവസാനേ പന ദ്വേ സോതാപത്തിമഗ്ഗസമങ്ഗിനോ. തേഹി തസ്സ മഗ്ഗസ്സ അനുലോമസേനാസനം സേവിതം, കല്യാണമിത്താ ഭജിതാ, ഇന്ദ്രിയാനി സമന്നാനീതാനി. ഉപരി പന തിണ്ണം മഗ്ഗാനം അത്ഥായ സേവമാനാ ഭജമാനാ സമന്നാനയമാനാ അനുപുബ്ബേന അരഹത്തം പാപുണിസ്സന്തീതി അയമേത്ഥ പാളിഅത്ഥോ.

വിതണ്ഡവാദീ പന ഇമമേവ പാളിം ഗഹേത്വാ - "ലോകുത്തരമഗ്ഗോ ന ഏകചിത്തക്ഖണികോ, ബഹുചിത്തക്ഖണികോ"തി വദതി. സോ വത്തബ്ബോ - "യദി അഞ്ഞേന ചിത്തേന സേനാസനം പടിസേവതി, അഞ്ഞേന കല്യാണമിത്തേ ഭജതി, അഞ്ഞേന ഇന്ദ്രിയാനി സമന്നാനേതി, അഞ്ഞം മഗ്ഗചിത്തന്തി സന്ധായ

ത്വം 'ന ഏകചിത്തക്ഖണികോ മഗ്ഗോ, ബഹുചിത്തക്ഖണികോ'തി വദസി, ഏവം സന്തേ സേനാസനം സേവമാനോ നീലോഭാസം പബ്ബതം പസ്സതി, വനം പസ്സതി, മിഗപക്ഖീനം സദ്ദം സുണാതി, പുപ്ഫഫലാനം ഗന്ധം ഘായതി, പാനീയം പിവന്തോ രസം സായതി, നിസീദന്തോ നിപജ്ജന്തോ ഫസ്സം ഫുസതി. ഏവം തേ പഞ്ചവിഞ്ഞാണസമങ്ഗിപി ലോകുത്തരധമ്മസമങ്ഗീയേവ ഭവിസ്സതി. സചേ പനേതം സമ്പടിച്ഛസി, സത്ഥാരാ സദ്ധിം പടിവിരുജ്ഝസി. സത്ഥാരാ ഹി പഞ്ചവിഞ്ഞാണകായാ ഏകന്തം അബ്യാകതാവ വുത്താ, തംസമങ്ഗിസ്സ കുസലാകുസലം പടിക്ഖിത്തം, ലോകുത്തരമഗ്ഗോ ച ഏകന്തകുസലോ. തസ്മാ പജഹേതം വാദ''ന്തി പഞ്ഞപേതബ്ബോ. സചേ പഞ്ഞത്തിം ന ഉപഗച്ഛതി, ''ഗച്ഛ പാതോവ വിഹാരം പവിസിത്വാ യാഗും പിവാഹീ''തി ഉയ്യോജേതബ്ബോ.

൧൮൩. **നാഹം , ഭിക്ഖവേ, ആദികേനേവാ**തി അഹം, ഭിക്ഖവേ, പഠമമേവ മണ്ഡൂകസ്സ ഉപ്പതിത്വാ ഗമനം വിയ അഞ്ഞാരാധനം അരഹത്തേ പതിട്ഠാനം ന വദാമി. **അനുപുബ്ബസിക്ഖാ**തി കരണത്ഥേ പച്ചത്തവചനം. പരതോ പദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ. **സദ്ധാജാതോ**തി ഓകപ്പനിയസദ്ധായ ജാതസദ്ധോ. **ഉപസങ്കമതീ**തി ഗരൂനം സമീപം ഗച്ഛതി. **പയിരുപാസതീ**തി സന്തികേ നിസീദതി. **ധാരേതീ**തി സാധുകം കത്വാ ധാരേതി. **ഛന്ദോ ജായതീ**തി കത്തുകമ്യതാകുസലച്ഛന്ദോ ജായതി. **ഉസ്സഹതീ**തി വീരിയം കരോതി. **തുലേതീ**തി അനിച്ചം ദുക്ഖം അനത്താതി തുലയതി. **തുലയിത്വാ പദഹതീ**തി ഏവം തീരണവിപസ്സനായ തുലയന്തോ മഗ്ഗപധാനം പദഹതി. **പഹിതത്തോ**തി പേസിതചിത്തോ. **കായേന ചേവ പരമസച്ച**ന്തി നാമകായേന നിബ്ബാനസച്ചം സച്ഛികരോതി. **പഞ്ഞായ ചാ**തി നാമകായസമ്പയുത്തായ മഗ്ഗപഞ്ഞായ പടിവിജ്ഝതി പസ്സതി.

ഇദാനി യസ്മാ തേ സത്ഥു ആഗമനം സുത്വാ പച്ചുഗ്ഗമനമത്തമ്പി ന അകംസു, തസ്മാ തേസം ചരിയം ഗരഹന്തോ **സാപി നാമ, ഭിക്ഖവേ, സദ്ധാ നാഹോസീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **കീവദൂരേവിമേ**തി കിത്തകം ദൂരേ ഠാനേ. യോജനസതമ്പി യോജനസഹസ്സമ്പി അപക്കന്താതി വത്തും വട്ടതി, ന പന കിഞ്ചി ആഹ. **ചതുപ്പദം വേയ്യാകരണ**ന്തി ചതുസച്ചബ്യാകരണം സന്ധായ വുത്തം.

൧൮൪. **യസ്സുദ്ദിട്ഠസ്സാ**തി യസ്സ ഉദ്ദിട്ഠസ്സ. **യോപി സോ, ഭിക്ഖവേ, സത്ഥാ**തി ബാഹിരകസത്ഥാരം ദസ്സേതി. **ഏവരൂപീ**തി ഏവംജാതികാ. **പണോപണവിയാ**തി പണവിയാ ച ഓപണവിയാ ച . **ന ഉപേതീ**തി ന ഹോതി. കയവിക്കയകാലേ വിയ അഗ്ഘവഡ്ഢനഹാപനം ന ഹോതീതി അത്ഥോ. അയം ഗോണോ കിം അഗ്ഘതി, വീസതി അഗ്ഘതീതി ഭണന്തോ പണതി നാമ. ന വീസതി അഗ്ഘതി, ദസ അഗ്ഘതീതി ഭണന്തോ ഓപണതി നാമ. ഇദം പടിസേധേന്തോ ആഹ ''പണോപണവിയാ ന ഉപേതീ''തി. ഇദാനി തം പണോപണവിയം ദസ്സേതും ഏവഞ്ച നോ അസ്സ, അഥ നം കരേയ്യാമ, ന ച നോ ഏവമസ്സ, ന നം കരേയ്യാമാതി ആഹ.

കിം പന, ഭിക്ഖവേതി, ഭിക്ഖവേ, യം തഥാഗതോ സബ്ബസോ ആമിസേഹി വിസംസട്ഠോ വിഹരതി, ഏവം വിസംസട്ഠസ്സ സത്ഥുനോ ഏവരൂപാ പണോപണവിയാ കിം യുജ്ജിസ്സതി? **പരിയോഗാഹിയ വത്തതോ**തി പരിയോഗാഹിത്വാ ഉക്ഖിപിത്വാ ഗഹേത്വാ വത്തന്തസ്സ. **അയമനുധമ്മോ**തി അയം സഭാവോ. **ജാനാതി ഭഗവാ, നാഹം ജാനാമീ**തി ഭഗവാ ഏകാസനഭോജനേ

ആനിസംസം ജാനാതി, അഹം ന ജാനാമീതി മയി സദ്ധായ ദിവസസ്സ തയോ വാരേ ഭോജനം പഹായ ഏകാസനഭോജനം ഭുഞ്ജതി. **രുളഹനീയ**ന്തി രോഹനീയം. **ഓജവന്ത**ന്തി സിനേഹവന്തം. **കാമം തചോ ചാ**തി ഇമിനാ ചതുരങ്ഗവീരിയം ദസ്സേതി. ഏത്ഥ ഹി തചോ ഏകം അങ്ഗം, ന്ഹാരു ഏകം, അട്ഠി ഏകം, മംസലോഹിതം ഏകന്തി ഏവം ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതം വീരിയം അധിട്ഠഹിത്വാ അരഹത്തം അപ്പത്വാ ന വുട്ഠഹിസ്സാമീതി ഏവം പടിപജ്ജതീതി ദസ്സേതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. ദേസനം പന ഭഗവാ നേയ്യപുഗ്ഗലസ്സ വസേന അരഹത്തനികൂടേന നിട്ഠാപേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

കീടാഗിരിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ദുതിയവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. പരിബ്ബാജകവഗ്ഗോ

൧. തേവിജ്ജവച്ഛസുത്തവണ്ണനാ

൧൮൫. ഏവം മേ സുതന്തി തേവിജ്ജവച്ഛസുത്തം. തത്ഥ **ഏകപുണ്ഡരീകേ**തി പുണ്ഡരീകോ വുച്ചതി സേതമ്ബരുക്ഖോ, സോ തസ്മിം ആരാമേ ഏകോ പുണ്ഡരീകോ അത്ഥീതി ഏകപുണ്ഡരീകോ. **ഏതദഹോസീ**തി തത്ഥ പവിസിതുകാമതായ അഹോസി. **ചിരസ്സം ഖോ, ഭന്തേ**തി പകതിയാ ആഗതപുബ്ബതം ഉപാദായ. **ധമ്മസ്സ ചാനുധമ്മ**ന്തി ഇധ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം ധമ്മോ നാമ, മഹാജനസ്സ ബ്യാകരണം അനുധമ്മോ നാമ. സേസം ജീവകസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൨.൫൧ ആദയോ) വുത്തനയമേവ. **ന മേ തേ**തി അനനുഞ്ഞായ ഠത്വാ അനുഞ്ഞമ്പി പടിക്ഖിപതി. ''സബ്ബഞ്ഞൂ സബ്ബദസ്സാവീ അപരിസേസം ഞാണദസ്സനം പടിജാനാതീ''തി ഹി ഇദം അനുജാനിതബ്ബം സിയാ, - ''ചരതോ ച മേ…പേ॰… പച്ചുപട്ഠിത''ന്തി ഇദം പന നാനുജാനിതബ്ബം. സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണേന ഹി ആവജ്ജിത്വാ പജാനാതി. തസ്മാ അനനുഞ്ഞായ ഠത്വാ അനുഞ്ഞമ്പി പടിക്ഖിപന്തോ ഏവമാഹ.

൧൮൬. ആസവാനം ഖയാതി ഏത്ഥ സകിം ഖീണാനം ആസവാനം പുന ഖേപേതബ്ബാഭാവാ യാവദേവാതി ന വുത്തം. പുബ്ബേനിവാസഞാണേന ചേത്ഥ ഭഗവാ അതീതജാനനഗുണം ദസ്സേതി, ദിബ്ബചക്ഖുഞാണേന പച്ചുപ്പന്നജാനനഗുണം, ആസവക്ഖയഞാണേന ലോകുത്തരഗുണന്തി. ഇതി ഇമാഹി തീഹി വിജ്ജാഹി സകലബുദ്ധഗുണേ സംഖിപിത്വാ കഥേസി.

ഗിഹിസംയോജനന്തി ഗിഹിബന്ധനം ഗിഹിപരിക്ഖാരേസു നികന്തിം. **നത്ഥി ഖോ വച്ഛാ**തി ഗിഹിസംയോജനം അപ്പഹായ ദുക്ഖസ്സന്തകരോ നാമ നത്ഥി. യേപി ഹി സന്തതിമഹാമത്തോ ഉഗ്ഗസേനോ സേട്ഠിപുത്തോ വീതസോകദാരകോതി ഗിഹിലിങ്ഗേ ഠിതാവ അരഹത്തം പത്താ, തേപി മഗ്ഗേന സബ്ബസങ്ഖാരേസു നികന്തിം സുക്ഖാപേത്വാ പത്താ. തം പത്വാ പന ന തേന ലിങ്ഗേന അട്ഠംസു, ഗിഹിലിങ്ഗം നാമേതം ഹീനം, ഉത്തമഗുണം ധാരേതും ന സക്കോതി. തസ്മാ തത്ഥ ഠിതോ അരഹത്തം പത്വാ തംദിവസമേവ പബ്ബജതി വാ പരിനിബ്ബാതി വാ. ഭുമ്മദേവതാ പന തിട്ഠന്തി. കസ്മാ? നിലീയനോകാസസ്സ അത്ഥിതായ. സേസകാമഭവേ മനുസ്സേസു സോതാപന്നാദയോ തയോ തിട്ഠന്തി, കാമാവചരദേവേസു സോതാപന്നാ സകദാഗാമിനോ ച, അനാഗാമിഖീണാസവാ പനേത്ഥ ന തിട്ഠന്തി. കസ്മാ? തഞ്ഹി ഠാനം ലളിതജനസ്സ ആവാസോ, നത്ഥി തത്ഥ തേസം പവിവേകാരഹം പടിച്ഛന്നട്ഠാനഞ്ച. ഇതി തത്ഥ ഖീണാസവോ പരിനിബ്ബാതി, അനാഗാമീ ചവിത്വാ സുദ്ധാവാസേ നിബ്ബത്തതി. കാമാവചരദേവതോ ഉപരി പന ചത്താരോപി അരിയാ തിട്ഠന്തി.

സോപാസി കമ്മവാദീതി സോപി കമ്മവാദീ അഹോസി, കിരിയമ്പി ന പടിബാഹിത്ഥ. തഞ്ഹി ഏകനവുതികപ്പമത്ഥകേ അത്താനംയേവ ഗഹേത്വാ കഥേതി. തദാ കിര മഹാസത്തോ പാസണ്ഡപരിഗ്ഗണ്ഹനത്ഥം പബ്ബജിതോ തസ്സപി പാസണ്ഡസ്സ നിപ്ഫലഭാവം ജാനിത്വാ വീരിയം ന ഹാപേസി, കിരിയവാദീ ഹുത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തതി. തസ്മാ ഏവമാഹ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

തേവിജ്ജവച്ഛസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. അഗ്ഗിവച്ഛസുത്തവണ്ണനാ

൱൭൦. ഏവം മേ സുതന്തി അഗ്ഗിവച്ഛസുത്തം. തത്ഥ **ന ഖോ അഹ**ന്തി പഠമവാരേ നാഹം സസ്സതദിട്ഠികോതി വദതി, ദുതിയേ നാഹം ഉച്ഛേദദിട്ഠികോതി. ഏവം അന്താനന്തികാദിവസേന സബ്ബവാരേസു പടിക്ഖേപോ വേദിതബ്ബോ. **ഹോതി ച ന ച ഹോതീ**തി അയം പനേത്ഥ ഏകച്ചസസ്സതവാദോ. **നേവ ഹോതി ന ന ഹോതീ**തി അയം അമരാവിക്ഖേപോതി വേദിതബ്ബോ.

൱൭൯. സദുക്ഖന്തി കിലേസദുക്ഖേന ചേവ വിപാകദുക്ഖേന ച സദുക്ഖം. **സവിഘാത**ന്തി തേസംയേവ ദ്വിന്നം വസേന സഉപഘാതകം. **സഉപായാസ**ന്തി തേസംയേവ വസേന സഉപായാസം. **സപരിളാഹ**ന്തി തേസംയേവ വസേന സപരിളാഹം.

കിഞ്ചി ദിട്ഠിഗതന്തി കാചി ഏകാ ദിട്ഠിപി രുച്ചിത്വാ ഖമാപേത്വാ ഗഹിതാ അത്ഥീതി പുച്ഛതി. **അപനീത**ന്തി നീഹടം അപവിദ്ധം. **ദിട്ഠ**ന്തി പഞ്ഞായ ദിട്ഠം. **തസ്മാ**തി യസ്മാ പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം ഉദയവയം അദ്ദസ, തസ്മാ. **സബ്ബമഞ്ഞിതാന**ന്തി സബ്ബേസം തിണ്ണമ്പി തണ്ഹാദിട്ഠിമാനമഞ്ഞിതാനം. **മഥിതാന**ന്തി തേസംയേവ വേവചനം. ഇദാനി താനി വിഭജിത്വാ ദസ്സേന്തോ **സബ്ബഅഹംകാര-മമംകാര-മാനാനുസയാന**ന്തി ആഹ. ഏത്ഥ ഹി അഹംകാരോ ദിട്ഠി, മമംകാരോ തണ്ഹാ, മാനാനുസയോ മാനോ. **അനുപാദാ വിമുത്തോ**തി ചതൂഹി ഉപാദാനേഹി കഞ്ചി ധമ്മം അനുപാദിയിത്വാ വിമുത്തോ.

൱൮൦. ന ഉപേതീതി ന യുജ്ജതി. ഏത്ഥ ച "ന ഉപപജ്ജതീ"തി ഇദം അനുജാനിതബ്ബം സിയാ. യസ്മാ പന ഏവം വുത്തേ സോ പരിബ്ബാജകോ ഉച്ഛേദം ഗണ്ഹേയ്യ, ഉപപജ്ജതീതി പന സസ്സതമേവ, ഉപപജ്ജതി ച ന ച ഉപപജ്ജതീതി ഏകച്ചസസ്സതം, നേവ ഉപപജ്ജതി ന ന ഉപപജ്ജതീതി അമരാവിക്ഖേപം, തസ്മാ ഭഗവാ - "അയം അപ്പതിട്ഠോ അനാലമ്ബോ ഹോതു, സുഖപവേസനട്ഠാനം മാ ലഭതൂ"തി അനനുഞ്ഞായ ഠത്വാ അനുഞ്ഞമ്പി പടിക്ഖിപി. **അല**ന്തി സമത്ഥം പരിയത്തം . **ധമ്മോ**തി പച്ചയാകാരധമ്മോ. **അഞ്ഞത്രയോഗേനാ**തി അഞ്ഞത്ഥ പയോഗേന. **അഞ്ഞത്രാചരിയകേനാ**തി പച്ചയാകാരം അജാനന്താനം അഞ്ഞേസം ആചരിയാനം സന്തികേ വസന്തേന.

൱൮൧. തേന ഹി വച്ഛാതി യസ്മാ ത്വം സമ്മോഹമാപാദിന്തി വദസി, തസ്മാ തംയേവേത്ഥ പടിപുച്ഛിസ്സാമി. **അനാഹാരോ നിബ്ബുതോ**തി അപ്പച്ചയോ നിബ്ബുതോ.

൱൮൨. യേന രൂപേനാതി യേന രൂപേന സത്തസങ്ഖാതം തഥാഗതം രൂപീതി പഞ്ഞാപേയ്യ. **ഗമ്ഭീരോ**തി ഗുണഗമ്ഭീരോ. **അപ്പമേയ്യോ**തി പമാണം ഗണ്ഹിതും ന സക്കുണേയ്യോ. **ദുപ്പരിയോഗാള്ഹോ**തി ദുഓഗാഹോ ദുജ്ജാനോ. **സേയ്യഥാപി മഹാസമുദ്ദോ**തി യഥാ മഹാസമുദ്ദോ ഗമ്ഭീരോ അപ്പമേയ്യോ ദുജ്ജാനോ, ഏവമേവ ഖീണാസവോപി. തം ആരബ്ഭ ഉപപജ്ജതീതിആദി സബ്ബം ന

യുജ്ജതി. കഥം? യഥാ പരിനിബ്ബുതം അഗ്ഗിം ആരബ്ഭ പുരത്ഥിമം ദിസം ഗതോതിആദി സബ്ബം ന യുജ്ജതി, ഏവം.

അനിച്ചതാതി അനിച്ചതായ. **സാരേ പതിട്ഠിത**ന്തി ലോകുത്തരധമ്മസാരേ പതിട്ഠിതം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

അഗ്ഗിവച്ഛസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. മഹാവച്ഛസുത്തവണ്ണനാ

൧൯൩. ഏവം മേ സുതന്തി മഹാവച്ഛസുത്തം. തത്ഥ **സഹകഥീ**തി സദ്ധിംവാദോ, ബഹും മയാ തുമ്ഹേഹി സദ്ധിം കഥിതപുബ്ബന്തി കഥം സാരേതി മേത്തിം ഘടേതി. പുരിമാനി ഹി ദ്വേ സുത്താനി ഏതസ്സേവ കഥിതാനി, സംയുത്തകേ അബ്യാകതസംയുത്തം (സം॰ നി॰ ൪.൪൧൬ ആദയോ) നാമ ഏതസ്സേവ കഥിതം - ''കിം നു ഖോ, ഭോ ഗോതമ, സസ്സതോ ലോകോ ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞന്തി അബ്യാകതമേത''ന്തി ഏവം ഏകുത്തരനികായേപി ഇമിനാ സദ്ധിം കഥിതം അത്ഥിയേവ. തസ്മാ ഏവമാഹ. സമ്മാസമ്ബുദ്ധോപി തസ്സ ആഗതാഗതസ്സ സങ്ഗഹം കത്വാ ഓകാസമകാസിയേവ. കസ്മാ? അയഞ്ഹി സസ്സതദിട്ഠികോ, സസ്സതദിട്ഠികാ ച സീഘം ലദ്ധിം ന വിസ്സജ്ജേന്തി, വസാതേലമക്ഖിതപിലോതികാ വിയ ചിരേന സുജ്ഝന്തി. പസ്സതി ച ഭഗവാ - ''അയം പരിബ്ബാജകോ കാലേ ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ ലദ്ധിം വിസ്സജ്ജേത്വാ മമ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ഛ അഭിഞ്ഞായോ സച്ഛികത്വാ അഭിഞ്ഞാതസാവകോ ഭവിസ്സതീ''തി. തസ്മാ തസ്സ ആഗതാഗതസ്സ സങ്ഗഹം കത്വാ ഓകാസമകാസിയേവ. ഇദം പനസ്സ പച്ഛിമഗമനം. സോ ഹി ഇമസ്മിം സുത്തേ തരണം വാ ഹോതു അതരണം വാ, യട്ഠിം ഓതരിത്വാ ഉദകേ പതമാനോ വിയ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ പബ്ബജിസ്സാമീതി സന്നിട്ഠാനം കത്വാ ആഗതോ. തസ്മാ ധമ്മദേസനം യാചന്തോ **സാധു മേ ഭവം ഗോതമോ**തിആദിമാഹ. തസ്സ ഭഗവാ മൂലവസേന സംഖിത്തദേസനം, കമ്മപഥവസേന വിത്ഥാരദേസനം ദേസേസി. മൂലവസേന ചേത്ഥ അതിസംഖിത്താ ദേസനാ, കമ്മപഥവസേന സംഖിത്താ വിത്ഥാരസദിസാ. ബുദ്ധാനം പന നിപ്പരിയായേന വിത്ഥാരദേസനാ നാമ നത്ഥി. ചതുവീസതിസമന്തപട്ഠാനമ്പി ഹി സത്തപകരണേ അഭിധമ്മപിടകേ ച സബ്ബം സംഖിത്തമേവ. തസ്മാ മൂലവസേനാപി കമ്മപഥവസേനാപി സംഖിത്തമേവ ദേസേസീതി വേദിതബ്ബോ.

൧൯൪. തത്ഥ **പാണാതിപാതാ വേരമണീ കുസല**ന്തിആദീസു പടിപാടിയാ സത്തധമ്മാ കാമാവചരാ, അനഭിജ്ഝാദയോ തയോ ചതുഭൂമികാപി വട്ടന്തി.

യതോ ഖോ, വച്ഛ, ഭിക്ഖുനോതി കിഞ്ചാപി അനിയമേത്വാ വുത്തം, യഥാ പന ജീവകസുത്തേ ച ചങ്കീസുത്തേ ച, ഏവം ഇമസ്മിം സുത്തേ ച അത്താനമേവ സന്ധായേതം ഭഗവതാ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

൧൯൫. അത്ഥി പനാതി കിം പുച്ഛാമീതി പുച്ഛതി? അയം കിരസ്സ ലദ്ധി - ''തസ്മിം തസ്മിം സാസനേ സത്ഥാവ അരഹാ ഹോതി, സാവകോ പന

അരഹത്തം പത്തും സമത്ഥോ നത്ഥി. സമണോ ച ഗോതമോ ‘യതോ ഖോ, വച്ഛ, ഭിക്ഖുനോ’തി ഏകം ഭിക്ഖും കഥേന്തോ വിയ കഥേതി, അത്ഥി നു ഖോ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സാവകോ അരഹത്തപ്പത്തോ’’തി. ഏതമത്ഥം പുച്ഛിസ്സാമീതി പുച്ഛതി. തത്ഥ **തിട്ഠതൂ**തി ഭവം താവ ഗോതമോ തിട്ഠതു, ഭവഞ്ഹി ലോകേ പാകടോ അരഹാതി അത്ഥോ. തസ്മിം ബ്യാകതേ ഉത്തരി ഭിക്ഖുനീആദീനം വസേന പഞ്ഹം പുച്ഛി, ഭഗവാപിസ്സ ബ്യാകാസി.

൧൯൫. ആരാധകോതി സമ്പാദകോ പരിപൂരകോ.

൧൯൭. സേഖായ വിജ്ജായ പത്തബ്ബന്തി ഹേട്ഠിമഫലത്തയം പത്തബ്ബം. തം സബ്ബം മയാ അനുപ്പത്തന്തി വദതി. വിതണ്ഡവാദീ പനാഹ - ‘‘കതമേ ധമ്മാ സേക്ഖാ? ചത്താരോ മഗ്ഗാ അപരിയാപന്നാ ഹേട്ഠിമാനി ച തീണി സാമഞ്ഞഫലാനീ’’തി (ധ॰ സ॰ ൧൦൨൫) വചനതോ അരഹത്തമഗ്ഗോപി അനേന പത്തോയേവ. ഫലം പന അപത്തം, തസ്സ പത്തിയാ ഉത്തരി യോഗം കഥാപേതീതി. സോ ഏവം സഞ്ഞാപേതബ്ബോ -

‘‘യോ വേ കിലേസാനി പഹായ പഞ്ച,
പരിപുണ്ണസേഖോ അപരിഹാനധമ്മോ;
ചേതോവസിപ്പത്തോ സമാഹിതിന്ദ്രിയോ,
സ വേ ഠിതത്തോതി നരോ പവുച്ചതീ’’തി. (അ॰ നി॰ ൪.൫);

അനാഗാമിപുഗ്ഗലോ ഹി ഏകന്തപരിപുണ്ണസേഖോ. തം സന്ധായ ‘‘സേഖായ വിജ്ജായ പത്തബ്ബ’’ന്തി ആഹ. മഗ്ഗസ്സ പന ഏകചിത്തക്ഖണികത്താ തത്ഥ ഠിതസ്സ പുച്ഛാ നാമ നത്ഥി. ഇമിനാ സുത്തേന മഗ്ഗോപി ബഹുചിത്തക്ഖണികോ ഹോതൂതി ചേ. ഏതം ന ബുദ്ധവചനം, വുത്തഗാഥായ ച അത്ഥോ വിരുജ്ഝതി. തസ്മാ അനാഗാമിഫലേ ഠത്വാ അരഹത്തമഗ്ഗസ്സ വിപസ്സനം കഥാപേതീതി വേദിതബ്ബോ. യസ്മാ പനസ്സ ന കേവലം സുദ്ധഅരഹത്തസ്സേവ ഉപനിസ്സയോ, ഛന്നമ്പി അഭിഞ്ഞാനം ഉപനിസ്സയോ അത്ഥി, തസ്മാ ഭഗവാ - ‘‘ഏവമയം സമഥേ കമ്മം കത്വാ പഞ്ച അഭിഞ്ഞാ നിബ്ബത്തേസ്സതി , വിപസ്സനായ കമ്മം കത്വാ അരഹത്തം പാപുണിസ്സതി. ഏവം ഛളഭിഞ്ഞോ മഹാസാവകോ ഭവിസ്സതീ’’തി വിപസ്സനാമത്തം അകഥേത്വാ സമഥവിപസ്സനാ ആചിക്ഖി.

൧൯൮. സതി സതിആയതനേതി സതി സതികാരണേ. കിഞ്ചേത്ഥ കാരണം? അഭിഞ്ഞാ വാ അഭിഞ്ഞാപാദകജ്ഝാനം വാ അവസാനേ പന അരഹത്തം വാ കാരണം അരഹത്തസ്സ വിപസ്സനാ വാതി വേദിതബ്ബം.

൨൦൦. പരിചിണ്ണോ മേ ഭഗവാതി സത്ത ഹി സേഖാ ഭഗവന്തം പരിചരന്തി നാമ, ഖീണാസവേന ഭഗവാ പരിചിണ്ണോ ഹോതി. ഇതി സങ്ഖേപേന അരഹത്തം ബ്യാകരോന്തോ ഥേരോ ഏവമാഹ. തേ പന ഭിക്ഖൂ തമത്ഥം ന ജാനിംസു, അജാനന്താവ തസ്സ വചനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ. ഭഗവതോ ആരോചേസും. **ദേവതാ**തി തേസം ഗുണാനം ലാഭീ ദേവതാ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

മഹാവച്ഛസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

๔. ദീഘനഖസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൧. ഏവം മേ സുതന്തി ദീഘനഖസുത്തം. തത്ഥ **സൂകരഖതായ**ന്തി സൂകരഖതാതി ഏവംനാമകേ ലേണേ. കസ്സപബുദ്ധകാലേ കിര തം ലേണം ഏകസ്മിം ബുദ്ധന്തരേ പഥവിയാ വഡ്ഢമാനായ അന്തോഭൂമിഗതം ജാതം. അഥേകദിവസം ഏകോ സൂകരോ തസ്സ ഛദനപരിയന്തസമീപേ പംസും ഖണി. ദേവേ വുട്ഠേ പംസുധോതോ ഛദനപരിയന്തോ പാകടോ അഹോസി. ഏകോ വനചരകോ ദിസ്വാ - "പുബ്ബേ സീലവന്തേഹി പരിഭുത്തലേണേന ഭവിതബ്ബം, പടിജഗ്ഗിസ്സാമി ന"ന്തി സമന്തതോ പംസും അപനേത്വാ ലേണം സോധേത്വാ കുട്ടപരിക്ഖേപം കത്വാ ദ്വാരവാതപാനം യോജേത്വാ സുപരിനിട്ഠിത-സുധാകമ്മചിത്തകമ്മരജതപട്ടസദിസായ വാലുകായ സന്ഥതപരിവേണം ലേണം കത്വാ മഞ്ചപീഠം പഞ്ഞാപേത്വാ ഭഗവതോ വസനത്ഥായ അദാസി. ലേണം ഗമ്ഭീരം അഹോസി ഓതരിത്വാ അഭിരുഹിതബ്ബം. തം സന്ധായേതം വുത്തം.

ദീഘനഖോതി തസ്സ പരിബ്ബാജകസ്സ നാമം. **ഉപസങ്കമീ**തി കസ്മാ ഉപസങ്കമി? സോ കിര ഥേരേ അഡ്ഢമാസപബ്ബജിതേ ചിന്തേസി - "മയ്ഹം മാതുലോ അഞ്ഞം പാസണ്ഡം ഗന്ത്വാ ന ചിരം തിട്ഠതി, ഇദാനി പനസ്സ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സന്തികം ഗതസ്സ അഡ്ഢമാസോ ജാതോ. പവത്തിമ്പിസ്സ ന സുണാമി, ഓജവന്തം നു ഖോ സാസനം, ജാനിസ്സാമി ന"ന്തി ഗന്തുകാമോ ജാതോ. തസ്മാ ഉപസങ്കമി. **ഏകമന്തം ഠിതോ**തി തസ്മിം കിര സമയേ ഥേരോ ഭഗവന്തം ബീജയമാനോ ഠിതോ ഹോതി, പരിബ്ബാജകോ മാതുലേ ഹിരോത്തപ്പേന ഠിതകോവ പഞ്ഹം പുച്ഛി. തേന വുത്തം "ഏകമന്തം ഠിതോ"തി.

സബ്ബം മേ നക്ഖമതീതി സബ്ബാ മേ ഉപപത്തിയോ നക്ഖമന്തി, പടിസന്ധിയോ നക്ഖമന്തീതി അധിപ്പായേന വദതി. ഏത്താവതാനേന "ഉച്ഛേദവാദോഹമസ്മീ"തി ദീപിതം ഹോതി. ഭഗവാ പനസ്സ അധിപ്പായം മുഞ്ചിത്വാ അക്ഖരേ താവ ദോസം ദസ്സേന്തോ **യാപി ഖോ തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഏസാപി തേ ദിട്ഠി നക്ഖമതീ**തി ഏസാപി തേ പഠമം രുച്ചിത്വാ ഖമാപേത്വാ ഗഹിതദിട്ഠി നക്ഖമതീതി. **ഏസാ ചേ മേ, ഭോ ഗോതമ, ദിട്ഠി ഖമേയ്യാ**തി മയ്ഹഞ്ഹി സബ്ബം നക്ഖമതീതി ദിട്ഠി, തസ്സ മയ്ഹം യാ ഏസാ സബ്ബം മേ നക്ഖമതീതി ദിട്ഠി, ഏസാ മേ ഖമേയ്യ. യം തം "സബ്ബം മേ നക്ഖമതീ"തി വുത്തം, തമ്പിസ്സ താദിസമേവ. യഥാ സബ്ബഗഹണേന ഗഹിതാപി അയം ദിട്ഠി ഖമതി, ഏവമേവം തമ്പി ഖമേയ്യ . ഏവം അത്തനോ വാദേ ആരോപിതം ദോസം ഞത്വാ തം പരിഹരാമീതി സഞ്ഞായ വദതി, അത്ഥതോ പനസ്സ "ഏസാ ദിട്ഠി ന മേ ഖമതീ"തി ആപജ്ജതി. യസ്സ പനേസാ ന ഖമതി ന രുച്ചതി, തസ്സായം തായ ദിട്ഠിയാ സബ്ബം മേ ന ഖമതീതി ദിട്ഠി രുചിതം. തേന ഹി ദിട്ഠിഅക്ഖമേന അരുചിതേന ഭവിതബ്ബന്തി സബ്ബം ഖമതീതി രുച്ചതീതി ആപജ്ജതി. ന പനേസ തം സമ്പടിച്ഛതി, കേവലം തസ്സാപി ഉച്ഛേദദിട്ഠിയാ ഉച്ഛേദമേവ ഗണ്ഹാതി. തേനാഹ ഭഗവാ **അതോ ഖോ തേ, അഗ്ഗിവേസ്സന,...പേ... അഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിം ഉപാദിയന്തീ**തി. തത്ഥ **അതോ**തി പജഹനകേസു നിസ്സക്കം, യേ പജഹന്തി, തേഹി യേ നപ്പജഹന്തീതി വുച്ചിയന്തി, തേവ ബഹുതരാതി അത്ഥോ. **ബഹൂ ഹി ബഹുതരാ**തി ഏത്ഥ ഹികാരോ നിപാതമത്തം, ബഹൂ ബഹുതരാതി അത്ഥോ. പരതോ **തനൂ ഹി തനുതരാ**തി പദേപി ഏസേവ നയോ. **യേ ഏവമാഹംസൂ**തി യേ ഏവം വദന്തി. **തഞ്ചേവ ദിട്ഠിം നപ്പജഹന്തി,**

അഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിം ഉപാദിയന്തീതി മൂലദസ്സനം നപ്പജഹന്തി, അപരദസ്സനം ഉപാദിയന്തി.

ഏത്ഥ ച സസ്സതം ഗഹേത്വാ തമ്പി അപ്പഹായ ഉച്ഛേദം വാ ഏകച്ചസസ്സതം വാ ഗഹേതും ന സക്കാ, ഉച്ഛേദമ്പി ഗഹേത്വാ തം അപ്പഹായ സസ്സതം വാ ഏകച്ചസസ്സതം വാ ന സക്കാ ഗഹേതും, ഏകച്ചസസ്സതമ്പി ഗഹേത്വാ തം അപ്പഹായ സസ്സതം വാ ഉച്ഛേദം വാ ന സക്കാ ഗഹേതും. മൂലസസ്സതം പന അപ്പഹായ അഞ്ഞം സസ്സതമേവ സക്കാ ഗഹേതും. കഥം? ഏകസ്മിഞ്ഹി സമയേ "രൂപം സസ്സത"ന്തി ഗഹേത്വാ അപരസ്മിം സമയേ "ന സുദ്ധരൂപമേവ സസ്സതം, വേദനാപി സസ്സതാ, വിഞ്ഞാണമ്പി സസ്സത"ന്തി ഗണ്ഹാതി. ഉച്ഛേദേപി ഏകച്ചസസ്സതേപി ഏസേവ നയോ. യഥാ ച ഖന്ധേസു, ഏവം ആയതനേസുപി യോജേതബ്ബം. ഇദം സന്ധായ വുത്തം - "തഞ്ചേവ ദിട്ഠിം നപ്പജഹന്തി, അഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിം ഉപാദിയന്തീ"തി.

ദുതിയവാരേ **അതോതി** അപ്പജഹനകേസു നിസ്സക്കം, യേ നപ്പജഹന്തി, തേഹി, യേ പജഹന്തീതി വുച്ചിയന്തി, തേവ തനുതരാ അപ്പതരാതി അത്ഥോ. **തഞ്ചേവ ദിട്ഠിം പജഹന്തി, അഞ്ഞഞ്ച ദിട്ഠിം ന ഉപാദിയന്തീ**തി തഞ്ച മൂലദസ്സനം പജഹന്തി, അഞ്ഞഞ്ച ദസ്സനം ന ഗണ്ഹന്തി. കഥം? ഏകസ്മിഞ്ഹി സമയേ "രൂപം സസ്സത"ന്തി ഗഹേത്വാ അപരസ്മിം സമയേ തത്ഥ ആദീനവം ദിസ്വാ "ഓളാരികമേതം മയ്ഹം ദസ്സന"ന്തി പജഹതി "ന കേവലഞ്ച രൂപം സസ്സതന്തി ദസ്സനമേവ ഓളാരികം, വേദനാപി സസ്സതാ...പേ... വിഞ്ഞാണമ്പി സസ്സതന്തി ദസ്സനം ഓളാരികമേവാ"തി വിസ്സജ്ജേതി . ഉച്ഛേദേപി ഏകച്ചസസ്സതേപി ഏസേവ നയോ. യഥാ ച ഖന്ധേസു, ഏവം ആയതനേസുപി യോജേതബ്ബം. ഏവം തഞ്ച മൂലദസ്സനം പജഹന്തി, അഞ്ഞഞ്ച ദസ്സനം ന ഗണ്ഹന്തി.

സന്തഗ്ഗിവേസ്സനാതി കസ്മാ ആരഭി? അയം ഉച്ഛേദലദ്ധികോ അത്തനോ ലദ്ധിം നിഗൂഹതി, തസ്സാ പന ലദ്ധിയാ വണ്ണേ വുച്ചമാനേ അത്തനോ ലദ്ധിം പാതുകരിസ്സതീതി തിസ്സോ ലദ്ധിയോ ഏകതോ ദസ്സേത്വാ വിഭജിതും ഇമം ദേസനം ആരഭി.

സാരാഗായ സന്തികേതിആദീസു രാഗവസേന വട്ടേ രജ്ജനസ്സ ആസന്നാ തണ്ഹാദിട്ഠിസംയോജനേന വട്ടസംയോജനസ്സ സന്തികേ. **അഭിനന്ദനായാ**തി തണ്ഹാദിട്ഠിവസേനേവ ഗിലിത്വാ പരിയാദിയനസ്സ ഗഹണസ്സ ച ആസന്നാതി അത്ഥോ. **അസാരാഗായ സന്തികേ**തിആദീസു വട്ടേ അരജ്ജനസ്സ ആസന്നാതിആദിനാ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

ഏത്ഥ ച സസ്സതദസ്സനം അപ്പസാവജ്ജം ദന്ധവിരാഗം, ഉച്ഛേദദസ്സനം മഹാസാവജ്ജം ഖിപ്പവിരാഗം. കഥം? സസ്സതവാദീ ഹി ഇധലോകം പരലോകഞ്ച അത്ഥീതി ജാനാതി, സുകതദുക്കടാനം ഫലം അത്ഥീതി ജാനാതി, കുസലം കരോതി, അകുസലം കരോന്തോ ഭായതി, വട്ടം അസ്സാദേതി, അഭിനന്ദതി. ബുദ്ധാനം വാ ബുദ്ധസാവകാനം വാ സമ്മുഖീഭൂതോ സീഘം ലദ്ധിം ജഹിതും ന സക്കോതി. തസ്മാ തം സസ്സതദസ്സനം അപ്പസാവജ്ജം ദന്ധവിരാഗന്തി വുച്ചതി. ഉച്ഛേദവാദീ പന ഇധലോകപരലോകം അത്ഥീതി ജാനാതി, സുകതദുക്കടാനം ഫലം അത്ഥീതി ജാനാതി, കുസലം ന കരോതി, അകുസലം കരോന്തോ ന ഭായതി, വട്ടം ന അസ്സാദേതി, നാഭിനന്ദതി, ബുദ്ധാനം വാ ബുദ്ധസാവകാനം വാ സമ്മുഖീഭാവേ സീഘം ദസ്സനം പജഹതി.

പാരമിയോ പൂരേതും സക്കോന്തോ ബുദ്ധോ ഹുത്വാ, അസക്കോന്തോ അഭിനീഹാരം കത്വാ സാവകോ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബായതി. തസ്മാ ഉച്ഛേദദസ്സനം മഹാസാവജ്ജം ഖിപ്പവിരാഗന്തി വുച്ചതി.

൨൦൨. സോ പന പരിബ്ബാജകോ ഏതമത്ഥം അസല്ലക്ഖേത്വാ - ''മയ്ഹം ദസ്സനം സംവണ്ണേതി പസംസതി, അദ്ധാ മേ സുന്ദരം ദസ്സന''ന്തി സല്ലക്ഖേത്വാ **ഉക്കംസേതി മേ ഭവ**ന്തിആദിമാഹ.

ഇദാനി യസ്മാ അയം പരിബ്ബാജകോ കഞ്ജിയേനേവ തിത്തകാലാബു, ഉച്ഛേദദസ്സനേനേവ പൂരിതോ, സോ യഥാ കഞ്ജിയം അപ്പഹായ ന സക്കാ ലാബുമ്ഹി തേലഫാണിതാദീനി പക്ഖിപിതും, പക്ഖിത്താനിപി ന ഗണ്ഹാതി, ഏവമേവം തം ലദ്ധിം അപ്പഹായ അഭബ്ബോ മഗ്ഗഫലാനം ലാഭായ, തസ്മാ ലദ്ധിം ജഹാപനത്ഥം **തത്രഗ്ഗിവേസ്സനാ**തിആദി ആരദ്ധം. **വിഗ്ഗഹോ**തി കലഹോ. **ഏവമേതാസം ദിട്ഠീനം പഹാനം ഹോതീ**തി ഏവം വിഗ്ഗഹാദിആദീനവം ദിസ്വാ താസം ദിട്ഠീനം പഹാനം ഹോതി. സോ ഹി പരിബ്ബാജകോ ''കിം മേ ഇമിനാ വിഗ്ഗഹാദിനാ''തി തം ഉച്ഛേദദസ്സനം പജഹതി.

൨൦൩. അഥസ്സ ഭഗവാ വമിതകഞ്ജിയേ ലാബുമ്ഹി സപ്പിഫാണിതാദീനി പക്ഖിപന്തോ വിയ ഹദയേ അമതോസധം പൂരേസ്സാമീതി വിപസ്സനം ആചിക്ഖന്തോ **അയം ഖോ പന, അഗ്ഗിവേസ്സന, കായോ**തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ വമ്മികസുത്തേ വുത്തോ. **അനിച്ചതോ**തിആദീനിപി ഹേട്ഠാ വിത്ഥാരിതാനേവ. **യോ കായസ്മിം കായഛന്ദോ**തി യാ കായസ്മിം തണ്ഹാ. **സ്നേഹോ**തി തണ്ഹാസ്നേഹോവ. **കായന്വയതാ**തി കായാനുഗമനഭാവോ, കായം അനുഗച്ഛനകകിലേസോതി അത്ഥോ.

ഏവം രൂപകമ്മട്ഠാനം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി അരൂപകമ്മട്ഠാനം ദസ്സേന്തോ **തിസ്സോ ഖോ**തിആദിമാഹ. പുന താസംയേവ വേദനാനം അസമ്മിസ്സഭാവം ദസ്സേന്തോ **യസ്മിം, അഗ്ഗിവേസ്സന, സമയേ**തിആദിമാഹ. തത്രായം സങ്ഖേപത്ഥോ - യസ്മിം സമയേ സുഖാദീസു ഏകം വേദനം വേദയതി, തസ്മിം സമയേ അഞ്ഞാ വേദനാ അത്തനോ വാരം വാ ഓകാസം വാ ഓലോകയമാനാ നിസിന്നാ നാമ നത്ഥി, അഥ ഖോ അനുപ്പന്നാവ ഹോന്തി ഭിന്നഉദകപുപ്ഫുളാ വിയ ച അന്തരഹിതാ വാ. **സുഖാപി ഖോ**തിആദി താസം വേദനാനം ചുണ്ണവിചുണ്ണഭാവദസ്സനത്ഥം വുത്തം.

ന കേനചി സംവദതീതി തസ്സതം ഗഹേത്വാ ''സസ്സതവാദീ അഹ''ന്തി ഉച്ഛേദവാദിനാപി സദ്ധിം ന സംവദതി, തമേവ ഗഹേത്വാ ''സസ്സതവാദീ അഹ''ന്തി ഏകച്ചസസ്സതവാദിനാ സദ്ധിം ന വിവദതി. ഏവം തയോപി വാദാ പരിവത്തേത്വാ യോജേതബ്ബാ. **യഞ്ച ലോകേ വുത്ത**ന്തി യം ലോകേ കഥിതം വോഹരിതം, തേന വോഹരതി അപരാമസന്തോ കിഞ്ചി ധമ്മം പരാമാസഗ്ഗാഹേന അഗ്ഗണ്ഹന്തോ. വുത്തമ്പി ചേതം -

> ''യോ ഹോതി ഭിക്ഖു അരഹം കതാവീ,
> ഖീണാസവോ അന്തിമദേഹധാരീ;
> അഹം വദാമീതിപി സോ വദേയ്യ,
> മമം വദന്തീതിപി സോ വദേയ്യ;
> ലോകേ സമഞ്ഞം കുസലോ വിദിത്വാ,

വോഹാരമത്തേന സോ വോഹരേയ്യാ''തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൫);

അപരമ്പി വുത്തം - ''ഇമാ ഖോ ചിത്ത ലോകസമഞ്ഞാ ലോകനിരുത്തിയോ ലോകവോഹാരാ ലോകപഞ്ഞത്തിയോ, യാഹി തഥാഗതോ വോഹരതി അപരാമസ''ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൪൪൦).

൨൦൫. **അഭിഞ്ഞാപഹാനമാഹാ**തി സസ്സതാദീസു തേസം തേസം ധമ്മാനം സസ്സതം അഭിഞ്ഞായ ജാനിത്വാ സസ്സതസ്സ പഹാനമാഹ, ഉച്ഛേദം, ഏകച്ചസസ്സതം അഭിഞ്ഞായ ഏകച്ചസസ്സതസ്സ പഹാനം വദതി. രൂപം അഭിഞ്ഞായ രൂപസ്സ പഹാനം വദതീതിആദിനാ നയേനേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

പടിസഞ്ചിക്ഖതോതി പച്ചവേക്ഖന്തസ്സ. **അനുപാദായ ആസവേഹി ചിത്തം വിമുച്ചീ**തി അനുപ്പാദനിരോധേന നിരുദ്ധേഹി ആസവേഹി അഗ്ഗഹേത്വാവ ചിത്തം വിമുച്ചി. ഏത്താവതാ ചേസ പരസ്സ വഡ്ഢിതം ഭത്തം ഭുഞ്ജിത്വാ ഖുദം വിനോദേന്തോ വിയ പരസ്സ ആരദ്ധായ ധമ്മദേസനായ ഞാണം പേസേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തഞ്ചേവ പത്തോ, സാവകപാരമീഞാണസ്സ ച മത്ഥകം, സോളസ ച പഞ്ഞാ പടിവിജ്ഝിത്വാ ഠിതോ. ദീഘനഖോ പന സോതാപത്തിഫലം പത്വാ സരണേസു പതിട്ഠിതോ.

ഭഗവാ പന ഇമം ദേസനം സൂരിയേ ധരമാനേയേവ നിട്ഠാപേത്വാ ഗിജ്ഝകൂടാ ഓരുയ്ഹ വേളുവനം ഗന്ത്വാ സാവകസന്നിപാതമകാസി, ചതുരങ്ഗസമന്നാഗതോ സന്നിപാതോ അഹോസി. തത്രിമാനി അങ്ഗാനി - മാഘനക്ഖത്തേന യുത്തോ പുണ്ണമഉപോസഥദിവസോ, കേനചി അനാമന്തിതാനി ഹുത്വാ അത്തനോയേവ ധമ്മതായ സന്നിപതിതാനി അഡ്ഢതേലസാനി ഭിക്ഖുസതാനി, തേസു ഏകോപി പുഥുജ്ജനോ വാ സോതാപന്ന-സകദാഗാമി-അനാഗാമി-സുക്ഖവിപസ്സക-അരഹന്തേസു വാ അഞ്ഞതരോ നത്ഥി, സബ്ബേ ഛളഭിഞ്ഞാവ, ഏകോപി ചേത്ഥ സത്ഥകേന കേസേ ഛിന്ദിത്വാ പബ്ബജിതോ നാമ നത്ഥി, സബ്ബേ ഏഹിഭിക്ഖുനോയേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ദീഘനഖസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. മാഗണ്ഡിയസുത്തവണ്ണനാ

൨൦൭. **ഏവം മേ സുത**ന്തി മാഗണ്ഡിയസുത്തം. തത്ഥ **അഗ്യാഗാരേ**തി അഗ്ഗിഹോമസാലയം. **തിണസന്ഥാരകേ**തി ദ്വേ മാഗണ്ഡിയാ മാതുലോ ച ഭാഗിനേയ്യോ ച. തേസു മാതുലോ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പത്തോ, ഭാഗിനേയ്യോപി സഉപനിസ്സയോ നചിരസ്സേവ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണിസ്സതി. അഥസ്സ ഭഗവാ ഉപനിസ്സയം ദിസ്വാ രമണീയം ദേവഗബ്ഭസദിസം ഗന്ധകുടിം പഹായ തത്ഥ ഛാരികതിണകചവരാദീഹി ഉക്ലാപേ അഗ്യാഗാരേ തിണസന്ഥാരകം പഞ്ഞാപേത്വാ പരസങ്ഗഹകരണത്ഥം കതിപാഹം വസിത്ഥ. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **തേനുപസങ്കമീ**തി ന കേവലം തംദിവസമേവ, യസ്മാ പന തം അഗ്യാഗാരം ഗാമൂപചാരേ ദാരകദാരികാഹി ഓകിണ്ണം അവിവിത്തം, തസ്മാ ഭഗവാ നിച്ചകാലമ്പി ദിവസഭാഗം തസ്മിം വനസണ്ഡേ വീതിനാമേത്വാ സായം വാസത്ഥായ തത്ഥ ഉപഗച്ഛതി.

അദ്ദസാ ഖോ…പേ॰… തിണസന്ഥാരകം പഞ്ഞത്തന്തി ഭഗവാ അഞ്ഞേസു ദിവസേസു തിണസന്ഥാരകം സങ്ഘരിത്വാ സഞ്ഞാണം കത്വാ ഗച്ഛതി, തംദിവസം പന പഞ്ഞപേത്വാവ അഗമാസി. കസ്മാ? തദാ ഹി പച്ചൂസസമയേ ലോകം ഓലോകേത്വാവ അദ്ദസ - ''അജ്ജ മാഗണ്ഡിയോ ഇധാഗന്ത്വാ ഇമം തിണസന്ഥാരകം ദിസ്വാ ഭാരദ്വാജേന സദ്ധിം തിണസന്ഥാരകം ആരബ്ഭ കഥാസല്ലാപം കരിസ്സതി, അഥാഹം ആഗന്ത്വാ ധമ്മം ദേസേസ്സാമി, സോ ധമ്മം സുത്വാ മമ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പാപുണിസ്സതി. പരേസം സങ്ഗഹകരണത്ഥമേവ ഹി മയാ പാരമിയോ പൂരിതാ''തി തിണസന്ഥാരകം പഞ്ഞപേത്വാവ അഗമാസി.

സമണസേയ്യാനുരൂപം മഞ്ഞേതി ഇമം തിണസന്ഥാരകം ''സമണസ്സ അനുച്ഛവികാ സേയ്യാ''തി മഞ്ഞാമി. ന ച അസഞ്ഞതസമണസ്സ നിവുത്ഥട്ഠാനമേതം. തഥാഹേത്ഥ ഹത്ഥേന ആകഡ്ഢിതട്ഠാനം വാ പാദേന ആകഡ്ഢിതട്ഠാനം വാ സീസേന പഹടട്ഠാനം വാ ന പഞ്ഞായതി, അനാകുലോ അനാകിണ്ണോ അഭിന്നോ ഛേകേന ചിത്തകാരേന തൂലികായ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ പഞ്ഞത്തോ വിയ. സഞ്ഞതസമണസ്സ വസിതട്ഠാനം, കസ്സ ഭോ വസിതട്ഠാനന്തി പുച്ഛതി. **ഭൂനഹുനോ**തി ഹതവഡ്ഢിനോ മരിയാദകാരകസ്സ. കസ്മാ ഏവമാഹ? ഛസു ദ്വാരേസു വഡ്ഢിപഞ്ഞാപനലദ്ധികത്താ. അയഞ്ഹി തസ്സ ലദ്ധി - ചക്ഖു ബ്രൂഹേതബ്ബം വഡ്ഢേതബ്ബം, അദിട്ഠം ദക്ഖിതബ്ബം, ദിട്ഠം സമതിക്കമിതബ്ബം. സോതം ബ്രൂഹേതബ്ബം വഡ്ഢേതബ്ബം, അസുതം സോതബ്ബം, സുതം സമതിക്കമിതബ്ബം. ഘാനം ബ്രൂഹേതബ്ബം വഡ്ഢേതബ്ബം, അഘായിതം ഘായിതബ്ബം, ഘായിതം സമതിക്കമിതബ്ബം. ജിവ്ഹാ ബ്രൂഹേതബ്ബാ വഡ്ഢേതബ്ബാ, അസ്സായിതം സായിതബ്ബം, സായിതം സമതിക്കമിതബ്ബം. കായോ ബ്രൂഹേതബ്ബോ വഡ്ഢേതബ്ബോ, അഫുട്ഠം ഫുസിതബ്ബം, ഫുട്ഠം സമതിക്കമിതബ്ബം. മനോ ബ്രൂഹേതബ്ബോ വഡ്ഢേതബ്ബോ, അവിഞ്ഞാതം വിജാനിതബ്ബം, വിഞ്ഞാതം സമതിക്കമിതബ്ബം. ഏവം സോ ഛസു ദ്വാരേസു വഡ്ഢിം പഞ്ഞപേതി. ഭഗവാ പന -

''ചക്ഖുനാ സംവരോ സാധു, സാധു സോതേന സംവരോ;
ഘാനേന സംവരോ സാധു, സാധു ജിവ്ഹായ സംവരോ.

കായേന സംവരോ സാധു, സാധു വാചായ സംവരോ;
മനസാ സംവരോ സാധു, സാധു സബ്ബത്ഥ സംവരോ;
സബ്ബത്ഥ സംവുതോ ഭിക്ഖു, സബ്ബദുക്ഖാ പമുച്ചതീ''തി. (ധ॰ പ॰ ൩൬൦-൩൬൧) -

ഛസു ദ്വാരേസു സംവരം പഞ്ഞപേതി. തസ്മാ സോ ''വഡ്ഢിഹതോ സമണോ ഗോതമോ മരിയാദകാരകോ''തി മഞ്ഞമാനോ ''ഭൂനഹുനോ''തി ആഹ.

അരിയേ ഞായേ ധമ്മേ കുസലേതി പരിസുദ്ധേ കാരണധമ്മേ അനവജ്ജേ. ഇമിനാ കിം ദസ്സേതി? ഏവരൂപസ്സ നാമ ഉഗ്ഗതസ്സ പഞ്ഞാതസ്സ യസസ്സിനോ ഉപരി വാചം ഭാസമാനേന വീമംസിത്വാ ഉപധാരേത്വാ മുഖേ ആരക്ഖം ഠപേത്വാ ഭാസിതബ്ബോ ഹോതി. തസ്മാ മാ സഹസാ അഭാസി, മുഖേ ആരക്ഖം ഠപേഹീതി ദസ്സേതി. **ഏവഞ്ഹി നോ സുത്തേ ഓചരതീ**തി യസ്മാ അമ്ഹാകം സുത്തേ ഏവം ആഗച്ഛതി, ന മയം മുഖാരുള്ഹിച്ഛാമത്തം വദാമ, സുത്തേ ച നാമ ആഗതം വദമാനാ കസ്സ ഭായേയ്യാമ, തസ്മാ സമ്മുഖാപി നം

വദേയ്യാമാതി അത്ഥോ. **അപ്പോസ്സുക്കോ**തി മമ രക്ഖനത്ഥായ അനുസ്സുക്കോ അവാവടോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. **വുത്തോവ നം വദേയ്യാ**തി മയാ വുത്തോവ ഹുത്വാ അപുച്ഛിതോവ കഥം സമുട്ഠാപേത്വാ അമ്ബജമ്ബുആദീനി ഗഹേത്വാ വിയ അപൂരയമാനോ മയാ കഥിതനിയാമേന ഭവം ഭാരദ്വാജോ വദേയ്യ, വദസ്സൂതി അത്ഥോ.

൨൰൭. **അസ്സോസി ഖോ**തി സത്ഥാ ആലോകം വഡ്ഢേത്വാ ദിബ്ബചക്ഖുനാ മാഗണ്ഡിയം തത്ഥ ആഗതം അദ്ദസ, ദ്വിന്നം ജനാനം ഭാസമാനാനം ദിബ്ബസോതേന സദ്ദമ്പി അസ്സോസി. **പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ**തി ഫലസമാപത്തിയാ വുട്ഠിതോ. **സംവിഗ്ഗോ**തി പീതിസംവേഗേന സംവിഗ്ഗോ ചലിതോ കമ്പിതോ. തസ്സ കിര ഏതദഹോസി - ''നേവ മാഗണ്ഡിയേന സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ആരോചിതം, ന മയാ. അമ്ഹേ മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞോ ഏത്ഥ തതിയോപി നത്ഥി, സുതോ ഭവിസ്സതി അമ്ഹാകം സദ്ദോ തിഖിണസോതേന പുരിസേനാ''തി. അഥസ്സ അബ്ഭന്തരേ പീതി ഉപ്പജ്ജിത്വാ നവനവുതിലോമകൂപസഹസ്സാനി ഉദ്ധഗ്ഗാനി അകാസി. തേന വുത്തം ''സംവിഗ്ഗോ ലോമഹട്ഠജാതോ''തി. **അഥ ഖോ മാഗണ്ഡിയോ പരിബ്ബാജകോ**തി പരിബ്ബാജകസ്സ പഭിന്നമുഖം വിയ ബീജം പരിപാകഗതം ഞാണം, തസ്മാ സന്നിസീദിതും അസക്കോന്തോ ആഹിണ്ഡമാനോ പുന സത്ഥു സന്തികം ആഗന്ത്വാ ഏകമന്തം നിസീദി. തം ദസ്സേതും ''അഥ ഖോ മാഗണ്ഡിയോ''തിആദി വുത്തം.

൨൰൮. സത്ഥാ - ''ഏവം കിര ത്വം, മാഗണ്ഡിയ, മം അവചാ''തി അവത്വാവ **ചക്ഖും ഖോ, മാഗണ്ഡിയാ**തി പരിബ്ബാജകസ്സ ധമ്മദേസനം ആരഭി. തത്ഥ വസനട്ഠാനട്ഠേന രൂപം ചക്ഖുസ്സ ആരാമോതി ചക്ഖു **രൂപാരാമം**. രൂപേ രതന്തി **രൂപരതം**. രൂപേന ചക്ഖു ആമോദിതം പമോദിതന്തി **രൂപസമുദിതം. ദന്ത**ന്തി നിബ്ബിസേവനം. **ഗുത്ത**ന്തി ഗോപിതം. **രക്ഖിത**ന്തി ഠപിതരക്ഖം. **സംവുത**ന്തി പിഹിതം. **സംവരായാ**തി പിധാനത്ഥായ.

൨൧൦. **പരിചാരിതപുബ്ബോ**തി അഭിരമിതപുബ്ബോ. **രൂപപരിളാഹ**ന്തി രൂപം ആരബ്ഭ ഉപ്പജ്ജനപരിളാഹം. **ഇമസ്സ പന തേ, മാഗണ്ഡിയ, കിമസ്സ വചനീയ**ന്തി ഇമസ്സ രൂപം പരിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ അരഹത്തപ്പത്തസ്സ ഖീണാസവസ്സ തയാ കിം വചനം വത്തബ്ബം അസ്സ, വുഡ്ഢിഹതോ മരിയാദകാരകോതി ഇദം വത്തബ്ബം, ന വത്തബ്ബന്തി പുച്ഛതി. **ന കിഞ്ചി, ഭോ ഗോതമാ**തി, ഭോ ഗോതമ, കിഞ്ചി വത്തബ്ബം നത്ഥി. സേസദ്വാരേസുപി ഏസേവ നയോ.

൨൧൧. ഇദാനി യസ്മാ തയാ പഞ്ചക്ഖന്ധേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ അരഹത്തപ്പത്തസ്സ ഖീണാസവസ്സ കിഞ്ചി വത്തബ്ബം നത്ഥി, അഹഞ്ച പഞ്ചക്ഖന്ധേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തോ, തസ്മാ അഹമ്പി തേ ന കിഞ്ചി വത്തബ്ബോതി ദസ്സേതും **അഹം ഖോ പനാ**തിആദിമാഹ. **തസ്സ മയ്ഹം മാഗണ്ഡിയാ**തി ഗിഹികാലേ അത്തനോ സമ്പത്തിം ദസ്സേന്തോ ആഹ. തത്ഥ **വസ്സികോ**തിആദീസു യത്ഥ സുഖം ഹോതി വസ്സകാലേ വസിതും, അയം വസ്സികോ. ഇതരേസുപി ഏസേവ നയോ. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ - വസ്സം വാസോ വസ്സം, വസ്സം അരഹതീതി **വസ്സികോ**. ഇതരേസുപി ഏസേവ നയോ.

തത്ഥ വസ്സികോ പാസാദോ നാതിഉച്ചോ ഹോതി നാതിനീചോ, ദ്വാരവാതപാനാനിപിസ്സ നാതിതനൂനി നാതിബഹൂനി, ഭൂമത്ഥരണപച്ചത്ഥരണഖജ്ജഭോജ്ജാനിപേത്ഥ മിസ്സകാനേവ വട്ടന്തി. ഹേമന്തികേ

ഥമ്ഭാപി ഭിത്തിയോപി നീചാ ഹോന്തി, ദ്വാരവാതപാനാനി തനുകാനി സുഖുമച്ഛിദ്ദാനി. ഉണ്ഹപവേസനത്ഥായ ഭിത്തിനിയ്യൂഹാനി നീഹരീയന്തി. ഭൂമത്ഥരണപച്ചത്ഥരണനിവാസനപാരുപനാനി പനേത്ഥ ഉണ്ഹവീരിയാനി കമ്ബലാദീനി വട്ടന്തി. ഖജ്ജഭോജ്ജം സിനിദ്ധം കടുകസന്നിസ്സിതഞ്ച. ഗിമ്ഹികേ ഥമ്ഭാപി ഭിത്തിയോപി ഉച്ചാ ഹോന്തി. ദ്വാരവാതപാനാനി പനേത്ഥ ബഹൂനി വിപുലജാലാനി ഭവന്തി. ഭൂമത്ഥരണാദീനി ദുകൂലമയാനി വട്ടന്തി, ഖജ്ജഭോജ്ജാനി മധുരരസസീതവീരിയാനി. വാതപാനസമീപേസു ചേത്ഥ നവ ചാടിയോ ഠപേത്വാ ഉദകസ്സ പൂരേത്വാ നീലുപ്പലാദീഹി സഞ്ഛാദേന്തി. തേസു തേസു പദേസേസു ഉദകയന്താനി കരോന്തി, യേഹി ദേവേ വസ്സന്തേ വിയ ഉദകധാരാ നിക്ഖമന്തി.

ബോധിസത്തസ്സ പന അട്ഠസതസുവണ്ണഘടേ ച രജതഘടേ ച ഗന്ധോദകസ്സ പൂരേത്വാ നീലുപ്പലഗച്ഛകേ കത്വാ സയനം പരിവാരേത്വാ ഠപയിംസു. മഹന്തേസു ലോഹകടാഹേസു ഗന്ധകലലം പൂരേത്വാ നീലുപ്പലപദുമപുണ്ഡരീകാനി രോപേത്വാ ഉതുഗ്ഗഹണത്ഥായ തത്ഥ തത്ഥ ഠപേസും. സൂരിയരസ്മീഹി പുപ്ഫാനി പുപ്ഫന്തി. നാനാവിധാ ഭമരഗണാ പാസാദം പവിസിത്വാ പുപ്ഫേസു രസം ഗണ്ഹന്താ വിചരന്തി. പാസാദോ അതിസുഗന്ധോ ഹോതി. യമകഭിത്തിയാ അന്തരേ ലോഹനാളിം ഠപേത്വാ നവഭൂമികപാസാദസ്സ ഉപരി ആകാസങ്ഗണേ രതനമണ്ഡപമത്ഥകേ സുഖുമച്ഛിദ്ദകം ജാലം ബദ്ധം അഹോസി. ഏകസ്മിം ഠാനേ സുക്ഖമഹിംസചമ്മം പസാരേതി. ബോധിസത്തസ്സ ഉദകകീളനവേലായ മഹിംസചമ്മേ പാസാണഗുളേ ഖിപന്തി, മേഘഥനിതസദ്ദോ വിയ ഹോതി. ഹേട്ഠാ യന്തം പരിവത്തേന്തി, ഉദകം അഭിരുഹിത്വാ ജാലമത്ഥകേ പതതി, വസ്സപതനസലിലം വിയ ഹോതി. തദാ ബോധിസത്തോ നീലപടം നിവാസേതി, നീലപടം പാരുപതി, നീലപസാധനം പസാധേതി. പരിവാരാപിസ്സ ചത്താലീസനാടകസഹസ്സാനി നീലവത്ഥാഭരണാനേവ നീലവിലേപനാനി ഹുത്വാ മഹാപുരിസം പരിവാരേത്വാ രതനമണ്ഡപം ഗച്ഛന്തി. ദിവസഭാഗം ഉദകകീളം കീളന്തോ സീതലം ഉതുസുഖം അനുഭോതി.

പാസാദസ്സ ചതൂസു ദിസാസു ചത്താരോ സരാ ഹോന്തി. ദിവാകാലേ നാനാവണ്ണസകുണഗണാ പാചീനസരതോ വുട്ഠായ വിരവമാനാ പാസാദമത്ഥകേന പച്ഛിമസരം ഗച്ഛന്തി. പച്ഛിമസരതോ വുട്ഠായ പാചീനസരം, ഉത്തരസരതോ ദക്ഖിണസരം, ദക്ഖിണസരതോ ഉത്തരസരം ഗച്ഛന്തി, അന്തരവസ്സസമയോ വിയ ഹോതി. ഹേമന്തികപാസാദോ പന പഞ്ചഭൂമികോ അഹോസി, വസ്സികപാസാദോ സത്തഭൂമികോ.

നിപ്പുരിസേഹീതി പുരിസവിരഹിതേഹി. ന കേവലഞ്ചേത്ഥ തൂരിയാനേവ നിപ്പുരിസാനി, സബ്ബട്ഠാനാനിപി നിപ്പുരിസാനേവ . ദോവാരികാപി ഇത്ഥിയോവ, ന്ഹാപനാദിപരികമ്മകരാപി ഇത്ഥിയോവ. രാജാ കിര - “തഥാരൂപം ഇസ്സരിയസുഖസമ്പത്തിം അനുഭവമാനസ്സ പുരിസം ദിസ്വാ പരിസങ്കാ ഉപ്പജ്ജതി, സാ മേ പുത്തസ്സ മാ അഹോസീ”തി സബ്ബകിച്ചേസു ഇത്ഥിയോവ ഠപേസി. **തായ രതിയാ രമമാനോ**തി ഇദം ചതുത്ഥജ്ഝാനികഫലസമാപത്തിരതിം സന്ധായ വുത്തം.

൨൧൨. ഗഹപതി വാ ഗഹപതിപുത്തോ വാതി ഏത്ഥ യസ്മാ ഖത്തിയാനം സേതച്ഛത്തസ്മിംയേവ പത്ഥനാ ഹോതി, മഹാ ച നേസം പപഞ്ചോ,

ബ്രാഹ്മണാ മഞ്ഞേഹി അതിത്താ മഞ്ഞേ ഗവേസന്താ വിചരന്തി, ഗഹപതിനോ പന മുദ്ദാഗണനമത്തം ഉഗ്ഗഹിതകാലതോ പട്ഠായ സമ്പത്തിംയേവ അനുഭവന്തി, തസ്മാ ഖത്തിയബ്രാഹ്മണേ അഗ്ഗഹേത്വാ "ഗഹപതി വാ ഗഹപതിപുത്തോ വാ"തി ആഹ. **ആവട്ടേയ്യാ**തി മാനുസകകാമഹേതു ആവട്ടോ ഭവേയ്യാതി അത്ഥോ. **അഭിക്കന്തതരാ**തി വിസിട്ഠതരാ. **പണീതതരാ**തി അതപ്പകതരാ. വുത്തമ്പി ചേതം -

> "കുസഗ്ഗേനുദകമാദായ, സമുദ്ദേ ഉദകം മിനേ;
> ഏവം മാനുസകാ കാമാ, ദിബ്ബകാമാന സന്തികേ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൧.൩൮൯) -

സമധിഗയ്ഹ തിട്ഠതീതി ദിബ്ബസുഖം ഗണ്ഹിത്വാ തതോ വിസിട്ഠതരാ ഹുത്വാ തിട്ഠതി.

ഓപമ്മസംസന്ദനം പനേത്ഥ ഏവം വേദിതബ്ബം - ഗഹപതിസ്സ പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി സമങ്ഗീഭൂതകാലോ വിയ ബോധിസത്തസ്സ തീസു പാസാദേസു ചത്താലീസസഹസ്സഇത്ഥിമജ്ഝേ മോദനകാലോ, തസ്സ സുചരിതം പൂരേത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തകാലോ വിയ ബോധിസത്തസ്സ അഭിനിക്ഖമനം കത്വാ ബോധിപല്ലങ്കേ സബ്ബഞ്ഞുതം പടിവിദ്ധകാലോ , തസ്സ നന്ദനവനേ സമ്പത്തിം അനുഭവനകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ ചതുത്ഥജ്ഝാനികഫലസമാപത്തിരതിയാ വീതിവത്തനകാലോ, തസ്സ മാനുസകാനം പഞ്ചന്നം കാമഗുണാനം അപത്ഥനകാലോ വിയ തഥാഗതസ്സ ചതുത്ഥജ്ഝാനികഫലസമാപത്തിരതിയാ വീതിനാമേന്തസ്സ ഹീനജനസുഖസ്സ അപത്ഥനകാലോതി.

൨൧൩. **സുഖീ**തി പഠമം ദുക്ഖിതോ പച്ഛാ സുഖിതോ അസ്സ. **സേരീ**തി പഠമം വേജ്ജദുതിയകോ പച്ഛാ സേരീ ഏകകോ ഭവേയ്യ. **സയംവസീ**തി പഠമം വേജ്ജസ്സ വസേ വത്തമാനോ വേജ്ജേന നിസീദാതി വുത്തേ നിസീദി, നിപജ്ജാതി വുത്തേ നിപജ്ജി, ഭുഞ്ജാതി വുത്തേ ഭുഞ്ജി, പിവാതി വുത്തേ പിവി, പച്ഛാ സയംവസീ ജാതോ. **യേന കാമം ഗമോ**തി പഠമം ഇച്ഛിതിച്ഛിതട്ഠാനം ഗന്തും നാലത്ഥ, പച്ഛാ രോഗേ വൂപസന്തേ വനദസ്സന-ഗിരിദസ്സന-പബ്ബതദസ്സനാദീസുപി യേനകാമം ഗമോ ജാതോ, യത്ഥ യത്ഥേവ ഗന്തും ഇച്ഛതി, തത്ഥ തത്ഥേവ ഗച്ഛേയ്യ.

ഏത്ഥാപി ഇദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - പുരിസസ്സ കുട്ഠികാലോ വിയ ഹി ബോധിസത്തസ്സ അഗാരമജ്ഝേ വസനകാലോ, അങ്ഗാരകപല്ലം വിയ ഏകം കാമവത്ഥു, ദ്വേ കപല്ലാനി വിയ ദ്വേ വത്ഥൂനി, സക്കസ്സ പന ദേവരഞ്ഞോ അഡ്ഢതേയ്യകോടിയാനി അങ്ഗാരകപല്ലാനി വിയ അഡ്ഢതിയനാടകകോടിയോ, നഖേഹി വണമുഖാനി തച്ഛേത്വാ അങ്ഗാരകപല്ലേ പരിതാപനം വിയ വത്ഥുപടിസേവനം, ഭേസജ്ജം ആഗമ്മ അരോഗകാലോ വിയ കാമേസു ആദീനവം നേക്ഖമ്മേ ച ആനിസംസം ദിസ്വാ നിക്ഖമ്മ ബുദ്ധഭൂതകാലേ ചതുത്ഥജ്ഝാനികഫലസമാപത്തിരതിയാ വീതിവത്തനകാലോ, അഞ്ഞം കുട്ഠിപുരിസം ദിസ്വാ അപത്ഥനകാലോ വിയ തായ രതിയാ വീതിനാമേന്തസ്സ ഹീനജനരതിയാ അപത്ഥനകാലോതി.

൨൧൪. **ഉപഹതിന്ദ്രിയോ**തി കിമിരകുട്ഠേന നാമ ഉപഹതകായപ്പസാദോ. **ഉപഹതിന്ദ്രിയാ**തി ഉപഹതപഞ്ചിന്ദ്രിയാ. തേ യഥാ സോ ഉപഹതകായിന്ദ്രിയോ

കുട്ഠീ ദുക്ഖസമ്ഫസ്സസ്മിംയേവ അഗ്ഗിസ്മിം സുഖമിതി വിപരീതസഞ്ഞം പച്ചലത്ഥ, ഏവം പഞ്ചിന്ദ്രിയസ്സ ഉപഹതത്താ ദുക്ഖസമ്ഫസ്സേസ്വേവ കാമേസു സുഖമിതി വിപരീതസഞ്ഞം പച്ചലത്ഥും.

൨൧൪. **അസുചിതരാനി ചേവാ**തിആദീസു പകതിയാവ താനി അസുചീനി ച ദുഗ്ഗന്ധാനി ച പൂതീനി ച, ഇദാനി പന അസുചിതരാനി ചേവ ദുഗ്ഗന്ധതരാനി ച പൂതിതരാനി ച ഹോന്തി. **കാചീ**തി തസ്സ ഹി പരിതാപേന്തസ്സ ച കണ്ഡൂവന്തസ്സ ച പാണകാ അന്തോ പവിസന്തി, ദുട്ഠലോഹിതദുട്ഠപുബ്ബാ പഗ്ഘരന്തി. ഏവമസ്സ കാചി അസ്സാദമത്താ ഹോതി.

ആരോഗ്യപരമാതി ഗാഥായ യേ കേചി ധനലാഭാ വാ യസലാഭാ വാ പുത്തലാഭാ വാ അത്ഥി, ആരോഗ്യം തേസം പരമം ഉത്തമം, നത്ഥി തതോ ഉത്തരിതരോ ലാഭോതി, ആരോഗ്യപരമാ ലാഭാ. യംകിഞ്ചി ഝാനസുഖം വാ മഗ്ഗസുഖം വാ ഫലസുഖം വാ അത്ഥി, നിബ്ബാനം തത്ഥ പരമം, നത്ഥി തതോ ഉത്തരിതരം സുഖന്തി നിബ്ബാനം പരമം സുഖം. **അട്ഠങ്ഗികോ മഗ്ഗാന**ന്തി പുബ്ബഭാഗമഗ്ഗാനം പുബ്ബഭാഗഗമനേനേവ അമതഗാമീനം അട്ഠങ്ഗികോ ഖേമോ, നത്ഥി തതോ ഖേമതരോ അഞ്ഞോ മഗ്ഗോ. അഥ വാ **ഖേമം അമതഗാമിന**ന്തി ഏത്ഥ ഖേമന്തിപി അമതന്തിപി നിബ്ബാനസ്സേവ നാമം. യാവതാ പുഥുസമണബ്രാഹ്മണാ പരപ്പവാദാ ഖേമഗാമിനോ ച അമതഗാമിനോ ചാതി ലദ്ധിവസേന ഗഹിതാ, സബ്ബേസം തേസം ഖേമഅമതഗാമീനം മഗ്ഗാനം അട്ഠങ്ഗികോ പരമോ ഉത്തമോതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ.

൨൧൫. **ആചരിയപാചരിയാന**ന്തി ആചരിയാനഞ്ചേവ ആചരിയാചരിയാനഞ്ച. **സമേതീ**തി ഏകനാളിയാ മിതം വിയ ഏകതുലായ തുലിതം വിയ സദിസം ഹോതി നിന്നാനാകരണം. **അനോമജ്ജതീ**തി പാണിം ഹേട്ഠാ ഓതാരേന്തോ മജ്ജതി - ''ഇദം തം, ഭോ ഗോതമ, ആരോഗ്യം, ഇദം തം നിബ്ബാന''ന്തി കാലേന സീസം കാലേന ഉരം പരിമജ്ജന്തോ ഏവമാഹ.

൨൧൬. **ഛേക**ന്തി സമ്പന്നം. **സാഹുളിചീരേനാ**തി കാളകേഹി ഏളകലോമേഹി കതഥൂലചീരേന. സങ്കാരചോളകേനാതിപി വദന്തി. **വാചം നിച്ഛാരേയ്യാ**തി കാലേന ദസായ കാലേന അന്തേ കാലേന മജ്ഝേ പരിമജ്ജന്തോ നിച്ഛാരേയ്യ, വദേയ്യാതി അത്ഥോ. **പുബ്ബകേഹേസാ**തി പുബ്ബകേഹി ഏസാ. വിപസ്സീപി ഹി ഭഗവാ...പേ॰... കസ്സപോപി ഭഗവാ ചതുപരിസമജ്ഝേ നിസിന്നോ ഇമം ഗാഥം അഭാസി, ''അത്ഥനിസ്സിതഗാഥാ''തി മഹാജനോ ഉഗ്ഗണ്ഹി. സത്ഥരി പരിനിബ്ബുതേ അപരഭാഗേ പരിബ്ബാജകാനം അന്തരം പവിട്ഠാ. തേ പോത്ഥകഗതം കത്വാ പദദ്വയമേവ രക്ഖിതും സക്ഖിംസു. തേനാഹ - **സാ ഏതരഹി അനുപുബ്ബേന പുഥുജ്ജനഗാഥാ**തി.

൨൧൭. രോഗോവ ഭൂതോതി **രോഗഭൂതോ**. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ. **അരിയം ചക്ഖു**ന്തി പരിസുദ്ധം വിപസ്സനാഞാണഞ്ചേവ മഗ്ഗഞാണഞ്ച. **പഹോതീ**തി സമത്ഥോ. **ഭേസജ്ജം കരേയ്യാ**തി ഉദ്ധംവിരേചനം അധോവിരേചനം അഞ്ജനഞ്ചാതി ഭേസജ്ജം കരേയ്യ.

൨൧൮. **ന ചക്ഖൂനി ഉപ്പാദേയ്യാ**തി യസ്സ ഹി അന്തരാ പിത്തസേമ്ഹാദിപലിവേഠനേ ചക്ഖുപസാദോ ഉപഹതോ ഹോതി, സോ ഛേകം വേജ്ജം ആഗമ്മ സപ്പായഭേസജ്ജം സേവന്തോ ചക്ഖൂനി ഉപ്പാദേതി

നാമ. ജച്ചന്ധസ്സ പന മാതുകുച്ഛിയംയേവ വിനട്ഠാനി, തസ്മാ സോ ന ലഭതി. തേന വുത്തം “ന ചക്ഖൂനി ഉപ്പാദേയ്യാ”തി.

൨൨൦. ദുതിയവാരേ **ജച്ചന്ധോ**തി ജാതകാലതോ പട്ഠായ പിത്താദിപലിവേഠേന അന്ധോ. **അമുസ്മി**ന്തി തസ്മിം പുബ്ബേ വുത്തേ. **അമിത്തതോപി ദഹേയ്യാ**തി അമിത്തോ മേ അയന്തി ഏവം അമിത്തതോ ഠപേയ്യ. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ. **ഇമിനാ ചിത്തേനാ**തി വട്ടേ അനുഗതചിത്തേന. **തസ്സ മേ ഉപാദാനപച്ചയാ**തി ഏകസന്ധി ദ്വിസങ്ഖേപോ പച്ചയാകാരോ കഥിതോ, വട്ടം വിഭാവിതം.

൨൨൧. **ധമ്മാനുധമ്മ**ന്തി ധമ്മസ്സ അനുധമ്മം അനുച്ഛവികം പടിപദം. **ഇമേ രോഗാ ഗണ്ഡാ സല്ലാ**തി പഞ്ചക്ഖന്ധേ ദസ്സേതി. **ഉപാദാനനിരോധാ**തി വിവട്ടം ദസ്സേന്തോ ആഹ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

മാഗണ്ഡിയസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. സന്ദകസുത്തവണ്ണനാ

൨൨൩. **ഏവം മേ സുത**ന്തി സന്ദകസുത്തം. തത്ഥ **പിലക്ഖഗുഹായ**ന്തി തസ്സാ ഗുഹായ ദ്വാരേ പിലക്ഖരുക്ഖോ അഹോസി, തസ്മാ പിലക്ഖഗുഹാത്വേവ സങ്ഖം ഗതാ. **പടിസല്ലാനാ വുട്ഠിതോ**തി വിവേകതോ വുട്ഠിതോ. **ദേവകതസോബ്ഭോ**തി വസ്സോദകേനേവ തിന്നട്ഠാനേ ജാതോ മഹാഉദകരഹദോ. ***ഗുഹാദസ്സനായാ***തി ഏത്ഥ ***ഗുഹാ***തി പംസുഗുഹാ. സാ ഉന്നമേ ഉദകമുത്തട്ഠാനേ അഹോസി, ഏകതോ ഉമങ്ഗം കത്വാ ഖാണുകേ ച പംസുഞ്ച നീഹരിത്വാ അന്തോ ഥമ്ഭേ ഉസ്സാപേത്വാ മത്ഥകേ പദരച്ഛന്നഗേഹസങ്ഖേപേന കതാ, തത്ഥ തേ പരിബ്ബാജകാ വസന്തി. സാ വസ്സാനേ ഉദകപുണ്ണാ തിട്ഠതി, നിദാഘേ തത്ഥ വസന്തി. തം സന്ധായ “ഗുഹാദസ്സനായാ”തി ആഹ. വിഹാരദസ്സനത്ഥഞ്ഹി അനമതഗ്ഗിയം പച്ചവേക്ഖിത്വാ സമുദ്ദപബ്ബതദസ്സനത്ഥം വാപി ഗന്തും വട്ടതീതി.

ഉന്നാദിനിയാതി ഉച്ചം നദമാനായ. ഏവം നദമാനായ ചസ്സാ ഉദ്ധങ്ഗമനവസേന ഉച്ചോ, ദിസാസു പത്ഥടവസേന മഹാസദ്ദോതി ഉച്ചാസദ്ദമഹാസദ്ദോ, തായ **ഉച്ചാസദ്ദമഹാസദ്ദായ**. തേസം പരിബ്ബാജകാനം പാതോവ ഉട്ഠായ കത്തബ്ബം നാമ ചേതിയവത്തം വാ ബോധിവത്തം വാ ആചരിയുപജ്ഝായവത്തം വാ യോനിസോമനസികാരോ വാ നത്ഥി. തേന തേ പാതോവ ഉട്ഠായ ബാലാതപേ നിസിന്നാ, സായം വാ കഥായ ഫാസുകത്ഥായ സന്നിപതിതാ “ഇമസ്സ ഹത്ഥോ സോഭണോ ഇമസ്സ പാദോ”തി ഏവം അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ ഹത്ഥപാദാദീനി വാ ആരബ്ഭ ഇത്ഥിപുരിസദാരകദാരികാവണ്ണേ വാ അഞ്ഞം വാ കാമസ്സാദഭവസ്സാദാദിവത്ഥും ആരബ്ഭ കഥം പട്ഠപേത്വാ അനുപുബ്ബേന രാജകഥാദിഅനേകവിധം തിരച്ഛാനകഥം കഥേന്തി. സാ ഹി അനിയ്യാനികത്താ സഗ്ഗമോക്ഖമഗ്ഗാനം തിരച്ഛാനഭൂതാ കഥാതി **തിരച്ഛാനകഥാ**. തത്ഥ രാജാനം ആരബ്ഭ “മഹാസമ്മതോ മന്ധാതാ ധമ്മാസോകോ ഏവംമഹാനുഭാവോ”തിആദിനാ നയേന പവത്താ കഥാ **രാജകഥാ**. ഏസ നയോ **ചോരകഥാദീസു**.

തേസു "അസുകോ രാജാ അഭിരൂപോ ദസ്സനീയോ"തിആദിനാ നയേന ഗേഹസ്സിതകഥാവ തിരച്ഛാനകഥാ ഹോതി. "സോപി നാമ ഏവം മഹാനുഭാവോ ഖയം ഗതോ"തി ഏവം പവത്താ പന കമ്മട്ഠാനഭാവേ തിട്ഠതി. ചോരേസുപി "മൂലദേവോ ഏവംമഹാനുഭാവോ, മേഘമാലോ ഏവംമഹാനുഭാവോ"തി തേസം കമ്മം പടിച്ച അഹോ സൂരാതി ഗേഹസ്സിതകഥാവ തിരച്ഛാനകഥാ. യുദ്ധേപി ഭാരതയുദ്ധാദീസു "അസുകേന അസുകോ ഏവം മാരിതോ ഏവം വിദ്ധോ"തി കാമസ്സാദവസേനേവ കഥാ തിരച്ഛാനകഥാ. "തേപി നാമ ഖയം ഗതാ"തി ഏവം പവത്താ പന സബ്ബത്ഥ കഥാ കമ്മട്ഠാനമേവ ഹോതി. അപിച അന്നാദീസു "ഏവം വണ്ണവന്തം ഗന്ധവന്തം രസവന്തം ഫസ്സസമ്പന്നം ഖാദിമ്ഹ ഭുഞ്ജിമ്ഹ പിവിമ്ഹ പരിഭുഞ്ജിമ്ഹാ"തി കാമസ്സാദവസേന കഥേതും ന വട്ടതി, സാത്ഥകം പന കത്വാ - "പുബ്ബേ ഏവം വണ്ണാദിസമ്പന്നം അന്നം പാനം വത്ഥം സയനം മാലം ഗന്ധം സീലവന്താനം അദമ്ഹ, ചേതിയേ പൂജം അകരിമ്ഹാ"തി കഥേതും വട്ടതി.

ഞാതികഥാദീസുപി "അമ്ഹാകം ഞാതകാ സൂരാ സമത്ഥാ"തി വാ "പുബ്ബേ മയം ഏവം വിചിത്രേഹി യാനേഹി ചരിമ്ഹാ"തി വാ അസ്സാദവസേന വത്തും ന വട്ടതി, സാത്ഥകം പന കത്വാ "തേപി നോ ഞാതകാ ഖയം ഗതാ"തി വാ "പുബ്ബേ മയം ഏവരൂപാ ഉപാഹനാ സങ്ഘസ്സ അദമ്ഹാ"തി വാ കഥേതബ്ബാ. **ഗാമകഥാപി** സുനിവിട്ഠദുന്നിവിട്ഠസുഭിക്ഖദുബ്ഭിക്ഖാദിവസേന വാ "അസുകഗാമവാസിനോ സൂരാ സമത്ഥാ"തി വാ ഏവം അസ്സാദവസേന ന വട്ടതി, സാത്ഥകം പന കത്വാ സദ്ധാ പസന്നാതി വാ ഖയവയം ഗതാതി വാ വത്തും വട്ടതി. **നിഗമനഗരജനപദകഥാസുപി** ഏസേവ നയോ. **ഇത്ഥികഥാപി** വണ്ണസണ്ഠാനാദീനി പടിച്ച അസ്സാദവസേന ന വട്ടതി, സദ്ധാ പസന്നാ ഖയം ഗതാതി ഏവമേവ വട്ടതി. **സൂരകഥാപി** നന്ദിമിത്തോ നാമ യോധോ സൂരോ അഹോസീതി അസ്സാദവസേനേവ ന വട്ടതി, സദ്ധോ പസന്നോ അഹോസി ഖയം ഗതോതി ഏവമേവ വട്ടതി. **വിസിഖാകഥാപി** അസുകാ വിസിഖാ സുനിവിട്ഠാ ദുന്നിവിട്ഠാ സൂരാ സമത്ഥാതി അസ്സാദവസേനേവ ന വട്ടതി, സദ്ധാ പസന്നാ ഖയം ഗതാ ഇച്ചേവം വട്ടതി.

കുമ്ഭട്ഠാനകഥാതി കുമ്ഭട്ഠാനഉദകതിത്ഥകഥാ വാ വുച്ചതി കുമ്ഭദാസികഥാ വാ. സാപി "പാസാദികാ നച്ചിതും ഗായിതും ഛേകാ"തി അസ്സാദവസേന ന വട്ടതി, സദ്ധാ പസന്നാതിആദിനാ നയേനേവ വട്ടതി. **പുബ്ബപേതകഥാ**തി അതീതഞാതികഥാ. തത്ഥ വത്തമാനഞാതികഥാസദിസോവ വിനിച്ഛയോ.

നാനത്തകഥാതി പുരിമപച്ഛിമകഥാവിമുത്താ അവസേസാ നാനാസഭാവാ നിരത്ഥകകഥാ. **ലോകക്ഖായികാ**തി അയം ലോകോ കേന നിമ്മിതോ, അസുകേന നാമ നിമ്മിതോ, കാകാ സേതാ അട്ഠീനം സേതത്താ, ബകാ രത്താ ലോഹിതസ്സ രത്തത്താതി ഏവമാദികാ ലോകായതവിതണ്ഡസല്ലാപകഥാ.

സമുദ്ദക്ഖായികാ നാമ കസ്മാ സമുദ്ദോ സാഗരോ, സാഗരദേവേന ഖണിതത്താ സാഗരോ, ഖതോ മേതി ഹത്ഥമുദ്ദായ നിവേദിതത്താ സമുദ്ദോതി ഏവമാദികാ നിരത്ഥകാ സമുദ്ദക്ഖായികകഥാ. ഇതി ഭവോ, ഇതി അഭവോതി യം വാ തം വാ നിരത്ഥകകാരണം വത്വാ പവത്തിതകഥാ **ഇതിഭവാഭവകഥാ**. ഏത്ഥ ച ഭവോതി സസ്സതം, അഭവോതി ഉച്ഛേദം. ഭവോതി വഡ്ഢി, അഭവോതി ഹാനി. ഭവോതി കാമസുഖം, അഭവോതി അത്തകിലമഥോ. ഇതി

ഇമായ ഛബ്ബിധായ ഇതിഭവാഭവകഥായ സദ്ധിം ബാത്തിംസതിരച്ഛാനകഥാ നാമ ഹോതി. ഏവരൂപിം തിരച്ഛാനകഥം കഥേന്തിയാ നിസിന്നോ ഹോതി.

തതോ സന്ദകോ പരിബ്ബാജകോ തേ പരിബ്ബാജകേ ഓലോകേത്വാ - ''ഇമേ പരിബ്ബാജകാ അതിവിയ അഞ്ഞമഞ്ഞം അഗാരവാ അപ്പതിസ്സാ, മയഞ്ച സമണസ്സ ഗോതമസ്സ പാതുഭാവതോ പട്ഠായ സൂരിയുഗ്ഗമനേ ഖജ്ജോപനകൂപമാ ജാതാ, ലാഭസക്കാരോപി നോ പരിഹീനോ. സചേ പന ഇമം ഠാനം സമണോ ഗോതമോ ഗോതമസാവകോ വാ ഗിഹിഉപട്ഠാകോപി വാസ്സ ആഗച്ഛേയ്യ, അതിവിയ ലജ്ജനീയം ഭവിസ്സതി. പരിസദോസോ ഖോ പന പരിസജേട്ഠകസ്സേവ ഉപരി ആരോഹതീ''തി ഇതോ ചിതോ ച വിലോകേന്തോ ഥേരം അദ്ദസ. തേന വുത്തം **അദ്ദസാ ഖോ സന്ദകോ പരിബ്ബാജകോ...പേ॰... തുണ്ഹീ അഹേസു**ന്തി.

തത്ഥ **സണ്ഠപേസീ**തി സിക്ഖാപേസി, വജ്ജമസ്സാ പടിച്ഛാദേസി. യഥാ സുട്ഠപിതാ ഹോതി, തഥാ നം ഠപേസി. യഥാ നാമ പരിസമജ്ഝം പവിസന്തോ പുരിസോ വജ്ജപടിച്ഛാദനത്ഥം നിവാസനം സണ്ഠപേതി, പാരുപനം സണ്ഠപേതി, രജോകിണ്ണട്ഠാനം പുഞ്ഛതി, ഏവമസ്സാ വജ്ജപടിച്ഛാദനത്ഥം ''അപ്പസദ്ദാ ഭോന്തോ''തി സിക്ഖാപേന്തോ യഥാ സുട്ഠപിതാ ഹോതി, തഥാ നം ഠപേസീതി അത്ഥോ. **അപ്പസദ്ദകാമാ**തി അപ്പസദ്ദം ഇച്ഛന്തി, ഏകകാ നിസീദന്തി, ഏകകാ തിട്ഠന്തി, ന ഗണസങ്ഗണികായ യാപേന്തി. **അപ്പസദ്ദവിനീതാ**തി അപ്പസദ്ദേന നിരവേന ബുദ്ധേന വിനീതാ. **അപ്പസദ്ദസ്സ വണ്ണവാദിനോ**തി യം ഠാനം അപ്പസദ്ദം നിസ്സദ്ദം. തസ്സ വണ്ണവാദിനോ. **ഉപസങ്കമിതബ്ബം മഞ്ഞേയ്യാ**തി ഇധാഗന്തബ്ബം മഞ്ഞേയ്യ.

കസ്മാ പനേസ ഥേരസ്സ ഉപസങ്കമനം പച്ചാസീസതീതി. അത്തനോ വുദ്ധിം പത്ഥയമാനോ. പരിബ്ബാജകാ കിര ബുദ്ധേസു വാ ബുദ്ധസാവകേസു വാ അത്തനോ സന്തികം ആഗതേസു - ''അജ്ജ അമ്ഹാകം സന്തികം സമണോ ഗോതമോ ആഗതോ, സാരിപുത്തോ ആഗതോ, ന ഖോ പനേതേ യസ്സ വാ തസ്സ വാ സന്തികം ഗച്ഛന്തി, പസ്സഥ അമ്ഹാകം ഉത്തമഭാവ''ന്തി അത്തനോ ഉപട്ഠാകാനം സന്തികേ അത്താനം ഉക്ഖിപന്തി ഉച്ചേ ഠാനേ ഠപേന്തി. ഭഗവതോപി ഉപട്ഠാകേ ഗണ്ഹിതും വായമന്തി. തേ കിര ഭഗവതോ ഉപട്ഠാകേ ദിസ്വാ ഏവം വദന്തി - ''തുമ്ഹാകം സത്ഥാ ഭവം ഗോതമോപി ഗോതമസ്സ സാവകാപി അമ്ഹാകം സന്തികം ആഗച്ഛന്തി, മയം അഞ്ഞമഞ്ഞം സമഗ്ഗാ. തുമ്ഹേ പന അമ്ഹേ അക്ഖീഹി പസ്സിതും ന ഇച്ഛഥ, സാമീചികമ്മം ന കരോഥ, കിം വോ അമ്ഹേഹി അപരദ്ധ''ന്തി. അഥേകച്ചേ മനുസ്സാ - ''ബുദ്ധാപി ഏതേസം സന്തികം ഗച്ഛന്തി, കിം അമ്ഹാക''ന്തി തതോ പട്ഠായ തേ ദിസ്വാ നപ്പമജ്ജന്തി. **തുണ്ഹീ അഹേസു**ന്തി സന്ദകം പരിവാരേത്വാ നിസ്സദ്ദാ നിസീദിംസു.

൨൨൮. സ്വാഗതം ഭോതോ ആനന്ദസ്സാതി സുആഗമനം ഭോതോ ആനന്ദസ്സ. ഭവന്തേ ഹി നോ ആഗതേ ആനന്ദോ ഹോതി, ഗതേ സോകോതി ദീപേതി. **ചിരസ്സം ഖോ**തി പിയസമുദാചാരവചനമേതം. ഥേരോ പന കാലേന കാലം പരിബ്ബാജകാരാമം ചാരികത്ഥായ ഗച്ഛതീതി പുരിമഗമനം ഗഹേത്വാ ഏവമാഹ. ഏവഞ്ച പന വത്വാ ന മാനത്ഥദ്ധോ ഹുത്വാ നിസീദി, അത്തനോ പന ആസനാ വുട്ഠായ തം ആസനം പപ്ഫോടേത്വാ ഥേരം ആസനേന നിമന്തേന്തോ **നിസീദതു ഭവം ആനന്ദോ, ഇദമാസനം പഞ്ഞത്ത**ന്തി ആഹ.

അന്തരാകഥാ വിപ്പകതാതി നിസിന്നാനം വോ ആരമ്ഭതോ പട്ഠായ യാവ മമാഗമനം ഏതസ്മിം അന്തരേ കാ നാമ കഥാ വിപ്പകതാ, മമാഗമനപച്ചയാ കതമാ കഥാ പരിയന്തം ന ഗതാതി പുച്ഛതി.

അഥ പരിബ്ബാജകോ "നിരത്ഥകകഥാവ ഏസാ നിസ്സാരാ വട്ടസന്നിസ്സിതാ, ന തുമ്ഹാകം പുരതോ വത്തബ്ബതം അരഹതീ"തി ദീപേന്തോ **തിട്ഠതേസാ, ഭോതി**ആദിമാഹ. **നേസാ ഭോതോ**തി സചേ ഭവം സോതുകാമോ ഭവിസ്സതി, പച്ഛാപേസാ കഥാ ന ദുല്ലഭാ ഭവിസ്സതി, അമ്ഹാകം പനിമായ അത്ഥോ നത്ഥി. ഭോതോ പന ആഗമനം ലഭിത്വാ അഞ്ഞദേവ സുകാരണം കഥം സോതുകാമമ്ഹാതി ദീപേതി. തതോ ധമ്മദേസനം യാചന്തോ **സാധു വത ഭവന്തം യേ വാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആചരിയകേ**തി ആചരിയസമയേ. **അനസ്സാസികാനീ**തി അസ്സാസവിരഹിതാനി. **സസക്ക**ന്തി ഏകംസത്ഥേ നിപാതോ, വിഞ്ഞൂ പുരിസോ ഏകംസേനേവ ന വസേയ്യാതി അത്ഥോ. **വസന്തോ ച നാരാധേയ്യാ**തി ന സമ്പാദേയ്യ, ന പരിപൂരേയ്യാതി വുത്തം ഹോതി. **ഞായം ധമ്മം കുസല**ന്തി കാരണഭൂതം അനവജ്ജട്ഠേന കുസലം ധമ്മം.

൨൨൫. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം ലോകേ. **നത്ഥി ദിന്ന**ന്തിആദീനി സാലേയ്യകസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൧.൪൪൦) വുത്താനി. **ചാതുമഹാഭൂതികോ**തി ചതുമഹാഭൂതമയോ. **പഥവീ പഥവീകായ**ന്തി അജ്ഝത്തികാ പഥവീധാതു ബാഹിരപഥവീധാതും. **അനുപേതീ**തി അനുയാതി. **അനുപഗച്ഛതീ**തി തസ്സേവ വേവചനം, അനുഗച്ഛതീതിപി അത്ഥോ, ഉഭയേനാപി ഉപേതി ഉപഗച്ഛതീതി ദസ്സേതി. ആപാദീസുപി ഏസേവ നയോ. **ഇന്ദ്രിയാനീ**തി മനച്ഛട്ഠാനി ഇന്ദ്രിയാനി ആകാസം പക്ഖന്ദന്തി. **ആസന്ദിപഞ്ചമാ**തി നിപന്നമഞ്ചേന പഞ്ചമാ, മഞ്ചോ ചേവ, ചത്താരോ മഞ്ചപാദേ ഗഹേത്വാ ഠിതാ ചത്താരോ പുരിസാ ചാതി അത്ഥോ. **യാവാളാഹനാ**തി യാവ സുസാനാ. **പദാനീ**തി അയം ഏവം സീലവാ അഹോസി, ഏവം ദുസ്സീലോതിആദിനാ നയേന പവത്താനി ഗുണപദാനി. സരീരമേവ വാ ഏത്ഥ പദാനീതി അധിപ്പേതം. **കാപോതകാനീ**തി കപോതകവണ്ണാനി, പാരാവതപക്ഖവണ്ണാനീതി അത്ഥോ.

ഭസ്സന്താതി ഭസ്മന്താ, അയമേവ വാ പാളി. **ആഹുതിയോ**തി യം പഹേണകസക്കാരാദിഭേദം ദിന്നദാനം, സബ്ബം തം ഛാരികാവസാനമേവ ഹോതി, ന തതോ പരം ഫലദായകം ഹുത്വാ ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. **ദത്തുപഞ്ഞത്ത**ന്തി ദത്തൂഹി ബാലമനുസ്സേഹി പഞ്ഞത്തം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ബാലേഹി അബുദ്ധീഹി പഞ്ഞത്തമിദം ദാനം, ന പണ്ഡിതേഹി. ബാലാ ദേന്തി, പണ്ഡിതാ ഗണ്ഹന്തീതി ദസ്സേതി. **അത്ഥികവാദ**ന്തി അത്ഥി ദിന്നം ദിന്നഫലന്തി ഇമം അത്ഥികവാദംയേവ വദന്തി തേസം തുച്ഛം വചനം മുസാവിലാപോ. **ബാലേ ച പണ്ഡിതേ ചാ**തി ബാലാ ച പണ്ഡിതാ ച.

അകതേന മേ ഏത്ഥ കതന്തി മയ്ഹം അകതേനേവ സമണകമ്മേന ഏത്ഥ ഏതസ്സ സമയേ കമ്മം കതം നാമ ഹോതി, അവുസിതേനേവ ബ്രഹ്മചരിയേന വുസിതം നാമ ഹോതി. **ഏത്ഥാ**തി ഏതസ്മിം സമണധമ്മേ. **സമസമാ**തി അതിവിയ സമാ, സമേന വാ ഗുണേന സമാ. **സാമഞ്ഞം പത്താ**തി സമാനഭാവം പത്താ.

൨൨൬. **കരതോ**തിആദീനി അപണ്ണകസുത്തേ വുത്താനി. **തഥാ നത്ഥി ഹേതൂ**തിആദീനി.

ഛഛവ്വ. ചതുത്ഥബ്രഹ്മചരിയവാസേ **അകടാ**തി അകതാ. **അകടവിധാ**തി അകതവിധാനാ, ഏവം കരോഹീതി കേനചി കാരാപിതാ ന ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **അനിമ്മിതാ**തി ഇദ്ധിയാപി ന നിമ്മിതാ. **അനിമ്മാതാ**തി അനിമ്മാപിതാ. കേചി അനിമ്മിതബ്ബാതി പദം വദന്തി, തം നേവ പാളിയം, ന അട്ഠകഥായം സന്ദിസ്സതി. **വഞ്ഝാ**തി വഞ്ഝപസുവഞ്ഝതാലാദയോ വിയ അഫലാ, കസ്സചി അജനകാതി അത്ഥോ. ഏതേന പഥവീകായാദീനം രൂപാദിജനകഭാവം പടിക്ഖിപതി. പബ്ബതകൂടാ വിയ ഠിതാതി **കൂടട്ഠാ. ഈസികട്ഠായിട്ഠിതാ**തി മുഞ്ജേ ഈസികാ വിയ ഠിതാ. തത്രായമധിപ്പായോ - യമിദം ജായതീതി വുച്ചതി, തം മുഞ്ജതോ ഈസികാ വിയ വിജ്ജമാനമേവ നിക്ഖമതീതി. "ഏസികട്ഠായിട്ഠിതാ"തിപി പാഠോ, സുനിഖാതോ ഏസികത്ഥമ്ഭോ നിച്ചലോ തിട്ഠതി, ഏവം ഠിതാതി അത്ഥോ. ഉഭയേനപി തേസം വിനാസാഭാവം ദീപേതി. **ന ഇഞ്ജന്തീ**തി ഏസികത്ഥമ്ഭോ വിയ ഠിതത്താ ന ചലന്തി. **ന വിപരിണാമേന്തീ**തി പകതിം ന ജഹന്തി. **ന അഞ്ഞമഞ്ഞം ബ്യാബാധേന്തീ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ന ഉപഹനന്തി. **നാലന്തി** ന സമത്ഥാ.

പഥവീകായോതിആദീസു പഥവീയേവ പഥവീകായോ, പഥവീസമൂഹോ വാ. **തത്ഥാ**തി തേസു ജീവസത്തമേസു കായേസു. **നത്ഥി ഹന്താ വാ**തി ഹന്തും വാ ഘാതേതും വാ സോതും വാ സാവേതും വാ ജാനിതും വാ ജാനാപേതും വാ സമത്ഥോ നാമ നത്ഥീതി ദീപേതി. **സത്തന്നംത്വേവ കായാന**ന്തി യഥാ മുഗ്ഗരാസിആദീസു പഹടം സത്ഥം മുഗ്ഗരാസിആദീനം അന്തരേന പവിസതി, ഏവം സത്തന്നം കായാനം അന്തരേന ഛിദ്ദേന വിവരേന സത്ഥം പവിസതി. തത്ഥ "അഹം ഇമം ജീവിതാ വോരോപേമീ"തി കേവലം സഞ്ഞാമത്തമേവ ഹോതീതി ദസ്സേതി. **യോനിപമുഖസതസഹസ്സാനീ**തി പമുഖയോനീനം ഉത്തമയോനീനം ചുദ്ദസസതസഹസ്സാനി അഞ്ഞാനി ച സട്ഠിസതാനി അഞ്ഞാനി ച ഛസതാനി. **പഞ്ച ച കമ്മുനോ സതാനീ**തി പഞ്ച കമ്മസതാനി ച, കേവലം തക്കമത്തകേന നിരത്ഥകം ദിട്ഠിം ദീപേതി. **പഞ്ച ച കമ്മാനി തീണി ച കമ്മാനീ**തിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. കേചി പനാഹു **പഞ്ച കമ്മാനീ**തി പഞ്ചിന്ദ്രിയവസേന ഭണതി. **തീണീ**തി കായകമ്മാദിവസേനാതി. **കമ്മേ ച അഡ്ഢകമ്മേ ചാ**തി ഏത്ഥ പനസ്സ കായകമ്മഞ്ച വചീകമ്മഞ്ച കമ്മന്തി ലദ്ധി, മനോകമ്മം ഉപഡ്ഢകമ്മന്തി. **ദ്വട്ഠിപടിപദാ**തി ദ്വാസട്ഠി പടിപദാതി വദതി. **ദ്വട്ഠന്തരകപ്പാ**തി ഏകസ്മിം കപ്പേ ചതുസട്ഠി അന്തരകപ്പാ നാമ ഹോന്തി, അയം പന അഞ്ഞേ ദ്വേ അജാനന്തോ ഏവമാഹ. **ഛളാഭിജാതിയോ** അപണ്ണകസുത്തേ വിത്ഥാരിതാ.

അട്ഠ പുരിസഭൂമിയോതി മന്ദഭൂമി ഖിഡ്ഡാഭൂമി വീമംസകഭൂമി ഉജുഗതഭൂമി സേക്ഖഭൂമി സമണഭൂമി ജിനഭൂമി പന്നഭൂമീതി ഇമാ അട്ഠ പുരിസഭൂമിയോതി വദതി. തത്ഥ ജാതദിവസതോ പട്ഠായ സത്തദിവസേ സമ്ബാധട്ഠാനതോ നിക്ഖന്തത്താ സത്താ മന്ദാ ഹോന്തി മോമൂഹാ. അയം മന്ദഭൂമീതി വദതി. യേ പന ദുഗ്ഗതിതോ ആഗതാ ഹോന്തി, തേ അഭിണ്ഹം രോദന്തി ചേവ വിരവന്തി ച. സുഗതിതോ ആഗതാ തം അനുസ്സരിത്വാ അനുസ്സരിത്വാ ഹസന്തി. അയം ഖിഡ്ഡാഭൂമി നാമ. മാതാപിതൂനം ഹത്ഥം വാ പാദം വാ മഞ്ചം വാ പീഠം വാ ഗഹേത്വാ ഭൂമിയം പദനിക്ഖിപനം വീമംസകഭൂമി നാമ. പദസാവ ഗന്തും സമത്ഥകാലോ ഉജുഗതഭൂമി നാമ. സിപ്പാനം സിക്ഖനകാലോ സേക്ഖഭൂമി നാമ. ഘരാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജനകാലോ

സമണഭൂമി നാമ. ആചരിയം സേവിത്വാ ജാനനകാലോ ജിനഭൂമി നാമ. ഭിക്ഖു ച പന്നകോ ജിനോ ന കിഞ്ചി ആഹാതി ഏവം അലാഭിം സമണം പന്നഭൂമീതി വദതി.

ഏകൂനപഞ്ഞാസ ആജീവസതേതി ഏകൂനപഞ്ഞാസ ആജീവവുത്തിസതാനി. **പരിബ്ബാജകസതേ**തി പരിബ്ബാജകപബ്ബജ്ജസതാനി. **നാഗാവാസസതേ**തി നാഗമണ്ഡലസതാനി. **വീസേ ഇന്ദ്രിയസതേ**തി വീസ ഇന്ദ്രിയസതാനി. **തിംസേ നിരയസതേ**തി തിംസ നിരയസതാനി. **രജോധാതുയോ**തി രജഓകിരണട്ഠാനാനി. ഹത്ഥപിട്ഠിപാദപിട്ഠാദീനി സന്ധായ വദതി. **സത്ത സഞ്ഞീഗബ്ഭാ**തി ഓട്ഠഗോണഗദ്രഭഅജപസുമിഗമഹിംസേ സന്ധായ വദതി. **അസഞ്ഞീഗബ്ഭാ**തി സാലിയവഗോധുമമുഗ്ഗകങ്ഗുവരകകുദ്രൂസകേ സന്ധായ വദതി. **നിഗണ്ഠിഗബ്ഭാ**തി നിഗണ്ഠിമ്ഹി ജാതഗബ്ഭാ, ഉച്ഛുവേളുനളാദയോ സന്ധായ വദതി. **സത്ത ദേവാ**തി ബഹൂ ദേവാ, സോ പന സത്താതി വദതി. മാനുസാപി അനന്താ, സോ സത്താതി വദതി. **സത്ത പിസാചാ**തി പിസാചാ മഹന്താ, സത്താതി വദതി.

സരാതി മഹാസരാ. കണ്ണമുണ്ഡ-രഥകാര-അനോതത്ത-സീഹപപാതകുളിര-മുചലിന്ദ-കുണാലദഹേ ഗഹേത്വാ വദതി. **പവുടാ**തി ഗണ്ഠികാ. **പപാതാ**തി മഹാപപാതാ. **പപാതസതാനീ**തി ഖുദ്ദകപപാതസതാനി. **സുപിനാ**തി മഹാസുപിനാ. **സുപിനസതാനീ**തി ഖുദ്ദകസുപിനസതാനി. **മഹാകപ്പിനോ**തി മഹാകപ്പാനം. ഏത്ഥ ഏകമ്ഹാ സരാ വസ്സസതേ വസ്സസതേ കുസഗ്ഗേന ഏകം ഉദകബിന്ദും നീഹരിത്വാ നീഹരിത്വാ സത്തക്ഖത്തും തമ്ഹി സരേ നിരുദകേ കതേ ഏകോ മഹാകപ്പോതി വദതി. ഏവരൂപാനം മഹാകപ്പാനം ചതുരാസീതിസതസഹസ്സാനി ഖേപേത്വാ ബാലാ ച പണ്ഡിതാ ച ദുക്ഖസ്സന്തം കരോന്തീതി അയമസ്സ ലദ്ധി. പണ്ഡിതോപി കിര അന്തരാ സുജ്ഝിതും ന സക്കോതി, ബാലോപി തതോ ഉദ്ധം ന ഗച്ഛതി.

സീലേനാതി അചേലകസീലേന വാ അഞ്ഞേന വാ യേന കേനചി. **വതേനാ**തി താദിസേന വതേന. **തപേനാ**തി തപോകമ്മേന. അപരിപക്കം പരിപാചേതി നാമ യോ ‘‘അഹം പണ്ഡിതോ’’തി അന്തരാ വിസുജ്ഝതി. പരിപക്കം ഫുസ്സ ഫുസ്സ ബ്യന്തിം കരോതി നാമ യോ ‘‘അഹം ബാലോ’’തി വുത്തപരിമാണം കാലം അതിക്കമിത്വാ യാതി. **ഹേവം നത്ഥീ**തി ഏവം നത്ഥി. തഞ്ഹി ഉഭയമ്പി ന സക്കാ കാതുന്തി ദീപേതി. **ദോണമിതേ**തി ദോണേന മിതം വിയ. **സുഖദുക്ഖേ**തി സുഖദുക്ഖം. **പരിയന്തകതേ**തി വുത്തപരിമാണേന കാലേന കതപരിയന്തോ. **നത്ഥി ഹായനവഡ്ഢനേ**തി നത്ഥി ഹായനവഡ്ഢനാനി. ന സംസാരോ പണ്ഡിതസ്സ ഹായതി, ന ബാലസ്സ വഡ്ഢതീതി അത്ഥോ. **ഉക്കംസാവകംസേ**തി ഉക്കംസാവകംസാ, ഹാപനവഡ്ഢനാനമേവേതം വേവചനം. ഇദാനി തമത്ഥം ഉപമായ സാധേന്തോ **സേയ്യഥാപി നാമാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സുത്തഗുളേ**തി വേഠേത്വാ കതസുത്തഗുളം. **നിബ്ബേഠിയമാനമേവ പലേതീ**തി പബ്ബതേ വാ രുക്ഖഗ്ഗേ വാ ഠത്വാ ഖിത്തം സുത്തപമാണേന നിബ്ബേഠിയമാനം ഗച്ഛതി, സുത്തേ ഖീണേ തത്ഥ തിട്ഠതി ന ഗച്ഛതി. ഏവമേവം വുത്തകാലതോ ഉദ്ധം ന ഗച്ഛതീതി ദസ്സേതി.

൨൨൯. കിമിദന്തി കിമിദം തവ അഞ്ഞാണം, കിം സബ്ബഞ്ഞു നാമ ത്വന്തി ഏവം പുട്ഠോ സമാനോ നിയതിവാദേ പക്ഖിപന്തോ **സുഞ്ഞം മേ അഗാരന്തി**ആദിമാഹ.

൨൩൦. **അനുസ്സവികോ ഹോതീ**തി അനുസ്സവനിസ്സിതോ ഹോതി. **അനുസ്സവസച്ചോ**തി സവനം സച്ചതോ ഗഹേത്വാ ഠിതോ. **പിടകസമ്പദായാ**തി വഗ്ഗപണ്ണാസകായ പിടകഗന്ഥസമ്പത്തിയാ.

൨൩൨. **മന്ദോ**തി മന്ദപഞ്ഞോ. **മോമൂഹോ**തി അതിമൂള്ഹോ. **വാചാവിക്ഖേപം ആപജ്ജതീ**തി വാചായ വിക്ഖേപം ആപജ്ജതി. കീദിസം? അമരാവിക്ഖേപം, അപരിയന്തവിക്ഖേപന്തി അത്ഥോ. അഥ വാ അമരാ നാമ മച്ഛജാതി. സാ ഉമ്മുജ്ജനനിമ്മുജ്ജനാദിവസേന ഉദകേ സന്ധാവമാനാ ഗഹേതും ന സക്കാതി ഏവമേവ അയമ്പി വാദോ ഇതോ ചിതോ ച സന്ധാവതി, ഗാഹം ന ഉപഗച്ഛതീതി അമരാവിക്ഖേപോതി വുച്ചതി. തം അമരാവിക്ഖേപം.

ഏവന്തിപി മേ നോതിആദീസു ഇദം കുസലന്തി പുട്ഠോ ''ഏവന്തിപി മേ നോ''തി വദതി, തതോ കിം അകുസലന്തി വുത്തേ ''തഥാതിപി മേ നോ''തി വദതി, കിം ഉഭയതോ അഞ്ഞഥാതി വുത്തേ ''അഞ്ഞഥാതിപി മേ നോ''തി വദതി, തതോ തിവിധേനാപി ന ഹോതീതി തേ ലദ്ധീതി വുത്തേ ''നോതിപി മേ നോ''തി വദതി, തതോ കിം നോ നോതി തേ ലദ്ധീതി വുത്തേ ''നോ നോതിപി മേ നോ''തി വിക്ഖേപമാപജ്ജതി, ഏകസ്മിമ്പി പക്ഖേ ന തിട്ഠതി. **നിബ്ബിജ്ജ പക്കമതീ**തി അത്തനോപി ഏസ സത്ഥാ അവസ്സയോ ഭവിതും ന സക്കോതി, മയ്ഹം കിം സക്ഖിസ്സതീതി നിബ്ബിന്ദിത്വാ പക്കമതി. പുരിമേസുപി അനസ്സാസികേസു ഏസേവ നയോ.

൨൩൪. **സന്നിധികാരകം കാമേ പരിഭുഞ്ജിതു**ന്തി യഥാ പുബ്ബേ ഗിഹിഭൂതോ സന്നിധിം കത്വാ വത്ഥുകാമേ പരിഭുഞ്ജതി, ഏവം തിലതണ്ഡുലസപ്പിനവനീതാദീനി സന്നിധിം കത്വാ ഇദാനി പരിഭുഞ്ജിതും അഭബ്ബോതി അത്ഥോ. നനു ച ഖീണാസവസ്സ വസനട്ഠാനേ തിലതണ്ഡുലാദയോ പഞ്ഞായന്തീതി. നോ ന പഞ്ഞായന്തി, ന പനേസ തേ അത്തനോ അത്ഥായ ഠപേതി, അഫാസുകപബ്ബജിതാദീനം അത്ഥായ ഠപേതി. അനാഗാമിസ്സ കഥന്തി. തസ്സാപി പഞ്ച കാമഗുണാ സബ്ബസോവ പഹീനാ, ധമ്മേന പന ലദ്ധം വിചാരേത്വാ പരിഭുഞ്ജതി.

൨൩൫. **പുത്തമതായ പുത്താ**തി സോ കിര ഇമം ധമ്മം സുത്വാ ആജീവകാ മതാ നാമാതി സഞ്ഞീ ഹുത്വാ ഏവമാഹ. അയഞ്ഹേത്ഥ അത്ഥോ - ആജീവകാ മതാ നാമ, തേസം മാതാ പുത്തമതാ ഹോതി, ഇതി ആജീവകാ പുത്തമതായ പുത്താ നാമ ഹോന്തി. **സമണേ ഗോതമേ**തി സമണേ ഗോതമേ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ അത്ഥി, അഞ്ഞത്ഥ നത്ഥീതി ദീപേതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

സന്ദകസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. മഹാസകുലുദായിസുത്തവണ്ണനാ

൨൩൭. **ഏവം മേ സുത**ന്തി മഹാസകുലുദായിസുത്തം. തത്ഥ **മോരനിവാപേ**തി തസ്മിം ഠാനേ മോരാനം അഭയം ഘോസേത്വാ ഭോജനം അദംസു. തസ്മാ തം ഠാനം **മോരനിവാപോ**തി സങ്ഖം ഗതം. **അന്നഭാരോ**തി

ഏകസ്സ പരിബ്ബാജകസ്സ നാമം. തഥാ **വരധരോ**തി. **അഞ്ഞേ ചാ**തി ന കേവലം ഇമേ തയോ, അഞ്ഞേപി അഭിഞ്ഞാതാ ബഹൂ പരിബ്ബാജകാ. **അപ്പസദ്ദസ്സ വണ്ണവാദീ**തി ഇധ അപ്പസദ്ദവിനീതോതി അവത്വാവ ഇദം വുത്തം. കസ്മാ? ന ഹി ഭഗവാ അഞ്ഞേന വിനീതോതി.

൨൬൨. പുരിമാനീതി ഹിയ്യോദിവസം ഉപാദായ പുരിമാനി നാമ ഹോന്തി, തതോ പരം പുരിമതരാനി. **കുതൂഹലസാലായ**ന്തി കുതൂഹലസാലാ നാമ പച്ചേകസാലാ നത്ഥി, യത്ഥ പന നാനാതിത്ഥിയാ സമണബ്രാഹ്മണാ നാനാവിധം കഥം പവത്തേന്തി, സാ ബഹൂനം - "അയം കിം വദതി , അയം കിം വദതീ"തി കുതൂഹലുപ്പത്തിട്ഠാനതോ "കുതൂഹലസാലാ"തി വുച്ചതി. "കോതൂഹലസാലാ"തിപി പാഠോ. **ലാഭാ**തി യേ ഏവരൂപേ സമണബ്രാഹ്മണേ ദട്ഠും പഞ്ഹം പുച്ഛിതും ധമ്മകഥം വാ നേസം സോതും ലഭന്തി, തേസം അങ്ഗമഗധാനം ഇമേ ലാഭാതി അത്ഥോ.

സങ്ഘിനോതിആദീസു പബ്ബജിതസമൂഹസങ്ഖാതോ സങ്ഘോ ഏതേസം അത്ഥീതി **സങ്ഘിനോ**. സ്വേവ ഗണോ ഏതേസം അത്ഥീതി **ഗണിനോ**. ആചാരസിക്ഖാപനവസേന തസ്സ ഗണസ്സ ആചരിയാതി **ഗണാചരിയാ. ഞാതാ**തി പഞ്ഞാതാ പാകടാ. യഥാഭുച്ചഗുണേഹി ചേവ അയഥാഭൂതഗുണേഹി ച സമുഗ്ഗതോ യസോ ഏതേസം അത്ഥീതി **യസസ്സിനോ**. പൂരണാദീനഞ്ഹി "അപ്പിച്ഛോ സന്തുട്ഠോ, അപ്പിച്ഛതായ വത്ഥമ്പി ന നിവാസേതീ"തിആദിനാ നയേന യസോ സമുഗ്ഗതോ, തഥാഗതസ്സ "ഇതിപി സോ ഭഗവാ"തിആദീഹി യഥാഭൂതഗുണേഹി. **തിത്ഥകരാ**തി ലദ്ധികരാ. **സാധുസമ്മതാ**തി ഇമേ സാധൂ സുന്ദരാ സപ്പുരിസാതി ഏവം സമ്മതാ. **ബഹുജനസ്സാ**തി അസ്സുതവതോ ചേവ അന്ധബാലപുഥുജ്ജനസ്സ വിഭാവിനോ ച പണ്ഡിതജനസ്സ. തത്ഥ തിത്ഥിയാ ബാലജനസ്സ ഏവം സമ്മതാ, തഥാഗതോ പണ്ഡിതജനസ്സ. ഇമിനാ നയേന **പൂരണോ കസ്സപോ സങ്ഘീ**തിആദീസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. ഭഗവാ പന യസ്മാ അട്ഠതിംസ ആരമ്മണാനി വിഭജന്തോ ബഹൂനി നിബ്ബാനഓതരണതിത്ഥാനി അകാസി, തസ്മാ "തിത്ഥകരോ"തി വത്തും വട്ടതി.

കസ്മാ പനേതേ സബ്ബേപി തത്ഥ ഓസടാതി? ഉപട്ഠാകരക്ഖണത്ഥഞ്ചേവ ലാഭസക്കാരത്ഥഞ്ച. തേസഞ്ഹി ഏവം ഹോതി - "അമ്ഹാകം ഉപട്ഠാകാ സമണം ഗോതമം സരണം ഗച്ഛേയ്യും, തേ ച രക്ഖിസ്സാമ. സമണസ്സ ച ഗോതമസ്സ ഉപട്ഠാകേ സക്കാരം കരോന്തേ ദിസ്വാ അമ്ഹാകമ്പി ഉപട്ഠാകാ അമ്ഹാകം സക്കാരം കരിസ്സന്തീ"തി. തസ്മാ യത്ഥ യത്ഥ ഭഗവാ ഓസരതി, തത്ഥ തത്ഥ സബ്ബേ ഓസരന്തി.

൨൬൩. വാദം ആരോപേത്വാതി വാദേ ദോസം ആരോപേത്വാ. **അപക്കന്താ**തി, അപഗതാ, കേചി ദിസം പക്കന്താ, കേചി ഗിഹിഭാവം പത്താ, കേചി ഇമം സാസനം ആഗതാ. **സഹിതം മേ**തി മയ്ഹം വചനം സഹിതം സിലിട്ഠം, അത്ഥയുത്തം കാരണയുത്തന്തി അത്ഥോ. **അസഹിതം തേ**തി തുയ്ഹം വചനം അസഹിതം. **അധിചിണ്ണം തേ വിപരാവത്ത**ന്തി യം തുയ്ഹം ദീഘരത്താചിണ്ണവസേന സുപ്പഗുണം, തം മയ്ഹം ഏകവചനേനേവ വിപരാവത്തം വിപരിവത്തിത്വാ ഠിതം, ന കിഞ്ചി ജാതന്തി അത്ഥോ. **ആരോപിതോ തേ വാദോ**തി മയാ തവ വാദേ ദോസോ ആരോപിതോ. **ചര വാദപ്പമോക്ഖായാ**തി ദോസമോചനത്ഥം ചര വിചര, തത്ഥ തത്ഥ ഗന്ത്വാ

സിക്ഖാതി അത്ഥോ. **നിബ്ബേഠേഹി വാ സചേ പഹോസീ**തി അഥ സയം പഹോസി, ഇദാനേവ നിബ്ബേഠേഹി. **ധമ്മക്കോസേനാ**തി സഭാവക്കോസേന.

൨൪൦. തം നോ സോസ്സാമാതി തം അമ്ഹാകം ദേസിതം ധമ്മം സുണിസ്സാമ. **ഖുദ്ദമധു**ന്തി ഖുദ്ദകമക്ഖികാഹി കതം ദണ്ഡകമധും. **അനേലക**ന്തി നിദ്ദോസം അപഗതമച്ഛികണ്ഡകം. **പീളേയ്യാ**തി ദദേയ്യ. **പച്ചാസീസമാനരൂപോ**തി പൂരേത്വാ നു ഖോ നോ ഭോജനം ദസ്സതീതി ഭാജനഹത്ഥോ പച്ചാസീസമാനോ പച്ചുപട്ഠിതോ അസ്സ. **സമ്പയോജേത്വാ**തി അപ്പമത്തകം വിവാദം കത്വാ.

൨൪൧. ഇതരീതരേനാതി ലാമകലാമകേന. **പവിവിത്തോ**തി ഇദം പരിബ്ബാജകോ കായവിവേകമത്തം സന്ധായ വദതി, ഭഗവാ പന തീഹി വിവേകേഹി വിവിത്തോവ.

൨൪൨. കോസകാഹാരാപീതി ദാനപതീനം ഘരേ അഗ്ഗഭിക്ഖാഠപനത്ഥം ഖുദ്ദകസരാവാ ഹോന്തി, ദാനപതിനോ അഗ്ഗഭത്തം വാ തത്ഥ ഠപേത്വാ ഭുഞ്ജന്തി, പബ്ബജിതേ സമ്പത്തേ തം ഭത്തം തസ്സ ദേന്തി. തം സരാവകം കോസകോതി വുച്ചതി. തസ്മാ യേ ച ഏകേനേവ ഭത്തകോസകേന യാപേന്തി, തേ കോസകാഹാരാതി. **ബേലുവാഹാരാ**തി ബേലുവമത്തഭത്താഹാരാ. **സമതിത്തിക**ന്തി ഓട്ഠവട്ടിയാ ഹേട്ഠിമലേഖാസമം . **ഇമിനാ ധമ്മേനാ**തി ഇമിനാ അപ്പാഹാരതാധമ്മേന. ഏത്ഥ പന സബ്ബാകാരേനേവ ഭഗവാ അനപ്പാഹാരോതി ന വത്തബ്ബോ. പധാനഭൂമിയം ഛബ്ബസ്സാനി അപ്പാഹാരോവ അഹോസി, വേരഞ്ജായം തയോ മാസേ പത്ഥോദനേനേവ യാപേസി പാലിലേയ്യകവനസണ്ഡേ തയോ മാസേ ഭിസമുളാലേഹേവ യാപേസി. ഇധ പന ഏതമത്ഥം ദസ്സേതി - ''അഹം ഏകസ്മിം കാലേ അപ്പാഹാരോ അഹോസിം, മയ്ഹം പന സാവകാ ധുതങ്ഗസമാദാനതോ പട്ഠായ യാവജീവം ധുതങ്ഗം ന ഭിന്ദന്തീ''തി. തസ്മാ യദി തേ ഇമിനാ ധമ്മേന സക്കരേയ്യും, മയാ ഹി തേ വിസേസതരാ. അഞ്ഞോ ചേവ പന ധമ്മോ അത്ഥി, യേന മം തേ സക്കരോന്തീതി ദസ്സേതി. ഇമിനാ നയേന സബ്ബവാരേസു യോജനാ വേദിതബ്ബാ.

പംസുകൂലികാതി സമാദിന്നപംസുകൂലികങ്ഗാ. **ലൂഖചീവരധരാ**തി സത്ഥസുത്തലൂഖാനി ചീവരാനി ധാരയമാനാ. **നന്തകാനീ**തി അന്തവിരഹിതാനി വത്ഥഖണ്ഡാനി, യദി ഹി നേസം അന്തോ ഭവേയ്യ, പിലോതികാതി സങ്ഖം ഗച്ഛേയ്യും. **ഉച്ചിനിത്വാ**തി ഫാലേത്വാ ദുബ്ബലട്ഠാനം പഹായ ഥിരട്ഠാനമേവ ഗഹേത്വാ. **അലാബുലോമസാനീ**തി അലാബുലോമസദിസസുത്താനി സുഖുമാനീതി ദീപേതി. ഏത്താവതാ ച സത്ഥാ ചീവരസന്തോസേന അസന്തുട്ഠോതി ന വത്തബ്ബോ. അതിമുത്തകസുസാനതോ ഹിസ്സ പുണ്ണദാസിയാ പാരുപിത്വാ പാതിതസാണപംസുകൂലം ഗഹണദിവസേ ഉദകപരിയന്തം കത്വാ മഹാപഥവീ അകമ്പി. ഇധ പന ഏതമത്ഥം ദസ്സേതി - ''അഹം ഏകസ്മിംയേവ കാലേ പംസുകൂലം ഗണ്ഹിം, മയ്ഹം പന സാവകാ ധുതങ്ഗസമാദാനതോ പട്ഠായ യാവജീവം ധുതങ്ഗം ന ഭിന്ദന്തീ''തി.

പിണ്ഡപാതികാതി അതിരേകലാഭം പടിക്ഖിപിത്വാ സമാദിന്നപിണ്ഡപാതികങ്ഗാ. **സപദാനചാരിനോ**തി ലോലുപ്പചാരം പടിക്ഖിപിത്വാ സമാദിന്നസപദാനചാരാ. **ഉഞ്ഛാസകേ വതേ രതാ**തി ഉഞ്ഛാചരിയസങ്ഖാതേ ഭിക്ഖൂനം പകതിവതേ രതാ, ഉച്ചനീചഘരദ്വാരട്ഠായിനോ ഹുത്വാ കബരമിസ്സകം ഭത്തം സംഹരിത്വാ

പരിഭുഞ്ജന്തീതി അത്ഥോ. **അന്തരഘര**ന്തി ബ്രഹ്മായുസുത്തേ ഉമ്മാരതോ പട്ഠായ അന്തരഘരം, ഇധ ഇന്ദഖീലതോ പട്ഠായ അധിപ്പേതം. ഏത്താവതാ ച സത്ഥാ പിണ്ഡപാതസന്തോസേന അസന്തുട്ഠോതി ന വത്തബ്ബോ, അപ്പാഹാരതായ വുത്തനിയാമേനേവ പന സബ്ബം വിത്ഥാരേതബ്ബം. ഇധ പന ഏതമത്ഥം ദസ്സേതി - ‘‘അഹം ഏകസ്മിംയേവ കാലേ നിമന്തനം ന സാദയിം, മയ്ഹം പന സാവകാ ധുതങ്ഗസമാദാനതോ പട്ഠായ യാവജീവം ധുതങ്ഗം ന ഭിന്ദന്തീ’’തി.

രുക്ഖമൂലികാതി ഛന്നം പടിക്ഖിപിത്വാ സമാദിന്നരുക്ഖമൂലികങ്ഗാ. **അബ്ഭോകാസികാ**തി ഛന്നഞ്ച രുക്ഖമൂലഞ്ച പടിക്ഖിപിത്വാ സമാദിന്നഅബ്ഭോകാസികങ്ഗാ. **അട്ഠമാസേ**തി ഹേമന്തഗിമ്ഹികേ മാസേ. അന്തോവസ്സേ പന ചീവരാനുഗ്ഗഹത്ഥം ഛന്നം പവിസന്തി. ഏത്താവതാ ച സത്ഥാ സേനാസനസന്തോസേന അസന്തുട്ഠോതി ന വത്തബ്ബോ, സേനാസനസന്തോസോ പനസ്സ ഛബ്ബസ്സികമഹാപധാനേന ച പാലിലേയ്യകവനസണ്ഡേന ച ദീപേതബ്ബോ. ഇധ പന ഏതമത്ഥം ദസ്സേതി - ‘‘അഹം ഏകസ്മിംയേവ കാലേ ഛന്നം ന പാവിസിം, മയ്ഹം പന സാവകാ ധുതങ്ഗസമാദാനതോ പട്ഠായ യാവജീവം ധുതങ്ഗം ന ഭിന്ദന്തീ’’തി.

ആരഞ്ഞികാതി ഗാമന്തസേനാസനം പടിക്ഖിപിത്വാ സമാദിന്നആരഞ്ഞികങ്ഗാ. **സങ്ഘമജ്ഝേ ഓസരന്തീ**തി അബദ്ധസീമായ കഥിതം, ബദ്ധസീമായം പന വസന്താ അത്തനോ വസനട്ഠാനേയേവ ഉപോസഥം കരോന്തി. ഏത്താവതാ ച സത്ഥാ നോ പവിവിത്തോതി ന വത്തബ്ബോ, ‘‘ഇച്ഛാമഹം, ഭിക്ഖവേ, അഡ്ഢമാസം പടിസല്ലീയിതു’’ന്തി (പാരാ° ൧൬൨; ൧൬൫) ഏവഞ്ഹിസ്സ പവിവേകോ പഞ്ഞായതി. ഇധ പന ഏതമത്ഥം ദസ്സേതി ‘‘അഹം ഏകസ്മിംയേവ തഥാരൂപേ കാലേ പടിസല്ലീയിം, മയ്ഹം പന സാവകാ ധുതങ്ഗസമാദാനതോ പട്ഠായ യാവജീവം ധുതങ്ഗം ന ഭിന്ദന്തീ’’തി. **മമം സാവകാ**തി മം സാവകാ.

൨൪൪. **സനിദാന**ന്തി സപ്പച്ചയം. കിം പന അപ്പച്ചയം നിബ്ബാനം ന ദേസേതീതി. നോ ന ദേസേതി, സഹേതുകം പന തം ദേസനം കത്വാ ദേസേതി, നോ അഹേതുകന്തി. **സപ്പാടിഹാരിയ**ന്തി പുരിമസ്സേവേതം വേവചനം, സകാരണന്തി അത്ഥോ. **തം വതാ**തി ഏത്ഥ **വതാ**തി നിപാതമത്തം.

൨൪൫. **അനാഗതം വാദപഥ**ന്തി അജ്ജ ഠപേത്വാ സ്വേ വാ പുനദിവസേ വാ അഡ്ഢമാസേ വാ മാസേ വാ സംവച്ഛരേ വാ തസ്സ തസ്സ പഞ്ഹസ്സ ഉപരി ആഗമനവാദപഥം. **ന ദക്ഖതീ**തി യഥാ സച്ചകോ നിഗണ്ഠോ അത്തനോ നിഗ്ഗഹണത്ഥം ആഗതകാരണം വിസേസേത്വാ വദന്തോ ന അദ്ദസ, ഏവം ന ദക്ഖതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതി. **സഹധമ്മേനാ**തി സകാരണേന. **അന്തരന്തരാ കഥം ഓപാതേയ്യു**ന്തി മമ കഥാവാരം പച്ഛിന്ദിത്വാ അന്തരന്തരേ അത്തനോ കഥം പവേസേയ്യുന്തി അത്ഥോ. **ന ഖോ പനാഹം, ഉദായീ**തി, ഉദായി, അഹം അമ്ബട്ഠസോണദണ്ഡകൂടദന്തസച്ചകനിഗണ്ഠാദീഹി സദ്ധിം മഹാവാദേ വത്തമാനേപി - ‘‘അഹോ വത മേ ഏകസാവകോപി ഉപമം വാ കാരണം വാ ആഹരിത്വാ ദദേയ്യാ’’തി ഏവം സാവകേസു അനുസാസനിം ന പച്ചാസീസാമി. **മമമേവാ**തി ഏവരൂപേസു ഠാനേസു സാവകാ മമയേവ അനുസാസനിം ഓവാദം പച്ചാസീസന്തി.

൨൪൬. തേസാഹം ചിത്തം ആരാധേമീതി തേസം അഹം തസ്സ പഞ്ഹസ്സ വേയ്യാകരണേന ചിത്തം ഗണ്ഹാമി സമ്പാദേമി പരിപൂരേമി, അഞ്ഞം പുട്ഠോ അഞ്ഞം ന ബ്യാകരോമി, അമ്ബം പുട്ഠോ ലബുജം വിയ ലബുജം വാ പുട്ഠോ അമ്ബം വിയ. ഏത്ഥ ച "അധിസീലേ സമ്ഭാവേന്തീ"തി വുത്തട്ഠാനേ ബുദ്ധസീലം നാമ കഥിതം, "അഭിക്കന്തേ ഞാണദസ്സനേ സമ്ഭാവേന്തീ"തി വുത്തട്ഠാനേ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം, "അധിപഞ്ഞായ സമ്ഭാവേന്തീ"തി വുത്തട്ഠാനേ ഠാനുപ്പത്തികപഞ്ഞാ, "യേന ദുക്ഖേനാ"തി വുത്തട്ഠാനേ സച്ചബ്യാകരണപഞ്ഞാ. തത്ഥ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണഞ്ച സച്ചബ്യാകരണപഞ്ഞഞ്ച ഠപേത്വാ അവസേസാ പഞ്ഞാ അധിപഞ്ഞം ഭജതി.

൨൪൭. ഇദാനി തേസം തേസം വിസേസാധിഗമാനം പടിപദം ആചിക്ഖന്തോ **പുന ചപരം ഉദായീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്താ**തി അഭിഞ്ഞാവോസാനസങ്ഖാതഞ്ചേവ അഭിഞ്ഞാപാരമീസങ്ഖാതഞ്ച അരഹത്തം പത്താ.

സമ്മപ്പധാനേതി ഉപായപധാനേ. **ഛന്ദം ജനേതീ**തി കത്തുകമ്യതാകുസലച്ഛന്ദം ജനേതി. **വായമതീ**തി വായാമം കരോതി. **വീരിയം ആരഭതീ**തി വീരിയം പവത്തേതി. **ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതീ**തി ചിത്തം ഉക്ഖിപതി. **പദഹതീ**തി ഉപായപധാനം കരോതി. **ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ**തി വഡ്ഢിയാ പരിപൂരണത്ഥം. അപിചേത്ഥ - "യാ ഠിതി, സോ അസമ്മോസോ...പേ॰... യം വേപുല്ലം, സാ ഭാവനാപാരിപൂരീ"തി (വിഭ॰ ൪൦൬) ഏവം പുരിമം പുരിമസ്സ പച്ഛിമം പച്ഛിമസ്സ അത്ഥോതിപി വേദിതബ്ബം.

ഇമേഹി പന സമ്മപ്പധാനേഹി കിം കഥിതം? കസ്സപസംയുത്തപരിയായേന സാവകസ്സ പുബ്ബഭാഗപടിപദാ കഥിതാ. വുത്തഞ്ഹേതം തത്ഥ -

"ചത്താരോമേ , ആവുസോ, സമ്മപ്പധാനാ. കതമേ ചത്താരോ? ഇധാവുസോ, ഭിക്ഖു, അനുപ്പന്നാ മേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ഉപ്പജ്ജമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യുന്തി ആതപ്പം കരോതി. ഉപ്പന്നാ മേ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അപ്പഹീയമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യുന്തി ആതപ്പം കരോതി. അനുപ്പന്നാ മേ കുസലാ ധമ്മാ അനുപ്പജ്ജമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യുന്തി ആതപ്പം കരോതി. ഉപ്പന്നാ മേ കുസലാ ധമ്മാ നിരുജ്ഝമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തേയ്യുന്തി ആതപ്പം കരോതീ"തി (സം॰ നി॰ ൨.൧൪൫).

ഏത്ഥ ച പാപകാ അകുസലാതി ലോഭാദയോ വേദിതബ്ബാ. അനുപ്പന്നാ കുസലാ ധമ്മാതി സമഥവിപസ്സനാ ചേവ മഗ്ഗോ ച, ഉപ്പന്നാ കുസലാ നാമ സമഥവിപസ്സനാവ. മഗ്ഗോ പന സകിം ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝമാനോ അനത്ഥായ സംവത്തനകോ നാമ നത്ഥി. സോ ഹി ഫലസ്സ പച്ചയം ദത്വാവ നിരുജ്ഝതി. പുരിമസ്മിമ്പി വാ സമഥവിപസ്സനാവ ഗഹേതബ്ബാതി വുത്തം, തം പന ന യുത്തം.

തത്ഥ "ഉപ്പന്നാ സമഥവിപസ്സനാ നിരുജ്ഝമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തന്തീ"തി അത്ഥസ്സ ആവിഭാവത്ഥമിദം വത്ഥു - ഏകോ കിര ഖീണാസവത്ഥേരോ "മഹാചേതിയഞ്ച മഹാബോധിഞ്ച വന്ദിസ്സാമീ"തി സമാപത്തിലാഭിനാ ഭണ്ഡഗാഹകസാമണേരേന സദ്ധിം ജനപദതോ മഹാവിഹാരം ആഗന്ത്വാ വിഹാരപരിവേണം പാവിസി. സായന്ഹസമയേ മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘേ

ചേതിയം വന്ദമാനേ ചേതിയം വന്ദനത്ഥായ ന നിക്ഖമി. കസ്മാ? ഖീണാസവാനഞ്ഹി തീസു രതനേസു മഹന്തം ഗാരവം ഹോതി. തസ്മാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേ വന്ദിത്വാ പടിക്കമന്തേ മനുസ്സാനം സായമാസഭുത്തവേലായം സാമണേരമ്പി അജാനാപേത്വാ ''ചേതിയം വന്ദിസ്സാമീ''തി ഏകകോവ നിക്ഖമി. സാമണേരോ - ''കിം നു ഖോ ഥേരോ അവേലായ ഏകകോവ ഗച്ഛതി, ജാനിസ്സാമീ''തി ഉപജ്ഝായസ്സ പദാനുപദികോ നിക്ഖമി. ഥേരോ അനാവജ്ജനേന തസ്സ ആഗമനം അജാനന്തോ ദക്ഖിണദ്വാരേന ചേതിയങ്ഗണം ആരുഹി. സാമണേരോപി അനുപദംയേവ ആരുള്ഹോ.

മഹാഥേരോ മഹാചേതിയം ഉല്ലോകേത്വാ ബുദ്ധാരമ്മണം പീതിം ഗഹേത്വാ സബ്ബം ചേതസോ സമന്നാഹരിത്വാ ഹട്ഠപഹട്ഠോ ചേതിയം വന്ദതി. സാമണേരോ ഥേരസ്സ വന്ദനാകാരം ദിസ്വാ ''ഉപജ്ഝായോ മേ അതിവിയ പസന്നചിത്തോ വന്ദതി, കിം നു ഖോ പുപ്ഫാനി ലഭിത്വാ പൂജം കരേയ്യാ''തി ചിന്തേസി. ഥേരോ വന്ദിത്വാ ഉട്ഠായ സിരസി അഞ്ജലിം ഠപേത്വാ മഹാചേതിയം ഉല്ലോകേത്വാ ഠിതോ. സാമണേരോ ഉക്കാസിത്വാ അത്തനോ ആഗതഭാവം ജാനാപേസി. ഥേരോ പരിവത്തേത്വാ ഓലോകേന്തോ ''കദാ ആഗതോസീ''തി പുച്ഛി. തുമ്ഹാകം ചേതിയം വന്ദനകാലേ, ഭന്തേ. അതിവിയ പസന്നാ ചേതിയം വന്ദിത്ഥ കിം നു ഖോ പുപ്ഫാനി ലഭിത്വാ പൂജേയ്യാഥാതി? ആമ സാമണേര ഇമസ്മിം ചേതിയേ വിയ അഞ്ഞത്ര ഏത്തകം ധാതൂനം നിധാനം നാമ നത്ഥി, ഏവരൂപം അസദിസം മഹാഥൂപം പുപ്ഫാനി ലഭിത്വാ കോ ന പൂജേയ്യാതി. തേന ഹി, ഭന്തേ, അധിവാസേഥ, ആഹരിസ്സാമീതി താവദേവ ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ ഇദ്ധിയാ ഹിമവന്തം ഗന്ത്വാ വണ്ണഗന്ധസമ്പന്നപുപ്ഫാനി പരിസ്സാവനം പൂരേത്വാ മഹാഥേരേ ദക്ഖിണമുഖതോ പച്ഛിമം മുഖം അസമ്പത്തേയേവ ആഗന്ത്വാ പുപ്ഫപരിസ്സാവനം ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ ''പൂജേഥ, ഭന്തേ,''തി ആഹ . ഥേരോ ''അതിമന്ദാനി നോ സാമണേര പുപ്ഫാനീ''തി ആഹ. ഗച്ഛഥ, ഭന്തേ, ഭഗവതോ ഗുണേ ആവജ്ജിത്വാ പൂജേഥാതി.

ഥേരോ പച്ഛിമമുഖനിസ്സിതേന സോപാണേന ആരുയ്ഹ കുച്ഛിവേദികാഭൂമിയം പുപ്ഫപൂജം കാതും ആരദ്ധോ. വേദികാഭൂമിയം പരിപുണ്ണാനി പുപ്ഫാനി പതിത്വാ ദുതിയഭൂമിയം ജണ്ണുപമാണേന ഓധിനാ പൂരയിംസു. തതോ ഓതരിത്വാ പാദപിട്ഠികപന്തിം പൂജേസി. സാപി പരിപൂരി. പരിപുണ്ണഭാവം ഞത്വാ ഹേട്ഠിമതലേ വികിരന്തോ അഗമാസി. സബ്ബം ചേതിയങ്ഗണം പരിപൂരി. തസ്മിം പരിപുണ്ണേ ''സാമണേര പുപ്ഫാനി ന ഖീയന്തീ''തി ആഹ. പരിസ്സാവനം, ഭന്തേ, അധോമുഖം കരോഥാതി. അധോമുഖം കത്വാ ചാലേസി, തദാ പുപ്ഫാനി ഖീണാനി. പരിസ്സാവനം സാമണേരസ്സ ദത്വാ സദ്ധിം ഹത്ഥിപാകാരേന ചേതിയം തിക്ഖത്തും പദക്ഖിണം കത്വാ ചതൂസു ഠാനേസു വന്ദിത്വാ പരിവേണം ഗച്ഛന്തോ ചിന്തേസി - ''യാവ മഹിദ്ധികോ വതായം സാമണേരോ, സക്ഖിസ്സതി നു ഖോ ഇമം ഇദ്ധാനുഭാവം രക്ഖിതു''ന്തി. തതോ ''ന സക്ഖിസ്സതീ''തി ദിസ്വാ സാമണേരമാഹ - ''സാമണേര ത്വം ഇദാനി മഹിദ്ധികോ, ഏവരൂപം പന ഇദ്ധിം നാസേത്വാ പച്ഛിമകാലേ കാണപേസകാരിയാ ഹത്ഥേന മദ്ദിതകഞ്ജിയം പിവിസ്സസീ''തി. ദഹരകഭാവസ്സ നാമേസ ദോസോയം, സോ ഉപജ്ഝായസ്സ കഥായം സംവിജ്ജിത്വാ - ''കമ്മട്ഠാനം മേ, ഭന്തേ, ആചിക്ഖഥാ''തി ന യാചി,

അമ്ഹാകം ഉപജ്ഝായോ കിം വദതീതി തം പന അസുണന്തോ വിയ അഗമാസി.

ഥേരോ മഹാചേതിയഞ്ച മഹാബോധിഞ്ച വന്ദിത്വാ സാമണേരം പത്തചീവരം ഗാഹാപേത്വാ അനുപുബ്ബേന കുടേളിതിസ്സമഹാവിഹാരം അഗമാസി. സാമണേരോ ഉപജ്ഝായസ്സ പദാനുപദികോ ഹുത്വാ ഭിക്ഖാചാരം ന ഗച്ഛതി, "കതരം ഗാമം പവിസഥ, ഭന്തേ,"തി പുച്ഛിത്വാ പന "ഇദാനി മേ ഉപജ്ഝായോ ഗാമദ്വാരം പത്തോ ഭവിസ്സതീ"തി ഞത്വാ അത്തനോ ച ഉപജ്ഝായസ്സ ച പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ ആകാസേന ഗന്ത്വാ ഥേരസ്സ പത്തചീവരം ദത്വാ പിണ്ഡായ പവിസതി. ഥേരോ സബ്ബകാലം ഓവദതി - "സാമണേര മാ ഏവമകാസി, പുഥുജ്ജനിദ്ധി നാമ ചലാ അനിബദ്ധാ, അസപ്പായം രൂപാദിആരമ്മണം ലഭിത്വാ അപ്പമത്തകേനേവ ഭിജ്ജതി, സന്തായ സമാപത്തിയാ പരിഹീനായ ബ്രഹ്മചരിയവാസോ സന്ഥമ്ഭിതും ന സക്കോതീ"തി. സാമണേരോ "കിം കഥേതി മയ്ഹം ഉപജ്ഝായോ"തി സോതും ന ഇച്ഛതി, തഥേവ കരോതി. ഥേരോ അനുപുബ്ബേന ചേതിയവന്ദനം കരോന്തോ കമ്മുബിന്ദുവിഹാരം നാമ ഗതോ. തത്ഥ വസന്തേപി ഥേരേ സാമണേരോ തഥേവ കരോതി.

അഥേകദിവസം ഏകാ പേസകാരധീതാ അഭിരൂപാ പഠമവയേ ഠിതാ കമ്മബിന്ദുഗാമതോ നിക്ഖമിത്വാ പദുമസ്സരം ഓരുയ്ഹ ഗായമാനാ പുപ്ഫാനി ഭഞ്ജതി. തസ്മിം സമയേ സാമണേരോ പദുമസ്സരമത്ഥകേന ഗച്ഛതി, ഗച്ഛന്തോ പന സിലേസികായ കാണമച്ഛികാ വിയ തസ്സാ ഗീതസദ്ദേ ബജ്ഝി. താവദേവസ്സ ഇദ്ധി അന്തരഹിതാ, ഛിന്നപക്ഖകാകോ വിയ അഹോസി. സന്തസമാപത്തിബലേന പന തത്ഥേവ ഉദകപിട്ഠേ അപതിത്വാ സിമ്ബലിതൂലം വിയ പതമാനം അനുപുബ്ബേന പദുമസരതീരേ അട്ഠാസി. സോ വേഗേന ഗന്ത്വാ ഉപജ്ഝായസ്സ പത്തചീവരം ദത്വാ നിവത്തി. മഹാഥേരോ "പഗേവേതം മയാ ദിട്ഠം, നിവാരിയമാനോപി ന നിവത്തിസ്സതീ"തി കിഞ്ചി അവത്വാ പിണ്ഡായ പാവിസി.

സാമണേരോ ഗന്ത്വാ പദുമസരതീരേ അട്ഠാസി തസ്സാ പച്ചുത്തരണം ആഗമയമാനോ. സാപി സാമണേരം ആകാസേന ഗച്ഛന്തഞ്ച പുന ആഗന്ത്വാ ഠിതഞ്ച ദിസ്വാ "അദ്ധാ ഏസ മം നിസ്സായ ഉക്കണ്ഠിതോ"തി ഞത്വാ "പടിക്കമ സാമണേരാ"തി ആഹ. സോ പടിക്കമി. ഇതരാ പച്ചുത്തരിത്വാ സാടകം നിവാസേത്വാ തം ഉപസങ്കമിത്വാ "കിം, ഭന്തേ,"തി പുച്ഛി. സോ തമത്ഥം ആരോചേസി. സാ ബഹൂഹി കാരണേഹി ഘരാവാസേ ആദീനവം ബ്രഹ്മചരിയവാസേ ആനിസംസഞ്ച ദസ്സേത്വാ ഓവദമാനാപി തസ്സ ഉക്കണ്ഠം വിനോദേതും അസക്കോന്തീ - "അയം മമ കാരണാ ഏവരൂപായ ഇദ്ധിയാ പരിഹീനോ, ന ദാനി യുത്തം പരിച്ചജിതു"ന്തി ഇധേവ തിട്ഠാതി വത്വാ ഘരം ഗന്ത്വാ മാതാപിതൂനം തം പവത്തിം ആരോചേസി. തേപി ആഗന്ത്വാ നാനപ്പകാരം ഓവദമാനാ വചനം അഗ്ഗണ്ഹന്തം ആഹംസു - "ത്വം അമ്ഹേ ഉച്ചകുലാതി സല്ലക്ഖേസി, മയം പേസകാരാ. സക്ഖിസ്സസി പേസകാരകമ്മം കാതു"ന്തി സാമണേരോ ആഹ - "ഉപാസക ഗിഹിഭൂതോ നാമ പേസകാരകമ്മം വാ കരേയ്യ നളകാരകമ്മം വാ, കിം ഇമിനാ സാടകമത്തേന ലോഭം കരോഥാ"തി. പേസകാരോ ഉദരേ ബദ്ധസാടകം ദത്വാ ഘരം നേത്വാ ധീതരം അദാസി.

സോ പേസകാരകമ്മം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ പേസകാരേഹി സദ്ധിം സാലായ കമ്മം കരോതി. അഞ്ഞേസം ഇത്ഥിയോ പാതോവ ഭത്തം സമ്പാദേത്വാ ആഹരിംസു, തസ്സ ഭരിയാ ന താവ ആഗച്ഛതി. സോ ഇതരേസു കമ്മം വിസ്സജ്ജേത്വാ ഭുഞ്ജമാനേസു തസരം വട്ടേന്തോ നിസീദി. സാ പച്ഛാ അഗമാസി. അഥ നം സോ "അതിചിരേന ആഗതാസീ"തി തജ്ജേസി. മാതുഗാമോ ച നാമ അപി ചക്കവത്തിരാജാനം അത്തനി പടിബദ്ധചിത്തം ഞത്വാ ദാസം വിയ സല്ലക്ഖേതി. തസ്മാ സാ ഏവമാഹ - "അഞ്ഞേസം ഘരേ ദാരുപണ്ണലോണാദീനി സന്നിഹിതാനി, ബാഹിരതോ ആഹരിത്വാ ദായകാ പേസനതകാരകാപി അത്ഥി, അഹം പന ഏകികാവ, ത്വമ്പി മയ്ഹം ഘരേ ഇദം അത്ഥി ഇദം നത്ഥീതി ന ജാനാസി. സചേ ഇച്ഛസി, ഭുഞ്ജ, നോ ചേ ഇച്ഛസി, മാ ഭുഞ്ജാ"തി. സോ "ന കേവലഞ്ച ഉസ്സൂരേ ഭത്തം ആഹരസി, വാചായപി മം ഘട്ടേസീ"തി കുജ്ഝിത്വാ അഞ്ഞം പഹരണം അപസ്സന്തോ തമേവ തസരദണ്ഡകം തസരതോ ലുഞ്ചിത്വാ ഖിപി. സാ തം ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ ഈസകം പരിവത്തി. തസരദണ്ഡകസ്സ ച കോടി നാമ തിഖിണാ ഹോതി, സാ തസ്സാ പരിവത്തമാനായ അക്ഖികോടിയം പവിസിത്വാ അട്ഠാസി. സാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി വേഗേന അക്ഖിം അഗ്ഗഹേസി, ഭിന്നട്ഠാനതോ ലോഹിതം പഗ്ഘരതി. സോ തസ്മിം കാലേ ഉപജ്ഝായസ്സ വചനം അനുസ്സരി - "ഇദം സന്ധായ മം ഉപജ്ഝായോ 'അനാഗതേ കാലേ കാണപേസകാരിയാ ഹത്ഥേഹി മദ്ദിതകഞ്ജിയം പിവിസ്സസീ'തി ആഹ, ഇദം ഥേരേന ദിട്ഠം ഭവിസ്സതി, അഹോ ദീഘദസ്സീ അയ്യോ"തി മഹാസദ്ദേന രോദിതും ആരഭി. തമേനം അഞ്ഞേ - "അലം, ആവുസോ, മാ രോദി, അക്ഖി നാമ ഭിന്നം ന സക്കാ രോദനേന പടിപാകതികം കാതു"ന്തി ആഹംസു. സോ "നാഹമേതമത്ഥം രോദാമി, അപിച ഖോ ഇമം സന്ധായ രോദാമീ"തി സബ്ബം പടിപാടിയാ കഥേസി. ഏവം ഉപ്പന്നാ സമഥവിപസ്സനാ നിരുജ്ഝമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തന്തി.

അപരമ്പി വത്ഥു - തിംസമത്താ ഭിക്ഖൂ കല്യാണിമഹാചേതിയം വന്ദിത്വാ അടവിമഗ്ഗേന മഹാമഗ്ഗം ഓതരമാനാ അന്തരാമഗ്ഗേ ഝാമഖേത്തേ കമ്മം കത്വാ ആഗച്ഛന്തം ഏകം മനുസ്സം അദ്ദസംസു. തസ്സ സരീരം മസിമക്ഖിതം വിയ അഹോസി. മസിമക്ഖിതംയേവ ഏകം കാസാവം കച്ഛം പീളേത്വാ നിവത്ഥം, ഓലോകിയമാനോ ഝാമഖാണുകോ വിയ ഖായതി. സോ ദിവസഭാഗേ കമ്മം കത്വാ ഉപഡ്ഢജ്ഝായമാനാനം ദാരൂനം കലാപം ഉക്ഖിപിത്വാ പിട്ഠിയം വിപ്പകിണ്ണേഹി കേസേഹി കുമ്മഗ്ഗേന ആഗന്ത്വാ ഭിക്ഖൂനം സമ്മുഖേ അട്ഠാസി. സാമണേരാ ദിസ്വാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഓലോകയമാനാ, - "ആവുസോ, തുയ്ഹം പിതാ തുയ്ഹം മഹാപിതാ തുയ്ഹം മാതുലോ"തി ഹസമാനാ ഗന്ത്വാ "കോനാമോ ത്വം ഉപാസകാ"തി നാമം പുച്ഛിംസു. സോ നാമം പുച്ഛിതോ വിപ്പടിസാരീ ഹുത്വാ ദാരുകലാപം ഛഡ്ഡേത്വാ വത്ഥം സംവിധായ നിവാസേത്വാ മഹാഥേരേ വന്ദിത്വാ "തിട്ഠഥ താവ, ഭന്തേ,"തി ആഹ. മഹാഥേരാ അട്ഠംസു.

ദഹരസാമണേരാ ആഗന്ത്വാ മഹാഥേരാനം സമ്മുഖാപി പരിഹാസം കരോന്തി. ഉപാസകോ ആഹ - "ഭന്തേ, തുമ്ഹേ മം പസ്സിത്വാ പരിഹസഥ, ഏത്തകേനേവ മത്ഥകം പത്തമ്ഹാതി മാ സല്ലക്ഖേഥ. അഹമ്പി പുബ്ബേ തുമ്ഹാദിസോവ സമണോ അഹോസിം. തുമ്ഹാകം പന ചിത്തേകഗ്ഗതാമത്തകമ്പി നത്ഥി, അഹം ഇമസ്മിം സാസനേ മഹിദ്ധികോ മഹാനുഭാവോ അഹോസിം, ആകാസം ഗഹേത്വാ പഥവിം കരോമി, പഥവിം

ആകാസം. ദൂരം ഗണ്ഹിത്വാ സന്തികം കരോമി, സന്തികം ദൂരം. ചക്കവാളസതസഹസ്സം ഖണേന വിനിവിജ്ഝാമി. ഹത്ഥേ മേ പസ്സഥ, ഇദാനി മക്കടഹത്ഥസദിസാ, അഹം ഇമേഹേവ ഹത്ഥേഹി ഇധ നിസിന്നോവ ചന്ദിമസൂരിയേ പരാമസിം. ഇമേസംയേവ പാദാനം ചന്ദിമസൂരിയേ പാദകഥലികം കത്വാ നിസീദിം. ഏവരൂപാ മേ ഇദ്ധി പമാദേന അന്തരഹിതാ, തുമ്ഹേ മാ പമജ്ജിത്ഥ. പമാദേന ഹി ഏവരൂപം ബ്യസനം പാപുണന്തി. അപ്പമത്താ വിഹരന്താ ജാതിജരാമരണസ്സ അന്തം കരോന്തി. തസ്മാ തുമ്ഹേ മഞ്ഞേവ ആരമ്മണം കരിത്വാ അപ്പമത്താ ഹോഥ, ഭന്തേ,''തി തജ്ജേത്വാ ഓവാദമദാസി. തേ തസ്സ കഥേന്തസ്സേവ സംവേഗം ആപജ്ജിത്വാ വിപസ്സമാനാ തിംസജനാ തത്ഥേവ അരഹത്തം പാപുണിംസൂതി. ഏവമ്പി ഉപ്പന്നാ സമഥവിപസ്സനാ നിരുജ്ഝമാനാ അനത്ഥായ സംവത്തന്തീതി വേദിതബ്ബാ.

അനുപ്പന്നാനം പാപകാനന്തി ചേത്ഥ ''അനുപ്പന്നോ വാ കാമാസവോ ന ഉപ്പജ്ജതീ''തിആദീസു വുത്തനയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **ഉപ്പന്നാനം പാപകാന**ന്തി ഏത്ഥ പന ചതുബ്ബിധം ഉപ്പന്നം വത്തമാനുപ്പന്നം ഭുത്വാവിഗതുപ്പന്നം, ഓകാസകതുപ്പന്നം, ഭൂമിലദ്ധുപ്പന്നന്തി. തത്ഥ യേ കിലേസാ വിജ്ജമാനാ ഉപ്പാദാദിസമങ്ഗിനോ, ഇദം **വത്തമാനുപ്പന്നം** നാമ. കമ്മേ പന ജവിതേ ആരമ്മണരസം അനുഭവിത്വാ നിരുദ്ധവിപാകോ ഭുത്വാ വിഗതം നാമ. കമ്മം ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുദ്ധം ഭവിത്വാ വിഗതം നാമ. തദുഭയമ്പി **ഭുത്വാവിഗതുപ്പന്ന**ന്തി സങ്ഖം ഗച്ഛതി. കുസലാകുസലം കമ്മം അഞ്ഞസ്സ കമ്മസ്സ വിപാകം പടിബാഹിത്വാ അത്തനോ വിപാകസ്സ ഓകാസം കരോതി, ഏവം കതേ ഓകാസേ വിപാകോ ഉപ്പജ്ജമാനോ ഓകാസകരണതോ പട്ഠായ ഉപ്പന്നോതി സങ്ഖം ഗച്ഛതി. ഇദം **ഓകാസകതുപ്പന്നം** നാമ. പഞ്ചക്ഖന്ധാ പന വിപസ്സനായ ഭൂമി നാമ. തേ അതീതാദിഭേദാ ഹോന്തി. തേസു അനുസയിതകിലേസാ പന അതീതാ വാ അനാഗതാ വാ പച്ചുപ്പന്നാ വാതി ന വത്തബ്ബാ. അതീതഖന്ധേസു അനുസയിതാപി ഹി അപ്പഹീനാവ ഹോന്തി, അനാഗതഖന്ധേസു, പച്ചുപ്പന്നഖന്ധേസു അനുസയിതാപി അപ്പഹീനാവ ഹോന്തി. ഇദം **ഭൂമിലദ്ധുപ്പന്നം** നാമ. തേനാഹു പോരാണാ - ''താസു താസു ഭൂമീസു അസമുഗ്ഘാതിതകിലേസാ ഭൂമിലദ്ധുപ്പന്നാതി സങ്ഖം ഗച്ഛന്തീ''തി.

അപരമ്പി ചതുബ്ബിധം ഉപ്പന്നം സമുദാചാരുപ്പന്നം, ആരമ്മണാധിഗഹിതുപ്പന്നം, അവിക്ഖമ്ഭിതുപ്പന്നം അസമുഗ്ഘാതിതുപ്പന്നന്തി. തത്ഥ സമ്പതി വത്തമാനംയേവ **സമുദാചാരുപ്പന്നം** നാമ. സകിം ചക്ഖൂനി ഉമ്മീലേത്വാ ആരമ്മണേ നിമിത്തേ ഗഹിതേ അനുസ്സരിതാനുസ്സരിതക്ഖണേ കിലേസാ നുപ്പജ്ജിസ്സന്തീതി ന വത്തബ്ബാ. കസ്മാ? ആരമ്മണസ്സ അധിഗഹിതത്താ. യഥാ കിം? യഥാ ഖീരരുക്ഖസ്സ കുഠാരിയാ ആഹതാഹതട്ഠാനേ ഖീരം ന നിക്ഖമിസ്സതീതി ന വത്തബ്ബം, ഏവം. ഇദം **ആരമ്മണാധിഗഹിതുപ്പന്നം** നാമ. സമാപത്തിയാ അവിക്ഖമ്ഭിതാ കിലേസാ പന ഇമസ്മിം നാമ ഠാനേ നുപ്പജ്ജിസ്സന്തീതി ന വത്തബ്ബാ. കസ്മാ? അവിക്ഖമ്ഭിതത്താ. യഥാ കിം? യഥാ സചേ ഖീരരുക്ഖേ കുഠാരിയാ ആഹനേയ്യും, ഇമസ്മിം നാമ ഠാനേ ഖീരം ന നിക്ഖമേയ്യാതി ന വത്തബ്ബം, ഏവം. ഇദം **അവിക്ഖമ്ഭിതുപ്പന്നം** നാമ. മഗ്ഗേന അസമുഗ്ഘാതിതകിലേസാ പന ഭവഗ്ഗേ നിബ്ബത്തസ്സാപി ഉപ്പജ്ജന്തീതി പുരിമനയേനേവ വിത്ഥാരേതബ്ബം. ഇദം **അസമുഗ്ഘാതിതുപ്പന്നം** നാമ.

ഇമേസു ഉപ്പന്നേസു വത്തമാനുപ്പന്നം ഭുത്വാവിഗതുപ്പന്നം ഓകാസകതുപ്പന്നം സമുദാചാരുപ്പന്നന്തി ചതുബ്ബിധം ഉപ്പന്നം ന മഗ്ഗവജ്ഝം, ഭൂമിലദ്ധുപ്പന്നം ആരമ്മണാധിഗഹിതുപ്പന്നം അവിക്ഖമ്ഭിതുപ്പന്നം അസമുഗ്ഘാതിതുപ്പന്നന്തി ചതുബ്ബിധം മഗ്ഗവജ്ഝം. മഗ്ഗോ ഹി ഉപ്പജ്ജമാനോ ഏതേ കിലേസേ പജഹതി. സോ യേ കിലേസേ പജഹതി, തേ അതീതാ വാ അനാഗതാ വാ പച്ചുപ്പന്നാ വാതി ന വത്തബ്ബാ. വുത്തമ്പി ചേതം -

“ഹഞ്ചി അതീതേ കിലേസേ പജഹതി, തേന ഹി ഖീണം ഖേപേതി, നിരുദ്ധം നിരോധേതി, വിഗതം വിഗമേതി അത്ഥങ്ഗതം അത്ഥങ്ഗമേതി. അതീതം യം നത്ഥി, തം പജഹതി. ഹഞ്ചി അനാഗതേ കിലേസേ പജഹതി, തേന ഹി അജാതം പജഹതി, അനിബ്ബത്തം, അനുപ്പന്നം, അപാതുഭൂതം പജഹതി. അനാഗതം യം നത്ഥി, തം പജഹതി, ഹഞ്ചി പച്ചുപ്പന്നേ കിലേസേ പജഹതി, തേന ഹി രത്തോ രാഗം പജഹതി , ദുട്ഠോ ദോസം, മൂള്ഹോ മോഹം, വിനിബദ്ധോ മാനം, പരാമട്ഠോ ദിട്ഠിം, വിക്ഖേപഗതോ ഉദ്ധച്ചം, അനിട്ഠംങ്ഗതോ വിചികിച്ഛം, ഥാമഗതോ അനുസയം പജഹതി. കണ്ഹസുക്കധമ്മാ യുഗനദ്ധാ സമമേവ വത്തന്തി. സംകിലേസികാ മഗ്ഗഭാവനാ ഹോതി...പേ०... തേന ഹി നത്ഥി മഗ്ഗഭാവനാ, നത്ഥി ഫലസച്ഛികിരിയാ, നത്ഥി കിലേസപ്പഹാനം, നത്ഥി ധമ്മാഭിസമയോതി. അത്ഥി മഗ്ഗഭാവനാ...പേ०... അത്ഥി ധമ്മാഭിസമയോതി. യഥാ കഥം വിയ, സേയ്യഥാപി തരുണോ രുക്ഖോ അജാതഫലോ...പേ०... അപാതുഭൂതായേവ ന പാതുഭവന്തീ”തി.

ഇതി പാളിയം അജാതഫലരുക്ഖോ ആഗതോ, ജാതഫലരുക്ഖേന പന ദീപേതബ്ബം. യഥാ ഹി സഫലോ തരുണമ്ബരുക്ഖോ, തസ്സ ഫലാനി മനുസ്സാ പരിഭുഞ്ജേയ്യും, സേസാനി പാതേത്വാ പച്ഛിയോ പൂരേയ്യും . അഥഞ്ഞോ പുരിസോ തം ഫരസുനാ ഛിന്ദേയ്യ, തേനസ്സ നേവ അതീതാനി ഫലാനി നാസിതാനി ഹോന്തി, ന അനാഗതപച്ചുപ്പന്നാനി നാസിതാനി. അതീതാനി ഹി മനുസ്സേഹി പരിഭുത്താനി, അനാഗതാനി അനിബ്ബത്താനി, ന സക്കാ നാസേതും. യസ്മിം പന സമയേ സോ ഛിന്നോ, തദാ ഫലാനിയേവ നത്ഥീതി പച്ചുപ്പന്നാനിപി അനാസിതാനി. സചേ പന രുക്ഖോ അച്ഛിന്നോ, അഥസ്സ പഥവീരസഞ്ച ആപോരസഞ്ച ആഗമ്മ യാനി ഫലാനി നിബ്ബത്തേയ്യും, താനി നാസിതാനി ഹോന്തി. താനി ഹി അജാതാനേവ ന ജായന്തി, അനിബ്ബത്താനേവ ന നിബ്ബത്തന്തി, അപാതുഭൂതാനേവ ന പാതുഭവന്തി, ഏവമേവ മഗ്ഗോ നാപി അതീതാദിഭേദേ കിലേസേ പജഹതി, നാപി ന പജഹതി. യേസഞ്ഹി കിലേസാനം മഗ്ഗേന ഖന്ധേസു അപരിഞ്ഞാതേസു ഉപ്പത്തി സിയാ, മഗ്ഗേന ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഖന്ധാനം പരിഞ്ഞാതത്താ തേ കിലേസാ അജാതാവ ന ജായന്തി, അനിബ്ബത്താവ ന നിബ്ബത്തന്തി, അപാതുഭൂതാവ ന പാതുഭവന്തി, തരുണപുത്തായ ഇത്ഥിയാ പുന അവിജായനത്ഥം, ബ്യാധിതാനം രോഗവൂപസമനത്ഥം പീതഭേസജ്ജേഹി ചാപി അയമത്ഥോ വിഭാവേതബ്ബോ. ഏവം മഗ്ഗോ യേ കിലേസേ പജഹതി, തേ അതീതാ വാ അനാഗതാ വാ പച്ചുപ്പന്നാ വാതി ന വത്തബ്ബാ, ന ച മഗ്ഗോ കിലേസേ ന പജഹതി. യേ പന മഗ്ഗോ കിലേസേ പജഹതി, തേ സന്ധായ “ഉപ്പന്നാനം പാപകാന”ന്തിആദി വുത്തം.

ന കേവലഞ്ച മഗ്ഗോ കിലേസേയേവ പജഹതി, കിലേസാനം പന അപ്പഹീനത്താ യേ ച ഉപ്പജ്ജേയ്യും ഉപാദിന്നകക്ഖന്ധാ, തേപി പജഹതിയേവ.

വുത്തമ്പി ചേതം - ‘‘സോതാപത്തിമഗ്ഗഞാണേന അഭിസങ്ഖാരവിഞ്ഞാണസ്സ നിരോധേന സത്ത ഭവേ ഠപേത്വാ അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ യേ ഉപ്പജ്ജേയ്യും നാമഞ്ച രൂപഞ്ച, ഏത്ഥേതേ നിരുജ്ഝന്തീ’’തി (ചൂളനി॰ ൯) വിത്ഥാരോ. ഇതി മഗ്ഗോ ഉപാദിന്നഅനുപാദിന്നതോ വുട്ഠാതി. ഭവവസേന പന സോതാപത്തിമഗ്ഗോ അപായഭവതോ വുട്ഠാതി, സകദാഗാമിമഗ്ഗോ സുഗതിഭവേകദേസതോ, അനാഗാമിമഗ്ഗോ സുഗതികാമഭവതോ, അരഹത്തമഗ്ഗോ രൂപാരൂപഭവതോ വുട്ഠാതി. സബ്ബഭവേഹി വുട്ഠാതിയേവാതിപി വദന്തി.

അഥ മഗ്ഗക്ഖണേ കഥം അനുപ്പന്നാനം ഉപ്പാദായ ഭാവനാ ഹോതി, കഥം വാ ഉപ്പന്നാനം ഠിതിയാതി. മഗ്ഗപ്പവത്തിയായേവ. മഗ്ഗോ ഹി പവത്തമാനോ പുബ്ബേ അനുപ്പന്നപുബ്ബത്താ അനുപ്പന്നോ നാമ വുച്ചതി. അനാഗതപുബ്ബഞ്ഹി ഠാനം ആഗന്ത്വാ അനനുഭൂതപുബ്ബം വാ ആരമ്മണം അനുഭവിത്വാ വത്താരോ ഭവന്തി ‘‘അനാഗതട്ഠാനം ആഗതമ്ഹാ, അനനുഭൂതം ആരമ്മണം അനുഭവാമാ’’തി. യാ ചസ്സ പവത്തി, അയമേവ ഠിതി നാമാതി ഠിതിയാ ഭാവേതീതിപി വത്തും വട്ടതി.

ഇദ്ധിപാദേസു സങ്ഖേപകഥാ ചേതോഖിലസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൧.൧൮൫ ആദയോ) വുത്താ. ഉപസമമാനം ഗച്ഛതി, കിലേസൂപസമത്ഥം വാ ഗച്ഛതീതി **ഉപസമഗാമീ**. സമ്ബുജ്ഝമാനാ ഗച്ഛതി, മഗ്ഗസമ്ബോധത്ഥായ വാ ഗച്ഛതീതി **സമ്ബോധഗാമീ**.

വിവേകനിസ്സിതാദീനി സബ്ബാസവസംവരേ വുത്താനി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരതോ പനായം ബോധിപക്ഖിയകഥാ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വുത്താ.

ഠ൪൮. വിമോക്ഖകഥായം **വിമോക്ഖേ**തി കേനട്ഠേന വിമോക്ഖാ, അധിമുച്ചനട്ഠേന. കോ പനായം അധിമുച്ചനട്ഠോ നാമ? പച്ചനീകധമ്മേഹി ച സുട്ഠു മുച്ചനട്ഠോ, ആരമ്മണേ ച അഭിരതിവസേന സുട്ഠു മുച്ചനട്ഠോ, പിതുഅങ്കേ വിസ്സട്ഠങ്ഗപച്ചങ്ഗസ്സ ദാരകസ്സ സയനം വിയ അനിഗ്ഗഹിതഭാവേന നിരാസങ്കതായ ആരമ്മണേ പവത്തീതി വുത്തം ഹോതി. അയം പനത്ഥോ പച്ഛിമവിമോക്ഖേ നത്ഥി, പുരിമേസു സബ്ബേസു അത്ഥി. **രൂപീ രൂപാനി പസ്സതീ**തി ഏത്ഥ അജ്ഝത്തകേസാദീസു നീലകസിണാദിവസേന ഉപ്പാദിതം രൂപജ്ഝാനം രൂപം, തദസ്സ അത്ഥീതി **രൂപീ. ബഹിദ്ധാ രൂപാനി പസ്സതീ**തി ബഹിദ്ധാപി നീലകസിണാദീനി രൂപാനി ഝാനചക്ഖുനാ പസ്സതി. ഇമിനാ അജ്ഝത്ത ബഹിദ്ധാവത്ഥുകേസു കസിണേസു ഉപ്പാദിതജ്ഝാനസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ ചത്താരിപി രൂപാവചരജ്ഝാനാനി ദസ്സിതാനി.

അജ്ഝത്തം അരൂപസഞ്ഞീതി അജ്ഝത്തം ന രൂപസഞ്ഞീ, അത്തനോ കേസാദീസു അനുപ്പാദിതരൂപാവചരജ്ഝാനോതി അത്ഥോ. ഇമിനാ ബഹിദ്ധാ പരികമ്മം കത്വാ ബഹിദ്ധാവ ഉപ്പാദിതജ്ഝാനസ്സ രൂപാവചരജ്ഝാനാനി ദസ്സിതാനി. **സുഭന്തേവ അധിമുത്തോ ഹോതീ**തി ഇമിനാ സുവിസുദ്ധേസു നീലാദീസു വണ്ണകസിണേസു ഝാനാനി ദസ്സിതാനി. തത്ഥ കിഞ്ചാപി അന്തോഅപ്പനായം സുഭന്തി ആഭോഗോ നത്ഥി, യോ പന സുവിസുദ്ധം സുഭകസിണം ആരമ്മണം കത്വാ വിഹരതി, സോ യസ്മാ സുഭന്തി അധിമുത്തോ ഹോതീതി വത്തബ്ബതം ആപജ്ജതി, തസ്മാ ഏവം ദേസനാ കതാ. പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗേ പന ‘‘കഥം സുഭന്തേവ അധിമുത്തോ ഹോതീതി

വിമോക്ഖോ. ഇധ ഭിക്ഖു മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി…പേ॰… മേത്തായ ഭാവിതത്താ സത്താ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി. കരുണാസഹഗതേന, മുദിതാസഹഗതേന, ഉപേക്ഖാസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി…പേ॰… ഉപേക്ഖായ ഭാവിതത്താ സത്താ അപ്പടികൂലാ ഹോന്തി. ഏവം സുഭന്തേവ അധിമുത്തോ ഹോതീതി വിമോക്ഖോ''തി (പടി॰ മ॰ ൧.൨൧൨) വുത്തം.

സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനന്തിആദീസു യം വത്തബ്ബം, തം സബ്ബം **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വുത്തമേവ. **അയം അട്ഠമോ വിമോക്ഖോതി** അയം ചതുന്നം ഖന്ധാനം സബ്ബസോ വിസ്സട്ഠത്താ വിമുത്തത്താ അട്ഠമോ ഉത്തമോ വിമോക്ഖോ നാമ.

൨൭൩. അഭിഭായതനകഥായം **അഭിഭായതനാനീ**തി അഭിഭവനകാരണാനി. കിം അഭിഭവന്തി? പച്ചനീകധമ്മേപി ആരമ്മണാനിപി. താനി ഹി പടിപക്ഖഭാവേന പച്ചനീകധമ്മേ അഭിഭവന്തി, പുഗ്ഗലസ്സ ഞാണുത്തരിതായ ആരമ്മണാനി. **അജ്ഝത്തം രൂപസഞ്ഞീ**തിആദീസു പന അജ്ഝത്തരൂപേ പരികമ്മവസേന അജ്ഝത്തം രൂപസഞ്ഞീ നാമ ഹോതി. അജ്ഝത്തഞ്ഹി നീലപരികമ്മം കരോന്തോ കേസേ വാ പിത്തേ വാ അക്ഖിതാരകായ വാ കരോതി, പീതപരികമ്മം കരോന്തോ മേദേ വാ ഛവിയാ വാ ഹത്ഥതലപാദതലേസു വാ അക്ഖീനം പീതട്ഠാനേ വാ കരോതി, ലോഹിതപരികമ്മം കരോന്തോ മംസേ വാ ലോഹിതേ വാ ജിവ്ഹായ വാ അക്ഖീനം രത്തട്ഠാനേ വാ കരോതി, ഓദാതപരികമ്മം കരോന്തോ അട്ഠിമ്ഹി വാ ദന്തേ വാ നഖേ വാ അക്ഖീനം സേതട്ഠാനേ വാ കരോതി. തം പന സുനീലം സുപീതകം സുലോഹിതകം സുഓദാതം ന ഹോതി, അസുവിസുദ്ധമേവ ഹോതി.

ഏകോ ബഹിദ്ധാ രൂപാനി പസ്സതീതി യസ്സേതം പരികമ്മം അജ്ഝത്തം ഉപ്പന്നം ഹോതി, നിമിത്തം പന ബഹിദ്ധാ, സോ ഏവം അജ്ഝത്തം പരികമ്മസ്സ ബഹിദ്ധാ ച അപ്പനായ വസേന - ''അജ്ഝത്തം രൂപസഞ്ഞീ ഏകോ ബഹിദ്ധാ രൂപാനി പസ്സതീ''തി വുച്ചതി. **പരിത്താനീ**തി അവഡ്ഢിതാനി. **സുവണ്ണദുബ്ബണ്ണാനീ**തി സുവണ്ണാനി വാ ഹോന്തു ദുബ്ബണ്ണാനി വാ, പരിത്തവസേനേവ ഇദമഭിഭായതനം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. **താനി അഭിഭുയ്യാ**തി യഥാ നാമ സമ്പന്നഗഹണികോ കടച്ഛുമത്തം ഭത്തം ലഭിത്വാ ''കിമേത്ഥ ഭുഞ്ജിതബ്ബം അത്ഥീ''തി സങ്കഡ്ഢിത്വാ ഏകകബളമേവ കരോതി, ഏവമേവം ഞാണുത്തരികോ പുഗ്ഗലോ വിസദഞാണോ - ''കിമേത്ഥ പരിത്തകേ ആരമ്മണേ സമാപജ്ജിതബ്ബം അത്ഥി, നായം മമ ഭാരോ''തി താനി രൂപാനി അഭിഭവിത്വാ സമാപജ്ജതി, സഹ നിമിത്തുപ്പാദേനേവേത്ഥ അപ്പനം പാപേതീതി അത്ഥോ. **ജാനാമി പസ്സാമീ**തി ഇമിനാ പനസ്സ ആഭോഗോ കഥിതോ, സോ ച ഖോ സമാപത്തിതോ വുട്ഠിതസ്സ, ന അന്തോസമാപത്തിയം. **ഏവംസഞ്ഞീ ഹോതീ**തി ആഭോഗസഞ്ഞായപി ഝാനസഞ്ഞായപി ഏവംസഞ്ഞീ ഹോതി. അഭിഭവസഞ്ഞാ ഹിസ്സ അന്തോസമാപത്തിയം അത്ഥി, ആഭോഗസഞ്ഞാ പന സമാപത്തിതോ വുട്ഠിതസ്സേവ.

അപ്പമാണാനീതി വഡ്ഢിതപ്പമാണാനി, മഹന്താനീതി അത്ഥോ. **അഭിഭുയ്യാ**തി ഏത്ഥ പന യഥാ മഹഗ്ഘസോ പുരിസോ ഏകം ഭത്തവഡ്ഢിതകം ലഭിത്വാ ''അഞ്ഞാപി ഹോതു, അഞ്ഞാപി ഹോതു, കിമേസാ മയ്ഹം കരിസ്സതീ''തി തം ന മഹന്തതോ പസ്സതി, ഏവമേവ ഞാണുത്തരോ പുഗ്ഗലോ വിസദഞാണോ ''കിമേത്ഥ സമാപജ്ജിതബ്ബം, നയിദം അപ്പമാണം, ന മയ്ഹം

ചിത്തേകഗ്ഗതാകരണേ ഭാരോ അത്ഥീ"തി താനി അഭിഭവിത്വാ സമാപജ്ജതി, സഹ നിമിത്തുപ്പാദേനേവേത്ഥ അപ്പനം പാപേതീതി അത്ഥോ.

അജ്ഝത്തം അരൂപസഞ്ഞീതി അലാഭിതായ വാ അനത്ഥികതായ വാ അജ്ഝത്തരൂപേ പരികമ്മസഞ്ഞാവിരഹിതോ. **ഏകോ ബഹിദ്ധാ രൂപാനി പസ്സതീ**തി യസ്സ പരികമ്മമ്പി നിമിത്തമ്പി ബഹിദ്ധാവ ഉപ്പന്നം, സോ ഏവം ബഹിദ്ധാ പരികമ്മസ്സ ചേവ അപ്പനായ ച വസേന - "അജ്ഝത്തം അരൂപസഞ്ഞീ ഏകോ ബഹിദ്ധാ രൂപാനി പസ്സതീ"തി വുച്ചതി. സേസമേത്ഥ ചതുത്ഥാഭിഭായതനേ വുത്തനയമേവ. ഇമേസു പന ചതൂസു പരിത്തം വിതക്കചരിതവസേന ആഗതം, അപ്പമാണം മോഹചരിതവസേന, സുവണ്ണം ദോസചരിതവസേന, ദുബ്ബണ്ണം രാഗചരിതവസേന. ഏതേസഞ്ഹി ഏതാനി സപ്പായാനി. സാ ച നേസം സപ്പായതാ വിത്ഥാരതോ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ**ചരിയനിദ്ദേസേ വുത്താ.

പഞ്ചമഅഭിഭായതനാദീസു **നീലാനീ**തി സബ്ബസങ്ഗാഹികവസേന വുത്തം. **നീലവണ്ണാനീ**തി വണ്ണവസേന. **നീലനിദസ്സനാനീ**തി നിദസ്സനവസേന. അപഞ്ഞായമാനവിവരാനി അസമ്ഭിന്നവണ്ണാനി ഏകനീലാനേവ ഹുത്വാ ദിസ്സന്തീതി വുത്തം ഹോതി. **നീലനിഭാസാനീ**തി ഇദം പന ഓഭാസവസേന വുത്തം, നീലോഭാസാനി നീലപഭായുത്താനീതി അത്ഥോ. ഏതേന നേസം സുവിസുദ്ധതം ദസ്സേതി. വിസുദ്ധവണ്ണവസേനേവ ഹി ഇമാനി ചത്താരി അഭിഭായതനാനി വുത്താനി. **ഉമാപുപ്ഫ**ന്തി ഏതഞ്ഹി പുപ്ഫം സിനിദ്ധം മുദും ദിസ്സമാനമ്പി നീലമേവ ഹോതി. ഗിരികണ്ണികപുപ്ഫാദീനി പന ദിസ്സമാനാനി സേതധാതുകാനി ഹോന്തി. തസ്മാ ഇദമേവ ഗഹിതം, ന താനി. **ബാരാണസേയ്യക**ന്തി ബാരാണസിയം ഭവം. തത്ഥ കിര കപ്പാസോപി മുദു, സുത്തകന്തികായോപി തന്തവായാപി ഛേകാ, ഉദകമ്പി സുചി സിനിദ്ധം, തസ്മാ വത്ഥം ഉഭതോഭാഗവിമട്ഠം ഹോതി, ദ്വീസു പസ്സേസു മട്ഠം മുദു സിനിദ്ധം ഖായതി. **പീതാനീ**തിആദീസു ഇമിനാവ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. "നീലകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ നീലസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി പുപ്ഫസ്മിം വാ വത്ഥസ്മിം വാ വണ്ണധാതുയാ വാ"തിആദികം പനേത്ഥ കസിണകരണഞ്ചേവ പരികമ്മഞ്ച അപ്പനാവിധാനഞ്ച സബ്ബം **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വിത്ഥാരതോ വുത്തമേവ.

അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്താതി ഇതോ പുബ്ബേസു സതിപട്ഠാനാദീസു തേ ധമ്മേ ഭാവേത്വാ അരഹത്തപ്പത്താവ അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്താ നാമ ഹോന്തി, ഇമേസു പന അട്ഠസു അഭിഭായതനേസു ചിണ്ണവസീഭാവായേവ അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്താ നാമ.

൨൪൭. കസിണകഥായം സകലട്ഠേന **കസിണാനി,** തദാരമ്മണാനം ധമ്മാനം ഖേത്തട്ഠേന അധിട്ഠാനട്ഠേന വാ **ആയതനാനി. ഉദ്ധ**ന്തി ഉപരി ഗഗനതലാഭിമുഖം. **അധോ**തി ഹേട്ഠാ ഭൂമിതലാഭിമുഖം. **തിരിയ**ന്തി ഖേത്തമണ്ഡലമിവ സമന്താ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ. ഏകച്ചോ ഹി ഉദ്ധമേവ കസിണം വഡ്ഢേതി, ഏകച്ചോ അധോ, ഏകച്ചോ സമന്തതോ. തേന തേന കാരണേന ഏവം പസാരേതി ആലോകമിവ രൂപദസ്സനകാമോ. തേന വുത്തം - "പഥവീകസിണമേകോ സഞ്ജാനാതി ഉദ്ധംഅധോതിരിയ"ന്തി. **അദ്വയ**ന്തി ദിസാഅനുദിസാസു അദ്വയം. ഇദം പന ഏകസ്സ അഞ്ഞഭാവാനുപഗമനത്ഥം വുത്തം. യഥാ ഹി ഉദകം പവിട്ഠസ്സ സബ്ബദിസാസു ഉദകമേവ ഹോതി

അനഞ്ഞം, ഏവമേവം പഥവീകസിണം പഥവീകസിണമേവ ഹോതി, നത്ഥി തസ്സ അഞ്ഞോ കസിണസമ്ഭേദോതി. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **അപ്പമാണ**ന്തി ഇദം തസ്സ തസ്സ ഫരണഅപ്പമാണവസേന വുത്തം. തഞ്ഹി ചേതസാ ഫരന്തോ സകലമേവ ഫരതി, അയമസ്സ ആദി, ഇദം മജ്ഝന്തി പമാണം ഗണ്ഹാതീതി. **വിഞ്ഞാണകസിണ**ന്തി ചേത്ഥ കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസേ പവത്തം വിഞ്ഞാണം. തത്ഥ കസിണവസേന കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസേ, കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസവസേന തത്ഥ പവത്തവിഞ്ഞാണേ ഉദ്ധംഅധോതിരിയതാ വേദിതബ്ബാ. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ. കമ്മട്ഠാനഭാവനാനയേന പനേതാനി പഥവീകസിണാദീനി വിത്ഥാരതോ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വുത്താനേവ. ഇധാപി ചിണ്ണവസിഭാവേനേവ അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്താ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബാ. തഥാ ഇതോ അനന്തരേസു ചതൂസു ഝാനേസു. യം പനേത്ഥ വത്തബ്ബം, തം മഹാഅസ്സപുരസുത്തേ വുത്തമേവ.

൨൪൨. വിപസ്സനാഞാണേ പന രൂപീതിആദീനമത്ഥോ വുത്തോയേവ. **ഏത്ഥ സിതമേത്ഥ പടിബദ്ധ**ന്തി ഏത്ഥ ചാതുമഹാഭൂതികേ കായേ നിസ്സിതഞ്ച പടിബദ്ധഞ്ച. **സുഭോ**തി സുന്ദരോ. **ജാതിമാ**തി സുപരിസുദ്ധആകരസമുട്ഠിതോ. **സുപരികമ്മകതോ**തി സുട്ഠു കതപരികമ്മോ അപനീതപാസാണസക്ഖരോ. **അച്ഛോ**തി തനുച്ഛവി. **വിപ്പസന്നോ**തി സുട്ഠു വിപ്പസന്നോ. **സബ്ബാകാരസമ്പന്നോ**തി ധോവന വേധനാദീഹി സബ്ബേഹി ആകാരേഹി സമ്പന്നോ. **നീല**ന്തിആദീഹി വണ്ണസമ്പത്തിം ദസ്സേതി. താദിസഞ്ഹി ആവുതം പാകടം ഹോതി.

ഏവമേവ ഖോതി ഏത്ഥ ഏവം ഉപമാസംസന്ദനം വേദിതബ്ബം - മണി വിയ ഹി കരജകായോ. ആവുതസുത്തം വിയ വിപസ്സനാഞാണം. ചക്ഖുമാ പുരിസോ വിയ വിപസ്സനാലാഭീ ഭിക്ഖു. ഹത്ഥേ കരിത്വാ പച്ചവേക്ഖതോ ''അയം ഖോ മണീ''തി മണിനോ ആവിഭൂതകാലോ വിയ വിപസ്സനാഞാണം അഭിനീഹരിത്വാ നിസിന്നസ്സ ഭിക്ഖുനോ ചാതുമഹാഭൂതികകായസ്സ ആവിഭൂതകാലോ. ''തത്രിദം സുത്തം ആവുത''ന്തി സുത്തസ്സ ആവിഭൂതകാലോ വിയ വിപസ്സനാഞാണം അഭിനീഹരിത്വാ നിസിന്നസ്സ ഭിക്ഖുനോ തദാരമ്മണാനം ഫസ്സപഞ്ചമകാനം വാ സബ്ബചിത്തചേതസികാനം വാ വിപസ്സനാഞാണസ്സേവ വാ ആവിഭൂതകാലോതി.

കിം പനേതം ഞാണസ്സ ആവിഭൂതം, പുഗ്ഗലസ്സാതി. ഞാണസ്സ, തസ്സ പന ആവിഭാവത്താ പുഗ്ഗലസ്സ ആവിഭൂതാവ ഹോന്തി. ഇദഞ്ച വിപസ്സനാഞാണം മഗ്ഗസ്സ അനന്തരം, ഏവം സന്തേപി യസ്മാ അഭിഞ്ഞാവാരേ ആരദ്ധേ ഏതസ്സ അന്തരാവാരോ നത്ഥി, തസ്മാ ഇധേവ ദസ്സിതം. യസ്മാ ച അനിച്ചാദിവസേന അകതസമ്മസനസ്സ ദിബ്ബായ സോതധാതുയാ ഭേരവസദ്ദം സുണന്തോ പുബ്ബേനിവാസാനുസ്സതിയാ ഭേരവേ ഖന്ധേ അനുസ്സരതോ ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ ഭേരവരൂപം പസ്സതോ ഭയസന്താസോ ഉപ്പജ്ജതി, ന അനിച്ചാദിവസേന കതസമ്മസനസ്സ, തസ്മാ അഭിഞ്ഞാപത്തസ്സ ഭയവിനോദകഹേതുസമ്പാദനത്ഥമ്പി ഇദം ഇധേവ ദസ്സിതം. ഇധാപി അരഹത്തവസേനേവ അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്തതാ വേദിതബ്ബാ.

൨൪൩. മനോമയിദ്ധിയം ചിണ്ണവസിതായ. തത്ഥ **മനോമയ**ന്തി മനേന നിബ്ബത്തം. **സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗി**ന്തി സബ്ബേഹി അങ്ഗേഹി ച പച്ചങ്ഗേഹി ച സമന്നാഗതം. **അഹീനിന്ദ്രിയ**ന്തി സണ്ഠാനവസേന അവികലിന്ദ്രിയം. ഇദ്ധിമതാ

നിമ്മിതരൂപഞ്ഹി സചേ ഇദ്ധിമാ ഓദാതോ, തമ്പി ഓദാതം. സചേ അവിദ്ധകണ്ണോ, തമ്പി അവിദ്ധകണ്ണന്തി ഏവം സബ്ബാകാരേഹി തേന സദിസമേവ ഹോതി. **മുഞ്ജമ്ഹാ ഈസികന്തി**ആദി ഉപമത്തയമ്പി തം സദിസഭാവദസ്സനത്ഥമേവ വുത്തം. മുഞ്ജസദിസാ ഏവ ഹി തസ്സ അന്തോ ഈസികാ ഹോതി. കോസസദിസോയേവ അസി, വട്ടായ കോസിയാ വട്ടം അസിമേവ പക്ഖിപന്തി, പത്ഥടായ പത്ഥടം.

കരണ്ഡാതി ഇദമ്പി അഹികഞ്ചുകസ്സ നാമം, ന വിലീവകരണ്ഡകസ്സ. അഹികഞ്ചുകോ ഹി അഹിനാ സദിസോവ ഹോതി. തത്ഥ കിഞ്ചാപി ''പുരിസോ അഹിം കരണ്ഡാ ഉദ്ധരേയ്യാ''തി ഹത്ഥേന ഉദ്ധരമാനോ വിയ ദസ്സിതോ, അഥ ഖോ ചിത്തേനേവസ്സ ഉദ്ധരണം വേദിതബ്ബം. അയഞ്ഹി അഹി നാമ സജാതിയം ഠിതോ, കട്ഠന്തരം വാ രുക്ഖന്തരം വാ നിസ്സായ, തചതോ സരീരനിക്കഡ്ഢനപയോഗസങ്ഖാതേന ഥാമേന, സരീരം ഖാദമാനം വിയ പുരാണതചം ജിഗുച്ഛന്തോതി ഇമേഹി ചതൂഹി കാരണേഹി സയമേവ കഞ്ചുകം ജഹാതി, ന സക്കാ തതോ അഞ്ഞേന ഉദ്ധരിതും. തസ്മാ ചിത്തേന ഉദ്ധരണം സന്ധായ ഇദം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഇതി മുഞ്ജാദിസദിസം ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ സരീരം, ഈസികാദിസദിസം നിമ്മിതരൂപന്തി ഇദമേത്ഥ ഓപമ്മസംസന്ദനം. നിമ്മാനവിധാനം പനേത്ഥ പരതോ ച ഇദ്ധിവിധാദിപഞ്ചഅഭിഞ്ഞാകഥാ സബ്ബാകാരേന **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** വിത്ഥാരിതാതി തത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. ഉപമാമത്തമേവ ഹി ഇധ അധികം.

തത്ഥ ഛേകകുമ്ഭകാരാദയോ വിയ ഇദ്ധിവിധഞാണലാഭീ ഭിക്ഖു ദട്ഠബ്ബോ. സുപരികമ്മകതമത്തികാദയോ വിയ ഇദ്ധിവിധഞാണം ദട്ഠബ്ബം. ഇച്ഛിതിച്ഛിതഭാജനവികതിആദികരണം വിയ തസ്സ ഭിക്ഖുനോ വികുബ്ബനം ദട്ഠബ്ബം. ഇധാപി ചിണ്ണവസിതാവസേനേവ അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്തതാ വേദിതബ്ബാ. തഥാ ഇതോ പരാസു ചതൂസു അഭിഞ്ഞാസു.

൨൪൦. തത്ഥ ദിബ്ബസോതധാതുഉപമായം **സങ്ഖധമോതി** സങ്ഖധമകോ. **അപ്പകസിരേനേവാതി** നിദ്ദുക്ഖേനേവ. **വിഞ്ഞാപേയ്യാതി** ജാനാപേയ്യ. തത്ഥ ഏവം ചാതുദ്ദിസാ വിഞ്ഞാപേന്തേ സങ്ഖധമകേ ''സങ്ഖസദ്ദോ അയ''ന്തി വവത്ഥാപേന്താനം സത്താനം തസ്സ സങ്ഖസദ്ദസ്സ ആവിഭൂതകാലോ വിയ യോഗിനോ ദൂരസന്തികഭേദാനം ദിബ്ബാനഞ്ചേവ മാനുസകാനഞ്ച സദ്ദാനം ആവിഭൂതകാലോ ദട്ഠബ്ബോ.

൨൪൧. ചേതോപരിയഞാണ-ഉപമായം **ദഹരോതി** തരുണോ. **യുവാതി** യോബ്ബനേന സമന്നാഗതോ. **മണ്ഡനകജാതികോതി** യുവാപി സമാനോ ന അലസിയോ കിലിട്ഠവത്ഥസരീരോ, അഥ ഖോ മണ്ഡനകപകതികോ, ദിവസസ്സ ദ്വേ തയോ വാരേ ന്ഹായിത്വാ സുദ്ധവത്ഥ-പരിദഹന-അലങ്കാരകരണസീലോതി അത്ഥോ. **സകണികന്തി** കാളതിലകവങ്ക-മുഖദൂസിപീളകാദീനം അഞ്ഞതരേന സദോസം. തത്ഥ യഥാ തസ്സ മുഖനിമിത്തം പച്ചവേക്ഖതോ മുഖദോസോ പാകടോ ഹോതി, ഏവം ചേതോപരിയഞാണായ ചിത്തം അഭിനീഹരിത്വാ നിസിന്നസ്സ ഭിക്ഖുനോ പരേസം സോളസവിധം ചിത്തം പാകടം ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. പുബ്ബേനിവാസഉപമാദീസു യം വത്തബ്ബം, തം സബ്ബം മഹാഅസ്സപുരേ വുത്തമേവ.

൨൫൯. അയം ഖോ ഉദായി പഞ്ചമോ ധമ്മോതി ഏകൂനവീസതി പബ്ബാനി പടിപദാവസേന ഏകം ധമ്മം കത്വാ പഞ്ചമോ ധമ്മോതി വുത്തോ. യഥാ ഹി അട്ഠകനാഗരസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൨.൧൭ ആദയോ) ഏകാദസ പബ്ബാനി പുച്ഛാവസേന ഏകധമ്മോ കതോ, ഏവമിധ ഏകൂനവീസതി പബ്ബാനി പടിപദാവസേന ഏകോ ധമ്മോ കതോതി വേദിതബ്ബാനി. ഇമേസു ച പന ഏകൂനവീസതിയാ പബ്ബേസു പടിപാടിയാ അട്ഠസു കോട്ഠാസേസു വിപസ്സനാഞാണേ ച ആസവക്ഖയഞാണേ ച അരഹത്തവസേന അഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്തതാ വേദിതബ്ബാ, സേസേസു ചിണ്ണവസിഭാവവസേന. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

മഹാസകുലുദായിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. സമണമുണ്ഡികസുത്തവണ്ണനാ

൨൬൦. ഏവം മേ സുതന്തി സമണമുണ്ഡികസുത്തം. തത്ഥ **ഉഗ്ഗാഹമാനോ**തി തസ്സ പരിബ്ബാജകസ്സ നാമം. **സുമനോ**തി പകതിനാമം. കിഞ്ചി കിഞ്ചി പന ഉഗ്ഗഹിതും ഉഗ്ഗാഹേതും സമത്ഥതായ ഉഗ്ഗാഹമാനോതി നം സഞ്ജാനന്തി. സമയം പവദന്തി ഏത്ഥാതി **സമയപ്പവാദകം**. തസ്മിം കിര ഠാനേ ചങ്കീതാരുക്ഖപോക്ഖരസാതിപ്പഭുതയോ ബ്രാഹ്മണാ നിഗണ്ഠാചേലകപരിബ്ബാജകാദയോ ച പബ്ബജിതാ സന്നിപതിത്വാ അത്തനോ അത്തനോ സമയം പവദന്തി കഥേന്തി ദീപേന്തി, തസ്മാ സോ ആരാമോ സമയപ്പവാദകോതി വുച്ചതി. സ്വേവ തിന്ദുകാചീരസങ്ഖാതായ തിമ്ബരൂസകരുക്ഖപന്തിയാ പരിക്ഖിത്തത്താ **തിന്ദുകാചീരം**. യസ്മാ പനേത്ഥ പഠമം ഏകാ സാലാ അഹോസി, പച്ഛാ മഹാപുഞ്ഞം പോട്ഠപാദപരിബ്ബാജകം നിസ്സായ ബഹൂ സാലാ കതാ, തസ്മാ തമേവ ഏകം സാലം ഉപാദായ ലദ്ധനാമവസേന **ഏകസാലകോ**തി വുച്ചതി. മല്ലികായ പന പസേനദിരഞ്ഞോ ദേവിയാ ഉയ്യാനഭൂതോ സോ പുപ്ഫഫലസഞ്ഛന്നോ ആരാമോതി കത്വാ **മല്ലികായ ആരാമോ**തി സങ്ഖം ഗതോ. തസ്മിം സമയപ്പവാദകേ തിന്ദുകാചീരേ ഏകസാലകേ മല്ലികായ ആരാമേ. **പടിവസതീ**തി വാസഫാസുതായ വസതി. **ദിവാ ദിവസ്സാ**തി ദിവസസ്സ ദിവാ നാമ മജ്ഝന്ഹാതിക്കമോ, തസ്മിം ദിവസസ്സപി ദിവാഭൂതേ അതിക്കന്തമത്തേ മജ്ഝന്ഹികേ നിക്ഖമീതി അത്ഥോ. **പടിസല്ലീനോ**തി തതോ തതോ രൂപാദിഗോചരതോ ചിത്തം പടിസംഹരിത്വാ ലീനോ, ഝാനരതിസേവനവസേന ഏകീഭാവം ഗതോ. **മനോഭാവനീയാന**ന്തി മനവഡ്ഢനകാനം, യേ ആവജ്ജതോ മനസികരോതോ ചിത്തം വിനീവരണം ഹോതി ഉന്നമതി വഡ്ഢതി. **യാവതാ**തി യത്തകാ. **അയം തേസം അഞ്ഞതരോ**തി അയം തേസം അബ്ഭന്തരോ ഏകോ സാവകോ. **അപ്പേവ നാമാ**തി തസ്സ ഉപസങ്കമനം പത്ഥയമാനോ ആഹ. പത്ഥനാകാരണം പന സന്ദകസുത്തേ വുത്തമേവ.

൨൬൧. ഏതദവോചാതി ദന്ദപഞ്ഞോ അയം ഗഹപതി, ധമ്മകഥായ നം സങ്ഗണ്ഹിത്വാ അത്തനോ സാവകം കരിസ്സാമീതി മഞ്ഞമാനോ ഏതം “ചതൂഹി ഖോ”തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **പഞ്ഞ്പേമീ**തി ദസ്സേമി ഠപേമി. **സമ്പന്നകുസല**ന്തി പരിപുണ്ണകുസലം. **പരമകുസല**ന്തി ഉത്തമകുസലം. **അയോജ്ഝ**ന്തി വാദയുദ്ധേന യുജ്ഝിത്വാ ചാലേതും അസക്കുണേയ്യം അചലം

നിക്കമ്പം ഥിരം. **ന കരോതീ**തി അകരണമത്തമേവ വദതി, ഏത്ഥ പന സംവരപ്പഹാനം വാ പടിസേവനപ്പഹാനം വാ ന വദതി. സേസപദേസുപി ഏസേവ നയോ.

നേവ അഭിനന്ദീതി തിത്ഥിയാ നാമ ജാനിത്വാപി അജാനിത്വാപി യം വാ തം വാ വദന്തീതി മഞ്ഞമാനോ നാഭിനന്ദി. **ന പടിക്കോസീ**തി സാസനസ്സ അനുലോമം വിയ പസന്നാകാരം വിയ വദതീതി മഞ്ഞമാനോ ന പടിസേധേതി.

൨൬൨. യഥാ ഉഗ്ഗാഹമാനസ്സാതി യഥാ തസ്സ വചനം, ഏവം സന്തേ ഉത്താനസേയ്യകോ കുമാരോ അയോജ്ഝസമണോ ഥിരസമണോ ഭവിസ്സതി, മയം പന ഏവം ന വദാമാതി ദീപേതി. **കായോതിപി ന ഹോതീ**തി സകകായോ പരകായോതിപി വിസേസഞാണം ന ഹോതി. **അഞ്ഞത്ര ഫന്ദിതമത്താ**തി പച്ചത്ഥരണേ വലിസമ്ഫസ്സേന വാ മങ്ഗുലദട്ഠേന വാ കായഫന്ദനമത്തം നാമ ഹോതി. തം ഠപേത്വാ അഞ്ഞം കായേന കരണകമ്മം നാമ നത്ഥി. തമ്പി ച കിലേസസഹഗതചിത്തേനേവ ഹോതി. **വാചാതിപി ന ഹോതീ**തി മിച്ഛാവാചാ സമ്മാവാചാതിപി നാനത്തം ന ഹോതി. **രോദിതമത്താ**തി ജിഘച്ഛാപിപാസാപരേതസ്സ പന രോദിതമത്തം ഹോതി. തമ്പി കിലേസസഹഗതചിത്തേനേവ. **സങ്കപ്പോ**തി മിച്ഛാസങ്കപ്പോ സമ്മാസങ്കപ്പോതിപി നാനത്തം ന ഹോതി. **വികൂജിതമത്താ**തി വികൂജിതമത്തം രോദനഹസിതമത്തം ഹോതി. ദഹരകുമാരകാനഞ്ഹി ചിത്തം അതീതാരമ്മണം പവത്തതി, നിരയതോ ആഗതാ നിരയദുക്ഖം സരിത്വാ രോദന്തി, ദേവലോകതോ ആഗതാ ഹസന്തി, തമ്പി കിലേസസഹഗതചിത്തേനേവ ഹോതി. **ആജീവോ**തി മിച്ഛാജീവോ സമ്മാജീവോതിപി നാനത്തം ന ഹോതി. **അഞ്ഞത്ര മാതുഥഞ്ഞാ**തി ഥഞ്ഞചോരദാരകാ നാമ ഹോന്തി, മാതരി ഖീരം പായന്തിയാ അപിവിത്വാ അഞ്ഞവിഹിതകാലേ പിട്ഠിപസ്സേന ആഗന്ത്വാ ഥഞ്ഞം പിവന്തി. ഏത്തകം മുഞ്ചിത്വാ അഞ്ഞോ മിച്ഛാജീവോ നത്ഥി. അയമ്പി കിലേസസഹഗതചിത്തേനേവ ഹോതീതി ദസ്സേതി.

൨൬൩. ഏവം പരിബ്ബാജകവാദം പടിക്ഖിപിത്വാ ഇദാനി സയം സേക്ഖഭൂമിയം മാതികം ഠപേന്തോ **ചതൂഹി ഖോ അഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സമധിഗയ്ഹ തിട്ഠതീ**തി വിസേസേത്വാ തിട്ഠതി. **ന കായേന പാപ കമ്മ**ന്തിആദീസു ന കേവലം അകരണമത്തമേവ, ഭഗവാ പന ഏത്ഥ സംവരപ്പഹാനപടിസങ്ഖാ പഞ്ഞപേതി. തം സന്ധായേവമാഹ. **ന ചേവ സമ്പന്നകുസല**ന്തിആദി പന ഖീണാസവം സന്ധായ വുത്തം.

ഇദാനി അസേക്ഖഭൂമിയം മാതികം ഠപേന്തോ **ദസഹി ഖോ അഹ**ന്തിആദിമാഹ. തത്ഥ തീണി പദാനി നിസ്സായ ദ്വേ പഠമചതുക്കാ ഠപിതാ, ഏകം പദം നിസ്സായ ദ്വേ പച്ഛിമചതുക്കാ. അയം സേക്ഖഭൂമിയം മാതികാ.

൨൬൪. ഇദാനി തം വിഭജന്തോ **കതമേ ച ഥപതി അകുസലസീലാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സരാഗ**ന്തി അട്ഠവിധം ലോഭസഹഗതചിത്തം. **സദോസ**ന്തി പടിഘസമ്പയുത്തചിത്തദ്വയം. **സമോഹ**ന്തി വിചികിച്ഛുദ്ധച്ചസഹഗതചിത്തദ്വയമ്പി വട്ടതി, സബ്ബാകുസലചിത്താനിപി. മോഹോ സബ്ബാകുസലേ ഉപ്പജ്ജതീതി ഹി വുത്തം. **ഇതോസമുട്ഠാനാ**തി ഇതോ സരാഗാദിചിത്തതോ സമുട്ഠാനം ഉപ്പത്തി ഏതേസന്തി ഇതോസമുട്ഠാനാ.

കുഹിന്തി കതരം ഠാനം പാപുണിത്വാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി. **ഏത്ഥേതേ**തി സോതാപത്തിഫലേ ഭുമ്മം. പാതിമോക്ഖസംവരസീലഞ്ഹി സോതാപത്തിഫലേ പരിപുണ്ണം ഹോതി, തം ഠാനം പത്വാ അകുസലസീലം അസേസം നിരുജ്ഝതി. അകുസലസീലന്തി ച ദുസ്സീലസ്സേതം അധിവചനന്തി വേദിതബ്ബം.

അകുസലാനം സീലാനം നിരോധായ പടിപന്നോതി ഏത്ഥ യാവ സോതാപത്തിമഗ്ഗാ നിരോധായ പടിപന്നോ നാമ ഹോതി, ഫലപത്തേ പന തേ നിരോധിതാ നാമ ഹോന്തി.

൨൬൪. **വീതരാഗ**ന്തിആദീഹി അട്ഠവിധം കാമാവചരകുസലചിത്തമേവ വുത്തം. ഏതേന ഹി കുസലസീലം സമുട്ഠാതി.

സീലവാ ഹോതീതി സീലസമ്പന്നോ ഹോതി ഗുണസമ്പന്നോ ച. **നോ ച സീലമയോ**തി അലമേത്താവതാ, നത്ഥി ഇതോ കിഞ്ചി ഉത്തരി കരണീയന്തി ഏവം സീലമയോ ന ഹോതി. **യത്ഥസ്സ തേ**തി അരഹത്തഫലേ ഭുമ്മം. അരഹത്തഫലഞ്ഹി പത്വാ അകുസലസീലം അസേസം നിരുജ്ഝതി.

നിരോധായ പടിപന്നോതി ഏത്ഥ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ നിരോധായ പടിപന്നോ നാമ ഹോതി, ഫലപത്തേ പന തേ നിരോധിതാ നാമ ഹോന്തി.

൨൬൫. **കാമസഞ്ഞാ**ദീസു കാമസഞ്ഞാ അട്ഠലോഭസഹഗതചിത്തസഹജാതാ, ഇതരാ ദ്വേ ദോമനസ്സസഹഗതചിത്തദ്വയേന സഹജാതാ.

പഠമം ഝാനന്തി അനാഗാമിഫലപഠമജ്ഝാനം. **ഏത്ഥേതേ**തി അനാഗാമിഫലേ ഭുമ്മം. അനാഗാമിഫലഞ്ഹി പത്വാ അകുസലസങ്കപ്പാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി.

നിരോധായ പടിപന്നോതി ഏത്ഥ യാവ അനാഗാമിമഗ്ഗാ നിരോധായ പടിപന്നോ നാമ ഹോതി, ഫലപത്തേ പന തേ നിരോധിതാ നാമ ഹോന്തി. നേക്ഖമ്മസഞ്ഞാദയോ ഹി തിസ്സോപി അട്ഠകാമാവചരകുസലസഹജാതസഞ്ഞാവ.

൨൬൭. **ഏത്ഥേതേ**തി അരഹത്തഫലേ ഭുമ്മം. ദുതിയജ്ഝാനികം അരഹത്തഫലഞ്ഹി പാപുണിത്വാ കുസലസങ്കപ്പാ അപരിസേസാ നിരുജ്ഝന്തി. **നിരോധായ പടിപന്നോ**തി ഏത്ഥ യാവ അരഹത്തമഗ്ഗാ നിരോധായ പടിപന്നോ നാമ ഹോതി, ഫലപത്തേ പന തേ നിരോധിതാ നാമ ഹോന്തി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

സമണമുണ്ഡികസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ചൂളസകുലുദായിസുത്തവണ്ണനാ

൨൭൦. **ഏവം മേ സുത**ന്തി ചൂളസകുലുദായിസുത്തം. തത്ഥ **യദാ പന, ഭന്തേ, ഭഗവാ**തി ഇദം പരിബ്ബാജകോ ധമ്മകഥം സോതുകാമോ ഭഗവതോ

ധമ്മദേസനായ സാലയഭാവം ദസ്സേന്തോ ആഹ.

൨൭൧. തംയേവേത്ഥ പടിഭാതൂതി സചേ ധമ്മം സോതുകാമോ, തുയ്ഹേവേത്ഥ ഏകോ പഞ്ഹോ ഏകം കാരണം ഉപട്ഠാതു. **യഥാ മം പടിഭാസേയ്യാ**തി യേന കാരണേന മമ ധമ്മദേസനാ ഉപട്ഠഹേയ്യ, ഏതേന ഹി കാരണേന കഥായ സമുട്ഠിതായ സുഖം ധമ്മം ദേസേതുന്തി ദീപേതി. **തസ്സ മയ്ഹം, ഭന്തേ**തി സോ കിര തം ദിസ്വാ - "സചേ ഭഗവാ ഇധ അഭവിസ്സാ, അയമേതസ്സ ഭാസിതസ്സ അത്ഥോതി ദീപസഹസ്സം വിയ ഉജ്ജലാപേത്വാ അജ്ജ മേ പാകടം അകരിസ്സാ"തി ദസബലംയേവ അനുസ്സരി. തസ്മാ **തസ്സ മയ്ഹം, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അഹോ നൂനാ**തി അനുസ്സരണത്ഥേ നിപാതദ്വയം. തേന തസ്സ ഭഗവന്തം അനുസ്സരന്തസ്സ ഏതദഹോസി "അഹോ നൂന ഭഗവാ അഹോ നൂന സുഗതോ"തി. **യോ ഇമേസ**ന്തി യോ ഇമേസം ധമ്മാനം. **സുകുസലോ**തി സുട്ഠു കുസലോ നിപുണോ ഛേകോ. സോ ഭഗവാ അഹോ നൂന കഥേയ്യ, സോ സുഗതോ അഹോ നൂന കഥേയ്യ, തസ്സ ഹി ഭഗവതോ പുബ്ബേനിവാസഞാണസ്സ അനേകാനി കപ്പകോടിസഹസ്സാനി ഏകങ്ഗണാനി പാകടാനീതി, അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ.

തസ്സ വാഹം പുബ്ബന്തം ആരബ്ഭാതി യോ ഹി ലാഭീ ഹോതി, സോ "പുബ്ബേ ത്വം ഖത്തിയോ അഹോസി, ബ്രാഹ്മണോ അഹോസീ"തി വുത്തേ ജാനന്തോ സക്കച്ചം സുസ്സൂസതി. അലാഭീ പന - "ഏവം ഭവിസ്സതി ഏവം ഭവിസ്സതീ"തി സീസകമ്പമത്തമേവ ദസ്സേതി. തസ്മാ ഏവമാഹ - "തസ്സ വാഹം പുബ്ബന്തം ആരബ്ഭ പഞ്ഹസ്സ വേയ്യാകരണേന ചിത്തം ആരാധേയ്യ"ന്തി.

സോ വാ മം അപരന്തന്തി ദിബ്ബചക്ഖുലാഭിനോ ഹി അനാഗതംസഞാണം ഇജ്ഝതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. ഇതരം പുബ്ബേ വുത്തനയമേവ.

ധമ്മം തേ ദേസേസ്സാമീതി അയം കിര അതീതേ ദേസിയമാനേപി ന ബുജ്ഝിസ്സതി, അനാഗതേ ദേസിയമാനേപി ന ബുജ്ഝിസ്സതി. അഥസ്സ ഭഗവാ സണ്ഹസുഖുമം പച്ചയാകാരം ദേസേതുകാമോ ഏവമാഹ. കിം പന തം ബുജ്ഝിസ്സതീതി? ഏതം പഗേവ ന ബുജ്ഝിസ്സതി, അനാഗതേ പനസ്സ വാസനായ പച്ചയോ ഭവിസ്സതീതി ദിസ്വാ ഭഗവാ ഏവമാഹ.

പംസുപിസാചകന്തി അസുചിട്ഠാനേ നിബ്ബത്തപിസാചം. സോ ഹി ഏകം മൂലം ഗഹേത്വാ അദിസ്സമാനകായോ ഹോതി. തത്രിദം വത്ഥു - ഏകാ കിര യക്ഖിനീ ദ്വേ ദാരകേ ഥൂപാരാമദ്വാരേ നിസീദാപേത്വാ ആഹാരപരിയേസനത്ഥം നഗരം ഗതാ. ദാരകാ ഏകം പിണ്ഡപാതികത്ഥേരം ദിസ്വാ ആഹംസു, - "ഭന്തേ, അമ്ഹാകം മാതാ അന്തോ നഗരം പവിട്ഠാ, തസ്സാ വദേയ്യാഥ 'യം വാ തം വാ ലദ്ധകം, ഗഹേത്വാ സീഘം ഗച്ഛ, ദാരകാ തേ ജിഘച്ഛിതം സന്ധാരേതും ന സക്കോന്തീ'"തി. തമഹം കഥം പസ്സിസ്സാമീതി? ഇദം, ഭന്തേ, ഗണ്ഹഥാതി ഏകം മൂലഖണ്ഡം അദംസു. ഥേരസ്സ അനേകാനി യക്ഖസഹസ്സാനി പഞ്ഞായിംസു, സോ ദാരകേഹി ദിന്നസഞ്ഞാണേന തം യക്ഖിനിം അദ്ദസ വിരൂപം ബീഭച്ഛം കേവലം വീഥിയം ഗബ്ഭമലം പച്ചാസീസമാനം. ദിസ്വാ തമത്ഥം കഥേസി . കഥം മം ത്വം പസ്സസീതി വുത്തേ മൂലഖണ്ഡം ദസ്സേസി, സാ അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹി. ഏവം പംസുപിസാചകാ ഏകം മൂലം ഗഹേത്വാ അദിസ്സമാനകായാ ഹോന്തി. തം സന്ധായേസ

“പംസുപിസാചകമ്പി ന പസ്സാമീ”തി ആഹ. **ന പക്ഖായതീ**തി ന ദിസ്സതി ന ഉപട്ഠാതി.

൨൭൨. **ദീഘാപി ഖോ തേ ഏസാ**തി ഉദായി ഏസാ തവ വാചാ ദീഘാപി ഭവേയ്യ, ഏവം വദന്തസ്സ വസ്സസതമ്പി വസ്സസഹസ്സമ്പി പവത്തേയ്യ, ന ച അത്ഥം ദീപേയ്യാതി അധിപ്പായോ. **അപ്പാടിഹീരകത**ന്തി അനിയ്യാനികം അമൂലകം നിരത്ഥകം സമ്പജ്ജതീതി അത്ഥോ.

ഇദാനി തം വണ്ണം ദസ്സേന്തോ **സേയ്യഥാപി, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **പണ്ഡുകമ്ബലേ നിക്ഖിത്തോ**തി വിസഭാഗവണ്ണേ രത്തകമ്ബലേ ഠപിതോ. **ഏവംവണ്ണോ അത്താ ഹോതീ**തി ഇദം സോ സുഭകിണ്ഹദേവലോകേ നിബ്ബത്തക്ഖന്ധേ സന്ധായ - “അമ്ഹാകം മതകാലേ അത്താ സുഭകിണ്ഹദേവലോകേ ഖന്ധാ വിയ ജോതേതീ”തി വദതി.

൨൭൩. **അയം ഇമേസം ഉഭിന്ന**ന്തി സോ കിര യസ്മാ മണിസ്സ ബഹി ആഭാ ന നിച്ഛരതി, ഖജ്ജോപനകസ്സ അങ്ഗുലദ്വങ്ഗുലചതുരങ്ഗുലമത്തം നിച്ഛരതി, മഹാഖജ്ജോപനകസ്സ പന ഖളമണ്ഡലമത്തമ്പി നിച്ഛരതിയേവ, തസ്മാ ഏവമാഹ.

വിദ്ധേതി ഉബ്ബിദ്ധേ, മേഘവിഗമേന ദൂരീഭൂതേതി അത്ഥോ. **വിഗതവലാഹകേ**തി അപഗതമേഘേ. **ദേവേ**തി ആകാസേ. **ഓസധിതാരകാ**തി സുക്കതാരകാ. സാ ഹി യസ്മാ തസ്സാ ഉദയതോ പട്ഠായ തേന സഞ്ഞാണേന ഓസധാനി ഗണ്ഹന്തിപി പിവന്തിപി, തസ്മാ “ഓസധിതാരകാ”തി വുച്ചതി. **അഭിദോ അഡ്ഢരത്തസമയ**ന്തി അഭിന്നേ അഡ്ഢരത്തസമയേ. ഇമിനാ ഗഗനമജ്ഝേ ഠിതചന്ദം ദസ്സേതി. അഭിദോ മജ്ഝന്ഹികേപി ഏസേവ നയോ.

അതോ ഖോതി യേ അനുഭോന്തി, തേഹി ബഹുതരാ, ബഹൂ ചേവ ബഹുതരാ ചാതി അത്ഥോ. **ആഭാ നാനുഭോന്തീ**തി ഓഭാസം ന വളഞ്ജന്തി, അത്തനോ സരീരോഭാസേനേവ ആലോകം ഫരിത്വാ വിഹരന്തി.

൨൭൪. ഇദാനി യസ്മാ സോ “ഏകന്തസുഖം ലോകം പുച്ഛിസ്സാമീ”തി നിസിന്നോ, പുച്ഛാമൂള്ഹോ പന ജാതോ, തസ്മാ നം ഭഗവാ തം പുച്ഛം സരാപേന്തോ **കിം പന, ഉദായി, അത്ഥി ഏകന്തസുഖോ ലോകോ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആകാരവതീ**തി കാരണവതീ. **അഞ്ഞതരം വാ പന തപോഗുണ**ന്തി അചേലകപാളിം സന്ധായാഹ, സുരാപാനവിരതീതി അത്ഥോ.

൨൭൫. **കതമാ പന സാ, ഭന്തേ, ആകാരവതീ പടിപദാ ഏകന്തസുഖസ്സാ**തി കസ്മാ പുച്ഛതി? ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - “മയം സത്താനം ഏകന്തസുഖം വദാമ, പടിപദം പന കാലേന സുഖം കാലേന ദുക്ഖം വദാമ. ഏകന്തസുഖസ്സ ഖോ പന അത്തനോ പടിപദായപി ഏകന്തസുഖായ ഭവിതബ്ബം. അമ്ഹാകം കഥാ അനിയ്യാനികാ, സത്ഥു കഥാവ നിയ്യാനികാ”തി. ഇദാനി സത്ഥാരംയേവ പുച്ഛിത്വാ ജാനിസ്സാമീതി തസ്മാ പുച്ഛതി.

ഏത്ഥ മയം അനസ്സാമാതി ഏതസ്മിം കാരണേ മയം അനസ്സാമ. കസ്മാ പന ഏവമാഹംസു? തേ കിര പുബ്ബേ പഞ്ചസു ധമ്മേസു പതിട്ഠായ കസിണപരികമ്മം കത്വാ തതിയജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനാ

കാലം കത്വാ സുഭകിണ്ഹേസു നിബ്ബത്തന്തീതി ജാനന്തി, ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ പന കാലേ കസിണപരികമ്മമ്പി ന ജാനിംസു, തതിയജ്ഝാനമ്പി നിബ്ബത്തേതും നാസക്ഖിംസു. പഞ്ച പുബ്ബഭാഗധമ്മേ പന ''ആകാരവതീ പടിപദാ''തി ഉഗ്ഗഹേത്വാ തതിയജ്ഝാനം ''ഏകന്തസുഖോ ലോകോ''തി ഉഗ്ഗണ്ഹിംസു. തസ്മാ ഏവമാഹംസു. **ഉത്തരിതര**ന്തി ഇതോ പഞ്ചഹി ധമ്മേഹി ഉത്തരിതരം പടിപദം വാ തതിയജ്ഝാനതോ ഉത്തരിതരം ഏകന്തസുഖം ലോകം വാ ന ജാനാമാതി വുത്തം ഹോതി. **അപ്പസദ്ദേ കത്വാ**തി ഏകപ്പഹാരേനേവ മഹാസദ്ദം കാതും ആരദ്ധേ നിസ്സദ്ദേ കത്വാ.

൨൭൩. **സച്ഛികിരിയാഹേതൂ**തി ഏത്ഥ ദ്വേ സച്ഛികിരിയാ പടിലാഭസച്ഛികിരിയാ ച പച്ചക്ഖസച്ഛികിരിയാ ച. തത്ഥ തതിയജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ അപരിഹീനജ്ഝാനോ കാലം കത്വാ സുഭകിണ്ഹലോകേ തേസം ദേവാനം സമാനായുവണ്ണോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തതി, അയം പടിലാഭസച്ഛികിരിയാ നാമ. ചതുത്ഥജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ ഇദ്ധിവികുബ്ബനേന സുഭകിണ്ഹലോകം ഗന്ത്വാ തേഹി ദേവേഹി സദ്ധിം സന്തിട്ഠതി സല്ലപതി സാകച്ഛം ആപജ്ജതി, അയം പച്ചക്ഖസച്ഛികിരിയാ നാമ. താസം ദ്വിന്നമ്പി തതിയജ്ഝാനം ആകാരവതീ പടിപദാ നാമ. തഞ്ഹി അനുപ്പാദേത്വാ നേവ സക്കാ സുഭകിണ്ഹലോകേ നിബ്ബത്തിതും, ന ചതുത്ഥജ്ഝാനം ഉപ്പാദേതും. ഇതി ദുവിധമ്പേതം സച്ഛികിരിയം സന്ധായ - ''ഏതസ്സ നൂന, ഭന്തേ, ഏകന്തസുഖസ്സ ലോകസ്സ സച്ഛികിരിയാഹേതൂ''തി ആഹ.

൨൭൭. **ഉദഞ്ചനികോ**തി ഉദകവാരകോ. **അന്തരായമകാസീ**തി യഥാ പബ്ബജ്ജം ന ലഭതി, ഏവം ഉപദ്ദുതമകാസി യഥാ തം ഉപനിസ്സയവിപന്നം. അയം കിര കസ്സപബുദ്ധകാലേ പബ്ബജിത്വാ സമണധമ്മമകാസി. അഥസ്സ ഏകോ സഹായകോ ഭിക്ഖു സാസനേ അനഭിരതോ, ''ആവുസോ, വിബ്ഭമിസ്സാമീ''തി ആരോചേസി. സോ തസ്സ പത്തചീവരേ ലോഭം ഉപ്പാദേത്വാ ഗിഹിഭാവായ വണ്ണം അഭാസി. ഇതരോ തസ്സ പത്തചീവരം ദത്വാ വിബ്ഭമി. തേനസ്സ കമ്മുനാ ഇദാനി ഭഗവതോ സമ്മുഖാ പബ്ബജ്ജായ അന്തരായോ ജാതോ. ഭഗവതാ പനസ്സ പുരിമസുത്തം അതിരേകഭാണവാരമത്തം, ഇദം ഭാണവാരമത്തന്തി ഏത്തകായ തന്തിയാ ധമ്മോ കഥിതോ, ഏകദേസനായപി മഗ്ഗഫലപടിവേധോ ന ജാതോ, അനാഗതേ പനസ്സ പച്ചയോ ഭവിസ്സതീതി ഭഗവാ ധമ്മം ദേസേതി. അനാഗതേ പച്ചയഭാവഞ്ചസ്സ ദിസ്വാ ഭഗവാ ധരമാനോ ഏകം ഭിക്ഖുമ്പി മേത്താവിഹാരിമ്ഹി ഏതദഗ്ഗേ ന ഠപേസി. പസ്സതി ഹി ഭഗവാ - ''അനാഗതേ അയം മമ സാസനേ പബ്ബജിത്വാ മേത്താവിഹാരീനം അഗ്ഗോ ഭവിസ്സതീ''തി.

സോ ഭഗവതി പരിനിബ്ബുതേ ധമ്മാസോകരാജകാലേ പാടലിപുത്തേ നിബ്ബത്തിത്വാ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തപ്പത്തോ **അസ്സഗുത്തത്ഥേരോ** നാമ ഹുത്വാ മേത്താവിഹാരീനം അഗ്ഗോ അഹോസി. ഥേരസ്സ മേത്താനുഭാവേന തിരച്ഛാനഗതാപി മേത്തചിത്തം പടിലഭിംസു, ഥേരോ സകലജമ്ബുദീപേ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഓവാദാചരിയോ ഹുത്വാ വത്തനിസേനാസനേ ആവസി, തിംസയോജനമത്താ അടവീ ഏകം പധാനഘരം അഹോസി. ഥേരോ ആകാസേ ചമ്മഖണ്ഡം പത്ഥരിത്വാ തത്ഥ നിസിന്നോ കമ്മട്ഠാനം കഥേസി. ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ കാലേ ഭിക്ഖാചാരമ്പി അഗന്ത്വാ വിഹാരേ നിസിന്നോ കമ്മട്ഠാനം കഥേസി, മനുസ്സാ വിഹാരമേവ ഗന്ത്വാ ദാനമദംസു. ധമ്മാസോകരാജാ ഥേരസ്സ ഗുണം സുത്വാ ദട്ഠുകാമോ തിക്ഖത്തും പഹിണി. ഥേരോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഓവാദം ദമ്മീതി ഏകവാരമ്പി ന ഗതോതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ചൂളസകുലുദായിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. വേഖനസസുത്തവണ്ണനാ

൨൭൮. ഏവം മേ സുതന്തി വേഖനസസുത്തം. തത്ഥ **വേഖനസോ**തി അയം കിര സകുലുദായിസ്സ ആചരിയോ, സോ ''സകുലുദായീ പരിബ്ബാജകോ പരമവണ്ണപഞ്ഹേ പരാജിതോ''തി സുത്വാ ''മയാ സോ സാധുകം ഉഗ്ഗഹാപിതോ, തേനാപി സാധുകം ഉഗ്ഗഹിതം, കഥം നു ഖോ പരാജിതോ, ഹന്ദാഹം സയം ഗന്ത്വാ സമണം ഗോതമം പരമവണ്ണപഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ ജാനിസ്സാമീ''തി രാജഗഹതോ പഞ്ചചത്താലീസയോജനം സാവത്ഥിം ഗന്ത്വാ യേന ഭഗവാ, തേനുപസങ്കമി, ഉപസങ്കമിത്വാ പന ഠിതകോവ ഭഗവതോ സന്തികേ ഉദാനം ഉദാനേസി. തത്ഥ പുരിമസദിസം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

൨൮൦. പഞ്ച ഖോ ഇമേതി കസ്മാ ആരഭി? അഗാരിയോപി ഏകച്ചോ കാമഗരുകോ കാമാധിമുത്തോ ഹോതി, ഏകച്ചോ നേക്ഖമ്മഗരുകോ നേക്ഖമ്മാധിമുത്തോ ഹോതി. പബ്ബജിതോപി ച ഏകച്ചോ കാമഗരുകോ കാമാധിമുത്തോ ഹോതി, ഏകച്ചോ നേക്ഖമ്മഗരുകോ നേക്ഖമ്മാധിമുത്തോ ഹോതി. അയം പന കാമഗരുകോ കാമാധിമുത്തോ ഹോതി. സോ ഇമായ കഥായ കഥിയമാനായ അത്തനോ കാമാധിമുത്തതം സല്ലക്ഖേസ്സതി, ഏവമസ്സായം ദേസനാ സപ്പായാ ഭവിസ്സതീതി ഇമം ദേസനം ആരഭി. **കാമഗ്ഗസുഖ**ന്തി നിബ്ബാനം അധിപ്പേതം.

൨൮൧. പാപിതോ ഭവിസ്സതീതി അജാനനഭാവം പാപിതോ ഭവിസ്സതി. **നാമകംയേവ സമ്പജ്ജതീ**തി നിരത്ഥകവചനമത്തമേവ സമ്പജ്ജതി. **തിട്ഠതു പുബ്ബന്തോ തിട്ഠതു അപരന്തോ**തി യസ്മാ തുയ്ഹം അതീതകഥായ അനുച്ഛവികം പുബ്ബേനിവാസഞാണം നത്ഥി, അനാഗതകഥായ അനുച്ഛവികം ദിബ്ബചക്ഖുഞാണം നത്ഥി, തസ്മാ ഉഭയമ്പേതം തിട്ഠതൂതി ആഹ. **സുത്തബന്ധനേഹീ**തി സുത്തമയബന്ധനേഹി. തസ്സ ഹി ആരക്ഖത്ഥായ ഹത്ഥപാദേസു ചേവ ഗീവായ ച സുത്തകാനി ബന്ധന്തി. താനി സന്ധായേതം വുത്തം. മഹല്ലകകാലേ പനസ്സ താനി സയം വാ പൂതീനി ഹുത്വാ മുഞ്ചന്തി, ഛിന്ദിത്വാ വാ ഹരന്തി.

ഏവമേവ ഖോതി ഇമിനാ ഇദം ദസ്സേതി - ദഹരസ്സ കുമാരസ്സ സുത്തബന്ധനാനം അജാനനകാലോ വിയ അവിജ്ജായ പുരിമായ കോടിയാ അജാനനം, ന ഹി സക്കാ അവിജ്ജായ പുരിമകോടി ഞാതും, മോചനകാലേ ജാനനസദിസം പന അരഹത്തമഗ്ഗേന അവിജ്ജാബന്ധനസ്സ പമോക്ഖോ ജാതോതി ജാനനം. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

വേഖനസസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

തതിയവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. രാജവഗ്ഗോ

൧. ഘടികാരസുത്തവണ്ണനാ

൨൮൨. **ഏവം മേ സുത**ന്തി ഘടികാരസുത്തം. തത്ഥ **സിതം പാത്വാകാസീ**തി മഹാമഗ്ഗേന ഗച്ഛന്തോ അഞ്ഞതരം ഭൂമിപ്പദേസം ഓലോകേത്വാ - "അത്ഥി നു ഖോ മയാ ചരിയം ചരമാനേന ഇമസ്മിം ഠാനേ നിവുത്ഥപുബ്ബ"ന്തി ആവജ്ജന്തോ അദ്ദസ - "കസ്സപബുദ്ധകാലേ ഇമസ്മിം ഠാനേ വേഗളിങ്ഗം നാമ ഗാമനിഗമോ അഹോസി, അഹം തദാ **ജോതിപാലോ** നാമ മാണവോ അഹോസിം, മയ്ഹം സഹായോ ഘടികാരോ നാമ കുമ്ഭകാരോ അഹോസി, തേന സദ്ധിം മയാ ഇധ ഏകം സുകാരണം കതം, തം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അപാകടം പടിച്ഛന്നം, ഹന്ദ നം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ പാകടം കരോമീ"തി മഗ്ഗാ ഓക്കമ്മ അഞ്ഞതരസ്മിം പദേസേ ഠിതകോവ സിതപാതുകമ്മമകാസി, അഗ്ഗഗ്ഗദന്തേ ദസ്സേത്വാ മന്ദഹസിതം ഹസി. യഥാ ഹി ലോകിയമനുസ്സാ ഉരം പഹരന്താ - "കുഹം കുഹ"ന്തി ഹസന്തി, ന ഏവം ബുദ്ധാ, ബുദ്ധാനം പന ഹസിതം ഹട്ഠപഹട്ഠാകാരമത്തമേവ ഹോതി.

ഹസിതഞ്ച നാമേതം തേരസഹി സോമനസ്സസഹഗതചിത്തേഹി ഹോതി. തത്ഥ ലോകിയമഹാജനോ അകുസലതോ ചതൂഹി, കാമാവചരകുസലതോ ചതൂഹീതി അട്ഠഹി ചിത്തേഹി ഹസതി, സേക്ഖാ അകുസലതോ ദിട്ഠിസമ്പയുത്താനി ദ്വേ അപനേത്വാ ഛഹി ചിത്തേഹി ഹസന്തി, ഖീണാസവാ ചതൂഹി സഹേതുകകിരിയചിത്തേഹി ഏകേന അഹേതുകകിരിയചിത്തേനാതി പഞ്ചഹി ചിത്തേഹി ഹസന്തി. തേസുപി ബലവാരമ്മണേ ആപാഥഗതേ ദ്വീഹി ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേഹി ഹസന്തി, ദുബ്ബലാരമ്മണേ ദുഹേതുകചിത്തദ്വയേന ച അഹേതുകചിത്തേന ചാതി തീഹി ചിത്തേഹി ഹസന്തി. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ കിരിയാഹേതുകമനോവിഞ്ഞാണധാതുസോമനസ്സസഹഗതചിത്തം ഭഗവതോ ഹട്ഠപഹട്ഠാകാരമത്തം ഹസിതം ഉപ്പാദേസി.

തം പനേതം ഹസിതം ഏവം അപ്പമത്തകമ്പി ഥേരസ്സ പാകടം അഹോസി. കഥം? തഥാരൂപേ ഹി കാലേ തഥാഗതസ്സ ചതൂഹി ദാഠാഹി ചതുദ്ദീപികമഹാമേഘമുഖതോ സതേരതാവിജ്ജുലതാ വിയ വിരോചമാനാ മഹാതാലക്ഖന്ധപമാണാ രസ്മിവട്ടിയോ ഉട്ഠഹിത്വാ തിക്ഖത്തും സീസവരം പദക്ഖിണം കത്വാ ദാഠഗ്ഗേസുയേവ അന്തരധായന്തി. തേന സഞ്ഞാണേന ആയസ്മാ ആനന്ദോ ഭഗവതോ പച്ഛതോ ഗച്ഛമാനോപി സിതപാതുഭാവം ജാനാതി.

ഭഗവന്തം ഏതദവോചാതി - "ഏത്ഥ കിര കസ്സപോ ഭഗവാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഓവദി, ചതുസച്ചപ്പകാസനം അകാസി, ഭഗവതോപി ഏത്ഥ നിസീദിതും രുചിം ഉപ്പാദേസ്സാമി, ഏവമയം ഭൂമിഭാഗോ ദ്വീഹി ബുദ്ധേഹി പരിഭുത്തോ ഭവിസ്സതി, മഹാജനോ ഗന്ധമാലാദീഹി പൂജേത്വാ ചേതിയട്ഠാനം കത്വാ പരിചരന്തോ സഗ്ഗമഗ്ഗപരായണോ ഭവിസ്സതീ"തി ചിന്തേത്വാ ഏതം "തേന ഹി, ഭന്തേ,"തിആദിവചനം അവോച.

൨൮൩. **മുണ്ഡകേന സമണകേനാ**തി മുണ്ഡം മുണ്ഡോതി, സമണം വാ സമണോതി വത്തും വട്ടതി, അയം പന അപരിപക്കഞാണത്താ ബ്രാഹ്മണകുലേ

ഉഗ്ഗഹിതവോഹാരവസേനേവ ഹീളേന്തോ ഏവമാഹ. **സോത്തിസിനാനി**ന്തി സിനാനത്ഥായ കതസോത്തിം. സോത്തി നാമ കുരുവിന്ദപാസാണചുണ്ണാനി ലാഖായ ബന്ധിത്വാ കതഗുളികകലാപകാ വുച്ചതി, യം സന്ധായ - "തേന ഖോ പന സമയേന ഛബ്ബഗ്ഗിയാ ഭിക്ഖൂ കുരുവിന്ദകസുത്തിയാ നഹായന്തീ"തി (ചൂളവ॰ ൨൪൩) വുത്തം. തം ഉഭോസു അന്തേസു ഗഹേത്വാ സരീരം ഘംസന്തി. **ഏവം സമ്മാ**തി യഥാ ഏതരഹിപി മനുസ്സാ "ചേതിയവന്ദനായ ഗച്ഛാമ, ധമ്മസ്സവനത്ഥായ ഗച്ഛാമാ"തി വുത്താ ഉസ്സാഹം ന കരോന്തി, "നടസമജ്ജാദിദസ്സനത്ഥായ ഗച്ഛാമാ"തി വുത്താ പന ഏകവചനേനേവ സമ്പടിച്ഛന്തി, തഥേവ സിനായിതുന്തി വുത്തേ ഏകവചനേന സമ്പടിച്ഛന്തോ ഏവമാഹ.

൨൮൪. **ജോതിപാലം മാണവം ആമന്തേസീ**തി ഏകപസ്സേ അരിയപരിഹാരേന പഠമതരം ന്ഹായിത്വാ പച്ചുത്തരിത്വാ ഠിതോ തസ്സ മഹന്തേന ഇസ്സരിയപരിഹാരേന ന്ഹായന്തസ്സ ന്ഹാനപരിയോസാനം ആഗമേത്വാ തം നിവത്ഥനിവാസനം കേസേ വോദകേ കുരുമാനം ആമന്തേസി. **അയ**ന്തി ആസന്നത്താ ദസ്സേന്തോ ആഹ. **ഓവട്ടികം വിനിവട്ഠേത്വാ**തി നാഗബലോ ബോധിസത്തോ "അപേഹി സമ്മാ"തി ഈസകം പരിവത്തമാനോവ തേന ഗഹിതഗഹണം വിസ്സജ്ജാപേത്വാതി അത്ഥോ. **കേസേസു പരാമസിത്വാ ഏതദവോചാ**തി സോ കിര ചിന്തേസി - "അയം ജോതിപാലോ പഞ്ഞവാ, സകിം ദസ്സനം ലഭമാനോ തഥാഗതസ്സ ദസ്സനേപി പസീദിസ്സതി, ധമ്മകഥായപി പസീദിസ്സതി, പസന്നോ ച പസന്നാകാരം കാതും സക്ഖിസ്സതി, മിത്താ നാമ ഏതദത്ഥം ഹോന്തി, യംകിഞ്ചി കത്വാ മമ സഹായം ഗഹേത്വാ ദസബലസ്സ സന്തികം ഗമിസ്സാമീ"തി. തസ്മാ നം കേസേസു പരാമസിത്വാ ഏതദവോച.

ഇത്തരജച്ചോതി അഞ്ഞജാതികോ, മയാ സദ്ധിം അസമാനജാതികോ, ലാമകജാതികോതി അത്ഥോ. **ന വതിദ**ന്തി ഇദം അമ്ഹാകം ഗമനം ന വത ഓരകം ഭവിസ്സതി ന ഖുദ്ദകം, മഹന്തം ഭവിസ്സതി. അയഞ്ഹി ന അത്തനോ ഥാമേന ഗണ്ഹി, സത്ഥു ഥാമേന ഗണ്ഹീതി ഗഹണസ്മിംയേവ നിട്ഠം അഗമാസി. **യാവതാദോഹിപീ**തി ഏത്ഥ ദോകാരഹികാരപികാരാ നിപാതാ, യാവതുപരിമന്തി അത്ഥോ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - "വാചായ ആലപനം ഓവട്ടികായ ഗഹണഞ്ച അതിക്കമിത്വാ യാവ കേസഗ്ഗഹണമ്പി തത്ഥ ഗമനത്ഥം പയോഗോ കത്തബ്ബോ"തി.

൨൮൫. **ധമ്മിയാ കഥായാ**തി ഇധ സതിപടിലാഭത്ഥായ പുബ്ബേനിവാസപടിസംയുത്താ ധമ്മീ കഥാ വേദിതബ്ബാ. തസ്സ ഹി ഭഗവാ, - "ജോതിപാല, ത്വം ന ലാമകട്ഠാനം ഓതിണ്ണസത്തോ, മഹാബോധിപല്ലങ്കേ പന സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പത്ഥേത്വാ ഓതിണ്ണോസി, താദിസസ്സ നാമ പമാദവിഹാരോ ന യുത്തോ"തിആദിനാ നയേന സതിപടിലാഭായ ധമ്മം കഥേസി. പരസമുദ്ദവാസീഥേരാ പന വദന്തി - "ജോതിപാല, യഥാ അഹം ദസപാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പടിവിജ്ഝിത്വാ വീസതിസഹസ്സഭിക്ഖുപരിവാരോ ലോകേ വിചരാമി, ഏവമേവം ത്വമ്പി ദസപാരമിയോ പൂരേത്വാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പടിവിജ്ഝിത്വാ സമണഗണപരിവാരോ ലോകേ വിചരിസ്സസി. ഏവരൂപേന നാമ തയാ പമാദം ആപജ്ജിതും ന യുത്ത"ന്തി യഥാസ്സ പബ്ബജ്ജായ ചിത്തം നമതി, ഏവം കാമേസു ആദീനവം നേക്ഖമ്മേ ച ആനിസംസം കഥേസീതി.

൨൮൬. **അലത്ഥ ഖോ, ആനന്ദ,...പേ॰... പബ്ബജ്ജം അലത്ഥ ഉപസമ്പദന്തി** പബ്ബജിത്വാ കിമകാസി? യം ബോധിസത്തേഹി കത്തബ്ബം. ബോധിസത്താ ഹി ബുദ്ധാനം സമ്മുഖേ പബ്ബജന്തി. പബ്ബജിത്വാ ച പന ഇത്തരസത്താ വിയ പതിതസിങ്ഗാ ന ഹോന്തി, ചതുപാരിസുദ്ധിസീലേ പന സുപതിട്ഠായ തേപിടകം ബുദ്ധവചനം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ തേരസ ധുതങ്ഗാനി സമാദായ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ ഗതപച്ചാഗതവത്തം പൂരയമാനാ സമണധമ്മം കരോന്താ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ യാവ അനുലോമഞാണം ആഹച്ച തിട്ഠന്തി, മഗ്ഗഫലത്ഥം വായാമം ന കരോന്തി. ജോതിപാലോപി തഥേവ അകാസി.

൨൮൭. **അഡ്ഢമാസുപസമ്പന്നേ**തി കുലദാരകഞ്ഹി പബ്ബാജേത്വാ അഡ്ഢമാസമ്പി അവസിത്വാ ഗതേ മാതാപിതൂനം സോകോ ന വൂപസമ്മതി, സോപി പത്തചീവരഗ്ഗഹണം ന ജാനാതി, ദഹരഭിക്ഖുസാമണേരേഹി സദ്ധിം വിസ്സാസോ ന ഉപ്പജ്ജതി, ഥേരേഹി സദ്ധിം സിനേഹോ ന പതിട്ഠാതി, ഗതഗതട്ഠാനേ അനഭിരതി ഉപ്പജ്ജതി. എത്തകം പന കാലം നിവാസേ സതി മാതാപിതരോ പസ്സിതും ലഭന്തി. തേന തേസം സോകോ തനുഭാവം ഗച്ഛതി, പത്തചീവരഗ്ഗഹണം ജാനാതി, സാമണേരദഹരഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിം വിസ്സാസോ ജായതി, ഥേരേഹി സദ്ധിം സിനേഹോ പതിട്ഠാതി, ഗതഗതട്ഠാനേ അഭിരമതി, ന ഉക്കണ്ഠതി. തസ്മാ എത്തകം വസിതും വട്ടതീതി അഡ്ഢമാസം വസിത്വാ പക്കാമി.

പണ്ഡുപുടകസ്സ സാലിനോതി പുടകേ കത്വാ സുക്ഖാപിതസ്സ രത്തസാലിനോ. തസ്സ കിര സാലിനോ വപ്പകാലതോ പട്ഠായ അയം പരിഹാരോ - കേദാരാ സുപരികമ്മകതാ ഹോന്തി, തത്ഥ ബീജാനി പതിട്ഠാപേത്വാ ഗന്ധോദകേന സിഞ്ചിംസു, വപ്പകാലേ വിതാനം വിയ ഉപരി വത്ഥകിലഞ്ജം ബന്ധിത്വാ പരിപക്കകാലേ വീഹിസീസാനി ഛിന്ദിത്വാ മുട്ഠിമത്തേ പുടകേ കത്വാ യോത്തബദ്ധേ വേഹാസംയേവ സുക്ഖാപേത്വാ ഗന്ധചുണ്ണാനി അത്ഥരിത്വാ കോട്ഠകേസു പൂരേത്വാ തതിയേ വസ്സേ വിവരിംസു. എവം തിവസ്സം പരിവുത്ഥസ്സ സുഗന്ധരത്തസാലിനോ അപഗതകാളകേ സുപരിസുദ്ധേ തണ്ഡുലേ ഗഹേത്വാ ഖജ്ജകവികതിമ്പി ഭത്തമ്പി പടിയാദിയിംസു. തം സന്ധായ വുത്തം **പണീതം ഖാദനീയം ഭോജനീയം...പേ॰... കാലം ആരോചാപേസീ**തി.

൨൮൮. **അധിവുട്ഠോ മേ**തി കിം സന്ധായ വദതി? വേഗളിങ്ഗതോ നിക്ഖമനകാലേ ഘടികാരോ അത്തനോ സന്തികേ വസ്സാവാസം വസനത്ഥായ പടിഞ്ഞം അഗ്ഗഹേസി, തം സന്ധായ വദതി. **അഹുദേവ അഞ്ഞഥത്തം അഹു ദോമനസ്സ**ന്തി തേമാസം ദാനം ദാതും, ധമ്മഞ്ച സോതും, ഇമിനാ ച നിയാമേന വീസതി ഭിക്ഖുസഹസ്സാനി പടിജഗ്ഗിതും നാലത്ഥന്തി അലാഭം ആരബ്ഭ ചിത്തഞ്ഞഥത്തം ചിത്തദോമനസ്സം അഹോസി, ന തഥാഗതം ആരബ്ഭ. കസ്മാ? സോതാപന്നത്താ. സോ കിര പുബ്ബേ ബ്രാഹ്മണഭത്തോ അഹോസി. അഥേകസ്മിം സമയേ പച്ചന്തേ കുപിതേ വൂപസമനത്ഥം ഗച്ഛന്തോ ഉരച്ഛദം നാമ ധീതരമാഹ - ''അമ്മ അമ്ഹാകം ദേവേ മാ പമജ്ജീ''തി. ബ്രാഹ്മണാ തം രാജധീതരം ദിസ്വാ വിസഞ്ഞിനോ അഹേസും. കേ ഇമേ ചാതി വുത്തേ തുമ്ഹാകം ഭൂമിദേവാതി. ഭൂമിദേവാ നാമ എവരൂപാ ഹോന്തീതി നിട്ഠുഭിത്വാ പാസാദം അഭിരുഹി. സാ എകദിവസം വീഥിം ഓലോകേന്തീ ഠിതാ കസ്സപസ്സ ഭഗവതോ അഗ്ഗസാവകം ദിസ്വാ പക്കോസാപേത്വാ പിണ്ഡപാതം ദത്വാ അനുമോദനം സുണമാനായേവ സോതാപന്നാ ഹുത്വാ ''അഞ്ഞേപി ഭിക്ഖൂ അത്ഥീ''തി പുച്ഛിത്വാ ''സത്ഥാ

വീസതിയാ ഭിക്ഖുസഹസ്സേഹി സദ്ധിം ഇസിപതനേ വസതീ"തി ച സുത്വാ നിമന്തേത്വാ ദാനം അദാസി.

രാജാ പച്ചന്തം വൂപസമേത്വാ ആഗതോ. അഥ നം പഠമതരമേവ ബ്രാഹ്മണാ ആഗന്ത്വാ ധീതു അവണ്ണം വത്വാ പരിഭിന്ദിംസു. രാജാ പന ധീതു ജാതകാലേയേവ വരം അദാസി. തസ്സാ "സത്ത ദിവസാനി രജ്ജം ദാതബ്ബ"ന്തി വരം ഗണ്ഹിംസു. അഥസ്സാ രാജാ സത്ത ദിവസാനി രജ്ജം നിയ്യാതേസി. സാ സത്ഥാരം ഭോജയമാനാ രാജാനം പക്കോസാപേത്വാ ബഹിസാണിയം നിസീദാപേസി. രാജാ സത്ഥു അനുമോദനം സുത്വാവ സോതാപന്നോ ജാതോ. സോതാപന്നസ്സ ച നാമ തഥാഗതം ആരബ്ഭ ആഘാതോ നത്ഥി. തേന വുത്തം - "ന തഥാഗതം ആരബ്ഭാ"തി.

യം ഇച്ഛതി തം ഹരതൂതി സോ കിര ഭാജനാനി പചിത്വാ കയവിക്കയം ന കരോതി, ഏവം പന വത്വാ ദാരുത്ഥായ വാ മത്തികത്ഥായ വാ പലാലത്ഥായ വാ അരഞ്ഞം ഗച്ഛതി. മഹാജനാ "ഘടികാരേന ഭാജനാനി പക്കാനീ"തി സുത്വാ പരിസുദ്ധതണ്ഡുലലോണദധിതേലഫാണിതാദീനി ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛന്തി. സചേ ഭാജനം മഹഗ്ഘം ഹോതി, മൂലം അപ്പം, യം വാ തം വാ ദത്വാ ഗണ്ഹാമാതി തം ന ഗണ്ഹന്തി. ധമ്മികോ വാണിജോ മാതാപിതരോ പടിജഗ്ഗതി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ഉപട്ഠഹതി, ബഹു നോ അകുസലം ഭവിസ്സതീതി പുന ഗന്ത്വാ മൂലം ആഹരന്തി. സചേ പന ഭാജനം അപ്പഗ്ഘം ഹോതി, ആഭതം മൂലം ബഹു, ധമ്മികോ വാണിജോ, അമ്ഹാകം പുഞ്ഞം ഭവിസ്സതീതി യഥാഭതം ഘരസാമികാ വിയ സാധുകം പടിസാമേത്വാ ഗച്ഛന്തി. ഏവംഗുണോ പന കസ്മാ ന പബ്ബജതീതി. രഞ്ഞോ വചനപഥം പച്ഛിന്ദന്തോ അന്ധേ ജിണ്ണേ മാതാപിതരോ പോസേതീതി ആഹ.

൨൮൪. **കോ നു ഖോ**തി കുഹിം നു ഖോ. **കുമ്ഭിയാ**തി ഉക്ഖലിതോ. **പരിയോഗാ**തി സൂപഭാജനതോ. **പരിഭുഞ്ജാ**തി ഭുഞ്ജ. കസ്മാ പനേതേ ഏവം വദന്തി? ഘടികാരോ കിര ഭത്തം പചിത്വാ സൂപം സമ്പാദേത്വാ മാതാപിതരോ ഭോജേത്വാ സയമ്പി ഭുഞ്ജിത്വാ ഭഗവതോ വഡ്ഢമാനകം ഭത്തസൂപം പട്ഠപേത്വാ ആസനം പഞ്ഞപേത്വാ ആധാരകം ഉപട്ഠപേത്വാ ഉദകം പച്ചുപട്ഠപേത്വാ മാതാപിതൂനം സഞ്ഞം ദത്വാ അരഞ്ഞം ഗച്ഛതി. തസ്മാ ഏവം വദന്തി. **അഭിവിസ്സത്ഥോ**തി അതിവിസ്സത്ഥോ. **പീതിസുഖം ന വിജഹതീ**തി ന നിരന്തരം വിജഹതി, അഥ ഖോ രത്തിഭാഗേ വാ ദിവസഭാഗേ വാ ഗാമേ വാ അരഞ്ഞേ വാ യസ്മിം യസ്മിം ഖണേ - "സദേവകേ നാമ ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലോ മയ്ഹം ഗേഹം പവിസിത്വാ സഹത്ഥേന ആമിസം ഗഹേത്വാ പരിഭുഞ്ജതി, ലാഭാ വത മേ"തി അനുസ്സരതി, തസ്മിം തസ്മിം ഖണേ പഞ്ചവണ്ണാ പീതി ഉപ്പജ്ജതി. തം സന്ധായ ഏവം വുത്തം.

൨൮൫. **കളോപിയാ**തി പച്ഛിതോ. കിം പന ഭഗവാ ഏവമകാസീതി. പച്ചയോ ധമ്മികോ, ഭിക്ഖൂനം പത്തേ ഭത്തസദിസോ, തസ്മാ ഏവമകാസി. സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിപി ച സാവകാനംയേവ ഹോതി, ബുദ്ധാനം സിക്ഖാപദവേലാ നാമ നത്ഥി. യഥാ ഹി രഞ്ഞോ ഉയ്യാനേ പുപ്ഫഫലാനി ഹോന്തി, അഞ്ഞേസം താനി ഗണ്ഹന്താനം നിഗ്ഗഹം കരോന്തി, രാജാ യഥാരുചിയാ പരിഭുഞ്ജതി, ഏവംസമ്പദമേതം. പരസമുദ്ദവാസീഥേരാ പന "ദേവതാ കിര പടിഗ്ഗഹേത്വാ അദംസൂ"തി വദന്തി.

൨൯൧. ഹരഥ, ഭന്തേ, ഹരഥ ഭദ്രമുഖാതി അമ്ഹാകം പുത്തോ "കുഹിം ഗതോസീ"തി വുത്തേ - "ദസബലസ്സ സന്തിക"ന്തി വദതി, കുഹിം നു ഖോ ഗച്ഛതി, സത്ഥു വസനട്ഠാനസ്സ ഓവസ്സകഭാവമ്പി ന ജാനാതീതി പുത്തേ അപരാധസഞ്ഞിനോ ഗഹണേ തുട്ഠചിത്താ ഏവമാഹംസു.

തേമാസം ആകാസച്ഛദനം അട്ഠാസീതി ഭഗവാ കിര ചതുന്നം വസ്സികാനം മാസാനം ഏകം മാസം അതിക്കമിത്വാ തിണം ആഹരാപേസി, തസ്മാ ഏവമാഹ. അയം പനേത്ഥ പദത്ഥോ - ആകാസം ഛദനമസ്സാതി **ആകാസച്ഛദനം. ന ദേവോതിവസ്സീ**തി കേവലം നാതിവസ്സി, യഥാ പനേത്ഥ പകതിയാ ച നിബ്ബകോസസ്സ ഉദകപാതട്ഠാനബ്ഭന്തരേ ഏകമ്പി ഉദകബിന്ദു നാതിവസ്സി, ഏവം ഘനഛദനഗേഹബ്ഭന്തരേ വിയ ന വാതാതപാപി ആബാധം അകംസു, പകതിയാ ഉതുഫരണമേവ അഹോസി. അപരഭാഗേ തസ്മിം നിഗമേ ഛഡ്ഡിതേപി തം ഠാനം അനോവസ്സകമേവ അഹോസി. മനുസ്സാ കമ്മം കരോന്താ ദേവേ വസ്സന്തേ തത്ഥ സാടകേ ഠപേത്വാ കമ്മം കരോന്തി. യാവ കപ്പുട്ഠാനാ തം ഠാനം താദിസമേവ ഭവിസ്സതി. തഞ്ച ഖോ പന ന തഥാഗതസ്സ ഇദ്ധാനുഭാവേന, തേസംയേവ പന ഗുണസമ്പത്തിയാ. തേസഞ്ഹി - "സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ കഥ ന ലഭേയ്യ, അമ്ഹാകം നാമ ഭിന്നം അന്ധകാനം നിവേസനം ഉത്തിണം കാരേസീ"തി ന തപ്പച്ചയാ ദോമനസ്സം ഉദപാദി - "സദേവകേ ലോകേ അഗ്ഗപുഗ്ഗലോ അമ്ഹാകം നിവേസനാ തിണം ആഹരാപേത്വാ ഗന്ധകുടിം ഛാദാപേസീ"തി പന തേസം അനപ്പകം ബലവസോമനസ്സം ഉദപാദി. ഇതി തേസംയേവ ഗുണസമ്പത്തിയാ ഇദം പാടിഹാരിയം ജാതന്തി വേദിതബ്ബം.

൨൯൨. തണ്ഡുലവാഹസതാനീതി ഏത്ഥ ദ്വേ സകടാനി ഏകോ വാഹോതി വേദിതബ്ബോ. **തദുപിയഞ്ച സൂപേയ്യ**ന്തി സൂപത്ഥായ തദനുരൂപം തേലഫാണിതാദിം. വീസതിഭിക്ഖുസഹസ്സസ്സ തേമാസത്ഥായ ഭത്തം ഭവിസ്സതീതി കിര സഞ്ഞായ രാജാ ഏത്തകം പേസേസി. **അലം മേ രഞ്ഞോവ ഹോതൂ**തി കസ്മാ പടിക്ഖിപി? അധിഗതഅപ്പിച്ഛതായ. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "നാഹം രഞ്ഞാ ദിട്ഠപുബ്ബോ, കഥം നു ഖോ പേസേസീ"തി. തതോ ചിന്തേസി - "സത്ഥാ ബാരാണസിം ഗതോ, അദ്ധാ സോ രഞ്ഞോ വസ്സാവാസം യാചിയമാനോ മയ്ഹം പടിഞ്ഞാതഭാവം ആരോചേത്വാ മമ ഗുണകഥം കഥേസി, ഗുണകഥായ ലദ്ധലാഭോ പന നടേന നച്ചിത്വാ ലദ്ധം വിയ ഗായകേന ഗായിത്വാ ലദ്ധം വിയ ച ഹോതി. കിം മയ്ഹം ഇമിനാ, കമ്മം കത്വാ ഉപ്പന്നേന മാതാപിതൂനമ്പി സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സപി ഉപട്ഠാനം സക്കാ കാതു"ന്തി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ഘടികാരസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. രട്ഠപാലസുത്തവണ്ണനാ

൨൯൩. ഏവം മേ സുതന്തി രട്ഠപാലസുത്തം. തത്ഥ **ഥുല്ലകോട്ഠിക**ന്തി ഥുല്ലകോട്ഠം പരിപുണ്ണകോട്ഠാഗാരം. സോ കിര ജനപദോ നിച്ചസസ്സോ സദാ ബീജഭണ്ഡം നിക്ഖമതി, ഖലഭണ്ഡം പവിസതി. തേന തസ്മിം നിഗമേ കോട്ഠാ നിച്ചപൂരാവ ഹോന്തി. തസ്മാ സോ ഥുല്ലകോട്ഠികന്തേവ സങ്ഖം ഗതോ.

൨൪൪. രട്ഠപാലോതി കസ്മാ രട്ഠപാലോ? ഭിന്നം രട്ഠം സന്ധാരേതും പാലേതും സമത്ഥോതി രട്ഠപാലോ. കദാ പനസ്സേതം നാമം ഉപ്പന്നന്തി. പദുമുത്തരസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ. ഇതോ ഹി പുബ്ബേ സതസഹസ്സകപ്പമത്ഥകേ വസ്സസതസഹസ്സായുകേസു മനുസ്സേസു പദുമുത്തരോ നാമ സത്ഥാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സപരിവാരോ ലോകഹിതായ ചാരികം ചരി, യം സന്ധായ വുത്തം -

> "നഗരം ഹംസവതീ നാമ, ആനന്ദോ നാമ ഖത്തിയോ;
> സുജാതാ നാമ ജനികാ, പദുമുത്തരസ്സ സത്ഥുനോ"തി. (ബു॰ വം॰ ൧൨.൧൯);

പദുമുത്തരേ പന അനുപ്പന്നേ ഏവ ഹംസവതിയാ ദ്വേ കുടുമ്ബികാ സദ്ധാ പസന്നാ കപണദ്ധികയാചകാദീനം ദാനം പട്ഠപയിംസു. തദാ പബ്ബതവാസിനോ പഞ്ചസതാ താപസാ ഹംസവതിം അനുപ്പത്താ. തേ ദ്വേപി ജനാ താപസഗണം മജ്ഝേ ഭിന്ദിത്വാ ഉപട്ഠഹിംസു. താപസാ കിഞ്ചികാലം വസിത്വാ പബ്ബതപാദമേവ ഗതാ. ദ്വേ സങ്ഘത്ഥേരാ ഓഹീയിംസു. തദാ തേസം തേ യാവജീവം ഉപട്ഠാനം അകംസു. താപസേസു ഭുഞ്ജിത്വാ അനുമോദനം കരോന്തേസു ഏകോ സക്കഭവനസ്സ വണ്ണം കഥേസി, ഏകോ ഭൂമിന്ധരനാഗരാജഭവനസ്സ.

കുടുമ്ബികേസു ഏകോ സക്കഭവനം പത്ഥനം കത്വാ സക്കോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ, ഏകോ നാഗഭവനേ പാലിതനാഗരാജാ നാമ. തം സക്കോ അത്തനോ ഉപട്ഠാനം ആഗതം ദിസ്വാ നാഗയോനിയം അഭിരമസീതി പുച്ഛി. സോ നാഭിരമാമീതി ആഹ. തേന ഹി പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ ദാനം ദത്വാ ഇമസ്മിം ഠാനേ പത്ഥനം കരോഹി, ഉഭോ സുഖം വസിസ്സാമാതി. നാഗരാജാ സത്ഥാരം നിമന്തേത്വാ ഭിക്ഖുസതസഹസ്സപരിവാരസ്സ ഭഗവതോ സത്താഹം മഹാദാനം ദദമാനോ പദുമുത്തരസ്സ ദസബലസ്സ പുത്തം ഉപരേവതം നാമ സാമണേരം ദിസ്വാ സത്തമേ ദിവസേ ബുദ്ധപ്പമുഖസ്സ സങ്ഘസ്സ ദിബ്ബവത്ഥാനി ദത്വാ സാമണേരസ്സ ഠാനന്തരം പത്ഥേസി. ഭഗവാ അനാഗതം ഓലോകേത്വാ - "അനാഗതേ ഗോതമസ്സ നാമ ബുദ്ധസ്സ പുത്തോ രാഹുലകുമാരോ ഭവിസ്സതീ"തി ദിസ്വാ "സമിജ്ഝിസ്സതി തേ പത്ഥനാ"തി കഥേസി. നാഗരാജാ തമത്ഥം സക്കസ്സ കഥേസി. സക്കോ തസ്സ വചനം സുത്വാ തഥേവ സത്താഹം ദാനം ദത്വാ ഭിന്നം രട്ഠം സന്ധാരേതും പാലേതും സമത്ഥകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ സദ്ധാപബ്ബജിതം രട്ഠപാലം നാമ കുലപുത്തം ദിസ്വാ - "അഹമ്പി അനാഗതേ ലോകസ്മിം തുമ്ഹാദിസേ ബുദ്ധേ ഉപ്പന്നേ ഭിന്നം രട്ഠം സന്ധാരേതും പാലേതും സമത്ഥകുലേ നിബ്ബത്തിത്വാ അയം കുലപുത്തോ വിയ സദ്ധാപബ്ബജിതോ രട്ഠപാലോ നാമ ഭവേയ്യ"ന്തി പത്ഥനമകാസി. സത്ഥാ സമിജ്ഝനകഭാവം ഞത്വാ ഇമം ഗാഥമാഹ -

> "സരാജികം ചാതുവണ്ണം, പോസേതും യം പഹോസ്സതി;
> രട്ഠപാലകുലം നാമ, തത്ഥ ജായിസ്സതേ അയ"ന്തി. -

ഏവം പദുമുത്തരസമ്മാസമ്ബുദ്ധകാലേ തസ്സേതം നാമം ഉപ്പന്നന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏതദഹോസീതി കിം അഹോസി? **യഥാ യഥാ ഖോ**തിആദി. തത്രായം സങ്ഖേപകഥാ - അഹം ഖോ യേന യേന കാരണേന ഭഗവതാ ധമ്മം ദേസിതം

ആജാനാമി, തേന തേന മേ ഉപപരിക്ഖതോ ഏവം ഹോതി - "യദേതം സിക്ഖത്തയബ്രഹ്മചരിയം ഏകദിവസമ്പി അഖണ്ഡം കത്വാ ചരിമകചിത്തം പാപേതബ്ബതായ ഏകന്തപരിപുണ്ണം ചരിതബ്ബം, ഏകദിവസമ്പി ച കിലേസമലേന അമലീനം കത്വാ ചരിമകചിത്തം പാപേതബ്ബതായ ഏകന്തപരിസുദ്ധം, സങ്ഖലിഖിതം വിലിഖിതസങ്ഖസദിസം ധോതസങ്ഖസപ്പടിഭാഗം കത്വാ ചരിതബ്ബം, നയിദം സുകരം അഗാരം അജ്ഝാവസതാ അഗാരമജ്ഝേ വസന്തേന ഏകന്തപരിപുണ്ണം...പേ॰... ചരിതും, യംനൂനാഹം കേസഞ്ച മസ്സുഞ്ച ഓഹാരേത്വാ കാസായരസപീതതായ കാസായാനി ബ്രഹ്മചരിയം ചരന്താനം അനുച്ഛവികാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ അഗാരസ്മാ നിക്ഖമിത്വാ അനഗാരിയം പബ്ബജേയ്യ"ന്തി.

അചിരപക്കന്തേസു ഥുല്ലകോട്ഠികേസു ബ്രാഹ്മണഗഹപതികേസു യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീതി രട്ഠപാലോ അനുട്ഠിതേസു തേസു ന ഭഗവന്തം പബ്ബജ്ജം യാചി. കസ്മാ? തത്ഥസ്സ ബഹൂ ഞാതിസാലോഹിതാ മിത്താമച്ചാ സന്തി, തേ - "ത്വം മാതാപിതൂനം ഏകപുത്തകോ, ന ലബ്ഭാ തയാ പബ്ബജിതു"ന്തി ബാഹായമ്പി ഗഹേത്വാ ആകഡ്ഢേയ്യും, തതോ പബ്ബജ്ജായ അന്തരായോ ഭവിസ്സതീതി സഹേവ പരിസായ ഉട്ഠഹിത്വാ ഥോകം ഗന്ത്വാ പുന കേനചി സരീരകിച്ചലേസേന നിവത്തിത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമ്മ പബ്ബജ്ജം യാചി. തേന വുത്തം - "അഥ ഖോ രട്ഠപാലോ കുലപുത്തോ അചിരപക്കന്തേസു ഥുല്ലകോട്ഠികേസു...പേ॰... പബ്ബാജേതു മം ഭഗവാ"തി. ഭഗവാ പന യസ്മാ രാഹുലകുമാരസ്സ പബ്ബജിതതോ പഭുതി മാതാപിതൂഹി അനനുഞ്ഞാതം പുത്തം ന പബ്ബാജേതി, തസ്മാ നം പുച്ഛി **അനുഞ്ഞാതോസി പന ത്വം, രട്ഠപാല, മാതാപിതൂഹി...പേ॰... പബ്ബജ്ജായാ**തി.

൨൯൮. അമ്മതാതാതി ഏത്ഥ **അമ്മാ**തി മാതരം ആലപതി, **താതാ**തി പിതരം. **ഏകപുത്തകോ**തി ഏകോവ പുത്തകോ, അഞ്ഞോ കോചി ജേട്ഠോ വാ കനിട്ഠോ വാ നത്ഥി. ഏത്ഥ ച ഏകപുത്തോതി വത്തബ്ബേ അനുകമ്പാവസേന ഏകപുത്തകോതി വുത്തം. **പിയോ**തി പീതിജനകോ. **മനാപോ**തി മനവഡ്ഢനകോ. **സുഖേധിതോ**തി സുഖേന ഏധിതോ, സുഖസംവഡ്ഢിതോതി അത്ഥോ. **സുഖപരിഭതോ**തി സുഖേന പരിഭതോ, ജാതകാലതോ പഭുതി ധാതീഹി അങ്കതോ അങ്കം ആഹരിത്വാ ധാരിയമാനോ അസ്സകരഥകാദീഹി ബാലകീളനകേഹി കീളയമാനോ സാദുരസഭോജനം ഭോജയമാനോ സുഖേന പരിഹടോ. **ന ത്വം, താത രട്ഠപാല, കസ്സചി ദുക്ഖസ്സ ജാനാസീ**തി ത്വം , താത രട്ഠപാല അപ്പമത്തകമ്പി കലഭാഗം ദുക്ഖസ്സ ന ജാനാസി ന സരസീതി അത്ഥോ. **മരണേനപി തേ മയം അകാമകാ വിനാ ഭവിസ്സാമാ**തി സചേപി തവ അമ്ഹേസു ജീവമാനേസു മരണം ഭവേയ്യ, തേന തേ മരണേനപി മയം അകാമകാ അനിച്ഛകാ ന അത്തനോ രുചിയാ വിനാ ഭവിസ്സാമ, തയാ വിയോഗം പാപുണിസ്സാമാതി അത്ഥോ. **കിം പന മയം ത**ന്തി ഏവം സന്തേ കിം പന കിം നാമ തം കാരണം, യേന മയം തം ജീവന്തം അനുജാനിസ്സാമ. അഥ വാ **കിം പന മയം ത**ന്തി കേന പന കാരണേന മയം തം ജീവന്തം അനുജാനിസ്സാമാതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

൨൯൯. തത്ഥേവാതി യത്ഥ നം ഠിതം മാതാപിതരോ നാനുജാനിംസു, തത്ഥേവ ഠാനേ. **അനന്തരഹിതായാ**തി കേനചി അത്ഥരണേന അനത്ഥതായ. **പരിചാരേഹീ**തി ഗന്ധബ്ബനടനാടകാദീനി പച്ചുപട്ഠപേത്വാ തത്ഥ സഹായകേഹി

സദ്ധിം യഥാസുഖം ഇന്ദ്രിയാനി ചാരേഹി സഞ്ചാരേഹി, ഇതോ ചിതോ ച ഉപനേഹീതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ **പരിചാരേഹീ**തി ഗന്ധബ്ബനടനാടകാദീനി പച്ചുപട്ഠപേത്വാ സഹായകേഹി സദ്ധിം ലള ഉപലള രമ, കീളസ്സൂതിപി വുത്തം ഹോതി. **കാമേ പരിഭുഞ്ജന്തോ**തി അത്തനോ പുത്തദാരേഹി സദ്ധിം ഭോഗേ ഭുഞ്ജന്തോ. **പുഞ്ഞാനി കരോന്തോ**തി ബുദ്ധഞ്ച ധമ്മഞ്ച സങ്ഘഞ്ച ആരബ്ഭ ദാനപ്പദാനാദീനി സുഗതിമഗ്ഗസംസോധകാനി കുസലകമ്മാനി കരോന്തോ. **തുണ്ഹീ അഹോസീ**തി കഥാനുപ്പബന്ധവിച്ഛേദനത്ഥം നിരാലാപസല്ലാപോ അഹോസി.

അഥസ്സ മാതാപിതരോ തിക്ഖത്തും വത്വാ പടിവചനമ്പി അലഭമാനാ സഹായകേ പക്കോസാപേത്വാ "ഏസ വോ സഹായകോ പബ്ബജിതുകാമോ, നിവാരേഥ ന"ന്തി ആഹംസു. തേപി തം ഉപസങ്കമിത്വാ തിക്ഖത്തും അവോചും, തേസമ്പി തുണ്ഹീ അഹോസി. തേന വുത്തം - **അഥ ഖോ രട്ഠപാലസ്സ കുലപുത്തസ്സ സഹായകാ...പേ... തുണ്ഹീ അഹോസീ**തി. അഥസ്സ സഹായകാനം തിക്ഖത്തും വത്വാ ഏതദഹോസി - "സചേ അയം പബ്ബജ്ജം അലഭമാനോ മരിസ്സതി, ന കോചി ഗുണോ ലബ്ഭതി. പബ്ബജിതം പന നം മാതാപിതരോപി കാലേന കാലം പസ്സിസ്സന്തി, മയമ്പി പസ്സിസ്സാമ, പബ്ബജ്ജാപി ച നാമേസാ ഭാരിയാ, ദിവസേ ദിവസേ മത്തികാപത്തം ഗഹേത്വാ പിണ്ഡായ ചരിതബ്ബം, ഏകസേയ്യം ഏകഭത്തം ബ്രഹ്മചരിയം അതിദുക്കരം, അയഞ്ച സുഖുമാലോ നാഗരികജാതിയോ, സോ തം ചരിതും അസക്കോന്തോ പുന ഇധേവ ആഗമിസ്സതി, ഹന്ദസ്സ മാതാപിതരോ അനുജാനാപേസ്സാമാ"തി. തേ തഥാ അകംസു. മാതാപിതരോപി നം "പബ്ബജിതേന ച പന തേ മാതാപിതരോ ഉദ്ദസ്സേതബ്ബാ"തി ഇമം കതികം കത്വാ അനുജാനിംസു. തേന വുത്തം - "അഥ ഖോ രട്ഠപാലസ്സ കുലപുത്തസ്സ സഹായകാ യേന രട്ഠപാലസ്സ കുലപുത്തസ്സ മാതാപിതരോ...പേ... അനുഞ്ഞാതോസി മാതാപിതൂഹി...പേ... ഉദ്ദസ്സേതബ്ബാ"തി. തത്ഥ **ഉദ്ദസ്സേതബ്ബാ**തി ഉദ്ധം ദസ്സേതബ്ബാ, യഥാ തം കാലേന കാലം പസ്സന്തി, ഏവം ആഗന്ത്വാ അത്താനം ദസ്സേതബ്ബാ.

൨൯൯. **ബലം ഗഹേത്വാ**തി സപ്പായഭോജനാനി ഭുഞ്ജന്തോ ഉച്ഛാദനാദീഹി ച കായം പരിഹരന്തോ കായബലം ജനേത്വാ മാതാപിതരോ വന്ദിത്വാ അസ്സുമുഖം ഞാതിപരിവട്ടം പഹായ യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമി...പേ... പബ്ബാജേതു മം, ഭന്തേ, ഭഗവാതി. ഭഗവാ സമീപേ ഠിതം അഞ്ഞതരം ഭിക്ഖും ആമന്തേസി - "തേന ഹി ഭിക്ഖു രട്ഠപാലം പബ്ബാജേഹി ചേവ ഉപസമ്പാദേഹി ചാ"തി. സാധു, ഭന്തേതി ഖോ സോ ഭിക്ഖു ഭഗവതോ പടിസ്സുത്വാ രട്ഠപാലം കുലപുത്തം ജിനദത്തിയം സദ്ധിവിഹാരികം ലദ്ധാ പബ്ബാജേസി ചേവ ഉപസമ്പാദേസി ച. തേന വുത്തം - "അലത്ഥ ഖോ രട്ഠപാലോ കുലപുത്തോ ഭഗവതോ സന്തികേ പബ്ബജ്ജം, അലത്ഥ ഉപസമ്പദ"ന്തി.

പഹിതത്തോ വിഹരന്തോതി ദ്വാദസ സംവച്ഛരാനി ഏവം വിഹരന്തോ. നേയ്യപുഗ്ഗലോ ഹി അയമായസ്മാ, തസ്മാ പുഞ്ഞവാ അഭിനീഹാരസമ്പന്നോപി സമാനോ "അജ്ജ അജ്ജേവ അരഹത്ത"ന്തി സമണധമ്മം കരോന്തോപി ദ്വാദസമേ വസ്സേ അരഹത്തം പാപുണി.

യേന ഭഗവാ തേനുപസങ്കമീതി മയ്ഹം മാതാപിതരോ പബ്ബജ്ജം അനുജാനമാനാ - "തയാ കാലേന കാലം ആഗന്ത്വാ അമ്ഹാകം ദസ്സനം ദാതബ്ബ"ന്തി വത്വാ അനുജാനിംസു, ദുക്കരകാരികാ ഖോ പന മാതാപിതരോ,

അഹഞ്ച യേനജ്ഝാസയേന പബ്ബജിതോ, സോ മേ മത്ഥകം പത്തോ, ഇദാനി ഭഗവന്തം ആപുച്ഛിത്വാ അത്താനം മാതാപിതൂനം ദസ്സേസ്സാമീതി ചിന്തേത്വാ ആപുച്ഛിതുകാമോ ഉപസങ്കമി. **മനസാകാസീ**തി "കിം നു ഖോ രട്ഠപാലേ ഗതേ കോചി ഉപദ്ദവോ ഭവിസ്സതീ"തി മനസി അകാസി. തതോ "ഭവിസ്സതീ"തി ഞത്വാ "സക്ഖിസ്സതി നു ഖോ രട്ഠപാലോ തം മദ്ദിതു"ന്തി ഓലോകേന്തോ തസ്സ അരഹത്തസമ്പത്തിം ദിസ്വാ "സക്ഖിസ്സതീ"തി അഞ്ഞാസി. തേന വുത്തം - **യഥാ ഭഗവാ അഞ്ഞാസി...പേ॰... കാലം മഞ്ഞസീ**തി.

മിഗചീരേതി ഏവംനാമകേ ഉയ്യാനേ. തഞ്ഹി രഞ്ഞാ - "അകാലേ സമ്പത്തപബ്ബജിതാനം ദിന്നമേവ ഇദം, യഥാസുഖം പരിഭുഞ്ജന്തൂ"തി ഏവമനുഞ്ഞാതമേവ അഹോസി, തസ്മാ ഥേരോ - "മമ ആഗതഭാവം മാതാപിതൂനം ആരോചേസ്സാമി, തേ മേ പാദധോവനഉണ്ഹോദകപാദമക്ഖനതേലാദീനി പേസിസ്സന്തീ"തി ചിത്തമ്പി അനുപ്പാദേത്വാ ഉയ്യാനമേവ പാവിസി. **പിണ്ഡായ പാവിസീ**തി ദുതിയദിവസേ പാവിസി.

മജ്ഝിമായാതി സത്തദ്വാരകോട്ഠകസ്സ ഘരസ്സ മജ്ഝിമേ ദ്വാരകോട്ഠകേ. **ഉല്ലിഖാപേതീ**തി കപ്പകേന കേസേ പഹരാപേതി. **ഏതദവോചാ**തി - "ഇമേ സമണകാ അമ്ഹാകം പിയപുത്തകം പബ്ബാജേത്വാ ചോരാനം ഹത്ഥേ നിക്ഖിപിത്വാ വിയ ഏകദിവസമ്പി ന ദസ്സാപേന്തി, ഏവം ഫരുസകാരകാ ഏതേ പുന ഇമം ഠാനം ഉപസങ്കമിതബ്ബം മഞ്ഞന്തി, ഏത്തോവ നികഡ്ഢിതബ്ബാ ഏതേ"തി ചിന്തേത്വാ ഏതം "ഇമേഹി മുണ്ഡകേഹീ"തിആദിവചനം അവോച. **ഞാതിദാസീ**തി ഞാതകാനം ദാസീ. **ആഭിദോസിക**ന്തി പാരിവാസികം ഏകരത്താതിക്കന്തം പൂതിഭൂതം. തത്ഥായം പദത്ഥോ - പൂതിഭാവദോസേന അഭിഭൂതോതി അഭിദോസോ, അഭിദോസോവ ആഭിദോസികോ. ഏകരത്താതിക്കന്തസ്സേവ നാമസഞ്ഞാ ഏസാ യദിദം ആഭിദോസികോതി, തം **ആഭിദോസികം. കുമ്മാസ**ന്തി യവകുമ്മാസം. **ഛഡ്ഡേതുകാമാ ഹോതീ**തി യസ്മാ അന്തമസോ ദാസകമ്മകാരാനം ഗോരൂപാനമ്പി അപരിഭോഗാരഹോ, തസ്മാ നം കചവരം വിയ ബഹി ഛഡ്ഡേതുകാമാ ഹോതി. **സചേത**ന്തി സചേ ഏതം. **ഭഗിനീ**തി അരിയവോഹാരേന അത്തനോ ധാതിം ഞാതിദാസിം ആലപതി. **ഛഡ്ഡനീയധമ്മന്തി** ഛഡ്ഡേതബ്ബസഭാവം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - "ഭഗിനി ഏതം സചേ ബഹി ഛഡ്ഡനീയധമ്മം നിസ്സട്ഠപരിഗ്ഗഹം, ഇധ മേ പത്തേ ആകിരാഹീ"തി. കിം പന ഏവം വത്തും ലബ്ഭതി , വിഞ്ഞത്തി വാ പയുത്തവാചാ വാ ന ഹോതീതി. ന ഹോതി. കസ്മാ? നിസ്സട്ഠപരിഗ്ഗഹത്താ. യഞ്ഹി ഛഡ്ഡനീയധമ്മം നിസ്സട്ഠപരിഗ്ഗഹം, യത്ഥ സാമികാ അനാലയാ ഹോന്തി, തം സബ്ബം "ദേഥ ആഹരഥ ആകിരഥാ"തി വത്തും വട്ടതി. തേനേവ ഹി അയമായസ്മാ അഗ്ഗഅരിയവംസികോ സമാനോപി ഏവമാഹ.

ഹത്ഥാനന്തി ഭിക്ഖാഗഹണത്ഥം പത്തം ഉപനാമയതോ മണിബന്ധതോ പഭുതി ദ്വിന്നമ്പി ഹത്ഥാനം. **പാദാന**ന്തി നിവാസനന്തതോ പട്ഠായ ദ്വിന്നമ്പി പാദാനം. **സരസ്സാ**തി സചേ തം ഭഗിനീതി വാചം നിച്ഛാരയതോ സരസ്സ ച. **നിമിത്തം അഗ്ഗഹേസീ**തി ഹത്ഥപിട്ഠിആദീനി ഓലോകയമാനാ - "പുത്തസ്സ മേ രട്ഠപാലസ്സ വിയ സുവണ്ണകച്ഛപപിട്ഠിസദിസാ ഇമാ ഹത്ഥപാദപിട്ഠിയോ, ഹരിതാലവട്ടിയോ വിയ സുവട്ടിതാ അങ്ഗുലിയോ, മധുരോ സരോ"തി ഗിഹികാലേ സല്ലക്ഖിതപുബ്ബം ആകാരം അഗ്ഗഹേസി സഞ്ജാനി സല്ലക്ഖേസി.

തസ്സ ഹായസ്മതോ ദ്വാദസവസ്സാനി അരഞ്ഞാവാസഞ്ചേവ പിണ്ഡിയാലോപഭോജനഞ്ച പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ അഞ്ഞാദിസോ സരീരവണ്ണോ അഹോസി, തേന നം സാ ഞാതിദാസീ ദിസ്വാവ ന സഞ്ജാനി, നിമിത്തം പന അഗ്ഗഹേസീതി.

൩൦൦. രട്ഠപാലസ്സ മാതരം ഏതദവോചാതി ഥേരസ്സ അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനി സണ്ഠാനേതിത്വാ ഥഞ്ഞം പായേത്വാ സംവഡ്ഢിതധാതീപി സമാനാ പബ്ബജിത്വാ മഹാഖീണാസവഭാവപ്പത്തേന സാമിപുത്തേന സദ്ധിം - ''ത്വം നു ഖോ, മേ ഭന്തേ, പുത്തോ രട്ഠപാലോ''തിആദിവചനം വത്തും അവിസഹന്തീ വേഗേന ഘരം പവിസിത്വാ രട്ഠപാലസ്സ മാതരം ഏതദവോച. **യഗ്ഘേ**തി ആരോചനത്ഥേ നിപാതോ. **സചേ ജേ സച്ച**ന്തി ഏത്ഥ ജേതി ആലപനേ നിപാതോ. ഏവഞ്ഹി തസ്മിം ദേസേ ദാസിജനം ആലപന്തി, തസ്മാ ''ത്വഞ്ഹി, ഭോതി ദാസി, സചേ സച്ചം ഭണസീ''തി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

ഉപസങ്കമീതി കസ്മാ ഉപസങ്കമി? മഹാകുലേ ഇത്ഥിയോ ബഹി നിക്ഖമന്താ ഗരഹം പാപുണന്തി, ഇദഞ്ച അച്ചായികകിച്ചം, സേട്ഠിസ്സ നം ആരോചേസ്സാമീതി ചിന്തേതി. തസ്മാ ഉപസങ്കമി. **അഞ്ഞതരം കുട്ടമൂല**ന്തി തസ്മിം കിര ദേസേ ദാനപതീനം ഘരേസു സാലാ ഹോന്തി, ആസനാനി ചേത്ഥ പഞ്ഞത്താനി ഹോന്തി, ഉപട്ഠാപിതം ഉദകകഞ്ജിയം. തത്ഥ പബ്ബജിതാ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ നിസീദിത്വാ ഭുഞ്ജന്തി . സചേ ഇച്ഛന്തി, ദാനപതീനമ്പി സന്തകം ഗണ്ഹന്തി. തസ്മാ തമ്പി അഞ്ഞതരസ്സ കുലസ്സ ഈദിസായ സാലായ അഞ്ഞതരം കുട്ടമൂലന്തി വേദിതബ്ബം. ന ഹി പബ്ബജിതാ കപണമനുസ്സാ വിയ അസാരുപ്പേ ഠാനേ നിസീദിത്വാ ഭുഞ്ജന്തീതി.

അത്ഥി നാമ താതാതി ഏത്ഥ **അത്ഥീ**തി വിജ്ജമാനത്ഥേ, **നാമാ**തി പുച്ഛനത്ഥേ മഞ്ഞനത്ഥേ വാ നിപാതോ. ഇദഞ്ഹി വുത്തം ഹോതി - അത്ഥി നു ഖോ, താത രട്ഠപാല, അമ്ഹാകം ധനം, നനു മയം നിദ്ധനാതി വത്തബ്ബാ, യേസം നോ ത്വം ഈദിസേ ഠാനേ നിസീദിത്വാ ആഭിദോസികം കുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജിസ്സസി. തഥാ അത്ഥി നു ഖോ, താത രട്ഠപാല, അമ്ഹാകം ജീവിതം, നനു മയം മതാതി വത്തബ്ബാ, യേസം നോ ത്വം ഈദിസേ ഠാനേ നിസീദിത്വാ ആഭിദോസികം കുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജിസ്സസി. തഥാ അത്ഥി മഞ്ഞേ, താത രട്ഠപാല, തവ അബ്ഭന്തരേ സാസനം നിസ്സായ പടിലദ്ധോ സമണഗുണോ, യം ത്വം സുഭോജനരസസംവഡ്ഢിതോപി ഇമം ജിഗുച്ഛനേയ്യം ആഭിദോസികം കുമ്മാസം അമതമിവ നിബ്ബികാരോ പരിഭുഞ്ജിസ്സസീതി. സോ പന ഗഹപതി ദുക്ഖാഭിതുന്നതായ ഏതമത്ഥം പരിപുണ്ണം കത്വാ വത്തുമസക്കോന്തോ - ''അത്ഥി നാമ, താത രട്ഠപാല, ആഭിദോസികം കുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജിസ്സസീ''തി ഏത്തകമേവ അവച. അക്ഖരചിന്തകാ പനേത്ഥ ഇദം ലക്ഖണം വദന്തി - അനോകപ്പനാമരിസനത്ഥവസേനേതം അത്ഥിസദ്ദേ ഉപപദേ ''പരിഭുഞ്ജിസ്സസീ''തി അനാഗതവചനം കതം. തസ്സായമത്ഥോ - ''അത്ഥി നാമ...പേ॰... പരിഭുഞ്ജിസ്സസി, ഇദം പച്ചക്ഖമ്പി അഹം ന സദ്ദഹാമി ന മരിസയാമീ''തി. ഇദം ഏത്തകം വചനം ഗഹപതി ഥേരസ്സ പത്തമുഖവട്ടിയം ഗഹേത്വാ ഠിതകോവ കഥേസി. ഥേരോപി പിതരി പത്തമുഖവട്ടിയം ഗഹേത്വാ ഠിതേയേവ തം പൂതികുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജി സുനഖവന്തസദിസം പൂതികുക്കുടണ്ഡമിവ ഭിന്നട്ഠാനേ പൂതികം വായന്തം. പുഥുജ്ജനേന കിര തഥാരൂപം കുമ്മാസം പരിഭുഞ്ജിതും ന സക്കാ.

ഥേരോ പന അരിയിദ്ധിയം ഠത്വാ ദിബ്ബോജം അമതരസം പരിഭുഞ്ജമാനോ വിയ പരിഭുഞ്ജിത്വാ ധമകരണേന ഉദകം ഗഹേത്വാ പത്തഞ്ച മുഖഞ്ച ഹത്ഥപാദേ ച ധോവിത്വാ **കുതോ നോ ഗഹപതീ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **കുതോ നോ**തി കുതോ നു. **നേവ ദാന**ന്തി ദേയ്യധമ്മവസേന നേവ ദാനം അലത്ഥമ്ഹ. **ന പച്ചക്ഖാന**ന്തി "കിം, താത രട്ഠപാല, കച്ചി തേ ഖമനീയം, കച്ചിസി അപ്പകിലമഥേന ആഗതോ, ന താവ താത ഗേഹേ ഭത്തം സമ്പാദിയതീ"തി ഏവം പടിസന്ഥാരവസേന പച്ചക്ഖാനമ്പി ന അലത്ഥമ്ഹ. കസ്മാ പന ഥേരോ ഏവമാഹ? പിതു അനുഗ്ഗഹേന. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "യഥാ ഏസ മം വദതി , അഞ്ഞേപി പബ്ബജിതേ ഏവം വദതി മഞ്ഞേ. ബുദ്ധസാസനേ ച പത്തന്തരേ പദുമം വിയ ഭസ്മാഛന്നോ അഗ്ഗി വിയ ഫേഗ്ഗുപടിച്ഛന്നോ ചന്ദനസാരോ വിയ സുത്തികാപടിച്ഛന്നം മുത്തരതനം വിയ വലാഹകപടിച്ഛന്നോ ചന്ദിമാ വിയ മാദിസാനം പടിച്ഛന്നഗുണാനം ഭിക്ഖൂനം അന്തോ നത്ഥി, തേസുപി ന ഏവരൂപം വചനം പവത്തേസ്സതി, സംവരേ ഠസ്സതീ"തി അനുഗ്ഗഹേന ഏവമാഹ.

ഏഹി താതാതി താത തുയ്ഹം ഘരം മാ ഹോതു, ഏഹി ഘരം ഗമിസ്സാമാതി വദതി. **അല**ന്തി ഥേരോ ഉക്കട്ഠഏകാസനികതായ പടിക്ഖിപന്തോ ഏവമാഹ. **അധിവാസേസീ**തി ഥേരോ പന പകതിയാ ഉക്കട്ഠസപദാനചാരികോ സ്വാതനായഭിക്ഖം നാമ നാധിവാസേതി, മാതു അനുഗ്ഗഹേന പന അധിവാസേസി. മാതു കിരസ്സ ഥേരം അനുസ്സരിത്വാ മഹാസോകോ ഉപ്പജ്ജി, രോദനേനേവ പക്കക്ഖി വിയ ജാതാ, തസ്മാ ഥേരോ "സചാഹം തം അപസ്സിത്വാ ഗമിസ്സാമി, ഹദയമ്പിസ്സാ ഫാലേയ്യാ"തി അനുഗ്ഗഹേന അധിവാസേസി. **കാരാപേത്വാ**തി ഏകം ഹിരഞ്ഞസ്സ, ഏകം സുവണ്ണസ്സാതി ദ്വേ പുഞ്ജേ കാരാപേത്വാ. കീവമഹന്താ പന പുഞ്ജാ അഹേസുന്തി. യഥാ ഓരതോ ഠിതോ പുരിസോ പാരതോ ഠിതം മജ്ഝിമപ്പമാണം പുരിസം ന പസ്സതി, ഏവംമഹന്താ.

ന.ഠ. **ഇദം തേ താതാ**തി കഹാപണപുഞ്ജഞ്ച സുവണ്ണപുഞ്ജഞ്ച ദസ്സേന്തോ ആഹ. **മത്തിക**ന്തി മാതിതോ ആഗതം, ഇദം തേ മാതാമഹിയാ മാതു ഇമം ഗേഹം ആഗച്ഛന്തിയാ ഗന്ധമാലാദീനം അത്ഥായ ദിന്നം ധനന്തി അത്ഥോ. **അഞ്ഞം പേത്തികം അഞ്ഞം പിതാമഹ**ന്തി യം പന തേ പിതു ച പിതാമഹാനഞ്ച സന്തകം, തം അഞ്ഞംയേവ, നിഹിതഞ്ച പയുത്തഞ്ച അതിവിയ ബഹു. ഏത്ഥ ച "പിതാമഹ"ന്തി തദ്ധിതലോപം കത്വാ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. "പേതാമഹ"ന്തി വാ പാഠോ. **സക്കാ തതോനിദാന**ന്തി ധനഹേതു ധനപച്ചയാ. തം തം ധനം രക്ഖന്തസ്സ ച രാജാദീനം വസേന ധനപരിക്ഖയം പാപുണന്തസ്സ കസ്സചി ഉപ്പജ്ജമാനസോകാദയോ സന്ധായ ഏവമാഹ. ഏവം വുത്തേ സേട്ഠി ഗഹപതി - "അഹം ഇമം ഉപ്പബ്ബാജേസ്സാമീതി ആനേസിം, സോ ദാനി മേ ധമ്മകഥം കാതും ആരദ്ധോ, അയം ന മേ വചനം കരിസ്സതീ"തി ഉട്ഠായ ഗന്ത്വാ അസ്സ ഓരോധാനം ദ്വാരം വിവരാപേത്വാ - "അയം വോ സാമികോ, ഗച്ഛഥ യം കിഞ്ചി കത്വാ നം ഗണ്ഹിതും വായമഥാ"തി ഉയ്യോജേസി. സുവയേ ഠിതാ നാടകിത്ഥിയോ നിക്ഖമിത്വാ ഥേരം പരിവാരയിംസു , താസു ദ്വേ ജേട്ഠകിത്ഥിയോ സന്ധായ **പുരാണദുതിയികാ**തിആദി വുത്തം. **പച്ചേകം പാദേസു ഗഹേത്വാ**തി ഏകേകമ്ഹി പാദേ നം ഗഹേത്വാ.

കീദിസാ നാമ താ അയ്യപുത്ത അച്ഛരായോതി കസ്മാ ഏവമാഹംസു? തദാ കിര സമ്ബഹുലേ ഖത്തിയകുമാരേപി ബ്രാഹ്മണകുമാരേപി സേട്ഠിപുത്തേപി മഹാസമ്പത്തിയോ പഹായ പബ്ബജന്തേ ദിസ്വാ പബ്ബജ്ജാഗുണം അജാനന്താ കഥം സമുട്ഠാപേന്തി "കസ്മാ ഏതേ പബ്ബജന്തീ"തി. അഥഞ്ഞേ വദന്തി "ദേവച്ഛരാദേവനാടകാനം കാരണാ"തി. സാ കഥാ വിത്ഥാരികാ അഹോസി. തം ഗഹേത്വാ സബ്ബാ ഏവമാഹംസു. അഥ ഥേരോ പടിക്ഖിപന്തോ **ന ഖോ മയം ഭഗിനീ**തിആദിമാഹ. **സമുദാചരതീ**തി വോഹരതി വദതി. **തത്ഥേവ മുച്ഛിതാ പപതിംസൂ**തി തം ഭഗിനിവാദേന സമുദാചരന്തം ദിസ്വാ "മയം അജ്ജ ആഗമിസ്സതി, അജ്ജ ആഗമിസ്സതീ"തി ദ്വാദസ വസ്സാനി ബഹി ന നിക്ഖന്താ, ഏതം നിസ്സായ നോ ദാരകാ ന ലദ്ധാ, യേസം ആനുഭാവേന ജീവേയ്യാമ, ഇതോ ചമ്ഹാ പരിഹീനാ അഞ്ഞതോ ച. അയം ലോകോ നാമ അത്തനോവ ചിന്തേസി, തസ്മാ താപി "ഇദാനി മയം അനാഥാ ജാതാ"തി അത്തനോവ ചിന്തയമാനാ - "അനത്ഥികോ ദാനി അമ്ഹേഹി അയം, സോ അമ്ഹേ പജാപതിയോ സമാനാ അത്തനാ സദ്ധിം ഏകമാതുകുച്ഛിയാ സയിതദാരികാ വിയ മഞ്ഞതീ"തി സമുപ്പന്നബലവസോകാ ഹുത്വാ തസ്മിംയേവ പദേസേ മുച്ഛിതാ പപതിംസു, പതിതാതി അത്ഥോ.

മാ നോ വിഹേഠേഥാതി മാ അമ്ഹേ ധനം ദസ്സേത്വാ മാതുഗാമേ ച ഉയ്യോജേത്വാ വിഹേഠയിത്ഥ, വിഹേസാ ഹേസാ പബ്ബജിതാനന്തി. കസ്മാ ഏവമാഹ? മാതാപിതൂനം അനുഗ്ഗഹേന. സോ കിര സേട്ഠി - "പബ്ബജിതലിങ്ഗം നാമ കിലിട്ഠം, പബ്ബജ്ജാവേസം ഹാരേത്വാ ന്ഹായിത്വാ തയോ ജനാ ഏകതോ ഭുഞ്ജിസ്സാമാ"തി മഞ്ഞമാനോ ഥേരസ്സ ഭിക്ഖം ന ദേതി. ഥേരോ - "മാദിസസ്സ ഖീണാസവസ്സ ആഹാരന്തരായം കത്വാ ഏതേ ബഹും അപുഞ്ഞം പസവേയ്യു"ന്തി തേസം അനുഗ്ഗഹേന ഏവമാഹ.

൩൦൮. ഗാഥാ അഭാസീതി ഗാഥായോ അഭാസി. തത്ഥ **പസ്സാ**തി സന്തികേ ഠിതജനം സന്ധായ വദതി. **ചിത്ത**ന്തി ചിത്തവിചിത്തം. **ബിമ്ബ**ന്തി അത്തഭാവം. **അരുകായ**ന്തി നവന്നം വണമുഖാനം വസേന വണകായം. **സമുസ്സിത**ന്തി തീണി അട്ഠിസതാനി നവഹി ന്ഹാരുസതേഹി ബന്ധിത്വാ നവഹി മംസപേസിസതേഹി ലിമ്പിത്വാ സമന്തതോ ഉസ്സിതം. **ആതുര**ന്തി ജരാതുരതായ രോഗാതുരതായ കിലേസാതുരതായ ച നിച്ചാതുരം. **ബഹുസങ്കപ്പ**ന്തി പരേസം ഉപ്പന്നപത്ഥനാസങ്കപ്പേഹി ബഹുസങ്കപ്പം . ഇത്ഥീനഞ്ഹി കായേ പുരിസാനം സങ്കപ്പാ ഉപ്പജ്ജന്തി, തേസം കായേ ഇത്ഥീനം. സുസാനേ ഛഡ്ഡിതകളേവരഭൂതമ്പി ചേതം കാകകുലലാദയോ പത്ഥയന്തിയേവാതി ബഹുസങ്കപ്പോ നാമ ഹോതി. **യസ്സ നത്ഥി ധുവം ഠിതീ**തി യസ്സ കായസ്സ മായാമരീചിഫേണപിണ്ഡ ഉദകപുപ്ഫുളാദീനം വിയ ഏകംസേനേവ ഠിതി നാമ നത്ഥി, ഭിജ്ജനധമ്മതാവ നിയതാ.

തചേന ഓനദ്ധന്തി അല്ലമനുസ്സചമ്മേന ഓനദ്ധം. **സഹ വത്ഥേഭി സോഭതീ**തി ഗന്ധാദീഹി മണികുണ്ഡലേഹി ച ചിത്തകതമ്പി രൂപം വത്ഥേഹി സഹേവ സോഭതി, വിനാ വത്ഥേഹി ജേഗുച്ഛം ഹോതി അനോലോകനക്ഖമം.

അലത്തകകതാതി അലത്തകേന രഞ്ജിതാ. **ചുണ്ണകമക്ഖിത**ന്തി സാസപകക്കേന മുഖപീളകാദീനി നീഹരിത്വാ ലോണമത്തികായ ദുട്ഠലോഹിതം വിലിയാപേത്വാ തിലപിട്ഠേന ലോഹിതം പസാദേത്വാ ഹലിദ്ദിയാ വണ്ണം

സമ്പാദേത്വാ ചുണ്ണകഗണ്ഡികായ മുഖം പഹരന്തി, തേനേസ അതിവിയ വിരോചതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം.

അട്ഠാപദകതാതി രസോദകേന മക്ഖിത്വാ നലാടപരിയന്തേ ആവത്തനപരിവത്തേ കത്വാ അട്ഠപദകരചനായ രചിതാ. **അഞ്ജനീ**തി അഞ്ജനനാളികാ.

ഓദഹീതി ഠപേസി. **പാസ**ന്തി വാകരാജാലം. **നാസദാ**തി ന ഘട്ടയി. **നിവാപ**ന്തി നിവാപസുത്തേ വുത്തനിവാപതിണസദിസഭോജനം. **കന്ദന്തേ**തി വിരവമാനേ പരിദേവമാനേ. ഇമായ ഹി ഗാഥായ ഥേരോ മാതാപിതരോ മിഗലുദ്ദകേ വിയ കത്വാ ദസ്സേസി, അവസേസഞാതകേ മിഗലുദ്ദകപരിസം വിയ, ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം വാകരാജാലം വിയ, അത്തനാ ഭുത്തഭോജനം നിവാപതിണം വിയ, അത്താനം മഹാമിഗം വിയ കത്വാ ദസ്സേസി. യഥാ ഹി മഹാമിഗോ യാവദത്ഥം നിവാപതിണം ഖാദിത്വാ പാനീയം പിവിത്വാ ഗീവം ഉക്ഖിപിത്വാ ദിസം ഓലോകേത്വാ "ഇമം നാമ ഠാനം ഗതസ്സ സോത്ഥി ഭവിസ്സതീ"തി മിഗലുദ്ദകാനം പരിദേവന്താനംയേവ വാകരം അഘട്ടയമാനോവ ഉപ്പതിത്വാ അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ ഘനച്ഛായസ്സ ഛത്തസ്സ വിയ ഗുമ്ബസ്സ ഹേട്ഠാ മന്ദമന്ദേന വാതേന ബീജയമാനോ ആഗതമഗ്ഗം ഓലോകേന്തോ തിട്ഠതി, ഏവമേവ ഥേരോ ഇമാ ഗാഥാ ഭാസിത്വാ ആകാസേനേവ ഗന്ത്വാ മിഗചീരേ പച്ചുപട്ഠാസി.

കസ്മാ പന ഥേരോ ആകാസേന ഗതോതി. പിതാ കിരസ്സ സേട്ഠി സത്തസു ദ്വാരകോട്ഠകേസു അഗ്ഗളം ദാപേത്വാ മല്ലേ ആണാപേസി - "സചേ നിക്ഖമിത്വാ ഗച്ഛതി , ഹത്ഥപാദേസു നം ഗഹേത്വാ കാസായാനി ഹരിത്വാ ഗിഹിവേസം ഗണ്ഹാപേഥാ"തി. തസ്മാ ഥേരോ - "ഏതേ മാദിസം മഹാഖീണാസവം ഹത്ഥേ വാ പാദേ വാ ഗഹേത്വാ അപുഞ്ഞം പസവേയ്യും, തം നേസം മാ അഹോസീ"തി ചിന്തേത്വാ ആകാസേന അഗമാസി. പരസമുദ്ദവാസിത്ഥേരാനം പന - "ഠിതകോവ ഇമാ ഗാഥാ ഭാസിത്വാ വേഹാസം അബ്ഭുഗ്ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ കോരബ്യസ്സ മിഗചീരേ പച്ചുപട്ഠാസീ"തി അയം വാചനാമഗ്ഗോയേവ.

൩൦൮. മിഗവോതി തസ്സ ഉയ്യാനപാലസ്സ നാമം. **സോധേന്തോ**തി ഉയ്യാനമഗ്ഗം സമം കാരേത്വാ അന്തോഉയ്യാനേ തച്ഛിതബ്ബയുത്തട്ഠാനാനി തച്ഛാപേന്തോ സമ്മജ്ജിതബ്ബയുത്താനി ഠാനാനി സമ്മജ്ജാപേന്തോ വാലുകാഓകിരണ-പുപ്ഫവികിരണ-പുണ്ണഘടട്ഠപന-കദലിക്ഖന്ധഠപനാദീനി ച കരോന്തോതി അത്ഥോ. **യേന രാജാ കോരബ്യോ തേനുപസങ്കമീ**തി അമ്ഹാകം രാജാ സദാ ഇമസ്സ കുലപുത്തസ്സ വണ്ണം കഥേസി, പസ്സിതുകാമോ ഏതം, ആഗതഭാവം പനസ്സ ന ജാനാതി, മഹാ ഖോ പനായം പണ്ണാകാരോ, ഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസ്സാമീതി ചിന്തേത്വാ യേന രാജാ കോരബ്യോ തേനുപസങ്കമി.

കിത്തയമാനോ അഹോസീതി സോ കിര രാജാ ഥേരം അനുസ്സരിത്വാ ബലമജ്ഝേപി നാടകമജ്ഝേപി - "ദുക്കരം കതം കുലപുത്തേന താവ മഹന്തം സമ്പത്തിം പഹായ പബ്ബജിത്വാ പുനനിവത്തിത്വാ അനപലോകേന്തേനാ"തി ഗുണം കഥേസി, തം ഗഹേത്വാ അയം ഏവമാഹ. **വിസ്സജ്ജേഥാതി വത്വാ**തി ഓരോധമഹാമത്തബലകായാദീസു യസ്സ യം അനുച്ഛവികം, തസ്സ തം ദാപേത്വാതി അത്ഥോ. **ഉസ്സടായ ഉസ്സടായാ**തി ഉസ്സിതായ ഉസ്സിതായ, മഹാമത്തമഹാരട്ഠികാദീനം വസേന ഉഗ്ഗതുഗ്ഗതമേവ പരിസം ഗഹേത്വാ

ഉപസങ്കമീതി അത്ഥോ. **ഇധ ഭവം രട്ഠപാലോ ഹത്ഥത്ഥരേ നിസീദതൂ**തി ഹത്ഥത്ഥരോ തനുകോ ബഹലപുപ്ഫാദിഗുണം കത്വാ അത്ഥതോ അഭിലക്ഖിതോ ഹോതി, താദിസേ അനാപുച്ഛിത്വാ നിസീദിതും ന യുത്തന്തി മഞ്ഞമാനോ ഏവമാഹ.

൩൦൪. പാരിജുഞ്ഞാനീതി പാരിജുഞ്ഞഭാവാ പരിക്ഖയാ. **ജിണ്ണോ**തി ജരാജിണ്ണോ. **വുഡ്ഢോ**തി വയോവുഡ്ഢോ. **മഹല്ലകോ**തി ജാതിമഹല്ലകോ. **അദ്ധഗതോ**തി അദ്ധാനം അതിക്കന്തോ. **വയോഅനുപ്പത്തോ**തി പച്ഛിമവയം അനുപ്പത്തോ. **പബ്ബജതീ**തി ധുരവിഹാരം ഗന്ത്വാ ഭിക്ഖൂ വന്ദിത്വാ, - "ഭന്തേ, മയാ ദഹരകാലേ ബഹും കുസലം കതം, ഇദാനി മഹല്ലകോമ്ഹി, മഹല്ലകസ്സ ചേസാ പബ്ബജ്ജാ നാമ, ചേതിയങ്ഗണം സമ്മജ്ജിത്വാ അപ്പഹരിതം കത്വാ ജീവിസ്സാമി, പബ്ബാജേഥ മം, ഭന്തേ,"തി കാരുഞ്ഞം ഉപ്പാദേന്തോ യാചതി, ഥേരാ അനുകമ്പായ പബ്ബാജേന്തി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. ദുതിയവാരേപി ഏസേവ നയോ.

അപ്പാബാധോതി അരോഗോ. **അപ്പാതങ്കോ**തി നിദ്ദുക്ഖോ. **സമവേപാകിനിയാ**തി സമവിപാചനിയാ. **ഗഹണിയാ**തി കമ്മജതേജോധാതുയാ. തത്ഥ യസ്സ ഭുത്തഭുത്തോ ആഹാരോ ജീരതി, യസ്സ വാ പന പുടഭത്തം വിയ തഥേവ തിട്ഠതി, ഉഭോപേതേ ന സമവേപാകിനിയാ ഗഹണിയാ സമന്നാഗതാ. യസ്സ പന ഭുത്തകാലേ ഭത്തച്ഛന്ദോ ഉപ്പജ്ജതേവ, അയം സമവേപാകിനിയാ സമന്നാഗതോ. **നാതിസീതായ നച്ചുണ്ഹായാ**തി തേനേവ കാരണേന നാതിസീതായ നച്ചുണ്ഹായ. **അനുപുബ്ബേനാ**തി രാജാനോ വാ ഹരന്തീതിആദിനാ അനുക്കമേന. ദുതിയവാരേ രാജഭയചോരഭയഛാതകഭയാദിനാ അനുക്കമേന.

൩൦൫. ധമ്മുദ്ദേസാ ഉദ്ദിട്ഠാതി ധമ്മനിദ്ദേസാ ഉദ്ദിട്ഠാ. **ഉപനിയ്യതീ**തി ജരാമരണസന്തികം ഗച്ഛതി, ആയുക്ഖയേന വാ തത്ഥ നിയ്യതി. **അദ്ധുവോ**തി ധുവട്ഠാനവിരഹിതോ. **അതാണോ**തി തായിതും സമത്ഥേന വിരഹിതോ. **അനഭിസ്സരോ**തി അസരണോ അഭിസരിത്വാ അഭിഗന്ത്വാ അസ്സാസേതും സമത്ഥേന വിരഹിതോ. **അസ്സകോ**തി നിസ്സകോ സകഭണ്ഡവിരഹിതോ. **സബ്ബം പഹായ ഗമനീയ**ന്തി സകഭണ്ഡന്തി സല്ലക്ഖിതം സബ്ബം പഹായ ലോകേന ഗന്തബ്ബം. **തണ്ഹാദാസോ**തി തണ്ഹായ ദാസോ.

൩൦൬. ഹത്ഥിസ്മിന്തി ഹത്ഥിസിപ്പേ. **കതാവീ**തി കതകരണീയോ, സിക്ഖിതസിക്ഖോ പഗുണസിപ്പോതി അത്ഥോ. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. **ഊരുബലീ**തി ഊരുബലസമ്പന്നോ. യസ്സ ഹി ഫലകഞ്ച ആവുധഞ്ച ഗഹേത്വാ പരസേനം പവിസിത്വാ അഭിന്നം ഭിന്ദതോ ഭിന്നം സന്ധാരയതോ പരഹത്ഥഗതം രജ്ജം ആഹരിതും ഊരുബലം അത്ഥി, അയം ഊരുബലീ നാമ. **ബാഹുബലീ**തി ബാഹുബലസമ്പന്നോ. സേസം പുരിമസദിസമേവ. **അലമത്തോ**തി സമത്ഥഅത്തഭാവോ.

പരിയോധായ വത്തിസ്സന്തീതി ഉപ്പന്നം ഉപ്പദ്ദവം ഓധായ അവത്ഥരിത്വാ വത്തിസ്സന്തീതി സല്ലക്ഖേത്വാ ഗഹിതാ.

സംവിജ്ജതി ഖോ, ഭോ രട്ഠപാല, ഇമസ്മിം രാജകുലേ പഹൂതം ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണന്തി ഇദം സോ രാജാ ഉപരി ധമ്മുദ്ദേസസ്സ കാരണം ആഹരന്തോ ആഹ.

അഥാപരം ഏതദവോചാതി ഏതം "പസ്സാമി ലോകേ"തിആദിനാ നയേന ചതുന്നം ധമ്മുദ്ദേസാനം അനുഗീതിം അവോച.

൩൦൭. തത്ഥ **ഭിയ്യോവ കാമേ അഭിപത്ഥയന്തീ**തി ഏകം ലഭിത്വാ ദ്വേ പത്ഥയന്തി, ദ്വേ ലഭിത്വാ ചത്താരോതി ഏവം ഉത്തരുത്തരി വത്ഥുകാമകിലേസകാമേ പത്ഥയന്തിയേവ.

പസയ്ഹാതി സപത്തഗണം അഭിഭവിത്വാ. **സസാഗരന്ത**ന്തി സദ്ധിം സാഗരന്തേന. **ഓരം സമുദ്ദസ്സാ**തി യം സമുദ്ദസ്സ ഓരതോ സകരട്ഠം, തേന അതിത്തരൂപോതി അത്ഥോ. **ന ഹത്ഥീ**തി ന ഹി അത്ഥി.

അഹോ വതാ നോതി അഹോ വത നു, അയമേവ വാ പാഠോ. **അമരാതി ചാഹൂ**തി അമരം ഇതി ച ആഹു. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യം മതം ഞാതീ പരിവാരേത്വാ കന്ദന്തി, തം - "അഹോ വത അമ്ഹാകം ഭാതാ മതോ, പുത്തോ മതോ"തിആദീനിപി വദന്തി.

ഫുസന്തി ഫസ്സന്തി മരണഫസ്സം ഫുസന്തി. **തഥേവ ഫുട്ഠോ**തി യഥാ ബാലോ, ധീരോപി തഥേവ മരണഫസ്സേന ഫുട്ഠോ, അഫുട്ഠോ നാമ നത്ഥി, അയം പന വിസേസോ. **ബാലോ ച ബാല്യാ വധിതോവ സേതീ**തി ബാലോ ബാലഭാവേന മരണഫസ്സം ആഗമ്മ വധിതോവ സേതി അഭിഹതോവ സയതി. അകതം വത മേ കല്യാണന്തിആദിവിപ്പടിസാരവസേന ചലതി വേധതി വിപ്ഫന്ദതി. **ധീരോ ച ന വേധതീ**തി ധീരോ സുഗതിനിമിത്തം പസ്സന്തോ ന വേധതി ന ചലതി.

യായ വോസാനം ഇധാധിഗച്ഛതീതി യായ പഞ്ഞായ ഇമസ്മിം ലോകേ സബ്ബകിച്ചവോസാനം അരഹത്തം അധിഗച്ഛതി, സാവ ധനതോ ഉത്തമതരാ. **അബ്യോസിതത്താ**തി അപരിയോസിതത്താ, അരഹത്തപത്തിയാ, അഭാവേനാതി അത്ഥോ. **ഭവാഭവേസൂ**തി ഹീനപ്പണീതേസു ഭവേസു.

ഉപേതി ഗബ്ഭഞ്ച പരഞ്ച ലോകന്തി തേസു പാപം കരോന്തേസു യോ കോചി സത്തോ പരമ്പരായ സംസാരം ആപജ്ജിത്വാ ഗബ്ഭഞ്ച പരഞ്ച ലോകം ഉപേതി. **തസ്സപ്പപഞ്ഞോ**തി തസ്സ താദിസസ്സ അപ്പപഞ്ഞസ്സ അഞ്ഞോ അപ്പപഞ്ഞോ അഭിസദ്ദഹന്തോ.

സകമ്മുനാ ഹഞ്ഞതീതി അത്തനാ കതകമ്മവസേന "കസാഹിപി താലേതീ"തിആദീഹി കമ്മകാരണാഹി ഹഞ്ഞതി. **പേച്ച പരമ്ഹി ലോകേ**തി ഇതോ ഗന്ത്വാ പരമ്ഹി അപായലോകേ.

വിരൂപരൂപേനാതി വിവിധരൂപേന, നാനാസഭാവേനാതി അത്ഥോ. **കാമഗുണേസൂ**തി ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികേസു സബ്ബകാമഗുണേസു ആദീനവം ദിസ്വാ. **ദഹരാ**തി അന്തമസോ കലലമത്തഭാവം ഉപാദായ തരുണാ. **വുഡ്ഢാ**തി വസ്സസതാതിക്കന്താ. **അപണ്ണകം സാമഞ്ഞമേവ സേയ്യോ**തി അവിരുദ്ധം അദ്വജ്ഝഗാമിം ഏകന്തനിയ്യാനികം സാമഞ്ഞമേവ "സേയ്യോ, ഉത്തരിതരഞ്ച പണീതതരഞ്ചാ"തി ഉപധാരേത്വാ പബ്ബജിതോസ്മി മഹാരാജാതി. തസ്മാ യം ത്വം വദസി - "കിം ദിസ്വാ വാ സുത്വാ വാ"തി, ഇദം ദിസ്വാ ച സുത്വാ ച പബ്ബജിതോസ്മീതി മം ധാരേഹീതി ദേസനം നിട്ഠാപേസീതി.

രട്ഠപാലസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

៣. മഘദേവസുത്തവണ്ണനാ

៣៦៦. ഏവം മേ സുതന്തി മഘദേവസുത്തം. തത്ഥ **മഘദേവഅമ്ബവനേതി** പുബ്ബേ മഘദേവോ നാമ രാജാ തം അമ്ബവനം രോപേസി. തേസു രുക്ഖേസു പലുജ്ജമാനേസു അപരഭാഗേ അഞ്ഞേപി രാജാനോ രോപേസുംയേവ. തം പന പഠമവോഹാരവസേന മഘദേവമ്ബവനന്തേവ സങ്ഖം ഗതം. **സിതം പാത്വാകാസീതി** സായന്ഹസമയേ വിഹാരചാരികം ചരമാനോ രമണീയം ഭൂമിഭാഗം ദിസ്വാ - ''വസിതപുബ്ബം നു ഖോ മേ ഇമസ്മിം ഓകാസേ''തി ആവജ്ജന്തോ - ''പുബ്ബേ അഹം മഘദേവോ നാമ രാജാ ഹുത്വാ ഇമം അമ്ബവനം രോപേസിം, ഏത്ഥേവ പബ്ബജിത്വാ ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരേ ഭാവേത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിം. തം ഖോ പനേതം കാരണം ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അപാകടം, പാകടം കരിസ്സാമീ''തി അഗ്ഗഗ്ഗദന്തേ ദസ്സേന്തോ സിതം പാതു അകാസി.

ധമ്മോ അസ്സ അത്ഥീതി **ധമ്മികോ**. ധമ്മേന രാജാ ജാതോതി **ധമ്മരാജാ. ധമ്മേ ഠിതോതി** ദസകുസലകമ്മപഥധമ്മേ ഠിതോ. **ധമ്മം ചരതീതി** സമം ചരതി . തത്ര **ബ്രാഹ്മണഗഹപതികേസൂതി** യോപി സോ പുബ്ബരാജൂഹി ബ്രാഹ്മണാനം ദിന്നപരിഹാരോ, തം അഹാപേത്വാ പകതിനിയാമേനേവ അദാസി, തഥാ ഗഹപതികാനം. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **പക്ഖസ്സാതി** ഇമിനാ പാടിഹാരികപക്ഖോപി സങ്ഗഹിതോ. അട്ഠമീഉപോസഥസ്സ ഹി പച്ചുഗ്ഗമനാനുഗ്ഗമനവസേന സത്തമിയഞ്ച നവമിയഞ്ച, ചാതുദ്ദസപന്നരസാനം പച്ചുഗ്ഗമനാനുഗ്ഗമനവസേന തേരസിയഞ്ച പാടിപദേ ചാതി ഇമേ ദിവസാ **പാടിഹാരികപക്ഖാ**തി വേദിതബ്ബാ. തേസുപി ഉപോസഥം ഉപവസി.

៣៦៧. **ദേവദൂതാ**തി ദേവോതി മച്ചു, തസ്സ ദൂതാതി ദേവദൂതാ. സിരസ്മിഞ്ഹി പലിതേസു പാതുഭൂതേസു മച്ചുരാജസ്സ സന്തികേ ഠിതോ വിയ ഹോതി, തസ്മാ പലിതാനി മച്ചുദേവസ്സ ദൂതാതി വുച്ചന്തി. ദേവാ വിയ ദൂതാതിപി ദേവദൂതാ. യഥാ ഹി അലങ്കതപടിയത്തായ ദേവതായ ആകാസേ ഠത്വാ ''അസുകദിവസേ മരിസ്സതീ''തി വുത്തേ തം തഥേവ ഹോതി, ഏവം സിരസ്മിം പലിതേസു പാതുഭൂതേസു ദേവതാബ്യാകരണസദിസമേവ ഹോതി. തസ്മാ പലിതാനി ദേവസദിസാ ദൂതാതി വുച്ചന്തി. വിസുദ്ധിദേവാനം ദൂതാതിപി **ദേവദൂതാ**. സബ്ബബോധിസത്താ ഹി ജിണ്ണബ്യാധിതമതപബ്ബജിതേ ദിസ്വാവ സംവേഗമാപജ്ജിത്വാ നിക്ഖമ്മ പബ്ബജന്തി. യഥാഹ -

> ''ജിണ്ണഞ്ച ദിസ്വാ ദുഖിതഞ്ച ബ്യാധിതം,
> മതഞ്ച ദിസ്വാ ഗതമായുസങ്ഖയം;
> കാസായവത്ഥം പബ്ബജിതഞ്ച ദിസ്വാ,
> തസ്മാ അഹം പബ്ബജിതോമ്ഹി രാജാ''തി.

ഇമിനാ പരിയായേന പലിതാനി വിസുദ്ധിദേവാനം ദൂതത്താ ദേവദൂതാതി വുച്ചന്തി.

കപ്പകസ്സ ഗാമവരം ദത്വാതി സതസഹസ്സുട്ഠാനകം ജേട്ഠകഗാമം ദത്വാ. കസ്മാ അദാസി? സംവിഗ്ഗമാനസത്താ. തസ്സ ഹി അഞ്ജലിസ്മിം ഠപിതാനി

പലിതാനി ദിസ്വാവ സംവേഗോ ഉപ്പജ്ജതി. അഞ്ഞാനി ചതുരാസീതിവസ്സസഹസ്സാനി ആയു അത്ഥി, ഏവം സന്തേപി മച്ചുരാജസ്സ സന്തികേ ഠിതം വിയ അത്താനം മഞ്ഞമാനോ സംവിഗ്ഗോ പബ്ബജ്ജം രോചേതി. തേന വുത്തം -

"സിരേ ദിസ്വാന പലിതം, മഘദേവോ ദിസമ്പതി;
സംവേഗം അലഭീ ധീരോ, പബ്ബജ്ജം സമരോചയീ"തി.

അപരമ്പി വുത്തം -

"ഉത്തമങ്ഗരുഹാ മയ്ഹം, ഇമേ ജാതാ വയോഹരാ;
പാതുഭൂതാ ദേവദൂതാ, പബ്ബജ്ജാസമയോ മമാ"തി.

പുരിസയുഗേതി വംസസമ്ഭവേ പുരിസേ. **കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ**തി താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജന്താപി ഹി പഠമം കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ പബ്ബജന്തി, തതോ പട്ഠായ വഡ്ഢിതേ കേസേ ബന്ധിത്വാ ജടാകലാപധരാ ഹുത്വാ വിചരന്തി. ബോധിസത്തോപി താപസപബ്ബജ്ജം പബ്ബജി. പബ്ബജിതോ പന അനേസനം അനനുയുഞ്ജിത്വാ രാജഗേഹതോ ആഹടഭിക്ഖായ യാപേന്തോ ബ്രഹ്മവിഹാരം ഭാവേസി. തസ്മാ സോ **മേത്താസഹഗതേനാ**തിആദി വുത്തം.

കുമാരകീളിതം കീളീതി അങ്കേന അങ്കം പരിഹരിയമാനോ കീളി. മാലാകലാപം വിയ ഹി നം ഉക്ഖിപിത്വാവ വിചരിംസു. **രഞ്ഞോ മഘദേവസ്സ പുത്തോ...പേ॰... പബ്ബജീ**തി ഇമസ്സ പബ്ബജിതദിവസേ പഞ്ച മങ്ഗലാനി അഹേസും. മഘദേവരഞ്ഞോ മതകഭത്തം, തസ്സ രഞ്ഞോ പബ്ബജിതമങ്ഗലം, തസ്സ പുത്തസ്സ ഛത്തുസ്സാപനമങ്ഗലം, തസ്സ പുത്തസ്സ ഉപരജ്ജമങ്ഗലം, തസ്സ പുത്തസ്സ നാമകരണമങ്ഗലന്തി ഏകസ്മിംയേവ സമയേ പഞ്ച മങ്ഗലാനി അഹേസും, സകലജമ്ബുദീപതലേ ഉന്നങ്ഗലമഹോസി.

൩൬൯. പുത്തപപുത്തകാതി പുത്താ ച പുത്തപുത്താ ചാതി ഏവം പവത്താ തസ്സ പരമ്പരാ. **പച്ഛിമകോ അഹോസീ**തി പബ്ബജ്ജാപച്ഛിമകോ അഹോസി. ബോധിസത്തോ കിര ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തോ - "പവത്തതി നു ഖോ തം മയാ മനുസ്സലോകേ നിഹതം കല്യാണവത്ത"ന്തി ആവജ്ജന്തോ അദ്ദസ - "ഏത്തകം അദ്ധാനം പവത്തതി, ഇദാനി ന പവത്തിസ്സതീ"തി. ന ഖോ പനാഹം മയ്ഹം പവേണിയാ ഉച്ഛിജ്ജിതും ദസ്സാമീതി അത്തനോ വംസേ ജാതരഞ്ഞോയേവ അഗ്ഗമഹേസിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം ഗഹേത്വാ അത്തനോ വംസസ്സ നേമിം ഘടേന്തോ വിയ നിബ്ബത്തോ, തേനേവസ്സ നിമീതി നാമം അഹോസി. ഇതി സോ പബ്ബജിതരാജൂനം സബ്ബപച്ഛിമകോ ഹുത്വാ പബ്ബജിതോതി പബ്ബജ്ജാപച്ഛിമകോ അഹോസി. ഗുണേഹി പന അതിരേകതരോ. തസ്സ ഹി സബ്ബരാജൂഹി അതിരേകതരാ ദ്വേ ഗുണാ അഹേസും . ചതൂസു ദ്വാരേസു സതസഹസ്സം സതസഹസ്സം വിസ്സജ്ജേത്വാ ദേവസികം ദാനം അദാസി, അനുപോസഥികസ്സ ച ദസ്സനം നിവാരേസി. അനുപോസഥികേസു ഹി രാജാനം പസ്സിസ്സാമാതി ഗതേസു ദോവാരികോ പുച്ഛതി "തുമ്ഹേ ഉപോസഥികാ നോ വാ"തി. യേ അനുപോസഥികാ ഹോന്തി, തേ നിവാരേതി "അനുപോസഥികാനം രാജാ ദസ്സനം ന ദേതീ"തി. "മയം ജനപദവാസിനോ കാലേ ഭോജനം കുഹിം ലഭിസ്സാമാ"തിപി തത്ഥ വചനോകാസോ നത്ഥി. ചതൂസു ഹി ദ്വാരേസു രാജങ്ഗണേ ച അനേകാനി ഭത്തചാടിസഹസ്സാനി പടിയത്താനേവ ഹോന്തി.

തസ്മാ മഹാജനോ ഇച്ഛിതിച്ഛിതട്ഠാനേ മസ്സും കാരേത്വാ ന്ഹായിത്വാ വത്ഥാനി പരിവത്തേത്വാ യഥാരുചിതം ഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ രഞ്ഞോ ഗേഹദ്വാരം ഗച്ഛതി. ദോവാരികേന "ഉപോസഥികാ തുമ്ഹേ"തി പുച്ഛിതപുച്ഛിതാ "ആമ ആമാ"തി വദന്തി. തേന ഹി ആഗച്ഛഥാതി പവേസേത്വാ രഞ്ഞോ ദസ്സേതി. ഇതി ഇമേഹി ദ്വീഹി ഗുണേഹി അതിരേകതരോ അഹോസി.

൩൧൨. **ദേവാനം താവതിംസാനന്തി** താവതിംസഭവനേ നിബ്ബത്തദേവാനം. തേ കിര ദേവാ വിദേഹരട്ഠേ മിഥിലനഗരവാസിനോ രഞ്ഞോ ഓവാദേ ഠത്വാ പഞ്ച സീലാനി രക്ഖിത്വാ ഉപോസഥകമ്മം കത്വാ തത്ഥ നിബ്ബത്താ രഞ്ഞോ ഗുണകഥം കഥേന്തി. തേ സന്ധായ വുത്തം "ദേവാനം താവതിംസാന"ന്തി.

നിസിന്നോ ഹോതീതി പാസാദവരസ്സ ഉപരിഗതോ ദാനഞ്ച സീലഞ്ച ഉപപരിക്ഖമാനോ നിസിന്നോ ഹോതി. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "ദാനം നു ഖോ മഹന്തം ഉദാഹു സീലം, യദി ദാനം മഹന്തം, അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ദാനമേവ ദസ്സാമി. അഥ സീലം, സീലമേവ പൂരിസ്സാമീ"തി. തസ്സ "ഇദം മഹന്തം ഇദം മഹന്ത"ന്തി നിച്ഛിതും അസക്കോന്തസ്സേവ സക്കോ ഗന്ത്വാ പുരതോ പാതുരഹോസി. തേന വുത്തം **അഥ ഖോ, ആനന്ദ,...പേ॰... സമ്മുഖേ പാതുരഹോസീ**തി. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "രഞ്ഞോ കങ്ഖാ ഉപ്പന്നാ, തസ്സ കങ്ഖച്ഛേദനത്ഥം പഞ്ഹഞ്ച കഥേസ്സാമി, ഇധാഗമനത്ഥായ പടിഞ്ഞഞ്ച ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി . തസ്മാ ഗന്ത്വാ സമ്മുഖേ പാതുരഹോസി. രാജാ അദിട്ഠപുബ്ബം രൂപം ദിസ്വാ ഭീതോ അഹോസി ലോമഹട്ഠജാതോ. അഥ നം സക്കോ - "മാ ഭായി, മഹാരാജ, വിസ്സത്ഥോ പഞ്ഹം പുച്ഛ, കങ്ഖം തേ പടിവിനോദേസ്സാമീ"തി ആഹ.

രാജാ -

"പുച്ഛാമി തം മഹാരാജ, സബ്ബഭൂതാനമിസ്സര;
ദാനം വാ ബ്രഹ്മചരിയം വാ, കതമം സു മഹപ്ഫല"ന്തി. -

പഞ്ഹം പുച്ഛി. സക്കോ - "ദാനം നാമ കിം, സീലമേവ ഗുണവിസിട്ഠതായ മഹന്തം. അഹഞ്ഹി പുബ്ബേ, മഹാരാജ, ദസവസ്സസഹസ്സാനി ദസന്നം ജടിലസഹസ്സാനം ദാനം ദത്വാ പേത്തിവിസയതോ ന മുത്തോ, സീലവന്താ പന മയ്ഹം ദാനം ഭുഞ്ജിത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്താ"തി വത്വാ ഇമാ ഗാഥാ അവോച -

"ഹീനേന ബ്രഹ്മചരിയേന, ഖത്തിയേ ഉപപജ്ജതി;
മജ്ഝിമേന ച ദേവത്തം, ഉത്തമേന വിസുജ്ഝതി.

ന ഹേതേ സുലഭാ കായാ, യാചയോഗേന കേനചി;
യേ കായേ ഉപപജ്ജന്തി, അനാഗാരാ തപസ്സിനോ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൪൨൯-൪൩൦);

ഏവം രഞ്ഞോ കങ്ഖം വിനോദേത്വാ ദേവലോകഗമനായ പടിഞ്ഞാഗഹണത്ഥം **ലാഭാ തേ മഹാരാജാതി**ആദിമാഹ. തത്ഥ **അവികമ്പമാനോ**തി അഭായമാനോ. **അധിവാസേസീ**തി അഹം മഹാജനം

കുസലം സമാദപേമി, പുഞ്ഞവന്താനം പന വസനട്ഠാനം ദിസ്വാ ആഗതേന മനുസ്സപഥേ സുഖം കഥേതും ഹോതീതി അധിവാസേസി.

൩൭൩. **ഏവം ഭദ്ദന്തവാ**തി ഏവം ഹോതു ഭദ്ദകം തവ വചനന്തി വത്വാ. **യോജേത്വാ**തി ഏകസ്മിംയേവ യുഗേ സഹസ്സഅസ്സാജാനീയേ യോജേത്വാ. തേസം പന പാടിയേക്കം യോജനകിച്ചം നത്ഥി, മനം ആഗമ്മ യുത്തായേവ ഹോന്തി. സോ പന ദിബ്ബരഥോ ദിയഡ്ഢയോജനസതികോ ഹോതി, നദ്ധിതോ പട്ഠായ രഥസീസം പഞ്ഞാസയോജനാനി, അക്ഖബന്ധോ പണ്ണാസയോജനാനി, അക്ഖബന്ധതോ പട്ഠായ പച്ഛാഭാഗോ പണ്ണാസയോജനാനി, സബ്ബോ സത്തവണ്ണരതനമയോ. ദേവലോകോ നാമ ഉദ്ധം, മനുസ്സലോകോ അധോ, തസ്മാ ഹേട്ഠാമുഖം രഥം പേസേസീതി ന സല്ലക്ഖേതബ്ബം. യഥാ പന പകതിമഗ്ഗം പേസേതി, ഏവമേവ മനുസ്സാനം സായമാസഭത്തേ നിട്ഠിതേ ചന്ദേന സദ്ധിം യുഗനദ്ധം കത്വാ പേസേസി, യമകചന്ദാ ഉട്ഠിതാ വിയ അഹേസും. മഹാജനോ ദിസ്വാ "യമകചന്ദാ ഉഗ്ഗതാ"തി ആഹ. ആഗച്ഛന്തേ ആഗച്ഛന്തേ ന യമകചന്ദാ, ഏകം വിമാനം, ന വിമാനം, ഏകോ രഥോതി. രഥോപി ആഗച്ഛന്തോ ആഗച്ഛന്തോ പകതിരഥപ്പമാണോവ, അസ്സാപി പകതിഅസ്സപ്പമാണാവ അഹേസും. ഏവം രഥം ആഹരിത്വാ രഞ്ഞോ പാസാദം പദക്ഖിണം കത്വാ പാചീനസീഹപഞ്ജരട്ഠാനേ രഥം നിവത്തേത്വാ ആഗതമഗ്ഗാഭിമുഖം കത്വാ സീഹപഞ്ജരേ ഠത്വാവ ആരോഹനസജ്ജം ഠപേസി.

അഭിരുഹ മഹാരാജാതി രാജാ - "ദിബ്ബയാനം മേ ലദ്ധ"ന്തി ന താവദേവ അഭിരുഹി, നാഗരാനം പന ഓവാദം അദാസി "പസ്സഥ താതാ, യം മേ സക്കേന ദേവരഞ്ഞാ ദിബ്ബരഥോ പേസിതോ, സോ ച ഖോ ന ജാതിഗോത്തം വാ കുലപ്പദേസം വാ പടിച്ച പേസിതോ, മയ്ഹം പന സീലാചാരഗുണേ പസീദിത്വാ പേസിതോ. സചേ തുമ്ഹേപി സീലം രക്ഖിസ്സഥ, തുമ്ഹാകമ്പി പേസേസ്സതി, ഏവം രക്ഖിതും യുത്തം നാമേതം സീലം. നാഹം ദേവലോകം ഗന്ത്വാ ചിരായിസ്സാമി, അപ്പമത്താ ഹോഥാ"തി മഹാജനം ഓവദിത്വാ പഞ്ചസു സീലേസു പതിട്ഠാപേത്വാ രഥം അഭിരുഹി. തതോ മാതലി സങ്ഗാഹകോ "അഹമ്പി മഹാരാജസ്സ മമാനുച്ഛവികം കരിസ്സാമീ"തി ആകാസമ്ഹി ദ്വേ മഗ്ഗേ ദസ്സേത്വാ **അപിച മഹാരാജാ**തിആദിമാഹ.

തത്ഥ **കതമേനാ**തി, മഹാരാജ, ഇമേസു മഗ്ഗേസു ഏകോ നിരയം ഗച്ഛതി, ഏകോ ദേവലോകം, തേസു തം കതമേന നേമി. **യേനാ**തി യേന മഗ്ഗേന ഗന്ത്വാ യത്ഥ പാപകമ്മന്താ പാപകാനം കമ്മാനം വിപാകം പടിസംവേദിയന്തി, തം ഠാനം സക്കാ ഹോതി പസ്സിതുന്തി അത്ഥോ. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ. ജാതകേപി -

> "കേന തം നേമി മഗ്ഗേന, രാജസേട്ഠ ദിസമ്പതി;
> യേന വാ പാപകമ്മന്താ, പുഞ്ഞകമ്മാ ച യേ നരാ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൪൩൭) -

ഗാഥായ അയമേവത്ഥോ. തേനേവാഹ -

> "നിരയേ താവ പസ്സാമി, ആവാസേ പാപകമ്മിനം;
> ഠാനാനി ലുദ്ദകമ്മാനം, ദുസ്സീലാനഞ്ച യാ ഗതീ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൪൩൮);

ഉഭയേനേവ മം മാതലി നേഹീതി മാതലി ദ്വീഹി മഗ്ഗേഹി മം നേഹി, അഹം നിരയം പസ്സിതുകാമോ ദേവലോകമ്പീതി. പഠമം കതമേന നേമീതി. പഠമം നിരയമഗ്ഗേന നേഹീതി. തതോ മാതലി അത്തനോ ആനുഭാവേന രാജാനം പഞ്ചദസ മഹാനിരയേ ദസ്സേസി. വിത്ഥാരകഥാ പനേത്ഥ -

> "ദസ്സേസി മാതലി രഞ്ഞോ, ദുഗ്ഗം വേതരണിം നദിം;
> കുഥിതം ഖാരസംയുത്തം, തത്തം അഗ്ഗിസിഖൂപമ"ന്തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൪൭൭) -

ജാതകേ വുത്തനയേന വേദിതബ്ബോ. നിരയം ദസ്സേത്വാ രഥം നിവത്തേത്വാ ദേവലോകാഭിമുഖം ഗന്ത്വാ ബീരണീദേവധീതായ സോണദിന്നദേവപുത്തസ്സ ഗണദേവപുത്താനഞ്ച വിമാനാനി ദസ്സേന്തോ ദേവലോകം നേസി. തത്രാപി വിത്ഥാരകഥാ -

> "യദി തേ സുതാ ബീരണീ ജീവലോകേ,
> ആമായദാസീ അഹു ബ്രാഹ്മണസ്സ;
> സാ പത്തകാലേ അതിഥിം വിദിത്വാ,
> മാതാവ പുത്തം സകിമാഭിനന്ദീ;
> സംയമാ സംവിഭാഗാ ച,
> സാ വിമാനസ്മി മോദതീ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൫൦൭) -

ജാതകേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ.

ഏവം ഗച്ഛതോ പന തസ്സ രഥനേമി വട്ടിയാ ചിത്തകൂടദ്വാരകോട്ഠകസ്സ ഉമ്മാരേ പഹതമത്തേവ ദേവനഗരേ കോലാഹലം അഹോസി. സക്കം ദേവരാജാനം ഏകകംയേവ ഓഹായ ദേവസങ്ഘോ മഹാസത്തം പച്ചുഗ്ഗമനമകാസി, തം ദേവതാനം ആദരം ദിസ്വാ സക്കോ ചിത്തം സന്ധാരേതും അസക്കോന്തോ - "അഭിരമ, മഹാരാജ, ദേവേസു ദേവാനുഭാവേനാ"തി ആഹ. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - "അയം രാജാ അജ്ജ ആഗന്ത്വാ ഏകദിവസേനേവ ദേവഗണം അത്തനോ അഭിമുഖമകാസി. സചേ ഏകം ദ്വേ ദിവസേ വസിസ്സതി, ന മം ദേവാ ഓലോകേസ്സന്തീ"തി. സോ ഉസൂയമാനോ, "മഹാരാജ, തുയ്ഹം ഇമസ്മിം ദേവലോകേ വസിതും പുഞ്ഞം നത്ഥി, അഞ്ഞേസം പുഞ്ഞേന വസാഹീ"തി ഇമിനാ അധിപ്പായേന ഏവമാഹ. ബോധിസത്തോ - "നാസക്ഖി ജരസക്കോ മനം സന്ധാരേതും, പരം നിസ്സായ ലദ്ധം ഖോ പന യാചിത്വാ ലദ്ധഭണ്ഡകം വിയ ഹോതീ"തി പടിക്ഖിപന്തോ **അലം മാരിസാ**തിആദിമാഹ. ജാതകേപി വുത്തം -

> "യഥാ യാചിതകം യാനം, യഥാ യാചിതകം ധനം;
> ഏവംസമ്പദമേവേ തം, യം പരതോ ദാനപച്ചയാ;
> ന ചാഹമേതമിച്ഛാമി, യം പരതോ ദാനപച്ചയാ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൫൯൨-൫൯൩) -

സബ്ബം വത്തബ്ബം. ബോധിസത്തോ പന മനുസ്സത്തഭാവേന കതിവാരേ ദേവലോകം ഗതോതി. ചത്താരോ - മന്ധാതുരാജകാലേ സാധിനരാജകാലേ ഗുത്തിലവീണാവാദകകാലേ നിമിമഹാരാജകാലേതി. സോ മന്ധാതുകാലേ ദേവലോകേ അസങ്ഖ്യേയ്യം കാലം വസി, തസ്മിഞ്ഹി വസമാനേയേവ

ഛത്തിംസ സക്കാ ചവിംസു. സാധിനരാജകാലേ സത്താഹം വസി, മനുസ്സഗണനായ സത്ത വസ്സസതാനി ഹോന്തി. ഗുത്തിലവീണാവാദകകാലേ ച നിമിരാജകാലേ ച മുഹുത്തമത്തം വസി, മനുസ്സഗണനായ സത്ത ദിവസാനി ഹോന്തി.

൩൭൪. **തഥേവ മിഥിലം പടിനേസീ**തി പടിനേത്വാ പകതിസിരിഗബ്ഭേയേവ പതിട്ഠാപേസി.

൩൭൫. **കളാരജനകോ**തി തസ്സ നാമം. കളാരദന്തതായ പന കളാരജനകോതി വുത്തോ. **ന സോ അഗാരസ്മാ അനഗാരിയം പബ്ബജീ**തി ഏത്തകമത്തമേവ ന അകാസി, സേസം സബ്ബം പാകതികമേവ അഹോസി.

൩൭൬. **സമുച്ഛേദോ ഹോതീ**തി ഏത്ഥ കല്യാണവത്തം കോ സമുച്ഛിന്ദതി, കേന സമുച്ഛിന്നം, കോ പവത്തേതി, കേന പവത്തിതം നാമ ഹോതീതി അയം വിഭാഗോ വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ സീലവാ ഭിക്ഖു ''ന സക്കാ മയാ അരഹത്തം ലദ്ധു''ന്തി വീരിയം അകരോന്തോ സമുച്ഛിന്ദതി. ദുസ്സീലേന സമുച്ഛിന്നം നാമ ഹോതി. സത്ത സേഖാ പവത്തേന്തി. ഖീണാസവേന പവത്തിതം നാമ ഹോതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

മഘദേവസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. മധുരസുത്തവണ്ണനാ

൩൭൭. **ഏവം മേ സുത**ന്തി മധുരസുത്തം. തത്ഥ **മഹാകച്ചാനോ**തി ഗിഹികാലേ ഉജ്ജേനികരഞ്ഞോ പുരോഹിതപുത്തോ അഭിരൂപോ ദസ്സനീയോ പാസാദികോ സുവണ്ണവണ്ണോ ച. **മധുരായ**ന്തി ഏവംനാമകേ നഗരേ. **ഗുന്ദാവനേ**തി കണ്ഹകഗുന്ദാവനേ . **അവന്തിപുത്തോ**തി അവന്തിരട്ഠേ രഞ്ഞോ ധീതായ പുത്തോ. **വുദ്ധോ ചേവ അരഹാ ചാ**തി ദഹരം അരഹന്തമ്പി ന തഥാ സമ്ഭാവേന്തി യഥാ മഹല്ലകം, ഥേരോ പന വുദ്ധോ ചേവ അഹോസി അരഹാ ച. **ബ്രാഹ്മണാ, ഭോ കച്ചാനാ**തി സോ കിര രാജാ ബ്രാഹ്മണലദ്ധികോ, തസ്മാ ഏവമാഹ. **ബ്രാഹ്മണോവ സേട്ഠോ വണ്ണോ**തിആദീസു ജാതിഗോത്താദീനം പഞ്ഞാപനട്ഠാനേ ബ്രാഹ്മണാവ സേട്ഠാതി ദസ്സേതി. **ഹീനോ അഞ്ഞോ വണ്ണോ**തി ഇതരേ തയോ വണ്ണാ ഹീനാ ലാമകാതി വദതി. **സുക്കോ**തി പണ്ഡരോ. **കണ്ഹോ**തി കാളകോ. **സുജ്ഝന്തീ**തി ജാതിഗോത്താദിപഞ്ഞാപനട്ഠാനേസു സുജ്ഝന്തി. **ബ്രഹ്മുനോ പുത്താ**തി മഹാബ്രഹ്മുനോ പുത്താ. **ഓരസാ മുഖതോ ജാതാ**തി ഉരേ വസിത്വാ മുഖതോ നിക്ഖന്താ, ഉരേ കത്വാ സംവഡ്ഢിതാതി വാ ഓരസാ. **ബ്രഹ്മജാ**തി ബ്രഹ്മതോ നിബ്ബത്താ. **ബ്രഹ്മനിമ്മിതാ**തി ബ്രഹ്മുനാ നിമ്മിതാ. **ബ്രഹ്മദായാദാ**തി ബ്രഹ്മുനോ ദായാദാ. **ഘോസോയേവ ഖോ ഏസോ**തി വോഹാരമത്തമേവേതം.

൩൭൮. **ഇജ്ഝേയ്യാ**തി സമിജ്ഝേയ്യ, യത്തകാനി ധനാദീനി പത്ഥേയ്യ, തത്തകേഹിസ്സ മനോരഥോ പൂരേയ്യാതി അത്ഥോ. **ഖത്തിയോപിസ്സാസ്സാ**തി ഖത്തിയോപി അസ്സ ഇസ്സരിയസമ്പത്തസ്സ പുബ്ബുട്ഠായീ അസ്സ. **നേസം ഏത്ഥ കിഞ്ചീ**തി ന ഏതേസം ഏത്ഥ കിഞ്ചി.

൩൨൨. **ആസനേന വാ നിമന്തേയ്യാമാ**തി നിസിന്നാസനം പപ്ഫോടേത്വാ ഇധ നിസീദാതി വദേയ്യാമ. **അഭിനിമന്തേയ്യാമപി ന**ന്തി അഭിഹരിത്വാ തം നിമന്തേയ്യാമ. തത്ഥ ദുവിധോ അഭിഹാരോ വാചായ ചേവ കായേന ച. ''തുമ്ഹാകം ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ മമം ചീവരാദീഹി വദേയ്യാഥ യേനത്ഥോ''തി വദന്തോ ഹി വാചായ അഭിഹരിത്വാ നിമന്തേതി നാമ. ചീവരാദിവേകല്ലം സല്ലക്ഖേത്വാ ''ഇദം ഗണ്ഹഥാ''തി താനി ദേന്തോ പന കായേന അഭിഹരിത്വാ നിമന്തേതി നാമ. തദുഭയമ്പി സന്ധായ ''അഭിനിമന്തേയ്യാമപി ന''ന്തി ആഹ. **രക്ഖാവരണഗുത്തി**ന്തി രക്ഖാസങ്ഖാതഞ്ചേവ ആവരണസങ്ഖാതഞ്ച ഗുത്തിം. യാ പനേസാ ആവുധഹത്ഥേ പുരിസേ ഠപേന്തേന രക്ഖാ, സാ ധമ്മികാ നാമ സംവിഹിതാ ന ഹോതി. യഥാ പന അവേലായ കട്ഠഹാരികാപണ്ണഹാരികാദയോ വിഹാരം ന പവിസന്തി, മിഗലുദ്ദകാദയോ വിഹാരസീമായ മിഗേ വാ മച്ഛേ വാ ന ഗണ്ഹന്തി, ഏവം സംവിദഹന്തേന ധമ്മികാ നാമ സംവിഹിതാ ഹോതി. തം സന്ധായാഹ ''ധമ്മിക''ന്തി.

ഏവം സന്തേതി ഏവം ചതുന്നമ്പി വണ്ണാനം പബ്ബജിതാനം പബ്ബജിതസക്കാരേന സമേ സമാനേ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

മധുരസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ബോധിരാജകുമാരസുത്തവണ്ണനാ

൩൨൪. **ഏവം മേ സുത**ന്തി ബോധിരാജകുമാരസുത്തം. തത്ഥ **കോകനദോ**തി കോകനദം വുച്ചതി പദുമം. സോ ച മങ്ഗലപാസാദോ ഓലോകനകപദുമം ദസ്സേത്വാ കതോ, തസ്മാ കോകനദോതി സങ്ഖം ലഭി.

൩൨൫. **യാവ പച്ഛിമസോപാനകളേവരാ**തി ഏത്ഥ **പച്ഛിമസോപാനകളേവര**ന്തി പഠമം സോപാനഫലകം വുത്തം. **അദ്ദസാ ഖോ**തി ഓലോകനത്ഥംയേവ ദ്വാരകോട്ഠകേ ഠിതോ അദ്ദസ. **ഭഗവാ തുണ്ഹീ അഹോസീ**തി ''കിസ്സ നു ഖോ അത്ഥായ രാജകുമാരേന അയം മഹാസക്കാരോ കതോ''തി ആവജ്ജന്തോ പുത്തപത്ഥനായ കതഭാവം അഞ്ഞാസി. സോ ഹി രാജകുമാരോ അപുത്തകോ, സുതഞ്ചാനേന അഹോസി - ''ബുദ്ധാനം കിര അധികാരം കത്വാ മനസാ ഇച്ഛിതം ലഭന്തീ''തി. സോ - ''സചാഹം പുത്തം ലഭിസ്സാമി, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ മമ ചേലപ്പടികം അക്കമിസ്സതി. നോ ചേ ലഭിസ്സാമി, ന അക്കമിസ്സതീ''തി പത്ഥനം കത്വാ സന്ഥരാപേസി. അഥ ഭഗവാ ''നിബ്ബത്തിസ്സതി നു ഖോ ഏതസ്സ പുത്തോ''തി ആവജ്ജേത്വാ ''ന നിബ്ബത്തിസ്സതീ''തി അദ്ദസ.

പുബ്ബേ കിര സോ ഏകസ്മിം ദീപേ വസമാനോ സമച്ഛന്ദേന സകുണപോതകേ ഖാദി. സചസ്സ മാതുഗാമോ അഞ്ഞോവ ഭവേയ്യ, പുത്തം ലഭേയ്യ. ഉഭോഹി പന സമാനച്ഛന്ദേഹി ഹുത്വാ പാപകമ്മം കതം, തേനസ്സ പുത്തോ ന നിബ്ബത്തിസ്സതീതി അഞ്ഞാസി. ദുസ്സേ പന അക്കന്തേ - ''ബുദ്ധാനം അധികാരം കത്വാ പത്ഥിതപത്ഥിതം ലഭന്തീതി ലോകേ അനുസ്സവോ, മയാ ച മഹാഅഭിനീഹാരോ കതോ, ന ച പുത്തം ലഭാമി, തുച്ഛം ഇദം വചന''ന്തി മിച്ഛാഗഹണം ഗണ്ഹേയ്യ. തിത്ഥിയാപി - ''നത്ഥി സമണാനം അകത്തബ്ബം നാമ,

ചേലപ്പടികം മദ്ദന്താ ആഹിണ്ഡന്തീ''തി ഉജ്ഝായേയ്യും . ഏതരഹി ച അക്കമന്തേസു ബഹൂ ഭിക്ഖൂ പരചിത്തവിദുനോ, തേ ഭബ്ബം ജാനിത്വാ അക്കമിസ്സന്തി, അഭബ്ബം ജാനിത്വാ ന അക്കമിസ്സന്തി. അനാഗതേ പന ഉപനിസ്സയോ മന്ദോ ഭവിസ്സതി, അനാഗതം ന ജാനിസ്സന്തി. തേസു അക്കമന്തേസു സചേ പത്ഥിതം ഇജ്ഝിസ്സതി, ഇച്ചേതം കുസലം . നോ ചേ ഇജ്ഝിസ്സതി, - ''പുബ്ബേ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ അഭിനീഹാരം കത്വാ ഇച്ഛിതിച്ഛിതം ലഭന്തി, തം ഇദാനി ന ലഭന്തി . തേയേവ മഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ പടിപത്തിപൂരകാ അഹേസും, ഇമേ പടിപത്തിം പൂരേതും ന സക്കോന്തീ''തി മനുസ്സാ വിപ്പടിസാരിനോ ഭവിസ്സന്തീതി ഇമേഹി കാരണേഹി ഭഗവാ അക്കമിതും അനിച്ഛന്തോ തുണ്ഹീ അഹോസി. സിക്ഖാപദം പഞ്ഞപേസി ''ന, ഭിക്ഖവേ, ചേലപ്പടികാ അക്കമിതബ്ബാ''തി (ചൂളവ॰ ൨൬൮). മങ്ഗലത്ഥായ പഞ്ഞത്തം അനക്കമന്തേസു പന അക്കമനത്ഥായ അനുപഞ്ഞത്തിം ഠപേസി - ''ഗിഹീ, ഭിക്ഖവേ, മങ്ഗലികാ, അനുജാനാമി, ഭിക്ഖവേ, ഗിഹീനം മങ്ഗലത്ഥായാ''തി (ചൂളവ॰ ൨൬൮).

൩൨൬. **പച്ഛിമം ജനതം തഥാഗതോ അനുകമ്പതീ**തി ഇദം ഥേരോ വുത്തേസു കാരണേസു തതിയം കാരണം സന്ധായാഹ. **ന ഖോ സുഖേന സുഖന്തി** കസ്മാ ആഹ? കാമസുഖല്ലികാനുയോഗസഞ്ഞീ ഹുത്വാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ന അക്കമി, തസ്മാ അഹമ്പി സത്ഥാരാ സമാനച്ഛന്ദോ ഭവിസ്സാമീതി മഞ്ഞമാനോ ഏവമാഹ.

൩൨൭. **സോ ഖോ അഹ**ന്തിആദി ''യാവ രത്തിയാ പച്ഛിമേ യാമേ''തി താവ മഹാസച്ചകേ (മ॰ നി॰ ൧.൩൬൪ ആദയോ) വുത്തനയേന വേദിതബ്ബം. തതോ പരം യാവ പഞ്ചവഗ്ഗിയാനം ആസവക്ഖയാ പാസരാസിസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൧.൨൭൨ ആദയോ) വുത്തനയേന വേദിതബ്ബം.

൩൪൫. **അങ്കുസഗയ്ഹേ സിപ്പേ**തി അങ്കുസഗഹണസിപ്പേ. **കുസലോ അഹ**ന്തി ഛേകോ അഹം. കസ്സ പനായം സന്തികേ സിപ്പം ഉഗ്ഗണ്ഹീതി? പിതു സന്തികേ, പിതാപിസ്സ പിതു സന്തികേവ ഉഗ്ഗണ്ഹി. കോസമ്ബിയം കിര പരന്തപരാജാ നാമ രജ്ജം കാരേസി. രാജമഹേസീ ഗരുഭാരാ ആകാസതലേ രഞ്ഞാ സദ്ധിം ബാലാതപം തപ്പമാനാ രത്തകമ്ബലം പാരുപിത്വാ നിസിന്നാ ഹോതി, ഏകോ ഹത്ഥിലിങ്ഗസകുണോ ''മംസപേസീ''തി മഞ്ഞമാനോ ഗഹേത്വാ ആകാസം പക്ഖന്ദി. സാ ''ഛഡ്ഡേയ്യ മ''ന്തി ഭയേന നിസ്സദ്ദാ അഹോസി, സോ തം പബ്ബതപാദേ രുക്ഖവിടപേ ഠപേസി. സാ പാണിസ്സരം കരോന്തീ മഹാസദ്ദമകാസി. സകുണോ പലായി, തസ്സാ തത്ഥേവ ഗബ്ഭവുട്ഠാനം അഹോസി. തിയാമരത്തിം ദേവേ വസ്സന്തേ കമ്ബലം പാരുപിത്വാ നിസീദി. തതോ ച അവിദൂരേ താപസോ വസതി. സോ തസ്സാ സദ്ദേന അരുണേ ഉഗ്ഗതേ രുക്ഖമൂലം ആഗതോ ജാതിം പുച്ഛിത്വാ നിസ്സേണിം ബന്ധിത്വാ ഓതാരേത്വാ അത്തനോ വസനട്ഠാനം നേത്വാ യാഗും പായേസി. ദാരകസ്സ മേഘഉതുഞ്ച പബ്ബതഉതുഞ്ച ഗഹേത്വാ ജാതത്താ ഉദേനോതി നാമം അകാസി. താപസോ ഫലാഫലാനി ആഹരിത്വാ ദ്വേപി ജനേ പോസേസി.

സാ ഏകദിവസം താപസസ്സ ആഗമനവേലായ പച്ചുഗ്ഗമനം കത്വാ ഇത്ഥികുത്തം ദസ്സേത്വാ താപസം സീലഭേദം ആപാദേസി. തേസം ഏകതോ വസന്താനം കാലേ ഗച്ഛന്തേ പരന്തപരാജാ കാലം അകാസി. താപസോ രത്തിഭാഗേ നക്ഖത്തം ഓലോകേത്വാ രഞ്ഞോ മതഭാവം ഞത്വാ - ''തുയ്ഹം രാജാ മതോ, പുത്തോ തേ കിം ഇധ വസിതും ഇച്ഛതി, ഉദാഹു പേത്തികേ

രജ്ജേ ഛത്തം ഉസ്സാപേതു''ന്തി പുച്ഛി. സാ പുത്തസ്സ ആദിതോ പട്ഠായ സബ്ബം പവത്തിം ആചിക്ഖിത്വാ ഛത്തം ഉസ്സാപേതുകാമതഞ്ചസ്സ ഞത്വാ താപസസ്സ ആരോചേസി. താപസോ ച ഹത്ഥിഗന്ധസിപ്പം ജാനാതി, കുതോനേന ലദ്ധം? സക്കസ്സ സന്തികാ. പുബ്ബേ കിരസ്സ സക്കോ ഉപട്ഠാനം ആഗന്ത്വാ ''കേന കിലമഥാ''തി പുച്ഛി. സോ ''ഹത്ഥിപരിസ്സയോ അത്ഥീ''തി ആരോചേസി. തസ്സ സക്കോ ഹത്ഥിഗന്ധഞ്ചേവ വീണകഞ്ച ദത്വാ ''പലാപേതുകാമതായ സതി ഇമം തന്തിം വാദേത്വാ ഇമം സിലോകം വദേയ്യാഥ, പക്കോസിതുകാമതായ സതി ഇമം സിലോകം വദേയ്യാഥാ''തി ആഹ. താപസോ തം സിപ്പം കുമാരസ്സ അദാസി. സോ ഏകം വടരുക്ഖം അഭിരുഹിത്വാ ഹത്ഥീസു ആഗതേസു തന്തിം വാദേത്വാ സിലോകം വദതി, ഹത്ഥീ ഭീതാ പലായിംസു.

സോ സിപ്പസ്സ ആനുഭാവം ഞത്വാ പുനദിവസേ പക്കോസനസിപ്പം പയോജേസി. ജേട്ഠകഹത്ഥീ ആഗന്ത്വാ ഖന്ധം ഉപനാമേസി. സോ തസ്സ ഖന്ധഗതോ യുദ്ധസമത്ഥേ തരുണഹത്ഥീ ഉച്ചിനിത്വാ കമ്ബലഞ്ച മുദ്ദികഞ്ച ഗഹേത്വാ മാതാപിതരോ വന്ദിത്വാ നിക്ഖന്തോ അനുപുബ്ബേന തം തം ഗാമം പവിസിത്വാ - ''അഹം രഞ്ഞോ പുത്തോ, സമ്പത്തിം അത്ഥികാ ആഗച്ഛന്തൂ''തി ജനസങ്ഗഹം കത്വാ നഗരം പരിവാരേത്വാ - ''അഹം രഞ്ഞോ പുത്തോ, മയ്ഹം ഛത്തം ദേഥാ''തി അസദ്ദഹന്താനം കമ്ബലഞ്ച മുദ്ദികഞ്ച ദസ്സേത്വാ ഛത്തം ഉസ്സാപേസി. സോ ഹത്ഥിവിത്തകോ ഹുത്വാ ''അസുകട്ഠാനേ സുന്ദരോ ഹത്ഥീ അത്ഥീ''തി വുത്തേ ഗന്ത്വാ ഗണ്ഹാതി. ചണ്ഡപജ്ജോതോ ''തസ്സ സന്തികേ സിപ്പം ഗണ്ഹിസ്സാമീ''തി കട്ഠഹത്ഥിം പയോജേത്വാ തസ്സ അന്തോ യോധേ നിസീദാപേത്വാ തം ഹത്ഥിം ഗഹണത്ഥായ ആഗതം ഗണ്ഹിത്വാ തസ്സ സന്തികേ സിപ്പം ഗഹണത്ഥായ ധീതരം ഉയ്യോജേസി. സോ തായ സദ്ധിം സംവാസം കപ്പേത്വാ തം ഗഹേത്വാ അത്തനോ നഗരംയേവ അഗമാസി. തസ്സാ കുച്ഛിയം ഉപ്പന്നോ അയം ബോധിരാജകുമാരോ അത്തനോ പിതു സന്തികേ സിപ്പം ഉഗ്ഗണ്ഹി.

൩൪൪. **പധാനിയങ്ഗാനീ**തി പധാനം വുച്ചതി പദഹനഭാവോ, പധാനമസ്സ അത്ഥീതി പധാനിയോ. പധാനിയസ്സ ഭിക്ഖുനോ അങ്ഗാനീതി പധാനിയങ്ഗാനി. **സദ്ധോ**തി സദ്ധായ സമന്നാഗതോ. സാ പനേസാ ആഗമനസദ്ധാ അധിഗമസദ്ധാ ഓകപ്പനസദ്ധാ പസാദസദ്ധാതി ചതുബ്ബിധാ. തത്ഥ സബ്ബഞ്ഞുബോധിസത്താനം സദ്ധാ അഭിനീഹാരതോ പട്ഠായ ആഗതത്താ **ആഗമനസദ്ധാ** നാമ. അരിയസാവകാനം പടിവേധേന അധിഗതത്താ **അധിഗമസദ്ധാ** നാമ. ബുദ്ധോ ധമ്മോ സങ്ഘോതി വുത്തേ അചലഭാവേന ഓകപ്പനം **ഓകപ്പനസദ്ധാ** നാമ. പസാദുപ്പത്തി **പസാദസദ്ധാ** നാമ, ഇധ പന ഓകപ്പനസദ്ധാ അധിപ്പേതാ. **ബോധി**ന്തി ചതുമഗ്ഗഞാണം. തം സുപ്പടിവിദ്ധം തഥാഗതേനാതി സദ്ദഹതി, ദേസനാസീസമേവ ചേതം, ഇമിനാ പന അങ്ഗേന തീസുപി രതനേസു സദ്ധാ അധിപ്പേതാ. യസ്സ ഹി ബുദ്ധാദീസു പസാദോ ബലവാ, തസ്സ പധാനം വീരിയം ഇജ്ഝതി.

അപ്പാബാധോതി അരോഗോ. **അപ്പാതങ്കോ**തി നിദ്ദുക്ഖോ. **സമവേപാകിനിയാ**തി സമവിപാചനിയാ. **ഗഹണിയാ**തി കമ്മജതേജോധാതുയാ. **നാതിസീതായ നാച്ചുണ്ഹായാ**തി അതിസീതഗഹണികോ ഹി സീതഭീരൂ ഹോതി, അച്ചുണ്ഹഗഹണികോ ഉണ്ഹഭീരൂ, തേസം പധാനം ന ഇജ്ഝതി. മജ്ഝിമഗഹണികസ്സ ഇജ്ഝതി. തേനാഹ ''മജ്ഝിമായ പധാനക്ഖമായാ''തി. **യഥാഭൂതം അത്താനം ആവികത്താ**തി യഥാഭൂതം അത്തനോ അഗുണം

പകാസേതാ. **ഉദയത്ഥഗാമിനിയാ**തി ഉദയഞ്ച അത്ഥഞ്ച ഗന്തും പരിച്ഛിന്ദിതും സമത്ഥായ, ഏതേന പഞ്ഞാസലക്ഖണപരിഗ്ഗാഹികം ഉദയബ്ബയഞാണം വുത്തം. **അരിയായാ**തി പരിസുദ്ധായ. **നിബ്ബേധികായാ**തി അനിബ്ബിദ്ധപുബ്ബേ ലോഭക്ഖന്ധാദയോ നിബ്ബിജ്ഝിതും സമത്ഥായ. **സമ്മാദുക്ഖക്ഖയഗാമിനിയാ**തി തദങ്ഗവസേന കിലേസാനം പഹീനത്താ യം ദുക്ഖം ഖീയതി, തസ്സ ദുക്ഖസ്സ ഖയഗാമിനിയാ. ഇതി സബ്ബേഹിപി ഇമേഹി പദേഹി വിപസ്സനാപഞ്ഞാവ കഥിതാ. ദുപ്പഞ്ഞസ്സ ഹി പധാനം ന ഇജ്ഝതി. ഇമാനി ച പഞ്ച പധാനിയങ്ഗാനി ലോകിയാനേവ വേദിതബ്ബാനി.

൩൪൫. **സായമനുസിട്ഠോ പാതോ വിസേസം അധിഗമിസ്സതീ**തി അത്ഥങ്ഗതേ സൂരിയേ അനുസിട്ഠോ അരുണുഗ്ഗമനേ വിസേസം അധിഗമിസ്സതി. **പാതമനുസിട്ഠോ സായ**ന്തി അരുണുഗ്ഗമനേ അനുസിട്ഠോ സൂരിയത്ഥങ്ഗമനവേലായം. അയഞ്ച പന ദേസനാ നേയ്യപുഗ്ഗലവസേന വുത്താ. ദന്ധപഞ്ഞോ ഹി നേയ്യപുഗ്ഗലോ സത്തഹി ദിവസേഹി അരഹത്തം പാപുണാതി, തിക്ഖപഞ്ഞോ ഏകദിവസേന, സേസദിവസേ മജ്ഝിമപഞ്ഞാവസേന വേദിതബ്ബം. **അഹോ ബുദ്ധോ അഹോ ധമ്മോ അഹോ ധമ്മസ്സ സ്വാക്ഖാതതാ**തി യസ്മാ ബുദ്ധധമ്മാനം ഉളാരതായ ധമ്മസ്സ ച സ്വാക്ഖാതതായ പാതോ കമ്മട്ഠാനം കഥാപേത്വാ സായം അരഹത്തം പാപുണാതി, തസ്മാ പസംസന്തോ ഏവമാഹ. **യത്ര ഹി നാമാ**തി വിമ്ഹയത്ഥേ നിപാതോ.

൩൪൬. **കുച്ഛിമതീ**തി ആപന്നസത്താ. **യോ മേ അയം, ഭന്തേ, കുച്ഛിഗതോ**തി കിം പനേവം സരണം ഗഹിതം ഹോതീതി. ന ഹോതി. അചിത്തകസരണഗമനം നാമ നത്ഥി, ആരക്ഖോ പനസ്സ പച്ചുപട്ഠിതോവ ഹോതി. അഥ നം യദാ മഹല്ലകകാലേ മാതാപിതരോ, - "താത, കുച്ഛിഗതമേവ തം സരണം ഗണ്ഹാപയിമ്ഹാ"തി സാരേന്തി, സോ ച സല്ലക്ഖേത്വാ "അഹം സരണം ഗതോ ഉപാസകോ"തി സതിം ഉപ്പാദേതി, തദാ സരണം ഗഹിതം നാമ ഹോതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ബോധിരാജകുമാരസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. അങ്ഗുലിമാലസുത്തവണ്ണനാ

൩൪൭. **ഏവം മേ സുത**ന്തി അങ്ഗുലിമാലസുത്തം. തത്ഥ **അങ്ഗുലീനം മാലം ധാരേതീ**തി കസ്മാ ധാരേതി? ആചരിയവചനേന. തത്രായം അനുപുബ്ബികഥാ -

അയം കിര കോസലരഞ്ഞോ പുരോഹിതസ്സ മന്താണിയാ നാമ ബ്രാഹ്മണിയാ കുച്ഛിസ്മിം പടിസന്ധിം അഗ്ഗഹേസി. ബ്രാഹ്മണിയാ രത്തിഭാഗേ ഗബ്ഭവുട്ഠാനം അഹോസി. തസ്സ മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമനകാലേ സകലനഗരേ ആവുധാനി പജ്ജലിംസു, രഞ്ഞോ മങ്ഗലസകുന്തോപി സിരിസയനേ ഠപിതാ അസിലട്ഠിപി പജ്ജലി. ബ്രാഹ്മണോ നിക്ഖമിത്വാ നക്ഖത്തം ഓലോകേന്തോ ചോരനക്ഖത്തേന ജാതോതി രഞ്ഞോ സന്തികം ഗന്ത്വാ സുഖസേയ്യഭാവം പുച്ഛി.

രാജാ “കുതോ, മേ ആചരിയ, സുഖസേയ്യാ? മയ്ഹം മങ്ഗലാവുധം പജ്ജലി, രജ്ജസ്സ വാ ജീവിതസ്സ വാ അന്തരായോ ഭവിസ്സതി മഞ്ഞേ”തി. മാ ഭായി, മഹാരാജ, മയ്ഹം ഘരേ കുമാരോ ജാതോ, തസ്സാനുഭാവേന ന കേവലം തുയ്ഹം നിവേസനേ, സകലനഗരേപി ആവുധാനി പജ്ജലിതാനീതി. കിം ഭവിസ്സതി ആചരിയാതി? ചോരോ ഭവിസ്സതി മഹാരാജാതി. കിം ഏകചോരകോ, ഉദാഹു രജ്ജദൂസകോ ചോരോതി? ഏകചോരകോ ദേവാതി. ഏവം വത്വാ ച പന രഞ്ഞോ മനം ഗണ്ഹിതുകാമോ ആഹ - “മാരേഥ നം ദേവാ”തി. ഏകചോരകോ സമാനോ കിം കരിസ്സതി? കരീസസഹസ്സഖേത്തേ ഏകസാലിസീസം വിയ ഹോതി, പടിജഗ്ഗഥ നന്തി. തസ്സ നാമഗ്ഗഹണം ഗണ്ഹന്താ സയനേ ഠപിതമങ്ഗലഅസിലട്ഠിം, ഛദനേ ഠപിതാ സരാ, കപ്പാസപിചുമ്ഹി ഠപിതം താലവണ്ടകരണസത്ഥകന്തി ഏതേ പജ്ജലന്താ കിഞ്ചി ന ഹിംസിംസു, തസ്മാ **അഹിംസകോ**തി നാമം അകംസു. തം സിപ്പുഗ്ഗഹണകാലേ തക്കസീലം പേസയിംസു.

സോ ധമ്മന്തേവാസികോ ഹുത്വാ സിപ്പം പട്ഠപേസി. വത്തസമ്പന്നോ കിംകാരപടിസ്സാവീ മനാപചാരീ പിയവാദീ അഹോസി. സേസഅന്തേവാസികാ ബാഹിരകാ അഹേസും. തേ - “അഹിംസകമാണവകസ്സ ആഗതകാലതോ പട്ഠായ മയം ന പഞ്ഞായാമ, കഥം നം ഭിന്ദേയ്യാമാ”തി? നിസീദിത്വാ മന്തയന്താ - “സബ്ബേഹി അതിരേകപഞ്ഞത്താ ദുപ്പഞ്ഞോതി. ന സക്കാ വത്തും, വത്തസമ്പന്നത്താ ദുബ്ബത്തോതി. ന സക്കാ വത്തും, ജാതിസമ്പന്നത്താ ദുജ്ജാതോതി ന സക്കാ വത്തും, കിന്തി കരിസ്സാമാ”തി? തതോ ഏകം ഖരമന്തം മന്തയിംസു “ആചരിയസ്സ അന്തരം കത്വാ നം ഭിന്ദിസ്സാമാ”തി തയോ രാസീ ഹുത്വാ പഠമം ഏകച്ചേ ആചരിയം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ അട്ഠംസു. കിം താതാതി? ഇമസ്മിം ഗേഹേ ഏകാ കഥാ സുയ്യതീതി. കിം താതാതി? അഹിംസകമാണവോ തുമ്ഹാകം അന്തരേ ദുബ്ഭതീതി മഞ്ഞാമാതി. ആചരിയോ സന്തജ്ജേത്വാ - “ഗച്ഛഥ വസലാ, മാ മേ പുത്തം മയ്ഹം അന്തരേ പരിഭിന്ദഥാ”തി നിട്ഠുഭി. തതോ ഇതരേ, അഥ ഇതരേഹി തയോപി കോട്ഠാസാ ആഗന്ത്വാ തഥേവ വത്വാ - “അമ്ഹാകം അസദ്ദഹന്താ ഉപപരിക്ഖിത്വാ ജാനാഥാ”തി ആഹംസു.

ആചരിയോ സിനേഹേന വദന്തേ ദിസ്വാ “അത്ഥി മഞ്ഞേ സന്ഥവോ”തി പരിഭിജ്ജിത്വാ ചിന്തേസി “ഘാതേമി ന”ന്തി. തതോ ചിന്തേസി - “സചേ ഘാതേസ്സാമി ‘ദിസാപാമോക്ഖോ ആചരിയോ അത്തനോ സന്തികം സിപ്പുഗ്ഗഹണത്ഥം ആഗതേ മാണവകേ ദോസം ഉപ്പാദേത്വാ ജീവിതാ വോരോപേതീ’തി. പുന കോചി സിപ്പുഗ്ഗഹണത്ഥം ന ആഗമിസ്സതി, ഏവം മേ ലാഭോ പരിഹായിസ്സതി, അഥ നം സിപ്പസ്സ പരിയോസാനുപചാരോതി വത്വാ ജങ്ഘസഹസ്സം ഘാതേഹീതി വക്ഖാമി. അവസ്സം ഏത്ഥ ഏകോ ഉട്ഠായ തം ഘാതേസ്സതീ”തി.

അഥ നം ആഹ - “ഏഹി താത ജങ്ഘസഹസ്സം ഘാതേഹി, ഏവം തേ സിപ്പസ്സ ഉപചാരോ കതോ ഭവിസ്സതീ”തി. മയം അഹിംസകകുലേ ജാതാ, ന സക്കാ ആചരിയാതി. അലദ്ധുപചാരം സിപ്പം ഫലം ന ദേതി താതാതി. സോ പഞ്ചാവുധം ഗഹേത്വാ ആചരിയം വന്ദിത്വാ അടവിം പവിട്ഠോ. അടവിം പവിസനട്ഠാനേപി അടവിമജ്ഝേപി അടവിതോ നിക്ഖമനട്ഠാനേപി ഠത്വാ മനുസ്സേ ഘാതേതി. വത്ഥം വാ വേഠനം വാ ന ഗണ്ഹാതി. ഏകോ ദ്വേതി ഗണിതമത്തമേവ കരോന്തോ ഗച്ഛതി, ഗണനമ്പി ന ഉഗ്ഗണ്ഹാതി. പകതിയാപി

പഞ്ഞവാ ഏസ, പാണാതിപാതിനോ പന ചിത്തം ന പതിട്ഠാതി, തസ്മാ അനുക്കമേന ഗണനമ്പി ന സല്ലക്ഖേസി, ഏകേകം അങ്ഗുലിം ഛിന്ദിത്വാ ഠപേതി. ഠപിതട്ഠാനേ അങ്ഗുലിയോ വിനസ്സന്തി, തതോ വിജ്ഝിത്വാ അങ്ഗുലീനം മാലം കത്വാ ധാരേസി, തേനേവ ചസ്സ അങ്ഗുലിമാലോതി സങ്ഖാ ഉദപാദി. സോ സബ്ബം അരഞ്ഞം നിസ്സഞ്ചാരമകാസി, ദാരുആദീനം അത്ഥായ അരഞ്ഞം ഗന്തും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി.

രത്തിഭാഗേ അന്തോഗാമമ്പി ആഗന്ത്വാ പാദേന പഹരിത്വാ ദ്വാരം ഉഗ്ഘാതേതി. തതോ സയിതേയേവ മാരേത്വാ ഏകോ ഏകോതി ഗഹേത്വാ ഗച്ഛതി. ഗാമോ ഓസരിത്വാ നിഗമേ അട്ഠാസി, നിഗമോ നഗരേ. മനുസ്സാ തിയോജനതോ പട്ഠായ ഘരാനി പഹായ ദാരകേ ഹത്ഥേസു ഗഹേത്വാ ആഗമ്മ സാവത്ഥിം പരിവാരേത്വാ ഖന്ധാവാരം ബന്ധിത്വാ രാജങ്ഗണേ സന്നിപതിത്വാ - “ചോരോ, തേ ദേവ, വിജിതേ അങ്ഗുലിമാലോ നാമാ”തിആദീനി വദന്താ കന്ദന്തി. ഭഗ്ഗവോ “മയ്ഹം പുത്തോ ഭവിസ്സതീ”തി ഞത്വാ ബ്രാഹ്മണിം ആഹ - ഭോതി അങ്ഗുലിമാലോ നാമ ചോരോ ഉപ്പന്നോ, സോ ന അഞ്ഞോ, തവ പുത്തോ അഹിംസകകുമാരോ. ഇദാനി രാജാ തം ഗണ്ഹിതും നിക്ഖമിസ്സതി, കിം കത്തബ്ബന്തി? ഗച്ഛ സാമി, പുത്തം മേ ഗഹേത്വാ ഏഹീതി. നാഹം ഭദ്ദേ ഉസ്സഹാമി, ചതൂസു ഹി ജനേസു വിസ്സാസോ നാമ നത്ഥി, ചോരോ മേ പുരാണസഹായോതി അവിസ്സാസനീയോ, സാഖാ മേ പുരാണസന്ഥതാതി അവിസ്സാസനീയാ, രാജാ മം പൂജേതീതി അവിസ്സാസനീയോ, ഇത്ഥീ മേ വസം ഗതാതി അവിസ്സാസനീയാതി. മാതു ഹദയം പന മുദുകം ഹോതി. തസ്മാ അഹം പന ഗന്ത്വാ മയ്ഹം പുത്തം ആനേസ്സാമീതി നിക്ഖന്താ.

തംദിവസഞ്ച ഭഗവാ പച്ചൂസസമയേ ലോകം വോലോകേന്തോ അങ്ഗുലിമാലം ദിസ്വാ - “മയി ഗതേ ഏതസ്സ സോത്ഥി ഭവിസ്സതി. അഗാമകേ അരഞ്ഞേ ഠിതോ ചതുപ്പദികം ഗാഥം സുത്വാ മമ സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ ഛ അഭിഞ്ഞാ സച്ഛികരിസ്സതി. സചേ ന ഗമിസ്സാമി, മാതരി അപരജ്ഝിത്വാ അനുദ്ധരണീയോ ഭവിസ്സതി, കരിസ്സാമിസ്സ സങ്ഗഹ”ന്തി പുബ്ബണ്ഹസമയം നിവാസേത്വാ പിണ്ഡായ പവിസിത്വാ കതഭത്തകിച്ചോ തം സങ്ഗണ്ഹിതുകാമോ വിഹാരാ നിക്ഖമി. ഏതമത്ഥം ദസ്സേതും “അഥ ഖോ ഭഗവാ”തിആദി വുത്തം.

൩൪൯. സങ്കരിത്വാ സങ്കരിത്വാതി സങ്കേതം കത്വാ വഗ്ഗവഗ്ഗാ ഹുത്വാ. **ഹത്ഥത്ഥം ഗച്ഛന്തീ**തി ഹത്ഥേ അത്ഥം വിനാസം ഗച്ഛന്തി. കിം പന തേ ഭഗവന്തം സഞ്ജാനിത്വാ ഏവം വദന്തി അസഞ്ജാനിത്വാതി? അസഞ്ജാനിത്വാ. അഞ്ഞാതകവേസേന ഹി ഭഗവാ ഏകകോവ അഗമാസി. ചോരോപി തസ്മിം സമയേ ദീഘരത്തം ദുബ്ഭോജനേന ച ദുക്ഖസേയ്യായ ച ഉക്കണ്ഠിതോ ഹോതി. കിത്തകാ പനാനേന മനുസ്സാ മാരിതാതി? ഏകേനൂനസഹസ്സം. സോ പന ഇദാനി ഏകം ലഭിത്വാ സഹസ്സം പൂരേസ്സതീതി സഞ്ഞീ ഹുത്വാ യമേവ പഠമം പസ്സാമി, തം ഘാതേത്വാ ഗണനം പൂരേത്വാ സിപ്പസ്സ ഉപചാരം കത്വാ കേസമസ്സും ഓഹാരേത്വാ ന്ഹായിത്വാ വത്ഥാനി പരിവത്തേത്വാ മാതാപിതരോ പസ്സിസ്സാമീതി അടവിമജ്ഝതോ അടവിമുഖം ആഗന്ത്വാ ഏകമന്തം ഠിതോവ ഭഗവന്തം അദ്ദസ. ഏതമത്ഥം ദസ്സേതും “അദ്ദസാ ഖോ”തിആദി വുത്തം.

ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരം അഭിസങ്ഖാസീതി മഹാപഥവിം ഉമ്മിയോ ഉട്ഠപേന്തോ വിയ സംഹരിത്വാ അപരഭാഗേ അക്കമതി, ഓരഭാഗേ വലിയോ നിക്ഖമന്തി, അങ്ഗുലിമാലോ സരക്ഖേപമത്തം മുഞ്ചിത്വാ ഗച്ഛതി. ഭഗവാ പുരതോ മഹന്തം അങ്ഗണം ദസ്സേത്വാ സയം മജ്ഝേ ഹോതി, ചോരോ അന്തേ. സോ "ഇദാനി നം പാപുണിത്വാ ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി സബ്ബഥാമേന ധാവതി. ഭഗവാ അങ്ഗണസ്സ പാരിമന്തേ ഹോതി, ചോരോ മജ്ഝേ. സോ "ഏത്ഥ നം പാപുണിത്വാ ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി വേഗേന ധാവതി. ഭഗവാ തസ്സ പുരതോ മാതികം വാ ഥലം വാ ദസ്സേതി, ഏതേനുപായേന തീണി യോജനാനി ഗഹേത്വാ അഗമാസി. ചോരോ കിലമി, മുഖേ ഖേളോ സുസ്സി, കച്ഛേഹി സേദാ മുച്ചിംസു. അഥസ്സ "അച്ഛരിയം വത ഭോ"തി ഏതദഹോസി. **മിഗമ്പീ**തി മിഗം കസ്മാ ഗണ്ഹാതി? ഛാതസമയേ ആഹാരത്ഥം. സോ കിര ഏകം ഗുമ്ബം ഘട്ടേത്വാ മിഗേ ഉട്ഠാപേതി. തതോ ചിത്തരുചിയം മിഗം അനുബന്ധന്തോ ഗണ്ഹിത്വാ പചിത്വാ ഖാദതി. **പുച്ഛേയ്യ**ന്തി യേന കാരണേനായം ഗച്ഛന്തോവ ഠിതോ നാമ , അഹഞ്ച ഠിതോവ അട്ഠിതോ നാമ, യംനൂനാഹം ഇമം സമണം തം കാരണം പുച്ഛേയ്യന്തി അത്ഥോ.

ന൪൯. **നിധായാ**തി യോ വിഹിംസനത്ഥം ഭൂതേസു ദണ്ഡോ പവത്തയിതബ്ബോ സിയാ, തം നിധായ അപനേത്വാ മേത്തായ ഖന്തിയാ പടിസങ്ഖായ അവിഹിംസായ സാരണീയധമ്മേസു ച ഠിതോ അഹന്തി അത്ഥോ. **തുവമട്ഠിതോസീ**തി പാണേസു അസഞ്ഞതത്താ ഏത്തകാനി പാണസഹസ്സാനി ഘാതേന്തസ്സ തവ മേത്താ വാ ഖന്തി വാ പടിസങ്ഖാ വാ അവിഹിംസാ വാ സാരണീയധമ്മോ വാ നത്ഥി, തസ്മാ തുവം അട്ഠിതോസി, ഇദാനി ഇരിയാപഥേന ഠിതോപി നിരയേ ധാവിസ്സസി, തിരച്ഛാനയോനിയം പേത്തിവിസയേ അസുരകായേ വാ ധാവിസ്സസീതി വുത്തം ഹോതി.

തതോ ചോരോ - "മഹാ അയം സീഹനാദോ, മഹന്തം ഗജ്ജിതം, ന ഇദം അഞ്ഞസ്സ ഭവിസ്സതി, മഹാമായായ പുത്തസ്സ സിദ്ധത്ഥസ്സ സമണരഞ്ഞോ ഏതം ഗജ്ജിതം, ദിട്ഠോ വതമ്ഹി മഞ്ഞേ തിഖിണചക്ഖുനാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന, സങ്ഗഹകരണത്ഥം മേ ഭഗവാ ആഗതോ"തി ചിന്തേത്വാ **ചിരസ്സം വത മേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മഹിതോ**തി ദേവമനുസ്സാദീഹി ചതുപച്ചയപൂജായ പൂജിതോ. **പച്ചുപാദീ**തി ചിരസ്സം കാലസ്സ അച്ചയേന മയ്ഹം സങ്ഗഹത്ഥായ ഇമം മഹാവനം പടിപജ്ജി. **പഹായ പാപ**ന്തി പജഹിത്വാ പാപം.

ഇത്വേവാതി ഏവം വത്വായേവ. **ആവുധ**ന്തി പഞ്ചാവുധം. **സോബ്ഭേ**തി സമന്തതോ ഛിന്നേ. **പപാതേ**തി ഏകതോ ഛിന്നേ. **നരകേ**തി ഫലിതട്ഠാനേ. ഇധ പന തീഹിപി ഇമേഹി പദേഹി അരഞ്ഞമേവ വുത്തം. **അകിരീ**തി ഖിപി ഛഡ്ഡേസി.

തമേഹി ഭിക്ഖൂതി തദാ അവോചാതി ഭഗവതോ ഇമം പബ്ബാജേന്തോ കുഹിം സത്ഥകം ലഭിസ്സാമി, കുഹിം പത്തചീവരന്തി പരിയേസനകിച്ചം നത്ഥി, കമ്മം പന ഓലോകേസി. അഥസ്സ പുബ്ബേ സീലവന്താനം അട്ഠപരിക്ഖാരഭണ്ഡകസ്സ ദിന്നഭാവം ഞത്വാ ദക്ഖിണഹത്ഥം പസാരേത്വാ - "ഏഹി ഭിക്ഖു സ്വാക്ഖാതോ ധമ്മോ, ചര ബ്രഹ്മചരിയം സമ്മാ ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയായാ"തി ആഹ. സോ സഹ വചനേനേവ ഇദ്ധിമയപത്തചീവരം പടിലഭി. താവദേവസ്സ ഗിഹിലിങ്ഗം അന്തരധായി, സമണലിങ്ഗം പാതുരഹോസി.

“തിചീവരഞ്ച പത്തോ ച, വാസി സൂചി ച ബന്ധനം;
പരിസ്സാവനേന അട്ഠേതേ, യുത്തയോഗസ്സ ഭിക്ഖുനോ”തി. -

ഏവം വുത്താ അട്ഠ പരിക്ഖാരാ സരീരപടിബദ്ധാവ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തിംസു. **ഏസേവ തസ്സ അഹു ഭിക്ഖുഭാവോ**തി ഏസ ഏഹിഭിക്ഖുഭാവോ തസ്സ ഉപസമ്പന്നഭിക്ഖുഭാവോ അഹോസി, ന ഹി ഏഹിഭിക്ഖൂനം വിസും ഉപസമ്പദാ നാമ അത്ഥി.

൩൫൦. **പച്ഛാസമണേനാ**തി ഭണ്ഡഗ്ഗാഹകേന പച്ഛാസമണേന, തേനേവ അത്തനോ പത്തചീവരം ഗാഹാപേത്വാ തം പച്ഛാസമണം കത്വാ ഗതോതി അത്ഥോ. മാതാപിസ്സ അട്ഠഉസഭമത്തേന ഠാനേന അന്തരിതാ, - “താത, അഹിംസക കത്ഥ ഠിതോസി, കത്ഥ നിസിന്നോസി, കുഹിം ഗതോസി? മയാ സദ്ധിം ന കഥേസി താതാ”തി വദന്തീ ആഹിണ്ഡിത്വാ അപസ്സമാനാ ഏത്തോവ ഗതാ.

പഞ്ചമത്തേഹി അസ്സസതേഹീതി സചേ ചോരസ്സ പരാജയോ ഭവിസ്സതി, അനുബന്ധിത്വാ നം ഗണ്ഹിസ്സാമി. സചേ മയ്ഹം പരാജയോ ഭവിസ്സതി, വേഗേന പലായിസ്സാമീതി സല്ലഹുകേന ബലേന നിക്ഖമി . **യേന ആരാമോ**തി കസ്മാ ആരാമം അഗമാസി? സോ കിര ചോരസ്സ ഭായതി, ചിത്തേന ഗന്തുകാമോ ന ഗച്ഛതി, ഗരഹാഭയേന നിക്ഖമി. തേനസ്സ ഏതദഹോസി - “സമ്മാസമ്ബുദ്ധം വന്ദിത്വാ നിസീദിസ്സാമി, സോ പുച്ഛിസ്സതി ‘കസ്മാ ബലം ഗഹേത്വാ നിക്ഖന്തോസീ’തി. അഥാഹം ആരോചേസ്സാമി, ഭഗവാ ഹി മം ന കേവലം സമ്പരായികേനേവ അത്ഥേന സങ്ഗണ്ഹാതി, ദിട്ഠധമ്മികേനപി സങ്ഗണ്ഹാതിയേവ. സോ സചേ മയ്ഹം ജയോ ഭവിസ്സതി, അധിവാസേസ്സതി. സചേ പരാജയോ ഭവിസ്സതി ‘കിം തേ, മഹാരാജ, ഏകം ചോരം ആരബ്ഭ ഗമനേനാ’തി വക്ഖതി. തതോ മം ജനോ ഏവം സഞ്ജാനിസ്സതി - ‘രാജാ ചോരം ഗഹേതും നിക്ഖന്തോ, സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന പന നിവത്തിതോ’തി” ഗരഹമോക്ഖം സമ്പസ്സമാനോ അഗമാസി.

കുതോ പനസ്സാതി കസ്മാ ആഹ? അപി നാമ ഭഗവാ തസ്സ ഉപനിസ്സയം ഓലോകേത്വാ തം ആനേത്വാ പബ്ബാജേയ്യാതി ഭഗവതോ പരിഗണ്ഹനത്ഥം ആഹ. **രഞ്ഞോ**തി ന കേവലം രഞ്ഞോയേവ ഭയം അഹോസി, അവസേസോപി മഹാജനോ ഭീതോ ഫലകാവുധാനി ഛഡ്ഡേത്വാ സമ്മുഖസമ്മുഖട്ഠാനേവ പലായിത്വാ നഗരം പവിസിത്വാ ദ്വാരം പിധായ അട്ടാലകേ ആരുയ്ഹ ഓലോകേന്തോ അട്ഠാസി. ഏവഞ്ച അവോച - “അങ്ഗുലിമാലോ ‘രാജാ മയ്ഹം സന്തികം ആഗച്ഛതീ’തി ഞത്വാ പഠമതരം ആഗന്ത്വാ ജേതവനേ നിസിന്നോ, രാജാ തേന ഗഹിതോ, മയം പന പലായിത്വാ മുത്താ”തി. **നത്ഥി തേ ഇതോ ഭയ**ന്തി അയഞ്ഹി ഇദാനി കുന്ഥകിപില്ലികം ജീവിതാ ന വോരോപേതി, നത്ഥി തേ ഇമസ്സ സന്തികാ ഭയന്തി അത്ഥോ.

കഥം ഗോത്തോതി? കസ്മാ പുച്ഛതി? പബ്ബജിതം ദാരുണകമ്മേന ഉപ്പന്നനാമം ഗഹേത്വാ വോഹരിതും ന യുത്തം, മാതാപിതൂനം ഗോത്തവസേന നം സമുദാചരിസ്സാമീതി മഞ്ഞമാനോ പുച്ഛി. **പരിക്ഖാരാന**ന്തി ഏതേസം അത്ഥായ അഹം ഉസ്സുക്കം കരിസ്സാമീതി അത്ഥോ. കഥേന്തോയേവ ച ഉദരേ ബദ്ധസാടകം മുഞ്ചിത്വാ ഥേരസ്സ പാദമൂലേ ഠപേസി.

നഗ്ഗ. ആരഞ്ഞികോതിആദീനി ചത്താരി ധുതങ്ഗാനി പാളിയം ആഗതാനി. ഥേരേന പന തേരസപി സമാദിന്നാനേവ അഹേസും, തസ്മാ അലന്തി ആഹ. **യഞ്ഹി മയം, ഭന്തേ**തി കിം സന്ധായ വദതി? "ഹത്ഥിമ്പി ധാവന്തം അനുബന്ധിത്വാ ഗണ്ഹാമീ"തി ആഗതട്ഠാനേ രഞ്ഞാ പേസിതഹത്ഥാദയോ സോ ഏവം അഗ്ഗഹേസി. രാജാപി - "ഹത്ഥീഹിയേവ നം പരിക്ഖിപിത്വാ ഗണ്ഹഥ, അസ്സേഹേവ, രഥേഹേവാ"തി ഏവം അനേകവാരം ബഹൂ ഹത്ഥാദയോ പേസേസി. ഏവം ഗതേസു പന തേസു - "അഹം അരേ അങ്ഗുലിമാലോ"തി തസ്മിം ഉട്ഠായ സദ്ദം കരോന്തേ ഏകോപി ആവുധം പരിവത്തേതും നാസക്ഖി, സബ്ബേവ കോട്ടേത്വാ മാരേസി. ഹത്ഥീ അരഞ്ഞഹത്ഥീ, അസ്സാ അരഞ്ഞഅസ്സാ, രഥാപി തത്ഥേവ ഭിജ്ജന്തീതി ഇദം സന്ധായ രാജാ ഏവം വദതി.

പിണ്ഡായ പാവിസീതി ന ഇദം പഠമം പാവിസി. ഇത്ഥിദസ്സനദിവസം സന്ധായ പനേതം വുത്തം. ദേവസികമ്പി പനേസ പവിസതേവ, മനുസ്സാ ച നം ദിസ്വാ ഉത്തസന്തിപി പലായന്തിപി ദ്വാരമ്പി ഥകേന്തി, ഏകച്ചേ അങ്ഗുലിമാലോതി സുത്വാവ പലായിത്വാ അരഞ്ഞം വാ പവിസന്തി, ഘരം വാ പവിസിത്വാ ദ്വാരം ഥകേന്തി. പലായിതും അസക്കോന്താ പിട്ഠിം ദത്വാ തിട്ഠന്തി . ഥേരോ ഉളുങ്ഗയാഗുമ്പി കടച്ഛുഭിക്ഖമ്പി ന ലഭതി, പിണ്ഡപാതേന കിലമതി. ബഹി അലഭന്തോ നഗരം സബ്ബസാധാരണന്തി നഗരം പവിസതി. യേന ദ്വാരേന പവിസതി, തത്ഥ അങ്ഗുലിമാലോ ആഗതോതി കൂടസഹസ്സാനം ഭിജ്ജനകാരണം ഹോതി. **ഏതദഹോസീ**തി കാരുഞ്ഞപ്പത്തിയാ അഹോസി. ഏകേന ഊനമനുസ്സസഹസ്സം ഘാതേന്തസ്സ ഏകദിവസമ്പി കാരുഞ്ഞം നാഹോസി, ഗബ്ഭമൂള്ഹായ ഇത്ഥിയാ ദസ്സനമത്തേനേവ കഥം ഉപ്പന്നന്തി? പബ്ബജ്ജാബലേന, പബ്ബജ്ജാബലഞ്ഹി ഏതം.

തേന ഹീതി യസ്മാ തേ കാരുഞ്ഞം ഉപ്പന്നം, തസ്മാതി അത്ഥോ. **അരിയായ ജാതിയാ**തി, അങ്ഗുലിമാല, ഏതം ത്വം മാ ഗണ്ഹി, നേസാ തവ ജാതി. ഗിഹികാലോ ഏസ, ഗിഹീ നാമ പാണമ്പി ഹനന്തി, അദിന്നാദാനാദീനിപി കരോന്തി. ഇദാനി പന തേ അരിയാ നാമ ജാതി. തസ്മാ ത്വം "യതോ അഹം, ഭഗിനി, ജാതോ"തി സചേ ഏവം വത്തും കുക്കുച്ചായസി, തേന ഹി "അരിയായ ജാതിയാ"തി ഏവം വിസേസേത്വാ വദാഹീതി ഉയ്യോജേസി.

തം ഇത്ഥിം ഏതദവോചാതി ഇത്ഥീനം ഗബ്ഭവുട്ഠാനട്ഠാനം നാമ ന സക്കാ പുരിസേന ഉപസങ്കമിതും. ഥേരോ കിം കരോസീതി? അങ്ഗുലിമാലത്ഥേരോ സച്ചകിരിയം കത്വാ സോത്ഥികരണത്ഥായ ആഗതോതി ആരോചാപേസി. തതോ തേ സാണിയാ പരിക്ഖിപിത്വാ ഥേരസ്സ ബഹിസാണിയം പീഠകം പഞ്ഞാപേസും. ഥേരോ തത്ഥ നിസീദിത്വാ - "യതോ അഹം ഭഗിനി സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധസ്സ അരിയായ ജാതിയാ ജാതോ"തി സച്ചകിരിയം അകാസി, സഹ സച്ചവചനേനേവ ധമകരണതോ മുത്തഉദകം വിയ ദാരകോ നിക്ഖമി. മാതാപുത്താനം സോത്ഥി അഹോസി. ഇമഞ്ച പന പരിത്തം ന കിഞ്ചി പരിസ്സയം ന മദ്ദതി, **മഹാപരിത്തം** നാമേതന്തി വുത്തം. ഥേരേന നിസീദിത്വാ സച്ചകിരിയകതട്ഠാനേ പീഠകം അകംസു. ഗബ്ഭമൂള്ഹം തിരച്ഛാനഗതിത്ഥിമ്പി ആനേത്വാ തത്ഥ നിസജ്ജാപേന്തി, താവദേവ സുഖേന ഗബ്ഭവുട്ഠാനം ഹോതി. യാ ദുബ്ബലാ ഹോതി ന സക്കാ ആനേതും, തസ്സാ പീഠകധോവനഉദകം നേത്വാ സീസേ സിഞ്ചന്തി, തങ്ഖണംയേവ ഗബ്ഭവുട്ഠാനം ഹോതി, അഞ്ഞമ്പി രോഗം വൂപസമേതി. യാവ കപ്പാ തിട്ഠനകപാടിഹാരിയം കിരേതം.

കിം പന ഭഗവാ ഥേരം വേജ്ജകമ്മം കാരാപേസീതി? ന കാരാപേസി. ഥേരഞ്ഹി ദിസ്വാ മനുസ്സാ ഭീതാ പലായന്തി. ഥേരോ ഭിക്ഖാഹാരേന കിലമതി, സമണധമ്മം കാതും ന സക്കോതി. തസ്സ അനുഗ്ഗഹേന സച്ചകിരിയം കാരേസി. ഏവം കിരസ്സ അഹോസി - ''ഇദാനി കിര അങ്ഗുലിമാലത്ഥേരോ മേത്തചിത്തം പടിലഭിത്വാ സച്ചകിരിയായ മനുസ്സാനം സോത്ഥിഭാവം കരോതീതി മനുസ്സാ ഥേരം ഉപസങ്കമിതബ്ബം മഞ്ഞിസ്സന്തി, തതോ ഭിക്ഖാഹാരേന അകിലമന്തോ സമണധമ്മം കാതും സക്ഖിസ്സതീ''തി അനുഗ്ഗഹേന സച്ചകിരിയം കാരേസി. ന ഹി സച്ചകിരിയാ വേജ്ജകമ്മം ഹോതി. ഥേരസ്സാപി ച ''സമണധമ്മം കരിസ്സാമീ''തി മൂലകമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ രത്തിട്ഠാനദിവാട്ഠാനേ നിസിന്നസ്സ ചിത്തം കമ്മട്ഠാനാഭിമുഖം ന ഗച്ഛതി, അടവിയം ഠത്വാ മനുസ്സാനം ഘാതിതട്ഠാനമേവ പാകടം ഹോതി. ''ദുഗ്ഗതോമ്ഹി, ഖുദ്ദകപുത്തോമ്ഹി, ജീവിതം മേ ദേഹി സാമീതി മരണഭീതാനം വചനാകാരോ ച ഹത്ഥപാദവികാരോ ച ആപാഥം ആഗച്ഛതി, സോ വിപ്പടിസാരീ ഹുത്വാ തതോവ ഉട്ഠായ ഗച്ഛതി, അഥസ്സ ഭഗവാ തം ജാതിം അബ്ബോഹാരികം കത്വാവായം വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം ഗണ്ഹിസ്സതീതി അരിയായ ജാതിയാ സച്ചകിരിയം കാരേസി. **ഏകോ വൂപകട്ഠോ**തിആദി വത്ഥസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൧.൮൦) വിത്ഥാരിതം.

൩൫൬. അഞ്ഞേനപി ലേഡ്ഡു ഖിത്തോതി കാകസുനഖസൂകരാദീനം പടിക്കമാപനത്ഥായ സമന്താ സരക്ഖേപമത്തേ ഠാനേ യേന കേനചി ദിസാഭാഗേന ഖിത്തോ ആഗന്ത്വാ ഥേരസ്സേവ കായേ പതതി. കിത്തകേ ഠാനേ ഏവം ഹോതി? ഗണ്ഠികം പടിമുഞ്ചിത്വാ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ പടിനിവത്തേത്വാ യാവ ഗണ്ഠികപടിമുക്കട്ഠാനം ആഗച്ഛതി, താവ ഹോതി. **ഭിന്നേന സീസേനാ**തി മഹാചമ്മം ഛിന്ദിത്വാ യാവ അട്ഠിമരിയാദാ ഭിന്നേന.

ബ്രാഹ്മണാതി ഖീണാസവഭാവം സന്ധായ ആഹ. **യസ്സ ഖോ ത്വം, ബ്രാഹ്മണ, കമ്മസ്സ വിപാകേനാ**തി ഇദം സഭാഗദിട്ഠധമ്മവേദനീയകമ്മം സന്ധായ വുത്തം. കമ്മഞ്ഹി കരിയമാനമേവ തയോ കോട്ഠാസേ പൂരേതി. സത്തസു ചിത്തേസു കുസലാ വാ അകുസലാ വാ പഠമജവനചേതനാ **ദിട്ഠധമ്മവേദനീയകമ്മം** നാമ ഹോതി. തം ഇമസ്മിംയേവ അത്തഭാവേ വിപാകം ദേതി. തഥാ അസക്കോന്തം അഹോസികമ്മം, നാഹോസി കമ്മവിപാകോ, ന ഭവിസ്സതി കമ്മവിപാകോ, നത്ഥി കമ്മവിപാകോതി ഇമസ്സ തികസ്സ വസേന **അഹോസികമ്മം** നാമ ഹോതി. അത്ഥസാധികാ സത്തമജവനചേതനാ **ഉപപജ്ജവേദനീയകമ്മം** നാമ. തം അനന്തരേ അത്തഭാവേ വിപാകം ദേതി. തഥാ അസക്കോന്തം വുത്തനയേനേവ തം അഹോസികമ്മം നാമ ഹോതി. ഉഭിന്നമന്തരേ പഞ്ചജവനചേതനാ **അപരാപരിയവേദനീയകമ്മം** നാമ ഹോതി. തം അനാഗതേ യദാ ഓകാസം ലഭതി, തദാ വിപാകം ദേതി. സതി സംസാരപ്പവത്തിയാ അഹോസികമ്മം നാമ ന ഹോതി. ഥേരസ്സ പന ഉപപജ്ജവേദനീയഞ്ച അപരാപരിയവേദനീയഞ്ചാതി ഇമാനി ദ്വേ കമ്മാനി കമ്മക്ഖയകരേന അരഹത്തമഗ്ഗേന സമുഗ്ഘാടിതാനി, ദിട്ഠധമ്മവേദനീയം അത്ഥി . തം അരഹത്തപ്പത്തസ്സാപി വിപാകം ദേതിയേവ. തം സന്ധായ ഭഗവാ ''യസ്സ ഖോ ത്വ''ന്തിആദിമാഹ. തസ്മാ **യസ്സ ഖോ**തി ഏത്ഥ യാദിസസ്സ ഖോ ത്വം, ബ്രാഹ്മണ, കമ്മസ്സ വിപാകേനാതി ഏവം അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

അബ്ഭാ മുത്തോതി ദേസനാസീസമത്തമേതം, അബ്ഭാ മഹികാ ധൂമോ രജോ രാഹൂതി ഇമേഹി പന ഉപക്കിലേസേഹി മുത്തോ ചന്ദിമാ ഇധ അധിപ്പേതോ. യഥാ ഹി ഏവം നിരുപക്കിലേസോ ചന്ദിമാ ലോകം പഭാസേതി, ഏവം പമാദകിലേസവിമുത്തോ അപ്പമത്തോ ഭിക്ഖു ഇമം അത്തനോ ഖന്ധായതനധാതുലോകം പഭാസേതി, വിഹതകിലേസന്ധകാരം കരോതി.

കുസലേന പിധീയതീതി മഗ്ഗകുസലേന പിധീയതി അപ്പടിസന്ധികം കരീയതി. **യുഞ്ജതി ബുദ്ധസാസനേ**തി ബുദ്ധസാസനേ കായേന വാചായ മനസാ ച യുത്തപ്പയുത്തോ വിഹരതി. ഇമാ തിസ്സോ ഥേരസ്സ ഉദാനഗാഥാ നാമ.

ദിസാ ഹി മേതി ഇദം കിര ഥേരോ അത്തനോ പരിത്താണാകാരം കരോന്തോ ആഹ. തത്ഥ **ദിസാ ഹി മേ**തി മമ സപത്താ. യേ മം ഏവം ഉപവദന്തി - "യഥാ മയം അങ്ഗുലിമാലേന മാരിതാനം ഞാതകാനം വസേന ദുക്ഖം വേദിയാമ, ഏവം അങ്ഗുലിമാലോപി വേദിയതൂ"തി, തേ മയ്ഹം ദിസാ ചതുസച്ചധമ്മകഥം സുണന്തൂതി അത്ഥോ. **യുഞ്ജന്തൂ**തി കായവാചാമനേഹി യുത്തപ്പയുത്താ വിഹരന്തു. **യേ ധമ്മമേവാദപയന്തി സന്തോ**തി യേ സന്തോ സപ്പുരിസാ ധമ്മംയേവ ആദപേന്തി സമാദപേന്തി ഗണ്ഹാപേന്തി, തേ മനുജാ മയ്ഹം സപത്താ ഭജന്തു സേവന്തു പയിരുപാസന്തൂതി അത്ഥോ.

അവിരോധപ്പസംസീനന്തി അവിരോധോ വുച്ചതി മേത്താ, മേത്താപസംസകാനന്തി അത്ഥോ. **സുണന്തു ധമ്മം കാലേനാ**തി ഖണേ ഖണേ ഖന്തിമേത്താപടിസങ്ഖാസാരണീയധമ്മം സുണന്തു. **തഞ്ച അനുവിധീയന്തൂ**തി തഞ്ച ധമ്മം അനുകരോന്തു പൂരേന്തു.

ന ഹി ജാതു സോ മമം ഹിംസേതി യോ മയ്ഹം ദിസോ, സോ മം ഏകംസേനേവ ന ഹിംസേയ്യ. **അഞ്ഞം വാ പന കിഞ്ചി ന**ന്തി ന കേവലം മം, അഞ്ഞമ്പി പന കഞ്ചി പുഗ്ഗലം മാ ഹിംസന്തു മാ വിഹേഠേന്തു. **പപ്പുയ്യ പരമം സന്തി**ന്തി പരമം സന്തിഭൂതം നിബ്ബാനം പാപുണിത്വാ. **രക്ഖേയ്യ തസഥാവരേ**തി **തസാ** വുച്ചന്തി സതണ്ഹാ, **ഥാവരാ** നിത്തണ്ഹാ. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യോ നിബ്ബാനം പാപുണാതി, സോ സബ്ബം തസഥാവരം രക്ഖിതും സമത്ഥോ ഹോതി. തസ്മാ മയ്ഹമ്പി ദിസാ നിബ്ബാനം പാപുണന്തു, ഏവം മം ഏകംസേനേവ ന ഹിംസിസ്സന്തീതി. ഇമാ തിസ്സോ ഗാഥാ അത്തനോ പരിത്തം കാതും ആഹ.

ഇദാനി അത്തനോവ പടിപത്തിം ദീപേന്തോ **ഉദകഞ്ഹി നയന്തി നേത്തികാ**തി ആഹ. തത്ഥ **നേത്തികാ**തി യേ മാതികം സോധേത്വാ ബന്ധിതബ്ബട്ഠാനേ ബന്ധിത്വാ ഉദകം നയന്തി. **ഉസുകാരാ**തി ഉസുകാരകാ. **നമയന്തീ**തി തേലകഞ്ജികേന മക്ഖേത്വാ കുക്കുളേ താപേത്വാ ഉന്നതുന്നതട്ഠാനേ നമേന്താ ഉജും കരോന്തി. **തേജന**ന്തി കണ്ഡം. തഞ്ഹി ഇസ്സാസോ തേജം കരോതി, പരഞ്ച തജ്ജേതി, തസ്മാ തേജനന്തി വുച്ചതി. **അത്താനം ദമയന്തീ**തി യഥാ നേത്തികാ ഉജുമഗ്ഗേന ഉദകം നയന്തി, ഉസുകാരാ തേജനം, തച്ഛകാ ച ദാരും ഉജും കരോന്തി, ഏവമേവം പണ്ഡിതാ അത്താനം ദമേന്തി ഉജുകം കരോന്തി നിബ്ബിസേവനം കരോന്തി.

താദിനാതി ഇട്ഠാനിട്ഠാദീസു നിബ്ബികാരേന - "പഞ്ചഹാകാരേഹി ഭഗവാ താദീ, ഇട്ഠാനിട്ഠേ താദീ, വന്താവീതി താദീ, ചത്താവീതി താദീ, തിണ്ണാവീതി

താദീ, തന്നിദ്ദേസാതി താദീ''തി (മഹാനി॰ ൩൮; ൧൯൨) ഏവം താദിലക്ഖണപ്പത്തേന സത്ഥാരാ. **ഭവനേത്തീ**തി ഭവരജ്ജു, തണ്ഹായേതം നാമം. തായ ഹി ഗോണാ വിയ ഗീവായ രജ്ജുയാ, സത്താ ഹദയേ ബദ്ധാ തം തം ഭവം നീയന്തി, തസ്മാ ഭവനേത്തീതി വുച്ചതി. **ഫുട്ഠോ കമ്മവിപാകേനാ**തി മഗ്ഗചേതനായ ഫുട്ഠോ. യസ്മാ ഹി മഗ്ഗചേതനായ കമ്മം പച്ചതി വിപച്ചതി ഡയ്ഹതി, പരിക്ഖയം ഗച്ഛതി, തസ്മാ സാ കമ്മവിപാകോതി വുത്താ. തായ ഹി ഫുട്ഠത്താ ഏസ **അണണോ** നിക്കിലേസോ ജാതോ, ന ദുക്ഖവേദനായ അണണോ. **ഭുഞ്ജാമീ**തി ചേത്ഥ ഥേയ്യപരിഭോഗോ ഇണപരിഭോഗോ ദായജ്ജപരിഭോഗോ സാമിപരിഭോഗോതി ചത്താരോ പരിഭോഗാ വേദിതബ്ബാ. തത്ഥ ദുസ്സീലസ്സ പരിഭോഗോ ഥേയ്യപരിഭോഗോ നാമ. സോ ഹി ചത്താരോ പച്ചയേ ഥേനേത്വാ ഭുഞ്ജതി. വുത്തമ്പി ചേതം ''ഥേയ്യായ വോ, ഭിക്ഖവേ, രട്ഠപിണ്ഡോ ഭുത്തോ''തി (പാരാ॰ ൧൯൫). സീലവതോ പന അപച്ചവേക്ഖണപരിഭോഗോ ഇണപരിഭോഗോ നാമ. സത്തന്നം സേക്ഖാനം പരിഭോഗോ ദായജ്ജപരിഭോഗോ നാമ. ഖീണാസവസ്സ പരിഭോഗോ സാമിപരിഭോഗോ നാമ. ഇധ കിലേസഇണാനം അഭാവം സന്ധായ ''അണണോ''തി വുത്തം. ''അനിണോ''തിപി പാഠോ. സാമിപരിഭോഗം സന്ധായ ''ഭുഞ്ജാമി ഭോജന''ന്തി വുത്തം.

കാമരതിസന്ഥവന്തി ദുവിധേസുപി കാമേസു തണ്ഹാരതിസന്ഥവം മാ അനുയുഞ്ജഥ മാ കരിത്ഥ. **നയിദം ദുമ്മന്തിതം മമാ**തി യം മയാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധം ദിസ്വാ പബ്ബജിസ്സാമീതി മന്തിതം, തം മമ മന്തിതം ന ദുമ്മന്തിതം. **സംവിഭത്തേസു ധമ്മേസൂ**തി അഹം സത്ഥാതി ഏവം ലോകേ ഉപ്പന്നേഹി യേ ധമ്മാ സംവിഭത്താ, തേസു ധമ്മേസു യം സേട്ഠം നിബ്ബാനം, തദേവ അഹം ഉപഗമം ഉപഗതോ സമ്പത്തോ, തസ്മാ മയ്ഹം ഇദം ആഗമനം സ്വാഗതം നാമ ഗതന്തി. **തിസ്സോ വിജ്ജാ**തി പുബ്ബേനിവാസദിബ്ബചക്ഖുആസവക്ഖയപഞ്ഞാ. **കതം ബുദ്ധസ്സ സാസന**ന്തി യം ബുദ്ധസ്സ സാസനേ കത്തബ്ബകിച്ചം അത്ഥി, തം സബ്ബം മയാ കതം. തീഹി വിജ്ജാഹി നവഹി ച ലോകുത്തരധമ്മേഹി ദേസനം മത്ഥകം പാപേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

അങ്ഗുലിമാലസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. പിയജാതികസുത്തവണ്ണനാ

൩൫൩. ഏവം മേ സുതന്തി പിയജാതികസുത്തം. തത്ഥ **നേവ കമ്മന്താ പടിഭന്തീ**തി ന സബ്ബേന സബ്ബം പടിഭന്തി, പകതിനിയാമേന പന ന പടിഭന്തി. ദുതിയപദേപി ഏസേവ നയോ. ഏത്ഥ ച **ന പടിഭാതീ**തി ന രുച്ചതി. **ആളാഹനന്തി** സുസാനം. **അഞ്ഞഥത്ത**ന്തി വിവണ്ണതായ അഞ്ഞഥാഭാവോ. **ഇന്ദ്രിയാനി** നാമ മനോവിഞ്ഞേയ്യാ ധമ്മാ, പതിട്ഠിതോകാസം പന സന്ധായ ഇദം വുത്തം. **പിയജാതികാ**തി പിയതോ ജായന്തി. **പിയപ്പഭാവികാ**തി പിയതോ പഭവന്തി.

൩൫൬. സചേ തം, മഹാരാജാതി തസ്സ അത്ഥം അസല്ലക്ഖയമാനാപി സത്ഥരി സദ്ധായ ഏവം വദതി. **ചര പിരേ**തി അപേഹി അമ്ഹാകം പരേ,

അനജ്ഝത്തികഭൂതേതി അത്ഥോ. അഥ വാ **ചര പിരേ**തി പരതോ ഗച്ഛ, മാ ഇധ തിട്ഠാതിപി അത്ഥോ.

൩൬൫. ദ്വിധാ ഛേത്വാതി അസിനാ ദ്വേ കോട്ഠാസേ കരോന്തോ ഛിന്ദിത്വാ. **അത്താനം ഉപ്ഫാലേസീ**തി തേനേവ അസിനാ അത്തനോ ഉദരം ഫാലേസി. യദി ഹി തസ്സ സാ അപ്പിയാ ഭവേയ്യ, ഇദാനി അഞ്ഞം മാതുഗാമം ഗണ്ഹിസ്സാമീതി അത്താനം ന ഘാതേയ്യ. യസ്മാ പനസ്സ സാ പിയാ അഹോസി, തസ്മാ പരലോകേപി തായ സദ്ധിം സമങ്ഗിഭാവം പത്ഥയമാനോ ഏവമകാസി.

൩൬൭. പിയാ തേ വജിരീതി ഏവം കിരസ്സാ അഹോസി - ''സചാഹം, 'ഭൂതപുബ്ബം, മഹാരാജ, ഇമിസ്സായേവ സാവത്ഥിയം അഞ്ഞതരിസ്സാ ഇത്ഥിയാ'തിആദികഥം കഥേയ്യം, 'കോ തേ ഏവം അകാസി, അപേഹി നത്ഥി ഏത'ന്തി മം പടിസേധേയ്യ, വത്തമാനേനേവ നം സഞ്ഞാപേസ്സാമീ''തി ചിന്തേത്വാ ഏവമാഹ. **വിപരിണാമഞ്ഞഥാഭാവാ**തി ഏത്ഥ മരണവസേന വിപരിണാമോ, കേനചി സദ്ധിം പലായിത്വാ ഗമനവസേന അഞ്ഞഥാഭാവോ വേദിതബ്ബോ.

വാസഭായാതി വാസഭാ നാമ രഞ്ഞോ ഏകാ ദേവീ, തം സന്ധായാഹ.

പിയാ തേ അഹന്തി കസ്മാ സബ്ബപച്ഛാ ആഹ? ഏവം കിരസ്സാ അഹോസി - ''അയം രാജാ മയ്ഹം കുപിതോ, സചാഹം സബ്ബപഠമം 'പിയാ തേ അഹ'ന്തി പുച്ഛേയ്യം, 'ന മേ ത്വം പിയാ, ചര പിരേ'തി വദേയ്യ, ഏവം സന്തേ കഥാ പതിട്ഠാനം ന ലഭിസ്സതീ''തി കഥായ പതിട്ഠാനത്ഥം സബ്ബപച്ഛാ പുച്ഛി. **കാസികോസലേസു** ഛദ്ധിതഭാവേന വിപരിണാമോ, പടിരാജൂനം ഹത്ഥഗമനവസേന അഞ്ഞഥാഭാവോ വേദിതബ്ബോ.

ആചമേഹീതി ആചമനോദകം ദേഹി. ആചമിത്വാ ഹത്ഥപാദേ ധോവിത്വാ മുഖം വിക്ഖാലേത്വാ സത്ഥാരം നമസ്സിതുകാമോ ഏവമാഹ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

പിയജാതികസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ബാഹിതികസുത്തവണ്ണനാ

൩൫൮. ഏവം മേ സുതന്തി ബാഹിതികസുത്തം. തത്ഥ **ഏകപുണ്ഡരീകം നാഗ**ന്തി ഏവംനാമകം ഹത്ഥിം. തസ്സ കിര ഫാസുകാനം ഉപരി താലഫലമത്തം പണ്ഡരട്ഠാനം അത്ഥി , തേനസ്സ ഏകപുണ്ഡരീകോതി നാമം അകംസു. **സിരിവഡ്ഢം മഹാമത്ത**ന്തി പച്ചേകഹത്ഥിം അഭിരുഹിത്വാ കഥാഫാസുകത്ഥം സദ്ധിം ഗച്ഛന്തം ഏവംനാമകം മഹാമത്തം. **ആയസ്മാനോ**തി ഏത്ഥ **നോ**തി പുച്ഛായ നിപാതോ. മഹാമത്തോ ഥേരസ്സ സങ്ഘാടിപത്തധാരണാകാരം സല്ലക്ഖേത്വാ ''ഏവം, മഹാരാജാ''തി ആഹ.

൩൫൯. ഓപാരമ്ഭോതി ഉപാരമ്ഭം ദോസം ആരോപനാരഹോ. കിം പുച്ഛാമീതി രാജാ പുച്ഛതി. സുന്ദരിവത്ഥുസ്മിം ഉപ്പന്നമിദം സുത്തം, തം പുച്ഛാമീതി പുച്ഛതി. **യഞ്ഹി മയം, ഭന്തേ**തി, ഭന്തേ, യം മയം വിഞ്ഞൂഹീതി

ഇദം പദം ഗഹേത്വാ പഞ്ഹേന പരിപൂരേതും നാസക്ഖിമ്ഹാ, തം കാരണം ആയസ്മതാ ഏവം വദന്തേന പരിപൂരിതം.

൩൬൫. **അകുസലോ**തി അകോസല്ലസമ്ഭൂതോ. **സാവജ്ജോ**തി സദോസോ. **സബ്യാബജ്ഝോ**തി സദുക്ഖോ. **ദുക്ഖവിപാകോ**തി ഇധ നിസ്സന്ദവിപാകോ കഥിതോ. **തസ്സാ**തി തസ്സ ഏവം അത്തബ്യാബാധാദീനം അത്ഥായ പവത്തകായസമാചാരസ്സ.

സബ്ബാകുസലധമ്മപഹീനോ ഖോ, മഹാരാജ, തഥാഗതോ കുസലധമ്മസമന്നാഗതോതി ഏത്ഥ സബ്ബേസംയേവ അകുസലാനം ധമ്മാനം പഹാനം വണ്ണേതീതി. ആമ വണ്ണേതീതി വുത്തേ യഥാ പുച്ഛാ, തഥാ അത്ഥോ വുത്തോ ഭവേയ്യ. ഏവം ബ്യാകരണം പന ന ഭാരിയം. അപ്പഹീനഅകുസലോപി ഹി പഹാനം വണ്ണേയ്യ, ഭഗവാ പന പഹീനാകുസലതായ യഥാകാരീ തഥാവാദീതി ദസ്സേതും ഏവം ബ്യാകാസി. സുക്കപക്ഖേപി ഏസേവ നയോ.

൩൬൭. **ബാഹിതികാ**തി ബാഹിതിരട്ഠേ ഉട്ഠിതവത്ഥസ്സേതം നാമം. **സോളസസമാ ആയാമേനാ**തി ആയാമേന സമസോളസഹത്ഥാ. **അട്ഠസമാ വിത്ഥാരേനാ**തി വിത്ഥാരേന സമഅട്ഠഹത്ഥാ.

൩൬൮. **ഭഗവതോ പാദാസീ**തി ഭഗവതോ നിയ്യാതേസി. ദത്വാ ച പന ഗന്ധകുടിയം വിതാനം കത്വാ ബന്ധി. തതോ പട്ഠായ ഗന്ധകുടി ഭിയ്യോസോമത്തായ സോഭി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. നേയ്യപുഗ്ഗലസ്സ പന വസേന അയം ദേസനാ നിട്ഠിതാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ബാഹിതികസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. ധമ്മചേതിയസുത്തവണ്ണനാ

൩൬൯. **ഏവം മേ സുത**ന്തി ധമ്മചേതിയസുത്തം. തത്ഥ **മേദാളുപ**ന്തി നാമേതം തസ്സ, തസ്സ ഹി നിഗമസ്സ മേദവണ്ണാ പാസാണാ കിരേത്ഥ ഉസ്സന്നാ അഹേസും, തസ്മാ മേദാളുപന്തി സങ്ഖം ഗതം. സേനാസനം പനേത്ഥ അനിയതം, തസ്മാ ന തം വുത്തം. **നഗരക**ന്തി ഏവംനാമകം സക്യാനം നിഗമം. **കേനചിദേവ കരണീയേനാ**തി ന അഞ്ഞേന കരണീയേന, അയം പന ബന്ധുലസേനാപതിം സദ്ധിം ദ്വത്തിംസായ പുത്തേഹി ഏകദിവസേനേവ ഗണ്ഹഥാതി ആണാപേസി, തംദിവസഞ്ചസ്സ ഭരിയായ മല്ലികായ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം ഭഗവാ നിമന്തിതോ, ബുദ്ധപ്പമുഖേ ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ഘരം ആഗന്ത്വാ നിസിന്നമത്തേ ''സേനാപതി കാലങ്കതോ''തി സാസനം ആഹരിത്വാ മല്ലികായ അദംസു. സാ പണ്ണം ഗഹേത്വാ മുഖസാസനം പുച്ഛി. ''രഞ്ഞാ അയ്യേ സേനാപതി സദ്ധിം ദ്വത്തിംസായ പുത്തേഹി ഏകപ്പഹാരേനേവ ഗഹാപിതോ''തി ആരോചേസും. മഹാജനഗതം മാ കരിത്ഥാതി ഓവട്ടികായ പണ്ണം കത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം പരിവിസി. തസ്മിം സമയേ ഏകാ സപ്പിചാടി നീഹരിതാ, സാ ഉമ്മാരേ ആഹച്ച ഭിന്നാ, തം അപനേത്വാ അഞ്ഞം ആഹരാപേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം പരിവിസി.

സത്ഥാ കതഭത്തകിച്ചോ കഥാസമുട്ഠാപനത്ഥം - "സപ്പിചാടിയാ ഭിന്നപച്ചയാ ന ചിന്തേതബ്ബ"ന്തി ആഹ. തസ്മിം സമയേ മല്ലികാ പണ്ണം നീഹരിത്വാ ഭഗവതോ പുരതോ ഠപേത്വാ - "ഭഗവാ ഇമം ദ്വത്തിംസായ പുത്തേഹി സദ്ധിം സേനാപതിനോ മതസാസനം, അഹം ഏതമ്പി ന ചിന്തയാമി, സപ്പിചാടിപച്ചയാ കിം ചിന്തേയ്യാമീ"തി ആഹ. ഭഗവാ - "മല്ലികേ, മാ ചിന്തയി, അനമതഗ്ഗേ സംസാരേ നാമ വത്തമാനാനം ഹോതി ഏത"ന്തി അനിച്ചതാദിപടിസംയുത്തം ധമ്മകഥം കത്വാ അഗമാസി. മല്ലികാ ദ്വത്തിംസസുണിസായോ പക്കോസാപേത്വാ ഓവാദം അദാസി. രാജാ മല്ലികം പക്കോസാപേത്വാ "സേനാപതിനോ അമ്ഹാകം അന്തരേ ഭിന്നദോസോ അത്ഥി നത്ഥീ"തി പുച്ഛി. നത്ഥി സാമീതി. സോ തസ്സാ വചനേന തസ്സ നിദ്ദോസഭാവം ഞത്വാ വിപ്പടിസാരീ ബലവദോമനസ്സം ഉപ്പാദേസി. സോ - "ഏവരൂപം നാമ അദോസകാരകം മം സമ്ഭാവയിത്വാ ആഗതം സഹായകം വിനാസേസീ"ന്തി തതോ പട്ഠായ പാസാദേ വാ നാടകേസു വാ രജ്ജസുഖേസു വാ ചിത്തസ്സാദം അലഭമാനോ തത്ഥ തത്ഥ വിചരിതും ആരദ്ധോ. ഏതദേവ കിച്ചം അഹോസി. ഇദം സന്ധായ വുത്തം "കേനചിദേവ കരണീയേനാ"തി.

ദീഘം കാരായനന്തി ദീഘകാരായനോ നാമ ബന്ധുലസേനാപതിസ്സ ഭാഗിനേയ്യോ "ഏതസ്സ മേ മാതുലോ അദോസകാരകോ നിക്കാരണേന ഘാതിതോ"തി രഞ്ഞാ സേനാപതിട്ഠാനേ ഠപിതോ. തം സന്ധായേതം വുത്തം. **മഹച്ചാ രാജാനുഭാവേനാ**തി മഹതാ രാജാനുഭാവേന , ധരണിതലം ഭിന്ദന്തോ വിയ സാഗരം പരിവത്തേന്തോ വിയ വിചിത്തവേസസോഭേന മഹതാ ബലകായേനാതി അത്ഥോ. **പാസാദികാനീ**തി ദസ്സനേനേവ സഹ രഞ്ജനകാനി. **പസാദനീയാനീ**തി തസ്സേവ വേവചനം. അഥ വാ **പാസാദികാനീ**തി പസാദജനകാനി. **അപ്പസദ്ദാനീ**തി നിസ്സദ്ദാനി. **അപ്പനിഗ്ഘോസാനീ**തി അവിഭാവിതത്ഥേന നിഗ്ഘോസേന രഹിതാനി. **വിജനവാതാനീ**തി വിഗതജനവാതാനി. **മനുസ്സരാഹസ്സേയ്യകാനീ**തി മനുസ്സാനം രഹസ്സകമ്മാനുച്ഛവികാനി, രഹസ്സമന്തം മന്തേന്താനം അനുരൂപാനീതി അത്ഥോ. **പടിസല്ലാനസാരുപ്പാനീ**തി നിലീയനഭാവസ്സ ഏകീഭാവസ്സ അനുച്ഛവികാനി. **യത്ഥ സുദം മയ**ന്തി ന തേന തത്ഥ ഭഗവാ പയിരുപാസിതപുബ്ബോ, താദിസേസു പന പയിരുപാസിതപുബ്ബോ, തസ്മാ യാദിസേസു സുദം മയന്തി അയമേത്ഥ അത്ഥോ.

അത്ഥി, മഹാരാജാതി പണ്ഡിതോ സേനാപതി "രാജാ ഭഗവന്തം മമായതീ"തി ജാനാതി, സോ സചേ മം രാജാ "കഹം ഭഗവാ"തി വദേയ്യ, അദന്ധായന്തേന ആചിക്ഖിതും യുത്തന്തി ചരപുരിസേ പയോജേത്വാ ഭഗവതോ നിവാസനട്ഠാനം ഞത്വാവ വിഹരതി. തസ്മാ ഏവമാഹ. **ആരാമം പാവിസീ**തി ബഹിനിഗമേ ഖന്ധാവാരം ബന്ധാപേത്വാ കാരായനേന സദ്ധിം പാവിസി.

൩൬൬. വിഹാരോതി ഗന്ധകുടിം സന്ധായാഹംസു. **ആളിന്ദ**ന്തി പമുഖം. **ഉക്കാസിത്വാ**തി ഉക്കാസിതസദ്ദം കത്വാ. **അഗ്ഗള**ന്തി കവാടം. **ആകോടേഹീ**തി അഗ്ഗനഖേന ഈസകം കുഞ്ചികച്ഛിദ്ദസമീപേ കോടേഹീതി വുത്തം ഹോതി. ദ്വാരം കിര അതിഉപരി അമനുസ്സാ, അതിഹേട്ഠാ ദീഘജാതികാ കോടേന്തി. തഥാ അകോടേത്വാ മജ്ഝേ ഛിദ്ദസമീപേ കോടേതബ്ബം, ഇദം ദ്വാരകോട്ടകവത്തന്തി ദീപേന്താ വദന്തി. **തത്ഥേവാ**തി ഭിക്ഖൂഹി വുത്തട്ഠാനേയേവ. **ഖഗ്ഗഞ്ച ഉണ്ഹീസഞ്ചാ**തി ദേസനാമത്തമേതം,

വാലബീജനിമുണ്ഹീസം, ഖഗ്ഗം ഛത്തഞ്ചുപാഹനം;
ഓരുയ്ഹ രാജാ യാനമ്ഹാ, ഠപയിത്വാ പടിച്ഛദന്തി. -

ആഗതാനി പന പഞ്ചപി രാജകകുധഭണ്ഡാനി അദാസി. കസ്മാ പന അദാസീതി. അതിഗരുനോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സന്തികം ഉദ്ധതവേസേന ഗന്തും ന യുത്തന്തി ച, ഏകകോവ ഉപസങ്കമിത്വാ അത്തനോ രുചിവസേന സമ്മോദിസ്സാമി ചാതി. പഞ്ചസു ഹി രാജകകുധഭണ്ഡേസു നിവത്തിതേസു ത്വം നിവത്താതി വത്തബ്ബം ന ഹോതി, സബ്ബേ സയമേവ നിവത്തന്തി. ഇതി ഇമേഹി ദ്വീഹി കാരണേഹി അദാസി. **രഹായതീ**തി രഹസ്സം കരോതി നിഗൂഹതി. അയം കിരസ്സ അധിപ്പായോ "പുബ്ബേപി അയം രാജാ സമണേന ഗോതമേന സദ്ധിം ചതുക്കണ്ണമന്തം മന്തേത്വാ മയ്ഹം മാതുലം സദ്ധിം ദ്വത്തിംസായ പുത്തേഹി ഗണ്ഹാപേസി, ഇദാനിപി ചതുക്കണ്ണമന്തം മന്തേതുകാമോ, കച്ചി നു ഖോ മം ഗണ്ഹാപേസ്സതീ"തി. ഏവം കോപവസേനസ്സ ഏതദഹോസി.

വിവരി ഭഗവാ ദ്വാരന്തി ന ഭഗവാ ഉട്ഠായ ദ്വാരം വിവരി, വിവരതൂതി പന ഹത്ഥം പസാരേസി. തതോ - "ഭഗവാ തുമ്ഹേഹി അനേകേസു കപ്പകോടീസു ദാനം ദദമാനേഹി ന സഹത്ഥാ ദ്വാരവിവരണകമ്മം കത"ന്തി സയമേവ ദ്വാരം വിവടം. തം പന യസ്മാ ഭഗവതോ മനേന വിവടം, തസ്മാ "വിവരി ഭഗവാ ദ്വാര"ന്തി വത്തും വട്ടതി. **വിഹാരം പവിസിത്വാ**തി ഗന്ധകുടിം പവിസിത്വാ. തസ്മിം പന പവിട്ഠമത്തേയേവ കാരായനോ പഞ്ച രാജകകുധഭണ്ഡാനി ഗഹേത്വാ ഖന്ധാവാരം ഗന്ത്വാ വിടടൂഭം ആമന്തേസി "ഛത്തം സമ്മ ഉസ്സാപേഹീ"തി. മയ്ഹം പിതാ കിം ഗതോതി? പിതരം മാ പുച്ഛ, സചേ ത്വം ന ഉസ്സാപേസി, തം ഗണ്ഹിത്വാ അഹം ഉസ്സാപേമീതി. "ഉസ്സാപേമി സമ്മാ"തി സമ്പടിച്ഛി. കാരായനോ രഞ്ഞോ ഏകം അസ്സഞ്ച അസിഞ്ച ഏകമേവ ച പരിചാരികം ഇത്ഥിം ഠപേത്വാ - "സചേ രാജാ ജീവിതേന അത്ഥികോ, മാ ആഗച്ഛതൂ"തി വിടടൂഭസ്സ ഛത്തം ഉസ്സാപേത്വാ തം ഗഹേത്വാ സാവത്ഥിമേവ ഗതോ.

൩൬൭. ധമ്മന്വയോതി പച്ചക്ഖഞാണസങ്ഖാതസ്സ ധമ്മസ്സ അനുനയോ അനുമാനം, അനുബുദ്ധീതി അത്ഥോ. ഇദാനി യേനസ്സ ധമ്മന്വയേന "സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഭഗവാ"തിആദി ഹോതി, തം ദസ്സേതും **ഇധ പനാഹം, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ആപാണകോടിക**ന്തി പാണോതി ജീവിതം, തം മരിയാദം അന്തോ കരിത്വാ, മരണസമയേപി ചരന്തിയേവ, തം ന വീതിക്കമന്തീതി വുത്തം ഹോതി. "അപാണകോടിക"ന്തിപി പാഠോ, ആജീവിതപരിയന്തന്തി അത്ഥോ. യഥാ ഏകച്ചേ ജീവിതഹേതു അതിക്കമന്താ പാണകോടികം കത്വാ ചരന്തി, ന ഏവന്തി അത്ഥോ. **അയമ്പി ഖോ മേ, ഭന്തേ**തി ബുദ്ധസുബുദ്ധതായ ധമ്മസ്വാക്ഖാതതായ സങ്ഘസുപ്പടിപന്നതായ ച ഏതം ഏവം ഹോതി, ഏവഞ്ഹി മേ, ഭന്തേ, അയം ഭഗവതി ധമ്മന്വയോ ഹോതീതി ദീപേതി. ഏസേവ നയോ സബ്ബത്ഥ.

൩൬൮. ന വിയ മഞ്ഞേ ചക്ഖും ബന്ധന്തേതി ചക്ഖും അബന്ധന്തേ വിയ. അപാസാദികഞ്ഹി ദിസ്വാ പുന ഓലോകനകിച്ചം ന ഹോതി, തസ്മാ സോ ചക്ഖും ന ബന്ധതി നാമ. പാസാദികം ദിസ്വാ പുനപ്പുനം ഓലോകനകിച്ചം ഹോതി, തസ്മാ സോ ചക്ഖും ബന്ധതി നാമ. ഇമേ ച അപാസാദികാ, തസ്മാ ഏവമാഹ. **ബന്ധുകരോഗോ നോ**തി കുലരോഗോ. അമ്ഹാകം കുലേ

ജാതാ ഏവരൂപാ ഹോന്തീതി വദന്തി. **ഉളാരന്തി** മഹേസക്ഖം. **പുബ്ബേനാപരന്തി** പുബ്ബതോ അപരം വിസേസം. തത്ഥ കസിണപരികമ്മം കത്വാ സമാപത്തിം നിബ്ബത്തേന്തോ ഉളാരം പുബ്ബേ വിസേസം സഞ്ജാനാതി നാമ, സമാപത്തിം പദട്ഠാനം കത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം ഗണ്ഹന്തോ ഉളാരം പുബ്ബതോ അപരം വിസേസം സഞ്ജാനാതി നാമ.

൩൭൦. ഘാതേതായം വാ ഘാതേതുന്തി ഘാതേതബ്ബയുത്തകം ഘാതേതും. **ജാപേതായം വാ ജാപേതുന്തി** ധനേന വാ ജാപേതബ്ബയുത്തകം ജാപേതും ജാനിതും അധനം കാതും. **പബ്ബാജേതായം വാ പബ്ബാജേതുന്തി** രട്ഠതോ വാ പബ്ബാജേതബ്ബയുത്തകം പബ്ബാജേതും.

൩൭൩. ഇസിദത്തപുരാണാതി ഇസിദത്തോ ച പുരാണോ ച. തേസു ഏകോ ബ്രഹ്മചാരീ, ഏകോ സദാരസന്തുട്ഠോ. **മമഭത്താതി** മമ സന്തകം ഭത്തം ഏതേസന്തി മമഭത്താ. **മമയാനാതി** മമ സന്തകം യാനം ഏതേസന്തി മമയാനാ. **ജീവികായ ദാതാതി** ജീവിതവുത്തിം ദാതാ. **വീമംസമാനോതി** ഉപപരിക്ഖമാനോ. തദാ കിര രാജാ നിദ്ദം അനോക്കന്തോവ ഓക്കന്തോ വിയ ഹുത്വാ നിപജ്ജി. അഥ തേ ഥപതയോ "കതരസ്മിം ദിസാഭാഗേ ഭഗവാ"തി പുച്ഛിത്വാ "അസുകസ്മിം നാമാ"തി സുത്വാ മന്തയിംസു - "യേന സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, തേന സീസേ കതേ രാജാ പാദതോ ഹോതി. യേന രാജാ, തേന സീസേ കതേ സത്ഥാ പാദതോ ഹോതി, കിം കരിസ്സാമാ"തി? തതോ നേസം ഏതദഹോസി - "രാജാ കുപ്പമാനോ യം അമ്ഹാകം ദേതി, തം അച്ഛിന്ദേയ്യ. ന ഖോ പന മയം സക്കോമ ജാനമാനാ സത്ഥാരം പാദതോ കാതു"ന്തി രാജാനം പാദതോ കത്വാ നിപജ്ജിംസു. തം സന്ധായ അയം രാജാ ഏവമാഹ.

൩൭൪. പക്കാമീതി ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമിത്വാ കാരായനസ്സ ഠിതട്ഠാനം ഗതോ, തം തത്ഥ അദിസ്വാ ഖന്ധാവാരട്ഠാനം ഗതോ, തത്ഥാപി അഞ്ഞം അദിസ്വാ തം ഇത്ഥിം പുച്ഛി. സാ സബ്ബം പവത്തിം ആചിക്ഖി. രാജാ - "ന ഇദാനി മയാ ഏകകേന തത്ഥ ഗന്തബ്ബം, രാജഗഹം ഗന്ത്വാ ഭാഗിനേയ്യേന സദ്ധിം ആഗന്ത്വാ മയ്ഹം രജ്ജം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി രാജഗഹം ഗച്ഛന്തോ അന്തരാമഗ്ഗേ കണാജകഭത്തഞ്ചേവ ഭുഞ്ജി, ബഹലഉദകഞ്ച പിവി. തസ്സ സുഖുമാലപകതികസ്സ ആഹാരോ ന സമ്മാ പരിണാമി. സോ രാജഗഹം പാപുണന്തോപി വികാലേ ദ്വാരേസു പിഹിതേസു പാപുണി. "അജ്ജ സാലായം സയിത്വാ സ്വേ മയ്ഹം ഭാഗിനേയ്യം പസ്സിസ്സാമീ"തി ബഹിനഗരേ സാലായ നിപജ്ജി. തസ്സ രത്തിഭാഗേ ഉട്ഠാനാനി പവത്തിംസു, കതിപയവാരേ ബഹി നിക്ഖമി. തതോ പട്ഠായ പദസാ ഗന്തും അസക്കോന്തോ തസ്സാ ഇത്ഥിയാ അങ്കേ നിപജ്ജിത്വാ ബലവപച്ചൂസേ കാലമകാസി. സാ തസ്സ മതഭാവം ഞത്വാ - "ദ്വീസു രജ്ജേസു രജ്ജം കാരേത്വാ ഇദാനി പരസ്സ ബഹിനഗരേ അനാഥസാലായ അനാഥകാലകിരിയം കത്വാ നിപന്നോ മയ്ഹം സാമി കോസലരാജാ"തിആദീനി വദമാനാ ഉച്ചാസദ്ദേന പരിദേവിതും ആരഭി. മനുസ്സാ സുത്വാ രഞ്ഞോ ആരോചേസും. രാജാ ആഗന്ത്വാ ദിസ്വാ സഞ്ജാനിത്വാ ആഗതകാരണം ഞത്വാ മഹാപരിഹാരേന സരീരകിച്ചം കരിത്വാ "വിടടൂഭം ഗണ്ഹിസ്സാമീ"തി ഭേരിം ചരാപേത്വാ ബലകായം സന്നിപാതേസി. അമച്ചാ പാദേസു പതിത്വാ - "സചേ, ദേവ, തുമ്ഹാകം മാതുലോ അരോഗോ അസ്സ, തുമ്ഹാകം ഗന്തും യുത്തം ഭവേയ്യ, ഇദാനി പന വിടടൂഭോപി തുമ്ഹേ നിസ്സായ ഛത്തം ഉസ്സാപേതും അരഹതിയേവാ"തി സഞ്ഞാപേത്വാ നിവാരേസും.

ധമ്മചേതിയാനീതി ധമ്മസ്സ ചിത്തീകാരവചനാനി. തീസു ഹി രതനേസു യത്ഥ കത്ഥചി ചിത്തീകാരേ കതേ സബ്ബത്ഥ കതോയേവ ഹോതി, തസ്മാ ഭഗവതി ചിത്തീകാരേ കതേ ധമ്മോപി കതോവ ഹോതീതി ഭഗവാ "ധമ്മചേതിയാനീ"തി ആഹ. **ആദിബ്രഹ്മചരിയകാനീ**തി മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദിഭൂതാനി, പുബ്ബഭാഗപടിപത്തിഭൂതാനീതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ധമ്മചേതിയസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൧൦. കണ്ണകത്ഥലസുത്തവണ്ണനാ

൩൭൫. ഏവം മേ സുതന്തി കണ്ണകത്ഥലസുത്തം. തത്ഥ **ഉരുഞ്ഞായ**ന്തി **ഉരുഞ്ഞാ**തി തസ്സ രട്ഠസ്സപി നഗരസ്സപി ഏതദേവ നാമം, ഭഗവാ ഉരുഞ്ഞാനഗരം ഉപനിസ്സായ വിഹരതി. **കണ്ണകത്ഥലേ മിഗദായേ**തി തസ്സ നഗരസ്സ അവിദൂരേ കണ്ണകത്ഥലം നാമ ഏകോ രമണീയോ ഭൂമിഭാഗോ അത്ഥി, സോ മിഗാനം അഭയത്ഥായ ദിന്നത്താ മിഗദായോതി വുച്ചതി, തസ്മിം കണ്ണകത്ഥലേ മിഗദായേ. **കേനചിദേവ കരണീയേനാ**തി ന അഞ്ഞേന, അനന്തരസുത്തേ വുത്തകരണീയേനേവ. **സോമാ ച ഭഗിനീ സകുലാ ച ഭഗിനീ**തി ഇമാ ദ്വേ ഭഗിനിയോ രഞ്ഞോ പജാപതിയോ. **ഭത്താഭിഹാരേ**തി ഭത്തം അഭിഹരണട്ഠാനേ. രഞ്ഞോ ഭുഞ്ജനട്ഠാനഞ്ഹി സബ്ബാപി ഓരോധാ കടച്ഛുആദീനി ഗഹേത്വാ രാജാനം ഉപട്ഠാതും ഗച്ഛന്തി, താപി തഥേവ അഗമംസു.

൩൭൬. കിം പന, മഹാരാജാതി കസ്മാ ഏവമാഹ? രഞ്ഞോ ഗരഹപരിമോചനത്ഥം. ഏവഞ്ഹി പരിസാ ചിന്തേയ്യ - "അയം രാജാ ആഗച്ഛമാനോവ മാതുഗാമാനം സാസനം ആരോചേതി, മയം അത്തനോ ധമ്മതായ ഭഗവന്തം ദട്ഠും ആഗതോതി മഞ്ഞാമ, അയം പന മാതുഗാമാനം സാസനം ഗഹേത്വാ ആഗതോ, മാതുഗാമദാസോ മഞ്ഞേ, ഏസ പുബ്ബേപി ഇമിനാവ കാരണേന ആഗച്ഛതീ"തി. പുച്ഛിതോ പന സോ അത്തനോ ആഗമനകാരണം കഥേസ്സതി, ഏവമസ്സ അയം ഗരഹാ ന ഉപ്പജ്ജിസ്സതീതി ഗരഹമോചനത്ഥം ഏവമാഹ.

൩൭൭. അബ്ഭുദാഹാസീതി കഥേസി. **സകിദേവ സബ്ബം ഉസ്സതി സബ്ബം ദക്ഖിതീ**തി യോ ഏകാവജ്ജനേന ഏകചിത്തേന അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നം സബ്ബം ഉസ്സതി വാ ദക്ഖിതി വാ, സോ നത്ഥീതി അത്ഥോ. ഏകേന ഹി ചിത്തേന അതീതം സബ്ബം ജാനിസ്സാമീതി ആവജ്ജിത്വാപി അതീതം സബ്ബം ജാനിതും ന സക്കാ, ഏകദേസമേവ ജാനാതി. അനാഗതപച്ചുപ്പന്നം പന തേന ചിത്തേന സബ്ബേനേവ സബ്ബം ന ജാനാതീതി. ഏസ നയോ ഇതരേസു. ഏവം ഏകചിത്തവസേനായം പഞ്ഹോ കഥിതോ. **ഹേതുരൂപ**ന്തി ഹേതുസഭാവം കാരണജാതികം. **സഹേതുരൂപ**ന്തി സകാരണജാതികം. **സമ്പരായികാഹം, ഭന്തേ**തി സമ്പരായഗുണം അഹം, ഭന്തേ, പുച്ഛാമി.

൩൭൮. പഞ്ചിമാനീതി ഇമസ്മിം സുത്തേ പഞ്ച പധാനിയങ്ഗാനി ലോകുത്തരമിസ്സകാനി കഥിതാനി. കഥിനങ്ഗണവാസീചൂളസമുദ്ദത്ഥേരോ പന

‘‘തുമ്ഹാകം, ഭന്തേ, കിം രുച്ചതീ’’തി വുത്തേ ‘‘മയ്ഹം ലോകുത്തരാനേവാതി രുച്ചതീ’’തി ആഹ. **പധാനവേമത്തത**ന്തി പധാനനാനത്തം. അഞ്ഞാദിസമേവ ഹി പുഥുജ്ജനസ്സ പധാനം, അഞ്ഞാദിസം സോതാപന്നസ്സ, അഞ്ഞാദിസം സകദാഗാമിനോ, അഞ്ഞാദിസം അനാഗാമിനോ, അഞ്ഞാദിസം അരഹതോ, അഞ്ഞാദിസം അസീതിമഹാസാവകാനം, അഞ്ഞാദിസം ദ്വിന്നം അഗ്ഗസാവകാനം, അഞ്ഞാദിസം പച്ചേകബുദ്ധാനം, അഞ്ഞാദിസം സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധാനം. പുഥുജ്ജനസ്സ പധാനം സോതാപന്നസ്സ പധാനം ന പാപുണാതി...പേ... പച്ചേകബുദ്ധസ്സ പധാനം സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധസ്സ പധാനം ന പാപുണാതി. ഇമമത്ഥം സന്ധായ ‘‘പധാനവേമത്തതം വദാമീ’’തി ആഹ. **ദന്തകാരണം ഗച്ഛേയ്യു**ന്തി യം അകൂടകരണം, അനവച്ഛിന്ദനം , ധുരസ്സ അച്ഛിന്ദനന്തി ദന്തേസു കാരണം ദിസ്സതി, തം കാരണം ഉപഗച്ഛേയ്യുന്തി അത്ഥോ. **ദന്തഭൂമി**ന്തി ദന്തേഹി ഗന്തബ്ബഭൂമിം. **അസ്സദ്ധോ**തിആദീസു പുഥുജ്ജനസോതാപന്നസകദാഗാമിഅനാഗാമിനോ ചത്താരോപി അസ്സദ്ധാ നാമ. പുഥുജ്ജനോ ഹി സോതാപന്നസ്സ സദ്ധം അപ്പത്തോതി അസ്സദ്ധോ, സോതാപന്നോ സകദാഗാമിസ്സ, സകദാഗാമീ അനാഗാമിസ്സ, അനാഗാമീ അരഹതോ സദ്ധം അപ്പത്തോതി അസ്സദ്ധോ, ആബാധോ അരഹതോപി ഉപ്പജ്ജതീതി പഞ്ചപി **ബഹ്വാബാധാ നാമ** ഹോന്തി. അരിയസാവകസ്സ പന സഠോ മായാവീതി നാമം നത്ഥി. തേനേവ ഥേരോ - ‘‘പഞ്ച പധാനിയങ്ഗാനി ലോകുത്തരാനി കഥിതാനീതി മയ്ഹം രുച്ചതീ’’തി ആഹ. അസ്സഖളുങ്കസുത്തന്തേ പന - ‘‘തയോ ച, ഭിക്ഖവേ, അസ്സഖളുങ്കേ തയോ ച പുരിസഖളുങ്കേ ദേസേസ്സാമീ’’തി (അ॰ നി॰ ൩.൧൪൧) ഏത്ഥ അരിയസാവകസ്സാപി സമ്ബോധിനാമം ആഗതം , തസ്സ വസേന ലോകുത്തരമിസ്സകാ കഥിതാതി വുത്തം. പുഥുജ്ജനോ പന സോതാപത്തിമഗ്ഗവീരിയം അസമ്പത്തോ...പേ... അനാഗാമീ അരഹത്തമഗ്ഗവീരിയം അസമ്പത്തോതി കുസീതോപി അസ്സദ്ധോ വിയ ചത്താരോവ ഹോന്തി, തഥാ ദുപ്പഞ്ഞോ.

ഏവം പനേത്ഥ ഓപമ്മസംസന്ദനം വേദിതബ്ബം - അദന്തഹത്ഥിആദയോ വിയ ഹി മഗ്ഗപധാനരഹിതോ പുഗ്ഗലോ. ദന്തഹത്ഥിആദയോ വിയ മഗ്ഗപധാനവാ. യഥാ അദന്താ ഹത്ഥിആദയോ കൂടാകാരം അകത്വാ അവിച്ഛിന്ദിത്വാ ധുരം അപാതേത്വാ ദന്തഗമനം വാ ഗന്തും ദന്തഭൂമിം വാ പത്തും ന സക്കോന്തി, ഏവമേവം മഗ്ഗപധാനരഹിതോ മഗ്ഗപധാനവതാ പത്തബ്ബം പാപുണിതും നിബ്ബത്തേതബ്ബം ഗുണം നിബ്ബത്തേതും ന സക്കോതി. യഥാ പന ദന്തഹത്ഥിആദയോ കൂടാകാരം അകത്വാ അവിച്ഛിന്ദിത്വാ ധുരം അപാതേത്വാ ദന്തഗമനം വാ ഗന്തും ദന്തഭൂമിം വാ പത്തും സക്കോന്തി , ഏവമേവം മഗ്ഗപധാനവാ മഗ്ഗപധാനവതാ പത്തബ്ബം പാപുണിതും നിബ്ബത്തേതബ്ബം ഗുണം നിബ്ബത്തേതും സക്കോതി. ഇദം വുത്തം ഹോതി - ‘‘സോതാപത്തിമഗ്ഗപധാനവാ സോതാപത്തിമഗ്ഗപധാനവതാ പത്തോകാസം പാപുണിതും നിബ്ബത്തേതബ്ബം ഗുണം നിബ്ബത്തേതും സക്കോതി...പേ... അരഹത്തമഗ്ഗപധാനവാ അരഹത്തമഗ്ഗപധാനവതാ പത്തോകാസം പാപുണിതും നിബ്ബത്തേതബ്ബം ഗുണം നിബ്ബത്തേതും സക്കോതീ’’തി.

൩൫൦. സമ്മപ്പധാനാതി മഗ്ഗപധാനേന സമ്മപ്പധാനാ. **ന കിഞ്ചി നാനാകരണം വദാമി യദിദം വിമുത്തിയാ വിമുത്തി**ന്തി യം ഏകസ്സ ഫലവിമുത്തിയാ ഇതരസ്സ ഫലവിമുത്തിം ആരബ്ഭ നാനാകരണം വത്തബ്ബം സിയാ, തം ന കിഞ്ചി വദാമീതി അത്ഥോ. **അച്ചിയാ വാ അച്ചി**ന്തി അച്ചിയാ വാ അച്ചിമ്ഹി.

സേസപദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ, ഭുമ്മത്ഥേ ഹി ഏതം ഉപയോഗവചനം. **കിം പന ത്വം, മഹാരാജാ**തി, മഹാരാജ, കിം ത്വം? ‘‘സന്തി ദേവാ ചാതുമഹാരാജികാ, സന്തി ദേവാ താവതിംസാ…പേ॰… സന്തി ദേവാ പരനിമ്മിതവസവത്തിനോ, സന്തി ദേവാ തതുത്തരി’’ന്തി ഏവം ദേവാനം അത്ഥിഭാവം ന ജാനാസി, യേന ഏവം വദേസീതി. തതോ അത്ഥിഭാവം ജാനാമി, മനുസ്സലോകം പന ആഗച്ഛന്തി നാഗച്ഛന്തീതി ഇദം പുച്ഛന്തോ **യദി വാ തേ, ഭന്തേ**തിആദിമാഹ. **സബ്യാബജ്ഝാ**തി സദുക്ഖാ, സമുച്ഛേദപ്പഹാനേന അപ്പഹീനചേതസികദുക്ഖാ. **ആഗന്താരോ**തി ഉപപത്തിവസേന ആഗന്താരോ. **അബ്യാബജ്ഝാ**തി സമുച്ഛിന്നദുക്ഖാ. **അനാഗന്താരോ**തി ഉപപത്തിവസേന അനാഗന്താരോ.

൩൭൫. **പഹോതീ**തി സക്കോതി. രാജാ ഹി പുഞ്ഞവന്തമ്പി ലാഭസക്കാരസമ്പന്നം യഥാ ന കോചി ഉപസങ്കമതി, ഏവം കരോന്തോ തമ്ഹാ ഠാനാ ചാവേതും സക്കോതി. തം അപുഞ്ഞവന്തമ്പി സകലഗാമം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ യാപനമത്തം അലഭന്തം യഥാ ലാഭസക്കാരസമ്പന്നോ ഹോതി, ഏവം കരോന്തോ തമ്ഹാ ഠാനാ ചാവേതും സക്കോതി. ബ്രഹ്മചരിയവന്തമ്പി ഇത്ഥീഹി സദ്ധിം സമ്പയോജേത്വാ സീലവിനാസം പാപേന്തോ ബലക്കാരേന വാ ഉപ്പബ്ബാജേന്തോ തമ്ഹാ ഠാനാ ചാവേതും സക്കോതി. അബ്രഹ്മചരിയവന്തമ്പി സമ്പന്നകാമഗുണം അമച്ചം ബന്ധനാഗാരം പവേസേത്വാ ഇത്ഥീനം മുഖമ്പി പസ്സിതും അദേന്തോ തമ്ഹാ ഠാനാ ചാവേതി നാമ. രട്ഠതോ പന യം ഇച്ഛതി, തം പബ്ബാജേതി നാമ.

ദസ്സനായപി നപ്പഹോന്തീതി കാമാവചരേ താവ അബ്യാബജ്ഝേ ദേവേ സബ്യാബജ്ഝാ ദേവാ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണദസ്സനായപി നപ്പഹോന്തി. കസ്മാ? അരഹതോ തത്ഥ ഠാനാഭാവതോ. രൂപാവചരേ പന ഏകവിമാനസ്മിംയേവ തിട്ഠന്തി ച നിസീദന്തി ചാതി ചക്ഖുവിഞ്ഞാണദസ്സനായ പഹോന്തി, ഏതേഹി ദിട്ഠം പന സല്ലക്ഖിതം പടിവിദ്ധം ലക്ഖണം ദട്ഠും സല്ലക്ഖിതും പടിവിജ്ഝിതും ന സക്കോന്തീതി ഞാണചക്ഖുനാ ദസ്സനായ നപ്പഹോന്തി, ഉപരിദേവേ ച ചക്ഖുവിഞ്ഞാണദസ്സനേനാപീതി.

൩൭൬. **കോ നാമോ അയം, ഭന്തേ**തി രാജാ ഥേരം ജാനന്തോപി അജാനന്തോ വിയ പുച്ഛതി. കസ്മാ? പസംസിതുകാമതായ. **ആനന്ദരൂപോ**തി ആനന്ദസഭാവോ. ബ്രഹ്മപുച്ഛാപി വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ. **അഥ ഖോ അഞ്ഞതരോ പുരിസോ**തി സാ കിര കഥാ വിടടൂഭേനേവ കഥിതാ, തേ ‘‘തയാ കഥിതാ, തയാ കഥിതാ’’തി കുപിതാ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഇമസ്മിംയേവ ഠാനേ അത്തനോ അത്തനോ ബലകായം ഉട്ഠാപേത്വാ കലഹമ്പി കരേയ്യുന്തി നിവാരണത്ഥം സോ രാജപുരിസോ ഏതദവോച. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. അയം പന ദേസനാ നേയ്യപുഗ്ഗലസ്സ വസേന നിട്ഠിതാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

കണ്ണകത്ഥലസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

ചതുത്ഥവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ബ്രാഹ്മണവഗ്ഗോ

൧. ബ്രഹ്മായുസുത്തവണ്ണനാ

൩൮൩. ഏവം മേ സുതന്തി ബ്രഹ്മായുസുത്തം. തത്ഥ **മഹതാ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സദ്ധി**ന്തി **മഹതാ**തി ഗുണമഹത്തേനപി മഹതാ, സങ്ഖ്യാമഹത്തേനപി. സോ ഹി ഭിക്ഖുസങ്ഘേ ഗുണേഹിപി മഹാ അഹോസി അപ്പിച്ഛതാദിഗുണസമന്നാഗതത്താ, സങ്ഖ്യായപി മഹാ പഞ്ചസതസങ്ഖ്യത്താ. ഭിക്ഖൂനം സങ്ഘേന **ഭിക്ഖുസങ്ഘേന,** ദിട്ഠിസീലസാമഞ്ഞസങ്ഖാതസങ്ഘാതേന സമണഗണേനാതി അത്ഥോ. **സദ്ധി**ന്തി ഏകതോ. **പഞ്ചമത്തേഹി ഭിക്ഖുസതേഹീ**തി പഞ്ച മത്താ ഏതേസന്തി പഞ്ചമത്താനി. മത്താതി പമാണം വുച്ചതി, തസ്മാ യഥാ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞൂതി വുത്തേ ഭോജനേ മത്തം ജാനാതി പമാണം ജാനാതീതി അത്ഥോ ഹോതി, ഏവമിധാപി തേസം ഭിക്ഖുസതാനം പഞ്ചമത്താ പഞ്ചപമാണന്തി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഭിക്ഖൂനം സതാനി ഭിക്ഖുസതാനി. തേഹി **പഞ്ചമത്തേഹി ഭിക്ഖുസതേഹി**.

വീസവസ്സസതികോതി വീസാധികവസ്സസതികോ. **തിണ്ണം വേദാന**ന്തി ഇരുവേദയജുവേദസാമവേദാനം. ഓട്ഠപഹതകരണവസേന പാരം ഗതോതി **പാരഗൂ**. സഹ നിഘണ്ഡുനാ ച കേടുഭേന ച **സനിഘണ്ഡുകേടുഭാനം, നിഘണ്ഡൂ**തി നാമനിഘണ്ഡുരുക്ഖാദീനം വേവചനപ്പകാസകം സത്ഥം. **കേടുഭ**ന്തി കിരിയാകപ്പവികപ്പോ കവീനം ഉപകാരായ സത്ഥം. സഹ അക്ഖരപ്പഭേദേന **സക്ഖരപ്പഭേദാനം. അക്ഖരപ്പഭേദോ**തി സിക്ഖാ ച നിരുത്തി ച. **ഇതിഹാസപഞ്ചമാന**ന്തി ആഥബ്ബണവേദം ചതുത്ഥം കത്വാ ''ഇതിഹ ആസ ഇതിഹ ആസാ''തി ഈദിസവചനപ്പടിസംയുത്തോ പുരാണകഥാസങ്ഖാതോ ഇതിഹാസോ പഞ്ചമോ ഏതേസന്തി ഇതിഹാസപഞ്ചമാ, തേസം **ഇതിഹാസപഞ്ചമാനം**. പദഞ്ച തദവസേസഞ്ച ബ്യാകരണം അധീയതി പവേദേതി ചാതി **പദകോ വേയ്യാകരണോ. ലോകായതം** വുച്ചതി വിതണ്ഡവാദസത്ഥം. **മഹാപുരിസലക്ഖണ**ന്തി മഹാപുരിസാനം ബുദ്ധാദീനം ലക്ഖണദീപകം ദ്വാദസസഹസ്സഗന്ഥപ്പമാണം സത്ഥം, യത്ഥ സോളസസഹസ്സഗാഥാപരിമാണായ **ബുദ്ധമന്താ** നാമ അഹേസും, യേസം വസേന ''ഇമിനാ ലക്ഖണേന സമന്നാഗതാ ബുദ്ധാ നാമ ഹോന്തി, ഇമിനാ പച്ചേകബുദ്ധാ നാമ ഹോന്തി, ഇമിനാ ദ്വേ അഗ്ഗസാവകാ, അസീതിമഹാസാവകാ, ബുദ്ധമാതാ, ബുദ്ധപിതാ, അഗ്ഗുപട്ഠാകോ, അഗ്ഗുപട്ഠായികാ, രാജാ ചക്കവത്തീ''തി അയം വിസേസോ ഞായതി. **അനവയോ**തി ഇമേസു ലോകായതമഹാപുരിസലക്ഖണേസു അനൂനോ പരിപൂരകാരീ, അവയോ ന ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. അവയോ നാമ യോ താനി അത്ഥതോ ച ഗന്ഥതോ ച സന്ധാരേതും ന സക്കോതി. **അസ്സോസി ഖോ**തിആദീസു യം വത്തബ്ബം സിയാ, തം സാലേയ്യകസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൧.൪൩൫ ആദയോ) വുത്തമേവ.

൩൮൪. അയം താതാതി അയം മഹല്ലകതായ ഗന്തും അസക്കോന്തോ മാണവം ആമന്തേത്വാ ഏവമാഹ. അപിച എസ ബ്രാഹ്മണോ ചിന്തേസി ''ഇമസ്മിം ലോകേ 'അഹം ബുദ്ധോ അഹം ബുദ്ധോ'തി ഉഗ്ഗതസ്സ നാമം ഗഹേത്വാ ബഹൂ ജനാ വിചരന്തി, തസ്മാ ന മേ അനുസ്സവമത്തേനേവ

ഉപസങ്കമിതും യുത്തം. ഏകച്ചഞ്ഹി ഉപസങ്കമന്തസ്സ അപക്കമനമ്പി ഗരു ഹോതി, അനത്ഥോപി ഉപ്പജ്ജതി. യംനൂനാഹം മമ അന്തേവാസികം പേസേത്വാ 'ബുദ്ധോ വാ നോ വാ'തി ജാനിത്വാ ഉപസങ്കമേയ്യ''ന്തി തസ്മാ മാണവം ആമന്തേത്വാ ''അയം താതാ''തിആദിമാഹ. **തം ഭവന്ത**ന്തി തസ്സ ഭവതോ. **തഥാ സന്തംയേവാ**തി തഥാ സതോയേവ. ഇദഞ്ഹി ഇത്ഥമ്ഭൂതാഖ്യാനത്ഥേ ഉപയോഗവചനം. **യഥാ കഥം പനാഹം, ഭോ**തി എത്ഥ കഥം പനാഹം, ഭോ, തം ഭവന്തം ഗോതമം ജാനിസ്സാമി, യഥാ സക്കാ സോ ഞാതും, തഥാ മേ ആചിക്ഖാതി അത്ഥോ. **യഥാ**തി വാ നിപാതമത്തമേവേതം. **കഥ**ന്തി അയം ആകാരപുച്ഛാ, കേനാകാരേനാഹം ഭവന്തം ഗോതമം ജാനിസ്സാമീതി അത്ഥോ.

ഏവം വുത്തേ കിര നം ഉപജ്ഝായോ - ''കിം ത്വം, താത, പഥവിയം ഠിതോ പഥവിം ന പസ്സാമീതി വിയ ചന്ദിമസൂരിയാനം ഓഭാസേ ഠിതോ ചന്ദിമസൂരിയേ ന പസ്സാമീതി വിയ വദസീ''തിആദീനി വത്വാ ജാനനാകാരം ദസ്സേന്തോ **ആഗതാനി ഖോ താതാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **മന്തേസൂ**തി വേദേസു. തഥാഗതോ കിര ഉപ്പജ്ജിസ്സതീതി പടികച്ചേവ സുദ്ധാവാസാ ദേവാ വേദേസു ലക്ഖണാനി പക്ഖിപിത്വാ ''ബുദ്ധമന്താ നാമ ഏതേ''തി ബ്രാഹ്മണവേസേന വേദേ വാചേന്തി ''തദനുസാരേന മഹേസക്ഖാ സത്താ തഥാഗതം ജാനിസ്സന്തീ''തി. തേന പുബ്ബേ വേദേസു മഹാപുരിസലക്ഖണാനി ആഗച്ഛന്തി. പരിനിബ്ബുതേ പന തഥാഗതേ അനുക്കമേന അന്തരധായന്തി, തേന ഏതരഹി നത്ഥി. **മഹാപുരിസസ്സാ**തി പണിധിസമാദാനഞാണകരുണാദിഗുണമഹതോ പുരിസസ്സ. **ദ്വേയേവ ഗതിയോ**തി ദ്വേ ഏവ നിട്ഠാ . കാമഞ്ചായം ഗതിസദ്ദോ - ''പഞ്ച ഖോ ഇമാ , സാരിപുത്ത, ഗതിയോ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൧൫൩) ഭവഭേദേ വത്തതി, ''ഗതി മിഗാനം പവന''ന്തിആദീസു (പരി॰ ൩൩൯) നിവാസട്ഠാനേ, ''ഏവം അധിമത്തഗതിമന്തോ''തിആദീസു (മ॰ നി॰ ൧.൧൬൧) പഞ്ഞായ, ''ഗതിഗത''ന്തിആദീസു വിസടഭാവേ, ഇധ പന നിട്ഠായം വത്തതീതി വേദിതബ്ബോ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി യേഹി സമന്നാഗതോ രാജാ ഹോതി, ന തേഹേവ ബുദ്ധോ ഹോതി, ജാതിസാമഞ്ഞതോ പന താനിയേവ താനീതി വുച്ചന്തി. തേന വുത്തം - ''യേഹി സമന്നാഗതസ്സാ''തി. **സചേ അഗാരം അജ്ഝാവസതീ**തി യദി അഗാരേ വസതി, രാജാ ഹോതി ചക്കവത്തീ. ചതൂഹി അച്ഛരിയധമ്മേഹി സങ്ഗഹവത്ഥൂഹി ച ലോകം രഞ്ജനതോ **രാജാ**. ചക്കരതനം വത്തേതി, ചതൂഹി സമ്പത്തിചക്കേഹി വത്തേതി, തേഹി ച പരം വത്തേതി, പരഹിതായ ച ഇരിയാപഥചക്കാനം വത്തോ ഏതസ്മിം അത്ഥീതി **ചക്കവത്തീ**. ഏത്ഥ ച രാജാതി സാമഞ്ഞം, ചക്കവത്തീതി വിസേസനം. ധമ്മേന ചരതീതി **ധമ്മികോ,** ഞായേന സമേന വത്തതീതി അത്ഥോ. ധമ്മേന രജ്ജം ലഭിത്വാ രാജാ ജാതോതി **ധമ്മരാജാ**. പരഹിതധമ്മകരണേന വാ **ധമ്മികോ,** അത്തഹിതധമ്മകരണേന **ധമ്മരാജാ**. ചതുരന്തായ ഇസ്സരോതി **ചാതുരന്തോ,** ചതുസമുദ്ദന്തായ ചതുബ്ബിധദീപഭൂസിതായ ച പഥവിയാ ഇസ്സരോതി അത്ഥോ. അജ്ഝത്തം കോപാദിപച്ചത്ഥികേ ബഹിദ്ധാ ച സബ്ബരാജാനോ വിജേസീതി **വിജിതാവീ. ജനപദത്ഥാവരിയപ്പത്തോ**തി ജനപദേ ഥാവരഭാവം ധുവഭാവം പത്തോ, ന സക്കാ കേനചി ചാലേതും, ജനപദോ വാ തമ്ഹി ഥാവരിയപ്പത്തോ അനുസ്സുക്കോ സകമ്മനിരതോ അചലോ അസമ്പവേധീതി ജനപദത്ഥാവരിയപ്പത്തോ. **സേയ്യഥിദ**ന്തി നിപാതോ, തസ്സ താനി കതമാനീതി അത്ഥോ. **ചക്കരതന**ന്തിആദീസു ചക്കഞ്ച തം രതിജനനത്ഥേന രതനഞ്ചാതി **ചക്കരതനം**. ഏസേവ നയോ സബ്ബത്ഥ.

ഇമേസു പന രതനേസു അയം ചക്കവത്തിരാജാ ചക്കരതനേന അജിതം ജിനാതി, ഹത്ഥിഅസ്സരതനേഹി വിജിതേ യഥാസുഖം അനുവിചരതി, പരിണായകരതനേന വിജിതമനുരക്ഖതി, സേസേഹി ഉപഭോഗസുഖമനുഭവതി. പഠമേന ചസ്സ ഉസ്സാഹസത്തിയോഗോ, ഹത്ഥിഅസ്സഗഹപതിരതനേഹി പഭുസത്തിയോഗോ, പച്ഛിമേന മന്തസത്തിയോഗോ സുപരിപുണ്ണോ ഹോതി, ഇത്ഥിമണിരതനേഹി തിവിധസത്തിയോഗഫലം. സോ ഇത്ഥിമണിരതനേഹി ഭോഗസുഖമനുഭവതി, സേസേഹി ഇസ്സരിയസുഖം. വിസേസതോ ചസ്സ പുരിമാനി തീണി അദോസകുസലമൂലജനിതകമ്മാനുഭാവേന സമ്പജ്ജന്തി, മജ്ഝിമാനി അലോഭകുസലമൂലജനിതകമ്മാനുഭാവേന, പച്ഛിമമേകം അമോഹകുസലമൂലജനിതകമ്മാനുഭാവേനാതി വേദിതബ്ബം. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ, വിത്ഥാരോ പന ബോജ്ഝങ്ഗസംയുത്തേ രതനസുത്തസ്സ (സം॰ നി॰ ൫.൨൨൨-൨൨൩) ഉപദേസതോ ഗഹേതബ്ബോ. അപിച ബാലപണ്ഡിതസുത്തേപി (മ॰ നി॰ ൩.൨൪൯) ഇമേസം രതനാനം ഉപ്പത്തിക്കമേന സദ്ധിം വണ്ണനാ ആഗമിസ്സതി.

പരോസഹസ്സന്തി അതിരേകസഹസ്സം. **സൂരാ**തി അഭീരുകജാതികാ. **വീരങ്ഗരൂപാ**തി ദേവപുത്തസദിസകായാ, ഏവം താവ ഏകേ വണ്ണയന്തി, അയം പനേത്ഥ സഭാവോ - **വീരാ**തി ഉത്തമസൂരാ വുച്ചന്തി. വീരാനം അങ്ഗം വീരങ്ഗം, വീരകാരണം വീരിയന്തി വുത്തം ഹോതി. വീരങ്ഗം രൂപം ഏതേസന്തി **വീരങ്ഗരൂപാ,** വീരിയമയസരീരാ വിയാതി വുത്തം ഹോതി. **പരസേനപ്പമദ്ദനാ**തി സചേ പടിമുഖം തിട്ഠേയ്യ പരസേനാ, തം മദ്ദിതും സമത്ഥാതി അധിപ്പായോ. **ധമ്മേനാ**തി ''പാണോ ന ഹന്തബ്ബോ''തിആദിനാ പഞ്ചസീലധമ്മേന.

അരഹം ഹോതി സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ലോകേ വിവട്ടച്ഛദോതി ഏത്ഥ രാഗദോസമോഹമാനദിട്ഠിഅവിജ്ജാദുച്ചരിതഛദനേഹി സത്തഹി പടിച്ഛന്നേ കിലേസന്ധകാരലോകേ തം ഛദനം വിവട്ടേത്വാ സമന്തതോ സഞ്ജാതാലോകോ ഹുത്വാ ഠിതോതി **വിവട്ടച്ഛദോ**. തത്ഥ പഠമേന പദേന പൂജാരഹതാ, ദുതിയേന തസ്സാ ഹേതു യസ്മാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി, തതിയേന ബുദ്ധത്തഹേതുഭൂതാ വിവട്ടച്ഛദതാ വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. അഥ വാ വിവട്ടോ ച വിച്ഛദോ ചാതി **വിവട്ടച്ഛദോ,** വട്ടരഹിതോ ഛദനരഹിതോ ചാതി വുത്തം ഹോതി. തേന അരഹം വട്ടാഭാവേന, സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ഛദനാഭാവേനാതി ഏവം പുരിമപദദ്വയസ്സേവ ഹേതുദ്വയം വുത്തം ഹോതി. ദുതിയവേസാരജ്ജേന ചേത്ഥ പുരിമസിദ്ധി, പഠമേന ദുതിയസിദ്ധി, തതിയചതുത്ഥേഹി തതിയസിദ്ധി ഹോതി. പുരിമഞ്ച ധമ്മചക്ഖും, ദുതിയം ബുദ്ധചക്ഖും, തതിയം സമന്തചക്ഖും സാധേതീതിപി വേദിതബ്ബം. **ത്വം മന്താനം പടിഗ്ഗഹേതാ**തി ഇമിനാസ്സ സൂരഭാവം ജനേതി.

൩൩൫. സോപി തായ ആചരിയകഥായ ലക്ഖണേസു വിഗതസമ്മോഹോ ഏകോഭാസജാതോ വിയ ബുദ്ധമന്തേ സമ്പസ്സമാനോ **ഏവം, ഭോ**തി ആഹ. തസ്സത്ഥോ - യഥാ, ഭോ, മം ത്വം വദസി, ഏവം കരിസ്സാമീതി. **സമന്നേസീ**തി ഗവേസി, ഏകം ദ്വേതി വാ ഗണയന്തോ സമാനയി. **അദ്ദസാ ഖോ**തി കഥം അദ്ദസ? ബുദ്ധാനഞ്ഹി നിസിന്നാനം വാ നിപന്നാനം വാ കോചി ലക്ഖണം പരിയേസിതും ന സക്കോതി, ഠിതാനം പന ചങ്കമന്താനം വാ സക്കോതി. തസ്മാ ലക്ഖണപരിയേസനത്ഥം ആഗതം ദിസ്വാ ബുദ്ധാ ഉട്ഠായാസനാ

തിട്ഠന്തി വാ ചങ്കമം വാ അധിട്ഠഹന്തി. ഇതി ലക്ഖണദസ്സനാനുരൂപേ ഇരിയാപഥേ വത്തമാനസ്സ അദ്ദസ. **യേഭുയ്യേനാ**തി പായേന, ബഹുകാനി അദ്ദസ, അപ്പാനി ന അദ്ദസാതി അത്ഥോ. തതോ യാനി ന അദ്ദസ, തേസം ദീപനത്ഥം വുത്തം **ഠപേത്വാ ദ്വേ**തി. **കങ്ഖതീ**തി "അഹോ വത പസ്സേയ്യ"ന്തി പത്ഥനം ഉപ്പാദേതി. **വിചികിച്ഛതീ**തി തതോ തതോ താനി വിചിനന്തോ കിച്ഛതി ന സക്കോതി ദട്ഠും. **നാധിമുച്ചതീ**തി തായ വിചികിച്ഛായ സന്നിട്ഠാനം ന ഗച്ഛതി. **ന സമ്പസീദതീ**തി തതോ "പരിപുണ്ണലക്ഖണോ അയ"ന്തി ഭഗവതി പസാദം നാപജ്ജതി. കങ്ഖായ വാ ദുബ്ബലാ വിമതി വുത്താ, വിചികിച്ഛായ മജ്ഝിമാ, അനധിമുച്ചനതായ ബലവതീ, അസമ്പസാദേന തേഹി തീഹി ധമ്മേഹി ചിത്തസ്സ കാലുസ്സിയഭാവോ. **കോസോഹിതേ**തി വത്ഥികോസേന പടിച്ഛന്നേ. **വത്ഥഗുയ്ഹേ**തി അങ്ഗജാതേ. ഭഗവതോ ഹി വാരണസ്സേവ കോസോഹിതവത്ഥഗുയ്ഹം സുവണ്ണവണ്ണം പദുമഗബ്ഭസമാനം, തം സോ വത്ഥപടിച്ഛന്നത്താ, അന്തോമുഖഗതായ ച ജിവ്ഹായ പഹൂതഭാവം അസല്ലക്ഖേന്തോ തേസു ദ്വീസു ലക്ഖണേസു കങ്ഖീ അഹോസി വിചികിച്ഛീ.

അഥ ഖോ ഭഗവാതി അഥ ഭഗവാ ചിന്തേസി - "സചാഹം ഇമസ്സ ഏതാനി ദ്വേ ലക്ഖണാനി ന ദസ്സേസ്സാമി, നിക്കങ്ഖോ ന ഭവിസ്സതി. ഏതസ്സ കങ്ഖായ സതി ആചരിയോപിസ്സ നിക്കങ്ഖോ ന ഭവിസ്സതി, അഥ മം ദസ്സനായ ന ആഗമിസ്സതി, അനാഗതോ ധമ്മം ന സോസ്സതി, ധമ്മം അസുണന്തോ തീണി സാമഞ്ഞഫലാനി ന സച്ഛികരിസ്സതി. ഏതസ്മിം പന നിക്കങ്ഖേ ആചരിയോപിസ്സ നിക്കങ്ഖോ മം ഉപസങ്കമിത്വാ ധമ്മം സുത്വാ തീണി സാമഞ്ഞഫലാനി സച്ഛികരിസ്സതി. ഏതദത്ഥംയേവ ച മയാ പാരമിയോ പൂരിതാ. ദസ്സേസ്സാമിസ്സ താനി ലക്ഖണാനീ"തി.

തഥാരൂപം ഇദ്ധാഭിസങ്ഖാരമകാസി. കഥംരൂപം? കിമേത്ഥ അഞ്ഞേന വത്തബ്ബം? വുത്തമേതം നാഗസേനത്ഥേരേനേവ മിലിന്ദരഞ്ഞാ പുട്ഠേന -

ആഹ ച ദുക്കരം, ഭന്തേ നാഗസേന, ഭഗവതാ കതന്തി. കിം മഹാരാജാതി? മഹാജനേന ഹിരികരണോകാസം ബ്രഹ്മായുബ്രാഹ്മണസ്സ ച അന്തേവാസിഉത്തരസ്സ ച ബാവരിയസ്സ അന്തേവാസീനം സോളസബ്രാഹ്മണാനഞ്ച സേലസ്സ ച ബ്രാഹ്മണസ്സ അന്തേവാസീനം തിസതമാണവാനഞ്ച ദസ്സേസി, ഭന്തേതി. ന, മഹാരാജ, ഭഗവാ ഗുയ്ഹം ദസ്സേതി, ഛായം ഭഗവാ ദസ്സേതി, ഇദ്ധിയാ അഭിസങ്ഖരിത്വാ നിവാസനനിവത്ഥം കായബന്ധനബദ്ധം ചീവരപാരുതം ഛായാരൂപകമത്തം ദസ്സേസി മഹാരാജാതി. ഛായം ദിട്ഠേ സതി ദിട്ഠോയേവ. നനു, ഭന്തേതി? തിട്ഠതേതം, മഹാരാജ, ഹദയരൂപം ദിസ്വാ ബുജ്ഝനകസത്തോ ഭവേയ്യ, ഹദയമംസം നീഹരിത്വാ ദസ്സേയ്യ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോതി. കല്ലോസി, ഭന്തേ നാഗസേനാതി.

നിന്നാമേത്വാതി നീഹരിത്വാ. **അനുമസീ**തി കഥിനസൂചിം വിയ കത്വാ അനുമജ്ജി. തഥാ കരണേന ചേത്ഥ മുദുഭാവോ, കണ്ണസോതാനുമസനേന ദീഘഭാവോ, നാസികസോതാനുമസനേന തനുഭാവോ, നലാടച്ഛാദനേന പുഥുലഭാവോ പകാസിതോതി വേദിതബ്ബോ. **ഉഭോപി കണ്ണസോതാനീ**തിആദീസു ചേത്ഥ ബുദ്ധാനം കണ്ണസോതേസു മലം വാ ജല്ലികാ വാ നത്ഥി, ധോവിത്വാ ഠപിതരജതപനാളികാ വിയ ഹോന്തി, തഥാ നാസികസോതേസു, താനിപി ഹി സുപരികമ്മകതകഞ്ചനപനാളികാ വിയ ച മണിപനാളികാ വിയ ച ഹോന്തി. തസ്മാ ജിവ്ഹം നീഹരിത്വാ കഥിനസൂചിം വിയ കത്വാ മുഖപരിയന്തേ

ഉപസംഹരന്തോ ദക്ഖിണകണ്ണസോതം പവേസേത്വാ തതോ നീഹരിത്വാ വാമകണ്ണസോതം പവേസേസി, തതോ നീഹരിത്വാ ദക്ഖിണനാസികസോതം പവേസേത്വാ തതോ നീഹരിത്വാ വാമനാസികസോതം പവേസേസി, തതോ നീഹരിത്വാ പുഥുലഭാവം ദസ്സേന്തോ രത്തവലാഹകേന അഡ്ഢചന്ദം വിയ ച സുവണ്ണപത്തം വിയ ച രത്തകമ്ബലപടലേന വിജ്ജുജോതസദിസായ ജിവ്ഹായ കേവലകപ്പം നലാടമണ്ഡലം പടിച്ഛാദേസി.

യംനൂനാഹന്തി കസ്മാ ചിന്തേസി? അഹഞ്ഹി മഹാപുരിസലക്ഖണാനി സമന്നേസിത്വാ ഗതോ "ദിട്ഠാനി തേ, താത, മഹാപുരിസലക്ഖണാനീ"തി ആചരിയേന പുച്ഛിതോ "ആമ, ആചരിയാ"തി വത്തും സക്ഖിസ്സാമി. സചേ പന മം "കിരിയാകരണമസ്സ കീദിസ"ന്തി പുച്ഛിസ്സതി , തം വത്തും ന സക്ഖിസ്സാമി, ന ജാനാമീതി വുത്തേ പന ആചരിയോ കുജ്ഝിസ്സതി "നനു ത്വം മയാ സബ്ബമ്പേതം ജാനനത്ഥായ പേസിതോ, കസ്മാ അജാനിത്വാ ആഗതോസീ"തി, തസ്മാ യന്നൂനാഹന്തി ചിന്തേത്വാ അനുബന്ധി. ഭഗവാ ന്ഹാനട്ഠാനം മുഖധോവനട്ഠാനം സരീരപടിജഗ്ഗനട്ഠാനം രാജരാജമഹാമത്താദീനം ഓരോധേഹി സദ്ധിം പരിവാരേത്വാ നിസിന്നട്ഠാനന്തി ഇമാനി ചത്താരി ഠാനാനി ഠപേത്വാ സേസട്ഠാനേസു അന്തമസോ ഏകഗന്ധകുടിയമ്പി ഓകാസമകാസി.

ഗച്ഛന്തേ ഗച്ഛന്തേ കാലേ - "അയം കിര ബ്രഹ്മായുബ്രാഹ്മണസ്സ മാണവോ ഉത്തരോ നാമ 'ബുദ്ധോ വാ നോ വാ'തി തഥാഗതസ്സ ബുദ്ധഭാവം വീമംസന്തോ ചരതി, ബുദ്ധവീമംസകോ നാമായ"ന്തി പാകടോ ജാതോ. യമ്ഹി യമ്ഹി ഠാനേ ബുദ്ധാ വസന്തി, പഞ്ച കിച്ചാനി കതാനേവ ഹോന്തി, താനി ഹേട്ഠാ ദസ്സിതാനേവ . തത്ഥ പച്ഛാഭത്തം അലങ്കതധമ്മാസനേ നിസീദിത്വാ ദന്തഖചിതം ചിത്തബീജനിം ഗഹേത്വാ മഹാജനസ്സ ധമ്മം ദേസേന്തേ ഭഗവതി ഉത്തരോപി അവിദൂരേ നിസീദതി. ധമ്മസ്സവനപരിയോസാനേ സദ്ധാ മനുസ്സാ സ്വാതനായ ഭഗവന്തം നിമന്തേത്വാ മാണവമ്പി ഉപസങ്കമിത്വാ ഏവം വദന്തി - "താത, അമ്ഹേഹി ഭഗവാ നിമന്തിതോ, ത്വമ്പി ഭഗവതാ സദ്ധിം ആഗന്ത്വാ അമ്ഹാകം ഗേഹേ ഭത്തം ഗണ്ഹേയ്യാസീ"തി. പുനദിവസേ തഥാഗതോ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ ഗാമം പവിസതി, ഉത്തരോപി പദവാരേ പദവാരേ പരിഗ്ഗണ്ഹന്തോ പദാനുപദികോ അനുബന്ധതി. കുലഗേഹം പവിട്ഠകാലേ ദക്ഖിണോദകഗ്ഗഹണം ആദിം കത്വാ സബ്ബം ഓലോകേന്തോ നിസീദതി. ഭത്തകിച്ചാവസാനേ തഥാഗതസ്സ പത്തം ഭൂമിയം ഠപേത്വാ നിസിന്നകാലേ മാണവകസ്സ പാതരാസഭത്തം സജ്ജേന്തി. സോ ഏകമന്തേ നിസിന്നോ ഭുഞ്ജിത്വാ പുന ആഗന്ത്വാ സത്ഥു സന്തികേ ഠത്വാ ഭത്താനുമോദനം സുത്വാ ഭഗവതാ സദ്ധിംയേവ വിഹാരം ഗച്ഛതി.

തത്ഥ ഭഗവാ ഭിക്ഖൂനം ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനം ആഗമേന്തോ ഗന്ധമണ്ഡലമാളേ നിസീദതി. ഭിക്ഖൂഹി ഭത്തകിച്ചം കത്വാ പത്തചീവരം പടിസാമേത്വാ ആഗമ്മ വന്ദിത്വാ കാലേ ആരോചിതേ ഭഗവാ ഗന്ധകുടിം പവിസതി, മാണവോപി ഭഗവതാ സദ്ധിംയേവ ഗച്ഛതി. ഭഗവാ പരിവാരേത്വാ ആഗതം ഭിക്ഖുസങ്ഘം ഗന്ധകുടിപ്പമുഖേ ഠിതോ ഓവദിത്വാ ഉയ്യോജേത്വാ ഗന്ധകുടിം പവിസതി, മാണവോപി പവിസതി. ഭഗവാ ഖുദ്ദകമഞ്ചേ അപ്പമത്തകം കാലം നിസീദതി, മാണവോപി അവിദൂരേ ഓലോകേന്തോ നിസീദതി. ഭഗവാ മുഹുത്തം നിസീദിത്വാ സീസോക്കമനം ദസ്സേതി, - "ഭോതോ ഗോതമസ്സ വിഹാരവേലാ ഭവിസ്സതീ"തി മാണവോ ഗന്ധകുടിദ്വാരം പിദഹന്തോ

നിക്ഖമിത്വാ ഏകമന്തം നിസീദതി. മനുസ്സാ പുരേഭത്തം ദാനം ദത്വാ ഭുത്തപാതരാസാ സമാദിന്നഉപോസഥങ്ഗാ സുദ്ധുത്തരാസങ്ഗാ മാലാഗന്ധാദിഹത്ഥാ ധമ്മം സുണിസ്സാമാതി വിഹാരം ആഗച്ഛന്തി, ചക്കവത്തിനോ ഖന്ധാവാരട്ഠാനം വിയ ഹോതി.

ഭഗവാ മുഹുത്തം സീഹസേയ്യം കപ്പേത്വാ വുട്ഠായ പുബ്ബഭാഗേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ സമാപത്തിം സമാപജ്ജതി. സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ മഹാജനസ്സ ആഗതഭാവം ഞത്വാ ഗന്ധകുടിതോ നിക്ഖമ്മ മഹാജനപരിവുതോ ഗന്ധമണ്ഡലമാളം ഗന്ത്വാ പഞ്ഞത്തവരബുദ്ധാസനഗതോ പരിസായ ധമ്മം ദേസേതി. മാണവോപി അവിദൂരേ നിസീദിത്വാ - ''കിം നു ഖോ സമണോ ഗോതമോ ഗേഹസ്സിതവസേന പരിസം ഉസ്സാദേന്തോ വാ അപസാദേന്തോ വാ ധമ്മം ദേസേതി, ഉദാഹു നോ''തി അക്ഖരക്ഖരം പദം പദം പരിഗ്ഗണ്ഹാതി. ഭഗവാ തഥാവിധം കഥം അകഥേത്വാവ കാലം ഞത്വാ ദേസനം നിട്ഠാപേസി. മാണവോ ഇമിനാ നിയാമേന പരിഗ്ഗണ്ഹന്തോ സത്ത മാസേ ഏകതോ വിചരിത്വാ ഭഗവതോ കായദ്വാരാദീസു അണുമത്തമ്പി അവക്ഖലിതം ന അദ്ദസ. അനച്ഛരിയഞ്ചേതം, യം ബുദ്ധഭൂതസ്സ മനുസ്സഭൂതോ മാണവോ ന പസ്സേയ്യ, യസ്സ ബോധിസത്തഭൂതസ്സ ഛബ്ബസ്സാനി പധാനഭൂമിയം അമനുസ്സഭൂതോ മാരോ ദേവപുത്തോ ഗേഹസ്സിതവിതക്കമത്തമ്പി അദിസ്വാ ബുദ്ധഭൂതം ഏകസംവച്ഛരം അനുബന്ധിത്വാ കിഞ്ചി അപസ്സന്തോ -

''സത്ത വസ്സാനി ഭഗവന്തം, അനുബന്ധിം പദാപദം;
ഓതാരം നാധിഗച്ഛിസ്സം, സമ്ബുദ്ധസ്സ സതീമതോ''തി. (സു॰ നി॰ ൪൪൮) -

ആദിഗാഥായോ വത്വാ പക്കാമി. തതോ മാണവോ ചിന്തേസി - ''അഹം ഭവന്തം ഗോതമം സത്ത മാസേ അനുബന്ധമാനോ കിഞ്ചി വജ്ജം ന പസ്സാമി. സചേ പനാഹം അഞ്ഞേപി സത്ത മാസേ സത്ത വാ വസ്സാനി വസ്സസതം വാ വസ്സസഹസ്സം വാ അനുബന്ധേയ്യം, നേവസ്സ വജ്ജം പസ്സേയ്യം. ആചരിയോ ഖോ പനസ്സ മേ മഹല്ലകോ, യോഗക്ഖേമം നാമ ന സക്കാ ജാനിതും. സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സഭാവഗുണേനേവ ബുദ്ധഭാവം വത്വാ മയ്ഹം ആചരിയസ്സ ആരോചേസ്സാമീ''തി ഭഗവന്തം ആപുച്ഛിത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം വന്ദിത്വാ നിക്ഖമി.

ആചരിയസ്സ സന്തികഞ്ച പന ഗന്ത്വാ - ''കച്ചി, താത ഉത്തര, തം ഭവന്തം ഗോതമം തഥാസന്തംയേവ സദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗതോ''തി പുച്ഛിതോ, ''ആചരിയ, കിം വദേസി? ചക്കവാളം അതിസമ്ബാധം, ഭവഗ്ഗം അതിനീചം, തസ്സ ഹി, ഭോതോ ഗോതമസ്സ ആകാസം വിയ അപരിയന്തോ ഗുണഗണോ. തഥാസന്തംയേവ, ഭോ, തം ഭവന്തം ഗോതമ''ന്തിആദീനി വത്വാ യഥാദിട്ഠാനി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണാനി പടിപാടിയാ ആചിക്ഖിത്വാ കിരിയസമാചാരം ആചിക്ഖി. തേന വുത്തം - ''അഥ ഖോ ഉത്തരോ മാണവോ...പേ॰... ഏദിസോ ച ഏദിസോ ച ഭവം ഗോതമോ തതോ ച ഭിയ്യോ''തി.

൩൮൫. തത്ഥ **സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ**തി യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം ഭൂമിയം പാദം ഠപേന്താനം അഗ്ഗതലം വാ പണ്ഹി വാ പസ്സം വാ പഠമം ഫുസതി, വേമജ്ഝം വാ പന ഛിദ്ദം ഹോതി, ഉക്ഖിപന്താനമ്പി അഗ്ഗതലാദീസു ഏകകോട്ഠാസോവ പഠമം ഉട്ഠഹതി, ന ഏവം തസ്സ. തസ്സ പന സുവണ്ണപാദുകതലം വിയ ഏകപ്പഹാരേനേവ സകലം പാദതലം ഭൂമിം

ഫുസതി, ഭൂമിതോ ഉട്ഠഹതി. തസ്മാ "സുപ്പതിട്ഠിതപാദോ ഖോ പന സോ ഭവം ഗോതമോ"തി വദതി.

തത്രിദം ഭഗവതോ സുപ്പതിട്ഠിതപാദതായ - സചേപി ഹി ഭഗവാ അനേകസതപോരിസം നരകം അക്കമിസ്സാമീതി പാദം നീഹരതി, താവദേവ നിന്നട്ഠാനം വാതപൂരിതം വിയ കമ്മാരഭസ്തം ഉന്നമിത്വാ പഥവീസമം ഹോതി, ഉന്നതട്ഠാനമ്പി അന്തോ പവിസതി. ദൂരേ അക്കമിസ്സാമീതി അഭിനീഹരന്തസ്സ സിനേരുപ്പമാണോപി പബ്ബതോ സേദിതവേത്തങ്കുരോ വിയ നമിത്വാ പാദസമീപം ആഗച്ഛതി. തഥാ ഹിസ്സ യമകപാടിഹാരിയം കത്വാ യുഗന്ധരപബ്ബതം അക്കമിസ്സാമീതി പാദേ അഭിനീഹരതോ പബ്ബതോ നമിത്വാ പാദസമീപം ആഗതോ, സോ തം അക്കമിത്വാ ദുതിയപാദേന താവതിംസഭവനം അക്കമി. ന ഹി ചക്കലക്ഖണേന പതിട്ഠാതബ്ബട്ഠാനം വിസമം ഭവിതും സക്കോതി. ഖാണു വാ കണ്ഡകോ വാ സക്ഖരകഥലാ വാ ഉച്ചാരപസ്സാവോ വാ ഖേളസിങ്ഘാണികാദീനി വാ പുരിമതരാവ അപഗച്ഛന്തി, തത്ഥ തത്ഥേവ ച പഥവിം പവിസന്തി. തഥാഗതസ്സ ഹി സീലതേജേന പഞ്ഞാതേജേന ധമ്മതേജേന ദസന്നം പാരമീനം ആനുഭാവേന അയം മഹാപഥവീ സമാ മുദു പുപ്ഫാഭികിണ്ണാ ഹോതി. തത്ര തഥാഗതോ സമം പാദം നിക്ഖിപതി, സമം ഉദ്ധരതി, സബ്ബാവന്തേഹി പാദതലേഹി ഭൂമിം ഫുസതി.

ചക്കാനീതി ദ്വീസു പാദേസു ദ്വേ ചക്കാനി. തേസം അരാ ച നേമി ച നാഭി ച പാളിയം വുത്താവ. **സബ്ബാകാരപരിപൂരാനീ**തി ഇമിനാ പന അയം വിസേസോ വേദിതബ്ബോ - തേസം കിര ചക്കാനം പാദതലസ്സ മജ്ഝേ നാഭി ദിസ്സതി, നാഭിപരിച്ഛിന്നാ വട്ടലേഖാ ദിസ്സതി, നാഭിമുഖപരിക്ഖേപപട്ടോ ദിസ്സതി, പനാളിമുഖം ദിസ്സതി, അരാ ദിസ്സന്തി, അരേസു വട്ടലേഖാ ദിസ്സന്തി, നേമീ ദിസ്സന്തി, നേമിമണികാ ദിസ്സന്തി. ഇദം താവ പാളിആഗതമേവ.

സമ്ബഹുലവാരോ പന അനാഗതോ, സോ ഏവം ദട്ഠബ്ബോ - സത്തി സിരിവച്ഛോ നന്ദി സോവത്തികോ വടംസകോ വഡ്ഢമാനകം മച്ഛയുഗലം ഭദ്ദപീഠം അങ്കുസം തോമരോ പാസാദോ തോരണം സേതച്ഛത്തം ഖഗ്ഗോ താലവണ്ടം മോരഹത്ഥകോ വാളബീജനീ ഉണ്ഹീസം പത്തോ മണി കുസുമദാമം നീലുപ്പലം രത്തുപ്പലം സേതുപ്പലം പദുമം പുണ്ഡരീകം പുണ്ണഘടോ പുണ്ണപാതി സമുദ്ദോ ചക്കവാളോ ഹിമവാ സിനേരു ചന്ദിമസൂരിയാ നക്ഖത്താനി ചത്താരോ മഹാദീപാ ദ്വേപരിത്തദീപസഹസ്സാനി, അന്തമസോ ചക്കവത്തിരഞ്ഞോ പരിസം ഉപാദായ സബ്ബോ ചക്കലക്ഖണസ്സേവ പരിവാരോ.

ആയതപണ്ഹീതി ദീഘപണ്ഹി, പരിപുണ്ണപണ്ഹീതി അത്ഥോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞേസം അഗ്ഗപാദോ ദീഘോ ഹോതി, പണ്ഹിമത്ഥകേ ജങ്ഘാ പതിട്ഠാതി, പണ്ഹി തച്ഛേത്വാ ഠപിതാ വിയ ഹോതി, ന ഏവം തഥാഗതസ്സ . തഥാഗതസ്സ പന ചതൂസു കോട്ഠാസേസു ദ്വേ കോട്ഠാസാ അഗ്ഗപാദോ ഹോതി, തതിയേ കോട്ഠാസേ ജങ്ഘാ പതിട്ഠാതി, ചതുത്ഥേ കോട്ഠാസേ ആരഗ്ഗേന വട്ടേത്വാ ഠപിതാ വിയ രത്തകമ്ബലേ ഗേണ്ഡുകസദിസാ പണ്ഹി ഹോതി.

ദീഘങ്ഗുലീതി യഥാ അഞ്ഞേസം കാചി അങ്ഗുലി ദീഘാ ഹോതി, കാചി രസ്സാ, ന ഏവം തഥാഗതസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന മക്കടസ്സേവ ദീഘഹത്ഥപാദങ്ഗുലിയോ മൂലേ ഥൂലാ അനുപുബ്ബേന ഗന്ത്വാ അഗ്ഗേ തനുകാ

നിയ്യാസതേലേന മദ്ദിത്വാ വട്ടിതഹരിതാലവട്ടിസദിസാ ഹോന്തി. തേന വുത്തം "ദീഘങ്ഗുലീ"തി.

മുദുതലുനഹത്ഥപാദോതി സപ്പിമണ്ഡേ ഓസാദേത്വാ ഠപിതം സതവാരവിഹതകപ്പാസപടലം വിയ മുദൂ, ജാതമത്തകുമാരസ്സ വിയ ച നിച്ചകാലം തലുനാ ച ഹത്ഥപാദാ അസ്സാതി മുദുതലുനഹത്ഥപാദോ.

ജാലഹത്ഥപാദോതി ന ചമ്മേന പടിബദ്ധഅങ്ഗുലന്തരോ. ഏദിസോ ഹി ഫണഹത്ഥകോ പുരിസദോസേന ഉപഹതോ പബ്ബജ്ജമ്പി ന ലഭതി. തഥാഗതസ്സ പന ചതസ്സോ ഹത്ഥങ്ഗുലിയോ പഞ്ചപി പാദങ്ഗുലിയോ ഏകപ്പമാണാ ഹോന്തി, താസം ഏകപ്പമാണത്തായ യവലക്ഖണം അഞ്ഞമഞ്ഞം പടിവിജ്ഝിത്വാ തിട്ഠതി. അഥസ്സ ഹത്ഥപാദാ കുസലേന വഡ്ഢകിനാ യോജിതജാലവാതപാനസദിസാ ഹോന്തി. തേന വുത്തം "ജാലഹത്ഥപാദോ"തി.

ഉദ്ധം പതിട്ഠിതഗോപ്ഫകത്താ ഉസ്സങ്ഖാ പാദാ അസ്സാതി **ഉസ്സങ്ഖപാദോ**. അഞ്ഞേസഞ്ഹി പിട്ഠിപാദേ ഗോപ്ഫകാ ഹോന്തി. തേന തേസം പാദാ ആണിബദ്ധാ വിയ ഥദ്ധാ ഹോന്തി, ന യഥാസുഖം പരിവത്തന്തി, ഗച്ഛന്താനം പാദതലാനി ന ദിസ്സന്തി . തഥാഗതസ്സ പന അഭിരുഹിത്വാ ഉപരി ഗോപ്ഫകാ പതിട്ഠഹന്തി. തേനസ്സ നാഭിതോ പട്ഠായ ഉപരിമകായോ നാവായ ഠപിതസുവണ്ണപടിമാ വിയ നിച്ചലോ ഹോതി, അധോകായോവ ഇഞ്ജതി. സുഖേന പാദാ പരിവത്തന്തി. പുരതോപി പച്ഛതോപി ഉഭയപസ്സേസുപി ഠത്വാ പസ്സന്താനം പാദതലാനി പഞ്ഞായന്തി, ന ഹത്ഥീനം വിയ പച്ഛതോയേവ.

ഏണിജങ്ഘോതി ഏണിമിഗസദിസജങ്ഘോ മംസുസ്സദേന പരിപുണ്ണജങ്ഘോ, ന ഏകതോ ബദ്ധപിണ്ഡികമംസോ , സമന്തതോ സമസണ്ഠിതേന മംസേന പരിക്ഖിത്താഹി സുവട്ടിതാഹി സാലിഗബ്ഭസദിസാഹി ജങ്ഘാഹി സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ.

അനോനമന്തോതി അനമന്തോ. ഏതേനസ്സ അഖുജ്ജഅവാമനഭാവോ ദീപിതോ. അവസേസജനാ ഹി ഖുജ്ജാ വാ ഹോന്തി വാമനാ വാ, ഖുജ്ജാനം ഉപരിമകായോ അപരിപുണ്ണോ ഹോതി, വാമനാനം ഹേട്ഠിമകായോ. തേ അപരിപുണ്ണകായത്താ ന സക്കോന്തി അനോനമന്താ ജണ്ണുകാനി പരിമജ്ജിതും. തഥാഗതോ പന പരിപുണ്ണഉഭയകായത്താ സക്കോതി.

ഉസഭവാരണാദീനം വിയ സുവണ്ണപദുമകണ്ണികസദിസേ കോസേ ഓഹിതം പടിച്ഛന്നം വത്ഥഗുയ്ഹം അസ്സാതി **കോസോഹിതവത്ഥഗുയ്ഹോ. വത്ഥഗുയ്ഹ**ന്തി വത്ഥേന ഗൂഹിതബ്ബം അങ്ഗജാതം വുച്ചതി.

സുവണ്ണവണ്ണോതി ജാതിഹിങ്ഗുലകേന മജ്ജിത്വാ ദീപിദാഠായ ഘംസിത്വാ ഗേരുകപരികമ്മം കത്വാ ഠപിതഘനസുവണ്ണരൂപകസദിസോതി അത്ഥോ. ഏതേനസ്സ ഘനസിനിദ്ധസണ്ഹസരീരതം ദസ്സേത്വാ ഛവിവണ്ണദസ്സനത്ഥം **കഞ്ചനസന്നിഭത്തചോ**തി വുത്തം, പുരിമസ്സ വാ വേവചനമേവ ഏതം.

രജോജല്ലന്തി രജോ വാ മലം വാ. **ന ഉപലിമ്പതീ**തി ന ലഗ്ഗതി, പദുമപലാസതോ ഉദകബിന്ദു വിയ വിവട്ടതി. ഹത്ഥധോവനപാദധോവനാദീനി പന ഉതുഗ്ഗഹണത്ഥായ ചേവ ദായകാനം പുഞ്ഞഫലത്ഥായ ച ബുദ്ധാ

കരോന്തി, വത്ഥസീസേനാപി ച കരോന്തിയേവ. സേനാസനം പവിസന്തേന ഹി ഭിക്ഖുനാ പാദേ ധോവിത്വാ പവിസിതബ്ബന്തി വുത്തമേതം.

ഉദ്ധഗ്ഗലോമോതി ആവട്ടപരിയോസാനേ ഉദ്ധഗ്ഗാനി ഹുത്വാ മുഖസോഭം ഉല്ലോകയമാനാനി വിയ ഠിതാനി ലോമാനി അസ്സാതി ഉദ്ധഗ്ഗലോമോ.

ബ്രഹ്മുജുഗത്തോതി ബ്രഹ്മാ വിയ ഉജുഗത്തോ, ഉജുമേവ ഉഗ്ഗതദീഘസരീരോ. യേഭുയ്യേന ഹി സത്താ ഖന്ധേ കടിയം ജാണൂസൂതി തീസു ഠാനേസു നമന്തി. തേ കടിയം നമന്താ പച്ഛതോ നമന്തി, ഇതരേസു ദ്വീസു ഠാനേസു പുരതോ. ദീഘസരീരാ പനേകേ പസ്സവങ്കാ ഹോന്തി, ഏകേ മുഖം ഉന്നാമേത്വാ നക്ഖത്താനി ഗണയന്താ വിയ ചരന്തി, ഏകേ അപ്പമംസലോഹിതാ സൂലസദിസാ ഹോന്തി, പവേധമാനാ ഗച്ഛന്തി. തഥാഗതോ പന ഉജുമേവ ഉഗ്ഗന്ത്വാ ദീഘപ്പമാണോ ദേവനഗരേ ഉസ്സിതസുവണ്ണതോരണം വിയ ഹോതി.

സത്തുസ്സദോതി ദ്വേ ഹത്ഥപിട്ഠിയോ ദ്വേ പാദപിട്ഠിയോ ദ്വേ അംസകൂടാനി ഖന്ധോതി ഇമേസു സത്തസു ഠാനേസു പരിപുണ്ണമംസുസ്സദോ അസ്സാതി സത്തുസ്സദോ. അഞ്ഞേസം പന ഹത്ഥപാദപിട്ഠീസു നഹാരുജാലാ പഞ്ഞായന്തി, അംസകൂടഖന്ധേസു അട്ഠികോടിയോ, തേ മനുസ്സപേതാ വിയ ഖായന്തി, ന തഥാഗതോ. തഥാഗതോ പന സത്തസു ഠാനേസു പരിപുണ്ണമംസുസ്സദത്താ നിഗൂള്ഹനഹാരുജാലേഹി ഹത്ഥപിട്ഠാദീഹി വട്ടേത്വാ ഠപിതസുവണ്ണവണ്ണാലിങ്ഗസദിസേന ഖന്ധേന സിലാരൂപകം വിയ ചിത്തകമ്മരൂപകം വിയ ച ഖായതി.

സീഹസ്സ പുബ്ബദ്ധം വിയ കായോ അസ്സാതി **സീഹപുബ്ബദ്ധകായോ**. സീഹസ്സ ഹി പുരത്ഥിമകായോവ പരിപുണ്ണോ ഹോതി, പച്ഛിമകായോ അപരിപുണ്ണോ. തഥാഗതസ്സ പന സീഹസ്സ പുബ്ബദ്ധകായോവ സബ്ബോ കായോ പരിപുണ്ണോ. സോപി സീഹസ്സേവ ന തത്ഥ തത്ഥ വിനതുന്നതാദിവസേന ദുസ്സണ്ഠിതവിസണ്ഠിതോ, ദീഘയുത്തഠാനേ പന ദീഘോ, രസ്സകിസഥൂലഅനുവട്ടിതയുത്തട്ഠാനേസു തഥാവിധോവ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം -

''മനാപിയേ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, കമ്മവിപാകേ പച്ചുപട്ഠിതേ യേഹി അങ്ഗേഹി ദീഘേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി ദീഘാനി സണ്ഠഹന്തി. യേഹി അങ്ഗേഹി രസ്സേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി രസ്സാനി സണ്ഠഹന്തി. യേഹി അങ്ഗേഹി ഥൂലേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി ഥൂലാനി സണ്ഠഹന്തി. യേഹി അങ്ഗേഹി കിസേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി കിസാനി സണ്ഠഹന്തി. യേഹി അങ്ഗേഹി വട്ടേഹി സോഭതി, താനി അങ്ഗാനി വട്ടാനി സണ്ഠഹന്തീ''തി.

ഇതി നാനാചിത്തേന പുഞ്ഞചിത്തേന ചിത്തിതോ ദസഹി പാരമീഹി സജ്ജിതോ തഥാഗതസ്സ അത്തഭാവോ, തസ്സ ലോകേ സബ്ബസിപ്പിനോ വാ ഇദ്ധിമന്തോ വാ പടിരൂപകമ്പി കാതും ന സക്കോന്തി.

ചിതന്തരംസോതി അന്തരംസം വുച്ചതി ദ്വിന്നം കോട്ടാനമന്തരം, തം ചിതം പരിപുണ്ണമസ്സാതി ചിതന്തരംസോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി തം ഠാനം നിന്നം ഹോതി, ദ്വേ പിട്ഠികോട്ടാ പാടിയേക്കം പഞ്ഞായന്തി. തഥാഗതസ്സ പന കടിതോ പട്ഠായ

മംസപടലം യാവ ഖന്ധാ ഉഗ്ഗമ്മ സമുസ്സിതസുവണ്ണഫലകം വിയ പിട്ഠിം ഛാദേത്വാ പതിട്ഠിതം.

നിഗ്രോധപരിമണ്ഡലോതി നിഗ്രോധോ വിയ പരിമണ്ഡലോ. യഥാ പണ്ണാസഹത്ഥതായ വാ സതഹത്ഥതായ വാ സമക്ഖന്ധസാഖോ നിഗ്രോധോ ദീഘതോപി വിത്ഥാരതോപി ഏകപ്പമാണോവ ഹോതി, ഏവം കായതോപി ബ്യാമതോപി ഏകപ്പമാണോ. യഥാ അഞ്ഞേസം കായോ വാ ദീഘോ ഹോതി ബ്യാമോ വാ, ന ഏവം വിസമപ്പമാണോതി അത്ഥോ. തേനേവ "യാവതക്വസ്സ കായോ"തിആദി വുത്തം. തത്ഥ യാവതകോ അസ്സാതി **യാവതക്വസ്സ**.

സമവട്ടക്ഖന്ധോതി സമവട്ടിതക്ഖന്ധോ. യഥാ ഏകേ കോഞ്ചാ വിയ ബകാ വിയ വരാഹാ വിയ ച ദീഘഗലാ വങ്കഗലാ പുഥുലഗലാ ച ഹോന്തി, കഥനകാലേ സിരാജാലം പഞ്ഞായതി, മന്ദോ സരോ നിക്ഖമതി, ന ഏവം തസ്സ. തഥാഗതസ്സ പന സുവട്ടിതസുവണ്ണാലിങ്ഗസദിസോ ഖന്ധോ ഹോതി, കഥനകാലേ സിരാജാലം ന പഞ്ഞായതി, മേഘസ്സ വിയ ഗജ്ജതോ സരോ മഹാ ഹോതി.

രസഗ്ഗസഗ്ഗീതി ഏത്ഥ രസം ഗസന്തീതി രസഗ്ഗസാ , രസഹരണീനമേതം അധിവചനം, താ അഗ്ഗാ അസ്സാതി രസഗ്ഗസഗ്ഗീ. തഥാഗതസ്സ ഹി സത്ത രസഹരണിസഹസ്സാനി ഉദ്ധഗ്ഗാനി ഹുത്വാ ഗീവായമേവ പടിമുക്കാനി. തിലഫലമത്തോപി ആഹാരോ ജിവ്ഹഗ്ഗേ ഠപിതോ സബ്ബം കായം അനുഫരതി, തേനേവ മഹാപധാനം പദഹന്തസ്സ ഏകതണ്ഡുലാദീഹിപി കാളായയൂസപസതേനാപി കായസ്സ യാപനം അഹോസി. അഞ്ഞേസം പന തഥാ അഭാവാ ന സകലകായം ഓജാ ഫരതി, തേന തേ ബഹ്വാബാധാ ഹോന്തി. ഇദം ലക്ഖണം അപ്പാബാധതാസങ്ഖാതസ്സ നിസ്സന്ദഫലസ്സ വസേന പാകടം ഹോതി.

സീഹസ്സേവ ഹനു അസ്സാതി **സീഹഹനു**. തത്ഥ സീഹസ്സ ഹേട്ഠിമഹനുമേവ പരിപുണ്ണം ഹോതി, ന ഉപരിമം. തഥാഗതസ്സ പന സീഹസ്സ ഹേട്ഠിമം വിയ ദ്വേപി പരിപുണ്ണാനി ദ്വാദസിയം പക്ഖസ്സ ചന്ദസദിസാനി ഹോന്തി.

ചത്താലീസദന്തോതിആദീസു ഉപരിമഹനുകേ പതിട്ഠിതാ വീസതി, ഹേട്ഠിമേ വീസതീതി ചത്താലീസ ദന്താ അസ്സാതി ചത്താലീസദന്തോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി പരിപുണ്ണദന്താനമ്പി ദ്വത്തിംസ ദന്താ ഹോന്തി, തഥാഗതസ്സ ചത്താലീസം.

അഞ്ഞേസഞ്ച കേചി ദന്താ ഉച്ചാ കേചി നീചാതി വിസമാ ഹോന്തി, തഥാഗതസ്സ പന അയപട്ടഛിന്നസങ്ഖപടലം വിയ സമാ.

അഞ്ഞേസം കുമ്ഭീലാനം വിയ ദന്താ വിരളാ ഹോന്തി, മച്ഛമംസാദീനി ഖാദന്താനം ദന്തന്തരം പൂരതി. തഥാഗതസ്സ പന കനകലതായ സമുസ്സാപിതവജിരപന്തി വിയ അവിരളാ തുലികായ ദസ്സിതപരിച്ഛേദാ വിയ ദന്താ ഹോന്തി.

സുസുക്കദാഠോതി അഞ്ഞേസഞ്ച പൂതിദന്താ ഉട്ഠഹന്തി, തേന കാചി ദാഠാ കാളാപി വിവണ്ണാപി ഹോന്തി. തഥാഗതോ സുസുക്കദാഠോ ഓസധിതാരകമ്പി

അതിക്കമ്മ വിരോചമാനായ പഭായ സമന്നാഗതദാഠോ, തേന വുത്തം "സുസുക്കദാഠോ"തി.

പഹൂതജിവ്ഹോതി അഞ്ഞേസം ജിവ്ഹാ ഥൂലാപി ഹോതി കിസാപി രസ്സാപി ഥദ്ധാപി വിസമാപി, തഥാഗതസ്സ പന മുദു ദീഘാ പുഥുലാ വണ്ണസമ്പന്നാ ഹോതി. സോ തം ലക്ഖണം പരിയേസിതും ആഗതാനം കങ്ഖാവിനോദനത്ഥം മുദുകത്താ തം ജിവ്ഹം കഥിനസൂചിം വിയ വട്ടേത്വാ ഉഭോ നാസികസോതാനി പരാമസതി, ദീഘത്താ ഉഭോ കണ്ണസോതാനി പരാമസതി, പുഥുലത്താ കേസന്തപരിയോസാനം കേവലമ്പി നലാടം പടിച്ഛാദേതി. ഏവം തസ്സാ മുദുദീഘപുഥുലഭാവം പകാസേന്തോ കങ്ഖം വിനോദേതി. ഏവം തിലക്ഖണസമ്പന്നം ജിവ്ഹം സന്ധായ "പഹൂതജിവ്ഹോ"തി വുത്തം.

ബ്രഹ്മസ്സരോതി അഞ്ഞേ ഛിന്നസ്സരാപി ഭിന്നസ്സരാപി കാകസ്സരാപി ഹോന്തി, തഥാഗതോ പന മഹാബ്രഹ്മുനോ സരസദിസേന സരേന സമന്നാഗതോ. മഹാബ്രഹ്മുനോ ഹി പിത്തസേമ്ഹേഹി അപലിബുദ്ധത്താ സരോ വിസുദ്ധോ ഹോതി. തഥാഗതേനാപി കതകമ്മം വത്ഥും സോധേതി, വത്ഥുസ്സ സുദ്ധത്താ നാഭിതോ പട്ഠായ സമുട്ഠഹന്തോ സരോ വിസുദ്ധോ അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതോവ സമുട്ഠാതി. കരവികോ വിയ ഭണതീതി **കരവികഭാണീ,** മത്തകരവികരുതമഞ്ജുഘോസോതി അത്ഥോ.

തത്രിദം കരവികരുതസ്സ മഞ്ജുതായ - കരവികസകുണേ കിര മധുരരസം അമ്ബപക്കം മുഖതുണ്ഡകേന പഹരിത്വാ പഗ്ഘരിതം രസം സായിത്വാ പക്ഖേന താലം ദത്വാ വികൂജമാനേ ചതുപ്പദാദീനി മത്താനി വിയ ലളിതും ആരഭന്തി. ഗോചരപ്പസുതാപി ചതുപ്പദാ മുഖഗതാനിപി തിണാനി ഛഡ്ഡേത്വാ തം സദ്ദം സുണന്തി, വാളമിഗാ ഖുദ്ദകമിഗേ അനുബന്ധമാനാ ഉക്ഖിത്തപാദം അനുക്ഖിപിത്വാവ തിട്ഠന്തി, അനുബദ്ധമിഗാപി മരണഭയം ഹിത്വാപി തിട്ഠന്തി, ആകാസേ പക്ഖന്ദപക്ഖിനോപി പക്ഖേ പസാരേത്വാ തിട്ഠന്തി, ഉദകേ മച്ഛാപി കണ്ണപടലം അപ്ഫോടേന്താ തം സദ്ദം സുണമാനാവ തിട്ഠന്തി. ഏവം മഞ്ജുരുതാ കരവികാ.

അസന്ധിമിത്താപി ധമ്മാസോകസ്സ ദേവീ - "അത്ഥി നു ഖോ, ഭന്തേ, ബുദ്ധസദ്ദേന സദിസോ കസ്സചി സദ്ദോ"തി സങ്ഘം പുച്ഛി. അത്ഥി കരവികസകുണസ്സാതി. കുഹിം, ഭന്തേ, സകുണാതി? ഹിമവന്തേതി. സാ രാജാനം ആഹ, - "ദേവ, കരവികസകുണം ദട്ഠുകാമാ"തി. രാജാ "ഇമസ്മിം പഞ്ജരേ നിസീദിത്വാ കരവികോ ആഗച്ഛതൂ"തി സുവണ്ണപഞ്ജരം വിസ്സജ്ജേസി. പഞ്ജരോ ഗന്ത്വാ ഏകസ്സ കരവികസ്സ പുരതോ അട്ഠാസി. സോ "രാജാണായ ആഗതോ പഞ്ജരോ, ന സക്കാ അഗന്തു"ന്തി തത്ഥ നിസീദി. പഞ്ജരോ ആഗന്ത്വാ രഞ്ഞോ പുരതോവ അട്ഠാസി. കരവികം സദ്ദം കാരാപേതും ന സക്കോന്തി. അഥ രാജാ "കഥം ഭണേ ഇമേ സദ്ദം കരോന്തീ"തി ആഹ? ഞാതകേ ദിസ്വാ ദേവാതി. അഥ നം രാജാ ആദാസേഹി പരിക്ഖിപാപേസി. സോ അത്തനോവ ഛായം ദിസ്വാ "ഞാതകാ മേ ആഗതാ"തി മഞ്ഞമാനോ പക്ഖേന താളം ദത്വാ മഞ്ജുസ്സരേന മണിവംസം ധമമാനോ വിയ വിരവി. സകലനഗരേ മനുസ്സാ മത്താ വിയ ലളിംസു. അസന്ധിമിത്താ ചിന്തേസി - "ഇമസ്സ താവ തിരച്ഛാനസ്സ ഏവം മധുരോ സദ്ദോ, കീദിസോ നു ഖോ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസിരിപ്പത്തസ്സ ഭഗവതോ അഹോസീ"തി പീതിം ഉപ്പാദേത്വാ

തം പീതിം അവിജഹിത്വാ സത്തഹി ജങ്ഘസതേഹി സദ്ധിം സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠാസി. ഏവം മധുരോ കരവികസദ്ദോ. തതോ സതഭാഗേന സഹസ്സഭാഗേന ച മധുരതരോ തഥാഗതസ്സ സദ്ദോ, ലോകേ പന കരവികതോ അഞ്ഞസ്സ മധുരരസ്സ അഭാവതോ "കരവികഭാണീ"തി വുത്തം.

അഭിനീലനേത്തോതി ന സകലനീലനേത്തോവ, നീലയുത്തട്ഠാനേ പനസ്സ ഉമാപുപ്ഫസദിസേന അതിവിസുദ്ധേന നീലവണ്ണേന സമന്നാഗതാനി അക്ഖീനി ഹോന്തി. പീതയുത്തട്ഠാനേ കണികാരപുപ്ഫസദിസേന പീതവണ്ണേന, ലോഹിതയുത്തട്ഠാനേ ബന്ധുജീവകപുപ്ഫസദിസേന ലോഹിതവണ്ണേന, സേതയുത്തട്ഠാനേ ഓസധിതാരകസദിസേന സേതവണ്ണേന, കാളയുത്തട്ഠാനേ അദ്ദാരിട്ഠകസദിസേന കാളവണ്ണേന സമന്നാഗതാനി സുവണ്ണവിമാനേ ഉഗ്ഘാടിതമണിസീഹപഞ്ജരസദിസാനി ഖായന്തി.

ഗോപഖുമോതി ഏത്ഥ **പഖുമ**ന്തി സകലം ചക്ഖുഭണ്ഡം അധിപ്പേതം. തം കാളവച്ഛകസ്സ ബഹലധാതുകം ഹോതി, രത്തവച്ഛകസ്സ വിപ്പസന്നം, തംമുഹുത്തജാതരത്തവച്ഛസദിസചക്ഖുഭണ്ഡോതി അത്ഥോ. അഞ്ഞേസഞ്ഹി അക്ഖിഭണ്ഡാ അപരിപുണ്ണാ ഹോന്തി, ഹത്ഥിമൂസികകാകാദീനം അക്ഖിസദിസേഹി വിനിഗ്ഗതേഹി ഗമ്ഭീരേഹിപി അക്ഖീഹി സമന്നാഗതാ ഹോന്തി. തഥാഗതസ്സ പന ധോവിത്വാ മജ്ജിത്വാ ഠപിതമണിഗുളികാ വിയ മുദുസിനിദ്ധനീലസുഖുമപഖുമാചിതാനി അക്ഖീനി.

ഉണ്ണാതി ഉണ്ണലോമം. **ഭമുകന്തരേ**തി ദ്വിന്നം ഭമുകാനം വേമജ്ഝേ നാസികമത്ഥകേയേവ ജാതാ. ഉഗ്ഗന്ത്വാ പന നലാടമജ്ഝേജാതാ. **ഓദാതാ**തി പരിസുദ്ധാ ഓസധിതാരകവണ്ണാ. **മുദൂ**തി സപ്പിമണ്ഡേ ഓസാദേത്വാ ഠപിതസതവാരവിഹതകപ്പാസപടലസദിസാ. **തൂലസന്നിഭാ**തി സിമ്ബലിതൂലലതാതൂലസമാനാ, അയമസ്സാ ഓദാതതായ ഉപമാ. സാ പനേസാ കോടിയം ഗഹേത്വാ ആകഡ്ഢിയമാനാ ഉപഡ്ഢബാഹുപ്പമാണാ ഹോതി, വിസ്സട്ഠാ ദക്ഖിണാവട്ടവസേന ആവട്ടിത്വാ ഉദ്ധഗ്ഗാ ഹുത്വാ സന്തിട്ഠതി, സുവണ്ണഫലകമജ്ഝേ ഠപിതരജതപുപ്ഫുളകാ വിയ സുവണ്ണഘടതോ നിക്ഖമമാനാ ഖീരധാരാ വിയ അരുണപ്പഭാരഞ്ജിതേ ഗമനതലേ ഓസധിതാരകാ വിയ ച അതിമനോഹരായ സിരിയാ വിരോചതി.

ഉണ്ഹീസസീസോതി ഇദം പരിപുണ്ണനലാടതഞ്ചേവ പരിപുണ്ണസീസതഞ്ചാതി ദ്വേ അത്ഥവസേ പടിച്ച വുത്തം. തഥാഗതസ്സ ഹി ദക്ഖിണകണ്ണചൂളികതോ പട്ഠായ മംസപടലം ഉട്ഠഹിത്വാ സകലം നലാടം ഛാദയമാനം പൂരയമാനം ഗന്ത്വാ വാമകണ്ണചൂളികായ പതിട്ഠിതം, രഞ്ഞോ ബദ്ധഉണ്ഹീസപട്ടോ വിയ വിരോചതി. പച്ഛിമഭവികബോധിസത്താനം കിര ഇമം ലക്ഖണം വിദിത്വാ രാജൂനം ഉണ്ഹീസപട്ടം അകംസു, അയം താവ ഏകോ അത്ഥോ. അഞ്ഞേ പന ജനാ അപരിപുണ്ണസീസാ ഹോന്തി, കേചി കപ്പസീസാ, കേചി ഫലസീസാ, കേചി അട്ഠിസീസാ, കേചി തുമ്ബസീസാ, കേചി പബ്ഭാരസീസാ. തഥാഗതസ്സ പന ആരഗ്ഗേന വട്ടേത്വാ ഠപിതം വിയ സുപരിപുണ്ണം ഉദകപുപ്ഫുളസദിസം സീസം ഹോതി. തത്ഥ പുരിമനയേന ഉണ്ഹീസവേഠിതസീസോ വിയാതി ഉണ്ഹീസസീസോ. ദുതിയനയേന ഉണ്ഹീസം വിയ സബ്ബത്ഥ പരിമണ്ഡലസീസോതി ഉണ്ഹീസസീസോ.

ഇമാനി പന മഹാപുരിസലക്ഖണാനി കമ്മം കമ്മസരിക്ഖകം ലക്ഖണം ലക്ഖണാനിസംസന്തി ഇമേ ചത്താരോ കോട്ഠാസേ ഏകേകസ്മിം ലക്ഖണേ ദസ്സേത്വാ കഥിതാനി സുകഥിതാനി ഹോന്തി. തസ്മാ ഭഗവതാ ലക്ഖണസുത്തേ (ദീ॰ നി॰ ൩.൨൦൦-൨൦൧) വുത്താനി ഇമാനി കമ്മാദീനി ദസ്സേത്വാ കഥേതബ്ബാനി . സുത്തവസേന വിനിച്ഛിതും അസക്കോന്തേന **സുമങ്ഗലവിലാസിനിയാ ദീഘനികായട്ഠകഥായ** തസ്സേവ സുത്തസ്സ വണ്ണനായ വുത്തനയേന ഗഹേതബ്ബാനി.

ഇമേഹി ഖോ, ഭോ, സോ ഭവം ഗോതമോതി, ഭോ ആചരിയ, ഇമേഹി ദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണേഹി സോ ഭവം ഗോതമോ സമന്നാഗതോ ദേവനഗരേ സമുസ്സിതരതനവിചിത്തം സുവണ്ണതോരണം വിയ യോജനസതുബ്ബേധോ സബ്ബപാലിഫുല്ലോ പാരിച്ഛത്തകോ വിയ സേലന്തരമ്ഹി സുപുപ്ഫിതസാലരുക്ഖോ വിയ താരാഗണപടിമണ്ഡിതഗഗനതലമിവ ച അത്തനോ സിരിവിഭവേന ലോകം ആലോകം കുരുമാനോ വിയ ചരതീതി ഇമമത്ഥമ്പി ദീപേത്വാ കിരിയാചാരം ആചിക്ഖിതും **ഗച്ഛന്തോ ഖോ പനാ**തിആദിമാഹ.

൩൮൭. ദക്ഖിണേനാതി ബുദ്ധാനഞ്ഹി ഠത്വാ വാ നിസീദിത്വാ വാ നിപജ്ജിത്വാ വാ ഗമനം അഭിനീഹരന്താനം ദക്ഖിണപാദോവ പുരതോ ഹോതി. സതതപാടിഹാരിയം കിരേതം. **നാതിദൂരേ പാദം ഉദ്ധരതീ**തി തം ദക്ഖിണപാദം ന അതിദൂരേ ഠപേസ്സാമീതി ഉദ്ധരതി. അതിദൂരഞ്ഹി അഭിഹരിയമാനേ ദക്ഖിണപാദേന വാമപാദോ ആകഡ്ഢിയമാനോ ഗച്ഛേയ്യ, ദക്ഖിണപാദോപി ദൂരം ഗന്തും ന സക്കുണേയ്യ, ആസന്നേയേവ പതിട്ഠഹേയ്യ, ഏവം സതി പദവിച്ഛേദോ നാമ ഹോതി. ദക്ഖിണപാദേ പന പമാണേനേവ ഉദ്ധതേ വാമപാദോപി പമാണേനേവ ഉദ്ധരിയതി, പമാണേന ഉദ്ധതോ പതിട്ഠഹന്തോപി പമാണേയേവ പതിട്ഠാതി. ഏവമനേന തഥാഗതസ്സ ദക്ഖിണപാദകിച്ചം വാമപാദേന നിയമിതം, വാമപാദകിച്ചം ദക്ഖിണപാദേന നിയമിതന്തി വേദിതബ്ബം.

നാതിസീഘന്തി ദിവാ വിഹാരഭത്തത്ഥായ ഗച്ഛന്തോ ഭിക്ഖു വിയ ന അതിസീഘം ഗച്ഛതി. **നാതിസണിക**ന്തി യഥാ പച്ഛതോ ആഗച്ഛന്തോ ഓകാസം ന ലഭതി, ഏവം ന അതിസണികം ഗച്ഛതി. **അദ്ദുവേന അദ്ദുവ**ന്തി ജണ്ണുകേന ജണ്ണുകം, **ന സത്ഥിം ഉന്നാമേതീ**തി ഗമ്ഭീരേ ഉദകേ ഗച്ഛന്തോ വിയ ന ഊരും ഉന്നാമേതി. **ന ഓനാമേതീ**തി രുക്ഖസാഖാച്ഛേദനദണ്ഡങ്കുസപാദോ വിയ ന പച്ഛതോ ഓസക്കാപേതി. **ന സന്നാമേതീ**തി ഓബദ്ധാനാബദ്ധട്ഠാനേഹി പാദം കോട്ടേന്തോ വിയ ന ഥദ്ധം കരോതി. **ന വിനാമേതീ**തി യന്തരൂപകം കീളാപേന്തോ വിയ ന ഇതോ ചിതോ ച ചാലേതി. **അധരകായോവാ**തി ഹേട്ഠിമകായോവ ഇഞ്ജതി, ഉപരിമകായോ നാവായ ഠപിതസുവണ്ണപടിമാ വിയ നിച്ചലോ ഹോതി. ദൂരേ ഠത്വാ ഓലോകേന്തോ ഹി ബുദ്ധാനം ഠിതഭാവം വാ ഗമനഭാവം വാ ന ജാനാതി . **കായബലേനാ**തി ബാഹാ ഖിപന്തോ സരീരതോ സേദേഹി മുച്ചന്തേഹി ന കായബലേന ഗച്ഛതി. **സബ്ബകായേനേവാ**തി ഗീവം അപരിവത്തേത്വാ രാഹുലോവാദേ വുത്തനാഗാപലോകിതവസേനേവ അപലോകേതി.

ന ഉദ്ധന്തിആദീസു നക്ഖത്താനി ഗണേന്തോ വിയ ന ഉദ്ധം ഉല്ലോകേതി, നട്ഠം കാകണികം വാ മാസകം വാ പരിയേസന്തോ വിയ ന അധോ ഓലോകേതി, ന ഹത്ഥിഅസ്സാദയോ പസ്സന്തോ വിയ ഇതോ ചിതോ ച

വിപേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി. **യുഗമത്ത**ന്തി നവവിദത്ഥിമത്തേ ചക്ഖൂനി ഠപേത്വാ ഗച്ഛന്തോ യുഗമത്തം പേക്ഖതി നാമ, ഭഗവാപി യുഗേ യുത്തോ സുദന്തആജാനീയോ വിയ എത്തകം പസ്സന്തോ ഗച്ഛതി. **തതോ ചസ്സ ഉത്തരി**തി യുഗമത്തതോ പരം ന പസ്സതീതി ന വത്തബ്ബോ. ന ഹി കുട്ടം വാ കവാടം വാ ഗച്ഛോ വാ ലതാ വാ ആവരിതും സക്കോതി, അഥ ഖ്വസ്സ അനാവരണഞാണസ്സ അനേകാനി ചക്കവാളസഹസ്സാനി ഏകങ്ഗണാനേവ ഹോന്തി. **അന്തരഘര**ന്തി ഹേട്ഠാ മഹാസകുലുദായിസുത്തേ ഇന്ദഖീലതോ പട്ഠായ അന്തരഘരം, ഇധ ഘരഉമ്മാരതോ പട്ഠായ വേദിതബ്ബം. **ന കായ**ന്തിആദി പകതിഇരിയപഥേനേവ പവിസതീതി ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. ദലിദ്ദമനുസ്സാനം നീചഘരകം പവിസന്തേപി ഹി തഥാഗതേ ഛദനം വാ ഉഗ്ഗച്ഛതി, പഥവീ വാ ഓഗച്ഛതി, ഭഗവാ പന പകതിഗമനേനേവ ഗച്ഛതി. **നാതിദൂരേ**തി അതിദൂരേ പരിവത്തന്തേന ഹി ഏകം ദ്വേ പദവാരേ പിട്ഠിഭാഗേന ഗന്ത്വാ നിസീദിതബ്ബം ഹോതി. **നാച്ചാസന്നേ**തി അച്ചാസന്നേ പരിവത്തന്തേന ഏകം ദ്വേ പദവാരേ പുരതോ ഗന്ത്വാ നിസീദിതബ്ബം ഹോതി. തസ്മാ യസ്മിം പദവാരേ ഠിതേന പുരതോ വാ പച്ഛതോ വാ അഗന്ത്വാ നിസീദിതബ്ബം ഹോതി, തത്ഥ പരിവത്തതി.

പാണിനാതി കടിവാതാബാധികോ വിയ ന ആസനം ഹത്ഥേഹി ഗഹേത്വാ നിസീദതി. **പക്ഖിപതീ**തി യോ കിഞ്ചി കമ്മം കത്വാ കിലന്തോ ഠിതകോവ പതതി, യോപി ഓരിമം അങ്ഗം നിസ്സായ നിസിന്നോ ഘംസന്തോ യാവ പാരിമങ്ഗാ ഗച്ഛതി, പാരിമങ്ഗം വാ നിസ്സായ നിസിന്നോ തഥേവ യാവ ഓരിമങ്ഗാ ആഗച്ഛതി, സബ്ബോ സോ ആസനേ കായം പക്ഖിപതി നാമ. ഭഗവാ പന ഏവം അകത്വാ ആസനസ്സ മജ്ഝേ ഓലമ്ബകം ധാരേന്തോ വിയ തൂലപിചും ഠപേന്തോ വിയ സണികം നിസീദതി. **ഹത്ഥകുക്കുച്ച**ന്തി പത്തമുഖവട്ടിയം ഉദകബിന്ദുഠപനം മക്ഖികബീജനിയാ പണ്ണച്ഛേദനഫാലനാദി ഹത്ഥേന അസംയതകരണം. **പാദകുക്കുച്ച**ന്തി പാദേന ഭൂമിഘംസനാദി അസംയതകരണം.

ന ഛമ്ഭതീതി ന ഭായതി. **ന കമ്പതീ**തി ന ഓസീദതി. **ന വേധതീ**തി ന ചലതി. **ന പരിതസ്സതീ**തി ഭയപരിതസ്സനായപി തണ്ഹാപരിതസ്സനായപി ന പരിതസ്സതി. ഏകച്ചോ ഹി ധമ്മകഥാദീനം അത്ഥായ ആഗന്ത്വാ മനുസ്സേസു വന്ദിത്വാ ഠിതേസു "സക്ഖിസ്സാമി നു ഖോ തേസം ചിത്തം ഗണ്ഹന്തോ ധമ്മം വാ കഥേതും, പഞ്ഹം വാ പുച്ഛിതോ വിസ്സജ്ജേതും, ഭത്താനുമോദനം വാ കാതു"ന്തി ഭയപരിതസ്സനായ പരിതസ്സതി. ഏകച്ചോ "മനാപാ നു ഖോ മേ യാഗു ആഗച്ഛിസ്സതി, മനാപം അന്തരഖജ്ജക"ന്തി വാ തണ്ഹാപരിതസ്സനായ പരിതസ്സതി. തദുഭയമ്പി തസ്സ നത്ഥീതി ന പരിതസ്സതി. **വിവേകാവട്ടോ**തി വിവേകേ നിബ്ബാനേ ആവട്ടമാനസോ ഹുത്വാ. വിവേകവത്തോതിപി പാഠോ, വിവേകവത്തയുത്തോ ഹുത്വാതി അത്ഥോ. വിവേകവത്തം നാമ കതഭത്തകിച്ചസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദിവാവിഹാരേ സമഥവിപസ്സനാവസേന മൂലകമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസീദനം. ഏവം നിസിന്നസ്സ ഹി ഇരിയാപഥോ ഉപസന്തോ ഹോതി.

ന പത്തം ഉന്നാമേതീതിആദീസു ഏകച്ചോ പത്തമുഖവട്ടിയാ ഉദകദാനം ആഹരന്തോ വിയ പത്തം ഉന്നാമേതി, ഏകോ പാദപിട്ഠിയം ഠപേന്തോ വിയ ഓനാമേതി, ഏകോ ബദ്ധം കത്വാ ഗണ്ഹാതി, ഏകോ ഇതോ ചിതോ ച ഫന്ദാപേതി, ഏവം അകത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി ഗഹേത്വാ ഈസകം

നാമേത്വാ ഉദകം പടിഗ്ഗണ്ഹാതീതി അത്ഥോ. **ന സമ്പരിവത്തകന്തി** പരിവത്തേത്വാ പഠമമേവ പത്തപിട്ഠിം ന ധോവതി. **നാതിദൂരേതി** യഥാ നിസിന്നാസനതോ ദൂരേ പതതി, ന ഏവം ഛഡ്ഡേതി. **നാച്ചാസന്നേതി** പാദമൂലേയേവ ന ഛഡ്ഡേതി. **വിച്ഛഡ്ഡയമാനോതി** വികിരന്തോ, യഥാ പടിഗ്ഗാഹകോ തേമതി, ന ഏവം ഛഡ്ഡേതി.

നാതിഥോകന്തി യഥാ ഏകച്ചോ പാപിച്ഛോ അപ്പിച്ഛതം ദസ്സേന്തോ മുട്ഠിമത്തമേവ ഗണ്ഹാതി, ന ഏവം. **അതിബഹുന്തി** യാപനമത്തതോ അതിരേകം. **ബ്യഞ്ജനമത്തായാതി** ബ്യഞ്ജനസ്സ മത്താ നാമ ഓദനതോ ചതുത്ഥോ ഭാഗോ. ഏകച്ചോ ഹി ഭത്തേ മനാപേ ഭത്തം ബഹും ഗണ്ഹാതി, ബ്യഞ്ജനേ മനാപേ ബ്യഞ്ജനം ബഹും. സത്ഥാ പന തഥാ ന ഗണ്ഹാതി. **ന ച ബ്യഞ്ജനേനാതി** അമനാപഞ്ഹി ബ്യഞ്ജനം ഠപേത്വാ ഭത്തമേവ ഭുഞ്ജന്തോ, ഭത്തം വാ ഠപേത്വാ ബ്യഞ്ജനമേവ ഖാദന്തോ ബ്യഞ്ജനേന ആലോപം അതിനാമേതി നാമ. സത്ഥാ ഏകന്തരികം ബ്യഞ്ജനം ഗണ്ഹാതി, ഭത്തമ്പി ബ്യഞ്ജനമ്പി ഏകതോവ നിട്ഠന്തി. **ദ്വത്തിക്ഖത്തുന്തി** തഥാഗതസ്സ ഹി പുഥുജിവ്ഹായ ദന്താനം ഉപനീതഭോജനം ദ്വത്തിക്ഖത്തും ദന്തേഹി ഫുട്ഠമത്തമേവ സണ്ഹകരണീയപിട്ഠവിലേപനം വിയ ഹോതി, തസ്മാ ഏവമാഹ. **ന മുഖേ അവസിട്ഠാതി** പോക്ഖരപത്തേ പതിതഉദകബിന്ദു വിയ വിനിവത്തിത്വാ പരഗലമേവ യാതി, തസ്മാ അവസിട്ഠാ ന ഹോതി. **രസപടിസംവേദീതി** മധുരതിത്തകദുകാദിരസം ജാനാതി. ബുദ്ധാനഞ്ഹി അന്തമസോ പാനീയേപി ദിബ്ബോജാ പക്ഖിത്താവ ഹോതി, തേന നേസം സബ്ബത്ഥേവ രസോ പാകടോ ഹോതി, രസഗേധോ പന നത്ഥി.

അട്ഠങ്ഗസമന്നാഗതന്തി "നേവ ദവായാ"തി വുത്തേഹി അട്ഠഹി അങ്ഗേഹി സമന്നാഗതം. **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** പനസ്സ വിനിച്ഛയോ ആഗതോതി സബ്ബാസവസുത്തേ വുത്തമേതം. **ഹത്ഥേസു ധോതേസൂതി** സത്ഥാ കിം കരോതി? പഠമം പത്തസ്സ ഗഹണട്ഠാനം ധോവതി. തത്ഥ പത്തം ഗഹേത്വാ സുഖുമജാലഹത്ഥം പേസേത്വാ ദ്വേ വാരേ സഞ്ചാരേതി. ഏത്താവതാ പോക്ഖരപത്തേ പതിതഉദകം വിയ വിനിവത്തിത്വാ ഗച്ഛതി. **ന ച അനത്ഥികോതി** യഥാ ഏകച്ചോ പത്തം ആധാരകേ ഠപേത്വാ പത്തേ ഉദകം ന പുഞ്ഛതി, രജേ പതന്തേ അജ്ഝുപേക്ഖതി, ന ഏവം കരോതി. **ന ച അതിവേലാനുരക്ഖീതി** യഥാ ഏകച്ചോ പമാണാതിക്കന്തം ആരക്ഖം ഠപേതി, ഭുഞ്ജിത്വാ വാ പത്തേ ഉദകം പുഞ്ഛിത്വാ ചീവരഭോഗന്തരം പവേസേത്വാ പത്തം ഉദരേന അക്കമിത്വാ ഗണ്ഹാതി, ന ഏവം കരോതി.

ന ച അനുമോദനസ്സാതി യോ ഹി ഭുത്തമത്തോവ ദാരകേസു ഭത്തത്ഥായ രോദന്തേസു ഛാതജ്ഝത്തേസു മനുസ്സേസു ഭുഞ്ജിത്വാ അനാഗതേസ്വേവ അനുമോദനം ആരഭതി, തതോ സബ്ബകമ്മാനി ഛഡ്ഡേത്വാ ഏകച്ചേ ആഗച്ഛന്തി, ഏകച്ചേ അനാഗതാവ ഹോന്തി, അയം കാലം അതിനാമേതി. യോപി മനുസ്സേസു ആഗന്ത്വാ അനുമോദനത്ഥായ വന്ദിത്വാ നിസിന്നേസു അനുമോദനം അകത്വാവ "കഥം തിസ്സ, കഥം ഫുസ്സ, കഥം സുമന, കഥം തിസ്സേ, കഥം ഫുസ്സേ, കഥം സുമനേ, കച്ചിത്ഥ അരോഗാ, സസ്സം സമ്പന്ന"ന്തിആദിം പാടിയേക്കം കഥം സമുട്ഠാപേതി, അയം അനുമോദനസ്സ കാലം അതിനാമേതി, മനുസ്സാനം പന ഓകാസം ഞത്വാ ആയാചിതകാലേ കരോന്തോ നാതിനാമേതി നാമ, സത്ഥാ തഥാ കരോതി.

ന തം ഭത്തന്തി കിം ഭത്തം നാമേതം ഉത്തണ്ഡുലം അതികിലിന്നന്തിആദീനി വത്വാ ന ഗരഹതി. **ന അഞ്ഞം ഭത്തന്തി** സ്വാതനായ വാ പുനദിവസായ വാ ഭത്തം ഉപ്പാദേസ്സാമീതി ഹി അനുമോദനം കരോന്തോ അഞ്ഞം ഭത്തം പടികങ്ഖതി. യോ വാ - "യാവ മാതുഗാമാനം ഭത്തം പച്ചതി, താവ അനുമോദനം കരിസ്സാമി, അഥ മേ അനുമോദനാവസാനേ അത്തനോ പക്കഭത്തതോപി ഥോകം ദസ്സന്തീ"തി അനുമോദനം വഡ്ഢേതി, അയമ്പി പടികങ്ഖതി നാമ. സത്ഥാ ന ഏവം കരോതി. **ന ച മുച്ചിതുകാമോ**തി ഏകച്ചോ ഹി പടിസംമുഞ്ചിത്വാ ഗച്ഛതി, വേഗേന അനുബന്ധിതബ്ബോ ഹോതി. സത്ഥാ പന ന ഏവം ഗച്ഛതി, പരിസായ മജ്ഝേ ഠിതോവ ഗച്ഛതി. **അച്ചുക്കട്ഠന്തി** യോ ഹി യാവ ഹനുകട്ഠിതോ ഉക്ഖിപിത്വാ പാരുപതി, തസ്സ അച്ചുക്കട്ഠം നാമ ഹോതി. യോ യാവ ഗോപ്ഫകാ ഓതാരേത്വാവ പാരുപതി, തസ്സ അച്ചുക്കട്ഠം ഹോതി. യോപി ഉഭതോ ഉക്ഖിപിത്വാ ഉദരം വിവരിത്വാ യാതി, തസ്സപി അച്ചുക്കട്ഠം ഹോതി. യോ ഏകംസം കത്വാ ഥനം വിവരിത്വാ യാതി, തസ്സപി അച്ചുക്കട്ഠം. സത്ഥാ തം സബ്ബം ന കരോതി.

അല്ലീനന്തി യഥാ അഞ്ഞേസം സേദേന തിന്തം അല്ലീയതി, ന ഏവം സത്ഥു. **അപകട്ഠന്തി** ഖലിസാടകോ വിയ കായതോ മുച്ചിത്വാപി ന തിട്ഠതി. **വാതോ**തി വേരമ്ഭവാതോപി ഉട്ഠഹിത്വാ ചാലേതും ന സക്കോതി. **പാദമണ്ഡനാനുയോഗന്തി** ഇട്ഠകായ ഘംസനാദീഹി പാദസോഭാനുയോഗം. **പക്ഖാലേത്വാ**തി പാദേനേവ പാദം ധോവിത്വാ. **സോ നേവ അത്തബ്യാബാധായാ**തിആദീനി ന പുബ്ബേനിവാസചേതോപരിയഞാണാനം അത്ഥിതായ വദതി, ഇരിയാപഥസന്തതം പന ദിസ്വാ അനുമാനേന വദതി. **ധമ്മന്തി** പരിയത്തിധമ്മം. **ന ഉസ്സാദേതീ**തി കിം മഹാരട്ഠിക, കിം മഹാകുടുമ്ബികാതിആദീനി വത്വാ ഗേഹസ്സിതവസേന ന ഉസ്സാദേതി. **ന അപസാദേതീ**തി "കിം, ഉപാസക, കഥം തേ വിഹാരമഗ്ഗോ ഞാതോ? കിം ഭയേന നാഗച്ഛസി? ന ഹി ഭിക്ഖൂ കിഞ്ചി അച്ഛിന്ദിത്വാ ഗണ്ഹന്തി, മാ ഭായീ"തി വാ "കിം തുയ്ഹം ഏവം മച്ഛരിയജീവിതം നാമാ"തി വാ ആദീനി വത്വാ ഗേഹസ്സിതപേമേന ന അപസാദേതി.

വിസ്സട്ഠോതി സിനിദ്ധോ അപലിബുദ്ധോ. **വിഞ്ഞേയ്യോ**തി വിഞ്ഞാപനീയോ പാകടോ, വിസ്സട്ഠത്തായേവ ചേസ വിഞ്ഞേയ്യോ ഹോതി. **മഞ്ജൂ**തി മധുരോ. **സവനീയോ**തി സോതസുഖോ, മധുരത്തായേവ ചേസ സവനീയോ ഹോതി. **ബിന്ദൂ**തി സമ്പിണ്ഡിതോ. **അവിസാരീ**തി അവിസടോ, ബിന്ദുത്തായേവ ചേസ അവിസാരീ ഹോതി. **ഗമ്ഭീരോ**തി ഗമ്ഭീരസമുട്ഠിതോ. **നിന്നാദീ**തി നിന്നാദവാ, ഗമ്ഭീരത്തായേവ ചേസ നിന്നാദീ ഹോതി. **യഥാപരിസന്തി** ചക്കവാളപരിയന്തമ്പി ഏകാബദ്ധപരിസം വിഞ്ഞാപേതി. **ബഹിദ്ധാ**തി അങ്ഗുലിമത്തമ്പി പരിസതോ ബഹിദ്ധാ ന ഗച്ഛതി. തസ്മാ? സോ ഏവരൂപോ മധുരസ്സരോ അകാരണാ മാ നസ്സീതി. ഇതി ഭഗവതോ ഘോസോ പരിസായ മത്ഥകേനേവ ചരതി.

അവലോകയമാനാതി സിരസ്മിം അഞ്ജലിം ഠപേത്വാ ഭഗവന്തം ഓലോകേന്താവ പച്ചോസക്കിത്വാ ദസ്സനവിജഹനട്ഠാനേ വന്ദിത്വാ ഗച്ഛന്തി. **അവിജഹിതത്താ**തി യോ ഹി കഥം സുത്വാ വുട്ഠിതോ അഞ്ഞം ദിട്ഠസുതാദികം കഥം കഥേന്തോ ഗച്ഛതി, ഏസ സഭാവേന വിജഹതി നാമ. യോ പന സുതധമ്മകഥായ വണ്ണം കഥേന്തോവ ഗച്ഛതി, അയം ന വിജഹതി നാമ, ഏവം അവിജഹന്തഭാവേന പക്കമന്തി. **ഗച്ഛന്തന്തി** രജ്ജുയന്തവസേന

രതനസത്തുബ്ബേധം സുവണ്ണഗ്ഘികം വിയ ഗച്ഛന്തം. **അദ്ദസാമ ഠിത**ന്തി സമുസ്സിതകഞ്ചനപബ്ബതം വിയ ഠിതം **അദ്ദസാമ. തതോ ച ഭിയ്യോ**തി വിത്ഥാരേത്വാ ഗുണേ കഥേതും അസക്കോന്തോ അവസേസേ ഗുണേ സംഖിപിത്വാ കലാപം വിയ സുത്തകബദ്ധം വിയ ച കത്വാ വിസ്സജ്ജേന്തോ ഏവമാഹ. അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ - മയാ കഥിതഗുണേഹി അകഥിതാവ ബഹുതരാ. മഹാപഥവിമഹാസമുദ്ദാദയോ വിയ ഹി തസ്സ ഭോതോ അനന്താ അപ്പമേയ്യാ ഗുണാ ആകാസമിവ വിത്ഥാരിതാതി.

൩൯. അപ്പടിസംവിദിതോതി അവിഞ്ഞാതആഗമനോ. പബ്ബജിതേ ഉപസങ്കമന്തേന ഹി ചീവരപരികമ്മാദിസമയേ വാ ഏകം നിവാസേത്വാ സരീരഭഞ്ജനസമയേ വാ ഉപസങ്കമിത്വാ തതോവ പടിനിവത്തിതബ്ബം ഹോതി, പടിസന്ഥാരമത്തമ്പി ന ജായതി. പുരേതരം പന ഓകാസേ കാരിതേ ദിവാട്ഠാനം സമ്മജ്ജിത്വാ ചീവരം പാരുപിത്വാ ഭിക്ഖു വിവിത്തേ ഠാനേ നിസീദതി, തം ആഗന്ത്വാ പസ്സന്താ ദസ്സനേനപി പസീദന്തി, പടിസന്ഥാരോ ജായതി, പഞ്ഹബ്യാകരണം വാ ധമ്മകഥാ വാ ലബ്ഭതി. തസ്മാ പണ്ഡിതാ ഓകാസം കാരേന്തി. സോ ച നേസം അഞ്ഞതരോ, തേനസ്സ ഏതദഹോസി. **ജിണ്ണോ വുഡ്ഢോ**തി അത്തനോ ഉഗ്ഗതഭാവം അകഥേത്വാ കസ്മാ ഏവമാഹ? ബുദ്ധാ നാമ അനുദ്ദയസമ്പന്നാ ഹോന്തി, മഹല്ലകഭാവം ഞത്വാ സീഘം ഓകാസം കരിസ്സതീതി ഏവമാഹ.

൩൪. ഓരമിയ ഓകാസമകാസീതി വേഗേന ഉട്ഠായ ദ്വിധാ ഭിജ്ജിത്വാ ഓകാസമകാസി.

യേ മേതി യേ മയാ. **നാരീസമാനസവ്ഹയാ**തി നാരീസമാനനാമം ഇത്ഥിലിങ്ഗം, തേന അവ്ഹാതബ്ബാതി നാരീസമാനസവ്ഹയാ, ഇത്ഥിലിങ്ഗേന വത്തബ്ബാതി വോഹാരകുസലതായ ഏവം വദതി. **പഹൂതജിവ്ഹോ**തി പുഥുലജിവ്ഹോ. **നിന്നാമയേത**ന്തി നീഹര ഏതം.

൩൫. കേവലീതി സകലഗുണസമ്പന്നോ.

൩൮. പച്ചഭാസീതി ഏകപ്പഹാരേന പുച്ഛിതേ അട്ഠ പഞ്ഹേ ബ്യാകരോന്തോ പതിഅഭാസി. **യോ വേദീ**തി യോ വിദതി ജാനാതി, യസ്സ പുബ്ബേനിവാസോ പാകടോ. **സഗ്ഗാപായഞ്ച പസ്സതീ**തി ദിബ്ബചക്ഖുഞാണം കഥിതം. **ജാതിക്ഖയം പത്തോ**തി അരഹത്തം പത്തോ. **അഭിഞ്ഞാ വോസിതോ**തി തം അരഹത്തം അഭിജാനിത്വാ വോസിതോ വോസാനപ്പത്തോ. **മുനീ**തി അരഹത്തഞാണമോനേയ്യേന സമന്നാഗതോ.

വിസുദ്ധന്തി പണ്ഡരം. **മുത്തം രാഗേഹീ**തി കിലേസരാഗേഹി മുത്തം. **പഹീനജാതിമരണോ**തി ജാതിക്ഖയപ്പത്തത്താ പഹീനജാതികോ, ജാതിപഹാനേനേവ പഹീനമരണോ. **ബ്രഹ്മചരിയസ്സ കേവലീ**തി യം ബ്രഹ്മചരിയസ്സ കേവലീ സകലഭാവോ, തേന സമന്നാഗതോ, സകലചതുമഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയവാസോതി അത്ഥോ. **പാരഗൂ സബ്ബധമ്മാന**ന്തി സബ്ബേസം ലോകിയലോകുത്തരധമ്മാനം അഭിഞ്ഞായ പാരം ഗതോ, സബ്ബധമ്മേ അഭിജാനിത്വാ ഠിതോതി അത്ഥോ. **പാരഗൂ**തി വാ ഏത്താവതാ പരിഞ്ഞാപാരഗൂ പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം, പഹാനപാരഗൂ സബ്ബകിലേസാനം , ഭാവനാപാരഗൂ ചതുന്നം മഗ്ഗാനം, സച്ഛികിരിയാപാരഗൂ നിരോധസ്സ,

സമാപത്തിപാരഗൂ സബ്ബസമാപത്തീനന്തി അയമത്ഥോ വുത്തോ. പുന **സബ്ബധമ്മാന**ന്തി ഇമിനാ അഭിഞ്ഞാപാരഗൂ വുത്തോതി. **ബുദ്ധോ താദീ പവുച്ചതീ**തി താദിസോ ഛഹി ആകാരേഹി പാരം ഗതോ സബ്ബാകാരേന ചതുന്നം സച്ചാനം ബുദ്ധത്താ ബുദ്ധോതി പവുച്ചതീതി.

കിം പന എത്താവതാ സബ്ബേ പഞ്ഹാ വിസ്സജ്ജിതാ ഹോന്തീതി? ആമ വിസ്സജ്ജിതാ, ചിത്തം വിസുദ്ധം ജാനാതി, മുത്തം രാഗേഹീതി ഇമിനാ താവ ബാഹിതപാപത്താ ബ്രാഹ്മണോതി പഠമപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി. പാരഗൂതി ഇമിനാ വേദേഹി ഗതത്താ വേദഗൂതി ദുതിയപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി. പുബ്ബേനിവാസന്തിആദീഹി ഇമാസം തിസ്സന്നം വിജ്ജാനം അത്ഥിതായ തേവിജ്ജോതി തതിയപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി. മുത്തം രാഗേഹി സബ്ബസോതി ഇമിനാവ നിസ്സടത്താ പാപധമ്മാനം സോത്തിയോതി ചതുത്ഥപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി. ജാതിക്ഖയം പത്തോതി ഇമിനാ പന അരഹത്തസ്സേവ വുത്തത്താ പഞ്ചമപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി. വോസിതോതി ച ബ്രഹ്മചരിയസ്സ കേവലീതി ച ഇമേഹി ഛട്ഠപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി. അഭിഞ്ഞാ വോസിതോ മുനീതി ഇമിനാ സത്തമപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി. പാരഗൂ സബ്ബധമ്മാനം, ബുദ്ധോ താദീ പവുച്ചതീതി ഇമിനാ അട്ഠമപഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജിതോ ഹോതി.

൩൯൭. ദാനകഥന്തിആദീനി ഹേട്ഠാ സുത്തേ വിത്ഥാരിതാനേവ. **പച്ചപാദീ**തി പടിപജ്ജി. **ധമ്മസ്സാനുധമ്മ**ന്തി ഇമസ്മിം സുത്തേ ധമ്മോ നാമ അരഹത്തമഗ്ഗോ, അനുധമ്മോ നാമ ഹേട്ഠിമാ തയോ മഗ്ഗാ തീണി ച സാമഞ്ഞഫലാനി, താനി പടിപാടിയാ പടിലഭീതി അത്ഥോ. **ന ച മം ധമ്മാധികരണം വിഹേസേസീ**തി മഞ്ച ധമ്മകാരണാ ന കിലമേസി, ന പുനപ്പുനം കഥാപേസീതി വുത്തം ഹോതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവ. **തത്ഥ പരിനിബ്ബായീ**തി പന പദേന ദേസനായ അരഹത്തേനേവ കൂടം ഗഹിതന്തി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ബ്രഹ്മായുസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൨. സേലസുത്തവണ്ണനാ

൩൯൬. ഏവം മേ സുതന്തി സേലസുത്തം. തത്ഥ **അങ്ഗുത്തരാപേസൂ**തിആദി പോതലിയസുത്തേ വിത്ഥാരിതമേവ. **അഡ്ഢതേളസേഹീ**തി അഡ്ഢേന തേളസേഹി, ദ്വാദസഹി സതേഹി പഞ്ഞാസായ ച ഭിക്ഖൂഹി സദ്ധിന്തി വുത്തം ഹോതി. തേ പന സാവകസന്നിപാതേ സന്നിപതിതാ ഭിക്ഖൂയേവ സബ്ബേ ഏഹിഭിക്ഖുപബ്ബജ്ജായ പബ്ബജിതാ ഖീണാസവാ. **കേണിയോ**തി തസ്സ നാമം, **ജടിലോ**തി താപസോ. സോ കിര ബ്രാഹ്മണമഹാസാലോ, ധനരക്ഖണത്ഥായ പന താപസപബ്ബജ്ജം സമാദായ രഞ്ഞോ പണ്ണാകാരം ദത്വാ ഭൂമിഭാഗം ഗഹേത്വാ തത്ഥ അസ്സമം കാരേത്വാ വസതി പഞ്ചഹി സകടസതേഹി വണിജ്ജം പയോജേത്വാ കുലസഹസ്സസ്സ നിസ്സയോ ഹുത്വാ, അസ്സമേപി ചസ്സ ഏകോ താലരുക്ഖോ ദിവസേ ദിവസേ ഏകം സോവണ്ണമയം താലഫലം മുഞ്ചതീതി വദന്തി. സോ ദിവാ കാസായാനി ധാരേതി, ജടാ ച ബന്ധതി, രത്തിം കാമസമ്പത്തിം അനുഭവതി. **ധമ്മിയാ കഥായാ**തി പാനകാനിസംസപടിസംയുത്തായ ധമ്മിയാ കഥായ. അയഞ്ഹി കേണിയോ

തുച്ഛഹത്ഥോ ഭഗവതോ ദസ്സനായ ഗന്തും ലജ്ജായമാനോ - "വികാലഭോജനാ വിരതാനമ്പി പാനകം കപ്പതീ"തി ചിന്തേത്വാ സുസങ്ഖതബദരപാനം പഞ്ചഹി കാജസതേഹി ഗാഹാപേത്വാ അഗമാസി. ഏവം ഗതഭാവോ ചസ്സ - "അഥ ഖോ കേണിയസ്സ ജടിലസ്സ ഏതദഹോസി കിം നു ഖോ അഹം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ഹരാപേയ്യ"ന്തി ഭേസജ്ജക്ഖന്ധകേ (മഹാവ॰ ൩൦൦) പാളിആരുള്ഹോയേവ.

ദുതിയമ്പി ഖോ ഭഗവാതി കസ്മാ പുനപ്പുനം പടിക്ഖിപി? തിത്ഥിയാനം പടിക്ഖേപപസന്നതായ, അകാരണമേതം, നത്ഥി ബുദ്ധാനം പച്ചയഹേതു ഏവരൂപം കോഹഞ്ഞം. അയം പന അഡ്ഢതേളസാനി ഭിക്ഖുസതാനി ദിസ്വാ ഏത്തകാനംയേവ ഭിക്ഖം പടിയാദേസ്സതി, സ്വേവ സേലോ തീഹി പുരിസസതേഹി സദ്ധിം പബ്ബജിസ്സതി. അയുത്തം ഖോ പന നവകേ അഞ്ഞതോ പേസേത്വാ ഇമേഹേവ സദ്ധിം ഗന്തും, ഇമേ വാ അഞ്ഞതോ പേസേത്വാ നവകേഹി സദ്ധിം ഗന്തും. അഥാപി സബ്ബേ ഗഹേത്വാ ഗമിസ്സാമി, ഭിക്ഖാഹാരോ നപ്പഹോസ്സതി. തതോ ഭിക്ഖൂസു പിണ്ഡായ ചരന്തേസു മനുസ്സാ ഉജ്ഝായിസ്സന്തി - "ചിരസ്സാപി കേണിയോ സമണം ഗോതമം നിമന്തേത്വാ യാപനമത്തം ദാതും നാസക്ഖീ"തി, സയമ്പി വിപ്പടിസാരീ ഭവിസ്സതി. പടിക്ഖേപേ പന കതേ "സമണോ ഗോതമോ പുനപ്പുനം 'ത്വഞ്ച ബ്രാഹ്മണേസു അഭിപ്പസന്നോ'തി ബ്രാഹ്മണാനം നാമം ഗണ്ഹാതീ"തി ചിന്തേത്വാ ബ്രാഹ്മണേപി നിമന്തേതുകാമോ ഭവിസ്സതി, തതോ ബ്രാഹ്മണേ പാടിയേക്കം നിമന്തേസ്സതി , തേ തേന നിമന്തിതാ ഭിക്ഖൂ ഹുത്വാ ഭുഞ്ജിസ്സന്തി. ഏവമസ്സ സദ്ധാ അനുരക്ഖിതാ ഭവിസ്സതീതി പുനപ്പുനം പടിക്ഖിപി. **കിഞ്ചാപി ഖോ, ഭോ**തി ഇമിനാ ഇദം ദീപേതി, - "ഭോ ഗോതമ, കിം ജാതം യദി അഹം ബ്രാഹ്മണേസു അഭിപ്പസന്നോ, അധിവാസേതു ഭവം ഗോതമോ, അഹം ബ്രാഹ്മണാനമ്പി ദാതും സക്കോമി തുമ്ഹാകമ്പീ"തി.

കായവേയ്യാവടികന്തി കായവേയ്യാവച്ചം. **മണ്ഡലമാള**ന്തി ദുസ്സമണ്ഡപം.

൩൯൭. ആവാഹോതി കഞ്ഞാഗഹണം. **വിവാഹോ**തി കഞ്ഞാദാനം. **സോ മേ നിമന്തിതോ**തി സോ മയാ നിമന്തിതോ. അഥ ബ്രാഹ്മണോ പരിപക്കോപനിസ്സയത്താ ബുദ്ധസദ്ദം സുത്വാവ അമതേനേവാഭിസിത്തോ പസാദം ആവികരോന്തോ **ബുദ്ധോതി** , **ഭോ കേണിയ, വദേസീ**തി ആഹ. കേണിയോ യഥാഭൂതം ആചിക്ഖന്തോ **ബുദ്ധോതി, ഭോ സേല, വദാമീ**തി ആഹ. തതോ നം പുനപി ദള്ഹീകരണത്ഥം പുച്ഛി, ഇതരോപി തഥേവ ആരോചേസി.

൩൯൮. അഥസ്സ കപ്പസതസഹസ്സേഹിപി ബുദ്ധസദ്ദസ്സേവ ദുല്ലഭഭാവം സമ്പസ്സതോ. **ഏതദഹോസീ**തി. ഏതം "ഘോസോപി ഖോ"തിആദി അഹോസി. **നീലവനരാജീ**തി നീലവണ്ണരുക്ഖപന്തി. **പദേ പദ**ന്തി പദപ്പമാണേ പദം. അച്ചാസന്നേ ഹി അതിദൂരേ വാ പാദേ നിക്ഖിപമാനേ സദ്ദോ ഉട്ഠാതി, തം പടിസേധേന്തോ ഏവമാഹ. **സീഹാവ ഏകചരാ**തി ഗണവാസീ സീഹോ സീഹപോതകാദീഹി സദ്ധിം പമാദം ആപജ്ജതി, ഏകചരോ അപ്പമത്തോ ഹോതി. ഇതി അപ്പമാദവിഹാരം ദസ്സേന്തോ ഏകചരസീഹേന ഓപമ്മം കരോതി. **മാ മേ ഭോന്തോ**തി ആചാരം സിക്ഖാപേന്തോ ആഹ. അയഞ്ഹേത്ഥ അധിപ്പായോ - സചേ തുമ്ഹേ കഥാവാരം അലഭിത്വാ മമ കഥായ അന്തരേ കഥം പവേസേസ്സഥ, "അന്തേവാസികേ സിക്ഖാപേതും നാസക്ഖീ"തി മയ്ഹം ഗരഹാ ഉപ്പജ്ജിസ്സതി, തസ്മാ ഓകാസം പസ്സിത്വാ മന്തേയ്യാഥാതി. **നോ ച ഖോ നം ജാനാമീ**തി വിപസ്സീപി ബോധിസത്തോ

ചതുരാസീതിസഹസ്സഥേരപബ്ബജിതപരിവാരോ സത്ത മാസാനി ബോധിസത്തചാരികം ചരി, ബുദ്ധുപ്പാദകാലോ വിയ അഹോസി. അമ്ഹാകമ്പി ബോധിസത്തോ ഛബ്ബസ്സാനി ബോധിസത്തചാരികം ചരി. ഏവം പരിപുണ്ണസരീരലക്ഖണേഹി സമന്നാഗതാപി ബുദ്ധാ ന ഹോന്തി. തസ്മാ ബ്രാഹ്മണോ "നോ ച ഖോ നം ജാനാമീ"തി ആഹ.

൩൯൯. പരിപുണ്ണകായോതി ലക്ഖണേഹി പരിപുണ്ണതായ അഹീനങ്ഗതായ ച പരിപുണ്ണസരീരോ. **സുരുചീ**തി സുന്ദരസരീരപ്പഭോ. **സുജാതോ**തി ആരോഹപരിണാഹസമ്പത്തിയാ സണ്ഠാനസമ്പത്തിയാ ച സുനിബ്ബത്തോ. **ചാരുദസ്സനോ**തി സുചിരമ്പി പസ്സന്താനം അതിത്തിജനകോ മനോഹരദസ്സനോ. **സുവണ്ണവണ്ണോ**തി സുവണ്ണസദിസവണ്ണോ. **സുസുക്കദാഠോ**തി സുട്ഠു സുക്കദാഠോ. **മഹാപുരിസലക്ഖണാ**തി പഠമം വുത്തബ്യഞ്ജനാനേവ വചനന്തരേന നിഗമേന്തോ ആഹ.

ഇദാനി തേസു ലക്ഖണേസു അത്തനോ ചിത്തരുചിതാനി ഗഹേത്വാ ഥോമേന്തോ **പസന്നനേത്തോ**തിആദിമാഹ. ഭഗവാ ഹി പഞ്ചവണ്ണപസാദസമ്പത്തിയാ **പസന്നനേത്തോ,** പുണ്ണചന്ദസദിസമുഖതായ **സുമുഖോ,** ആരോഹപരിണാഹസമ്പത്തിയാ **ബ്രഹാ,** ബ്രഹ്മുജുഗത്തതായ **ഉജു,** ജുതിമന്തതായ **പതാപവാ**. യമ്പി ചേത്ഥ പുബ്ബേ വുത്തം, തം "മജ്ഝേ സമണസങ്ഘസ്സാ"തി ഇമിനാ പരിയായേന ഥോമയതാ പുന വുത്തം. ഏദിസോ ഹി ഏവം വിരോചതി. ഉത്തരഗാഥായപി ഏസേവ നയോ. **ഉത്തമവണ്ണിനോ**തി ഉത്തമവണ്ണസമ്പന്നസ്സ. **രഥേസഭോ**തി ഉത്തമസാരഥി. **ജമ്ബുസണ്ഡസ്സാ**തി ജമ്ബുദീപസ്സ. പാകടേന ഇസ്സരിയം ഇസ്സരോ ഹോതി.

ഖത്തിയാതി ജാതിഖത്തിയാ. **ഭോഗീ**തി ഭോഗിയാ. **രാജാനോ**തി യേ കേചി രജ്ജം കാരേന്താ. **രാജാഭിരാജാ**തി രാജൂനം പൂജനീയോ, അധിരാജാ ഹുത്വാ, ചക്കവത്തീതി അധിപ്പായോ. **മനുജിന്ദോ**തി മനുസ്സാധിപതി പരമിസ്സരോ ഹുത്വാ.

ഏവം വുത്തേ ഭഗവാ - "യേ തേ ഭവന്തി അരഹന്തോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധാ, തേ സകവണ്ണേ ഭഞ്ഞമാനേ അത്താനം പാതുകരോന്തീ"തി ഇമം സേലസ്സ മനോരഥം പൂരേന്തോ **രാജാഹമസ്മീ**തിആദിമാഹ. തത്രായമധിപ്പായോ - യം മം ത്വം സേല "രാജാ അരഹസി ഭവിതു"ന്തി യാചസി, ഏത്ഥ അപ്പോസ്സുക്കോ ഹോതി **രാജാഹമസ്മി**. സതി ച രാജത്തേ യഥാ അഞ്ഞോ രാജാ യോജനസതം വാ അനുസാസതി യോജനസഹസ്സം വാ, ചക്കവത്തീ ഹുത്വാപി ചതുദീപപരിയന്തമത്തം വാ, നാഹമേവം പരിച്ഛിന്നവിസയോ, അഹഞ്ഹി **ധമ്മരാജാ അനുത്തരോ** ഭവഗ്ഗതോ അവീചിപരിയന്തം കത്വാ തിരിയം അപ്പമാണലോകധാതുയോ അനുസാസാമി. യാവതാ ഹി അപദദ്വിപദാദിഭേദാ സത്താ, അഹം തേസം അഗ്ഗോ. ന ഹി മേ കോചി സീലേന വാ...പേ॰... വിമുത്തിഞാണദസ്സനേന വാ പടിഭാഗോ അത്ഥി, സ്വാഹം ഏവം ധമ്മരാജാ അനുത്തരോ അനുത്തരേനേവ ചതുസതിപട്ഠാനാദിഭേദേന **ധമ്മേന ചക്കം വത്തേമി**. ഇദം പജഹഥ, ഇദം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരഥാതി ആണാചക്കം, ഇദം ഖോ പന, ഭിക്ഖവേ, ദുക്ഖം അരിയസച്ചന്തിആദിനാ പരിയത്തിധമ്മേന ധമ്മചക്കമേവ വാ. **ചക്കം അപ്പടിവത്തിയ**ന്തി യം ചക്കം അപ്പടിവത്തിയം ഹോതി സമണേന വാ...പേ॰... കേനചി വാ ലോകസ്മിന്തി.

ഏവം അത്താനം ആവികരോന്തം ഭഗവന്തം ദിസ്വാ പീതിസോമനസ്സജാതോ സേലോ പുന ദള്ഹീകരണത്ഥം **സമ്ബുദ്ധോ പടിജാനാസീ**തി ഗാഥാദ്വയമാഹ. തത്ഥ **കോ നു സേനാപതീ**തി രഞ്ഞോ ഭോതോ ധമ്മേന പവത്തിതസ്സ ചക്കസ്സ അനുപവത്തകോ സേനാപതി കോ നൂതി പുച്ഛി.

തേന ച സമയേന ഭഗവതോ ദക്ഖിണപസ്സേ ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ നിസിന്നോ ഹോതി സുവണ്ണപുഞ്ജോ വിയ സിരിയാ സോഭമാനോ, തം ദസ്സേന്തോ ഭഗവാ **മയാ പവത്തിത**ന്തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **അനുജാതോ തഥാഗത**ന്തി തഥാഗതം ഹേതും അനുജാതോ, തഥാഗതേന ഹേതുനാ ജാതോതി അത്ഥോ. അപിച അവജാതോ അനുജാതോ അതിജാതോതി തയോ വുത്താ. തേസു അവജാതോ ദുസ്സീലോ, സോ തഥാഗതസ്സ പുത്തോ നാമ ന ഹോതി. അതിജാതോ നാമ പിതരാ ഉത്തരിതരോ, താദിസോപി തഥാഗതസ്സ പുത്തോ നത്ഥി. തഥാഗതസ്സ പന ഏകോ അനുജാതോവ പുത്തോ ഹോതി, തം ദസ്സേന്തോ ഏവമാഹ.

ഏവം "കോ നു സേനാപതീ"തി പഞ്ഹം ബ്യാകരിത്വാ യം സേലോ ആഹ "സമ്ബുദ്ധോ പടിജാനാസീ"തി, തത്ര നം നിക്കങ്ഖം കാതുകാമോ "നാഹം പടിഞ്ഞാമത്തേനേവ പടിജാനാമി, അപിചാഹം ഇമിനാ കാരണേന ബുദ്ധോ"തി ഞാപേതും **അഭിഞ്ഞേയ്യ**ന്തി ഗാഥമാഹ. തത്ര **അഭിഞ്ഞേയ്യ**ന്തി വിജ്ജാ ച വിമുത്തി ച. **ഭാവേതബ്ബം** മഗ്ഗസച്ചം. **പഹാതബ്ബം** സമുദയസച്ചം. ഹേതുവചനേന പന ഫലസിദ്ധിതോ തേസം ഫലാനി നിരോധസച്ചദുക്ഖസച്ചാനിപി വുത്താനേവ ഹോന്തി. ഏവം സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികതം പരിഞ്ഞാതബ്ബം പരിഞ്ഞാതന്തി ഇദമ്പേത്ഥ സങ്ഗഹിതന്തി ചതുസച്ചഭാവനാഫലഞ്ച വിമുത്തിഞ്ച ദസ്സേന്തോ "ബുജ്ഝിതബ്ബം ബുജ്ഝിത്വാ ബുദ്ധോ ജാതോസ്മീ"തി യുത്തഹേതുനാ ബുദ്ധഭാവം സാധേതി.

ഏവം നിപ്പരിയായേന അത്താനം ആവികത്വാ അത്തനി കങ്ഖാവിതരണത്ഥം ബ്രാഹ്മണം അതിചാരിയമാനോ **വിനയസ്സൂ**തി ഗാഥത്തയമാഹ. തത്ഥ **സല്ലകത്തോ**തി രാഗാദിസല്ലകന്തനോ. **അനുത്തരോ**തി യഥാ ബാഹിരവേജ്ജേന വൂപസമിതരോഗോ ഇമസ്മിഞ്ഞേവത്തഭാവേ കുപ്പതി, ന ഏവം. മയാ വൂപസമിതസ്സ പന രോഗസ്സ ഭവന്തരേപി ഉപ്പത്തി നത്ഥി, തസ്മാ അഹം അനുത്തരോതി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മഭൂതോ**തി സേട്ഠഭൂതോ. **അതിതുലോ**തി തുലം അതീതോ, നിരുപമോതി അത്ഥോ. **മാരസേനപ്പമദ്ദനോ**തി കാമാ തേ പഠമാ സേനാതി ഏവം ആഗതായ മാരസേനായ പമദ്ദനോ. **സബ്ബാമിത്തേ**തി ഖന്ധകിലേസാഭിസങ്ഖാരമച്ചുദേവപുത്തമാരസങ്ഖാതേ സബ്ബപച്ചത്ഥികേ. **വസീകത്വാ**തി അത്തനോ വസേ വത്തേത്വാ. **അകുതോഭയോ**തി കുതോചി അഭയോ.

ഏവം വുത്തേ സേലോ ബ്രാഹ്മണോ താവദേവ ഭഗവതി സഞ്ജാതപസാദോ പബ്ബജ്ജാപേക്ഖോ ഹുത്വാ **ഇമം ഭോന്തോ**തി ഗാഥത്തയമാഹ. തത്ഥ **കണ്ഹാഭിജാതികോ**തി ചണ്ഡാലാദിനീചകുലേ ജാതോ. തതോ തേപി മാണവകാ പബ്ബജ്ജാപേക്ഖാ ഹുത്വാ **ഏവഞ്ചേ രുച്ചതി, ഭോതോ**തി ഗാഥമാഹംസു. അഥ സേലോ തേസു മാണവകേസു തുട്ഠചിത്തോ തേ ച ദസ്സേന്തോ പബ്ബജ്ജം യാചന്തോ **"ബ്രാഹ്മണാ"**തി ഗാഥമാഹ.

തതോ ഭഗവാ യസ്മാ സേലോ അതീതേ പദുമുത്തരസ്സ ഭഗവതോ സാസനേ തേസംയേവ തിണ്ണം പുരിസസതാനം ഗണസേട്ഠോ ഹുത്വാ തേഹി സദ്ധിം പരിവേണം കാരേത്വാ ദാനാദീനി പുഞ്ഞാനി കത്വാ തേന കമ്മേന ദേവമനുസ്സസമ്പത്തിം അനുഭവമാനോ പച്ഛിമേ ഭവേ തേസംയേവ ആചരിയോ ഹുത്വാ നിബ്ബത്തോ, തഞ്ച തേസം കമ്മം വിമുത്തിപരിപാകായ പരിപക്കം ഏഹിഭിക്ഖുഭാവസ്സ ച ഉപനിസ്സയഭൂതം, തസ്മാ തേ സബ്ബേവ ഏഹിഭിക്ഖുപബ്ബജ്ജം പബ്ബാജേന്തോ **സ്വാക്ഖാതന്തി** ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **സന്ദിട്ഠികന്തി** സയമേവ ദട്ഠബ്ബം പച്ചക്ഖം. **അകാലികന്തി** മഗ്ഗാനന്തരഫലുപ്പത്തിയാ ന കാലന്തരം പത്തബ്ബഫലം. **യത്ഥ അമോഘാതി** യസ്മിം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയേ അപ്പമത്തസ്സ സിക്ഖത്തയപൂരണേന സിക്ഖതോ പബ്ബജ്ജാ അമോഘാ ഹോതി, സഫലാതി അത്ഥോ. ഏവഞ്ച വത്വാ ''ഏഥ ഭിക്ഖവോ''തി ഭഗവാ അവോച. തേ സബ്ബേ പത്തചീവരധരാ ഹുത്വാ ആകാസേനാഗന്ത്വാ വസ്സസതികത്ഥേരാ വിയ സുവിനീതാ ഭഗവന്തം അഭിവാദയിംസു. ഏവമിമം തേസം ഏഹിഭിക്ഖുഭാവം സന്ധായ ''അലത്ഥ ഖോ സേലോ''തിആദി വുത്തം.

൪൦൦. **ഇമാഹീ**തി ഇമാഹി കേണിയസ്സ ചിത്താനുകൂലാഹി ഗാഥാഹി. തത്ഥ അഗ്ഗിപരിചരിയം വിനാ ബ്രാഹ്മണാനം യഞ്ഞാഭാവതോ ''അഗ്ഗിഹുത്തമുഖാ യഞ്ഞാ''തി വുത്തം. അഗ്ഗിഹുത്തസേട്ഠാ അഗ്ഗിജുഹനപ്പധാനാതി അത്ഥോ. വേദേ സജ്ഝായന്തേഹി പഠമം സജ്ഝായിതബ്ബതോ, സാവിത്തീ, ''ഛന്ദസോ മുഖ''ന്തി വുത്തോ. മനുസ്സാനം സേട്ഠതോ രാജാ ''മുഖ''ന്തി വുത്തോ. നദീനം ആധാരതോ പടിസരണതോ ച സാഗരോ ''മുഖ''ന്തി വുത്തോ. ചന്ദയോഗവസേന ''അജ്ജ കത്തികാ അജ്ജ രോഹിണീ''തി സഞ്ഞാണതോ ആലോകകരണതോ സോമ്മഭാവതോ ച ''നക്ഖത്താനം മുഖം ചന്ദോ''തി വുത്തം. തപന്താനം അഗ്ഗത്താ ആദിച്ചോ ''തപതം മുഖ''ന്തി വുത്തോ. ദക്ഖിണേയ്യാനം പന അഗ്ഗത്താ വിസേസേന തസ്മിം സമയേ ബുദ്ധപ്പമുഖം സങ്ഘം സന്ധായ ''പുഞ്ഞം ആകങ്ഖമാനാനം, സങ്ഘോ ഏവ യജതം മുഖ''ന്തി വുത്തം. തേന സങ്ഘോ പുഞ്ഞസ്സ ആയമുഖന്തി ദസ്സേതി.

യം തം **സരണ**ന്തി അഞ്ഞം ബ്യാകരണഗാഥമാഹ. തസ്സത്ഥോ - പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമാ ഭഗവാ യസ്മാ മയം ഇതോ അട്ഠമേ ദിവസേ തം സരണം ആഗതമ്ഹാ, തസ്മാ അത്തനാ തവ സാസനേ അനുത്തരേന ദമഥേന ദന്താമ്ഹാ, അഹോ തേ സരണസ്സ ആനുഭാവോതി.

തതോ പരം ഭഗവന്തം ദ്വീഹി ഗാഥാഹി ഥോമേത്വാ തതിയായ വന്ദനം യാചന്തോ **ഭിക്ഖവോ തിസതാ ഇമേ**തിആദിമാഹാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

സേലസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൩. അസ്സലായനസുത്തവണ്ണനാ

൪൦൧. ഏവം മേ സുതന്തി അസ്സലായനസുത്തം. തത്ഥ നാനാവേരജ്ജകാനന്തി അങ്ഗമഗധാദീഹി നാനപ്പകാരേഹി വേരജ്ജേഹി ആഗതാനം, തേസു വാ രട്ഠേസു ജാതസംവഡ്ഢാനന്തിപി അത്ഥോ. **കേനചിദേവാതി**

യഞ്ഞുപാസനാദിനാ അനിയമിതകിച്ചേന. **ചാതുവണ്ണി**ന്തി ചതുവണ്ണസാധാരണം. മയം പന ന്ഹാനസുദ്ധിയാ ഭാവനാസുദ്ധിയാപി ബ്രാഹ്മണാവ സുജ്ഝന്തീതി വദാമ, അയുത്തമ്പി സമണോ ഗോതമോ കരോതീതി മഞ്ഞമാനാ ഏവം ചിന്തയിംസു. **വുത്തസിരോ**തി വാപിതസിരോ.

ധമ്മവാദീതി സഭാവവാദീ. **ദുപ്പടിമന്തിയാ**തി അമ്ഹാദിസേഹി അധമ്മവാദീഹി ദുക്ഖേന പടിമന്തിതബ്ബാ ഹോന്തി. ധമ്മവാദിനോ നാമ പരാജയോ ന സക്കാ കാതുന്തി ദസ്സേതി. **പരിബ്ബാജക**ന്തി പബ്ബജ്ജാവിധാനം, തയോ വേദേ ഉഗ്ഗഹേത്വാ സബ്ബപച്ഛാ പബ്ബജന്താ യേഹി മന്തേഹി പബ്ബജന്തി, പബ്ബജിതാ ച യേ മന്തേ പരിഹരന്തി, യം വാ ആചാരം ആചരന്തി, തം സബ്ബം ഭോതാ ചരിതം സിക്ഖിതം. തസ്മാ തുയ്ഹം പരാജയോ നത്ഥി, ജയോവ ഭവിസ്സതീതി മഞ്ഞന്താ ഏവമാഹംസു.

൪൦൨. **ദിസ്സന്തി ഖോ പനാ**തിആദി തേസം ലദ്ധിഭിന്ദനത്ഥം വുത്തം. തത്ഥ **ബ്രാഹ്മണിയോ**തി ബ്രാഹ്മണാനം പുത്തപടിലാഭത്ഥായ ആവാഹവിവാഹവസേന കുലാ ആനീതാ ബ്രാഹ്മണിയോ ദിസ്സന്തി . താ ഖോ പനേതാ അപരേന സമയേന **ഉതുനിയോപി** ഹോന്തി, സഞ്ജാതപുപ്ഫാതി അത്ഥോ. **ഗബ്ഭിനിയോ**തി സഞ്ജാതഗബ്ഭാ. **വിജായമാനാ**തി പുത്തധീതരോ ജനയമാനാ. **പായമാനാ**തി ദാരകേ ഥഞ്ഞം പായന്തിയോ. **യോനിജാവ സമാനാ**തി ബ്രാഹ്മണീനം പസ്സാവമഗ്ഗേന ജാതാ സമാനാ. **ഏവമാഹംസൂ**തി ഏവം വദന്തി. കഥം? **ബ്രാഹ്മണോവ സേട്ഠോ വണ്ണോ...പേ॰... ബ്രഹ്മദായാദാ**തി. യദി പന നേസം സച്ചവചനം സിയാ, ബ്രാഹ്മണീനം കുച്ഛി മഹാബ്രഹ്മുനോ ഉരോ ഭവേയ്യ, ബ്രാഹ്മണീനം പസ്സാവമഗ്ഗോ മഹാബ്രഹ്മുനോ മുഖം ഭവേയ്യ, ഏത്താവതാ "മയം മഹാബ്രഹ്മുനോ ഉരേ വസിത്വാ മുഖതോ നിക്ഖന്താ"തി വത്തും മാ ലഭന്തൂതി അയം മുഖതോ ജാതച്ഛേദകവാദോ വുത്തോ.

൪൦൩. **അയ്യോ ഹുത്വാ ദാസോ ഹോതി, ദാസോ ഹുത്വാ അയ്യോ ഹോതീ**തി ബ്രാഹ്മണോ സഭരിയോ വണിജ്ജം പയോജേന്തോ യോനകരട്ഠം വാ കമ്ബോജരട്ഠം വാ ഗന്ത്വാ കാലം കരോതി, തസ്സ ഗേഹേ വയപ്പത്തേ പുത്തേ അസതി ബ്രാഹ്മണീ ദാസേന വാ കമ്മകരേന വാ സദ്ധിം സംവാസം കപ്പേതി. ഏകസ്മിം ദാരകേ ജാതേ സോ പുരിസോ ദാസോവ ഹോതി, തസ്സ ജാതദാരകോ പന ദായജ്ജസാമികോ ഹോതി. മാതിതോ സുദ്ധോ പിതിതോ അസുദ്ധോ സോ വണിജ്ജം പയോജേന്തോ മജ്ഝിമപദേസം ഗന്ത്വാ ബ്രാഹ്മണദാരികം ഗഹേത്വാ തസ്സാ കുച്ഛിസ്മിം പുത്തം പടിലഭതി, സോപി മാതിതോവ സുദ്ധോ ഹോതി പിതിതോ അസുദ്ധോ. ഏവം ബ്രാഹ്മണസമയസ്മിഞ്ഞേവ ജാതിസമ്ഭേദോ ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥമേതം വുത്തം. **കിം ബലം, കോ അസ്സാസോ**തി യത്ഥ തുമ്ഹേ ദാസാ ഹോന്താ സബ്ബേവ ദാസാ ഹോഥ, അയ്യാ ഹോന്താ സബ്ബേവ അയ്യാ ഹോഥ, ഏത്ഥ വോ കോ ഥാമോ, കോ അവസ്സയോ, യം ബ്രാഹ്മണോവ സേട്ഠോ വണ്ണോതി വദഥാതി ദീപേതി.

൪൦൪. **ഖത്തിയോവ നു ഖോ**തിആദയോ സുത്തച്ഛേദകവാദാ നാമ ഹോന്തി.

൪൦൫. ഇദാനി ചാതുവണ്ണിസുദ്ധിം ദസ്സേന്തോ **ഇധ രാജാ**തിആദിമാഹ. **സാപാനദോണിയാ**തി സുനഖാനം പിവനദോണിയാ. **അഗ്ഗികരണീയ**ന്തി സീതവിനോദനഅന്ധകാരവിധമനഭത്തപചനാദി അഗ്ഗികിച്ചം. **ഏത്ഥ അസ്സലായനാ**തി ഏത്ഥ സബ്ബസ്മിം അഗ്ഗികിച്ചം കരോന്തേ.

൪൦൯. ഇദാനി യദേതം ബ്രാഹ്മണാ ചാതുവണ്ണിസുദ്ധീതി വദന്തി, ഏത്ഥ ചാതുവണ്ണാതി നിയമോ നത്ഥി. പഞ്ചമോ ഹി പാദസികവണ്ണോപി അത്ഥീതി സംഖിത്തേന തേസം വാദേ ദോസദസ്സനത്ഥം **ഇധ ഖത്തിയകുമാരോ**തിആദിമാഹ. തത്ര **അമുത്ര ച പനേസാനന്തി** അമുസ്മിഞ്ച പന പുരിമനയേ ഏതേസം മാണവകാനം കിഞ്ചി നാനാകരണം ന പസ്സാമീതി വദതി. നാനാകരണം പന തേസമ്പി അത്ഥിയേവ. ഖത്തിയകുമാരസ്സ ഹി ബ്രാഹ്മണകഞ്ഞായ ഉപ്പന്നോ ഖത്തിയപാദസികോ നാമ, ഇതരോ ബ്രാഹ്മണപാദസികോ നാമ, ഏതേ ഹീനജാതിമാണവകാ.

ഏവം പഞ്ചമസ്സ വണ്ണസ്സ അത്ഥിതായ ചാതുവണ്ണിസുദ്ധീതി ഏതേസം വാദേ ദോസം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി പുന ചാതുവണ്ണിസുദ്ധിയം ഓവദന്തോ **തം കിം മഞ്ഞസീ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **സദ്ധേ**തി മതകഭത്തേ. **ഥാലിപാകേ**തി പണ്ണാകാരഭത്തേ. **യഞ്ഞേ**തി യഞ്ഞഭത്തേ. **പാഹുനേ**തി ആഗന്തുകാനം കതഭത്തേ. **കിം ഹീ**തി കിം മഹപ്ഫലം ഭവിസ്സതി, നോ ഭവിസ്സതീതി ദീപേതി.

൪൧൦. **ഭൂതപുബ്ബ**ന്തി അസ്സലായന പുബ്ബേ മയി ജാതിയാ ഹീനതരേ തുമ്ഹേ സേട്ഠതരാ സമാനാപി മയാ ജാതിവാദേ പഞ്ഹം പുട്ഠാ സമ്പാദേതും ന സക്ഖിത്ഥ, ഇദാനി തുമ്ഹേ ഹീനതരാ ഹുത്വാ മയാ സേട്ഠതരേന ബുദ്ധാനം സകേ ജാതിവാദപഞ്ഹം പുട്ഠാ കിം സമ്പാദേസ്സഥ? ന ഏത്ഥ ചിന്താ കാതബ്ബാതി മാണവം ഉപത്ഥമ്ഭേന്തോ ഇമം ദേസനം ആരഭി. തത്ഥ **അസിതോ**തി കാളകോ. **ദേവലോ**തി തസ്സ നാമം, അയമേവ ഭഗവാ തേന സമയേന. **പടലിയോ**തി ഗണങ്ഗണുപാഹനാ. **പത്ഥണ്ഡിലേ**തി പണ്ണസാലപരിവേണേ. **കോ നു ഖോ**തി കഹം നു ഖോ. **ഗാമണ്ഡലരൂപോ വിയാ**തി ഗാമദാരകരൂപോ വിയ. **സോ ഖ്വാഹം, ഭോ, ഹോമീ**തി സോ അഹം, ഭോ, അസിതദേവലോ ഹോമീതി വദതി. തദാ കിര മഹാസത്തോ കോണ്ഡദമകോ ഹുത്വാ വിചരതി. **അഭിവാദേതും ഉപക്കമിംസൂ**തി വന്ദിതും ഉപക്കമം അകംസു. തതോ പട്ഠായ ച വസ്സസതികതാപസോപി തദഹുജാതം ബ്രാഹ്മണകുമാരം അവന്ദന്തോ കോണ്ഡിതോ ഹോതി.

൪൧൧. **ജനികാ മാതാ**തി യായ തുമ്ഹേ ജനിതാ, സാ വോ ജനികാ മാതാ. **ജനികാമാതൂ**തി ജനികായ മാതു. **യോ ജനകോ**തി യോ ജനകോ പിതാ. "യോ ജനികോ പിതാതേവ" വാ പാഠോ.

അസിതേനാതി പഞ്ചാഭിഞ്ഞേന അസിതേന ദേവലേന ഇസിനാ ഇമം ഗന്ധബ്ബപഞ്ഹം പുട്ഠാ ന സമ്പായിസ്സന്തി. **യേസ**ന്തി യേസം സത്തന്നം ഇസീനം. **ന പുണ്ണോ ദബ്ബിഗാഹോ**തി തേസം സത്തന്നം ഇസീനം ദബ്ബിം ഗഹേത്വാ പണ്ണം പചിത്വാ ദായകോ പുണ്ണോ നാമ ഏകോ അഹോസി, സോ ദബ്ബിഗഹണസിപ്പം ജാനാതി. ത്വം സാചരിയകോ തേസം പുണ്ണോപി ന ഹോതി, തേന ഞാതം ദബ്ബിഗഹണസിപ്പമത്തമ്പി ന ജാനാസീതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

അയം പന അസ്സലായനോ സദ്ധോ അഹോസി പസന്നോ, അത്തനോ അന്തോനിവേസനേയേവ ചേതിയം കാരേസി. യാവജ്ജദിവസാ അസ്സലായനവംസേ ജാതാ നിവേസനം കാരേത്വാ അന്തോനിവേസനേ ചേതിയം കരോന്തേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

അസ്സലായനസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൪. ഘോടമുഖസുത്തവണ്ണനാ

൪൧൨. ഏവം മേ സുതന്തി ഘോടമുഖസുത്തം. തത്ഥ **ഖേമിയമ്ബവനേ**തി ഏവംനാമകേ അമ്ബവനേ. **ധമ്മികോ പരിബ്ബജോ**തി ധമ്മികാ പബ്ബജ്ജാ. **അദസ്സനാ**തി തുമ്ഹാദിസാനം വാ പണ്ഡിതാനം അദസ്സനേന. **യോ വാ പനേത്ഥ ധമ്മോ**തി യോ വാ പന ഏത്ഥ ധമ്മോ സഭാവോ, തസ്സേവ വാ അദസ്സനേന. ഇമിനാ ''അമ്ഹാകം കഥാ അപ്പമാണം, ധമ്മോവ പമാണ''ന്തി ദസ്സേതി. തതോ ഥേരോ ''നവഉപോസഥാഗാരേ വിയ ബഹുനാ കമ്മേന ഇധ ഭവിതബ്ബ''ന്തി ചിന്തേത്വാ ചങ്കമാ ഓരുയ്ഹ പണ്ണസാലം പവിസിത്വാ നിസീദി. തം ദസ്സേതും **ഏവം വുത്തേ**തിആദി വുത്തം.

൪൧൩. ചത്താരോമേ ബ്രാഹ്മണാതി ഥേരസ്സ കിര ഏതദഹോസി - ''അയം ബ്രാഹ്മണോ 'ധമ്മികം പബ്ബജ്ജം ഉപഗതോ സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ നത്ഥീ'തി വദതി. ഇമസ്സ ചത്താരോ പുഗ്ഗലേ ദ്വേ ച പരിസാ ദസ്സേത്വാ 'ചതുത്ഥം പുഗ്ഗലം കതരായ പരിസായ ബഹുലം പസ്സസീ'തി പുച്ഛിസ്സാമി, ജാനമാനോ 'അനാഗാരിയപരിസായ'ന്തി വക്ഖതി. ഏവമേതം സകമുഖേനേവ 'ധമ്മികോ പരിബ്ബജോ അത്ഥീ'തി വദാപേസ്സാമീ''തി ഇമം ദേസനം ആരഭി.

൪൧൪. തത്ഥ **സാരത്തരത്താ**തി സുട്ഠു രത്തരത്താ. **സാനുഗ്ഗഹാ വാചാ ഭാസിതാ** സകാരണാ വാചാ ഭാസിതാ. വുത്തഞ്ഹേതം മയാ ''അമ്ഹാകം കഥാ അപ്പമാണം, ധമ്മോവ പമാണ''ന്തി.

൪൨൧. കിം പന തേതി ഗിഹി നാമ കപ്പിയമ്പി അകപ്പിയമ്പി വദേയ്യാതി വിവേചനത്ഥം പുച്ഛി. **കാരാപേസീ**തി മാപേസി. കാരാപേത്വാ ച പന കാലം കത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ. ഏതസ്സ കിര ജാനനസിപ്പേ മാതരമ്പി പിതരമ്പി ഘാതേത്വാ അത്താവ ഘാതേതബ്ബോതി ആഗച്ഛതി. ഏതം സിപ്പം ജാനന്തോ ഠപേത്വാ ഏതം അഞ്ഞോ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ നാമ നത്ഥി, ഏസ പന ഥേരം ഉപനിസ്സായ പുഞ്ഞം കത്വാ തത്ഥ നിബ്ബത്തിത്വാ ച പന ''കേനാഹം കമ്മേന ഇധ നിബ്ബത്തോ''തി ആവജ്ജേത്വാ യഥാഭൂതം ഞത്വാ ഏകദിവസം ജിണ്ണായ ഭോജനസാലായ പടിസങ്ഖരണത്ഥം സങ്ഘേ സന്നിപതിതേ മനുസ്സവേസേന ആഗന്ത്വാ പുച്ഛി - ''കിമത്ഥം, ഭന്തേ, സങ്ഘോ സന്നിപതിതോ''തി? ഭോജനസാലായ പടിസങ്ഖരണത്ഥന്തി. കേനേസാ കാരിതാതി? ഘോടമുഖേനാതി. ഇദാനി സോ കുഹിന്തി? കാലങ്കതോതി. അത്ഥി പനസ്സ കോചി ഞാതകോതി? അത്ഥി ഏകാ ഭഗിനീതി. പക്കോസാപേഥ നന്തി. ഭിക്ഖൂ പക്കോസാപേസും. സോ തം ഉപസങ്കമിത്വാ - ''അഹം, തവ ഭാതാ, ഘോടമുഖോ നാമ ഇമം സാലം കാരേത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തോ, അസുകേ ച അസുകേ ച ഠാനേ മയാ ഠപിതം ധനം അത്ഥി, തം ഗഹേത്വാ ഇമഞ്ച ഭോജനസാലം കാരേഹി, ദാരകേ ച പോസേഹീ''തി വത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘം വന്ദിത്വാ വേഹാസം ഉപ്പതിത്വാ ദേവലോകമേവ അഗമാസി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ഘോടമുഖസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൫. ചങ്കീസുത്തവണ്ണനാ

൪൨൨. ഏവം മേ സുതന്തി ചങ്കീസുത്തം. തത്ഥ **ദേവവനേ സാലവനേ**തി തസ്മിം കിര ദേവതാനം ബലികമ്മം കരീയതി, തേന തം ദേവവനന്തിപി സാലവനന്തിപി വുച്ചതി. **ഓപാസാദം അജ്ഝാവസതീ**തി ഓപാസാദനാമകേ ബ്രാഹ്മണഗാമേ വസതി, അഭിഭവിത്വാ വാ ആവസതി, തസ്സ സാമീ ഹുത്വാ യായ മരിയാദായ തത്ഥ വസിതബ്ബം, തായ മരിയാദായ വസതി. ഉപസഗ്ഗവസേന പനേത്ഥ ഭുമ്മത്ഥേ ഉപയോഗവചനം വേദിതബ്ബം, തസ്സത്ഥോ അനുപ്പയോഗത്താവ സേസപദേസു. തത്ഥ ലക്ഖണം സദ്ദസത്ഥതോ പരിയേസിതബ്ബം. **സത്തുസ്സദ**ന്തി സത്തേഹി ഉസ്സദം ഉസ്സന്നം, ബഹുജനം ആകിണ്ണമനുസ്സം പോസാവനിയഹത്ഥിഅസ്സമോരമിഗാദിഅനേകസത്തസമാകിണ്ണഞ്ചാതി അത്ഥോ. യസ്മാ പന സോ ഗാമോ ബഹി ആവിജ്ഝിത്വാ ജാതേന ഹത്ഥിഅസ്സാദീനം ഘാസതിണേന ചേവ ഗേഹച്ഛദനതിണേന ച സമ്പന്നോ, തഥാ ദാരുകട്ഠേഹി ചേവ ഗേഹസമ്ഭാരകട്ഠേഹി ച, യസ്മാ ചസ്സ അബ്ഭന്തരേ വട്ടചതുരസ്സാദിസണ്ഠാനാ ബഹൂ പോക്ഖരണിയോ, ജലജകുസുമവിചിത്താനി ച ബഹി അനേകാനി തളാകാനി വാ ഉദകസ്സ നിച്ചഭരിതാനേവ ഹോന്തി, തസ്മാ **സതിണകട്ഠോദക**ന്തി വുത്തം.

സഹ ധഞ്ഞേന **സധഞ്ഞം,** പുബ്ബണ്ണാപരണ്ണാദിഭേദം ബഹുധഞ്ഞസന്നിചയന്തി അത്ഥോ. ഏത്താവതാ യസ്മിം ഗാമേ ബ്രാഹ്മണോ സേതച്ഛത്തം ഉസ്സാപേത്വാ രാജലീലായ വസതി. തസ്സ സമിദ്ധിസമ്പത്തി ദീപിതാ ഹോതി. രാജതോ ലദ്ധം ഭോഗ്ഗം **രാജഭോഗ്ഗം**. കേന ദിന്നന്തി ചേ, **രഞ്ഞാ പസേനദിനാ കോസലേന ദിന്നം. രാജദായ**ന്തി രഞ്ഞോ ദായഭൂതം, ദായജ്ജന്തി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മദേയ്യ**ന്തി സേട്ഠദേയ്യം, ഛത്തം ഉസ്സാപേത്വാ രാജസങ്ഖേപേന ഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി അത്ഥോ. അഥ വാ **രാജഭോഗ്ഗ**ന്തി സബ്ബം ഛേജ്ജഭേജ്ജം അനുസാസന്തേന തിത്ഥപബ്ബതാദീസു സുങ്കം ഗണ്ഹന്തേന സേതച്ഛത്തം ഉസ്സാപേത്വാ രഞ്ഞാ ഹുത്വാ ഭുഞ്ജിതബ്ബം. തത്ഥ **രഞ്ഞാ പസേനദിനാ കോസലേന ദിന്നം രാജദായ**ന്തി. ഏത്ഥ രഞ്ഞാ ദിന്നത്താ രാജദായം, ദായകരാജദീപനത്ഥം പനസ്സ ''രഞ്ഞാ പസേനദിനാ കോസലേന ദിന്ന''ന്തി ഇദം വുത്തം. **ബ്രഹ്മദേയ്യ**ന്തി സേട്ഠദേയ്യം, യഥാ ദിന്നം ന പുന ഗഹേതബ്ബം ഹോതി നിസ്സട്ഠപരിച്ചത്തം, ഏവം ദിന്നന്തി അത്ഥോ.

൪൨൩. ബഹൂ ബഹൂ ഹുത്വാ സംഹതാതി സങ്ഘാ. ഏകേകിസ്സാ ദിസായ സങ്ഘോ തേസം അത്ഥീതി **സങ്ഘീ**. പുബ്ബേ ഗാമസ്സ അന്തോ അഗണാ ബഹി നിക്ഖമിത്വാ ഗണാ സമ്പന്നാതി **ഗണീഭൂതാ. ഉത്തരേനമുഖാ**തി ഉത്തരദിസാഭിമുഖാ. **ഖത്തം ആമന്തേസീ**തി ഖത്താ വുച്ചതി പുച്ഛിതപഞ്ഹബ്യാകരണസമത്ഥോ മഹാമത്തോ, തം ആമന്തേസി. **ആഗമേന്തൂ**തി മുഹുത്തം പടിമാനേന്തു, അച്ഛന്തൂതി വുത്തം ഹോതി.

൪൨൪. നാനാവേരജ്ജകാനന്തി നാനാവിധേസു രജ്ജേസു അഞ്ഞേസു കാസികോസലാദീസു ജാതാ വാ നിവസന്തി വാ, തതോ വാ ആഗതാതി നാനാവേരജ്ജകാ, തേസം നാനാവേരജ്ജകാനം. **കേനചിദേവാ**തി അനിയമിതേന യഞ്ഞുപാസനാദിനാ കേനചി കിച്ചേന. തേ തസ്സ ഗമനം സുത്വാ ചിന്തേസും - ''അയം, ചങ്കീ, ഉഗ്ഗതബ്രാഹ്മണോ, യേഭുയ്യേന ച അഞ്ഞേ ബ്രാഹ്മണാ സമണം ഗോതമം സരണം ഗതാ, അയമേവ ന ഗതോ. സ്വായം സചേ തത്ഥ ഗമിസ്സതി,

അദ്ധാ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ആവട്ടനിയാ മായായ ആവട്ടിതോ സരണം ഗമിസ്സതി. തതോ ഏതസ്സാപി ഗേഹദ്വാരേ ബ്രാഹ്മണാനം അസന്നിപാതോ ഭവിസ്സതി. ഹന്ദസ്സ ഗമനന്തരായം കരോമാ''തി സമ്മന്തയിത്വാ തത്ഥ അഗമംസു. തം സന്ധായ ''അഥ ഖോ തേ ബ്രാഹ്മണാ''തിആദി വുത്തം.

തത്ഥ **ഉഭതോ**തി ദ്വീഹി പക്ഖേഹി. **മാതിതോ ച പിതിതോ ചാ**തി, ഭോതോ മാതാ ബ്രാഹ്മണീ, മാതുമാതാ ബ്രാഹ്മണീ, തസ്സാപി മാതാ ബ്രാഹ്മണീ. പിതാ ബ്രാഹ്മണോ, പിതുപിതാ ബ്രാഹ്മണോ, തസ്സപി പിതാ ബ്രാഹ്മണോതി. ഏവം ഭവം ഉഭതോ സുജാതോ, മാതിതോ ച പിതിതോ ച. **സംസുദ്ധഗഹണികോ**തി സംസുദ്ധാ തേ മാതു ഗഹണീ, സംസുദ്ധാ തേ മാതു കുച്ഛീതി അത്ഥോ. **യാവ സത്തമാ പിതാമഹയുഗാ**തി ഏത്ഥ പിതു പിതാ പിതാമഹോ, പിതാമഹസ്സ യുഗം പിതാമഹയുഗം. **യുഗ**ന്തി ആയുപ്പമാണം വുച്ചതി. അഭിലാപമത്തമേവ ചേതം, അത്ഥതോ പന പിതാമഹോവ പിതാമഹയുഗം. തതോ ഉദ്ധം സബ്ബേപി പുബ്ബപുരിസാ പിതാമഹഗ്ഗഹണേനേവ ഗഹിതാ. ഏവം യാവ സത്തമോ പുരിസോ, താവ സംസുദ്ധഗഹണികോ. അഥ വാ അക്ഖിത്തോ അനുപകുട്ഠോ ജാതിവാദേനാതി ദസ്സേതി. **അക്ഖിത്തോ**തി അപനേഥ ഏതം, കിം ഇമിനാതി ഏവം അക്ഖിത്തോ അനവക്ഖിത്തോ. **അനുപക്കുട്ഠോ**തി ന ഉപകുട്ഠോ, ന അക്കോസം വാ നിന്ദം വാ പത്തപുബ്ബോ. കേന കാരണേനാതി. ജാതിവാദേന, ഇതിപി ഹീനജാതികോ ഏസോതി ഏവരൂപേന വചനേനാതി അത്ഥോ. **ഇമിനാപങ്ഗേനാ**തി ഇമിനാപി കാരണേന.

അഡ്ഢോതി ഇസ്സരോ. **മഹദ്ധനോ**തി മഹതാ ധനേന സമന്നാഗതോ. ഭോതോ ഹി ഗേഹേ പഥവിയം പംസുവാലികാ വിയ ബഹു ധനം, സമണോ പന ഗോതമോ അധനോ ഭിക്ഖായ ഉദരം പൂരേത്വാ യാപേതീതി ദസ്സേന്തി . **മഹാഭോഗോ**തി പഞ്ചകാമഗുണവസേന മഹാഉപഭോഗോ. ഏവം യം യം ഗുണം വദന്തി, തസ്സ തസ്സ പടിപക്ഖവസേന ഭഗവതോ അഗുണംയേവ ദസ്സേമാതി മഞ്ഞമാനാ വദന്തി.

അഭിരൂപോതി അഞ്ഞേഹി മനുസ്സേഹി അധികരൂപോ. **ദസ്സനീയോ**തി ദിവസമ്പി പസ്സന്താനം അതിത്തികരണതോ ദസ്സനയോഗ്ഗോ, ദസ്സനേനേവ ചിത്തപസാദജനനതോ **പാസാദികോ**. പോക്ഖരതാ വുച്ചതി സുന്ദരഭാവോ, വണ്ണസ്സ പോക്ഖരതാ വണ്ണപോക്ഖരതാ, തായ **വണ്ണപോക്ഖരതായ,** വണ്ണസമ്പത്തിയാതി അത്ഥോ. പോരാണാ പന **പോക്ഖര**ന്തി സരീരം വദന്തി, വണ്ണം വണ്ണമേവ. തേസം മതേന വണ്ണോ ച പോക്ഖരഞ്ച വണ്ണപോക്ഖരാനി, തേസം ഭാവോ വണ്ണപോക്ഖരതാ. ഇതി **പരമായ വണ്ണപോക്ഖരതായാ**തി ഉത്തമപരിസുദ്ധേന വണ്ണേന ചേവ സരീരസണ്ഠാനസമ്പത്തിയാ ചാതി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മവണ്ണീ**തി സേട്ഠവണ്ണീ, പരിസുദ്ധവണ്ണേസുപി സേട്ഠേന സുവണ്ണവണ്ണേനേവ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. **ബ്രഹ്മവച്ഛസീ**തി മഹാബ്രഹ്മുനോ സരീരസദിസേന സരീരേന സമന്നാഗതോ. **അഖുദ്ദാവകാസോ ദസ്സനായാ**തി ഭോതോ സരീരേ ദസ്സനസ്സ ഓകാസോ ന ഖുദ്ദകോ മഹാ. സബ്ബാനേവ തേ അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനി ദസ്സനീയാനേവ, താനി ചാപി മഹന്താനേവാതി ദീപേതി.

സീലമസ്സ അത്ഥീതി **സീലവാ**. വുദ്ധം വഡ്ഢിതം സീലമസ്സാതി **വുദ്ധസീലീ. വുദ്ധസീലേനാ**തി വുദ്ധേന വഡ്ഢിതേന സീലേന. **സമന്നാഗതോ**തി യുത്തോ, ഇദം വുദ്ധസീലീപദസ്സേവ വേവചനം. സബ്ബമേതം പഞ്ചസീലമത്തമേവ സന്ധായ വദന്തി.

കാല്യാണവാചോതിആദീസു കല്യാണാ സുന്ദരാ പരിമണ്ഡലപദബ്യഞ്ജനാ വാചാ അസ്സാതി കല്യാണവാചോ. കല്യാണം മധുരം വാക്കരണം അസ്സാതി **കല്യാണവാക്കരണോ**. വാക്കരണന്തി ഉദാഹരണഘോസോ. ഗുണപരിപുണ്ണഭാവേന പുരേ ഭവാതി **പോരീ**. പുരേ വാ ഭവത്താ പോരീ. നാഗരികിത്ഥിയാ സുഖുമാലത്തനേന സദിസാതിപി പോരീ. തായ **പോരിയാ. വിസ്സട്ഠായാ**തി അപലിബുദ്ധായ, സന്ദിട്ഠവിലമ്ബിതാദിദോസരഹിതായ. **അനേലഗലായാ**തി ഏലഗലേന വിരഹിതായ. ഏകച്ചസ്സ ഹി കഥേന്തസ്സ ഏലം ഗലതി, ലാലാ വാ പഗ്ഘരതി, ഖേളഫുസിതാനി വാ നിക്ഖമന്തി, തസ്സ വാചാ ഏലഗലാ നാമ ഹോതി. തബ്ബിപരിതായാതി അത്ഥോ. **അത്ഥസ്സ വിഞ്ഞാപനിയാ**തിആദിമജ്ഝപരിയോസാനം പാകടം കത്വാ ഭാസിതത്ഥസ്സ വിഞ്ഞാപനസമത്ഥായ. സേസമേത്ഥ ബ്രാഹ്മണവണ്ണേ ഉത്താനമേവ.

൪൨൫. ഏവം വുത്തേതി ഏവം തേഹി ബ്രാഹ്മണേഹി വുത്തേ, ചങ്കീ, "ഇമേ ബ്രാഹ്മണാ അത്തനോ വണ്ണേ വുച്ചമാനേ അതുസ്സനകസത്തോ നാമ നത്ഥി, വണ്ണമസ്സ ഭണിത്വാ നിവാരേസ്സാമാതി ജാതിആദീഹി മമ വണ്ണം വദന്തി, ന ഖോ പന മേ യുത്തം അത്തനോ വണ്ണേ രജ്ജിതും. ഹന്ദാഹം ഏതേസം വാദം ഭിന്ദിത്വാ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ മഹന്തഭാവം ഞാപേത്വാ ഏതേസം തത്ഥ ഗമനം കരോമീ"തി ചിന്തേത്വാ **തേന ഹി, ഭോ, മമാപി സുണാഥാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ യേപി "ഉഭതോ സുജാതോ"തിആദയോ അത്തനോ ഗുണേഹി സദിസാ ഗുണാ, തേപി "കോ ചാഹം, കേ ച സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ജാതിസമ്പത്തിആദയോ ഗുണാ"തി അത്തനോ ഗുണേഹി ഉത്തരിതരേയേവ മഞ്ഞമാനോ, ഇതരേ പന ഏകന്തേനേവ ഭഗവതോ മഹന്തഭാവദീപനത്ഥം പകാസേതി. **മയമേവ അരഹാമാ**തി ഏവം നിയമേന്തോ ചേത്ഥ ഇദം ദീപേതി - യദി ഗുണമഹന്തതായ ഉപസങ്കമിതബ്ബോ നാമ ഹോതി, യഥാ സിനേരും ഉപനിധായ സാസപോ, മഹാസമുദ്ദം ഉപനിധായ ഗോപദകം, സത്തസു മഹാസരേസു ഉദകം ഉപനിധായ ഉസ്സാവബിന്ദു പരിത്തോ ലാമകോ, ഏവമേവം സമണസ്സ ഗോതമസ്സ ജാതിസമ്പത്തിആദയോ ഗുണേ ഉപനിധായ അമ്ഹാകം ഗുണാ പരിത്താ ലാമകാ, തസ്മാ മയമേവ അരഹാമ തം ഭവന്തം ഗോതമം ദസ്സനായ ഉപസങ്കമിതുന്തി.

ഭൂമിഗതഞ്ച വേഹാസട്ഠഞ്ചാതി ഏത്ഥ രാജങ്ഗണേ ചേവ ഉയ്യാനേ ച സുധാമട്ഠാ പോക്ഖരണിയോ സത്തരതനപൂരിം കത്വാ ഭൂമിയം ഠപിതം ധനം ഭൂമിഗതം നാമ, പാസാദനിയൂഹാദയോ പന പൂരേത്വാ ഠപിതം വേഹാസട്ഠം നാമ. ഏവം താവ കുലപരിയായേന ആഗതം. തഥാഗതസ്സ പന ജാതദിവസേയേവ സങ്ഖോ ഏലോ ഉപ്പലോ പുണ്ഡരീകോതി ചത്താരോ നിധയോ ഉപഗതാ. തേസു സങ്ഖോ ഗാവുതികോ, ഏലോ അഡ്ഢയോജനികോ, ഉപ്പലോ തിഗാവുതികോ പുണ്ഡരീകോ യോജനികോതി. തേസുപി ഗഹിതഗഹിതട്ഠാനം പൂരതിയേവ. ഇതി ഭഗവാ പഹൂതം ഹിരഞ്ഞസുവണ്ണം ഓഹായ പബ്ബജിതോതി വേദിതബ്ബോ. **ദഹരോ വാ**തിആദീനി ഹേട്ഠാ വിത്ഥാരിതാനേവ.

അഖുദ്ദാവകാസോതി ഏത്ഥ ഭഗവതി അപരിമാണോയേവ ദസ്സനാവകാസോതി വേദിതബ്ബോ. തത്രിദം വത്ഥും - രാജഗഹേ കിര അഞ്ഞതരോ ബ്രാഹ്മണോ "സമണസ്സ കിര ഗോതമസ്സ പമാണം ഗഹേതും ന സക്കാ"തി സുത്വാ ഭഗവതോ പിണ്ഡായ പവിസനകാലേ സട്ഠിഹത്ഥം വേളും ഗഹേത്വാ നഗരദ്വാരസ്സ ബഹി ഠത്വാ സമ്പത്തേ ഭഗവതി വേളും ഗഹേത്വാ

സമീപേ അട്ഠാസി, വേളു ഭഗവതോ ജാണുമത്തം പാപുണി. പുനദിവസേ ദ്വേ വേളൂ ഘടേത്വാ സമീപേ അട്ഠാസി , ഭഗവാ ദ്വിന്നം വേളൂനം ഉപരി ദ്വിവേണുമത്തമേവ പഞ്ഞായമാനോ, "ബ്രാഹ്മണ, കിം കരോസീ"തി ആഹ? തുമ്ഹാകം പമാണം ഗണ്ഹാമീതി. "ബ്രാഹ്മണ, സചേപി ത്വം സകലചക്കവാളഗബ്ഭം പൂരേത്വാ ഠിതവേളും ഘടേത്വാ ആഗമിസ്സസി, നേവ മേ പമാണം ഗഹേതും സക്ഖിസ്സസി. ന ഹി മയാ ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച തഥാ പാരമിയോ പൂരിതാ, യഥാ മേ പരോ പമാണം ഗണ്ഹേയ്യ, അതുലോ ബ്രാഹ്മണ, തഥാഗതോ അപ്പമേയ്യോ"തി വത്വാ ധമ്മപദേ ഗാഥമാഹ. ഗാഥാപരിയോസാനേ ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനി അമതം പിവിംസു.

അപരമ്പി വത്ഥു - രാഹു കിര അസുരിന്ദോ ചത്താരി യോജനസഹസ്സാനി അട്ഠ ച യോജനസതാനി ഉച്ചോ, ബാഹന്തരമസ്സ ദ്വാദസയോജനസതാനി, ഹത്ഥതലപാദതലാനം പുഥുലതാ തീണി യോജനസതാനി, അങ്ഗുലിപബ്ബാനി പണ്ണാസയോജനാനി , ഭമുകന്തരം പണ്ണാസയോജനം, നലാടം തിയോജനസതം, സീസം നവയോജനസതം. സോ - "അഹം ഉച്ചോസ്മി, സത്ഥാരം ഓനമിത്വാ ഓലോകേതും ന സക്ഖിസ്സാമീ"തി ന ഗച്ഛതി. സോ ഏകദിവസം ഭഗവതോ വണ്ണം സുത്വാ "യഥാ കഥഞ്ച ഓലോകേസ്സാമീ"തി ആഗതോ. ഭഗവാ തസ്സ അജ്ഝാസയം വിദിത്വാ "ചതൂസു ഇരിയാപഥേസു കതരേന ദസ്സേമീ"തി ചിന്തേത്വാ "ഠിതകോ നാമ നീചോപി ഉച്ചോ വിയ പഞ്ഞായതി, നിപന്നോവസ്സ അത്താനം ദസ്സേസ്സാമീ"തി, "ആനന്ദ, ഗന്ധകുടിപരിവേണേ മഞ്ചകം പഞ്ഞാപേഹീ"തി വത്വാ തത്ഥ സീഹസേയ്യം കപ്പേസി. രാഹു ആഗന്ത്വാ നിപന്നം ഭഗവന്തം ഗീവം ഉന്നാമേത്വാ നഭമജ്ഝേ പുണ്ണചന്ദം വിയ ഉല്ലോകേതി. കിമിദം അസുരിന്ദാതി ച വുത്തേ, ഭഗവാ ഓനമിത്വാ ഓലോകേതും ന സക്ഖിസ്സാമീതി ന ഗച്ഛിന്തി. ന മയാ അസുരിന്ദ അധോമുഖേന പാരമിയോ പൂരിതാ, ഉദ്ധഗ്ഗം മേ കത്വാ ദാനം ദിന്നന്തി. തംദിവസം രാഹു സരണം അഗമാസി. ഏവം ഭഗവാ അഖുദ്ദാവകാസോ ദസ്സനായ.

ചതുപാരിസുദ്ധിസീലേന **സീലവാ**. തം പന സീലം അരിയം ഉത്തമം പരിസുദ്ധം, തേനാഹ **അരിയസീലീ**തി. തദേവ അനവജ്ജട്ഠേന കുസലം, തേനാഹ **കുസലസീലീ**തി. **കുസലേന സീലേനാ**തി ഇദമസ്സ വേവചനം. **ബഹൂനം ആചരിയപാചരിയോ**തി ഭഗവതോ ഏകേകായ ധമ്മദേസനായ ചതുരാസീതിപാണസഹസ്സാനി അപരിമാണാപി ദേവമനുസ്സാ മഗ്ഗഫലാമതം പിവന്തി. തസ്മാ ബഹൂനം ആചരിയോ, സാവകവിനേയ്യാനം പാചരിയോതി.

ഖീണകാമരാഗോതി ഏത്ഥ കാമം ഭഗവതോ സബ്ബേപി കിലേസാ ഖീണാ, ബ്രാഹ്മണോ പന തേ ന ജാനാതി, അത്തനോ ജാനനട്ഠാനേയേവ ഗുണം കഥേതി. **വിഗതചാപല്ലോ**തി "പത്തമണ്ഡനാ ചീവരമണ്ഡനാ സേനാസനമണ്ഡനാ ഇമസ്സ വാ പൂതികായസ്സ...പേ.... കേലനാ പടികേലനാ"തി ഏവം വുത്തചാപല്യവിരഹിതോ.

അപാപപുരേക്ഖാരോതി അപാപേ നവലോകുത്തരധമ്മേ പുരതോ കത്വാ വിചരതി. **ബ്രഹ്മഞ്ഞായ പജായാ**തി സാരിപുത്തമോഗ്ഗല്ലാനമഹാകസ്സപാദിഭേദായ ബ്രാഹ്മണപജായ. (അവിരുദ്ധോ ഹി സോ) ഏതിസ്സായ പജായ പുരേക്ഖാരോ. അയഞ്ഹി പജാ സമണം ഗോതമം പുരതോ കത്വാ ചരതീതി അത്ഥോ.

അപിച **അപാപപുരേക്ഖാരോ**തി ന പാപുപുരേക്ഖാരോ, ന പാപം പുരതോ കത്വാ ചരതി, പാപം ന ഇച്ഛതീതി അത്ഥോ. കസ്സ? **ബ്രഹ്മഞ്ഞായ പജായ** അത്തനാ സദ്ധിം പടിവിരുദ്ധായപി ബ്രാഹ്മണപജായ അവിരുദ്ധോ ഹിതസുഖത്ഥികോയേവാതി വുത്തം ഹോതി.

തിരോരട്ഠാതി പരരട്ഠതോ. **തിരോജനപദാ**തി പരജനപദതോ. **സംപുച്ഛിതും ആഗച്ഛന്തീ**തി ഖത്തിയപണ്ഡിതാദയോ ചേവ ബ്രാഹ്മണഗന്ധബ്ബാദയോ ച പഞ്ഹേ അഭിസങ്ഖരിത്വാ പുച്ഛിസ്സാമാതി ആഗച്ഛന്തി. തത്ഥ കേചി പുച്ഛായ വാ ദോസം വിസ്സജ്ജനസമ്പടിച്ഛനേ വാ അസമത്ഥതം സല്ലക്ഖേത്വാ അപുച്ഛിത്വാവ തുണ്ഹീ നിസീദന്തി, കേചി പുച്ഛന്തി, കേസഞ്ചി ഭഗവാ പുച്ഛായ ഉസ്സാഹം ജനേത്വാ വിസ്സജ്ജേതി. ഏവം സബ്ബേസമ്പി തേസം വിമതിയോ തീരം പത്വാ മഹാസമുദ്ദസ്സ ഊമിയോ വിയ ഭഗവന്തം പത്വാവ ഭിജ്ജന്തി. സേസമേത്ഥ തഥാഗതസ്സ വണ്ണേ ഉത്താനമേവ.

അതിഥീ നോ തേ ഹോന്തീതി തേ അമ്ഹാകം ആഗന്തുകാ നവകാ പാഹുനകാ ഹോന്തീതി അത്ഥോ. **പരിയാപുണാമീ**തി ജാനാമി. **അപരിമാണവണ്ണോ**തി തഥാരൂപേനേവ സബ്ബഞ്ഞുനാപി അപ്പമേയ്യവണ്ണോ, പഗേവ മാദിസേനാതി ദസ്സേതി. വുത്തമ്പി ചേതം -

“ബുദ്ധോപി ബുദ്ധസ്സ ഭണേയ്യ വണ്ണം,
കപ്പമ്പി ചേ അഞ്ഞമഭാസമാനോ;
ഖീയേഥ കപ്പോ ചിരദീഘമന്തരേ,
വണ്ണോ ന ഖീയേഥ തഥാഗതസ്സാ”തി.

ഇമം പന ഗുണകഥം സുത്വാ തേ ബ്രാഹ്മണാ ചിന്തയിംസു “യഥാ, ചങ്കീ, സമണസ്സ ഗോതമസ്സ വണ്ണം ഭാസതി, അനോമഗുണോ സോ ഭവം ഗോതമോ, ഏവം തസ്സ ഗുണേ ജാനമാനേന ഖോ പന ഇമിനാ അതിചിരം അധിവാസിതം, ഹന്ദ നം അനുവത്താമാ”തി അനുവത്തമാനാ “തേന ഹി, ഭോ”തിആദിമാഹംസു.

൪൨൬. ഓപാതേതീതി പവേസേതി. **സംപുരേക്ഖരോന്തീ**തി പുത്തമത്തനത്തമത്തമ്പി സമാനം പുരതോ കത്വാ വിചരന്തി.

൪൨൭. മന്തപദന്തി മന്തായേവ മന്തപദം, വേദോതി അത്ഥോ. **ഇതിഹിതിഹ പരമ്പരായാ**തി ഏവം കിര ഏവം കിരാതി പരമ്പരഭാവേന ആഗതന്തി ദീപേതി. **പിടകസമ്പദായാ**തി പാവചനസങ്ഖാതസമ്പത്തിയാ. സാവിത്തിആദീഹി ഛന്ദബന്ധേഹി ച വഗ്ഗബന്ധേഹി ച സമ്പാദേത്വാ ആഗതന്തി ദസ്സേതി. **തത്ഥ ചാ**തി തസ്മിം മന്തപദേ. **പവത്താരോ**തി പവത്തയിതാരോ. **യേസ**ന്തി യേസം സന്തകം. **മന്തപദ**ന്തി വേദസങ്ഖാതം മന്തമേവ. **ഗീത**ന്തി അട്ഠകാദീഹി ദസഹി പോരാണകബ്രാഹ്മണേഹി പദസമ്പത്തിവസേന സജ്ഝായിതം. **പവുത്ത**ന്തി അഞ്ഞേസം വുത്തം, വാചിതന്തി അത്ഥോ. **സമിഹിത**ന്തി സമുപബ്യൂള്ഹം രാസികതം, പിണ്ഡം കത്വാ ഠപിതന്തി അത്ഥോ. **തദനുഗായന്തീ**തി ഏതരഹി ബ്രാഹ്മണാ തം തേഹി പുബ്ബേ ഗീതം അനുഗായന്തി അനുസജ്ഝായന്തി വാദേന്തി. **തദനുഭാസന്തീ**തി തം അനുഭാസന്തി, ഇദം പുരിമസ്സേവ വേവചനം. **ഭാസിതമനുഭാസന്തീ**തി തേഹി ഭാസിതം സജ്ഝായിതം അനുസജ്ഝായന്തി. **വാചിതമനുവാചേന്തീ**തി തേഹി അഞ്ഞേസം വാചിതം അനുവാചേന്തി. **സേയ്യഥിദ**ന്തി തേ കതമേതി അത്ഥോ. **അട്ഠകോ**തിആദീനി തേസം നാമാനി, തേ

കിര ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ ഓലോകേത്വാ പരൂപഘാതം അകത്വാ കസ്സപസമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ പാവചനേന സഹ സംസന്ദേത്വാ മന്തേ ഗന്ഥേസും, അപരാപരേ പന ബ്രാഹ്മണാ പാണാതിപാതാദീനി പക്ഖിപിത്വാ തയോ വേദേ ഭിന്ദിത്വാ ബുദ്ധവചനേന സദ്ധിം വിരുദ്ധേ അകംസു.

൪൨൭. അന്ധവേണീതി അന്ധപവേണീ. ഏകേന ഹി ചക്ഖുമതാ ഗഹിതയട്ഠിയാ കോടിം ഏകോ അന്ധോ ഗണ്ഹാതി, തം അന്ധം അഞ്ഞോ, തം അഞ്ഞോതി ഏവം പണ്ണാസ സട്ഠി അന്ധാ പടിപാടിയാ ഘടിതാ അന്ധവേണീതി വുച്ചതി. **പരമ്പരാസംസത്താ**തി അഞ്ഞമഞ്ഞം ലഗ്ഗാ, യട്ഠിഗ്ഗാഹകേനപി ചക്ഖുമതാ വിരഹിതാതി അത്ഥോ. ഏകോ കിര ധുത്തോ അന്ധഗണം ദിസ്വാ “അസുകസ്മിം നാമ ഗാമേ ഖജ്ജഭോജ്ജം സുലഭ”ന്തി ഉസ്സാഹേത്വാ തേഹി “തത്ഥ നോ സാമി നേഹി, ഇദം നാമ തേ ദേമാ”തി വുത്തേ ലഞ്ജം ഗഹേത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ മഗ്ഗാ ഓക്കമ്മ മഹന്തം ഗച്ഛം അനുപരിഗന്ത്വാ പുരിമസ്സ ഹത്ഥേന പച്ഛിമസ്സ കച്ഛം ഗണ്ഹാപേത്വാ “കിഞ്ചി കമ്മം അത്ഥി, ഗച്ഛഥ താവ തുമ്ഹേ”തി വത്വാ പലായി. തേ ദിവസമ്പി ഗന്ത്വാ മഗ്ഗം അവിന്ദമാനാ “കഹം, ഭോ, ചക്ഖുമാ കഹം മഗ്ഗോ”തി പരിദേവിത്വാ മഗ്ഗം അവിന്ദമാനാ തത്ഥേവ മരിംസു. തേ സന്ധായ വുത്തം “പരമ്പരാസംസത്താ”തി. **പുരിമോപീ**തി പുരിമേസു ദസസു ബ്രാഹ്മണേസു ഏകോപി. **മജ്ഝിമോപീ**തി മജ്ഝേ ആചരിയപാചരിയേസു ഏകോപി. **പച്ഛിമോപീ**തി ഇദാനി ബ്രാഹ്മണേസു ഏകോപി.

പഞ്ച ഖോതി പാളിആഗതേസു ദ്വീസു അഞ്ഞേപി ഏവരൂപേ തയോ പക്ഖിപിത്വാ വദതി. **ദ്വേധാവിപാകാ**തി ഭൂതവിപാകാ വാ അഭൂതവിപാകാ വാ. **നാലമേത്ഥാ**തി, ഭാരദ്വാജ, സച്ചം അനുരക്ഖിസ്സാമീതി പടിപന്നേന വിഞ്ഞുനാ “യം മയാ ഗഹിതം, ഇദമേവ സച്ചം മോഘമഞ്ഞ”ന്തി ഏത്ഥ ഏകംസേനേവ നിട്ഠം ഗന്തും നാലം ന യുത്തന്തി ഉപരി പുച്ഛായ മഗ്ഗം വിവരിത്വാ ഠപേസി.

൪൩൦. ഇധ, ഭാരദ്വാജ, ഭിക്ഖൂതി ജീവകസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൨.൫൧ ആദയോ) വിയ മഹാവച്ഛസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൨.൧൯൩ ആദയോ) വിയ ച അത്താനഞ്ഞേവ സന്ധായ വദതി. **ലോഭനീയേസു ധമ്മേസൂ**തി ലോഭധമ്മേസു. സേസപദദ്വയേപി ഏസേവ നയോ.

൪൩൨. സദ്ധം നിവേസേതീതി ഓകപ്പനിയസദ്ധം നിവേസേതി. **ഉപസങ്കമതീ**തി ഉപഗച്ഛതി. **പയിരുപാസതീ**തി സന്തികേ നിസീദതി. **സോത**ന്തി പസാദസോതം ഓദഹതി. **ധമ്മ**ന്തി ദേസനാധമ്മം സുണാതി. **ധാരേതീ**തി പഗുണം കത്വാ ധാരേതി. **ഉപപരിക്ഖതീ**തി അത്ഥതോ ച കാരണതോ ച വീമംസതി. **നിജ്ഝാനം ഖമന്തീ**തി ഓലോകനം ഖമന്തി, ഇധ സീലം കഥിതം, ഇധ സമാധീതി ഏവം ഉപട്ഠഹന്തീതി അത്ഥോ. **ഛന്ദോ**തി കത്തുകമ്യതാ ഛന്ദോ. **ഉസ്സഹതീ**തി വായമതി. **തുലേതീ**തി അനിച്ചാദിവസേന തീരേതി. **പദഹതീ**തി മഗ്ഗപധാനം പദഹതി. **കായേന ചേവ പരമസച്ച**ന്തി സഹജാതനാമകായേന ച നിബ്ബാനം സച്ഛികരോതി, പഞ്ഞായ ച കിലേസേ നിബ്ബിജ്ഝിത്വാ തദേവ വിഭൂതം പാകടം കരോന്തോ പസ്സതി.

൪൩൩. സച്ചാനുബോധോതി മഗ്ഗാനുബോധോ. **സച്ചാനുപ്പത്തീ**തി ഫലസച്ഛികിരിയാ. **തേസംയേവാ**തി ഹേട്ഠാ വുത്താനം ദ്വാദസന്നം, ഏവം

ദീഘം മഗ്ഗവാദം അനുലോമേതി, തസ്മാ നായമത്ഥോ. അയം പനേത്ഥ അത്ഥോ - **തേസംയേവാ**തി തേസം മഗ്ഗസമ്പയുത്തധമ്മാനം. **പധാന**ന്തി മഗ്ഗപധാനം. തഞ്ഹി ഫലസച്ഛികിരിയസങ്ഖാതായ സച്ചാനുപ്പത്തിയാ ബഹുകാരം, മഗ്ഗേ അസതി ഫലാഭാവതോതി. ഇമിനാ നയേന സബ്ബപദേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ചങ്കീസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൬. എസുകാരീസുത്തവണ്ണനാ

൪൩൭. ഏവം മേ സുതന്തി എസുകാരീസുത്തം. തത്ഥ **ബിലം ഓലഗ്ഗേയ്യു**ന്തി കോട്ഠാസം ലഗ്ഗാപേയ്യും, ഇമിനാ സത്ഥധമ്മം നാമ ദസ്സേതി. സത്ഥവാഹോ കിര മഹാകന്താരപടിപന്നോ അന്തരാമഗ്ഗേ ഗോണേ മതേ മംസം ഗഹേത്വാ സബ്ബേസം സത്ഥികാനം ''ഇദം ഖാദിത്വാ ഏത്തകം മൂലം ദാതബ്ബ''ന്തി കോട്ഠാസം ഓലഗ്ഗേതി, ഗോണമംസം നാമ ഖാദന്താപി അത്ഥി അഖാദന്താപി, മൂലം ദാതും സക്കോന്താപി അസക്കോന്താപി. സത്ഥവാഹോ യേന മൂലേന ഗോണോ ഗഹിതോ, തസ്സ നിക്ഖമനത്ഥം സബ്ബേസം ബലക്കാരേന കോട്ഠാസം ദത്വാ മൂലം ഗണ്ഹാതി, അയം സത്ഥധമ്മോ. ഏവമേവം ബ്രാഹ്മണാപി ലോകസ്സ പടിഞ്ഞം അഗ്ഗഹേത്വാ അത്തനോവ ധമ്മതായ ചതസ്സോ പാരിചരിയാ പഞ്ഞപേന്തീതി ദസ്സേതും **ഏവമേവ ഖോ**തിആദിമാഹ. **പാപിയോ അസ്സാ**തി പാപം അസ്സ. **സേയ്യോ അസ്സാ**തി ഹിതം അസ്സ. അഥ വാ **പാപിയോ**തി പാപകോ ലാമകോ അത്തഭാവോ അസ്സ. **സേയ്യോ**തി സേട്ഠോ ഉത്തമോ. **സേയ്യംസോ**തി സേയ്യോ. **ഉച്ചാകുലീനതാ**തി ഉച്ചാകുലീനത്തേന സേയ്യോ. **പാപിയംസോ**തി പാപിയോ. ഉച്ചാകുലീനതാ ച ദ്വീസു കുലേസു വഡ്ഢേതി ഖത്തിയകുലേ ബ്രാഹ്മണകുലേ ച, ഉളാരവണ്ണതാ തീസു. വേസ്സോപി ഹി ഉളാരവണ്ണോ ഹോതി. ഉളാരഭോഗതാ ചതൂസുപി. സുദ്ദോപി ഹി അന്തമസോ ചണ്ഡാലോപി ഉളാരഭോഗോ ഹോതിയേവ.

൪൪൦. ഭിക്ഖാചരിയന്തി കോടിധനേനപി ഹി ബ്രാഹ്മണേന ഭിക്ഖാ ചരിതബ്ബാവ, പോരാണകബ്രാഹ്മണാ അസീതികോടിധനാപി ഏകവേലം ഭിക്ഖം ചരന്തി. കസ്മാ? ദുഗ്ഗതകാലേ ചരന്താനം ഇദാനി ഭിക്ഖം ചരിതും ആരദ്ധാതി ഗരഹാ ന ഭവിസ്സതീതി. **അതിമഞ്ഞമാനോ**തി യോ ഭിക്ഖാചരിയവംസം ഹരിത്വാ സത്തജീവകസികമ്മവണിജ്ജാദീഹി ജീവികം കപ്പേതി, അയം അതിമഞ്ഞതി നാമ. **ഗോപോ വാ**തി യഥാ ഗോപകോ അത്തനാ രക്ഖിതബ്ബം ഭണ്ഡം ഥേനേന്തോ അകിച്ചകാരീ ഹോതി, ഏവന്തി അത്ഥോ. ഇമിനാ നയേന സബ്ബവാരേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **അസിതബ്യാഭങ്ഗി**ന്തി തിണലായനഅസിതഞ്ചേവ കാജഞ്ച. **അനുസ്സരതോ**തി യത്ഥ ജാതോ, തസ്മിം പോരാണേ മാതാപേത്തികേ കുലവംസേ അനുസ്സരിയമാനേതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

എസുകാരീസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൭. ധനഞ്ജാനിസുത്തവണ്ണനാ

൪൯൬. ഏവം മേ സുതന്തി ധനഞ്ജാനിസുത്തം. തത്ഥ **ദക്ഖിണാഗിരിസ്മി**ന്തി **ഗിരീ**തി പബ്ബതോ, രാജഗഹം പരിക്ഖിപിത്വാ ഠിതപബ്ബതസ്സ ദക്ഖിണദിസാഭാഗേ ജനപദസ്സേതം നാമം. **തണ്ഡുലപാലിദ്വാരായാ**തി രാജഗഹസ്സ കിര ദ്വത്തിംസമഹാദ്വാരാനി ചതുസട്ഠിഖുദ്ദകദ്വാരാനി, തേസു ഏകം തണ്ഡുലപാലിദ്വാരം നാമ, തം സന്ധായേവമാഹ. **രാജാനം നിസ്സായാ**തി "ഗച്ഛ മനുസ്സേ അപീളേത്വാ സസ്സഭാഗം ഗണ്ഹാഹീ"തി രഞ്ഞാ പേസിതോ ഗന്ത്വാ സബ്ബമേവ സസ്സം ഗണ്ഹാതി, "മാ നോ, ഭന്തേ, നാസേഹീ"തി ച വുത്തേ - "രാജകുലേ വുത്തം മന്ദം, അഹം രഞ്ഞാ ആഗമനകാലേയേവ ഏവം ആണത്തോ, മാ കന്ദിത്ഥാ"തി ഏവം രാജാനം നിസ്സായ ബ്രാഹ്മണഗഹപതികേ വിലുമ്പതി. ധഞ്ഞം യേഭുയ്യേന അത്തനോ ഘരം പവേസേത്വാ അപ്പകം രാജകുലേ പവേസേതി. കിം ബ്രാഹ്മണഗഹപതികാനം ന പീളം അകാസീതി ച വുത്തോ - "ആമ, മഹാരാജ, ഇമസ്മിം വാരേ ഖേത്താനി മന്ദസസ്സാനി അഹേസും, തസ്മാ അപീളേന്തസ്സ മേ ഗണ്ഹതോ ന ബഹും ജാത"ന്തി ഏവം ബ്രാഹ്മണഗഹപതികേ നിസ്സായ രാജാനം വിലുമ്പതി.

൪൯൭. പയോ പീയതന്തി തരുണഖീരം പിവതു. **താവ ഭത്തസ്സാ**തി യാവ ഖീരം പിവിത്വാ നിസീദിസ്സഥ, താവദേവ ഭത്തസ്സ കാലോ ഭവിസ്സതി. ഇധേവ ഹി നോ പാതരാസഭത്തം ആഹരിസ്സന്തീതി ദസ്സേതി. **മാതാപിതരോ**തിആദീസു മഹല്ലകാ മാതാപിതരോ മുദുകാനി അത്ഥരണപാവുരണാനി സുഖുമാനി വത്ഥാനി മധുരഭോജനം സുഗന്ധഗന്ധമാലാദീനി ച പരിയേസിത്വാ പോസേതബ്ബാ. പുത്തധീതാനം നാമകരണമങ്ഗലാദീനി സബ്ബകിച്ചാനി കരോന്തേന പുത്തദാരോ പോസേതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി അകരിയമാനേ ഗരഹാ ഉപ്പജ്ജതീതി ഇമിനാ നയേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

൪൯൮. അധമ്മചാരീതി പഞ്ച ദുസ്സീല്യകമ്മാനി വാ ദസ ദുസ്സീല്യകമ്മാനി വാ ഇധ അധമ്മോ നാമ. **ഉപകഡ്ഢേയ്യു**ന്തി പഞ്ചവിധബന്ധനാദികമ്മകരണത്ഥം തം തം നിരയം കഡ്ഢേയ്യും.

൪൯൯. ധമ്മചാരീതി ധമ്മികസിവവിജ്ജാദികമ്മകാരീ. **പടിക്കമന്തീ**തി ഓസരന്തി പരിഹായന്തി. **അഭിക്കമന്തീ**തി അഭിസരന്തി വഡ്ഢന്തി. **സേയ്യോ**തി വരതരം. **ഹീനേ**തി നിഹീനേ ലാമകേ. **കാലങ്കതോ ച സാരിപുത്താ**തി ഇദം ഭഗവാ "തത്രസ്സ ഗന്ത്വാ ദേസേഹീ"തി അധിപ്പായേന ഥേരമാഹ. ഥേരോപി തംഖണംയേവ ഗന്ത്വാ മഹാബ്രഹ്മുനോ ധമ്മം ദേസേസി, തതോ പട്ഠായ ചാതുപ്പദികം ഗാഥം കഥേന്തോപി ചതുസച്ചവിമുത്തം നാമ ന കഥേസീതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

ധനഞ്ജാനിസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. വാസേട്ഠസുത്തവണ്ണനാ

൪൫൦. ഏവം മേ സുതന്തി വാസേട്ഠസുത്തം. തത്ഥ **ഇച്ഛാനങ്ഗലവനസണ്ഡേ**തി ഇച്ഛാനങ്ഗലഗാമസ്സ അവിദൂരേ വനസണ്ഡേ. **ചങ്കീ**തി ആദയോ പഞ്ചപി ജനാ രഞ്ഞോ പസേനദിസ്സ കോസലസ്സ പുരോഹിതാ ഏവ.

അഞ്ഞേ ച അഭിഞ്ഞാതാതി അഞ്ഞേ ച ബഹൂ അഭിഞ്ഞാതാ ബ്രാഹ്മണാ. തേ കിര ഛട്ഠേ ഛട്ഠേ മാസേ ദ്വീസു ഠാനേസു സന്നിപതന്തി. യദാ ജാതിം സോധേതുകാമാ ഹോന്തി, തദാ പോക്ഖരസാതിസ്സ സന്തികേ ജാതിസോധനത്ഥം ഉക്കട്ഠായ സന്നിപതന്തി. യദാ മന്തേ സോധേതുകാമാ ഹോന്തി, തദാ ഇച്ഛാനങ്ഗലേ സന്നിപതന്തി. ഇമസ്മിം കാലേ മന്തസോധനത്ഥം സന്നിപതിംസു. **അയമന്തരാ കഥാ**തി യം അത്തനോ സഹായകഭാവാനുരൂപം കഥം കഥേന്താ അനുവിചരിംസു, തസ്സാ കഥായ അന്തരാ അയമഞ്ഞാ കഥാ ഉദപാദി. **സീലവാ**തി ഗുണവാ. **വത്തസമ്പന്നോ**തി ആചാരസമ്പന്നോ.

൪൫൭. അനുഞ്ഞാതപടിഞ്ഞാതാതി സിക്ഖിതാ തുമ്ഹേതി ഏവം ആചരിയേഹി അനുഞ്ഞാതാ, ആമ ആചരിയ സിക്ഖിതമ്ഹാതി ഏവം സയഞ്ച പടിഞ്ഞാതാ. **അസ്മാ**തി ഭവാമ. **അഹം പോക്ഖരസാതിസ്സ, താരുക്ഖസ്സായം മാണവോ**തി അഹം പോക്ഖരസാതിസ്സ ജേട്ഠന്തേവാസീ അഗ്ഗസിസ്സോ, അയം താരുക്ഖസ്സാതി ദീപേതി.

തേവിജ്ജാനന്തി തിവേദാനം ബ്രാഹ്മണാനം. **യദക്ഖാതന്തി** യം അത്ഥതോ ച ബ്യഞ്ജനതോ ച ഏകം പദമ്പി അക്ഖാതം. **തത്ര കേവലിനോസ്മസേ**തി തം സകലം ജാനനതോ തത്ഥ നിട്ഠാഗതമ്ഹാതി അത്ഥോ. ഇദാനി തം കേവലിഭാവം ആവികരോന്തോ **പദകസ്മാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ജപ്പേ ആചരിയസാദിസാ**തി കഥനട്ഠാനേ മയം ആചരിയസദിസായേവ.

കമ്മുനാതി ദസകുസലകമ്മപഥകമ്മുനാ. അയഞ്ഹി പുബ്ബേ സത്തവിധം കായവചീകമ്മം സന്ധായ "യതോ ഖോ, ഭോ, സീലവാ ഹോതീ"തി ആഹ, തിവിധം മനോകമ്മം സന്ധായ "വത്തസമ്പന്നോ"തി. തേന സമന്നാഗതോ ഹി ആചാരസമ്പന്നോ ഹോതി. **ചക്ഖുമാ**തി പഞ്ചഹി ചക്ഖൂഹി ചക്ഖുമന്തഭാവേന ഭഗവന്തം ആലപതി.

ഖയാതീതന്തി ഊനഭാവം അതീതം, പരിപുണ്ണന്തി അത്ഥോ. **പേച്ചാ**തി ഉപഗന്ത്വാ. **നമസ്സന്തീ**തി നമോ കരോന്തി.

ചക്ഖും ലോകേ സമുപ്പന്നന്തി അവിജ്ജന്ധകാരേ ലോകേ തം അന്ധകാരം വിധമിത്വാ ലോകസ്സ ദിട്ഠധമ്മികാദിഅത്ഥദസ്സനേന ചക്ഖു ഹുത്വാ സമുപ്പന്നം.

൪൫൮. ഏവം വാസേട്ഠേന ഥോമേത്വാ യാചിതോ ഭഗവാ ദ്വേപി ജനേ സങ്ഗണ്ഹന്തോ **തേസം വോ അഹം ബ്യക്ഖിസ്സന്തി**ആദിമാഹ. തത്ഥ **ബ്യക്ഖിസ്സന്തി** ബ്യാകരിസ്സാമി. **അനുപുബ്ബന്തി** തിട്ഠതു താവ ബ്രാഹ്മണചിന്താ, തിണരുക്ഖകീടപടങ്ഗതോ പട്ഠായ അനുപടിപാടിയാ ആചിക്ഖിസ്സാമീതി അത്ഥോ. **ജാതിവിഭങ്ഗന്തി** ജാതിവിത്ഥാരം. **അഞ്ഞമഞ്ഞാ ഹി ജാതിയോ**തി തേസം തേസഞ്ഹി പാണാനം ജാതിയോ അഞ്ഞമഞ്ഞാ നാനപ്പകാരാതി അത്ഥോ.

തിണരുക്ഖേതി അനുപാദിന്നകജാതിം കത്വാ പച്ഛാ ഉപാദിന്നകജാതിം കഥേസ്സാമി, ഏവം തസ്സ ജാതിഭേദോ പാകടോ ഭവിസ്സതീതി ഇമം ദേസനം ആരഭി. മഹാസീവത്ഥേരോ പന "കിം, ഭന്തേ, അനുപാദിന്നകം ബീജനാനതായ നാനം, ഉപാദിന്നം കമ്മനാനതായാതി? ഏവം വത്തും ന വട്ടതീ"തി പുച്ഛിതോ ആമ ന വട്ടതി. കമ്മഞ്ഹി യോനിയം ഖിപതി. യോനിസിദ്ധാ ഇമേ സത്താ

നാനാവണ്ണാ ഹോന്തീതി. **തിണരുക്ഖേ**തി ഏത്ഥ അന്തോഫേഗ്ഗൂ ബഹിസാരാ അന്തമസോ താലനാളികേരാദയോപി തിണാനേവ, അന്തോസാരാ പന ബഹിഫേഗ്ഗൂ സബ്ബേ രുക്ഖാ നാമ. **ന ചാപി പടിജാനരേ**തി മയം തിണാ മയം രുക്ഖാതി വാ, അഹം തിണം, അഹം രുക്ഖോതി വാ ഏവം ന ജാനന്തി. **ലിങ്ഗം ജാതിമയ**ന്തി അജാനന്താനമ്പി ച തേസം ജാതിമയമേവ സണ്ഠാനം അത്തനോ മൂലഭൂതതിണാദിസദിസമേവ ഹോതി. കിം കാരണാ? **അഞ്ഞമഞ്ഞാ ഹി ജാതിയോ**. യസ്മാ അഞ്ഞാ തിണജാതി, അഞ്ഞാ രുക്ഖജാതി. തിണേസുപി അഞ്ഞാ താലജാതി, അഞ്ഞാ നാളികേരജാതി, ഏവം വിത്ഥാരേതബ്ബം. ഇമിനാ ഇദം ദസ്സേതി - യം ജാതിവസേന നാനാ ഹോതി, തം അത്തനോ പടിഞ്ഞം പരേസം വാ ഉപദേസം വിനാപി അഞ്ഞജാതിതോ വിസേസേന ഗയ്ഹതി. യദി ച ജാതിയാ ബ്രാഹ്മണോ ഭവേയ്യ, സോപി അത്തനോ പടിഞ്ഞം പരേസം വാ ഉപദേസം വിനാ ഖത്തിയതോ വേസ്സതോ സുദ്ദതോ വാ വിസേസേന ഗയ്ഹേയ്യ, ന ച ഗയ്ഹതി. തസ്മാ ന ജാതിയാ ബ്രാഹ്മണോതി. പരതോ പന "യഥാ ഏതാസു ജാതീസൂ"തി ഗാഥായ ഏതമത്ഥം വചീഭേദേനേവ ആവികരിസ്സതി.

ഏവം അനുപാദിന്നകേസു ജാതിം ദസ്സേത്വാ ഉപാദിന്നകേസു ദസ്സേന്തോ **തതോ കീടേ**തിആദിമാഹ. **യാവ കുന്ഥകിപില്ലികേ**തി കുന്ഥകിപില്ലികം പരിയന്തം കത്വാതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച യേ ഉപ്പതിത്വാ ഗച്ഛന്തി, തേ പടങ്ഗാ നാമ. **അഞ്ഞമഞ്ഞാ ഹി ജാതിയോ**തി തേസമ്പി നീലരത്താദിവണ്ണവസേന ജാതിയോ നാനപ്പകാരാവ ഹോന്തി.

ഖുദ്ദകേതി കാളകാദയോ. **മഹല്ലകേ**തി സസബിളാരാദയോ.

പാദൂദരേതി ഉദരപാദേ, ഉദരംയേവ നേസം പാദാതി വുത്തം ഹോതി. **ദീഘപിട്ഠികേ**തി സപ്പാനഞ്ഹി സീസതോ യാവ നങ്ഗുട്ഠാ പിട്ഠിയേവ ഹോതി, തേന തേ "ദീഘപിട്ഠികാ"തി വുച്ചന്തി.

ഉദകേതി ഓദകേ, ഉദകമ്ഹി ജാതേ.

പക്ഖീതി സകുണേ. തേ ഹി പത്തേഹി യന്തീതി **പത്തയാനാ,** വേഹാസം ഗച്ഛന്തീതി **വിഹങ്ഗമാ**.

ഏവം ഥലജലാകാസഗോചരാനം പാണാനം ജാതിഭേദം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി യേനാധിപ്പായേന തം ദസ്സേതി, തം ആവികരോന്തോ യഥാ ഏതാസൂതി ഗാഥമാഹ. തസ്സത്ഥോ സങ്ഖേപേന വുത്തോവ. വിത്ഥാരതോ പനേത്ഥ യം വത്തബ്ബം, തം സയമേവ ദസ്സേന്തോ **ന കേസേഹീ**തിആദിമാഹ. തത്രായം യോജനാ - യം വുത്തം "നത്ഥി മനുസ്സേസു ലിങ്ഗജാതിമയം പുഥൂ"തി, തം ഏവം നത്ഥീതി വേദിതബ്ബം. സേയ്യഥിദം? **ന കേസേഹീ**തി. ന ഹി - "ബ്രാഹ്മണാനം ഏദിസാ കേസാ ഹോന്തി, ഖത്തിയാനം ഏദിസാ"തി നിയമോ അത്ഥി യഥാ ഹത്ഥിഅസ്സമിഗാദീനന്തി ഇമിനാ നയേന സബ്ബം യോജേതബ്ബം.

ലിങ്ഗം ജാതിമയം നേവ, യഥാ അഞ്ഞാസു ജാതിസൂതി ഇദം പന വുത്തസ്സേവത്ഥസ്സ നിഗമനന്തി വേദിതബ്ബം. തസ്സായം യോജനാ - ഏവം യസ്മാ ഇമേഹി കേസാദീഹി നത്ഥി മനുസ്സേസു ലിങ്ഗം ജാതിമയം പുഥു, തസ്മാ വേദിതബ്ബമേതം "ബ്രാഹ്മണാദിഭേദേസു മനുസ്സേസു ലിങ്ഗം ജാതിമയം നേവ, യഥാ അഞ്ഞാസു ജാതിസൂ"തി.

൪൭൫. ഇദാനി ഏവം ജാതിഭേദേ അസതിപി ''ബ്രാഹ്മണോ ഖത്തിയോ''തി ഇദം നാനത്തം യഥാ ജാതം , തം ദസ്സേതും **പച്ചത്ത**ന്തി ഗാഥമാഹ. തത്ഥ **വോകാര**ന്തി നാനത്തം. അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ - യഥാ ഹി തിരച്ഛാനാനം യോനിസിദ്ധമേവ കേസാദിസണ്ഠാനേന നാനത്തം, തഥാ ബ്രാഹ്മണാദീനം അത്തനോ അത്തനോ സരീരേ തം നത്ഥി. ഏവം സന്തേപി യദേതം ''ബ്രാഹ്മണോ ഖത്തിയോ''തി വോകാരം, തം വോകാരഞ്ച മനുസ്സേസു സമഞ്ഞായ പവുച്ചതി, വോഹാരമത്തേനേവ പവുച്ചതീതി.

ഏത്താവതാ ഭഗവാ ഭാരദ്വാജസ്സ വാദം നിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ ഇദാനി യദി ജാതിയാ ബ്രാഹ്മണോ ഭവേയ്യ, ആജീവസീലാചാരവിപന്നോപി ബ്രാഹ്മണോ ഭവേയ്യ. യസ്മാ പന പോരാണാ ബ്രാഹ്മണാ തസ്സ ബ്രാഹ്മണഭാവം ന ഇച്ഛന്തി, ലോകേ ച അഞ്ഞേപി പണ്ഡിതമനുസ്സാ, തസ്മാ വാസേട്ഠസ്സ വാദം പഗ്ഗണ്ഹന്തോ **യോ ഹി കോചി മനുസ്സേസൂ**തി അട്ഠ ഗാഥാ ആഹ. തത്ഥ **ഗോരക്ഖ**ന്തി ഖേത്തരക്ഖം, കസികമ്മന്തി വുത്തം ഹോതി. **ഗോതി** ഹി പഥവിയാ നാമം, തസ്മാ ഏവമാഹ. **പുഥുസിപ്പേനാ**തി തന്തവായകമ്മാദിനാനാസിപ്പേന. **വോഹാര**ന്തി വണിജ്ജം. **പരപേസ്സേനാ**തി പരേസം വേയ്യാവച്ചകമ്മേന. **ഇസ്സത്ഥ**ന്തി ആവുധജീവികം, ഉസുഞ്ച സത്തിം ചാതി വുത്തം ഹോതി. **പോരോഹിച്ചേനാ**തി പുരോഹിതകമ്മേന.

ഏവം ബ്രാഹ്മണസമയേന ച ലോകവോഹാരേന ച ആജീവസീലാചാരവിപന്നസ്സ അബ്രാഹ്മണഭാവം സാധേത്വാ ഏവം സന്തേ ന ജാതിയാ ബ്രാഹ്മണോ, ഗുണേഹി പന ബ്രാഹ്മണോ ഹോതി. തസ്മാ യത്ഥ കത്ഥചി കുലേ ജാതോ യോ ഗുണവാ, സോ ബ്രാഹ്മണോ, അയമേത്ഥ ഞായോതി ഏവമേതം ഞായം അത്ഥതോ ആപാദേത്വാ ഇദാനി നം വചീഭേദേന പകാസേന്തോ **ന ചാഹം ബ്രാഹ്മണ**ന്തിആദിമാഹ. തസ്സത്ഥോ - അഹഞ്ഹി യ്വായം ചതുന്നം യോനീനം യത്ഥ കത്ഥചി ജാതോ, തത്രാപി വിസേസേന യോ ബ്രാഹ്മണസ്സ സംവണ്ണിതായ മാതരി സമ്ഭൂതോ, തം **യോനിജം മത്തിസമ്ഭവം,** യാ ചായം ഉഭതോ സുജാതോതിആദിനാ നയേന ബ്രാഹ്മണേഹി ബ്രാഹ്മണസ്സ പരിസുദ്ധഉപ്പത്തിമഗ്ഗസങ്ഖാതാ യോനി വുത്താ, സംസുദ്ധഗഹണികോതി ഇമിനാ ച മാതിസമ്പത്തി, തതോപി ജാതസമ്ഭൂതത്താ യോനിജോ മത്തിസമ്ഭവോതി വുച്ചതി, തം **യോനിജം മത്തിസമ്ഭവം** ഇമിനാ ച യോനിജമത്തിസമ്ഭവമത്തേന ന ബ്രാഹ്മണം ബ്രൂമി. കസ്മാ? യസ്മാ, ഭോ ഭോതി, വചനമത്തേന അഞ്ഞേഹി സകിഞ്ചനേഹി വിസിട്ഠത്താ **ഭോവാദി നാമ സോ ഹോതി, സചേ ഹോതി സകിഞ്ചനോ** സപലിബോധോ. യോ പനായം യത്ഥ കത്ഥചി ജാതോപി രാഗാദികിഞ്ചനാഭാവേന അകിഞ്ചനോ, സബ്ബഗഹണപടിനിസ്സഗ്ഗേന അനാദാനോ, **അകിഞ്ചനം അനാദാനം, തമഹം ബ്രൂമി ബ്രാഹ്മണം.** കസ്മാ? യസ്മാ ബാഹിതപാപോതി.

൪൭൬. കിഞ്ചഭിയ്യോ സബ്ബസംയോജനം ഛേത്വാതിആദി സത്തവീസതി ഗാഥാ. തത്ഥ **സബ്ബസംയോജന**ന്തി ദസവിധസംയോജനം. **ന പരിതസ്സതീ**തി തണ്ഹാപരിതസ്സനായ ന പരിതസ്സതി. **സങ്ഗാതിഗ**ന്തി രാഗസങ്ഗാദയോ അതിക്കന്തം. **വിസംയുത്ത**ന്തി ചതൂഹി യോനീഹി സബ്ബകിലേസേഹി വാ വിസംയുത്തം.

നദ്ധിന്തി ഉപനാഹം. **വരത്ത**ന്തി തണ്ഹം. **സന്ദാന**ന്തി യുത്തപാസം, ദിട്ഠിപരിയുട്ഠാനസ്സേതം അധിവചനം. **സഹനുക്കമ**ന്തി അനുക്കമോ വുച്ചതി

പാസേ പവേസനഗണ്ഠി, ദിട്ഠാനുസയസ്സേതം നാമം. **ഉക്ഖിത്തപലിഘന്തി** ഏത്ഥ പലിഘോതി അവിജ്ജാ. **ബുദ്ധന്തി** ചതുസച്ചബുദ്ധം. **തിതിക്ഖതീതി** ഖമതി.

ഖന്തിബലന്തി അധിവാസനഖന്തിബലം. സാ പന സകിം ഉപ്പന്നാ ബലാനീകം നാമ ന ഹോതി, പുനപ്പുനം ഉപ്പന്നാ പന ഹോതി. തസ്സാ അത്ഥിതായ **ബലാനീകം**.

വതവന്തന്തി ധുതങ്ഗവന്തം. **സീലവന്തന്തി** ഗുണവന്തം. **അനുസ്സദന്തി** രാഗാദിഉസ്സദവിരഹിതം. "അനുസ്സുത"ന്തിപി പാഠോ, അനവസ്സുതന്തി അത്ഥോ. **ദന്തന്തി** നിബ്ബിസേവനം.

ന ലിമ്പതീതി ന അല്ലീയതി. **കാമേസൂതി** കിലേസകാമവത്ഥുകാമേസു.

ദുക്ഖസ്സ പജാനാതി, ഇധേവ ഖയന്തി ഏത്ഥ അരഹത്തഫലം ദുക്ഖക്ഖയോതി അധിപ്പേതം. **പജാനാതീതി** അധിഗമവസേന ജാനാതി. **പന്നഭാരന്തി** ഓഹിതഭാരം, ഖന്ധകിലേസഅഭിസങ്ഖാരകാമഗുണഭാരേ ഓതാരേത്വാ ഠിതം. വിസംയുത്തപദം വുത്തത്ഥമേവ.

ഗമ്ഭീരപഞ്ഞന്തി ഗമ്ഭീരേസു ആരമ്മണേസു പവത്തപഞ്ഞം. **മേധാവിന്തി** പകതിപഞ്ഞായ പഞ്ഞവന്തം.

അനാഗാരേഹി ചൂഭയന്തി അനാഗാരേഹി ച വിസംസട്ഠം ഉഭയഞ്ച, ദ്വീഹിപി ചേതേഹി വിസംസട്ഠമേവാതി അത്ഥോ. **അനോകസാരിന്തി** ഓകം വുച്ചതി പഞ്ചകാമഗുണാലയോ, തം അനല്ലീയമാനന്തി അത്ഥോ. **അപ്പിച്ഛന്തി** അനിച്ഛം.

തസേസൂതി സതണ്ഹേസു. **ഥാവരേസൂതി** നിത്തണ്ഹേസു.

അത്തദണ്ഡേസൂതി ഗഹിതദണ്ഡേസു. **നിബ്ബുതന്തി** കിലേസനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതം. **സാദാനേസൂതി** സഉപാദാനേസു.

ഓഹിതോതി പതിതോ.

ൻ്റ. അകക്കസന്തി നിദ്ദോസം. സദോസോ ഹി രുക്ഖോപി സകക്കസോതി വുച്ചതി. **വിഞ്ഞാപനിന്തി** അത്ഥവിഞ്ഞാപനികം. **സച്ചന്തി** അവിസംവാദികം. **ഉദീരയേതി** ഭണതി. **യായ നാഭിസജ്ജേതി** യായ ഗിരായ പരസ്സ സജ്ജനം വാ ലഗ്ഗനം വാ ന കരോതി, താദിസം അഫരുസം ഗിരം ഭാസതീതി അത്ഥോ.

ദീഘന്തി സുത്താരുള്ഹഭണ്ഡം. **രസ്സന്തി** വിപ്പകിണ്ണഭണ്ഡം. **അണുന്തി** ഖുദ്ദകം. **ഥൂലന്തി** മഹന്തം. **സുഭാസുഭന്തി** സുന്ദരാസുന്ദരം. ദീഘഭണ്ഡഞ്ഹി അപ്പഗ്ഘമ്പി ഹോതി മഹഗ്ഘമ്പി. രസ്സാദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഇതി ഏത്താവതാ ന സബ്ബം പരിയാദിണ്ണം, "സുഭാസുഭ"ന്തി ഇമിനാ പന പരിയാദിണ്ണം ഹോതി.

നിരാസയന്തി നിത്തണ്ഹം.

ആലയാതി തണ്ഹാലയാ. **അഞ്ഞായാതി** ജാനിത്വാ. **അമതോഗധന്തി** അമതബ്ഭന്തരം. **അനുപ്പത്തന്തി** അനുപവിട്ഠം.

ഉഭോ സങ്ഗന്തി ഉഭയമ്പേതം സങ്ഗം. പുഞ്ഞഞ്ഹി സഗ്ഗേ ലഗ്ഗാപേതി, അപുഞ്ഞം അപായേ, തസ്മാ ഉഭയമ്പേതം സങ്ഗന്തി ആഹ. **ഉപച്ചഗാ**തി അതീതോ.

അനാവിലന്തി ആവിലകരണകിലേസവിരഹിതം. **നന്ദീഭവപരിക്ഖീണ**ന്തി പരിക്ഖീണനന്ദിം പരിക്ഖീണഭവം.

''യോ ഇമ''ന്തി ഗാഥായ അവിജ്ജായേവ വിസംവാദകട്ഠേന **പലിപഥോ,** മഹാവിദുഗ്ഗതായ **ദുഗ്ഗം,** സംസരണട്ഠേന **സംസാരോ,** മോഹനട്ഠേന **മോഹോ**തി വുത്തോ. **തിണ്ണോ**തി ചതുരോഘതിണ്ണോ. **പാരങ്ഗതോ**തി നിബ്ബാനം ഗതോ. **ഝായീ**തി ആരമ്മണലക്ഖണൂപനിജ്ഝാനവസേന ഝായീ. **അനേജോ**തി നിത്തണ്ഹോ. **അനുപാദായ നിബ്ബുതോ**തി കിഞ്ചി ഗഹണം അഗ്ഗഹേത്വാ സബ്ബകിലേസനിബ്ബാനേന നിബ്ബുതോ.

കാമേതി ദുവിധേപി കാമേ. **അനാഗാരോ**തി അനാഗാരോ ഹുത്വാ. **പരിബ്ബജേ**തി പരിബ്ബജതി. **കാമഭവപരിക്ഖീണ**ന്തി ഖീണകാമം ഖീണഭവം.

മാനുസകം യോഗന്തി മാനുസകം പഞ്ചകാമഗുണയോഗം. **ദിബ്ബം യോഗ**ന്തി ദിബ്ബം പഞ്ചകാമഗുണയോഗം. **സബ്ബയോഗവിസംയുത്ത**ന്തി സബ്ബകിലേസയോഗവിസംയുത്തം.

രതിന്തി പഞ്ചകാമഗുണരതിം. **അരതി**ന്തി കുസലഭാവനായ ഉക്കണ്ഠിതം. **വീര**ന്തി വീരിയവന്തം.

സുഗതന്തി സുന്ദരം ഠാനം ഗതം, സുന്ദരായ വാ പടിപത്തിയാ ഗതം.

ഗതിന്തി നിബ്ബത്തിം. **പുരേ**തി അതീതേ. **പച്ഛാ**തി അനാഗതേ. **മജ്ഝേ**തി പച്ചുപ്പന്നേ. **കിഞ്ചന**ന്തി കിഞ്ചനകാരകോ കിലേസോ.

മഹേസിന്തി മഹന്തേ ഗുണേ പരിയേസനട്ഠേന മഹേസിം. **വിജിതാവിന**ന്തി വിജിതവിജയം.

ർന്നം. ഏവം ഭഗവാ ഗുണതോ ഖീണാസവംയേവ ബ്രാഹ്മണം ദസ്സേത്വാ യേ ജാതിതോ ബ്രാഹ്മണോതി അഭിനിവേസം കരോന്തി, തേ ഇദം അജാനന്താ, സാവ നേസം ദിട്ഠി ദുദ്ദിട്ഠീതി ദസ്സേന്തോ **സമഞ്ഞാ ഹേസാ**തി ഗാഥാദ്വയമാഹ. തസ്സത്ഥോ - യദിദം ബ്രാഹ്മണോ ഖത്തിയോ ഭാരദ്വാജോ വാസേട്ഠോതി നാമഗോത്തം പകപ്പിതം കതം അഭിസങ്ഖതം, സമഞ്ഞാ ഹേസാ ലോകസ്മിം, വോഹാരമത്തന്തി അത്ഥോ. കസ്മാ? യസ്മാ **സമുച്ചാ സമുദാഗതം** സമഞ്ഞായ ആഗതം. ഏതഞ്ഹി തത്ഥ തത്ഥ ജാതകാലേയേവസ്സ ഞാതിസാലോഹിതേഹി പകപ്പിതം കതം. നോ ചേ നം ഏവം പകപ്പേയ്യും, ന കോചി കിഞ്ചി ദിസ്വാ അയം ബ്രാഹ്മണോതി വാ ഭാരദ്വാജോതി വാ ജാനേയ്യ. ഏവം പകപ്പിതം പേതം **ദീഘരത്താനുസയിതം, ദിട്ഠിഗതമജാനതം,** തം പകപ്പിതം നാമഗോത്തം ''നാമഗോത്തമത്തമേതം, വോഹാരത്ഥം പകപ്പിത''ന്തി, അജാനന്താനം സത്താനം ഹദയേ ദീഘരത്തം ദിട്ഠിഗതമനുസയിതം. തസ്സ അനുസയിതത്താ തം നാമഗോത്തം **അജാനന്താ നോ പബ്രുന്തി,** ''ജാതിയാ ഹോതി ബ്രാഹ്മണോ''തി അജാനന്താവ ഏവം വദന്തീതി വുത്തം ഹോതി.

ഏവം ''യേ 'ജാതിതോ ബ്രാഹ്മണോ'തി അഭിനിവേസം കരോന്തി, തേ ഇദം വോഹാരമത്തം അജാനന്താ, സാവ നേസം ദിട്ഠി ദുട്ഠിട്ഠീ''തി ദസ്സേത്വാ ഇദാനി നിപ്പരിയായമേവ ജാതിവാദം പടിക്ഖിപന്തോ കമ്മവാദഞ്ച പതിട്ഠപേന്തോ **ന ജച്ചാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ ''കമ്മുനാ''തി ഉപഡ്ഢഗാഥായ വിത്ഥാരണത്ഥം **കസ്സകോ കമ്മുനാ**തിആദി വുത്തം. തത്ഥ **കമ്മുനാ**തി പച്ചുപ്പന്നേന കസികമ്മാദിനിബ്ബത്തകചേതനാകമ്മുനാ.

പടിച്ചസമുപ്പാദദസ്സാതി ഇമിനാ പച്ചയേന ഏവം ഹോതീതി ഏവം പടിച്ചസമുപ്പാദദസ്സാവിനോ. **കമ്മവിപാകകോവിദാ**തി സമ്മാനാവമാനാരഹകുലേ കമ്മവസേന ഉപ്പത്തി ഹോതി, അഞ്ഞാപി ഹീനപണീതതാ ഹീനപണീതേ കമ്മേ വിപച്ചമാനേ ഹോതീതി. ഏവം കമ്മവിപാകകുസലാ.

കമ്മുനാ വത്തതീതി ഗാഥായ പന ലോകോതി വാ പജാതി വാ സത്തോതി വാ ഏകോയേവത്ഥോ, വചനമത്തഭേദോ. പുരിമപദേന ചേത്ഥ ''അത്ഥി ബ്രഹ്മാ മഹാബ്രഹ്മാ സേട്ഠോ സജിതാ''തി ദിട്ഠിയാ പടിസേധോ വേദിതബ്ബോ. കമ്മുനാ ഹി താസു താസു ഗതീസു വത്തതി ലോകോ, തസ്സ കോ സജിതാതി. ദുതിയപദേന ''ഏവം കമ്മുനാ നിബ്ബത്തോപി ച പവത്തേപി അതീതപച്ചുപ്പന്നഭേദേന കമ്മുനാ വത്തതി, സുഖദുക്ഖാനി പച്ചനുഭോന്തോ ഹീനപണീതാദിഭേദഞ്ച ആപജ്ജന്തോ പവത്തതീ''തി ദസ്സേതി. തതിയേന തമേവത്ഥം നിഗമേതി ''ഏവം സബ്ബഥാപി കമ്മനിബന്ധനാ സത്താ കമ്മേനേവ ബദ്ധാ ഹുത്വാ പവത്തന്തി, ന അഞ്ഞഥാ''തി. ചതുത്ഥേന തമേത്ഥം ഉപമായ വിഭാവേതി. യഥാ ഹി രഥസ്സ യായതോ ആണി നിബന്ധനം ഹോതി, ന തായ അനിബദ്ധോ യാതി, ഏവം ലോകസ്സ നിബ്ബത്തതോ ച പവത്തതോ ച കമ്മം നിബന്ധനം, ന തേന അനിബദ്ധോ നിബ്ബത്തതി ന പവത്തതി.

ഇദാനി യസ്മാ ഏവം കമ്മനിബന്ധനോ ലോകോ, തസ്മാ സേട്ഠേന കമ്മുനാ സേട്ഠഭാവം ദസ്സേന്തോ **തപേനാ**തി ഗാഥാദ്വയമാഹ. തത്ഥ **തപേനാ**തി ധുതങ്ഗതപേന. **ബ്രഹ്മചരിയേനാ**തി മേഥുനവിരതിയാ. **സംയമേനാ**തി സീലേന . **ദമേനാ**തി ഇന്ദ്രിയദമേന. **ഏതേനാ**തി ഏതേന സേട്ഠേന പരിസുദ്ധേന ബ്രഹ്മഭൂതേന കമ്മുനാ ബ്രാഹ്മണോ ഹോതി. കസ്മാ? യസ്മാ **ഏതം ബ്രാഹ്മണമുത്തമം,** യസ്മാ ഏതം കമ്മം ഉത്തമോ ബ്രാഹ്മണഗുണോതി വുത്തം ഹോതി. ''ബ്രഹ്മാന''ന്തിപി പാഠോ. അയം പനേത്ഥ വചനത്ഥോ - ബ്രഹ്മം ആനേതീതി ബ്രഹ്മാനം, ബ്രാഹ്മണഭാവം ആവഹതീതി വുത്തം ഹോതി.

ദുതിയഗാഥായ **സന്തോ**തി സന്തകിലേസോ. **ബ്രഹ്മാ സക്കോ**തി ബ്രഹ്മാ ച സക്കോ ച, യോ ഏവരൂപോ, സോ ന കേവലം ബ്രാഹ്മണോ, അഥ ഖോ ബ്രഹ്മാ ച സക്കോ ച സോ വിജാനതം പണ്ഡിതാനം, ഏവം വാസേട്ഠ, ജാനാഹീതി വുത്തം ഹോതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

വാസേട്ഠസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൯. സുഭസുത്തവണ്ണനാ

ര്ന്ദവ. ഏവം മേ സുതന്തി സുഭസുത്തം. തത്ഥ **തോദേയ്യപുത്തോ**തി തുദിഗാമവാസിനോ തോദേയ്യബ്രാഹ്മണസ്സ പുത്തോ. **ആരാധകോ ഹോതീ**തി സമ്പാദകോ ഹോതി പരിപൂരകോ. **ഞായം ധമ്മ**ന്തി കാരണധമ്മം. **കുസല**ന്തി അനവജ്ജം.

ര്ന്ദന. മിച്ഛാപടിപത്തിന്തി അനിയ്യാനികം അകുസലപടിപദം. **സമ്മാപടിപത്തി**ന്തി നിയ്യാനികം കുസലപടിപദം.

മഹട്ഠന്തിആദീസു മഹന്തേഹി വേയ്യാവച്ചകരേഹി വാ ഉപകരണേഹി വാ ബഹൂഹി അത്ഥോ ഏത്ഥാതി **മഹട്ഠം**. മഹന്താനി നാമഗ്ഗഹണമങ്ഗലാദീനി കിച്ചാനി ഏത്ഥാതി **മഹാകിച്ചം**. ഇദം അജ്ജ കത്തബ്ബം, ഇദം സ്വേതി ഏവം മഹന്താനി അധികാരസങ്ഖാതാനി അധികരണാനി ഏത്ഥാതി **മഹാധികരണം**. ബഹൂനം കമ്മേ യുത്തപ്പയുത്തതാവസേന പീളാസങ്ഖാതോ മഹാസമാരമ്ഭോ ഏത്ഥാതി **മഹാസമാരമ്ഭം. ഘരാവാസകമ്മട്ഠാന**ന്തി ഘരാവാസകമ്മം. ഏവം സബ്ബവാരേസു അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. കസികമ്മേ ചേത്ഥ നങ്ഗലകോടിം ആദിം കത്വാ ഉപകരണാനം പരിയേസനവസേന മഹട്ഠതാ, വണിജ്ജായ യഥാഠിതംയേവ ഭണ്ഡം ഗഹേത്വാ പരിവത്തനവസേന അപ്പട്ഠതാ വേദിതബ്ബാ. **വിപജ്ജമാന**ന്തി അവുട്ഠിഅതിവുട്ഠിആദീഹി കസികമ്മം, മണിസുവണ്ണാദീസു അച്ഛേകതാദീഹി ച വണിജ്ജകമ്മം അപ്പഫലം ഹോതി, മൂലച്ഛേദമ്പി പാപുണാതി. വിപരിയായേന സമ്പജ്ജമാനം മഹപ്ഫലം ചൂളന്തേവാസികസ്സ വിയ.

ര്ന്ദർ. ഏവമേവ ഖോതി യഥാ കസികമ്മട്ഠാനം വിപജ്ജമാനം അപ്പഫലം ഹോതി, ഏവം ഘരാവാസകമ്മട്ഠാനമ്പി. അകതകല്യാണോ ഹി കാലം കത്വാ നിരയേ നിബ്ബത്തതി. മഹാദത്തസേനാപതി നാമ കിരേകോ ബ്രാഹ്മണഭത്തോ അഹോസി, തസ്സ മരണസമയേ നിരയോ ഉപട്ഠാസി. സോ ബ്രാഹ്മണേഹി ''കിം പസ്സസീ''തി വുത്തോ? ലോഹിതഘരന്തി ആഹ. ബ്രഹ്മലോകോ ഭോ ഏസോതി. ബ്രഹ്മലോകോ നാമ ഭോ കഹന്തി? ഉപരീതി. മയ്ഹം ഹേട്ഠാ ഉപട്ഠാതീതി. കിഞ്ചാപി ഹേട്ഠാ ഉപട്ഠാതി , തഥാപി ഉപരീതി കാലം കത്വാ നിരയേ നിബ്ബത്തോ. ''ഇമിനാ അമ്ഹാകം യഞ്ഞേ ദോസോ ദിന്നോ''തി സഹസ്സം ഗഹേത്വാ നീഹരിതും അദംസു. സമ്പജ്ജമാനം പന മഹപ്ഫലം ഹോതി. കതകല്യാണോ ഹി കാലം കത്വാ സഗ്ഗേ നിബ്ബത്തതി. സകലായ ഗുത്തിലവിമാനകഥായ ദീപേതബ്ബം. യഥാ പന തം വണിജ്ജകമ്മട്ഠാനം വിപജ്ജമാനം അപ്പഫലം ഹോതി, ഏവം സീലേസു അപരിപൂരകാരിനോ അനേസനായ യുത്തസ്സ പബ്ബജ്ജാകമ്മട്ഠാനമ്പി. ഏവരൂപാ ഹി നേവ ഝാനാദിസുഖം ന സഗ്ഗമോക്ഖം ലഭതി. സമ്പജ്ജമാനം പന മഹപ്ഫലം ഹോതി. സീലാനി ഹി പൂരേത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തോ അരഹത്തമ്പി പാപുണാതി.

ബ്രാഹ്മണാ, ഭോ ഗോതമോതി ഇധ കിം പുച്ഛാമീതി പുച്ഛതി? ബ്രാഹ്മണാ വദന്തി - ''പബ്ബജിതോ ഇമേ പഞ്ച ധമ്മേ പൂരേതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി, ഗഹട്ഠോവ പൂരേതീ''തി. സമണോ പന ഗോതമോ - ''ഗിഹിസ്സ വാ അഹം മാണവ പബ്ബജിതസ്സ വാ''തി പുനപ്പുനം വദതി, നേവ പബ്ബജിതം മുഞ്ചതി, മയ്ഹമേവ പുച്ഛം മഞ്ഞേ ന സല്ലക്ഖേതീതി ചാഗസീസേന പഞ്ച ധമ്മേ പുച്ഛാമീതി പുച്ഛതി. **സചേ തേ അഗരൂ**തി സചേ തുയ്ഹം യഥാ ബ്രാഹ്മണാ പഞ്ഞപേന്തി, തഥാ ഇധ ഭാസിതും ഭാരിയം ന ഹോതി, യദി ന കോചി

അഫാസുകഭാവോ ഹോതി, ഭാസസ്സൂതി അത്ഥോ. **ന ഖോ മേ, ഭോതി** കിം സന്ധായാഹ? പണ്ഡിതപടിരൂപകാനഞ്ഹി സന്തികേ കഥേതും ദുക്ഖം ഹോതി, തേ പദേ പദേ അക്ഖരേ അക്ഖരേ ദോസമേവ വദന്തി. ഏകന്തപണ്ഡിതാ പന കഥം സുത്വാ സുകഥിതം പസംസന്തി, ദുക്കഥിതേ പാളിപദഅത്ഥബ്യഞ്ജനേസു യം യം വിരുജ്ഝതി, തം തം ഉജും കത്വാ ദേന്തി. ഭഗവതാ ച സദിസോ ഏകന്തപണ്ഡിതോ നാമ നത്ഥി, തേനാഹ "ന ഖോ മേ, ഭോ ഗോതമ, ഗരു, യത്ഥസ്സു ഭവന്തോ വാ നിസിന്നോ ഭവന്തരൂപോ വാ"തി. **സച്ച**ന്തി വചീസച്ചം. **തപ**ന്തി തപചരിയം. **ബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി മേഥുനവിരതിം. **അജ്ഝേന**ന്തി മന്തഗഹണം. **ചാഗ**ന്തി ആമിസപരിച്ചാഗം.

൪൬൬. പാപിതോ ഭവിസ്സതീതി. അജാനനഭാവം പാപിതോ ഭവിസ്സതി. **ഏതദവോചാ**തി ഭഗവതാ അന്ധവേണൂപമായ നിഗ്ഗഹിതോ തം പച്ചാഹരിതും അസക്കോന്തോ യഥാ നാമ ദുബ്ബലസുനഖോ മിഗം ഉട്ഠപേത്വാ സാമികസ്സ അഭിമുഖം കത്വാ സയം അപസക്കതി, ഏവമേവം ആചരിയം അപദിസന്തോ ഏവം "ബ്രാഹ്മണോ"തിആദിവചനം അവോച. തത്ഥ **പോക്ഖരസാതീ**തി ഇദം തസ്സ നാമം, "പോക്ഖരസായീ"തിപി വുച്ചതി. തസ്സ കിര കായോ സേതപോക്ഖരസദിസോ ദേവനഗരേ ഉസ്സാപിതരജതതോരണം വിയ സോഭതി, സീസം പനസ്സ കാളവണ്ണഇന്ദനീലമയം വിയ, മസ്സുപി ചന്ദമണ്ഡലേ കാളമേഘരാജി വിയ ഖായതി, അക്ഖീനി നീലുപ്പലസദിസാനി, നാസാ രജതപനാളികാ വിയ സുവട്ടിതാ സുപരിസുദ്ധാ, ഹത്ഥപാദതലാനി ചേവ മുഖഞ്ച കതലാഖാരസപരികമ്മം വിയ സോഭതി. അതിവിയ സോഭഗ്ഗപ്പത്തോ ബ്രാഹ്മണസ്സ അത്തഭാവോ. അരാജകേ ഠാനേ രാജാനം കാതും യുത്തമിമം ബ്രാഹ്മണം, ഏവമേസ സസ്സിരികോ, ഇതി നം പോക്ഖരസദിസത്താ "പോക്ഖരസാതീ"തി സഞ്ജാനന്തി, പോക്ഖരേ പന സോ നിബ്ബത്തോ, ന മാതുകുച്ഛിയന്തി ഇതി നം പോക്ഖരേ സയിതത്താ "പോക്ഖരസായീ"തിപി സഞ്ജാനന്തി. **ഓപമഞ്ഞോ**തി ഉപമഞ്ഞഗോത്തോ. **സുഭഗവനികോ**തി ഉക്കട്ഠായ സുഭഗവനസ്സ ഇസ്സരോ. **ഹസ്സകംയേവാ**തി ഹസിതബ്ബകഞ്ഞേവ. **നാമകംയേവാ**തി ലാമകംയേവ. തദേവ തം അത്ഥാഭാവേന **രിത്തകം**. രിത്തകത്താ ച **തുച്ഛകം**. ഇദാനി നം ഭഗവാ സാചരിയകം നിഗ്ഗണ്ഹിതും **കിം പന മാണവാ**തിആദിമാഹ.

൪൬൭. തത്ഥ **കതമാ നേസം സേയ്യോ**തി കതമാ വാചാ തേസം സേയ്യോ, പാസംസതരോതി അത്ഥോ. **സമ്മുച്ചാ**തി സമ്മുതിയാ ലോകവോഹാരേന. **മന്താ**തി തുലയിത്വാ പരിഗ്ഗണ്ഹിത്വാ. **പടിസങ്ഖായാ**തി ജാനിത്വാ. **അത്ഥസംഹിത**ന്തി കാരണനിസ്സിതം. **ഏവം സന്തേ**തി ലോകവോഹാരം അമുഞ്ചിത്വാ തുലയിത്വാ ജാനിത്വാ കാരണനിസ്സിതം കത്വാ കഥിതായ സേയ്യഭാവേ സതി. **ആവുതോ**തി ആവരിതോ. **നിവുതോ**തി നിവാരിതോ. **ഓഫുടോ**തി ഓനദ്ധോ. **പരിയോനദ്ധോ**തി പലിവേഠിതോ.

൪൬൮. ഗധിതോതിആദീനി വുത്തത്ഥാനേവ. **സചേ തം, ഭോ ഗോതമ, ഠാന**ന്തി സചേ ഏതം കാരണമത്ഥി. **സ്വാസ്സാ**തി ധൂമഛാരികാദീനം അഭാവേന സോ അസ്സ അഗ്ഗി അച്ചിമാ ച വണ്ണിമാ ച പഭസ്സരോ ചാതി. **തഥൂപമാഹം മാണവാ**തി തപ്പടിഭാഗം അഹം. ഇദം വുത്തം ഹോതി - യഥേവ ഹി തിണകട്ഠുപാദാനം പടിച്ച ജലമാനോ അഗ്ഗി ധൂമഛാരികങ്ഗാരാനം അത്ഥിതായ സദോസോ ഹോതി , ഏവമേവം പഞ്ച കാമഗുണേ പടിച്ച ഉപ്പന്നാ പീതി ജാതിജരാബ്യാധിമരണസോകാദീനം അത്ഥിതായ സദോസാ. യഥാ പന പരിച്ചത്തതിണകട്ഠുപാദാനോ ധൂമാദീനം അഭാവേന പരിസുദ്ധോ, ഏവമേവം

ലോകുത്തരജ്ഝാനദ്വയസമ്പയുത്താ പീതി ജാതിആദീനം അഭാവേന പരിസുദ്ധാതി അത്ഥോ.

൪൬൯. ഇദാനി യേ തേ ബ്രാഹ്മണേഹി ചാഗസീസേന പഞ്ച ധമ്മാ പഞ്ഞത്താ, തേപി യസ്മാ പഞ്ചേവ ഹുത്വാ ന നിച്ചലാ തിട്ഠന്തി, അനുകമ്പാജാതികേന സദ്ധിം ഛ ആപജ്ജന്തി. തസ്മാ തം ദോസം ദസ്സേതും **യേ തേ മാണവാ**തിആദിമാഹ. തത്ഥ **അനുകമ്പാജാതിക**ന്തി അനുകമ്പാസഭാവം.

കത്ഥ ബഹുലം സമനുപസ്സസീതി ഇദം ഭഗവാ യസ്മാ - ''ഏസ ഇമേ പഞ്ച ധമ്മേ പബ്ബജിതോ പരിപൂരേതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി, ഗഹട്ഠോ പരിപൂരേതീ''തി ആഹ, തസ്മാ - ''പബ്ബജിതോവ ഇമേ പൂരേതി, ഗഹട്ഠോ പൂരേതും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥീ''തി തേനേവ മുഖേന ഭണാപേതും പുച്ഛതി.

ന സതതം സമിതം സച്ചവാദീതിആദീസു ഗഹട്ഠോ അഞ്ഞസ്മിം അസതി വളഞ്ജനകമുസാവാദമ്പി കരോതിയേവ, പബ്ബജിതാ അസിനാ സീസേ ഛിജ്ജന്തേപി ദ്വേ കഥാ ന കഥേന്തി. ഗഹട്ഠോ ച അന്തോതേമാസമത്തമ്പി സിക്ഖാപദം രക്ഖിതും ന സക്കോതി, പബ്ബജിതോ നിച്ചമേവ തപസ്സീ സീലവാ തപനിസ്സിതകോ ഹോതി. ഗഹട്ഠോ മാസസ്സ അട്ഠദിവസമത്തമ്പി ഉപോസഥകമ്മം കാതും ന സക്കോതി, പബ്ബജിതാ യാവജീവം ബ്രഹ്മചാരിനോ ഹോന്തി. ഗഹട്ഠോ രതനസുത്തമങ്ഗലസുത്തമത്തമ്പി പോത്ഥകേ ലിഖിത്വാ ഠപേതി, പബ്ബജിതാ നിച്ചം സജ്ഝായന്തി. ഗഹട്ഠോ സലാകഭത്തമ്പി അഖണ്ഡം കത്വാ ദാതും ന സക്കോതി, പബ്ബജിതാ അഞ്ഞസ്മിം അസതി കാകസുനഖാദീനമ്പി പിണ്ഡം ദേന്തി, ഭണ്ഡഗ്ഗാഹകദഹരസ്സപി പത്തേ പക്ഖിപന്തേവാതി ഏവമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **ചിത്തസ്സാഹമേതേ**ന്തി അഹം ഏതേ പഞ്ച ധമ്മേ മേത്തചിത്തസ്സ പരിവാരേ വദാമീതി അത്ഥോ.

൪൭൦. ജാതവദ്ധോതി ജാതോ ച വഡ്ഢിതോ ച. യോ ഹി കേവലം തത്ഥ ജാതോവ ഹോതി, അഞ്ഞത്ഥ വഡ്ഢിതോ, തസ്സ സമന്താ ഗാമമഗ്ഗാ ന സബ്ബസോ പച്ചക്ഖാ ഹോന്തി, തസ്മാ ജാതവദ്ധോതി ആഹ. ജാതവദ്ധോപി ഹി യോ ചിരം നിക്ഖന്തോ, തസ്സ ന സബ്ബസോ പച്ചക്ഖാ ഹോന്തി, തസ്മാ **താവദേവ അവസട**ന്തി ആഹ, തംഖണമേവ നിക്ഖന്തന്തി അത്ഥോ. **ദന്ധായിതത്ത**ന്തി ''അയം നു ഖോ മഗ്ഗോ അയം ന നു ഖോ''തി കങ്ഖാവസേന ചിരായിതത്തം. **വിത്ഥായിതത്ത**ന്തി യഥാ സുഖുമം അത്ഥജാതം സഹസാ പുച്ഛിതസ്സ കസ്സചി സരീരം ഥദ്ധഭാവം ഗണ്ഹാതി, ഏവം ഥദ്ധഭാവഗഹണം. **നത്വേവാ**തി ഇമിനാ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ അപ്പടിഹതഭാവം ദസ്സേതി. തസ്സ ഹി പുരിസസ്സ മാരാവട്ടനാദീനം വസേന സിയാ ഞാണസ്സ പടിഘാതോ, തേന സോ ദന്ധായേയ്യ വാ വിത്ഥായേയ്യ വാ, സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണം പന അപ്പടിഹതം, ന സക്കാ തസ്സ കേനചി അന്തരായോ കാതുന്തി ദീപേതി.

സേയ്യഥാപി മാണവ ബലവാ സങ്ഖധമോതി ഏത്ഥ **ബലവാ**തി ബലസമ്പന്നോ. **സങ്ഖധമോ**തി സങ്ഖധമകോ. **അപ്പകസിരേനാ**തി അകിച്ഛേന അദുക്ഖേന. ദുബ്ബലോ ഹി സങ്ഖധമകോ സങ്ഖം ധമന്തോപി ന സക്കോതി ചതസ്സോ ദിസാ സരേന വിഞ്ഞാപേതും, നാസ്സ സങ്ഖസദ്ദോ സബ്ബസോ ഫരി. ബലവതോ പന വിപ്ഫാരികോ ഹോതി, തസ്മാ ബലവാതി ആഹ. **മേത്തായ ചേതോവിമുത്തിയാ**തി ഏത്ഥ **മേത്തായാ**തി വുത്തേ ഉപചാരോപി അപ്പനാപി വട്ടതി, **ചേതോവിമുത്തിയാ**തി വുത്തേ പന അപ്പനാവ വട്ടതി. **യം പമാണകതം**

കമ്മന്തി പമാണകതം കമ്മം നാമ കാമാവചരം വുച്ചതി, അപ്പമാണകതം കമ്മം നാമ രൂപാരൂപാവചരം. തേസുപി ഇധ ബ്രഹ്മവിഹാരകമ്മഞ്ഞേവ അധിപ്പേതം. തഞ്ഹി പമാണം അതിക്കമിത്വാ ഓധിസകഅനോധിസക ദിസാഫരണവസേന വഡ്ഢേത്വാ കതത്താ അപ്പമാണകതന്തി വുച്ചതി. **ന തം തത്രാവസിസ്സതി, ന തം തത്രാവതിട്ഠതീ**തി തം കാമാവചരകമ്മം തസ്മിം രൂപാരൂപാവചരകമ്മേ ന ഓഹീയതി ന തിട്ഠതി. കിം വുത്തം ഹോതി? കാമാവചരകമ്മം തസ്സ രൂപാരൂപാവചരകമ്മസ്സ അന്തരാ ലഗ്ഗിതും വാ ഠാതും വാ രൂപാരൂപാവചരകമ്മം ഫരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ അത്തനോ ഓകാസം ഗഹേത്വാ പതിട്ഠാതും വാ ന സക്കോതി, അഥ ഖോ രൂപാരൂപാവചരകമ്മമേവ കാമാവചരം മഹോഘോ വിയ പരിത്തഉദകം ഫരിത്വാ പരിയാദിയിത്വാ അത്തനോ ഓകാസം ഗഹേത്വാ തിട്ഠതി, തസ്സ വിപാകം പടിബാഹിത്വാ സയമേവ ബ്രഹ്മസഹബ്യതം ഉപനേതീതി. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

സുഭസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

൮. സങ്ഗാരവസുത്തവണ്ണനാ

൪൭൩. ഏവം മേ സുതന്തി സങ്ഗാരവസുത്തം. തത്ഥ **ചഞ്ചലികപ്പേ**തി ഏവംനാമകേ ഗാമേ. **അഭിപ്പസന്നാ**തി അവേച്ചപ്പസാദവസേന പസന്നാ. സാ കിര സോതാപന്നാ അരിയസാവികാ ഭാരദ്വാജഗോത്തസ്സ ബ്രാഹ്മണസ്സ ഭരിയാ. സോ ബ്രാഹ്മണോ പുബ്ബേ കാലേന കാലം ബ്രാഹ്മണേ നിമന്തേത്വാ തേസം സക്കാരം കരോതി. ഇമം പന ബ്രാഹ്മണിം ഘരം ആനേത്വാ അഭിരൂപായ മഹാകുലായ ബ്രാഹ്മണിയാ ചിത്തം കോപേതും അസക്കോന്തോ ബ്രാഹ്മണാനം സക്കാരം കാതും നാസക്ഖി. അഥ നം ബ്രാഹ്മണാ ദിട്ഠദിട്ഠട്ഠാനേ - "നയിദാനി ത്വം ബ്രാഹ്മണലദ്ധികോ, ഏകാഹമ്പി ബ്രാഹ്മണാനം സക്കാരം ന കരോസീ"തി നിപ്പീളേന്തി. സോ ഘരം ആഗന്ത്വാ ബ്രാഹ്മണിയാ തമത്ഥം ആരോചേത്വാ - "സചേ, ഭോതി ഏകദിവസം മുഖം രക്ഖിതും സക്കുണേയ്യാസി, ബ്രാഹ്മണാനം ഏകദിവസം ഭിക്ഖം ദദേയ്യ"ന്തി ആഹ. തുയ്ഹം ദേയ്യധമ്മം രുച്ചനകട്ഠാനേ ദേഹി, കിം മയ്ഹം ഏത്ഥാതി. സോ ബ്രാഹ്മണേ നിമന്തേത്വാ അപ്പോദകം പായാസം പചാപേത്വാ ഘരഞ്ച സുജ്ഝാപേത്വാ ആസനാനി പഞ്ഞാപേത്വാ ബ്രാഹ്മണേ നിസീദാപേസി. ബ്രാഹ്മണീ മഹാസാടകം നിവാസേത്വാ കടച്ഛും ഗഹേത്വാ പരിവിസന്തീ ദുസ്സകണ്ണകേ പക്ഖലിത്വാ "ബ്രാഹ്മണേ പരിവിസാമീ"തി സഞ്ഞമ്പി അകത്വാ ആസേവനവസേന സഹസാ സത്ഥാരമേവ അനുസ്സരിത്വാ ഉദാനം ഉദാനേസി.

ബ്രാഹ്മണാ ഉദാനം സുത്വാ "ഉഭതോപക്ഖികോ ഏസ സമണസ്സ ഗോതമസ്സ സഹായോ, നാസ്സ ദേയ്യധമ്മം ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി കുപിതാ ഭോജനാനി ഛഡ്ഡേത്വാ നിക്ഖമിംസു. ബ്രാഹ്മണോ - "നനു പഠമംയേവ തം അവചം 'അജ്ജേകദിവസം മുഖം രക്ഖേയ്യാസീ'തി, ഏത്തകം തേ ഖീരഞ്ച തണ്ഡുലാദീനി ച നാസിതാനീ"തി അതിവിയ കോപവസം ഉപഗതോ - "ഏവമേവ പനായം വസലീ യസ്മിം വാ തസ്മിം വാ തസ്സ മുണ്ഡകസ്സ സമണസ്സ വണ്ണം ഭാസതി, ഇദാനി ത്യാഹം വസലി തസ്സ സത്ഥുനോ വാദം ആരോപേസ്സാമീ"തി ആഹ. അഥ നം ബ്രാഹ്മണീ "ഗച്ഛ ത്വം, ബ്രാഹ്മണ, ഗന്ത്വാ വിജാനിസ്സസീ"തി വത്വാ "ന ഖ്വാഹം തം,

ബ്രാഹ്മണ, പസ്സാമി സദേവകേ ലോകേ…പേ… വാദം ആരോപേയ്യാ’’തിആദിമാഹ. സോ സത്ഥാരം ഉപസങ്കമിത്വാ -

> ‘‘കിംസു ഛേത്വാ സുഖം സേതി, കിംസു ഛേത്വാ ന സോചതി;
> കിസ്സസ്സു ഏകധമ്മസ്സ, വധം രോചേസി ഗോതമാ’’തി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൮൭) -

പഞ്ഹം പുച്ഛി. സത്ഥാ ആഹ -

> ‘‘കോധം ഛേത്വാ സുഖം സേതി, കോധം ഛേത്വാ ന സോചതി;
> കോധസ്സ വിസമൂലസ്സ, മധുരഗ്ഗസ്സ ബ്രാഹ്മണ;
> വധം അരിയാ പസംസന്തി, തഞ്ഹി ഛേത്വാ ന സോചതീ’’തി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൮൭) -

പഞ്ഹം കഥേസി. സോ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പത്തോ. തസ്സേവ കനിട്ഠഭാതാ അക്കോസകഭാരദ്വാജോ നാമ ‘‘ഭാതാ മേ പബ്ബജിതോ’’തി സുത്വാ ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അക്കോസിത്വാ ഭഗവതാ വിനീതോ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പത്തോ. അപരോ തസ്സ കനിട്ഠോ സുന്ദരികഭാരദ്വാജോ നാമ. സോപി ഭഗവന്തം ഉപസങ്കമിത്വാ പഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ വിസ്സജ്ജനം സുത്വാ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പത്തോ. അപരോ തസ്സ കനിട്ഠോ പിങ്ഗലഭാരദ്വാജോ നാമ. സോ പഞ്ഹം പുച്ഛിത്വാ പഞ്ഹബ്യാകരണപരിയോസാനേ പബ്ബജിത്വാ അരഹത്തം പത്തോ. **സങ്ഗാരവോ മാണവോ**തി അയം തേസം സബ്ബകനിട്ഠോ തസ്മിം ദിവസേ ബ്രാഹ്മണേഹി സദ്ധിം ഏകഭത്തഗ്ഗേ നിസിന്നോ. **അവഭൂതാവാ**തി അവഡ്ഢിഭൂതാ അവമങ്ഗലഭൂതായേവ. **പരഭൂതാവാ**തി വിനാസം പത്തായേവ. **വിജ്ജമാനാന**ന്തി വിജ്ജമാനേസു. **സീലപഞ്ഞാണ**ന്തി സീലഞ്ച ഞാണഞ്ച ന ജാനാസി.

൪൭൪. ദിട്ഠധമ്മാഭിഞ്ഞാവോസാനപാരമിപ്പത്താതി ദിട്ഠധമ്മേ അഭിഞ്ഞാതേ ഇമസ്മിഞ്ഞേവ അത്തഭാവേ അഭിജാനിത്വാ വോസിതവോസാനാ ഹുത്വാ പാരമീസങ്ഖാതം സബ്ബധമ്മാനം പാരഭൂതം നിബ്ബാനം പത്താ മയന്തി വത്വാ ആദിബ്രഹ്മചരിയം പടിജാനന്തീതി അത്ഥോ. **ആദിബ്രഹ്മചരിയ**ന്തി ബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദിഭൂതാ ഉപ്പാദകാ ജനകാതി ഏവം പടിജാനന്തീതി വുത്തം ഹോതി. **തക്കീ**തി തക്കഗാഹീ. **വീമംസീ**തി വീമംസകോ, പഞ്ഞാചാരം ചരാപേത്വാ ഏവംവാദീ. **തേസാഹമസ്മീ**തി തേസം സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനം അഹമസ്മി അഞ്ഞതരോ.

൪൮൫. അട്ഠിതവതന്തി അട്ഠിതതപം, അസ്സ പധാനപദേന സദ്ധിം സമ്ബന്ധോ, തഥാ സപ്പുരിസപദസ്സ. ഇദഞ്ഹി വുത്തം ഹോതി - ഭോതോ ഗോതമസ്സ അട്ഠിതപധാനവതം അഹോസി, സപ്പുരിസപധാനവതം അഹോസീതി. **അത്ഥി ദേവാതി പുട്ഠോ സമാനോ**തി ഇദം മാണവോ ‘‘സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ അജാനന്തോവ പകാസേസീ’’തി സഞ്ഞായ ആഹ. **ഏവം സന്തേ**തി തുമ്ഹാകം അജാനനഭാവേ സന്തേ. **തുച്ഛം മുസാ ഹോതീ**തി തുമ്ഹാകം കഥാ അഫലാ നിപ്ഫലാ ഹോതി. ഏവം മാണവോ ഭഗവന്തം മുസാവാദേന നിഗ്ഗണ്ഹാതി നാമ. **വിഞ്ഞുനാ പുരിസേനാ**തി പണ്ഡിതേന മനുസ്സേന. ത്വം പന അവിഞ്ഞുതായ മയാ ബ്യാകതമ്പി ന ജാനാസീതി ദീപേതി. **ഉച്ചേന സമ്മത**ന്തി ഉച്ചേന സദ്ദേന സമ്മതം പാകടം ലോകസ്മിം. **അധിദേവാ**തി സുസുദാരകാപി

ഹി ദേവാ നാമ ഹോന്തി, ദേവിയോ നാമ ഹോന്തി ദേവാ പന അധിദേവാ നാമ, ലോകേ ദേവോ ദേവീതി ലദ്ധനാമേഹി മനുസ്സേഹി അധികാതി അത്ഥോ. സേസം സബ്ബത്ഥ ഉത്താനമേവാതി.

പപഞ്ചസൂദനിയാ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ

സങ്ഗാരവസുത്തവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

പഞ്ചമവഗ്ഗവണ്ണനാ നിട്ഠിതാ.

മജ്ഝിമപണ്ണാസ-അട്ഠകഥാ നിട്ഠിതാ.